

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּתְּנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּ־יָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלָּו וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלָאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֵמֶת
וַיֵּשֶׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמִידַת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אִישׁ יִרְאֵת אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חֲפִיץ מֵאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יִהְיֶה זִרְעוֹ דּוֹר
יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׂרָאֵל חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמְלֹא יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנִיו יַחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאכֵד:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מח' סיון, בו כותב אודות הצעת נכבדות ושהיא יראת שמים וכו'.

ובמ"ש אודות החילוק בגיל, אין זה נוגע בנדון דידן כלל וכלל.

ובמ"ש שאין לו הרגש וכו', עליו לבחון השינוי שחל בין פעם הראשונה שנפגשו ולאחר כמה פעמים
שנפגשו, ובאם חלה הזזה לקירוב, הרי זה נותן מקום לומר, שיגדל השינוי הלוך וטוב.

והשם יתברך המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחהו בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מסכת תמיד עם ביאורים	סדר הנחת תפילין	א
מדף כח עד דף לד	מזמורי תהלים קי"א קי"ב	ב
	מאמר ד"ה להבין ענין ספירת העומר	ג
	פרשת בהר בחוקותי, שבת מברכים סיון, ה'תשח"י	ה
	שיחת שבת פרשת בהר בחוקותי,	ד
	שבת מברכים חודש סיון, ה'תשח"י	יח
	לקוטי שיחות – פרשת בחוקותי	ה
	(בלח"ק) כרך יז	כג
	ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי	ו
	יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כח
	זכרונות אס המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה	ז
	ז"ל שניאורסאהן חוברת ט, תרגום מאידיש	כט
	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בחוקותי	ל
	שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בחוקותי	לב
	שיעורי תהלים לשבוע פרשת בחוקותי	נ
	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יא
	לשבוע פרשת בחוקותי	נא
	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בחוקותי	יב
	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יג
	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :	
	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בחוקותי	סח
	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת בחוקותי	צט
	– ספר המצוות לשבוע פרשת בחוקותי	טז
	מסכת סוטה עם ביאורים	יז
	מדף לו עד דף מב	מקי
	נביאים וכתובים	יח
	שמואל-ב פרק כג, תהלים פרק נ	קלח
	משניות יבמות	יט
	ביאור קהתי	קמ
	ביאורים לפרקי אבות פרק ה	קפד
	חומש לקריאה בציבור	קפה
	לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי	קצ
	חדר מצות הדלחה ורחץ ליוצר ושרת הדיוט	לז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי.

1 לְהִבִּין¹ את המשמעות הפנימית, לפי תורת החסידות, של עֲנִיָּן סְפִירַת
2 הָעֵמֶר, שֶׁהוּא מִמְצֵעַ אמצעי המקשר ומחבר בֵּין יִצְיָאת מִצְרִים
3 בְּחַג הַפֶּסַח לְמַתָּן תּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב² בתורה
4 אודות מצוות ספירת העומר שהיא מקשרת בין חג הפסח מצד אחד לחג

5 השבועות מצד שני שהרי נאמר
6 וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת
7 הַשָּׁבֹת (וּדְרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
8 ש"ממחרת השבת" היינו
9 מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח³ והיום הבא
10 לאחר היום הראשון של חג

11 הפסח שחל בט"ו בניסן, היינו
12 יום ט"ז בניסן הוא היום שבו
13 מתחילה ספירת העומר) גו'⁴
14 חֲמִשִּׁים יוֹם גו', וְיוֹם
15 הַחֲמִשִּׁים לאחר ספירת
16 העומר במשך ארבעים ותשעה
17 יום (שהם שבעה שבועות) הוא
18 חַג הַשְּׁבוּעוֹת, וְהַמִּצְוָה
19 בְּיַנְיָהֶם בין חג הפסח וחג
20 השבועות הוא עֲנִיָּן סְפִירַת
21 הָעֵמֶר.

22 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה
23 בְּסְפִירַת הָעֵמֶר נֶאֱמָרוּ
24 בתורה ב' עֲנִיָּנִים. עֲנִיָּן
25 הָא' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב⁵
26 שְׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת
27 תִּהְיֶינָה, שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת
28 תְּמִימוֹת היינו שבועות
29 שלמים, ובהמשך המאמר יבואר
30 מהי המשמעות הרוחנית
31 הפנימית של המושג "תמימות"
32 וְעֲנִיָּן הַב' הוּא מַה
33 שֶׁכְּתוּב⁶ בתורה בהמשך
34 הַצִּיּוּר על ספירת העומר
35 שְׁבַע שְׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ

36 מִהֶחֱל חֲרָמֶשׁ בְּקָמָה, וְאִיתָא בְּרַאשׁוֹנִים⁵ אֶל-תִּקְרִי בְּקָמָה
37 אֶלָּא בְּקוֹמָה, דְּקָאֵי שֶׁהכתוב מכוון על הַצִּיּוּר קוֹמָה כו', וְהֵינּוּ,
38 שְׁצָרִיף לְהִנִּיף חֲרָמֶשׁ כְּדִי לְהַחֲרִית וּלְהַכְרִית ולאבד לחלוטין אֶת
39 כָּל הָעֲנִיָּנִים (הלא-טובים) שֶׁכָּבֵל הַצִּיּוּר קוֹמָה⁶ כי המידות
40 מצד עצמן הן בעלות תחושה של ישות עצמית כמו תבואה מוכנה שעומדת

בס"ד. שבת פרשת בהר-בחקותי, מברכים החודש סיון, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

לְהִבִּין¹ עֲנִיָּן סְפִירַת הָעֵמֶר, שֶׁהוּא מִמְצֵעַ בֵּין יִצְיָאת
מִצְרִים בְּחַג הַפֶּסַח לְמַתָּן תּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב² וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת (מִמַּחֲרַת
הַפֶּסַח³) גו' חֲמִשִּׁים יוֹם גו', וְיוֹם הַחֲמִשִּׁים הוּא חַג
הַשְּׁבוּעוֹת, וְהַמִּצְוָה בְּיַנְיָהֶם הוּא עֲנִיָּן סְפִירַת הָעֵמֶר.
וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה בְּסְפִירַת הָעֵמֶר נֶאֱמָרוּ ב' עֲנִיָּנִים. עֲנִיָּן
הָא' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב² שְׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה,
שְׁצָרִיכִים לְהִיּוֹת תְּמִימוֹת, וְעֲנִיָּן הַב' הוּא מַה שֶּׁכְּתוּב⁴
שְׁבַע שְׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ מִהֶחֱל חֲרָמֶשׁ בְּקָמָה, וְאִיתָא
בְּרַאשׁוֹנִים⁵ אֶל-תִּקְרִי בְּקָמָה אֶלָּא בְּקוֹמָה, דְּקָאֵי עַל
הַצִּיּוּר קוֹמָה כו', וְהֵינּוּ, שְׁצָרִיף לְהִנִּיף חֲרָמֶשׁ כְּדִי
לְהַחֲרִית וּלְהַכְרִית אֶת כָּל הָעֲנִיָּנִים (הלא-טובים) שֶׁכָּבֵל
הַצִּיּוּר קוֹמָה⁶. וְעֲנִיָּן זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת בֵּין יִצְיָאת מִצְרִים
לְמַתָּן תּוֹרָה. דְּהֵנָּה, הַהִפְרָשׁ בֵּין יִצְיָאת מִצְרִים וּמַתָּן
תּוֹרָה הוּא, שֶׁבִּיצִיאת מִצְרִים הֵיוּ כָּל הַגְּלוּיִים בְּדֶרֶךְ
אֲתֵּירוֹתָא דְלַעֲיֵלָא, מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, שְׁהָרִי בִּיצִיאת
מִצְרִים נֶאֱמָרוּ⁷ וְאֵת עֲרוֹם וְעָרְיָה, שְׁלֹא הָיָה אֶצְלָם עֲנִיָּן
הָעֲבוּדָה כָּלִל, וְכָל מַעֲלָתָם הָיְתָה רַק עֲנִיָּן הָאֲמוֹנָה,
שֶׁהוּא בְּבַחֲרִית קִטְנוֹת, וְאִין זֶה בְּעָרְף לְעוֹר וּלְהַמְשִׁיף
אֶת הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשָׁכוּ בִּיצִיאת מִצְרִים, אֶלָּא כָּל
הַהִמְשָׁכוֹת הֵיוּ אִין בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, שְׁלֹא מִצַּד

נִמְכָּה בַּחֲרִית 'קטנות' וְאִין זֶה בְּעָרְף הָעֵרֶךְ שֶׁל הָאֲמוֹנָה בְּלִבְךָ קִטְנִי מְדִי
(מבחינה רוחנית, כמובן) בְּשִׁבְלִי לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
הוּא וּלְהַמְשִׁיף מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה וּלְהַבִּיא לִידֵי גִילּוֹי אֶת הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁל
הָאוֹרוֹת הָאֱלֹקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁנִּמְשָׁכוּ וְנִתְּגָלוּ בִּיצִיאת מִצְרִים, אֶלָּא
כָּל הַהִמְשָׁכוֹת הֵיוּ אִין בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה לֵאלֹא כֹל הַתְּעוֹרוֹרוֹת

וְנִיצַבְתָּ בְּתוֹקֶף וְעִבּוּדֵת הָאָדָם הִיא לְבַטֵּל וּלְהַכְנִיעַ אֶת הַיְשׁוּת הָעַצְמִית עַל יְדֵי
הַנֶּפֶת חֲרָמֶשׁ ש'קוצר' ומבטל את 'עמידת' המידות והדבר צריך להיות בכל
ה'ציור' והדמות של ה'קומה', היינו בכל פרטי המידות, כפי שיבואר בהרחבה
להלן בהמשך המאמר. וְעֲנִיָּן זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּתוֹקֶפֶת הַזֶּמֶן הַזֶּה בֵּין
יִצְיָאת מִצְרִים לְמַתָּן
תּוֹרָה בְּגִלְלֵי הַקֶּשֶׁר הַתּוֹכְנִי
הַפְּנִימִי שֶׁל בִּיטוּל וְאִיבּוּד
הַדְּבָרִים הַבִּלְתִּי-רְצוּיִים לְשָׁנִי
הָעֲנִיָּנִים, יִצְיָאת מִצְרִים וּמַתָּן
תּוֹרָה, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.

דְּהֵנָּה, הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין
יִצְיָאת מִצְרִים וּמַתָּן תּוֹרָה
הוּא, שֶׁבִּיצִיאת מִצְרִים
הֵיוּ כָּל הַגְּלוּיִים הָאֱלֹקִיִּים
מְלַמְעֵלָה בְּדֶרֶךְ אֲתֵּירוֹתָא
דְלַעֲיֵלָא הַתְּעוֹרוֹרוֹת מְלַמְעֵלָה,
מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, הַתְּגָלוֹת
אֱלֹקִיּוֹת מְלַמְעֵלָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמִטָּה בְּעוֹד שֶׁהֵם מִצִּידֵם לֹא
הַתְּעוֹרוֹר וְעִדְיָן הֵיוּ בְּמַצַּב נַחוּת
בְּיֹתֵר שְׁהָרִי בִּיצִיאת
מִצְרִים נֶאֱמָרוּ⁷ כְּדִבְרֵי הַנְּבִיא
שְׁבָאוֹתָה שְׁעָה כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל הִיוּ
בְּמַצַּב שֶׁל וְאֵת עֲרוֹם וְעָרְיָה
מִהִמְצוּת לֵאלֹא כֹל לְבוּשִׁים אוֹ
עִיטוּרִים מִבְּחִינָה רֹחוּנִית כִּי לֹא
הֵיוּ לָהֶם מַעֲלֹת וַחֲכוּיֹת מִצַּד
עַצְמָם, כִּיּוֹן שְׁלֹא הָיָה
אֶצְלָם עֲנִיָּן הָעֲבוּדָה
עֲבוּדַת ה' רֹחוּנִית כָּלִל, וְכָל
מַעֲלָתָם הָיְתָה רַק עֲנִיָּן
הָאֲמוֹנָה, שֶׁהוּא בְּבַחֲרִית
קִטְנוֹת, לְעוֹמֵת לִימּוּד הַתּוֹרָה
בַּחֲבִנָּה וְהַשְׁגָּה וְקִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת
הָאֲמוֹנָה כְּשֶׁלְעֲצָמָה נַחֲשֶׁבֶת דְּרָגָה

הָעֵרֶךְ שֶׁל הָאֲמוֹנָה בְּלִבְךָ קִטְנִי מְדִי
(מבחינה רוחנית, כמובן) בְּשִׁבְלִי לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
הוּא וּלְהַמְשִׁיף מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה וּלְהַבִּיא לִידֵי גִילּוֹי אֶת הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁל
הָאוֹרוֹת הָאֱלֹקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁנִּמְשָׁכוּ וְנִתְּגָלוּ בִּיצִיאת מִצְרִים, אֶלָּא
כָּל הַהִמְשָׁכוֹת הֵיוּ אִין בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה לֵאלֹא כֹל הַתְּעוֹרוֹרוֹת

(1) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק: "אחרי רנה" נד"ה משכני דש"פ אחרי-קדושים תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). (2) אמור כג, טו. (3) מנחות סה, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ. (4) ראה טז, ט. (5) רא"ש סוף פסחים. כסף משנה הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ג בשם ראשונים. שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ד. וראה זח"ג קכד, רע"א. ועוד. (6) ראה לקו"ת במדבר טו, ד. טז, ד. יז, ג. ד"ה ועשית חג שבועות תרע"ו (סה"מ תרע"ו ע' קד). (7) יחזקאל טז, ז.

להבין ענין ספירת העומר

ביאור בדרך אפשר

1 מצד בני ישראל למטה, **שְׁלֹא מִצֵּד עֲבוּדָתָם כָּלֹל** ולא הייתה עבודה
2 רוחנית כלשהי של בני ישראל שהיה בכוחה לגרום את התגלות האורות
3 האלוניים מלמעלה.

4 **וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**⁸ בתורת החסידות בְּדַבְרֵי
5 הַמֶּדְרֵשׁ⁹ (על הכתוב "צאינה

6 וראינה בנות ציון במלך שלמה
7 בעטרה שעטרה לו אמר") **לֹא**
8 **זֶה מִתְבָּאֵר** החיבה והאהבה
9 של הקדוש-ברוך-הוא לבני
10 ישראל נמשלה לחתן הקורא
11 לכלה בלשונות שונים של חיבה
12 **עַד שֶׁקָּרָא בְּתִי אֲחוּתִי**
13 **אִמִּי**, וכל אחד משלושת
14 הביטויים מבטא קשר ושייכות
15 שונה של אהבה וחיבה
16 **שֶׁבְּחִינַת אִמִּי** הקשר
17 והשייכות של הקדוש-ברוך-הוא
18 לבני ישראל שבו הם מכונים
19 "אמי" **הוא בְּחַג הַסֻּכּוֹת**
20 **(וּבְכָלֹלֹת יוֹתֵר בְּכֹל**
21 **חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי** ולא רק בחג
22 הסוכות כי בכל החודש האהבה
23 והחיבה של הקדוש-ברוך-הוא
24 לבני ישראל היא יותר בגילוי
25 מאשר בכל ימות השנה),
26 **וּבְחִינַת אֲחוּתִי** הוא הביטוי
27 "אחותי" הוא משל לקשר
28 ולשייכות של הקדוש-ברוך-הוא
29 לבני ישראל כפי שהוא **בְּחַג**
30 **הַשְּׁבִיעוֹת, וּבְחִינַת בְּתִי**
31 הביטוי "בתי" כפי שהוא משל

32 לקשר ולשייכות של הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל **הוא בְּחַג הַפֶּסַח,**
33 **וְהִינוּ, שֶׁבְּחַג הַפֶּסַח יִשְׂרָאֵל הֵם בְּבְחִינַת בֵּת, בְּחִינַת מִקְבֵּל,**
34 כמובא בקבלה וחסידות שזכר הוא בחינת משפיע ונקבה היא בחינת מקבל.
35 ובענייננו, תכונה זו שהנקבה מקבלת מהזכר מודגשת בביטוי "בתי" יותר
36 מאשר בביטוי "אחותי" ו"אמי" והטעם לכך שדווקא בחג הפסח מודגש שבני
37 ישראל הם בבחינת "מקבל" הוא **לְפִי שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת** והגילויים
38 העליונים בחג הפסח **הֵיוּ בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיָלָא** התעוררות
39 מלמעלה **מִצֵּד עֲצֻמָּה** ולא בעקבות "אתערותא דלתתא" מצד עבודת האדם
40 ובני ישראל היו רק בחינת "מקבל" של ההשפעה מבלי שיהיו גורם
41 להתעוררות ההשפעה.

42 **אֲמָנָם תְּכַלִּית הַפְּנוּהָ** היא **שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת** והגילויים של האורות

ביאור בדרך אפשר

43 האלוניים העליונים **יִמְשְׁכוּ עַל-יְדֵי עֲבוּדָה דְּוָקָא** מצד התחתונים,
44 **וְעֵינֵינוּ זֶה נִתְחַדֵּשׁ בְּמַתָּן תּוֹרָה, שֶׁמִּמְשִׁיכִים אֶת כָּל הַהִמְשָׁכוֹת**
45 והתגלות האורות האלוניים מלמעלה **עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה**
46 **וּמִצְוֹת** על ידי התחתונים ומצד עבודתם **דְּוָקָא. וְהִתְכַּנֵּה לְמַתָּן תּוֹרָה**

47 **הִיא עַל-יְדֵי סְפִירַת**
48 **הָעֵמֶר, שֶׁלֹּכֵן צְרִיכִים**
49 **לְהִיּוֹת בְּסִפְרַת הָעֵמֶר**
50 **מֵעֵין הָעֵינִינִים שֶׁבְּמַתָּן**
51 **תּוֹרָה,** כי כאמור ספירת העומר
52 היא 'ממוצע' בין יציאת מצרים
53 ומתן תורה ולכן צריך להיות בה
54 מעין ודוגמא של שני הדברים,
55 וכדי שספירת העומר תהיה הכנה
56 למתן תורה צריך להיות בה מעין
57 העבודה של מתן תורה **שֶׁהוּא**
58 **עֵינֵן הָעֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ**
59 **מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, וְעַל-זֶה**
60 **נֶאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם, עַם**
61 **דָּגֵשׁ עַל "לָכֶם,"** כלומר **מֵעַן**
62 **דֶּאֱרָךְ אֲנִהוּיָבֵן עֲפָעֵס**
63 **אֲלֵיין טָאן,** אתם בעצמכם
64 צריכים להתחיל לעשות משהו
65 לבד, ולא להסתפק בגילויים
66 מלמעלה **וְהָעֲבוּדָה הִיא**
67 **מִהַחֲל חֲרָמֵשׁ בְּקֻמָּה,**
68 **בְּקֻמָּה, בְּכֹל הַצִּיּוֹר**
69 **קֻמָּה,** כמובא לעיל שבספירת
70 העומר לא מסתפקים בבידור
71 ותיקון פרט מסוים אלא מתקנים
72 את כל המידות לפרטיהן על
73 ביטול והכנעה של הישות

74 העצמית. **וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** בתורה **בְּפִרְשֵׁת**
75 **בְּחֻקוֹתֵי**¹⁰ **עַל-פִּי תִקְנַת הַגְּאוּנִים קִדְּם חָג**
76 **הַשְּׁבִיעוֹת**¹¹ **וְאֹלֶךְ אֲתֹכֶם קֻמְמִיּוֹת, ב' קֻמוֹת**¹², נאמר בתורה
77 שאם בני ישראל יקיימו את חוקיו של הקדוש-ברוך-הוא, ילמדו תורה ויקיימו
78 מצוות, יתברכו בכרכות רבות – **וְאֹלֶךְ אֲתֹכֶם קֻמְמִיּוֹת** ואמרו חכמינו ז"ל:
79 "רבי מאיר אומר: מאתיים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון (והביטוי
80 "קוממיות" נדרש כאילו נאמר "קומות") ובתורת החסידות מפרשים ששתי
81 קומות היינו **הַקֻּמָּה דְּנִפְשָׁא הָאֱלֹקִית וְהַקֻּמָּה דְּנִפְשָׁא הַבְּהִמִּית**,
82 שיחד הן שתי קומות ובשתייהן תהיה עליה והגבהה **וְהִינֵנו**¹³, **שֶׁמִּבְרָר**
83 **עֲבֹדָה הַרוּחָנִית** של ספירת העומר **אֶת כָּל הַצִּיּוֹר קֻמָּה דְּנִפְשָׁא**
84 **הַבְּהִמִּית, וְעַל-יְדֵי הַבְּרֹר דְּנִפְשָׁא הַבְּהִמִּית** ככל הפרטים שלה

(8 ראה אוה"ת: בא כרך א ע' רנח. כרך ח ס"ע ב'תתקיא; שמע"צ ע' א'תשעג ואילך. סה"מ תרנ"ד ע' קלח ואילך. ד"ה וידבר גר' כה תברכו תשמ"ז. 9) שמו"ר ס"פ פקודי. שהש"ר ס"פ"ג. 10) כו, יג. 11) ראה תוס' מגילה לא, ב. 12) ראה ב"ב עה, א ובחדא"ג מהרש"א שם. סנהדרין ק, א. 13) ראה ד"ה ועשית חג שבועות הנ"ל. וראה לקו"ת במדבר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת כַּח אֹר וְחַיִּית גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שגם היא
2 מתעלית לדרגה גבוהה יותר מכפי שהייתה קודם לכן וְכִיּוֹן שֶׁהוֹסֵפָה
3 של הכוח, האור והחיות בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בָּאָה עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ של
4 האדם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לְכֵן הִנֵּה גַם הַקּוֹמָה הַהִתְעַלּוֹת וְתוֹסֶפֶת
5 הגובה הרוחני דְּנֶפֶשׁ
6 הָאֱלֹקִית אֵף שְׂכֻמוֹבֵן הַקְדוּשָׁה
7 בְּיָדָהּ הוּא הַנּוֹתֵן בָּהּ אֵת
8 הַכּוֹחַ וְהַהִתְעַלּוֹת הַנוֹסֶפֶת, בְּכָל
9 זֶאת הוּא עֲנִין שָׂבָא מִצַּד
10 עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, הִינֵנוּ,
11 שְׂגָם זֶה הוּא בְּבַחֲנִית
12 מַעֲשֵׂה יְדֵיו שֶׁל הָאָדָם
13 לְהַתְפָּאֵר¹⁴.
14 וְעֲנִין זֶה עֲבוֹדַת הָאָדָם
15 שְׂגוּרָתָהּ הַתְּעַלּוֹת הֵן בְּנֶפֶשׁ
16 הַבְּהֵמִית וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
17 הוּא הַכֹּהֵן לְקַבֵּל
18 הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הַתּוֹרָה
19 עֲנִינָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם
20 בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעֲלָה
21 וּבְפִמְלִיא שֶׁל מִטָּה¹⁵,
22 כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהַלּוֹמֵד
23 תּוֹרָה לִשְׂמֹחַ "מִשִּׁים שְׁלוֹם" גַּם
24 לַמַּעֲלָה וְגַם לַמַּטָּה שֶׁמֶזֶה
25 נִמְשָׁךְ גַּם לַמַּטָּה הַשְּׁלוֹם
26 בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא
27 בְּדוּגְמַת "פִּמְלִיא שֶׁל מַעֲלָה"
28 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית¹⁶ שֶׁהִיא
29 בְּדוּגְמַת "פִּמְלִיא שֶׁל מִטָּה",
30 וְלִכֵּן צָרִיכָה לְהִיּוֹת
31 הָעֲבוֹדָה דְּסִפְרִית הָעֵמֶר
32 בְּאֹפֶן כּוֹה שֶׁפְּעוּלָתָהּ וְהַשְׁפַּעְתָּהּ
33 תִּהְיֶה בְּב' הַקּוֹמוֹת דְּנֶפֶשׁ
34 הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
35 שֶׁתִּפְעַל עִלּוּי וְהַגְבָּה בִּשְׂתִּיחָן
36 גַּם יַחַד, וְעַל-יְדֵי-זֶה זֻכִּים
37 בְּמִתֵּן תּוֹרָה לְב' הַקּוֹמוֹת הָאֲמוּרוֹת, הִינּוּ הַתְּעַלּוֹת הֵן בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
38 וְהֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית בְּאֹפֶן שֶׁשְׂתִּיחָן בָּאוֹת עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל
39 הָאָדָם, וְכֵן יֵשׁ לָהֶם תּוֹקֵף וְגִדּוּלָה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר הַגִּילּוּיִים שֶׁהֵיוּ בַּעַת יְצִיאַת
40 מִצְרַיִם שֶׁהֵיוּ רַק מִלְּמַעְלָה, לֵאל עֲבוֹדַת הָאָדָם.
41 וְזֶהוּ פְּלִלּוֹת עֲנִין סִפְרִית הָעֵמֶר שֶׁהוּא מִמַּצֵּעַ הַמַּחֲבֵר וּמִקְשֵׁר בֵּין
42 יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁאֲוֹתָם הָעֲנִינִים שֶׁהֵיוּ בִּיצִיאַת

מִצְרַיִם בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִיא
עִלּוּיִים בֵּינָהּ, לַמַּעֲלָה מֵאֲוֵרוֹת שֶׁהָאָדָם מְסוּגֵל לַגְּלוּת וְלַהֲמִשִּׁיךְ עַל יְדֵי
עֲבוֹדָתוֹ, הִנֵּה בְּסִפְרִית הָעֵמֶר נַעֲשִׂית בָּהֶם עֲצָמָם הָעֲבוֹדָה מִצַּד
הָאָדָם בְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָה מְלֻמָּשָׁה לַמַּעֲלָה, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִמְשָׁכִים
אַחֲרֵי-כֵן אוֹתָם הָעֲנִינִים
שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֵיוּ עֲדִין
ב"קִטְנוֹת" בְּמִתֵּן תּוֹרָה וְכַעַת
הֵם בְּבַחֲנִית "גְּדוּלוֹת".
וְכָללּוֹת הָעֲבוֹדָה דְּסִפְרִית
הָעֵמֶר הִיא מִהַחֲל חֶרֶם
בְּקָמָה, שֶׁהוּא עֲנִין
הַפְּרִיר בְּכָל ה'צִיּוֹר
קוֹמָה' הִינּוּ בְּכָל הַפְּרִיטִים,
כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, וְכַב' הַקּוֹמוֹת
הֵן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְהֵן בְּנֶפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, וְהָעֲבוֹדָה הִיא
בְּכָרִיר הַמְּדוּת שֶׁבְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם, שֶׁזֶהוּ הַמַּשְׁמַעוֹת
הַפְּנִימִית שֶׁל הַצִּיּוֹר שֶׁבָּעֵה
שְׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ,
שְׁבָעָה שְׁבוּעוֹת הֵם כְּנֶגֶד
שְׁבָעַת הַמְּדוּת, וְכִיּוֹן
שֶׁכָּל מִדָּה פְּלוּלָה מִכָּל ז'
הַמְּדוּת, כִּי בְּמִידַת הַחֲסֵד,
לְמִשְׁל, יֵשׁ חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד וּגְבוּרָה
שֶׁבְּחֲסֵד וְתַפְאֵרַת שֶׁבְּחֲסֵד וְכו'
וְכֵן בְּמִידַת הַגְּבוּרָה יֵשׁ חֲסֵד
שֶׁבְּגִבּוּרָה וּגְבוּרָה שֶׁבְּגִבּוּרָה
וְתַפְאֵרַת שֶׁבְּגִבּוּרָה וְכו' לְכֵן
צָרִיכָה לְהִיּוֹת סִפְרִית
הָעֵמֶר שְׁבָעָה שְׁבוּעוֹת שֶׁהֵם
מ"ט יוֹם, כְּדִי שֶׁהִבִּיר וְהִתְיַקֵּן
שֶׁל הַנֶּפֶשׁ בִּימֵי סִפְרִית הָעֵמֶר
יִהְיֶה בְּכָל פְּרִיטֵי הַמְּדוּת
כְּפִי שְׁכָלּוֹת זֶה מִזֶּה.
(ב) וּבִאֲוֹר הָעֲנִין אֵיךְ שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה פְּלוּלָה מִז'¹⁷,
הִנֵּה, מִדַּת הַחֲסֵד הוּא עֲנִין הָאֶהֱבָה, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב¹⁸ אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל כֵּן מִשְׁכַּתִּיךָ חֲסֵד.
וּמִדַּת הַחֲסֵד פְּלוּלָה מִכָּל הַמְּדוּת, שֶׁיֵּשׁ חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד
שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה כֹּל אַחַת מִשְׁבַּע הַמִּידוֹת חֲסֵד, גְּבוּרָה, תַּפְאֵרַת, נֹצֵחַ, הוֹד,
יִסוּר, מַלְכוּת פְּלוּלָה מִז'¹⁷ הַמִּידוֹת מ"ח חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד" עַד "מַלְכוּת
שֶׁבְּמַלְכוּת", הִנֵּה, מִדַּת הַחֲסֵד הוּא עֲנִין הָאֶהֱבָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁸
אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל כֵּן מִשְׁכַּתִּיךָ חֲסֵד הִרִי שֶׁהַחֲסֵד וְהָאֶהֱבָה
הֵם עֲנִין אַחֵר. וּמִדַּת הַחֲסֵד פְּלוּלָה מִכָּל שְׁבַע הַמְּדוּת, שֶׁיֵּשׁ
חֲסֵד שֶׁבְּחֲסֵד גְּבוּרָה שֶׁבְּחֲסֵד וְכו'. וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֵת מִשְׁמַעוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ההתכללות של כל המידות במידת החסד **חֶסֶד שְׁבַחְסָד הֵיִינוּ**
 2 **שְׁהֲאֵהְבָה לֹא תִהְיֶה רַק כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד הַטָּבַע שֶׁהִיא**
 3 **בְּהֶעָלָם**, כל עוד החסד הוא רק רגש של אהבה ייתכן שהתחושה הזו תישאר
 4 בהעלם ולא תקבל ביטוי ואילו "חסד שבחסד" הוא כאשר האהבה והחסד

5 אינם בהעלם אלא **כְּפִי**

6 **שְׁבָאָה** מידת החסד **בְּגִלּוּי** אל
 7 הזולת באמצעות מעשה בפועל
 8 **וּבְחֻלָּה** כי תחושה נעלמת
 9 איננה מורגשת כל כך ואיננה
 10 חזקה כל כך כמו כאשר יש
 11 פעולה ניכרת ונרגשת שלה,
 12 **וּכְמוֹ בְּאִישׁ הַחֶסֶד בְּאִשְׁרֵי**
 13 **מִדַּת הַחֶסֶד** שהיא אמנם
 14 המידה העיקרית שלו ולכן הוא
 15 נקרא "איש החסד" אבל היא
 16 חזקה יותר ובתוקף יותר כאשר
 17 היא **בָּאָה בְּגִלּוּי לְהַטִּיב**
 18 **לְזוּלָתוֹ. וְכְמוֹ כֵּן בְּאֵהָבָת**
 19 **הָאֵב לְבֵן, שֶׁהִיא אֵהָבָה**
 20 **טְבִיעִית, אֵהָבָה עֲצֻמִּית**
 21 הנובעת מכך שמעצם מהותו
 22 הבן קשור באב, **הֵנָּה עֲנִיֵּן**
 23 **חֶסֶד שְׁבַחְסָד הוּא**
 24 **שְׁאֵהְבָתוֹ לְבֵנוֹ** שקיימת
 25 באופן טבעי **בָּאָה בְּגִלּוּי**
 26 **וּבְחֻלָּה** שאז כל עניינה ומהותה
 27 הוא בִּתְרֵי שאת והיא הופכת
 28 מ"חסד" סתם ל"חסד שבחסד".
 29 **וְעֲנִיֵּן גְבוּרָה שְׁבַחְסָד הוּא**
 30 **שֶׁהַחֶסֶד עֲצֻמוֹ בָּא**
 31 **בְּהַתְלַבְּשׁוֹת בְּעֲנִיֵּן שֶׁל**
 32 **גְבוּרָה** כפי שהולך ומבאר.
 33 **וְהֵינּוּ, שְׂאִין הַפְּנוּנָה לְעֲנִיֵּן**
 34 **הַתְּפִלּוֹת מִידַת הַגְּבוּרָה**

35 **בְּחֶסֶד, שִׁסְפִּירַת הַגְּבוּרָה כְּפִי שֶׁהִיא מִדָּה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה** ולא
 36 חלק ממידת החסד היא כלולה בְּחֶסֶד, אלא הַפְּנוּנָה היא לגְבוּרָה
 37 **שֶׁהִיא מַעְצָמוֹת מִדַּת הַחֶסֶד** וחלק בלתי נפרד ממנה ולא נטייה
 38 ו'תנועה' שסותרת לחסד, **הֵיִינוּ, שְׂמַצַּד מִדַּת הַחֶסֶד וְהֲאֵהָבָה**
 39 **נַעֲשִׂית אֲצִלּוֹ פְּעֻלָּה שְׁבַגְלוּי** כלפי חוץ היא **עֲנִיֵּן שֶׁל גְבוּרָה,**
 40 **שְׁגְבוּרָה זֹו** שבעצם היא חסד אלא שנראית כפעולה של גבורה **הִיא**
 41 **מַעְצָמוֹת מִדַּת הַחֶסֶד. וְכְמוֹ מִי שֶׁשׁוֹנָא אֶת אוֹיְבֵי הָאֵהוּב,**
 42 כאשר אדם אוהב מישהו באמת, אזי מטבע הדברים הוא שונא את האוייבים
 43 של אוהבו **שֶׁשׁוֹנָא זֹו** היא אמנם פעולה שנראית כביטוי של מידת הגבורה

44 ובכל זאת היא **בָּאָה מִצַּד מִדַּת הָאֵהָבָה עֲצֻמָּה** ובעצם היא ביטוי של
 45 מידת האהבה ולא של מידת הגבורה, **שְׂכָל כֵּן גְדֻלָּה אֵהְבָתוֹ לְאֵהוּב**
 46 והיחס שלו כלפי אוהבו נובע כולו מהחסד והאהבה, **שְׂמַצַּד זֹה הוּא**
 47 **שׁוֹנָא אֶת אוֹיְבֵי** שהנהגתם ומציאותם סותרת ומתנגדת לאהובו אבל
 48 השנאה הזו היא חלק בלתי נפרד

49 מהחסד והאהבה וכן היא
 50 מוגדרת "גבורה שבחסד".
 51 **וְכְמוֹ כֵּן קִיַּמַת דּוּגְמָא נּוּסַפַּת**
 52 **לַגְבוּרָה** שבחסד **בְּאֵהָבָת הָאֵב**
 53 **לְבֵנוֹ שְׂאוֹהְבּוֹ שׁוֹחֲרֵי**
 54 **מוֹסֵר¹⁹, הִרִי גְבוּרָה זֹו**
 55 כאשר האב מחנך את בנו
 56 באמצעות דברי מוסר, הדבר הוא
 57 פעולה שנראית ביטוי של מידת
 58 הגבורה אבל לאמיתו של דבר
 59 הרי זו נובעת מחסד ואהבה
 60 (והראייה שהוא מייסר רק את
 61 בנו האהוב עליו ולא את בניהם
 62 של אחרים) והגבורה הזו היא
 63 **מִצַּד הַחֶסֶד, וְלִכֵּן כָּכָל**
 64 **שֶׁתְּגַדֵּל אֵהְבָתוֹ** של האב
 65 **לְבֵן יִגְדֵּל גַּם בֵּן עֲנִיֵּן**
 66 **הַגְּבוּרָה** והוא יתמסר לחינוכו
 67 ובמידת הצורך ירבה לייסר אותו,
 68 **לְפִי שְׂאִין זֹה מְפַלֵּל מִדַּת**
 69 **הַגְּבוּרָה, אֲלֹא מְפַלֵּל**
 70 **מִדַּת הַחֶסֶד כְּפִי שְׁבָאָה**
 71 **בְּעֲנִיֵּן שֶׁל גְבוּרָה** ולכן
 72 תוספת בחסד ואהבה תגדיל את
 73 המוסר שנובע מהחסד והאהבה,
 74 והדבר נקרא גבורה רק על שם
 75 אופן הביטוי החיצוני שלו.

76 **וְעֲנִיֵּן תְּפַאֲרַת שְׁבַחְסָד**
 77 **הֵיִינוּ שֶׁהַחֶסֶד בָּא** ופועל
 78 ומתגלה **בְּאִפְּן שֶׁל תְּפַאֲרַת**, על דרך לשון חכמינו ז"ל בפרקי אבות
 79 שה"דרך הישרה" לעבוד את ה' היא דרך שהיא **תְּפַאֲרַת לְעוֹשִׂיָּהּ**
 80 **וְתְּפַאֲרַת לֹו מִן הָאֲדָם²⁰, וְכִמְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר הַדְּגָמָא לְזֹה,**
 81 **שֶׁלְּפַעֲמִים** ההתגלות והפעולה של מידת הַחֶסֶד הוא **בְּאִפְּן שְׂמַטִּיב**
 82 **לְכָל, גַּם לְרַשְׁעִים, לְלֹא הַבְּחִנָּה כָּלָל** האם מקבל הטובה ראוי לקבל
 83 את החסד או לא, **שְׂאִין אִין זֹה תְּפַאֲרַת לֹו מִן הָאֲדָם** כי זו אכן
 84 פעולה של מידת החסד אבל לא פעולה עם יופי ו"תפארת", **וְכִמְבָּאֵל אִין**
 85 **זֹה תְּפַאֲרַת לְעוֹשִׂיָּהּ** והפעולה הזו לא מוסיפה תפארת לאיש החסד
 86 שעושה אותה, **וְרַק בְּאִשְׁרֵי הַחֶסֶד הוּא בְּהַבְּחִנָּה** והנתינה היא לאחר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מבחן למי ראוי לתת, הרי זה תפארת לו מן האדם פעולה שאפשר
2 להגדיר אותה כראויה ומפוארת ביחס לאדם המקבל את החסד, ובמילא גם
3 תפארת לעושיה הנותן, העושה את החסד.
4 וענין נצח שבחסד היינו כאשר ביחד עם פעולת האהבה והנתינה
5 שנובעת ממידת החסד יש גם
6 פעולה והתגלות של מידת החסד
7 שמצד גדל אהבתו של
8 האדם לדבר האהוב הרי
9 הוא מתעורר במדת
10 הנצח להתגבר על כל
11 המניעות ועוכבים
12 המפסיקים בינו לאהוב
13 ויוצרים ריחוק והבדלה ביניהם,
14 לנצח אותם באמצעות מידת
15 הנצח (כפי שהיא חלק ממידת
16 החסד), ולהתקרב אל האדם
17 האהוב או הדבר האהוב
18 עליו. ואין הפונה כאן
19 ב"נצח שבחסד" למדת הנצח
20 כפי שהיא מצד עצמה
21 לא כחלק ממידת החסד, ללא
22 התגלות אור האהבה,
23 והינו שלפעמים מידת הנצח
24 עצמה פועלת בכיוון של חסד,
25 שגם לאחר שנסתלק
26 ממנו הרגש האהבה
27 שבלב שהיה בעבר ונשאר
28 רשם בעלמא אך לא רגש
29 ניכר וגלוי, הנה מצד זה
30 בכוחו של רושם האהבה בלבד,
31 האדם עומד בתקף
32 ועקשנות נגד כל מונע
33 ומעכב לנצחו להתגבר עליו ולהתקרב לאהובו למרות המניעות
34 והעוכבים, שאז כאשר מידת הנצח לא פועלת כתוצאה מרגש גלוי של
35 אהבה אלא מהרושם בלבד מדת הנצח היא מקלל בדי ערבות
36 (פידוע²¹ כמבואר בקבלה ובחסידות שנוצח והוד הספירות שבאות
37 לאחר עיקר המידות שהם חסד גבורה ותפארת נקראים בדי ערבות),
38 שאין בהם טעם וריח²², כדברי המדרש הידועים שמבין ארבעת
39 המינים, הערבות הן ללא טעם וללא ריח (ומסמלות את ההתאחדות עם
40 היהודים שאין בהם תורה, טעם, ומצוות, ריח) לפי שאין כאן במידות
41 נצח והוד ענין ההרגש, אלא רק ענין של פעל בלבד שלעומת
42 העושר והעומק שברגש, המעשה בפועל כשלעצמו הוא חסד טעם וריח.

החסד הוא בהבחנה, הרי זה תפארת לו מן האדם, ובמילא גם תפארת לעושיה. וענין נצח שבחסד היינו שמצד גדל אהבתו לדבר האהוב הרי הוא מתעורר במדת הנצח להתגבר על כל המניעות ועוכבים המפסיקים בינו לאהוב, לנצח אותם, ולהתקרב אל האהוב או הדבר האהוב עליו. ואין הפונה כאן למדת הנצח כפי שהיא מצד עצמה, ללא התגלות אור האהבה, והינו, שגם לאחר שנסתלק ממנו הרגש האהבה שבלב ונשאר רשם בעלמא, הנה מצד זה עומד בתקף ועקשנות נגד כל מונע ומעכב לנצחו, שאז מדת הנצח היא מקלל בדי ערבות (פידוע²¹ שנוצח והוד נקראים בדי ערבות), שאין בהם טעם וריח²², לפי שאין כאן ענין ההרגש, אלא רק ענין של פעל בלבד. אמנם הפונה כאן היא לענין הנצח שבחסד, שהוא מקלל מדת החסד ממש, שהחסד עצמו בא בענין של נצח, שמצד גדל אהבתו הרי הוא עומד בנצחון כו', ולכן ככל שהאהבה היא גדולה יותר, כך תגדל גם העמידה בנצחון. וענין הוד שבחסד הוא כמו שכתוב ב'פרדס'²³ שנקרא הוד בהיותו מתלבש במדת הגבורה להשפיל אויביו ולנצח מלחמות ולהציל אוהבי עליו, אלא שאין זה מדת ההוד עצמה, כי אם כמו שנתבאר לעיל בענין הגבורה שבחסד, שהיא ממדת האהבה עצמה, שמצד אהבתו הרי הוא שונא לאויביו אוהבו, וכמו כן הוא

43 אמנם הפונה כאן היא לא למידת הנצח עצמה אלא לענין הנצח
44 שבחסד, שהוא מקלל מדת החסד ממש ומהווה חלק בלתי נפרד
45 ממנה, היינו שהחסד עצמו בא ופועל ומתגלה בענין של נצח,
46 שמצד גדל אהבתו הרי הוא עומד בנצחון כו', כאמור לעיל
47 ולכן ככל שהאהבה היא
48 גדולה יותר, כך תגדל גם
49 העמידה בנצחון והאדם
50 מוכן להתגבר גם על מניעות
51 ועוכבים קשים כדי לנצח
52 ולהביא את האהבה לידי ביטוי
53 וגלוי, וכל זה כחלק ממידת
54 החסד.
55 וענין הוד שבחסד כאשר
56 מידת החסד כלולה ממידת ההוד
57 ופועלת באופן שמידת ההוד
58 באה לידי ביטוי הוא כמו
59 שכתוב ב'פרדס'²³
60 שנקרא מידת החסד הוד
61 בהיותו מתלבש במדת
62 הגבורה מבואר בקבלה
63 וחסידות שבאופן כללי עשר
64 הספירות נחלקות לשלושה
65 'קוים'. קו ימין שעיקרו מידת
66 החסד, שמאל שעיקרו מידת
67 הגבורה, ואמצע שעיקרו מידת
68 התפארת. והחלוקה היא כך:
69 חס"ן (חסמה, חסד, נצח) בימין,
70 בג"ה (בינה, גבורה, הוד)
71 בשמאל, דת"י (דעת, תפארת,
72 יסוד) באמצע. ולעניינו – מידת
73 ההוד היא בקו הגבורה ומכאן
74 שיש דמיון וצד שווה בין חסד
75 שבגבורה לחסד שבהוד, כפי שהולך ומבאר שהחסד מלוכש בהוד כאשר הוא
76 בא על מנת להשפיל אויביו ולנצח מלחמות אבל הדבר לא נעשה
77 בתור פעולה של הוד כשלעצמה אלא בתור ביטוי של מידת החסד כי הסיבה
78 של הפעולה להשפיל אויבים ולנצח מלחמות היא מתוך 'תנועה' של אהבה
79 וחסד ולהציל אוהבי עליו ולשחרר אותם מהאויבים והמונעים
80 ומעכבים, אלא שאין זה מדת ההוד עצמה, כי אם כמו
81 שנתבאר לעיל בענין הגבורה שבחסד שאין זו מידת הגבורה עצמה
82 אלא, שהיא חלק בלתי נפרד ממדת האהבה עצמה, שמצד אהבתו
83 הרי הוא שונא לאויביו אוהבו ואם כן נמצא שהשונא אינה ביטוי של
84 מידת הגבורה אלא דווקא של מידת החסד והאהבה, וכמו כן הוא בהוד

(21) ראה זח"א רכ, ב. רסב, א. לקו"ת מסעי צ, ג. (22) ראה ויק"ר פ"ל, יב. (23) שער ערכי הכינויים ערך הוד (בשם ספר שערי צדק).

להבין ענין ספירת העומר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבַחְסָד, שְׁהַמְלִיחָמָה וְהַתְּגַבְרוּת עַל הַשּׁוּנָאִים כִּי בָּאָה מִצַּד מִדַּת
2 הָאֱהָבָה וְלִכְנָן לַמְּרוֹת שֶׁלִּכְאוּרָה זוּהִי 'תְּנוּעָה' וְנִטְיָה נַפְשִׁית הַפּוֹכָה מִמִּידַת
3 הַחֶסֶד, לַמַּעֲשֵׂה מְדוּבָר בְּחֶלֶק מִמִּידַת הַחֶסֶד, וְהַתְּפָרֶשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין גְּבוּרָה
4 שְׁבַחְסָד לְהוֹד שְׁבַחְסָד לַמְּרוֹת שְׁבֹאֲפֹן כִּלְיִי מְדוּבָר בְּאוֹתָהּ 'תְּנוּעָה' שֶׁל
5 הַתְּגַבְרוּת וּמִלְחָמָה בְּגוֹרָמִים
6 הַמוֹנְעִים אֶת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה
7 הוּא, שְׁהַגְבוּרָה הִיא
8 שְׁנֵאָה בְּלֹב בְּלֹב כְּאִמּוֹר
9 לַעֲלִיל שְׁגִבּוּרָה שְׁבַחְסָד הִיא
10 שְׁשׁוּנָא אֶת אוֹיְבֵי הָאֱהָבָה,
11 וְהַהוּד שְׁבַחְסָד הוּא גַם
12 מִלְחָמָה בְּפַעַל כִּנְגַד
13 הַמִּתְנַגְּדִים לַחֶסֶד, וּבְכָל זֹאת גַם
14 זֶה חֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרַד מִמִּידַת
15 הַחֶסֶד, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִיל.
16 וְעֵנִין יְסוֹד שְׁבַחְסָד הֵינּוּ
17 שְׁמִצָּד אֲהַבְתוּ הָרִי הוּא
18 מִתְקַשֵּׁר עִם הָאֱהָבָה,
19 כְּמִבּוֹאָר בְּחִסְדוֹת שְׁמִידַת הַיְסוֹד
20 הִיא כּוֹחַ הַהִתְקַשְּׁרוֹת (וְהַמִּידָה)
21 שְׁדִרְכָּה נִפְתָּח נִפְתָּח לַמַּעֲבָר
22 הַשְּׁפָעָה מִהַמְשַׁפֵּיעַ (וְהַמְקַבֵּל)
23 וְכָל שְׁתַּגְדֵּל אֲהַבְתוּ
24 בַעֲקֻבוֹת גִּילּוֹי וּבִיטוֹי חֻזֵּק יוֹתֵר
25 שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד כִּף תַּגְדֵּל גַם
26 הַהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁהִיא פְּעוּלָה שֶׁל
27 מִידַת הַיְסוֹד.
28 וְעֵנִין מַלְכוּת שְׁבַחְסָד
29 כְּמִבּוֹאָר בְּחִסְדוֹת סְפִירַת
30 הַמַּלְכוּת הִיא בְּחִינַת הַדִּיבּוּר
31 הַעֲלִיּוֹן כִּי עֵיקַר עֲנִינָהּ הוּא
32 לַהֲעִבִיר וְלַהֲשִׁיעַ אֶת עֲנִיין
33 הַסְפִּירוֹת שֶׁלַּמַּעֲלָה מִמֶּנָּה
34 לְבַחֲבִינוֹת שֶׁלִּמְטָה מִמֶּנָּה כְּמוֹ
35 הַדִּיבּוּר בְּאֵדָם שֶׁאֵין בּוֹ תוֹכֵן מִצַּד
36 עֲצֻמוֹ אֵלָּא עֲנִינּוֹ לַהֲעִבִיר אֶל
37 הַזּוּלָּת אֶת עֲנִינֵי הַשֶּׁכֶּל וְהַרְגֵּשׁ,
38 וּמַלְכוּת שְׁבַחְסָד הֵינּוּ שְׁמִצָּד אֲהַבְתוּ שְׁנוּבַעַת מִמִּידַת הַחֶסֶד הָרִי הוּא
39 מְדַבֵּר דְּבָרֵי אֲהָבָה וְאִמָּנָם פְּעוּלַת הַדִּיבּוּר נּוֹבַעַת מִמִּידַת הַמַּלְכוּת אֲבָל
40 בְּמִקְרָה זֶה הַדִּיבּוּר הוּא מַלְכוּת שְׁבַחְסָד וּבַעֲצָם נַחֲשָׁב בִּיטוֹי נּוֹסֵף שֶׁל מִידַת
41 הַחֶסֶד עֲצֻמָּה, אוֹ שְׁמִדְבָּר גַם דְּבָרִים אֲחֵרִים לֹא דוּקָא דְּבָרֵי אֱהָבָה
42 אֲבָל מִטְרַת הַדִּיבּוּר הִיא לֹא הַדִּיבּוּר עֲצֻמוֹ אֵלָּא בְּכַדִּי לְהִיּוֹת בְּיָחַד עִם
43 הָאֱהָבָה שֶׁאֵין כָּאֵן זֶה פְּעוּלָה שֶׁל מַלְכוּת שְׁבַחְסָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב

ביאור בדרך אפשר

44 הַמַּגִּיד²⁴ מִמַּעוּרִישׁ עַל הַפְּסוּק²⁵ וַיָּבֹאוּ אֱלִימָה, שְׁלַפְעָמִים
45 אֶפְיָלוֹ דְּבוּרִים אֲחֵרִים מְדַבְּרִים עִמּוֹ עִם הָאֱהָבָה מִחֶמֶת הָאֱהָבָה,
46 כְּמוֹ גְּבִי שְׁאוּל שֶׁדִּבְרוּ עִמּוֹ הַכְּנוּת בְּעֵנִינִים אֲחֵרִים וְלֹא דְּבָרֵי
47 אֱהָבָה אֲבָל הַסִּיכָה לְדִיבּוּר הִיטָה מִצַּד יָפִיז כו'²⁶ כִּדִּי שְׁבַחְתוֹךְ כִּךְ יוֹכֵלוּ
48 לַהֲבִיט בּוֹ, וְגַם דִּיבּוּר בְּאוֹפֶן כֹּזֶה
49 אֵינָנו בִּיטוֹי לַמִּידַת הַמַּלְכוּת
50 עֲצֻמָּה אֵלָּא שִׁיךְ לְבַחֲבִינוֹת מַלְכוּת
51 שְׁבַחְסָד.
52 (ג) וְהִנֵּה פְּרִטֵּי הַמְּדוּת
53 הַנִּזְכָּר מִחֶסֶד שְׁבַחְסָד וְעַד
54 מַלְכוּת שְׁבַחְסָד יִשְׁנָם גַם
55 בְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ
56 וּמִפְּרִט. דְּהִנֵּה, מִדַּת הַחֶסֶד
57 דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית הִיא
58 הָאֱהָבָה שֶׁל הָאֵדָם
59 לְאֱלֹקוֹת, וּמִדָּה זֹאת לְלוּלָה
60 מִכָּל הַמְּדוּת. חֶסֶד
61 שְׁבַחְסָד הֵינּוּ שֶׁהָאֱהָבָה
62 לְאֱלֹקוֹת הִיא בְּהַתְּגַלּוּת
63 בְּנִפְשׁוֹ וְהִיא נִיכְרָת וְנִרְגַּשָׁת
64 כְּרִגְשׁ גִּלּוֹי. וּבְעֶמֶק
65 וּבְכִנְיָמִיּוֹת יוֹתֵר הָרִי זֶה
66 כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לַעֲלִיל
67 שְׁבַחְסָד שְׁבַחְסָד הָאֱהָבָה
68 אֵינָה רַק כִּפִּי שֶׁהִיא מִצַּד
69 הַשִּׁבְעָה, אֵלָּא בְּתַקְףָּהּ וּבִיתֵּר
70 שֶׁאֵת, וּכְמוֹ כֵּן בְּנִפְשׁ
71 הָאֱלֹקִית, שְׁעֵנִין חֶסֶד
72 שְׁבַחְסָד הוּא שֶׁהָאֱהָבָה
73 לְהוֹי' הִיא בְּתַקְףָּהּ וְחֻזְקָה
74 יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר רִגְשׁ אֱהָבָה רִגִּיל,
75 וְהֵינּוּ, שֶׁהָאֱהָבָה הִיא לֹא
76 רַק בְּכָל לְבַבָּהּ²⁷, אֵלָּא
77 גַם בְּכָל נִפְשָׁהּ²⁷ וְהוֹלֵךְ
78 וּמִבּוֹאָר אֶת מַעֲלַת הָאֱהָבָה "בְּכָל
79 נִפְשָׁךְ" עַל הָאֱהָבָה "בְּכָל לְבַבְךָ"
80 וְכִיצַד הִיא בְּתוֹקֶף וּבְחֻזֵּק יוֹתֵר.
81 דְּהִנֵּה²⁸, הָאֱהָבָה הִיא כְּמוֹ כָּל הַמְּדוּת שְׁמִקְוָמָם בְּלֹב, שֶׁהֵלֵב
82 אוֹהֵב, אֲבָל יָכוֹל לְהִיּוֹת שְׁלֹא כָּל הֵלֵב מְמַלָּא מִהָאֱהָבָה,
83 אֵלָּא נִשְׁאָר בּוֹ מְקוֹם גַם לְאֱהָבוֹת זָרוֹת שֶׁאֵינָן אֱהָבָה ה'. וְעֵנִין
84 בְּכָל לְבַבָּהּ הוּא שְׁלֹא זֶה לְבַבָּהּ שֶׁנִּרְגַּשָׁת הָאֱהָבָה בְּלֹב שֶׁהִיא
85 עֲצָם הַתְּגַלּוּת הַרְגֵּשׁ הוּא דְּבַר שְׁקִיִּים גַם בְּאֱהָבָה חֲלָשָׁה שֶׁאֵינָה "בְּכָל לְבַבְךָ",
86 כִּי אִם, שֶׁכָּל הֵלֵב הוּא מְמַלָּא מִהָאֱהָבָה, עַד שֶׁאֵינּוּ שִׁיךְ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְאֶהָב דְּבַר זִוְלָתוֹ כָּלֵל. אֲמַנְם מִצַּד שְׁנֵי, הָאֶהָבָה דְּכָכָה לְכָכָה
2 הִיא בְּלֵב בְּלֵב, וְלֹא בְּשָׂאֵר אֲבָרֵי הַגּוּף. וְלִמְעַלָּה מִזֶּה הִיא
3 הָאֶהָבָה דְּכָכָה נִפְשָׁה, שֶׁהָאֶהָבָה הִיא גְּדוּלָּה כָּל כָּף שֶׁלֹּא זֶה
4 בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלְאֵת אֶת כָּל הַלֵּב, אֲלֹא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא
5 מִתְפַּשְּׁטֶת גַּם לְשָׂאֵר
6 אֲבָרֵי הַגּוּף וִישׁ לָהּ הַשְּׁפָעָה
7 עַל כָּל הַהִתְנַהֲגוּת וְהַהִתְנַהֲלוּת
8 שֶׁל הָאָדָם, וְכִמּוֹ לְמַשֵּׁל
9 שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה רֵץ לְדַבֵּר
10 מִצְוָה²⁹, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
11 הַתְּפַשְּׁטוּת הָאֶהָבָה עַד כִּדִּי
12 כִּךְ שֶׁלֹּא זֶה בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלְאֵת
13 אֶת כָּל הַלֵּב כּוּלּוֹ אִלָּא הִיא
14 מִתְפַּשְּׁטֶת וּמִתְרַחֶבֶת וּפּוֹעֵלֶת
15 בְּכָל אֲבָרֵי הַגּוּף עַד כִּחַ
16 הַהִלּוּף שֶׁבְּרָגְלָהּ שֶׁהִיא
17 בְּאֶבֶר הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן,
18 שֶׁמִּצַּד זֶה בְּגִלּוֹל שֶׁהָאֶהָבָה
19 מְגִיעָה עַד אֵלָיו הִרִי הוּא
20 (לֹא רַק הוֹלֵךְ לְדַבֵּר
21 מִצְוָה, אֲלֹא) רֵץ דְּוָקָא,
22 שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שְׂבָאִין-עֲרוּף
23 כָּלֵל שֶׁכֵּן רִיצָה הִיא דְּבַר שׁוֹנֶה
24 לַחֲלוּטִין מֵאִשֶּׁר הַלִּיכָה רִגְלָהּ עַד
25 שֶׁאֵין בִּינֵיהֶם דְּמִיּוֹן וְרַק כֹּאשֶׁר
26 אֶהְבֵּת ה' שֶׁבֵּלֵב מְגִיעָה גַּם
27 לְרִגְלִים אֲזִי הָאָדָם רֵץ לְדַבֵּר
28 מִצְוָה. וְיֵשׁ אֶהָבָה גְּדוּלָּה
29 יוֹתֵר, שֶׁגַּם הִיא בָּאָה לִידֵי
30 בִּיטוּי בְּמַצֵּב שֶׁל חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד,
31 הֵינּוּ כֹאשֶׁר הָאֶהָבָה הִיא בַּחוּץ
32 וּבְתוֹקָהּ רַב שֶׁכָּל כָּף גְּדוּלָּה
33 אֶהְבֵּתוֹ שֶׁל הָאָדָם לְקֹדֶשׁ-
34 בְּרוּךְ-הוּא עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל
35 מִמְּצִיאֹתוֹ (עַר פֶּאֶרְלִיטִט זִיךְ מֵאִבֵּר אֶת ה'אֲנִי שְׁלוֹ) לְגִמְרֵי וּמִגִּיעֵי
36 לְמַצֵּב בּוֹ כִּכְּלוֹ אֵין לוֹ מִצִּיאֹת מִשְׁלוֹ וְהוּא חֹשֶׁר רַק בְּמִצִּיאֹת ה' וְזֹאת מִצַּד
37 גְּדֹל אֶהְבֵּתוֹ, וְכִמּוֹ דּוּגְמָא לְדַבֵּר, כִּיצַד הָאֶהָבָה לֵה' גּוֹרֵמֶת לוֹ לִשְׁכּוּחַ אֶת
38 מִצִּיאֹתוֹ הָאִישִׁית הִיא שֶׁמִּצַּד גְּדֹל אֶהְבֵּתוֹ לְתוֹרָה הַגּוֹרֵמֶת לוֹ לְעֶסֶק
39 בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּמִסִּירוֹת גְּדוּלָּה מֵאֵד הִרִי הוּא שׁוֹכֵחַ שֶׁהוּא רָעֵב וְצָמָא
40 וְשָׂאֵר צָרִכֵי גּוּפּוֹ, וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאֹתוֹ מִצַּד גְּדֹל
41 הָאֶהָבָה וְכִיּוֹן שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ הָאִישִׁית לֹא נִחְשָׁבֶת בְּעֵינֵינוּ כָּלֵל, הִרִי הוּא לֹא שֶׁם
42 לֵב אֲפִילוֹ לְצָרִכֵי גּוּפּוֹ הַהִכְרָחִים.
43 וְעֲנִין גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד כִּפִּי שֶׁהִיא בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הֵינּוּ שֶׁהָאֶהָבָה

דְּכָכָה לְכָכָה הִיא בְּלֵב בְּלֵב, וְלֹא בְּשָׂאֵר אֲבָרֵי הַגּוּף.
וְלִמְעַלָּה מִזֶּה הִיא הָאֶהָבָה דְּכָכָה נִפְשָׁה, שֶׁהָאֶהָבָה הִיא
גְּדוּלָּה כָּל כָּף שֶׁלֹּא זֶה בְּלֵב שֶׁהִיא מְמַלְאֵת אֶת כָּל הַלֵּב,
אֲלֹא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא מִתְפַּשְּׁטֶת גַּם לְשָׂאֵר אֲבָרֵי הַגּוּף,
וְכִמּוֹ רֵץ לְדַבֵּר מִצְוָה²⁹, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַתְּפַשְּׁטוּת הָאֶהָבָה
עַד כִּחַ הַהִלּוּף שֶׁבְּרָגְלָהּ שֶׁהוּא בְּאֶבֶר הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן,
שֶׁמִּצַּד זֶה הִרִי הוּא (לֹא רַק הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מִצְוָה, אֲלֹא)
רֵץ דְּוָקָא, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שְׂבָאִין-עֲרוּף כָּלֵל. וְיֵשׁ אֶהָבָה
גְּדוּלָּה יוֹתֵר, שֶׁכָּל כָּף גְּדוּלָּה אֶהְבֵּתוֹ עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל
מִמְּצִיאֹתוֹ (עַר פֶּאֶרְלִיטִט זִיךְ) לְגִמְרֵי מִצַּד גְּדֹל אֶהְבֵּתוֹ,
וְכִמּוֹ שֶׁמִּצַּד גְּדֹל אֶהְבֵּתוֹ לְתוֹרָה שׁוֹכֵחַ שֶׁהוּא רָעֵב וְצָמָא
וְשָׂאֵר צָרִכֵי גּוּפּוֹ, וְהֵינּוּ לְפִי שֶׁנִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאֹתוֹ מִצַּד
גְּדֹל הָאֶהָבָה. וְעֲנִין גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁהָאֶהָבָה בָּאָה
בְּעֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבַּאֵר לְעִיל שָׂאִין זֶה שֶׁמִּדַּת
הַגְּבוּרָה כִּפִּי שֶׁהִיא מְדָה בְּפִנֵּי-עַצְמָהּ כְּלוּלָה בְּחֶסֶד, כִּי
אִם שֶׁגַּם הַגְּבוּרָה הִיא מְכַלֵּל הַחֶסֶד, וְכִמּוֹ הַשְּׁנֵאָה
לְאֻיְבֵי הָוִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁰ תְּכָלִית שֵׁנָאָה שְׁנֵאֲתִים
לְאֻיְבֵים הִיוּ לִי, וְלֹכֵן כָּכָל שֶׁתְּגַדֵּל אֶהְבֵּתוֹ לְהָוִי כָּף
תְּגַדֵּל שֵׁנָאָתוֹ לְאֻיְבֵי הָוִי. וְתַפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ
שֶׁהָאֶהָבָה הִיא בְּאֶפֶן שֶׁל יָפִי, שֶׁמִּיפָּה וּמִפְאֶרֶת אוֹתוֹ,
תַּפְאֶרֶת לְעוֹשִׂיָּהּ וְתַפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וְנִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד
הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהְבֵּתוֹ לְהָוִי הִרִי הוּא עוֹמֵד נֶגֶד כָּל
הַמְּנִיעוֹת וְעֹפּוֹבִים הַמְּרַחֲקִים אוֹתוֹ מֵאֲלֻקוֹת, וּמִתְגַּבֵּר
עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחֶם, כִּדִּי שְׂיֻכַּל לְקַרֵּב אֶת הָאֲלֻקוֹת אֵלָיו אוֹ
לְהִתְקַרֵּב לְאֲלֻקוֹת. וְהוּד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהְבֵּתוֹ

לְקַרֵּב אֶת הָאֲלֻקוֹת אֵלָיו אוֹ לְהִתְקַרֵּב לְאֲלֻקוֹת כִּמְבוֹאֵר בַּחֲסִידוּת
שֶׁהַהִתְקַרְבוּת וְהַהִתְחַבְּרוּת שֶׁל הָאָדָם לְאֲלֻקוֹת יְכוּלָה לְהִיטֵב בְּשָׁנִי אֹפְנִים:
בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, הֵינּוּ שְׂאוֹר אֱלֹקִי עֲלִיּוֹן מֵאִיר עַל הָאָדָם, וּבְדֶרֶךְ
מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, הֵינּוּ שֶׁהָאָדָם מְצִידוֹ מְזֹדֵךְ וּמִתְעוֹדֵן וּמִתְקַרֵּב לְאֲלֻקוֹת.
וּבְעִינֵינוּ, בְּשָׁנֵי הָאֹפְנִים יִתְכַּן מַצֵּב שֶׁל מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים עַל הַהִתְקַרְבוּת.
וְכֹאשֶׁר הָאָדָם מִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם וּמְנַצֵּחַ אוֹתָם וּנוֹצֵרֶת הַתְּקַרְבוּת, הִרִי כִיּוֹן
שֶׁהַהִתְקַרְבוּת נֶגֶד הַמוֹנְעִים וְהַמְּעַכְּבִים וְהַהִתְקַרְבוּת עֲלֵיהֶם נּוֹבְעִים מֵהָאֶהָבָה,
הִרִי זֶה פְּעוּלָה שֶׁל נִצַּח שֶׁבְּחֶסֶד.
וְהוּד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינּוּ שֶׁמִּצַּד אֶהְבֵּתוֹ לְהָוִי עוֹמֵד הוּא בְּתַנוּעָה

ביאור בדרך אפשר

1 **דְּהוּד** שהיא מידה דומה למידת הגבורה, כמבואר לעיל, ופועל **לְהַשְׁפִּיל**
2 **אוֹיְבָיו וְלִכְבֹּשׁ מַלְחָמוֹת וְלְהַצִּיל אוֹהֲבֵי עַלְיוֹן** וגם כל הפעולות
3 הללו הנראות כפעולות של גבורה והוד הם ביטוי של מידת החסד, כמבואר
4 לעיל.

וענין יסוד שְׁבַחֲסָד כפי

6 שהוא בא לידי ביטוי בעבודת
7 האהבה של הנפש האלוקית
8 להקדוש-ברוך-הוא **הַיְיָנוּ**
9 **שֶׁמַּצַּד אֶהְבְּתוּ לַהוּי הָרִי**
10 **הוא מתקשר בְּאַלְקוֹת,**
11 **וְכֹאשֶׁר מִתְקַשֵּׁר בְּאַלְקוֹת**
12 **אֲזִי אֵינוּ שֶׁיָּד לְהִתְקַשֵּׁר**
13 **בְּעֲנִינִים אַחֲרִים, וְכִמְאָמֵר**
14 **הַיְדוּעַ³¹ אֲזִי מ'אִי**
15 **צוֹנְעֵבּוֹנֵדֵן אוֹיְבֵן, פֹּאֲלֵט**
16 **מָעַן נִיט אוֹנֵטֵן** כאשר
17 קשורים למעלה, לא נופלים
18 למטה.
19 **וְעֲנִין מַלְכוּת שְׁבַחֲסָד**
20 **הַיְיָנוּ שֶׁמַּצַּד אֶהְבְּתוּ**
21 **לַהוּי הָרִי הוא מְדַבֵּר**
22 **דְּבָרֵי אֶהְבָּה, בְּהַדֵּר גָּאוֹנוֹ**
23 **כּוֹ' שהם דברי שבח במעלתו**
24 **והדרתו של הקדוש-ברוך-הוא,**
25 **או גַּם עֲנִינִים אַחֲרִים,**
26 **וְכִמּוֹ דְּבּוּרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת**
27 **כּוֹ' שגם הדיבור בהם נובע**
28 **ממידת האהבה לה'.**
29 **וְכֹשֶׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר** לעיל
30 **באריכות בְּמִדַּת הַחֶסֶד אֵיף**
31 **שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכָּלֵם וִישׁ**
32 **בֵּה אֵת כָּל שֶׁבַע הַמִּידוֹת וְהִיא**
33 **פועלת ובאה לידי ביטוי בשבעה**

34 **אופנים שונים מחסד שבחסד עד מלכות שבמלכות, כֵּן הוּא גַּם בְּמִדַּת**
35 **הַגְּבוּרָה וְיִרְאָה** שגם היא כלולה מכל המידות ויש בה חסד שבגבורה,
36 גבורה שבגבורה וכן הלאה, **וְגַם בְּשֹׁאֵר הַמִּדּוֹת,** שאחרי מידת הגבורה
37 שהם תפארת, נצח וכו' **שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן כְּלוּלָה מִכָּל ז' הַמִּדּוֹת.**
38 **וְהִנֵּה כָּשֶׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר עֲנִין הַתְּכַלְלוֹת הַמִּדּוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,**
39 **כֵּן הוּא גַּם כֵּן בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית** שהרי שתי הנפשות הן "זה לעומת
40 זה" וכשם שלנפש האלוקית יש שבע מידות כך גם לנפש הבהמית יש שבע
41 מידות וכשם שבנפש האלוקית יש התכללות של המידות זו בזו, כך גם בנפש
42 הבהמית, וְהַיְיָנוּ, **שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, שֶׁהִיא**
43 **הָאֶהְבָּה לְעֲנִינֵי הָעוֹלָם, הִיא כְּלוּלָה גַּם מִכָּל הַמִּדּוֹת, חֶסֶד**

ביאור בדרך אפשר

44 **שְׁבַחֲסָד, גְּבוּרָה שְׁבַחֲסָד וכו'** ופעולתה היא באופן מקביל למבואר
45 לעיל לגבי המידות דנפש האלוקית, היינו שכאשר המניע העיקרי והמטרה של
46 האדם היא רגש האהבה לענייני העולם ועשיית פעולות שונות כדי למלא את
47 הרצון הזה אזי גם כאשר הרגש מתפשט ומתגלה באופנים אחרים וגורם
48 לעניינים של גבורה או מידות

49 אחרות, עדיין מדובר בפעולות
50 של מידת החסד. **וְכִמּוֹ כֵּן**
51 **הוא בשֹׁאֵר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ**
52 **הַבְּהִמִית, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן**
53 **כְּלוּלָה מִכָּלֵם.**

54 אמנם, ענין ההתכללות של
55 המידות בנפש הבהמית דורש
56 ביאור: **וְהַעֲנִין בְּזָה,**
57 **דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה מְקוֹם**
58 **לוֹמֵר, דְּכִשְׁלָמָא בְּנֶפֶשׁ**
59 **הָאֱלֹקִית, כִּינֵן שִׁשְׁרָשָׁה**
60 **מֵעוֹלָם הַתְּקוּן, שֶׁהוּא**
61 **בְּאֶפֶן שֶׁל הַתְּכַלְלוֹת, לְכֵן**
62 **הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**
63 **כְּלוּלוֹת זֹו מִזֹּו, אֲבָל נֶפֶשׁ**
64 **הַבְּהִמִית, שֶׁכִּשְׁמָהּ כֵּן**
65 **הִיא, שְׁנִקְרָאת בְּשֵׁם**
66 **בְּהִמָּה, שִׁשְׁרָשָׁה מֵעוֹלָם**
67 **הַתְּהוֹ, שֶׁהוּא בְּאֶפֶן שֶׁל**
68 **פְּרוּד, אִם כֵּן אֵין בֵּה**
69 **עֲנִין הַתְּכַלְלוֹת הַמִּדּוֹת**

70 **מבואר בחסידות שיטתו עולם**
71 **רוחני עליון בו האורות מרובים**
72 **והכלים מועטים וכתוצאה מכך**
73 **האורות לא נקלטים ולא**
74 **'מתיישבים' אלא מאירים יתר על**
75 **המידה ועולם זה נקרא עולם**
76 **התהוה, בשונה מהעולמות שבהם**

77 **האורות כן 'מתיישבים' בכלים ונקראים** בחינת 'תיקון' היינו שההארה
78 וההתגלות היא מתוקנת ומסודרת כראוי. ועוד מבואר שבעולם התהוה המידות
79 הם בתוקף רב (בדומה למידות של האדם כפי שהם מצד עצם ונפשו, מבלי
80 שיהיו נשלטות על ידי השכל) וכל מידה לא נותנת מקום לזולתה בשונה
81 מהמידות של עולם התיקון שמתאפיינות בכך שכל מידה כלולה מחברתה כך
82 שלמרות שהחסד והגבורה, למשל, הן שני 'קוין' שונים, יש בהם 'גבורה
83 שבחסד' ו'חסד שבגבורה'. ולפי זה יש לתמוה מה פשר האמור לעיל שענין
84 ההתכללות קיים גם בנפש הבהמית?.

85 **אֵף הַעֲנִין הוּא, כִּידוּעַ³² שִׁישׁ דְּעָה שֶׁגַּם בְּתוֹהוּ הִנֵּה עֲנִין**
86 **הַתְּכַלְלוֹת הַמִּדּוֹת, אֲלֵא** ההבדל בין תוהו ותיקון הוא **שֶׁהַתְּכַלְלוֹת**

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בתוהו היתה רק מיו"ד שכל אחת מעשר הספירות הייתה כלולה מכל
2 הספירות ולא יותר, והינו, שבתקון ההתפללות היא מיו"ד,
3 ויו"ד מיו"ד כו' כך שגם חסד שבחסד עצמו, למשל, כלול מכל עשר
4 הבחינות וכל אחת מהעשר כפי שהיא כלולה בהתכללות זו, גם היא כלולה

5 מעשר, שאז נקראות בשם
6 פרחוף שלם שיש בו בחינות
7 רבות ושונות, אבל בתוהו
8 ההתפללות היא רק
9 מיו"ד ולא יותר, שאז
10 נקראות בשם ספירה
11 אחת. וכיון שגם בתוהו יש
12 התפללות מיו"ד, לפחות,
13 לכן גם בנפש הבהמית
14 ששרשה מתוהו הנה כל
15 מדה כלולה מכל המדות
16 לפחות במידה מסוימת (למרות
17 שהתכללות בתקין ובנפש
18 האלוקית היא אכן באופן אחר).
19 וזהו ענין ספירת העמר
20 שהיא העבודה עבודת ה'
21 רוחנית ב'ציור קומה' בכל
22 הפרטים מהדרגות הכי גבוהות
23 עד הדרגות הכי נמוכות שביחד
24 מהוות 'ציור' ודמות של קומה
25 שלמה דנפש הבהמית
26 וב'ציור קומה' בכל
27 הדרגות דנפש האלקית,
28 שהרי כל נפש תהיה דרגתה
29 אשר תהיה היא ב'ציור
30 קומה שלם ואין נפש
31 שמורכבת מפרט אחד בלבד,
32 כיון שכל מדה כלולה
33 מכל המדות וביחד הן
34 מרכיבות 'ציור' של קומה
35 שלימה, ולכן צריכה
36 להיות עבודת הברור
37 בכללות הקומה דנפש
38 הבהמית כדי שלא יישאר אף

39 חלק ממנה בלתי מבורר, והינו על-ידי-זה שנפש האלקית
40 מתלבשת בנפש הבהמית לבררה לזכרה ולהעלותה
41 ולייחודה עם הנפש האלקית כמבואר בחסידות שפעולת הברור של
42 הנפש הבהמית על ידי הנפש האלוקית היא בדרך 'התלבשות', היינו
43 בהתעסקות בצורה קרובה ופנימית ולא רק בהארת אור כללי 'מקיף' מלמעלה
44 ויש בזה דרגות שונות – ברור שענינו הפרדת הטוב מהרע, זיכוך ועידון
45 המידות הלא טובות של הנפש הבהמית, העלאה של הנפש הבהמית לקדושה
46 ועד להתאחדות שלה עם הנפש האלוקית על ידי הפיכתה לקדושה

ועל-ידי-זה נעשה תוספת אור גם בכללות הקומה דנפש
האלקית כנ"ל כפי שהוסבר לעיל שברור הנפש הבהמית מביא לנפש
האלוקית תוספת אור וכן תוספת כוח וחיות.
(ד) והנה נתבאר לעיל שאותם הענינים והתגלות האורות האלוקיים

המדות, אלא שההתפללות היתה רק מיו"ד ולא יותר,
והינו, שבתקון ההתפללות היא מיו"ד, ויו"ד מיו"ד כו',
שאז נקראות בשם פרחוף, אבל בתוהו ההתפללות היא
רק מיו"ד ולא יותר, שאז נקראות בשם ספירה. וכיון
שגם בתוהו יש התפללות מיו"ד, לכן גם בנפש
הבהמית ששרשה מתוהו הנה כל מדה כלולה מכל
המדות.

וזהו ענין ספירת העמר שהיא העבודה ב'ציור קומה'
דנפש הבהמית וב'ציור קומה' דנפש האלקית,
שהרי כל נפש היא ב'ציור קומה, כיון שכל מדה כלולה
מכל המדות, ולכן צריכה להיות עבודת הברור בכללות
הקומה דנפש הבהמית, והינו על-ידי-זה שנפש
האלקית מתלבשת בנפש הבהמית לבררה לזכרה
ולהעלותה ולייחודה עם הנפש האלקית, ועל-ידי-זה
נעשה תוספת אור גם בכללות הקומה דנפש האלקית
כנ"ל.

(ד) והנה נתבאר לעיל שאותם הענינים שהיו ביציאת
מצרים בדרך אתערותא דלעילא, צריכה
להיות בהם העבודה בספירת העמר מלמטה למעלה,
ואחר-כך נמשכים אותם הענינים במתן תורה. וכיון
שהעבודה דספירת העמר היא בב' הקומות דנפש
האלקית ונפש הבהמית, שהם בבחינת משפיע ומקבל,
לכן ה'נתינת כח' על-זה היא מיציאת מצרים, שיש בה
גם כן ענין משפיע ומקבל. והינו, דעם היות שכללות
הגלויים דיציאת מצרים הם בדרך אתערותא דלעילא,
מלמעלה למטה, מפל-מקום יש בזה גופא ב' החלוקות
דמשפיע ומקבל, שהם ב' הענינים דיציאת מצרים
וקריעת ים-סוף.

שכללות הגלויים דיציאת מצרים הם בדרך אתערותא
דלעילא, מלמעלה למטה, ואם כן נשאלת השאלה: מאחר שיציאת
מצרים הייתה התגלות מלמעלה ללא כל פעולה מצד בני ישראל למטה הרי
לכאורה לא היה בהליך זה כל 'מקבל' ומהו הדמיון בין יציאת מצרים לעבודה
של הנפש האלוקית עם הנפש הבהמית? מפל-מקום יש בזה גופא
בעניני יציאת מצרים עצמם ב' החלוקות שני הענינים השונים וחלוקים
זה מזה דמשפיע ומקבל, שהם ב' הענינים דיציאת מצרים
וקריעת ים-סוף כפי שיתבאר להלן.

47 ועל-ידי-זה נעשה תוספת אור גם בכללות הקומה דנפש
48 האלקית כנ"ל כפי שהוסבר לעיל שברור הנפש הבהמית מביא לנפש
49 האלוקית תוספת אור וכן תוספת כוח וחיות.

50 (ד) והנה נתבאר לעיל שאותם הענינים והתגלות האורות האלוקיים
51 העליונים שהיו ביציאת
52 מצרים בדרך אתערותא
53 דלעילא התעוררות מלמעלה
54 והארה מאת הקדוש-ברוך-הוא
55 ללא פעולה והכנה מצד בני
56 האדם, צריכה להיות בהם
57 באותם ענינים עצמם העבודה
58 הרוחנית של האדם בספירת
59 העמר מלמטה למעלה
60 בתהליך שתחילתו פעולה מצד
61 האדם והמשכו התקרבות של
62 האדם לאלוקות, ואחר-כך
63 נמשכים אותם הענינים
64 במתן תורה בתוספת המעלה
65 שנובעת מכך שתחילת
66 ההתעוררות ועיקר ההמשכה
67 וההתגלות היא כתוצאה מעבודת
68 האדם. וכיון שהעבודה
69 דספירת העמר היא בב'
70 הקומות דנפש האלקית
71 ונפש הבהמית היינו בכל
72 הפרטים ובשלמות ה'ציור' של
73 שתי הנפשות, שהם בבחינת
74 משפיע ומקבל כיוון
75 שהנפש האלוקית, המשפיע,
76 מתלבשת בנפש הבהמית,
77 המקבל, כדי לברר ולזכך אותה,
78 לכן ה'נתינת כח' על-זה
79 העבודה של ספירת העומר עם
80 שתי הנפשות שהיחס ביניהן הוא
81 של משפיע ומקבל היא
82 מיציאת מצרים, שיש בה
83 גם כן ענין משפיע
84 ומקבל. והינו, דעם היות
85 שכללות הגלויים דיציאת מצרים הם בדרך אתערותא
86 דלעילא, מלמעלה למטה, ואם כן נשאלת השאלה: מאחר שיציאת
87 מצרים הייתה התגלות מלמעלה ללא כל פעולה מצד בני ישראל למטה הרי
88 לכאורה לא היה בהליך זה כל 'מקבל' ומהו הדמיון בין יציאת מצרים לעבודה
89 של הנפש האלוקית עם הנפש הבהמית? מפל-מקום יש בזה גופא
90 בעניני יציאת מצרים עצמם ב' החלוקות שני הענינים השונים וחלוקים
91 זה מזה דמשפיע ומקבל, שהם ב' הענינים דיציאת מצרים
92 וקריעת ים-סוף כפי שיתבאר להלן.

להבין ענין ספירת העומר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנִין בְּזֶה³³, דְּהִנֵּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּתִיב³⁴ בתורה שבזמן
2 שהייתה מכת כינים, גם חרטומי מצרים ניסו לברוא כינים ולא הצליחו, והם
3 אמרו לפרעה שמכה זו היא אֶצְבַּע אֱלֹקִים, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת,
4 וְהִינוּ, שְׂבִי צִיאַת מִצְרַיִם הִנֵּה עֶקֶר הַגְּלוּי שֶׁל האור האלוני
5 מִבְּחִינַת מַלְכוּת,

6 כְּמֶאֱמַר³⁵ כפי שאומרים
7 בהגדה של פסח שְׁבַעַת יציאת
8 מצרים נִגְלָה עֲלֵיהֶם על בני
9 ישראל מֶלֶךְ מַלְכֵי
10 הַמְּלָכִים, והטעם על כך
11 שהקדוש-ברוך-הוא מְכוּנָה כאן
12 דווקא בתואר "מלך מלכי
13 המלכים" המדגיש את ענין
14 המלכות הוא מפני שְׁזָהוּ גְלוּי
15 בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין-סוּף
16 כמבואר בחסידות שעיקר ענין
17 הספירות העליונות עם "ציור"
18 והגדרה וחלוקה ברורה לעשרה
19 כוחות שונים מתחיל מעולם
20 האצילות ומטה, אבל בעצם כל
21 התגלות וכל פעולה של האור
22 האלוני היא באמצעות עשר
23 הספירות הללו אלא שברוגות
24 יותר עליונות הדבר הוא בהעלם
25 (והספירות נקראות "עשר
26 ספירות הגנוחות") ולכן גם באור
27 אין סוף שאין בו "ציור" והגדרה
28 כזו או אחרת יש בחינת מלכות
29 דאין-סוף. וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִיא
30 גַם הַגְּלוּי דְּבְּחִינַת (מֶלֶךְ
31 מַלְכֵי הַמְּלָכִים) הַקָּבָ"ה,
32 בְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין פנים
33 קטנות, היינו ששת המידות

34 שלמעלה מספירת המלכות (כפי שהן "גנוחות" באין סוף) ואם כן לכאורה אין
35 להדגיש דווקא את ענין המלכות, מִפְּלִ-מְקוֹם, הִנֵּה עֶקֶר הַגְּלוּי
36 ביציאת מצרים הִנֵּה מִבְּחִינַת מַלְכוּת והגילוי של שאר המידות היה בתור
37 דבר נוסף על העיקר, וְכִמְאֵמַר³⁶ כפי שמוסיפים ואומרים בהגדה של פסח
38 שהאמור בתורה שיציאת מצרים הייתה וּבְמוֹרָא גְדוֹל זֶה גְלוּי שְׂכִינָה,
39 דְּשְׂכִינָה הִיא בְּחִינַת הַמְּלָכוּת. וְמָה שְׂכִתוֹב וּבְמוֹרָא גְדוֹל,
40 הסיבה לכך שהגילוי מספירת המלכות נקרא דווקא בשם זה הִינֵנוּ לְפִי
41 שֶׁהִיא גְלוּי בְּחִינַת הַמְּלָכוּת כְּפִי שֶׁהִיא בְּגִדְלוּת, בְּחִינַת
42 מַלְכוּת דְּאֵין-סוּף בשונה מספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות

43 ומטה שם מודגש כיצד אין לה שום מציאות ותוכן משלה וכל עניינה הוא
44 להעביר ולמסור את האורות וההשפעות מהספירות שמעליה. אָמֵנָם
45 בְּקָרִיעַת יַם-סוּף כְּתִיב³⁷ הִיד הַגְּדוֹלָה (לֹא רַק אֶצְבַּע, אֱלֹא
46 כָּל הַיָּד), שֶׁהוּא גְלוּי בְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין היינו התגלות כל ששת
47 המידות של הספירות העליונות.

48 וְעַם הַיּוֹת שֶׁהִיא בְּקָרִיעַת יַם
49 סוּף גַם הַתְּגָלוּת הַמְּלָכוּת,
50 כְּמוֹ שְׂכִתוֹב³⁸ בְּקַע יָם,
51 בְּחִינַת הַמְּלָכוּת, מִפְּלִ-
52 מְקוֹם, עֶקֶר הַגְּלוּי הִנֵּה
53 מִבְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין בחינת
54 המידות והגילוי של המלכות
55 כתוספת לעיקר, בשונה מיציאת
56 מצרים שבה עיקר הגילוי היה
57 מבחינת המלכות, כפי שהולך
58 ומבאר. וְהִינוּ, שְׂבִשְׁנֵיהֶם
59 (בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
60 וּבְקָרִיעַת יַם-סוּף) הִנֵּה
61 הַגְּלוּי מִבְּחִינַת זְעִיר
62 אֲנָפִין וּמִבְּחִינַת הַמְּלָכוּת,
63 וְהוּא עֲנִין יְחִיד זְעִיר-
64 אֲנָפִין וְנוֹקְבָא בדרך כלל,
65 ההשפעה מדרגה לדרגה הבאה
66 אחריה היא באופן שרק הסוף
67 וההיצוניות של דרגה אחת
68 עוברים אל הבאה אבל כאשר יש
69 השפעה פנימית ועמוקה מדרגה
70 לדרגה הדבר קרוי "יחוד",
71 כלומר התאחדות, של שתי
72 הדרגות, ובענייננו, השפעה
73 פנימית מבחינת המידות (ו"א,
74 שנמשלו לזכר המשפיע) לבחינת
75 המלכות (שנמשלה לנקבה

76 המקבלת) נקראת "יחוד ז"א ומלכות" זה היה אופן הגילוי הן ביציאת מצרים
77 והן בקריעת ים סוף אֶף מִפְּלִ-מְקוֹם יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ הַבְּדֵל בֵּינֵיהֶם,
78 שְׂבִי צִיאַת מִצְרַיִם הִנֵּה הָעֶקֶר מִבְּחִינַת הַמְּלָכוּת, וּבְקָרִיעַת
79 יַם-סוּף הִנֵּה הָעֶקֶר מִבְּחִינַת זְעִיר אֲנָפִין. וְהִנֵּה זְעִיר אֲנָפִין
80 וּמַלְכוּת הֵם מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל וּנְמַצָּה שְׂבַעַס גַם ביציאת מצרים, למרות
81 שעיקרה הוא גילוי מלמעלה, כן היה ענין של משפיע ומקבל. אָמֵנָם, כָּל
82 זֶה הִנֵּה בְּדֶרֶךְ גְּלוּי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְאַחֲרֵי-כֵן נִסְתָּלֶקוּ
83 הָעֲנִינִים כו' וחזרו ועלו למעלה, בְּכִדִּי שְׂיִמְשִׁיכּוֹ אוֹתָם מחדש
84 עַל-יְדֵי עֲבוּדָה מַצֵּד האדם. וְזֶה הַטַּעַם שֶׁאֵין גּוֹמְרִין אֶת הַהִלָּל

(33) בהבא לקמן — ראה סד"ה וספרתם תרע"ג (סה"מ תרע"ג ע' רמז ואילך). (34) וארא ח, טו. (35) הגש"פ פיסקא "מצה זו". (36) שם פיסקא "ביר חזקה". (37) בשלח יד, לא. (38) תהלים עח, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אַחֲרֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים דָּפַסְתָּ וּרְק בִּשְׁנֵי הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים (בַּחוּץ
2 לָאָרֶץ, וּבָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוּם הָרִאשׁוֹן בְּלִבְד, גּוֹמְרִים אֶת הַהֵלֶל וְאוֹמְרִים הֵלֶל
3 שְׁלֵם) לִפְנֵי שְׁהַעֲנִינִים מִתְמַעֲטִים וּמִסְתַּלְקִים כּוּ' וּבִיָּמִים שִׁבְהֵם
4 הַגִּילּוּי' פְּחוּתִים יוֹתֵר לֹא אוֹמְרִים הֵלֶל שְׁלֵם, וְהַסִּיבָה לִכֵּן שֶׁהַגִּילּוּי'ם
5 מִתְמַעֲטִים וְחוֹזְרִים וְעוֹלִים
6 לְמַעַלָּה הִיא לֹא כִּדִּי לְמִנוּעַ גִּילּוּי
7 אִי אֵלָּא בְּכִדִּי שְׁיִמְשִׁיכּוּ
8 אוֹתָם מַחֲדָשׁ עַל-יָדֵי
9 עֲבוּדָה³⁹ וְאוֹ הַגִּילּוּי'ם יִהְיוּ
10 עוֹד יוֹתֵר נִעְלִים.
11 וְזֶהוּ עֲנִין סְפִירַת הָעֵמֶר,
12 שְׁאֵז הָעֲבוּדָה הִיא
13 מְלִמְטָה לְמַעַלָּה, וְעַל-זֶה
14 נֶאֱמַר וּסְפַרְתָּם לָכֵם,
15 וּפְרַשׁ רַבְּנוּ הִזְקֵן וּסְפַרְתָּם
16 מְלִשׁוֹן הָאָרֶה⁴⁰ כִּשֶׁם
17 שֶׁהַסְפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת נִקְרְאוֹת
18 בְּשֵׁם זֶה עַל שֶׁהֵן מֵאִירוֹת,
19 וְהֵינּוּ הָעֲבוּדָה הָרוּחוֹנִית
20 שְׁנוּעָה לְהָאִיר בָּב'
21 הַקּוֹמוֹת דִּנְפֵשׁ הָאֱלֹקִית
22 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם
23 מְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים (כִּנְ"ל)
24 וּבִמְצֻעוֹת עֲבוּדָה זֶה הַנֶּפֶשׁ
25 הַבְּהֵמִית מְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת אִי כִּי
26 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִזְכֶּכֶת אוֹתָהּ
27 וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת
28 אִי כִּי כְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר
29 הַהֲתַעֲסוֹק עִם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
30 מוֹסִיפָה בָּהּ אִי וְחִיּוֹת.
31 וְזֶהוּ גַּם כֵּן מֵה שֶׁפְּתוּב
32 בְּתוֹרָה וּסְפַרְתָּם לָכֵם
33 מִמִּחְרַת הַשֶּׁבֶת, וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁאֵין הַכוֹנוּהַ מִמִּחְרַת יוֹם הַשֶּׁבֶת
34 כְּפִשׁוּטוֹ, יוֹם שְׁבִיעִי בְּשַׁבּוּעַ, אֵלָּא דְקָאִי הַבִּיטוּי מִכוּון עַל מִחְרַת
35 הַפֶּסַח, הוּא ט"ז בְּנִסָּן, לֹא הַבְּדֵל בְּאִיזָה יוֹם בְּשַׁבּוּעַ חַל חֵג הַפֶּסַח וּבְכָל
36 אֹפֶן סְפִירַת הָעוֹמֵר מִתְחִילָה מִיֵּד לְאַחַר חֵג הַפֶּסַח כִּי, הִכָּח עַל הָעֲבוּדָה
37 דְּסְפִירַת הָעֵמֶר בְּעֲנִין מְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִי, הוּא מִצַּד
38 זֶה שֶׁבַחַג הַפֶּסַח הָאִירוֹ הָעֲנִינִים דְּמְשֻׁפָּעִים וּמְקַבְּלִים בְּדֶרֶךְ
39 מְלִמְטָה לְמַטָּה, שְׁעַל-יָדֵי זֶה נִתֵּן הִכָּח לְהַמְשִׁיכָם אַחֵר כִּי
40 מַחֲדָשׁ עַל-יָדֵי עֲבוּדָה מְלִמְטָה לְמַעַלָּה.
41 וְהִנֵּה עִם הֵיזֶה שֶׁהָעֲבוּדָה דְּסְפִירַת הָעֵמֶר הִיא בְּדֶרֶךְ מְלִמְטָה
42 לְמַעַלָּה, מִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁלְכָל אֶחָד מֵאֹפְנֵי הַהֲתַעֲוִרוֹת וְהַהֲתַגְלוֹת,

43 מְלִמְטָה לְמַטָּה וּמְלִמְטָה לְמַעַלָּה, יֵשׁ יִתְרוֹן לְעוֹמֵת הַשְּׁנִי. בְּדֶרֶךְ מְלִמְטָה
44 לְמַטָּה הִיתְרוֹן הוּא בְּעִיקָר כִּכְ שֶׁנִּמְשָׁךְ אִי נִעֲלָה שֶׁהָאָדָם מְצִידוֹ לֹא מְסוּגֵל
45 לְהַמְשִׁיךְ וְלַעֲוֹר וּבְדֶרֶךְ מְלִמְטָה לְמַעַלָּה הִיתְרוֹן הוּא בְּעִיקָר שֶׁהַהֲתַעֲוִרוֹת הִיא
46 פְּנִימִית וְעִמּוּקָה יוֹתֵר וּבִתְ-קִיּוּמָא. וְלַעֲנִינֵינוּ, הָעֲבוּדָה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר הִיא
47 מְלִמְטָה לְמַעַלָּה וְלִכֵּן לְכַאוּרָה
48 בִּיכְלָתָהּ לְפַעוֹל הַמִּשְׁכָּת אִי
49 מְדִרְגָּה נְמוּכָה בְּלִבְד אֲבָל מְכַל-
50 מְקוֹם, גַּם אִי יִשְׁנָה
51 הַהִמְשָׁכָה לֹא רַק בְּבַחֲנִית
52 הַמְּלָכוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיא
53 בְּקֻטְנוֹת, אֲלָּא גַּם כְּמוֹ
54 שֶׁהִיא בְּגִדְלוֹת, הֵינּוּ,
55 כְּפִי שֶׁהַמְּלָכוֹת הִיא מִצַּד
56 הַמּוֹחִין, וְעַד כְּפִי שֶׁהִיא
57 בְּשֻׁרָשָׁה לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם,
58 וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר בְּדֶרֶךְ כָּלִל,
59 לְפִי הַסֵּדֶר הַרְגִּיל שֶׁל הַסְפִּירוֹת
60 יֵשׁ הָאָרֶה וְהַשְּׁפָעָה מִהִמּוֹחִין
61 (הַסְפִּירוֹת חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת) אֵל
62 הַמִּידוֹת (סְפִירַת הַחֲסֵד וְשֶׁאֵר
63 הַמִּידוֹת) וּמִהִמּוֹדוֹת אֵל הַמְּלָכוֹת.
64 וּמִסְפִּירָה לְסְפִירָה וּמִדִּרְגָּה לְדִרְגָּה
65 הַהָאָרֶה הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֲטֶת עַד
66 שֶׁבְּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת עֲצֻמָּה יֵשׁ רַק
67 הָאָרֶה מְצוּמְצָמָת, אֲבָל יֵשׁוּ גַּם
68 אֹפֶן שֶׁל הַשְּׁפָעָה שֶׁלָּא לְפִי סֵדֶר
69 זֶה אֵלָּא שֶׁהִמּוֹחִין עֲצֻמָּם מֵאִירוֹם
70 בְּמִלְכוּת וְאִי הַהָאָרֶה שֶׁבְּמִלְכוּת
71 הִיא בְּבַחֲנִית גְּדוּלוֹת, וְיֵשׁ אֹפֶן
72 שֶׁבּוֹ הָאִירוֹ הַמֵּאִיר בְּמִלְכוּת גְּדוֹל
73 עוֹד יוֹתֵר וְהוּא כְּפִי שֶׁהַמְּלָכוֹת
74 הִיא בְּשֻׁרָשָׁה בְּאוֹר אֵין סוֹף, כְּפִי
75 שְׁנוֹכֵר לַעֲלִי שֶׁלְפָחוֹת בְּהַעֲלֵם הַסְפִּירוֹת קִיּוּמוֹת בְּאֵין-סוֹף וְשֶׁם בּוֹדָאִי גַּם
76 הַמְּלָכוֹת הִיא בְּבַחֲנִית "אֵין סוֹף" וְ"גְדוּלוֹת". וְכִמּוֹ כֵּן גַּם בְּבַחֲנִית זְעִיר
77 אֲנִפִּין, הַמִּידוֹת, שֶׁהַמְּשָׁכָה שְׁעַל יָדֵי עֲבוּדָת הָאָדָם, לְמִירוֹת שֶׁהִיא
78 מְלִמְטָה לְמַעַלָּה, הִיא לֹא רַק בְּזְעִיר אֲנִפִּין, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּקֻטְנוֹת,
79 אֲלָּא גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּגִדְלוֹת, וְהֵינּוּ כְּפִי שֶׁהַזְעִיר אֲנִפִּין, הוּא
80 מִצַּד הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהִמּוֹחִין עֲצֻמָּם, עִם כָּל הָעוֹמֵק וְהַפְּנִימִיּוֹת, נִרְגָּשִׁים
81 בְּמִידוֹת וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד שְׁרָשׁוֹ כּוּ' שֶׁם הָאִירוֹ
82 שֶׁבְּבַחֲנִית ז"א (הַמִּידוֹת) מֵאִיר בִּיתֵּר שֶׁאֵת.
83 וְזֶהוּ מֵה שֶׁפְּתוּב שְׁבַע שְׁפָתוֹת תְּהִיָּיָה, דְּעֲנִין
84 הַתְּמִימוֹת הוּא עַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁפְּתוּב בְּגִמְרָא⁴¹ עַל הַפֶּסוּק⁴²

(39) ראה לקו"ת צו יד, ד. (40) ראה לקו"ת אמור לה, ב. ועוד. (41) ערכין לא, א"ב. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ יט, ח (ע' טז). (42) בהר כה, ל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנֵה תְּמִימָה, לְהִכִּיא חֹדֶשׁ הָעֵבֹר, וְהִינוּ שְׁתַּבַּת תְּמִימָה בָּאָה
2 לְרִבּוֹת גַּם חֹדֶשׁ הָעֵבֹר, שֶׁהוּא עֲנִין שֶׁל הוֹסֵפָה כְּדִי לְהַשְׁוֹת
3 שְׁנַת הַלְּבָנָה לְשְׁנַת הַחֲמָה כִּי תוֹסֶפֶת חֹדֶשׁ אֶדָר בִּשְׁנִים מַעֲבֹרֹת נֹעֵדָה
4 לַהֲשִׁלִּים אֶת הַפֶּעַר שֶׁנוֹצֵר בֵּין שְׁנַת הַלְּבָנָה לְשְׁנַת הַחֲמָה, שֶׁהוּא אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם
5 (כְּדִי שֶׁחַג הַפֶּסַח יִחֹל בַּחֹדֶשׁ

6 הָאֵבִיב וְלֹא פֶּעַם בַּחֹרֶף וּפֶעַם
7 בַּקִּיץ) וְנִמְצָא שְׂכָדִי לְהַשִּׁיג
8 "תְּמִימוֹת", הֵינּוּ שְׁלֵמוֹת, יֵשׁ
9 צוּרֶךְ בְּהוֹסֵפָה עַל הָרָגִיל. וְכִמוֹ
10 כֵּן הוּא גַּם בְּמָה שְׁתַּבַּת
11 שְׁבַע שְׁבָתוֹת תְּמִימוֹת,
12 שְׁקָאִי הַמוֹשֵׁג תְּמִימוֹת
13 בַּמַּשְׁמָעוֹת שֶׁל שְׁלֵמוֹת מֵלֵאָה
14 מִכוּון עַל הַהוֹסֵפָה
15 בְּבַחֲנֵינָה זְעִיר-אַנְפִּין
16 וּמִלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהֵם
17 בְּבַחֲנֵינָה גְדֻלּוֹת כִּי הַתּוֹסֶפֶת
18 יוֹתֵר מִהָרָגִיל הִיא שֶׁמֵּבִיָּאָה אֶת
19 הַשְׁלֵמוֹת וְהַתְּמִימוֹת. וְזֶהוּ גַּם
20 כֵּן מָה שְׁתַּבַּת מִמְּחֶרֶת
21 הַשְּׁבָת דּוֹקָא, וְלֹא
22 מִמְּחֶרֶת הַפֶּסַח, אִף
23 שֶׁלִּמְעַשֵּׂה הַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל
24 מַחֲרַת הַפֶּסַח וְלֹא עַל יוֹם רֵאשׁוֹן
25 בַּשָּׁבֹעַ הַבֹּא אַחֲרֵי הַשְּׁבָת כִּי
26 מִמְּחֶרֶת הַשְּׁבָת מוֹרָה עַל
27 בְּחִינָה שְׁלֵמָה
28 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת⁴³ כַּמְבוֹאֵר
29 בַּלְקוּטֵי תוֹרָה אֹדוֹת הָעֵבֹדָה
30 הַרוּחָנִית שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר
31 שֶׁהָעוֹמֵר בֹּא מִן הַשְּׁעוּרִים, מֵאֵל
32 בַּהֲמָה וְכֵן לְמַעַל חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ
33 שֶׁבִּמְרַכְבָּה הַעֲלִיּוֹנָה הֵם בַּחֲנִית
34 בַּהֲמָה לְמַעַלָּה, שׁוֹרֵשׁ הַנֶּפֶשׁ
35 הַבְּהֵמִית לְמַטָּה וְכֹאשֶׁר הִכָּהֵן

36 מִנִּיף אֶת הָעוֹמֵר הוּא מַעֲלָה וּמְבַרֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית "לִפְנֵי הוֹי", לְמַעַלָּה
37 מִשֵּׁם הוֹי וְעַל יְדֵי נִמְשָׁכִים אֹרֹת "מִקִּיפִים" שֶׁלִּמְעַלָּה מִסֹּדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל
38 הָאֹרֹת הַ"פְּנִימִיִּים".

39 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹבֵן שֶׁכָּלִלוֹת הָעֵבֹדָה דְּסְפִירַת הָעוֹמֵר שֶׁהִיא בֹּאוֹפֵן
40 שֶׁל חִיבוֹר בַּחֲנִית הַמִּשְׁפִּיעַ עִם בַּחֲנִית הַמִּקְבֵּל הִיא הָעֵבֹדָה בְּבַחֲנֵינָה
41 זְעִיר-אַנְפִּין וּמִלְכוּת הַפּוֹעֵלֶת יָחוּד וְחִיבוֹר בֵּינֵיהֶם וּמִמְשִׁיכָה אוֹתָם כְּפִי
42 שֶׁהֵם בֹּאוֹפֵן הַכִּי נַעֲלָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר בְּדֶרֶךְ-אֶפְשָׁר שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עֲנִין

מִצְוָה לְמִימָנִי יוֹמִי וּמִצְוָה לְמִימָנִי שְׁבוּעִי⁴⁴, כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
הַגְּלִמְדִים מִהַפְּסוּקִים שֶׁמִּצְוֹת סְפִירַת הָעוֹמֵר כּוֹלֶלֶת שְׁנֵי עֲנִינִים – מִצְוָה לְמִנּוֹת
אֶת הַיָּמִים וּמִצְוָה לְמִנּוֹת אֶת הַשָּׁבָעוֹת, וְכֵן נִפְסָקָה הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה. וְלִפִּי
פְּנִימוֹת הַדְּבָרִים הַסִּיכָה לִכְךָ הִיא מִשּׁוֹם
אַנְפִּין וּמִלְכוּת הַיָּמִים

מִכוּוֹנִים כִּנְגַד הַמִּידוֹת (כַּמְבוֹאֵר
בַּחֲסִידוֹת שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁישָׁה
יָמִים כִּנְגַד שֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת, בַּחֲנִית
ז"א) וְהַשָּׁבָעוֹת הֵם כְּפִי שֶׁבִּנּוּסָף
לְשֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת יֵשׁ עֲנִין שְׁבִיעִי,
מִידַת הַמִּלְכוּת. וְעַל-יְדֵי
הָעֵבֹדָה דְּסְפִירַת הָעוֹמֵר
בְּבַחֲנֵינָה זְעִיר-אַנְפִּין
וּמִלְכוּת, כַּמְבוֹאֵר לַעֲלֵי,

מִמְשִׁיכִים אוֹתָם הָעֲנִינִים
בַּחֲגֵי הַשָּׁבָעוֹת, וּבִכְךָ זֹכִים
לְשֵׁתִי הַמַּעֲלֹת גַּם יָחוּד, כִּי
בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר מוֹדַגֶּשֶׁת הַמַּעֲלָה
שֶׁל עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה
לְמַעַלָּה וּבַחֲגֵי הַשָּׁבָעוֹת נֹסֶפֶת
עַל כֵּךְ הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה
שֶׁזֶּהוּ מָה שְׁתַּבַּת⁴⁵ בְּמִתֵּן
תּוֹרָה אֲנִכִּי הוֹי, אֶלְקִיךָ,
דְּהוֹי, אֶלְקִיךָ הוּא זְעִיר-
אַנְפִּין כִּי שֵׁם הוֹי כּוֹלֵל אֶת כָּל
הַסְפִּירוֹת וּבִהֵן הַמִּידוֹת
וּמִלְכוּת.

(ה) וְזֶהוּ עֲנִין סְפִירַת
הָעוֹמֵר שֶׁהוּא מִמְּצָע בֵּין
יְצִיאַת מִצְרַיִם לְמִתֵּן
תּוֹרָה, שֶׁאוֹתָם הָעֲנִינִים
שֶׁהֵאִירוּ מִצָּד עֲצָמָם בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, צָרִיכָה לְהִיּוֹת בָּהֶם הָעֵבֹדָה
בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר, וְעַל-יְדֵי-זֶה
מִמְשִׁיכִים עֲנִינִים אֵלָיו בְּשִׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מָה
שְׁתַּבַּת⁴⁶ מְשַׁכְנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, הִכִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו,
נִגְלִיָּה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, מְשַׁכְנֵי קָאִי עַל הַזְּמַן דִּיצִיאַת
מִצְרַיִם, וְכִמוֹ אָדָם הַמוֹשֵׁף דְּכָר שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ כָּלֵל, וְהוּא
עֲנִין הַמְשִׁיכָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא מְלֻמָּטָה

בְּסְפִירַת הָעוֹמֵר, וְעַל-יְדֵי-זֶה מִמְשִׁיכִים עֲנִינִים אֵלָיו בְּשִׁעַת
מִתֵּן תּוֹרָה שֶׁהֵיוּ הֵן מִלְּמַטָּה לְמַעַלָּה וְהֵן מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה.
וְזֶהוּ גַּם כֵּן מָה שְׁתַּבַּת⁴⁶ מְשַׁכְנֵי אַחֲרֵיךָ נְרוּצָה, הִכִּיאֲנִי
הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, נִגְלִיָּה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, מְשַׁכְנֵי קָאִי עַל הַזְּמַן
דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְכִמוֹ אָדָם הַמוֹשֵׁף דְּכָר שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ כָּלֵל
וּבִיכּוֹלָתוֹ לְמִשּׁוֹךְ דְּכָר מִבְּלִי שֶׁהִדְבֵּר יִהְיֶה מוֹדַע לִכְךָ כָּלֵל, וְהוּא עֲנִין
הַמְשִׁיכָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא מְלֻמָּטָה מִבְּלִי

(43) ראה לקו"ת אמור לה, ד. לו, ב. (44) מנחות סו, ב. (45) יתרו כ, ב. (46) שה"ש א, ד. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש ח"א ע' נט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהמטה והתחתון מצידו יעשה פעולה של הכנה לזה ואפילו מבלי שיהיה
- 2 מודע לכך. אַחֲרֵיכֶם נְרוּצָה קָאִי עַל הַזְמַן דְּסִפְיַת הָעֶמֶר כאשר
- 3 העיקר הוא עבודת האדם מלמטה, וְעַל־זֶה על העבודה של האדם מצד
- 4 עצמו, מלמטה למעלה נֶאֱמַר
- 5 נְרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, 1 לְמַטָּה. אַחֲרֵיכֶם נְרוּצָה קָאִי עַל הַזְמַן דְּסִפְיַת הָעֶמֶר,
- 6 שְׁמוּרָה עַל הָעֲבוּדָה בְּב' 2 וְעַל־זֶה נֶאֱמַר נְרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים, שְׁמוּרָה עַל הָעֲבוּדָה
- 7 הַקּוֹמוֹת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית 3 בְּב' הַקּוֹמוֹת דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית. וְמָה
- 8 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית. וְמָה 4 שְׁכָתוֹב הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו קָאִי עַל הַזְמַן דְּמַתֵּן תּוֹרָה,
- 9 שְׁכָתוֹב הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ 4 שְׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה מִתְקַשְּׁרִים בְּהֶקֶב"ה, כְּמֵאמֶר 47 יִשְׂרָאֵל
- 10 חֲדָרָיו שִׁמְשַׁמְעוּ קִירֹב 5 מִתְקַשְּׁרִין בְּאוֹרֵייתָא וְאוֹרֵייתָא בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,
- 11 וְחִיבֹר פְּנִימִי וְעִמּוֹק קָאִי 6 וְעַל־יְדֵי־זֶה נִגְלָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, בָּךְ בְּעֶצְמוֹתָךְ 48.
- 12 מִכוֹן עַל הַזְמַן דְּמַתֵּן 7

(47) זח"ג עג, א. (48) אוה"ת שם ע' סז. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תשי"ט
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה יוסף שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מה' אייר עם המצורף אליו המגבית שערך לטובת כולל
חב"ד אשר באה"ק ת"ו.

ואף שלדכוותי בודאי אין צורך בהבעת תודה וכו' וכו' בכל זה אביע ת"ח על גודל הקורת רוח
והנחת רוח שגרם לי בפרטיות, נוסף על גודל הענין והמצוה, אשר אף שנח"ר פרטי שלא בערך הוא לענין
המצוה שבדבר, עלי להביע רגשותי בהנוגע לי, ובפרט שדוקא ענינים טובים ומשמחים אין מצוים כ"כ,
שזהו עוד מגדיל היוקר כל מאורע כהאמור, ובפרט הנעשה באתערותא של הפועל עצמו מבלי שיעוררוהו
עד"ז.

וכיון שבאים אנו מחדש ניסן ונמצאים בחדש זיו, בו נולדו זיוותני עולם, וידוע דבר האריז"ל,
שכשהימים האלו נזכרים (ה"ה גס) ונעשים, הנה יתוסף בכל ענינים הפרטים והכללים, בתכ"י, חירות
וגאולה להרבות זיו בעולם, זיו והארות מעשה אבותינו, וכמובא בתניא, שכל אבריהם ועשיותיהם רק
לרצון העליון לבדו כל ימיהם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך בריאות הנכונה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהר־בחוקותי, מברכים החודש סיון ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. בתחילת¹ הסדרה נאמר²: "וידבר הוי' אל משה בהר סיני גו' ושבתה הארץ שבת להוי'". ומפרש רש"י
- 2 בשם 'תורת כהנים'³: "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו
- 3 כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני".
- 4 וצריך להבין: מדוע הלימוד "בהר סיני" הוא במצות שמיטה דוקא, הרי הלימוד היה יכול להכתב במצוה
- 5 אחרת (שבה נמנים הפרטים), ומאותה מצוה היינו למדים על כל המצוות שכל דקדוקיהן נאמרו מסיני?
- 6 בפשטות יש לומר: כיון שמצות שמיטה נאמרה בכללות בפרשת משפטים (לאחר מתן־תורה) – "והשביעית
- 7 תשמטנה ונטשתה"⁴, ובפרשת בהר חוזרת ונשנית בדרך פרט. אבל אין זה מספיק, כי ישנן עוד מצוות שנאמרו
- 8 בפרשת משפטים.
- 9 וביותר יוקשה: מצוה שממנה למדים על כל המצוות – היתה צריכה להיות מצוה כללית, ומדוע נבחרה
- 10 מצות שמיטה, שלכאורה היא מצוה פרטית, ויש בה כמה וכמה הגבלות: נוהגת רק בזמן שהיובל נוהג; ואפילו
- 11 להדעות שנוהגת גם בזמן הזה – הרי זה לדעת רוב הפוסקים רק מדרבנן⁵. זוהי הגבלה בזמן. ויש בה גם הגבלה
- 12 במקום: בארץ ישראל דוקא ולא בחוץ־לארץ⁶.
- 13 ולכן בהכרח לומר, שמצות שמיטה היא מצוה כללית במובן ידוע, כפי שיתבאר לקמן.
- 14 ב. בהמשך הכתוב נאמר⁷: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך גו'". ולכאורה, למה הוצרך הכתוב
- 15 לומר זאת – כיון שאין זה ציווי אלא ענין של רשות, מהיכי תיתי שיהיה אסור, שהוצרך לומר "שש שנים גו'?"
- 16 ובהכרח לומר, שגם "שש שנים תזרע שדך גו'" נכלל בענין מצות שמיטה. המצוה היא לא רק "ובשנה
- 17 השביעית שבת שבתון"⁸, אלא גם "שש שנים תזרע גו'" הוא חלק מהמצוה.
- 18 ענין זה הוא בשני אופנים:
- 19 (א) זהו הכנה למצות שמיטה: בכדי שיוכלו לקיים "ובשנה השביעית שבת שבתון" – הרי זה על־ידי ההכנה
- 20 ד"שש שנים תזרע גו'".
- 21 (ב) זהו התכלית של מצות שמיטה: תכלית הכוונה ד"שבתון" שבשנה השביעית היא – בכדי שלאחרי־זה
- 22 יהיה "שש שנים תזרע גו'".
- 23 ג. ענין השמיטה כפשוטו הוא, שבשנה השביעית צריך להיות שבתון לארץ – "שדך לא תזרע וכרמך לא
- 24 תזמור וגו'". בשנה השביעית צריך להיות "שבתון" בכל עניני מלאכות הארץ שמהם עושים לחם וכו' שעליו
- 25 יחיה האדם.
- 26 "וכי תאמרו מה נאכל" – על כך עונה התורה: "וצויתי את ברכתי גו' ועשת את התבואה לשלש השנים"⁹.
- 27 תוכן ענין מצות שמיטה הוא: תובעים מיהודי שאחת לשבע שנים ייפרד מכל הענינים הארציים, הצרכים
- 28 הארציים, שלא יהיה לו עסק עם מלאכות הארץ הקשורות עם הלחם שעליו יחיה האדם, ויסמוך לגמרי על
- 29 הקב"ה, שיתן לו פרנסתו למעלה מהטבע.
- 30 אין זה סדר עבור כל הזמנים. רוב הזמן – בכמות – צריך יהודי להתעסק עם עניני העולם, בשביל עבודת
- 31 הבירורים. והרי זהו ענין התהוות העולם על־ידי שם "אלקים", בגימטריא "הטבע"¹⁰, בכדי שהאדם יעסוק על־פי
- 32 תורה בעניני הטבע, ועל־ידי־זה יברר ויזכך את עניני הטבע.

הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ט (לפי' הב"י יו"ד סל"א בתחלתו – וראה כס"מ שם פ"ט ה"ב). טויו"ד שם. חינוך מצוה פד.
(6) קידושין לו, ב. רמב"ם שם פ"ד הכ"ה. טור וחינוך שם.
(7) כה, ג.
(8) שם, ד.
(9) שם, כ"א.
(10) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל –

(1) מכאן עד סו"ח – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 273 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(2) ר"פ בהר.
(3) עה"פ.
(4) כג, יא.
(5) ירושלמי ב' השולח. הובא ברש"י ובתוס' גיטין לו, א. רמב"ם

- 1 אבל בזמנים מסויימים תובעים מיהודי ש"יצא" מן העולם. הגם שצריך לבררו, הנה בזמן מן הזמנים צריכה
2 להיות התנועה להעמיד את עצמו למעלה מן העולם.
- 3 ד. שני ענינים אלו תלויים זה בזה:
- 4 כדי שתהיה התנועה להעמיד את עצמו למעלה מהעולם, "ושבתה הארץ שבת להוי'", היה הוה ויהיה
5 כאחד¹¹, למעלה משם אלקים בגימטריא "הטבע" – הרי זה על־ידי העסק בעניני העולם על־פי תורה.
- 6 וזהו האופן הראשון, ש"שש שנים תזרע שדך גוי'" – שהפירוש "תזרע שדך גוי'" הוא, שבשדה נזהר הוא
7 בכל הענינים על־פי שולחן ערוך, כמו כלאים וכו' – הוא הכנה ל"ובשנה השביעית".
- 8 האופן השני: בכדי שיוכל להיות הבירור בעניני העולם, הרי זה דוקא על־ידי־זה שמזמן לזמן מעמיד את
9 עצמו בעבודתו למעלה לגמרי מהעולם. ואז, גם כשבא אל העולם, הרי לא זו בלבד שאינו נגרר ("ער ווערט
10 ניט אריינגעשלעפט") בתוכו, אלא אדרבה – הוא עושה מהעולם גופא כלי לאלקות.
- 11 וכמו שכתוב בקונטרס 'עץ החיים'¹², שכדי לאחוז במדריגת "יחודא תתאה" כדבעי, צריך להיות ההרגש,
12 בכללות על־כל־פנים, של "יחודא עילאה".
- 13 וזהו האופן השני: "תזרע שדך גוי'" הוא התכלית, אבל אי־אפשר שיהיה בירור העולם, אלא כאשר ישנה גם
14 תנועת ההפשטה מהעולם.
- 15 ה. באופן כזה מצינו גם בענין השבת וששת ימי החול.
- 16 בששת ימי השבוע ישנה עבודת הבירורים, "ששת ימים תעבוד"¹³, אבל בשבת – בורר אסור. ולכן נאמר
17 בנוגע לשבת "ויכל אלקים"¹⁴ – שמסתיימים ההעלמות דשם אלקים, ומאיר שם הוי' שלמעלה מהטבע¹⁵. ושני
18 ענינים אלו דשבת וחול תלויים, כאמור, זה בזה.
- 19 ו. באמת יש מעלה בשמיטה על שבת: שבת – אסור ב"עובדין דחול", ואז עומד האדם למעלה מהעולם,
20 ואין לו קשר עמו. מה־שאינ־כן בשמיטה – מותר לעשות שאר עניני "עובדין דחול", והיינו, שנמצא בתוך
21 העולם, ואף־על־פי־כן "ושבתה הארץ שבת להוי'": לא עבודת הבירורים שבשם אלקים, אלא "שבת להוי'"
22 שלמעלה מהעולם, אף שנמצא בתוך העולם. בעולם גופא – ממשיך הוא את שם הוי' שלמעלה מהעולם לגמרי.
23 וזהו על־דרך הפירוש על־פי תורת הבעל־שם־טוב: "ושבתה הארץ" – שביתה וביטול בארץ¹⁶; מחדירים
24 שביתה בענינים הארציים גופא.
- 25 ז. ובזה יובן גם כן מה שכתוב בפירוש רש"י על הפסוק "שבת להוי'": "לשם ה' כשם שנאמר בשבת
26 בראשית"¹⁷.
- 27 לכאורה, מה מחדש כאן רש"י? – אבל לפי האמור לעיל מובן: כיון שבשמיטה מותר לו לעשות "עובדין
28 דחול", להתעסק עם העולם – היה מקום לחשוב שאיסור החרישה והזריעה בשמיטה אינו ענין של "הוי'"
29 שלמעלה מהעולם, אלא ענין של עבודת הבירורים, ועל־דרך המצוות ד"שש שנים תזרע גוי'", שענינים בירור
30 בעולם גופא, לא למעלה מהעולם;
- 31 על כך אומר רש"י, שזהו ענין של "לשם הוי' כשם שנאמר בשבת בראשית". זהו ענין של שביתה הארץ
32 שממנה תצא לחם, עיקר חיות האדם; וזהו הפשטה מהעולם, כשם שהוא בשבת בראשית. ואילו ההיתר לעשות
33 "עובדין דחול" אחרים – הרי זו מעלה נוספת – שב"עובדין דחול" גופא מחדירים את אור הוי' שלמעלה
34 מהעולמות לגמרי¹⁸.
- 35 ח. על־פי־זה יובן גם כן שמצות שמיטה היא מצוה כללית: זהו התוכן של כל המצוות, אלא שבמצות שמיטה
36 הרי זה בגילוי.

(14) בראשית ב, ב. וראה לקו"ת פרשתנו (בהר) מב, ג. ובכ"מ.

(15) ראה לקו"ש ח"א ע' 270.

(16) ראה תולדות יעקב יוסף ר"פ בהר.

(17) ראה גם לקו"ש ח"יב ע' 108 ואילך.

(18) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 108.

קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיזה"א רפ"ו. ובכ"מ.

(11) זח"ג רנז, סע"ב. פירוש ש"א פ"ט. תניא שעהיזה"א פ"ז (פב),

(א).

(12) פ"ז ואילך.

(13) יתרו כ, ט. וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 8. לעיל ע' 117

הערה 7. וש"נ.

1 אדמו"ר הזקן מבאר בתניא¹⁹ ש"עסק התורה ומצות והתפילה הוא גם כן ענין מסירת־נפש ממש כמו בצאתה
2 מן הגוף כו' שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלוכשת באותיות התורה והתפילה", כלומר,
3 שבשעת עסק התורה ומצוות והתפילה, צריך להיות ההרגש כאילו הוא עומד כבר לאחר יציאת הנפש מהגוף,
4 "אליך הוי' נפשי אשא"²⁰.

5 לאידך גיסא, תובעים ממנו שכל מצוה יקיים כתיקונה, עם הגבלותיה בזמן ומקום, ועם כל הדקדוקים שבכל
6 מצוה, שהם הם הגבלות העולם.

7 כלומר, שענין המצוות הוא: יש לקחת את התנועה ד'מסירת נפש', הפשטה מגוף וגשמיות, ובתנועה זו גופא
8 לקיים את המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה; המשכת בלי־גבול בגבול.

9 אלא שבסבתם מצוות ענין זה הוא בהעלם, ונרגש רק באופן קיום המצוות. אבל בשמיטה ענין זה הוא בגלוי,
10 ונרגש במצוה עצמה.

11 ט. המשך השיחה – שהכח לחיבור ב' הפכים אלו (גשמיות ואלקות) הוא מהר סיני, "דמכין מכל טוריא"²¹,
12 חיבור ב' ההפכים דהגבהה ושפלות בעבודה²², ולכן נאמר דוקא במצות שמיטה "בהר סיני"; וזהו "משה קבל
13 תורה מסיני"²³, שהטעם שקבלת התורה היתה על־ידי משה הוא לפי שבמשה עצמו היו ב' הפכים אלו²⁴ –
14 הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק א עמוד 276 ואילך²⁵.

* * *

י. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' להבין ענין ספירת העומר.

* * *

15 יא. מתן־תורה²⁶ היה בחודש סיון, חודש השלישי. ומזה מובן שהתורה קשורה עם "שלישי", שהרי נוסף
16 לכך שכל הענינים, ובפרט עניני תורה ומצוות, הם בהשגחה פרטית, הרי הקישור דחודש השלישי עם מתן־תורה
17 מפורש בדברי רבותינו ז"ל²⁷ – "אוריין תליתאי לעם תליתאי . . . בירחא תליתאי".

18 ואינו מובן: מהי המעלה בחודש "שלישי" דוקא? ובפרט שכל ענין התורה הוא להמשיך ולגלות בעולם את
19 הענין ד"הוי' אחד"²⁸ על־ידי "תורה אחת"²⁹, ואם כן, הרי מעלת התורה היא באחדות, ולא בשלשה?

20 יתירה מזו: השייכות דחודש השלישי היא בעיקר לתורה, כלשון רבותינו ז"ל: "אוריין תליתאי כו' בירחא
21 תליתאי".

22 מצוות – היו גם קודם מתן־תורה, כמו מצוות בני־נח, מצות מילה והמצוות שנצטוו במרה. ואף שאינן שוות
23 אפילו לאותן המצוות עצמן כפי שניתנו בסיני³⁰, מכל־מקום, ענין המצוות בכלל על־כל־פנים היה גם קודם
24 לכן. עיקר החידוש בחג השבועות שבחודש השלישי היה – מתן־תורה.

25 מעלת התורה על המצוות מבוארת בתניא³¹, שעל־ידי המצוות נעשים מרכבה לאלקות, שמרכבה בטלה לגבי
26 הרוכב, אבל אינה דבר אחד עם הרוכב; אבל על־ידי תורה נעשית אחדות ממש עם הקב"ה.

להיות בבחי' הביטול דסיני, ואזי זוכה הוא שחידושו יהיו מאלו
שנאמרו למשה מסיני (ראה מגילה יט, ב. ועוד).

(25) בשילוב עם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשט"ז.

(26) מכאן עד סוסי"ד – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש),
ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 301 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה
ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(27) שבת פח, א.

(28) ואתחנן ו, ד.

(29) לשון הכתוב – בא יב, מט. ועוד.

(30) ראה פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז: ושים לבך על העיקר
הגדול כו'.

(31) פכ"ג ובהערות הצ"צ שם (קיצורים והערות ע' קד ואילך).
וראה גם שם פ"ד ופ"ה.

(19) פמ"א (נח, א).

(20) תהלים כה, א. פו, ד. וראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות

לתניא שם (ע' רעג).

(21) ראה תיב"ע ס' שופטים ה, ה. תהלים סח, יז.

(22) וכמו בגשמיות, שהתכלית אינה להיות עני ועי"ז להיות שפל
בעיני עצמו, אלא כוונתו של הקב"ה היא – שיהי' לישראל כל צרכיהם
בבני חיי ומוזני ריחי ("הר"), ואעפ"כ יהיו בתכלית הביטול והשפלות
("מכין"). ועד"ז בנוגע לכללות העבודה – שגם בהיותו עשיר
בגשמיות, הרי בשעת העסק בגשמיות גופא עליו לעשות מהגשמיות
כלי לאלקות (חיבור ב' ההפכים שבמצוות).

(23) אבות בתחלתה.

(24) וכדאיתא במפרשים (ראה "ביאורים לפרקי אבות" (קה"ת
תש"ח) ח"א ס"ע 28 ואילך. וש"ג) שמשא למד מהר סיני את ענין
הביטול. ועד"ז בנוגע לכל "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", שעליו

ועל־פי־זה אינו מובן עוד יותר: איך יתכן שהתורה, שעל־ידה נעשים דבר אחד עם הקב"ה, ניתנה בחודש השלישי דוקא?

יב. וביאור הענין³²:

התכלית היא אמנם אחדות, ולא שניות חס־ושלום. אבל מתי האחדות היא אמיתית, ואחדות שהיא באה לידי מבחן־נסיון – כאשר יודעים אודות מציאות אחרת, ואף־על־פ־כך אוחזים במדרגת אחדות אמיתית. אם לא יודעים כלל אודות מציאות אחרת – אין עדיין ראייה שהאחדות שבה אוחזים היא אמיתית; עדיין לא יודעים מה יהיה עמו כשייוודע לו אודות מציאות אחרת.

וכידוע³³ המשל על ענין ירידת הנשמה למטה, מבין מלך שרוצים לנסות עד כמה חזקה התקשרותו אל המלך³⁴, מסלקים אותו מהיכל המלך ומוליכים אותו משם למקום רחוק, בין אנשים שפלים, וכאשר הוא מתנהג גם שם כבן מלך – אזי רואים שהוא באמת קשור עם אביו, המלך.

וכן הוא בעניננו: כשאדם בא למקום של שניות, והוא נתקל בענין הפכי, והדבר אינו מעכב את האחדות אצלו – אזי רואים שהוא באמת מאוחד.

ובזה גופא ישנם שני אופנים: (א) הוא מבטל את המציאות ההפכית, שלא מתחשב עמה לגמרי³⁵; (ב) הוא עושה ממציאות זו גופא כלי לאלקות.

האחדות באופן הב' היא עמוקה יותר, אמיתית יותר. כאשר רק מבטלים את המציאות ההפכית – הרי עדיין ישנה מציאות הסותרת ומנגדת לאחדות, אלא שאין מתחשבים עמה. אבל כאשר האחדות חודרת כל־כך עד שכל מציאות נעשית בעצמה כלי לאחדות – אזי האחדות היא אמיתית.

יג. ג' התנועות האמורות הם בג' החדשים, ניסן, אייר וסיון³⁶:

ניסן הוא חודש הראשון. בניסן היא יציאת מצרים, "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה"³⁷, גילוי מלמעלה שאין לו שום שייכות למטה. "כי ברח העם"³⁸ – בורחים מהכל ונדבקים באלקות.

אייר הוא חודש השני. בכל החודש סופרים ספירת העומר³⁹ – בירור המדות ודנפּש הבהמית. עוסקים ב"מטה" – שניות – ומבררים אותו. אבל המציאות היא עדיין מציאות, ולא אלקות. זהו גם הרמז בשם החודש – אייר, ראש־תיבות: אברהם יצחק יעקב רחל⁴⁰, ד' רגלי המרכבה, שענין המרכבה הוא רק ביטול לרוכב, ולא יחוד.

סיון הוא החודש דמת־תורה⁴¹, חודש השלישי. נוטלים את ב' הענינים, מעלה ומטה⁴², ועושים מהם ענין שלישי, שהוא למעלה משניהם – אמיתית האחדות וההתכללות באלקות.

יד. ולכן ניתנה תורה בחודש השלישי, כי ענין התורה הוא אחדות. כאשר מקיימים מצוה, מבטלים אמנם את המציאות הפרטית בשביל המצוה, אבל אין נעשים דבר אחד עמה. אבל בתורה – הרי שכל האדם מיוחד⁴³ עם חכמתו ורצונו של הקב"ה. וזהו הענין דשלישי: הוא נוטל את שכלו שלו ואת חכמתו של הקב"ה, ועושה משניהם דבר אחד – "כולא חד"⁴⁴.

החודש (מהנחה בלתי מוגה).

(40) מאו"א א, פד. ב"ש לאה"ע סק"ו סק"כ.

(41) שהרי התחלת הענין דמ"ת היא מר"ח סיון, וכמבואר בתו"א (יתרו סז, ג) בפירוש הכתוב (יתרו יט, א) (ובפרש"י) "בחודש השלישי ג' ביום הזה (ר"ח) באו מדבר סיני", שלאחרי העבודה דספירת העומר, הנה "בשבוע הז' ביום הג' בו (ר"ח סיון) הוא כאילו כבר נכנסה כל השבוע (כיון שכבר נעשה בירור ג' הראשונות – חג"ת – שהם עיקרי המדות שבספירת המלכות) ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל כו'" (מהנחה בלתי מוגה).

(42) וכדאיתא במדרש (שמו"ר פ"ב, ג. ועוד) שבמ"ת נתחדש היחוד דבני רומי ובני סוריא כו' (מהנחה בלתי מוגה).

(43) ראה תניא פ"ה (ט, ב): והוא יחוד וכו'.

(44) ראה זח"ג עג, א.

(32) ראה גם שיחת ש"פ במדבר, מבה"ח סיון דאשתקד בתחלתה (תו"מ ח"כ ע' 16 ואילך). וש"נ.

(33) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך. וראה גם תו"מ ח"ט ע' 53. וש"נ.

(34) וגם לגלות את תוקף התקשרותו אל המלך (מהנחה בלתי מוגה).

(35) ובאופן זה יש אצלו ב' תנועות: אחדות הוי', וההתעסקות עם מציאות העולם כדי לבטלו, כדי שיוכל לעמוד בהתקשרותו באלקות; משא"כ במצב שאינו יודע כלל ממציאות העולם, שאז יש בו רק תנועה אחת – אחדות הוי' (מהנחה בלתי מוגה).

(36) ראה גם לקו"ש ח"א ס"ע 263 ואילך.

(37) הגדה של פסח פסקא "מצה זו".

(38) בשלח יד, ה. וראה תניא ספלא.

(39) משא"כ בחודש ניסן וסיון, שספירת העומר אינה בכל ימי

1 וזהו גם כן מה ש"משה קבל תורה מסיני"²³: המצוות ניתנו גם במרה, אבל התורה – "מסיני" דוקא, כי
2 ענינו של סיני הוא "דמכיך מכל טוריא"²¹, איחוד ב' ההפכים⁴⁵, ואיחוד זה נתגלה בתורה דוקא.

* * *

3 טו. דובר לעיל במאמר⁴⁶ בענין קריאת פרשת בחוקותי קודם עצרת⁴⁷, ולאחריה קורין פרשת במדבר, כדי
4 להפסיק בין התוכחה למתן־תורה⁴⁸.

5 ויש לומר בביאור הסדר בקריאת ב' פרשיות אלו:

6 בנוגע לפרשת בחוקותי – מבואר ב'לקוטי תורה'⁴⁹ בארוכה, שכל עניני התוכחה "לפי האמת אינם רק
7 ברכות". הענינים דהיפך הברכה – הם רק בנוגע לנפש הבהמית ויצר הרע, אבל בנוגע לנפש האלקית – הרי
8 הם עניני ברכות.

9 ותוכן הענין בזה – שעל־ידי בירור המדות דנפש הבהמית ודחיית היצר־הרע, נעשית תוספת עליה בנפש
10 האלקית. וכמו שנתבאר במאמר⁴⁶ בענין "קוממיות"⁵⁰, ב' קומות⁵¹, שעל־ידי בירור נפש הבהמית ישנן ב'
11 הקומות: קומת נפש הבהמית עצמה, והעליה שנעשית על־ידי־זה בקומת נפש האלקית.

12 ולכן קורין פרשה זו קודם מתן־תורה, כיון שהענין ד"קוממיות" הוא הכנה למתן־תורה, כמו שנתבאר
13 במאמר⁴⁶ שבשביל הענין דמתן־תורה צריכים להיות ב' הקומות.

14 והטעם שמפסיקין ביניהם בפרשת במדבר דוקא נדאף שבפשטות הטעם הוא כיון שפרשת במדבר באה
15 לאחרי פרשת בחוקותי, הרי כל ענין יש לו תוכן בפנימיות, ולכן בהכרח לומר שגם פרשת במדבר יש לה שייכות
16 למתן־תורה⁵²] – ע"פ הידוע⁵³ בטעם שהתורה ניתנה במדבר, שההכנה לגילוי דמתן־תורה היא על־ידי ענין
17 המדבר, שהוא ענין ההפקרות והביטול, מסירות־נפש. ועל־דרך־משל מענין הצמיחה, שתחילה צריך להיות
18 רקבון הגרעין, ורק לאחר־יזה יכולה להיות הצמיחה.

19 וזהו סדר הפרשיות – תחילה פרשת בחוקותי, ולאחרי־זה פרשת במדבר: פרשת בחוקותי – ענינה בירור
20 המדות דנפש הבהמית (בדוגמת הענין דספירת העומר), שבירור זה נעשה על־ידי טעם ודעת, דהיינו שהאדם
21 הוא עדיין בבחינת מציאות; ולאחרי־זה באה פרשת במדבר – ביטול ומסירות־נפש שלמעלה מטעם ודעת,
22 הביטול האמיתי שהוא הכנה למתן־תורה⁵⁴, שעל־ידי־זה הולכים לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות על כל
23 השנה כולה.

(51) ראה ב"ב עה, א ובחדא"ג מהרש"א שם.

(52) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 22. וש"נ.

(53) ראה עירובין נד, א. נדרים נה, סע"א. במדב"ר פ"א, ז. ועוד.

(54) כמדומה שאמר שב' ענינים אלו (פ' בחוקותי ופ' במדבר) הם

ע"ד ב' ההכנות דספירת העומר והקדמת נעשה לנשמע (המו"ז).

(45) ראה לעיל ס"ט. וש"נ.

(46) בתחלתו (לעיל ע' ז).

(47) מגילה לא, ב.

(48) ראה תוס' שם בסוף העמוד.

(49) פרשתנו (בחוקותי) מח, סע"א ואילך.

(50) פרשתנו (בחוקותי) כו, יג.

לקוטי שיחות פרשת בחוקותי כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

רש"י, אכן נאמר "יכול אלו המצוות", ורש"י משנה את
הלשון, וכותב "קיום המצוות".

(ג) הכרח, אפוא, לומר שרש"י מתכוון לדבר נוסף
בקיום המצוות: עמלים. ויש להבין: מ"ואת מצותי תשמרו"
מוכח רק שב"בחוקותי" אין הכוונה למצוות, אלא לתורה,
אך מניין ההוכחה שהכוונה היא ל"עמלים בתורה"?³

(ד) על "ואת מצותי תשמרו" מפרש רש"י: "הוו עמלים
בתורה על מנת לשמור ולקיים". לכאורה, זוהי סתירה
לדברי רש"י לפנינו "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו"
הרי קיום המצוות אמור, שמהם יוצא שב"ואת מצותי
תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות, ולא לפרט באופן
לימוד התורה?⁴

ב.

גם לימוד תורה נכלל ב"מצותי תשמרו"

ההסבר לכך הוא:

תלמוד תורה הוא אחד מתרי"ג המצוות, ובן-חמש
למקרא יודע זאת גם מכך שעל לימוד תורה הוא מברך
מדי בקר "אשר קדשנו במצוותיו". לפי זה מובן, שאי
אפשר לפרש שב"בחוקותי תלכו" הכוונה היא ללימוד
התורה, כי זה נכלל במצוות, ונשאת שוב השאלה: "הרי
קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי
תלכו"?

מכך מוכיח רש"י שב"בחוקותי תלכו" אין הכוונה
ללימוד התורה סתם, אלא לפרט נוסף בלימוד התורה,
שאי-אפשר ללמדו מ"מצוותי תשמרו", כי גם בלי פרט זה
מקיימים את המצוה של תלמוד תורה, והוא מובא במילה
"תלכו", ולא סתם "תשמרו" – לימוד תורה.

עמלים בתורה הוא מזה ש"קיום המצוות אמור כו'".

(4) ברא"ם (וברוב מפרשי רש"י) מפרש שקיום המצוות נאמר ב"ועשיתם
אותם", ו"אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" תרומתו ביהיו "עמלים
בתורה" קמריי אלא דחד מינייהו בסתם עמלים וחד מינייהו בעמלים על מנת
לשמור ולקיים. אבל זה הוא לפי גרסתו בפרש"י "ואת מצותי תשמרו" (כנ"ל
הערה 1).

נוסף לזה גם לפי הגירסא שלפנינו ופי', אי"מ: (א) דהו"ל לרש"י להעתיק
בתחילת פירושו גם "ואת מצותי תשמרו" (או עכ"פ לרמז ב"וגור"), שהרי
בא להוכיח ולפרש שגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בלימוד התורה [ובפרט
דב"ואת מצותי תשמרו" שייך יותר "יכול זה קיום המצוות" מאשר ב"אם
בחוקותי תלכו"], (ב) מנ"ל דגם "ואת מצותי תשמרו" הוא בעמלים ע"מ לשמור
ולקיים ולא לימוד (סתם) ע"מ לשמור ולקיים.

א.

פירוש רש"י ל"אם בחוקותי תלכו"

בתחילת פרשתנו מצטט רש"י מן הפסוק "אם בחוקותי
תלכו" ומפרש: "יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת
מצותי תשמרו"¹ הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים
אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

המקור לפירוש רש"י זה הוא ב"תורת כהנים"² אך
כיוון שרש"י מביא בפירושו את דרשות חז"ל רק כאשר
יש הכרח לכך לצורך פשוטם של הפסוקים, כאמור פעמים
רבות, הכרחי לומר, שפירוש זה מ"תורת כהנים" הכרחי
להבנת פשט הפסוקים.

בכך מובן מדוע צריך רש"י לצטט בהרחבה "יכול זה
קיום המצוות כשהוא אומר...", ואינו מסתפק בעצם
הפירוש שב"אם בחוקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמלים
בתורה", מפני שאז היה מקום למחשבה שזוהי המשמעות
הפשוטה של "בחוקותי תלכו", ואין זה כך, כי בחוקותי הם,
בדרך כלל, מצוות. לפיכך מוכרח רש"י להקדים ולומר
"יכול" – הסברא הראשונה היא שמשמעות המלה היא
"קיום המצוות", אך כיוון שקיום המצוות מוזכר בפסוק,
מובן שבמילים "אם בחוקותי תלכו" אין הכוונה לקיום
המצוות, אלא ל"עמלים בתורה".

אך צריך להבין:

(א) רש"י אומר, שכאן אין הכוונה ב"בחוקותי"
ל"מצוות", אלא ל"תורה", הוא היה צריך, איפוא, לצטט
את "אם בחוקותי" ולפרש "יכול אלו המצוות, כשהוא אומר
ואת מצותי הרי מצוות אמורין", ולא יותר מכך.

(ב) קושי זה מתחזק: ב"תורת כהנים", המקור לפירוש

(1) כ"ה בדפוס ראשון דרש"י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים
מוסיף "וגור". ובדפוס שני דרש"י ובכמה כתי"ר רש"י כשהוא אומר "ועשיתם
אותם". וכ"ה ברא"ם וברוב מפרשי רש"י. ובתו"כ (מקור פרש"י): כשהוא
אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

(2) בפרש"י "שתהיו" עמלים בתורה – בתו"כ "לדורות עמלין בתורה",
משנה רש"י ללשון נוכח "שתהיו עמלים" מתאים ללשון הכתוב "תלכו".

(3) בגר"א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פי' שהוכחה רש"י היא מל'
"תלכו" שמתאים רק בעמל תורה (ולא בעשית – קיום – מצות) אבל** [נוסף
לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אפילו ברמז] אדרבא מל' רש"י: יכול זה
קיום המצוות כשהוא אומר... הרי קיום המצוות אמור הא מה אני מקיים כו'
מוכח: (א) שבפשטות "בחוקותי תלכו", פי' קיום המצוות, ולא תורה, וכמש"כ
ברע"ב כאן. (ב) ההוכחה ש"בחוקותי תלכו" הוא (לא רק לתורה אלא גם)

(* בדפוס ראשון וא' מכת"ר רש"י: שיהו. וכ"ה ברא"ם.

(** ועוד: הרי מצונו ל' תלכו בנגע לעש' [ובחוקותיהם לא תלכו] (אחרי יח. ג. וראה פרש"י שם) אבל ראה פרש"י שם, ד"ה "ללכת בהם".

1 באיזה אופן ניתן להוסיף בלימוד התורה, כך שגם בלי
2 תוספת זו אין פגם ב"תשמרו" – בקיום מצות תלמוד
3 תורה? אם בכמות, על-ידי הוספה בזמן לימוד התורה, הרי
4 זהו אותו אופן של קיום כ"תשמרו", כשם שבמצות "והיה
5 לך לאות על ידיך" – בין אם זה זמן קצר ובין אם ארוך
6 זהו אותו "והיה לך". הכרח, אפוא, לומר שב"תלכו"⁵ אין
7 הכוונה לסתם "תשמרו", אלא לתוספת באיכות הקיום של
8 לימוד תורה – עמלים בתורה, דבר שאינו נכלל ב"מצוותי
9 תשמרו", מפני שגם על-ידי לימוד ללא עמל מקיימים את
10 "תשמרו".

ג.

הקושי על הסדר בפסוק

11 אך לפי זה תמוה סדר הענינים בפסוק: אם "מצוותי
12 תשמרו" כולל את קיום מצות תלמוד תורה באופן של
13 לימוד רגיל, "למיגרס", הרי זה היה צריך להיכתב בפסוק
14 לפני "בחקותי תלכו", כיון שזהו סדר הלימוד בפשטות:
15 תחילה לימוד "למגרס", ורק אחר כך העמל בתורה –
16 לימוד בעיון⁶, ואי-אפשר ללמוד לעומק ובעיון לפני
17 שלומדים באופן של "למגרס". מדוע, אפוא, כתוב קודם
18 "בחקותי תלכו" ורק אחר-כך "ואת מצותי תשמרו"?

19 אם היו אומרים ש"בחקותי תלכו" הוא לימוד התורה
20 סתם ו"מצוותי תשמרו" הוא מעשה המצוות, היה מובן
21 מדוע כתוב קודם על לימוד תורה, כי "תלמוד מביא לידי
22 מעשה"⁷, כפי שמוכן בפשטות שכדי לדעת מה לעשות
23 וכיצד, יש ללמוד תחילה. אך אם ב"בחקותי תלכו" הכוונה
24 היא ל"עמל תורה", אי-אפשר לומר שדווקא לימוד תורה
25 כזה הוא תנאי ל"ואת מצוותי תשמרו",

26 כי כדי "לדע את המעשה אשר יעשון" אין צורך דוקא
27 באופן לימוד של "עמל תורה". כדי לדעת את ההלכה די
28 בלימוד "למיגרס" בספרי הלכה וכדומה⁸.

29 מכך מוכיח רש"י, שלא רק לימוד למיגרס צריך להיות

(5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלך לפני (לך יז, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בתוכם.

(6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

(7) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. מגילה כז, א.

(8) להעיר (ע"ד ההלכה) מב' השיטות בפסקי הלכות (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב קו"א סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הרא"ש וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיה" עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

(9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרש"י: כמו שנאמר כו'.

(10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה שמע ישראל אל החוקים גר – היינו ידיעה סתם.

(11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו "אם בחוקותי תלכו", אלא שמעתיק בתוך פירושו ל' הכתוב "ואת מצותי תשמרו" לבאר למה מקדים "בחקותי

30 כדי לשמור ולקיים, אלא גם הלימוד באופן של "עמלים
31 בתורה" צריך להיות בכוונה לשמור ולקיים.

32 ועל כך אומר רש"י "כמו שנאמר⁹ ולמדתם אותם
33 ושמרתם לעשותם", שלימוד התורה בכל סוג, כולל
34 "עמלים"¹⁰ בתורה, צריך להיות על מנת לשמור ולקיים".

35 לפי זה מובן, שהסברו של רש"י "הו עמלים
36 בתורה..." בקשר ל"מצוותי תשמרו" אינו סתירה לדבריו
37 לפני כן שב"מצוותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות,
38 כי פירושו של רש"י כאן אינו על "ואת מצוותי תשמרו",
39 אלא על המילים "אם בחקותי תלכו"¹¹: תחילה מפרש
40 רש"י מילים אלו כשלעצמן, שמשמעותן היא "שתהיו
41 עמלים בתורה", ואחר כך הוא מסביר את הטעם לכך שהן
42 כתובות לפני "ואת מצוותי תשמרו", כי הענין של "עמלים
43 בתורה" צריך להיות "על מנת לשמור ולקיים"¹².

ד.

מדוע אין מסבירים שהכוונה היא לחוקים ולמשפטים בנפרד

44 אך עדיין יש להבין:
45 מלשונו של רש"י "יכול זה קיום המצוות" נראה,
46 שבאופן פשוט צריך היה להסביר שב"בחקותי תלכו"
47 הכוונה היא לקיום המצוות, ורק מפני המילים המאוחרות
48 יותר "ואת מצותי תשמרו", ש"הרי קיום המצוות אמור",
49 מוכרחים לומר שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא
50 "לעמלים בתורה".

51 אם כך, לא מובן:
52 ידוע, שישנם סוגים שונים של מצוות: עדות, חוקים
53 ומשפטים. החוקים הם המצוות שהן גזירת המלך, כפי
54 שכבר פירש רש"י בפרשת אחרי¹³. ומתעוררת אפוא
55 השאלה: ניתן להסביר בפשטות, "בחקותי" הם המצוות
56 מהסוג של "חוקים"¹⁴ הנעלים מן השכל ו"מצותי תשמרו"
57 הן המצוות שמוכנות בדרך השכל – משפטים.

תלכו", כנ"ל בפנים. ו"הבחור הזעזער" לא הבחין בזה – וכבכ"מ ע"ז – והפרידו בד"ה בפ"ע.

(12) וכפל הלשון בכתוב "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשט"מ, כי בא בהמשך אחד ולתוס' חיוק (וכמודגש גם בהל' "ועשיתם אותם", ולא "ועשיתם את מצותי" (וכי"ב)), וכמו שמצינו כמ"פ. וראה אחרי יח, ד"ה. ובפרש"י שם, ה. ועפ"ז יומתק כפל הל' בפרש"י "לשמור ולקיים".

ע"ד ההלכה י"ל "ואת מצותי תשמרו" מל"ת "ועשיתם" – מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לת"כ. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט – הוא כמו בכתוב שמביאו רש"י לראי' "ושמרתם לעשותם" – מתאים לפשט"מ כאן: ועשיתם אותם – "מצותי" האמורים לפני זה.

(13) שם, ד.

(14) להעיר מספורנו כאן.

— אלה הם ציוויי ה'. ומובן, ששם זה מתאים רק למצוות 21
שלאחר מתן-תורה¹⁹, שאז ציוה הקדוש-ברוך-הוא על כל 22
המצוות, ואילו לפני כן לא היתה מציאות של ציווי לגבי 23
סוג המצוות שעליהן נאמר "אשר שמע אברהם..."²⁰. 24
הביטוי "מצוות" הנאמר לגבי אברהם אבינו, לפני מתן 25
תורה, אינו אמור איפוא לגבי ציוויי ה' כי זה לפני זמן 26
הציווי. 27

לכן הכרחי להסביר שם שב"מצוות" הכוונה היא 28
לענינים ש"ראויין להצטוות" כבר אז לפי השכל²¹. הם 29
נקראים "מצוות", מפני שהשכל מצווה עליהם²². 30

לא כן הוא הביטוי "מצוות" בענינו, לאחר מתן תורה. 31
הביטוי "מצוות" חל כבר על כל המצוות, מפני שהן ציווי 32
ה'²³, ולכן אין לפרש שהוא בא לשלול את "בחקותי" 33
שבאותו פסוק, שאף הם ציוויי ה' והוא מכון רק לסוג של 34
משפטים. כאן הכרח לומר שב"מצוות" תשמרו" הכוונה 35
היא לכל המצוות, ולפיכך "בחקותי תלכו" מכון ל"עמלים 36
בתורה". 37

ו.

המלה "בחקותי" מוכרחה להביע את "עמלים בתורה"

ההסבר לכל האמור לעיל לפי פנימיותם של הענינים 38
הוא: 39

דורו קיימום. וכדמוכח גם מזה שענשו את אנשי שכם על זה שעברו על א' מו' מצות ב"נ (ראה רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרשי' וישלח לד, ז: שהאומות גדרו עצמם מן העריות. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 151, 155 ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה וחיודו בזה שקיים מצות מילה כיון שנצטווה ע"ז (וראה אגה"ק סכ"א). – נוסף ע"ז "שמצותי" – ה"ז ל' רבים. ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם קיימם ומעצמו* שלא נצטווה, וגם ב"שמע אברהם בקול", מפרש (לא דבר שנצטווה אלא) "כשנסיסתי אותו". וראה מפרשי רש"י שם.

23) וכ"ה גם בפ"י הפנימי דמצוה מל' צוותא וחיבור (לקו"ש בחוקותי מה, ג. ובכ"מ) שלאחר מ"ת זהו התוכן הכללי דכל המצות, הצוותא וחיבור דנברא ובורא (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 31 ואילך), משא"כ לפני מ"ת מכיון שהי' לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה (שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא ארא טו), הרי לא הי' הצוותא וחיבור דנברא ובורא – ופשיטא דלא ב' מצות בני נח שענינם הוא רק בשביל ישוב העולם (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך).

זהו הטעם ב"ינה של תורה" שבפרשי' שלא פירש בפ' תולדות "מצותי – ז' מצות בני", כי לפני מ"ת א"א לומר מצותי מל' צוותא וחיבור דנברא ובורא.

(*) ונפ"ז צ"ל ש"מ רש"י בד"ה מצותי כגון גזל ושפיכת דמים – ה"ז כגון* דדוגמא (הכי בולטת) לזה "שראויין הן להצטוות", אבל אין כוונתו שזה "מצותי" (כבר נצטוו מהשם). ובלא"ה מוכרח הוא, דאל"כ הו"ל לרש"י לפרש בקיצור "מצותי – ז' מצות בני נח". ולהעיר אשר מפרשי' עה"פ נח (ט, ד ואילך) משמע דס"ל – ע"פ פשוטו ש"מ – דרך ע"ז נצטוו ב"נ בפירוש. וענשו קין ודדור המבול וכו'. ה' מפני "שראוי להצטוות", שהשכל מחייב זה – ולכן נקרא ענון, רע, חמס, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו עצמן. וההכרח ע"ז – שלא מצינו ציווי השם ע"ז – בפעוטו ש"מ. ולכן גם לא הביא דדו"ל (סנה' נז, ב) עה"פ יצו ה"א ג' (בראשית ב, טז), כי אינו ע"ד הפשט. – ולהעיר מהל' שם מנהיג מילי" (ז' המצות) משמע דכתבו ה"ל הוא המקור היחיד. וענין פרשי' עה"פ (ב, כד) בפרשת אה"ר: רה"ק ב' בני נח כו', וראה וישלח לב, ג. ובפרשי' משפטים (כד, ג) ואת כל המשפטים. ז' מצוות שנצטוו ב"נ כו'. ואכ"מ.

1 באופן פשוט ניתן לענות על כך, שלו רצתה התורה
2 להתכוון לסוג של המשפטים, היא לא היתה משתמשת
3 בביטוי "מצותי", הכולל את כל המצוות, אלא בביטוי
4 "משפטי", כפי שמוצאים בפסוק¹⁵ "אלה החוקים
5 והמשפטים והתורות", שכאשר מפרטים סוגים שונים של
6 מצוות משתמשים בשם "משפטים", וכיוון שבכל-זאת
7 נמצא כאן הביטוי "מצותי" זוהי הוכחה שהכוונה היא לכל
8 המצוות¹⁶.

9 אך, לכאורה, אין די בתירוץ זה, כי ישנו לפנינו פסוק
10 המונה את המצוות לפי סוגיהן: "עקב אשר שמע אברהם
11 בקולי וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורת"י"¹⁷ –

12 ושם מפרש רש"י: "מצותי – דברים שאילו לא נכתבו
13 ראויין הן להצטוות", כלומר משפטים. חקותי – דברים
14 שיציר-הרע ואומות-העולם משיבין עליהם. "ותורתי –
15 להביא תורה שבעל-פה", שב"תורת"י" בלשון רבים הכוונה
16 היא לתורה שבכתב ולתורה שבעל-פה –

17 מכך רואים, שאף כאשר כתוב בפסוק "מצוות" סתם,
18 אם כתוב ליד זה "חוקים" הכוונה היא לשני סוגי המצוות.
19 ואם כך, ניתן היה לפרש כך גם כאן¹⁸?

ה.

"מצוות" לאחר מתן-תורה הם כל ציוויי ה' 20
ההסבר לכך הוא: המילה "מצוות" היא מלשון ציווי

15) פרשתנו כו, מו.

16) וכן כתב במלבי"ם כאן.

17) תולדות כו, ה.

18) להעיר שגם בראשית (ו, ב) נאמר "לשמור את כל חקוטי ומצוטי", אבל שם הר"ז בא בהמשך להפסוק "זאת המצוה החוקים והמשפטים", ועד"ש שם ה, כח. ואכ"מ.

19) ראה לקמן הערה 22.

20) משא"כ "תורתי" – שהייתה גם קודם שניתנה למטה.

21) וא"צ לדחוק (הכי גדול ע"ד הפשט) – שנקראו כן אז ע"ש שעתידין להצטוות.

22) אין להקשות למה לא פרשי' "מצותי" – שנצטווה כו' מצות בני נח (ראה ספורנו שם. ובחזקוני ע"ד הפשט.. הן שבע מצות ב"נ), או מצות מילה (כברש"ם וחזקוני שם) שנצטווה אברהם (וגם כמ"ש "שמע אברהם בקול"י" פרשי' "שנסיסתי אותו" ולא מצות שנצטווה), כי

ב"עקב אשר שמע אברהם בקולי גו" מביא הטעם להברכות שלפנ"ז – ואהי' עמך ואברכך.. עד והתברכו בורעך כל גויי הארץ – שהוא מפני המעלות מיוחדות של אברהם "אשר שמע אברהם גו", וא"כ א"א לפרש דהכוונה לז' מצות בני נח וכו', שהרי אינה מעלת אברהם דוקא, כי כל (ועכ"פ כו"כ מ)אנשי

יש לומר שיש קשר תוכני בין "חוקה" שלמעלה מהשכל
לבין ענין החקיקה.

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הכללי בין חקיקה לבין כתיבה הוא, שבחקיקה
דרושים יותר כח ומאמצים מאשר בכתיבה. דיבור הוא
מעשה זוטא²⁸ בלבד, כתיבה היא מעשה שלם, אך אינה
דורשת כח ומאמץ רב כחקיקה. בכך מובן, שהמצוות שהן
גזירת מלך בלבד נקראות חוקים – מלשון חקיקה – כיוון
שקיום של דבר שאינו מובן באופן שכלי ואף נוגד להגיון
ולשכל הוא עבודה קשה הרבה יותר מאשר קיום דבר
המובן בשכל²⁹.

לפי זה מובן גם שהביטוי "בחקותי" במשמעות של
לימוד תורה מכוון לעמל התורה, ולא ללימוד רגיל, כי
חוקה – מלשון חקיקה – מביעה עבודה קשה, עמל.

וכאשר עמלים בתורה, בעבודה קשה של "חקיקה",
נחקקים³⁰ הדברים בלב לומד התורה, ואף אם לבו כלב
האבן נחקק לביהאבן שלו על-ידי העמל בתורה – אבנים
שחקו מים³¹.

ח.

על-ידי עמל בתורה מבינים שגם המשפטים הם חוקים

כל הענינים בתורה מדויקים מאד, והעובדה שעמל
התורה נקרא חוקה, ביטוי המשמש גם למצוות שלמעלה
מהשכל, מוכיחה, שהסיבה לכך שעמל תורה נקרא חוקה,
אינה רק מפני שזוהי עבודה קשה, כדלעיל, אלא גם מפני
שעמל-תורה שייך לענינים שלמעלה מהשכל³²:

למרות שלימוד תורה-שבעל-פה צריך להיות על-ידי
הבנה³³, ואם אין מבינים את הנלמד אי-אפשר לברך על
כך את ברכת-התורה³⁴, בכל זאת תלוי עמל-תורה בענין
שמעל השכל, ואדרבה: דוקא ב"בחקותי" שלמעלה
מהשכל – מתבטא "עמלים בתורה".

אמנם, ההכרח לפירושו של רש"י שב"אם בחקותי
תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", איננו נובע מן
הביטוי "בחקותי", אלא מן ההמשך "כשהוא אומר ואת
מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור". אך בכל-זאת יש
לומר שהענין של "עמלים בתורה" נרמז גם בביטוי
"בחקותי תלכו".

[שהרי נאמר "ותורה אור"²⁴: כל עניני התורה נאמרו
באופן בהיר המאיר כל דבר, ופירושים של דברים הוא,
כמובן, שהתורה (ובמיוחד התורה שבכתב²⁵) נכתבה
באופן שתוכנה ברור ומואר. אם המילה "בחקותי" לא
היתה כלל מורה על תורה, היה כתוב במקומה הביטוי
"בתורת" או "בתורות" המביע בבחירות את כוונת
התורה. מכך שהתורה בחרה דוקא בביטוי "בחקותי" מובן,
שדוקא בו מודגש הענין של "עמלים בתורה"].

ז.

יש קשר בין חוקה לבין חקיקה

כדי להבין כיצד מבטאת המילה "בחקותי" המשמשת
כאן לצורך ענין לימוד התורה, את הענין של עמל תורה,
יש, תחילה, להסביר פרט מסויים במשמעות המילה
"חוקים", כאשר היא משמשת בקשר למצוות, כדלהלן.

ידוע, שמלבד השם מצוות, הכולל את כולן, יש לכל
סוג של מצוות שם פרטי: עדות, משפטים, וחוקים²⁶.
"עדות" – הן המצוות המהוות עדות לענינים מסויים:
לברית שמים וארץ, ליציאת מצרים וכדומה (כגון: שבת,
תפילין); "משפטים" – הם המצוות ש"אלמלא ניתנה
תורה" היו מובנות לפי השכל. ו"חוקים" הן המצוות שהן
גזירת המלך: הן אינן מובנות בשכל לא כמשפטים ולא
כעדות, אלא "גזרה גזרתי חוקה חקקתי".

בלשון הקודש, שלא נוצרה על-ידי מוסכמות בני-אדם,
מדויקים כל הביטויים. אם המצוות שאינן מובנות בשכל
נקראות בשם חוקים, וללשון "חוקה" יש משמעות של
חקיקה, כמוסבר ב"לקוטי תורה"²⁷ על המילה "בחקותי",

שלשון הכתוב "בחקותי", שפירושו הוא (גם) מל' "חקיקה" בנוגע לימוד
התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה – עמל תורה, ובין בנוגע
לפעולת החקיקה בהאב"ט – שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו
שנתבאר בהערה שלפנינו בנוגע למצוות דחוקים).

(31) ראה אדר"נ פ"ו, ב.

(32) ראה גו"א בפרש"י, ובאור"ח כאן.

(33) ראה זהר פרשתנו (ק"ג, א) דאם בחקותי תלכו דא תושבע"פ
(ובלקולו"צ שם). ובדברי דוד להט"ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא
תושבע"פ, ולהעיר מאור"ח ע"פ בתחלתו.

(34) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. לקו"ת ויקרא ה, ב. ולהעיר מע"ז יט, א.

בונה ירושלים סי' סג (מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' תקנט).

(24) משלי ו, כג.

(25) שהיא לא בתלמוד בבלי שעלי' נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין

כד, א).

(26) נתבאר בארוכה בד"ה ויקם עדות וד"ה אם בחקותי ה"ש"ת, ובכ"מ.

(27) ריש פרשתנו.

(28) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

(29) בלקו"ת (פרשתנו מז, ד) – ועד"ז בד"ה ויקם עדות שם פ"ב – מבואר
שייכות מצות אלו לחקיקה (הנעשית בהאב"ט ט"ו) מצד הפעולה שנועשית על
ידם, שגורמים חקיקה בנפח"ב. וכאן מבואר, שגם קיום (פעולת) מצות אלו
היא דוגמת פעולת החקיקה, וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277.

(30) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם. ומזה מובן

- 1 וזאת בשני ענינים³⁵;
- 2 (א) "עמל בתורה" צריך להיות יותר מהמוכן בשכלו.
- 3 אם לומדים רק כפי הדרוש לשכל, אין זה עמל אמיתי. (ב)
- 4 העמל בתורה מביא להכרה שגם הענינים המובנים בשכלו
- 5 הם בעצם מעל לשכל, כמאמר³⁶: תכלית הידיעה שלא
- 6 נדעך, שכשם שהוא לגבי ה' כך הוא לגבי התורה – חכמת
- 7 ה', שהוא וחכמתו אחד. כמו שכתב הרמב"ם³⁷, ולכן
- 8 "כשם³⁸ שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו³⁹ כך
- 9 אינו יכול להשיג חכמתו", כנאמר⁴⁰: "ונעלמה מעיני כל
- 10 חי".
- 11 כלומר, אם אדם חושב שהוא מבין את התורה במלוא
- 12 מובנה, זוהי הוכחה לפגם בעמל בתורה, כמאמר כבוד-
- 13 קדושת מורי-חמי אדמו"ר⁴¹, שגם הענינים המובנים הם
- 14 כחוקים.
- 15 לפי זה מוכן השימוש בביטוי "בחקותי תלכו"
- 16 במשמעות של לימוד תורה, גם אם הכוונה איננה רק
- 17 ללימוד החוקים, אלא ללימוד כל הענינים כולל העדות
- 18 והמשפטים⁴², מפני שבאמצעות עמל בתורה מגיעים
- 19 להכרה שגם המשפטים הם חוקים.
- (משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים.

(42) ובפרט, שמצות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע "עמל תורה" (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) ש"ש" בחקותי תלכו" הכוונה רק "שתהיו עמלים בתורה", דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב"זאת מצותי תשמרו"), הרי ענין העמל בתורה הוא עיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), וזהו בחלק המשפטים דוקא.

(35) ענין הראשון – בנוגע לעבודת העמל תורה, והשני – בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל הערות 29, 30.

(36) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

(37) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ח.

שם ח"ג פ"כ. שמונה פרקים פ"ח.

(38) ראה שער היחוד"א פ"ד. שם פ"ח.

(39) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

(40) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

(41) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. – בענין קיום המצות, אבל מכיון שגדול

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ט
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב דאגתו על מה שמתרחש לפעמים ענינים בלתי רצויים, ומעוצב הוא מזה וכו'.

והנה כבר מלתו אמורה ומבוארת בספר תניא קדישא ובכ"מ בתורת החסידות, אשר מרה שחורה אפילו גם עצבות הרי זה מפיתוי יצר הרע ואחד מתכסיסי מלחמתו למנוע את האדם מלעבוד השי"ת, ואף שברור שצריכים להיות במרירות מענין בלתי רצוי, מבואר שם (עיין במפתח-ענינים מקומות המצוינים - בתניא) החילוק שבין מרירות לעצבות, ואיך שאפילו למרירות זמנים קבועים לזה.

אלא שמובן וגם פשוט שעליו להתחרט בחרטה על העבר ולהחליט בתוקף הדרוש בקבלה טובה על להבא, לבחור בחיים וטוב תורתנו תורת חיים עלי' נאמר לקח טוב נתתי לכם, וכשאדם מקדש עצמו (אפילו) מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, ויקבע שיעורי לימוד בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובהוספה בהלימוד בימי השי"ק ויום טוב.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדן, ושמירת התקנה דשלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה, ומובן שכל זה צ"ל בלי נדר, וכן אשר יבדקו את המזוזות בדירתו שתהיינה כולן כשרות כדן.

המצפה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

נישואין

קנין שטר — נאמר בגירושין, ולומדים בהיקש לקידושין¹.

והענין הוא, דהנה שטר רומז על גבורה, וגירושין הם רק מגבורות, כמובן. והכוונה היא להמתיק את הגבורות, שיהיו בקדושה, גבורות ממותקות. ושטר נאמר בין כסף - חסד, לביאה - רחמים, כדי שיהיה ממותק משני הצדדים.

(ליקוטים ואגרות עמ' רד)

בקידושין נאמרו בתורה רק קידושי כסף וביאה², מה שאין כן קדושי שטר ילפינן בהיקש מגירושין³. והענין הוא, כי עולם התהו הוא גבורה ודין, קו השמאל, ועולם התיקון הוא חסד ורחמים, קו הימין והאמצעי.

לכן גירושין, פירוד איש ואשה, בחינת עולם התהו, הוא בשטר דוקא, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה⁴, כי שטר הוא בקו השמאל, גבורה. מה שאין כן בקידושין, חיבור איש ואשה, בחינת עולם התיקון, נאמר בפירוש כסף, קו הימין, וביאה, קו האמצעי, ולא שטר, קו השמאל.

ועם כל זה יש גם קידושי שטר, כי בעולם התיקון צריך להיות גם קו השמאל, כי אם לא כן לא יהיה שלימות.

ועיקר מה שנאמר בפירוש הוא קידושי ביאה⁵, כי העיקר הוא קו האמצעי, יעקב, בחינת אמת⁶, שמטתו שלימה⁷. מה שאין כן כסף, קו הימין, נלמד ממה שאמר אברהם, חסד, קו הימין, נתתי כסף השדה⁸.

(ליקוטים ואגרות עמ' שטו)

בנין עדי עד⁹

עדי עד — רומז על הכתרים, העדיים, של מתן

תורה¹⁰. וכמאמר רז"ל¹¹ ביום חתונתו, זו מתן תורה¹².
(ליקוטים ואגרות עמ' ר)

ואל יבריחו ואל יעלימו, לא זה מזו ולא זו מזה¹³.

זה וזו — רומזות על יחוד ז"א ומלכות. שהרי בתיבת זה, שהיא לשון זכר, כתיב ה', המורה על נקבה, ובתיבת זו, שהיא לשון נקבה, כתיב ו', המורה על זכר.

וכמו כן:

זה — היא לשון זכר, אבל מספרה י"ב, זמן הגדלות לנקבה, י"ב שנה.

זו — היא לשון נקבה, אבל מספרה י"ג, זמן הגדלות לזכר, י"ג שנה.

והיינו שני היחודים והשילובים של הוי' ואדני — שילוב אדני בהוי' ושילוב הוי' באדני¹⁴.

ומיחוד ז"ה וז"ו נעשה כ"ה יהיה זרעך¹⁵.

(ליקוטים ואגרות עמ' שכו)

נישואי איש ואשה הוא ענין עולם התיקון, כמו שכתוב¹⁶ לא לתהו בראה לשבת יצרה.

ותיבת שבת מורה על יחוד ז"א ומלכות.

ש' — ז"א, כי השלשה קוים באות שי"ן רומזים על חג"ת.

בת — מלכות.

וזהו היפך עולם התהו, שלא היתה שם בחינת נישואי איש ואשה, כי במלכי תהו לא נזכרו נשותיהם.

(בשבעה מלכי תהו הראשונים לא נזכר שם נשותיהם,

והתחלת נישואי איש ואשה היא במלך השמיני, הדר,

מקור עולם התיקון, שבו נאמר¹⁷ ושם אשתו מהיטבאל).

(ליקוטים ואגרות עמ' רטו, עמ' שטו)

(1) קידושין ה, א.

(2) תצא כד, א. קידושין ב, א. ד, ב.

(3) קידושין ה, א.

(4) שם ג, ב.

(5) כי יקח איש אשה ובעלה (תצא כד, א).

(6) מיכה ז, כ.

(7) פסחים נו, ב.

(8) חיי שרה כג, יג. קידושין ב, א.

(9) נוסח ברכת אשר יצר את האדם בצלמו.

(10) שבת פח, א.

(11) שיר השירים ג, יא. משנה סוף תענית.

(12) ועיין לקוטי תורה פקודי ו, ב.

(13) נוסח התנאים.

(14) שער היחוד והאמונה פ"ז.

(15) לך לך טו, ה.

(16) ישעיה מה, יח.

(17) שם, לט.

הרבנית חוזרת לביתה

בתחילת חודש אלול נסעתי משם דרך מוסקבה, שם התרוצצתי שוב בכל המקומות האפשריים כשבידי מסמכים ובקשות לקיצור תקופת גלותו של בעלי, וכן עסקתי מעט בארגון משלוח חבילות מזון עבורו. לאחר מכן חזרתי הביתה.

יחסם של תושבי העיר לבואי היה ידידותי ומתוך כבוד רב, ברמה הגבוהה ביותר. אפילו נוצרים באו להתעניין בכל מה שעבר עלינו. לעשות זאת בגלוי אסור היה, אולם בחשאי שולמה משכורתו של בעלי במשך כל התקופה. מקום ישיבתו של בעלי בבית הכנסת גודר, ואיש לא הורשה לגשת אליו.

בזמן שהיה בעלי בעיר, והתפלל בבית הכנסת - היו תמיד חילוקי דעות בינו ובין הקהל בעניין נוסח התפילה, התקיעות בלחש¹, הקפות בשני לילות החג² וכדומה. אולם עכשיו - לא היתה כל דעה אחרת; הכל נעשה כאילו בעלי נמצא במקום, ואפילו מתנגדיו הגדולים לשעבר הכריזו שכל מה שהרב רצה - כך יהיה. לימים, כשסיפרי זאת לבעלי, היה זה לו לנחת רוח; הוא נהנה מכך הנאה רבה. הקהל והחזן אף ניגנו את כל ה"תנועות" שבתפילה ואת כל ניגוני שמחת תורה שבעלי נהג לנגן.

הדברים הגיעו לידי כך שאפילו השלטונות שאלו מספר אנשים ממתפללי בית הכנסת מדוע הם חולקים לו כבוד כה רב. הנ.ק.וו.ד. שלח לזמן אותם כאילו בעניין אחר, אולם הנושא העיקרי שעליו דובר היה זה.

הכל התעניינו בנעשה עמי, ובאמת ובתמים ביקשו לסייע לי ולהקל עלי; אולם בפועל הם פחדו להתקרב אל החצר שבה התגוררתי, וכל העת הייתי לבדי, עד השעה שרחל היתה שבה מעבודתה.

כולם - מלבד שני ידידים קרובים, אברכים משלנו, שנהגו להתגנב לביתי כמעט מדי יום ביומו אחרי העבודה - הם עשו זאת בסביבות השעה 11 12 בלילה, כדי שבני משפחותיהם לא יידעו על כך - כדי להיוודע מה נשמע. אח, כמה יקרים היו ביקוריהם בעיניי! בצאתם מן הבית הם נהגו תמיד ללכת דרך עשרה רחובות צדיים, כדי שלא יבחינו מאין הם באים, ותמיד נראה היה להם שעוקבים אחריהם; למרות כל זאת הם חזרו ובאו למחרת.

לעיתים קרובות למדי קרה שמספר אנשים התאספו למפגש חברתי, ושוחחו במיוחד על אודות הרב, על עבודתו והשפעתו הציבורית, ועל נאומיו ודרישותיו מהציבור. כמעט תמיד היו לו מתנגדים, אך הסוף היה שכולם התבטלו בפניו, והפכו ממתנגדים לידידים טובים.

פעם אחת, זוכרת אני, יצאתי לרחוב בשעה מאוחרת בלילה, וניגש אלי אחד ממכרינו, מהחוגים החופשיים בתכלית, התבונן סביבו אם משהו מבחין בכך שהוא משוחח עמי, ולאחר שבדק ומצא שאין שם איש, שאל אותי: הזוכרת את שהשתתפנו בארוחה רשמית בביתו של עסקן ציבורי מסויים, ושם פנה ד"ר פרידמן - הלה היה מהחוגים הלא חסידיים, מרצה באוניברסיטה ובעל סמיכה להוראה, שהחשיב עצמו כלמדן גדול - בשאלה אל הרב: מדוע נאמר³ "שמרה נפשי כי חסיד אני", שמשמעות הדברים שחסיד זקוק לשמירה? השיב לו הרב: משום שלמתנגד גם שמירה לא תעזור... אותו ד"ר, יחד עם כל שאר הנוכחים, הריעו לרב למשמע התשובה.

(1) כמ"ש אדה"ז בסידורו. וראה שו"ת אבני נזר או"ח ח"ב סתמ"ה-ז. וראה ר"ד בעת הסעודה דמוצאי יום הכיפורים, ה'תשכ"ו (תורת מנחם - התוועדות תשכ"ו ח"א ע' 46). וש"נ.

(2) ראה סידור אדמו"ר הזקן. וראה ספר "תולדות חג שמחת-תורה" (ירושלים, תשנ"ח) ע' 277 ואילך. וש"נ. וראה גם לקמן ע' 000.

(3) תהלים פו, ב.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בחוקותי

כו, מב – וזכרתי את בריתי יעקוב ואף
את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר
והארץ אזכר

ג. מה שהזכיר בכאן יעקב בראשונה, כבר דרשו בו מה שדרשו.

והנראה לי כבר רמזתי בהשלשה בתים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב בפרשת ויצא יעקב, והבית הג' שאנו מצפים שאינה עתידה ליחרב, היא כנגד יעקב שקראו בית (פסחים פח.), כאומרו בית יעקב וגו', ולכן זה הגלות הד' שאנו בו,

עתידין אנו להגאל מומנו בזכות יעקב.
ולכן תמצא כי בכאן שם יעקוב מלא בוא"ו, להורות על הגאולה העתידה שהיא באלף הששי כנגד הוא"ו, וכבר נתנו סימן בזה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה ששים ושיש. ולזה אמרו שזאת הוא"ו היא וא"ו של אליהו שלקחה יעקב ממנו ערבות עד שלחו, כאומרו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא.

צדור המור

אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ט
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מב' אייר, בו כותבת אודות מחשבות אשר לפעמים מבלבלות אותה, והתחלתן היו לפני כמה שנים, ושואלת דעתי בזה.

ומוכן וגם פשוט שברור הוא שאין בהן כל ממש ומציאות כלל וכלל, ובדאי גם היא עצמה נוכחה בזה, שהרי מאז התחילו המחשבות ראתה חסדי השי"ת וברכתו בפועל במוחש בבנין בית בישראל על יסודי התורה והמצוה, והרי זהו מהענינים הכי יסודיים והם עיקר בחיי איש ואשה הישראלים, אלא שבענינים התלולים במחשבה, העצה הכי ראשונה היא היסח הדעת, והיסח הדעת אין ענינו ללחום עם המחשבה בלתי רצוי אלא להפנות את המחשבה לענין אחר, ומה טוב להפנות המחשבה לעניני יהדות, שאז מעט אור דוחה הרבה חשך, ודלא כמו שכותבת שהיא משתדלת להתגבר על המחשבה, שהרי מלחמה בענין האמור הוא היפך היסח הדעת.

ומהנכון אשר יבדקו את המוזוות בדירתם וכן את התפילין של בעלה ש"י באם לא נבדקו במשך שנים עשר חדש האחרונים, והיא תשמור על מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב, וכן תעשה גם בכל יום חול קודם שתאמר איזה תפלה בבקר, ומוכן שכל זה צריך להיות בלי נדר.

וגם מוכן ופשוט, שההתרגלות במחשבה על דבר בטחון בהשם יתברך בורא עולם ומנהיגו [שההתחזקות בזה צ"ל מבלי כל קשור בהמחשבות בלתי רצויות, שצריך להסיח דעת מהן, כי אם מהשקפת עולם יהודית מסורתית], מוסיפה בברכות השי"ת והצלחתו בכל הדרוש.

מזכירה במכתבה שעבדה בשטח ההוראה כבוגרת דסמינר, ותקותי שמנצלת כשרונותי בזה גם עתה, באם אין זמנה בידה למשרה מלאה או עכ"פ חלקית, הנה עכ"פ מזמן לזמן ולעתים תכופות בהפצת היהדות המסורתית בכלל ובתוככי הנוער והקטנים ביחוד, שהרי דרישת והכרח השעה היא בזו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, ט' אייר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' אייר, בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליו, ואיך שהסתדר עתה, ומסיים בתמי' מדוע זה כשרצונו לעלות בדרגות בעניי תורה ומצות, נתקל בכמה קישורים, בה בשעה שרואה בחורים חפשים שחייהם בלי קישורים, בלי יגיעה והשתדלות וכו'.

והמענה על זה נמצא במכתבו עצמו, בתארו הסתדרותו אשר צריך ללמוד המקצוע שלו ג-ד שנים, ועתה בעבודה מעשית כמו כל פועל אחר בהתאם לידיעותיו, משתכר רק 110 ל"י לחדש, במלות אחרות, פעולה עצמה אינה מספיקה אלא שזקוקה להכנה מתאימה בלימוד וידיעות, ואז גם הפעולה משתפרת ומשתלמת בהרבה יותר.

והטעם פשוט, שכל שיגדל ההישג צריכה להיות ההכנה גדולה יותר ורחבה יותר, וככל שיקטן ההישג או בענין שאין בו כל הישג, תקטן ההכנה או שאין זקוקים כלל להכנה.

ועל דרך זה בהנוגע לחיים מחוסרי תוכן, אין זקוקים להכנה להם, שהרי כל התענוג שיש בהם, לאחר עיבור רגע ואינו, ומה פלא שאין זקוק בזה להכנה, ז.א. כל איש אשר יתבונן בעתידו אפילו לשעה קלה, ישתדל ככל הדרוש בהכנה הכי טובה במשך איזה שנים, כיון שע"ז ישתפרו חייו בעתיד הקרוב ובעתיד בכלל פי כו"כ במשך עשירות ועשירות שנים, וכפתגם הקצר והשנון של חכמנו ז"ל, לפום צערא אגרא, אלא שהאגרא הוא פי כמה של הצער, היגיעה וההשתדלות, ז.א. שבהכפלת היגיעה וההשתדלות מתגדל השכר והתועלת פי כמה וכמה.

תקותי ששורתי המעטות תספיקנה שיתבונן בתוכנם, ולבוא למסקנא האמיתית, שעליו לנצל השנים האלו ומרץ העלומים והבחרות להכנה הדרושה לכל עתידו, בכדי שיהי' מאושר הן בגשמיות והן ברוחניות, ורק דרך אחת מובילה לזה, הכנה נפשית לימוד תורתנו תורת חיים וקיום מצותי' עליהן נאמר וחי בהם, שזהו קיום הבקשה העדוד והציווי: ובחרת בחיים, בחיים אמיתים ומאושרים בעולמנו גם זה.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ב"ה, ח"י סיון, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ בנש"ק בעל מדות וכו' מו"ה חיים שמעון זאב שי'

שלום וברכה!

לאחרי השתיקה הכי ארוכה נתקבל מכתבו מפסח שני, שהוא ממוצע בין פסח ראשון וזמן מתן תורתנו במהלך הגאולה האמיתית, כי בפסח ראשון חמץ אסור ועד למשהו, בחג השבועות שתי הלחם חמץ תאפינה, מצוה מן התורה, ופסח שני חמץ ומצה עמו בבית, מצה חובה, חמץ רשות, ממוצע בין שני הענינים, כמובן ג"כ מזוה"ק חלק ב' קפ"ג ע"ב.

בו כותב אודות קביעות זמן נשואי בנם שליט"א בזה הקיץ הבע"ל. ויהי רצון שאיך שיקבעו הזמן בדיוק, יעלה ליפה ויהי' בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים...

בברכה לבשו"ט תכה"י.

כו (ג) אִם־בִּחְקֹתַי תֵּלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם
גם בְּקִנְיֵי תַּהֲבֹנִין וְיַת פְּקוּדֵי תַּטְרֹן
וּתְעַבְדוּן יְיָהוָה:
אתם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 316)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לז' עמ' 79)

(ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פֵּרוֹוֹ:
 ד וְאָתֶּן מִטְּרִיכּוֹן בְּעֵדְנָהוֹן וְתָמֵן אֲרֻעָא
 עַלְלָתָהּ וְאֵלֶּן סִקְלָא יִתֵּן אֲבָהּ:

(ה) וְהָיָה לָכֵם דִּישׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יִשּׁוּי אֶת־זֶרַע
וְאָכְלָתֶם לַחֲמֻכָּם לְשִׁבְעַ וּיִשְׁבַּתֶּם לְבִטָּח בְּאַרְצְכֶם:
ה ויערע לכן דישא ית קטפא וקטפא יערע
לאפוקי בר זרעא ותיכלון לחמכון למשבע
ותיתבון לרחצן בארעכון:

כ"י"א וְהִשִּׁיג לָכֶם יֵינֶשׁ אֶת-בְּצִיר • שִׁיחַא הַדִּישׁ מְרֻבָּה וְאַתֶּם עֲסוּקִים בּוֹ עַד הַבְּצִיר, וּבְבָצִיר תַּעֲסֻקוּ עַד שְׁעַת הַזֶּרַע. וְאַכְלֹתֶם לַחֲמֻכָּם לִשְׁבַע • (ת"כ) אוֹכֵל קִמְעָא, וְהוּא מִתְבָּרֵךְ בְּמַעֲיו.

(1) וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׂכֻבְתָּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהַשְׁבַּתִּי
 חַיָּה רְעָה מִן־הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא־תֵעָבֵר בָּאֲרָצְכֶם:

כז וְנִתְּתִי שָׁלוֹם • שְׁמָא תֵּאמְרוּ: הֲרִי מֵאַכַל וְהֲרִי מִשְׁתָּה, אִם אֵין שָׁלוֹם אֵין בָּלוֹם! תִּלְמוּד לומר אחר כל זאת: וְנִתְּתִי שָׁלוֹם בְּאֶרֶץ; מִפְּאֵן, שֶׁהַשָּׁלוֹם שְׂקוּל כִּגְגֵד הַפֶּל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַפֶּל". וְחֻרֵב לֹא-תַעֲבֹר **בְּאַרְצֵכֶם** (^ט) אֵין צְרִיד לומר שלא יבואו למלחמה, אלא אִפְלוּ לַעֲבֹר דְּרֹךְ אַרְצְכֶם מִמְּדִינָה לַמְּדִינָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הָאֶרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשֶּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ. וְהָנָה עִם
זֶה לֹא יִחַלֵּה הָאָדָם, וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם מִשְׁכָּלָה
וְעֶקְרָה וּבִבְהֶמְתָּם, וַיִּמְלְאוּ יְמֵיהֶם, כִּי בִהִיּוֹת
הַגּוֹפִים גְּדוּלִים וּבְרִיאִים יִתְקִימוּ כִּמְי הָאָדָם.
וְהָנָה הִיא גְדוּלָה שֶׁבְּכֻכּוֹת.

(ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֶתָם. הַקָּדִים דָּבָר
הַגִּשְׁמִים. כִּי בְכֹאֵם בְּעֶתָם כְּאֲשֶׁר יֵאוֹת
יִהְיֶה הָאֵוִיר וְזֶה טוֹב וְהַמְעִינֹת וְהַנְּהִרֹת
טוֹבִים, וְיִהְיֶה זֶה סֶכֶת בְּרִיאוֹת לְגוֹפִים, וְהַפְּרוֹת
כֻּלָּם יִרְבוּ וְיִתְּכֻרוּ בָהֶן, כְּאֲשֶׁר יֹאמַר וְנָתַתִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 192)

והשבתי חיה רעה מן הארץ (כו, ו) ר"ל אֶמְרוּ "מִשְׁבִּיתָן שְׁלֹא יִזְקוּ", וְהִינוּ שֶׁהַמִּזְיָק עֲצָמוֹ הוֹפֵךְ לטוֹב, בְּחִינַת 'אֶתְהַפְכָּא'. וְכֵן מְצִינוּ בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם חֲבִים לְהִיּוֹת חֻמֵּין, אֲף שֶׁבִפְסַח הַחֻמֵּין אֲסוּר. שָׁכֵן, מִי שֶׁנִּמְצָא בְּשֻׁלְבֵי שֶׁל 'צִיּוֹת מִצְרַיִם' חֵיב לְהַחֲזִיק אֶת ה'חֻמֵּין', הַגְבָּהָ וְהַתְּשׁוּאוֹת; אֲף לְאַחַר הַבְּרוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית בְּעַת סְפִירַת הָעֹמֶר הוֹפֵךְ ה'חֻמֵּין' עֲצָמוֹ לְמִצְוָה, בְּבִחִינַת "וַיִּגְבַּה לְבֹו בְּדַרְכֵי ה'". רמב"ן

(ו) **וּרְדַפְתָּם אֶת-אֵיבֵיכֶם וְנִפְלוּ לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב:**
רש"י ~ לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב • (ת"כ) אִישׁ בְּחָרֵב רָעוּהוּ.

(ח) **וּרְדַפּוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְבָּה יִרְדְּפוּ וְנִפְלוּ אֵיבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב:**
ח וּרְדַפּוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְבָּה יִרְדְּפוּ לְרַבּוּתָא יַעֲרִקוּ וְיִפְּלוּ בְּעָלֵי דְבִיכּוֹן לְחָרְבָא:

רש"י ~ וּרְדַפּוּ מִכֶּם • (ת"כ) מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגְּבוּרִים שֶׁבָּכֶם. חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רַבְבָּה • (ת"כ) וְכִי כֹךְ הוּא הַחֲשָׁבוֹן, וְהֵלֵא לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר, אֲלֵא: "וּמֵאָה מִכֶּם שְׁנֵי אֲלָפִים יִרְדְּפוּ?!" (יש מְדַקְדָּקִים בְּלִשׁוֹן רִש"י, שְׁהוּא כְּמוֹ כָּפֵל וְאִרְכּוּת: וְכִי כֹךְ הוּא הַחֲשָׁבוֹן, וְהֵלֵא לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר, וְכִמּוֹ כֵּן מְדַקְדָּקִים כָּל גְּדוּלֵי הַמְּדַרְשִׁים וְחֲשׂוֹבֵיהֶם בְּלִשׁוֹן רִש"י בְּפִרְשֵׁי בְּרַאשִׁית: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל, וְזֶה טַעַם פֶּתַח? שֶׁגַּם-כֵּן כָּפֵל, וְעַיִן שֶׁם כִּישׁוּבָם, וְכֵן נִרְאֶה לְפָרֶשׁ לְמוֹרֵי הַגָּאוֹן הַמְּפֻלָּג, מוֹנִינוּ הֵרֵב רַבִּי מִשֶּׁה חֲרִיף נִדְרֵי, שְׁמֹלֶת 'רַבְבָּה' סוּבֵל שְׁנֵי פְרוּשִׁים: פְּרוּשׁ אֶחָד עֲשָׂרַת אֲלָפִים, וְעַל זֶה מְקַשֶּׁה רִש"י: וְכִי כֹךְ הוּא הַחֲשָׁבוֹן? וּפְרוּשׁ ב', רַבְבָּה, מִסְפָּר מְרַבָּה, עַל שֶׁם רַבּוּי, וְזֶה הַפְּרוּשׁ שׁוֹלֵל רִש"י בְּאִמְרוֹ: וְהֵלֵא לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר וְכִי 'וְדו"ק', אֲלֵא אֵינוֹ דּוּמָה מְעֻטִּין הַעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה לְמַרְבִּים הַעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה. וְנִפְּלוּ אֵיבֵיכֶם וְגו' • שִׁיחֵיו נוֹפְלִין לִפְנֵיכֶם שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם, וְלֹא מִן הַגְּבוּרִים שֶׁבָּכֶם (רש"י כו, ח) הַתְּבוּת "וְלֹא מִן הַגְּבוּרִים שֶׁבָּכֶם" נִרְאוֹת מִתּוֹרוֹת לְכַאוּרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֶחָד מִתְּכַסִּי הַמְּלַחְמָה הוּא, שֶׁשּׁוֹלְחִים קְבוּצָה חֲלָשָׁה שֶׁל חֲלִילִים בְּרָאשׁ, לְהַטְעוֹת אֶת הָאוֹיֵב, כְּאֲשֶׁר פִּלְגָה שֶׁל גְּבוּרִים מִסְתַּתֶּרֶת בְּמֵאָרֶב. הַתְּבוּת מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁהַשּׁוֹנֵא יַפְחֵד מִן הַחֲלָשִׁים עֲצָמָם, וְלֹא מִן הַגְּבוּרִים הַמְּסֻתָּרִים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם, וְלֹא נֶפֶשׁ חַיָּה מִיַּד הַחַיָּה חֲבָרְתָּהּ, נִשְׁאָרָה עַל מִנְהַגָּם לְטָרֶף. וּבִהְיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל הַשְּׁלֵמוֹת, תִּשְׁבַּת רַעַת מִנְהַגָּם וַיַּעֲמֵדוּ עַל הַטֶּבַע הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הוֹשֵׁם בָּהֶם בְּעַת יִצְרֵתָם. וּבְכֹר הַזְּכָרִית מִזֶּה בְּסֹדֵר תּוֹלְדוֹת נח (בְּרֵאשִׁית ט ו').

וְעַל כֵּן אָמַר הַתְּבוּת עַל יְמֵי הַגּוֹאֵל הַיּוֹצֵא מִגְּזוּעַ יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּשְׁוּב הַשְּׁלוֹם בְּעוֹלָם וַיִּחְדַּל הַטָּרֶף וְרַעַת כָּל חַיָּה וְרֶמֶשׁ כְּאֲשֶׁר הָיָה בְּטִבְעָם מִתְחַלֵּל. וְהַפְּנוּהָ הִתָּה בּוֹ עַל חֲזָקִיהָ שֶׁבִּקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹתוֹ מִשִּׁים (סְנִיחֵרִין צד, ו). וְלֹא עֲלֵתָה זְכוּתָם לְכָד, וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה עַל הַמַּשִּׁיחַ הַעֲתִיד לְבֹא.

(ח) וְנִפְּלוּ אֵיבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב. הַבְּטִיחַ תַּחֲלֵה (בְּפִסְקוֹ ז) כִּי יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיכֶם וְיִפְּלוּ בְּחִרְבָם, וְחֹזֵר וְכֹפֵל: וְנִפְּלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב, שִׁיתָן לָהֶם אֲמִץ לֵב וּגְבוּרָה לְרִדֹף חֲמִשָּׁה מֵאָה, וַיִּתֵּן מִלֶּרֶךְ בְּלִבֵּי הָאוֹיְבִים שֶׁיִּגְוִסוּ מֵאֶחָד מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה, וְיִפְּלוּ כָּלֵם בְּחִרְבֵי חֲמִשָּׁה. כִּי יִתֵּן שִׁיגְוִסוּ מִפְּנֵי פֶחָדָם, וְלֹא יוֹכְלוּ לְהִמִּית אוֹתָם בְּחִרְבֵי מִפְּנֵי מַעֲטָם. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר כִּי הַכָּפֵל שִׁיפְלוּ פַעַם אַחֵר פַּעַם תְּמִיד מִבְּלִי תְקוּמָה.

מִמִּית אָדָם, וְכִמּוֹ שֶׁאֶמְרוּ (בְּרִכּוֹת לג): אֵין עֲרוּד מִמִּית אֲלֵא חֲטָא מִמִּית. וְזֶה שֶׁאֶמַר הַתְּבוּת (יִשְׁעִיָּה יא ח): וְשַׁעֲשַׁע יוֹנָק עַל חֹר פֶּתֶן, וְכֵן: וּפְרָה וְרֵב תְּרַעֲנָה וְאֶרְיָה כְּכָר יֵאֵל תִּכֵּן (שֶׁם פִּסְקוֹ ז), כִּי לֹא הָיָה הַטָּרֶף בְּחַיּוֹת הַרְעוּת, וְכִי מִפְּנֵי חֲטָאוֹ שֶׁל אָדָם, כִּי נִגְזַר עָלָיו לְהִיּוֹת טָרֶף לְשִׁנְיָהֶם, וְהוֹשֵׁם הַטָּרֶף טֵבַע לָהֶם גַּם לְטָרֶף זוֹ אֵת זוֹ כִּידוּעַ, כִּי בְּטָרְפָם הָאָדָם פַּעַם אַחַת יוֹסִיפוּ לְהִיּוֹת רָעִים יוֹתֵר, וְכֵן אָמַר הַתְּבוּת (יְחֻזְקָאֵל יט ג): וַיִּלְמַד לְטָרֶף טָרֶף אֶדָם אֶל.

וְהִנֵּה בְּבִרְיָאוֹתָ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר בְּחַיּוֹת שִׁתָּן לָהֶם הַעֲשֵׁב לְאֶכְלָה, דְּכַתִּיב (בְּרֵאשִׁית א ל): וְלָכֵל חַיַּת הָאָרֶץ וְלָכֵל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלָכֵל רֹמֶשׁ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֵת כָּל יֶרֶק עֹשֵׂב לְאֶכְלָה, וְאָמַר הַתְּבוּת: וַיְהִי כֵן, כִּי הוּא הַטֶּבַע אֲשֶׁר הוֹשֵׁם בָּהֶם לַעֲד, וְאַחֲרַי כֹּךְ לְמַדּוֹ הַטָּרֶף מִפְּנֵי חֲטָא הַמִּמִּית כְּאֲשֶׁר פִּרְשִׁית. וְכִשְׁתֵּהּ שְׁחִיתָת בְּעָלֵי הַחַיִּים לְכַנִּי נח אַחֲרֵי הַמְּבּוּל, וְהִזְהִיר עַל הָאָדָם (שֶׁם ט ה): וְאֲף אֵת דְּמִכֶּם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ וְגו'.

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ (בְּרֵאשִׁית א א), וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ (שֶׁם ב א), וְכֵן: הִלְלוּ אֵת ה' מִן הָאָרֶץ תִּנְיָנִים וְכָל תְּהוֹמוֹת (תְּהִלִּים קמח ז), וְכֵן בְּרֵב הַמְּקוֹמוֹת הַתְּבוּת, וְהִנֵּה כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבְּתַחֲתוֹנִים יְבוֹל הָאָרֶץ.

(ו) וְנִתְתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ. שִׁיחֵיהָ שְׁלוֹם בִּינִיכֶם וְלֹא תִלָּחֲמוּ אִישׁ בְּאֶחָיו. אוֹ הַשְּׁלוֹם הוּא שִׁיִּשְׁבִּית חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ, וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם כָּלֵל, אֲבָל אֲתֶם תִּרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיכֶם לְצִאֵת אֲלֵיהֶם לְמַלְחָמָה וְנִגְוִסוּ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמָת, שִׁיתָן הַשְּׁלוֹם מִחֲבֵר בְּאֶרֶץ, וְהוּא שְׁלוֹם הַכֹּל הַשָּׁקוּל כְּגֹדֶר הַכֹּל.

וְהַשְּׁבִיתִי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ. עַל דַּעַת ר' יְהוּדָה שֶׁאֶמַר: הוּא כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁלֹּא יֵבֵאוּ חַיּוֹת רַעוֹת בְּאַרְצָם, כִּי בְּחַיּוֹת הַשָּׁבַע וּבְרִכּוֹת הַטּוֹבָה וְהַיּוֹת הַעֲרִים מְלֵאוֹת אָדָם לֹא תִבְאֶנָּה חַיּוֹת בִּישׁוּב. וְעַל דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאֶמַר: מִשְׁבִּיתָן שְׁלֹא יִזְקוּ (שֶׁם) יֵאמַר: וְהַשְּׁבִיתִי רַעַת חַיּוֹת מִן הָאָרֶץ. וְהוּא הַנִּכּוֹן, כִּי תִהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּעַת קִיּוֹם הַמִּצְוֹת כְּאֲשֶׁר הָיָה הָעוֹלָם מִתְחַלְתּוֹ קִדְּם חֲטָאוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, אֵין חַיָּה וְרֶמֶשׁ

(ט) וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם ט וְאֶתְפְּנִי בְּמִימְרֵי לְאוֹטָבָא לְכוּן וְאַפְשׁ יִתְכוּן וְאַסְגִּי יִתְכוּן וְאַקֵּם יֵת קְנָמִי עִמְכוּן: וְהִקִּימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

כ"ג" וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם • אָפְנָה מִכָּל עֶסְקִי לְשֹׁלֵם שְׂכָרְכֶם, מָשָׁל לְמָה הִדְבָּר דּוּמָה? לְמַלְךְ שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֲלִים וְכו', כִּדְאִיתָא בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים. וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם • (ח"ט) בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה. וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם • (ח"ט) בְּקוֹמָה וְזוֹפָה. וְהִקִּימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם • (ח"ט) בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא בְּבִרַת הָרָאוּשׁוֹנָה שֶׁהִפְתָּם אוֹתָהּ, אֲלֹא בְּרִית חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא תוֹפֵר, שְׁנֵאָמַר (ירמיה לא ל-א): "וְכִרְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כְּבִרַת יְגוֹ'". רמב"ן

♦ יום שלישי כ"ג אייר ♦

(י) וְאֶכְלֶתֶם יֵשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֵשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאֹו: י וְיִתְיַכְלוּן עֲתִיקָא דְעִתִּיק וְעִתִּיק מִן קָדָם חֲדָתָא תַּפְנוּן:

כ"ג" וְאֶכְלֶתֶם יֵשֶׁן נוֹשֵׁן • (ט"ז) הַפְּרוֹת יִהְיוּ מִשְׁתַּמְרִין וְטוֹבִים לְהַתִּישׁוֹן, שִׁיָּהָא יֵשֶׁן הַנוֹשֵׁן שֶׁל שְׁלֹשׁ שָׁנִים יָפָה לְאָכֹל מָשָׁל אֶשְׁתַּקֵּד. וְיֵשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאֹו • שִׁיָּהָו הִגְרָנוֹת מְלֹאוֹת חֲדָשׁ וְהָאוֹצְרוֹת מְלֹאוֹת יֵשֶׁן, וְצָרִיכִים אֲתָם לִפְנוֹת הָאוֹצְרוֹת לְמָקוֹם אַחֵר, לְתֵת הַחֲדָשׁ לְתוֹכָן.

(יא) וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אִתְּכֶם: י א וְאַתָּן מִשְׁכְּנִי בִּינִיכּוֹן וְלֹא יִרְחַק מִימְרֵי יִתְכוּן:

כ"ג" וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי • אֵין רוּחִי קָצָה בְּכֶם. כָּל 'גַּעֲלָה', לְשׁוֹן פְּלִיטַת דְּבָר הַבְּלוּעַ בְּדָבָר, כְּמוֹ (שְ�מוּאֵל ב א כא): "כִּי שָׁם נִגְעַל מִגֵּן גִּבּוֹרִים", לֹא קָבַל הַמְּשִׁיחָה, שֶׁמוֹשְׁחִין מִגֵּן שֶׁל עוֹר בְּחֹלֶב מְבֹשֵׁל בְּדִי לְהַחֲלִיק מִעֲלֵיו מַכַּת חַץ אוֹ חֲנִית, שֶׁלֹּא יָקַב הָעוֹר. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּכְבָּר בְּאֶרְנוּ כִּי כָל אֵלֶּה הַבְּרָכוֹת כָּלֵם נִסִּים, אֵין בְּטֻבֵּעַ שֶׁיִּבְאֹו הַגְּשָׁמִים וְיִהְיֶה הַשְּׁלוֹם לָנוּ מִן הָאוֹיְבִים וְיִבְאֹו מִרְךְ בְּלָכֵם לְנוֹס מֵאָה מִפְּנֵי חֲמֻשָּׁה בְּעֻשְׁתָּנוּ הַחֲקִים וְהַמְּצוֹת, וְלֹא שִׁיָּהָה הַכֹּל הַפֶּךְ מִפְּנֵי וְרַעְנוּ הַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵם נִסִּים נִסְתָּרִים, שֶׁעוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נִהְיָ עִמָּהֶם, אֲבָל הֵם מִתְּפָרְסִים מִצַּד הַיּוֹתָם תְּמִיד לְעוֹלָם בְּכָל הָאָרֶץ. כִּי אִם הַצִּדִּיק הָאֶחָד יִחְיֶה, וְיִסִּיר ה' מִחֲלָה מִקִּבְּרוֹ, וְיִמְלֹא יָמָיו, יִקְרָה גַם זֶה בְּקִצַּת רִשְׁעִים. אֲבָל שֶׁתִּהְיֶה בְּאָרֶץ אַחַת כְּלָה וְעַם אֶחָד תְּמִיד בְּרַכַּת הַגְּשָׁם בְּעֵתוֹ, וְשִׁבְעִי, וְשִׁלְוָה, וְשְׁלוֹם, וּבְרִיאוֹת, וּגְבוּרָה, וְשִׁבְרוֹן הָאוֹיְבִים, בְּעֵנִין שְׂאִין כְּמוֹהוּ בְּכָל הָעוֹלָם, יִנְדַּע לְכָל כִּי מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת. וְעַל כֵּן אָמַר (דְּבָרִים כח י'): וְיָרֹא כָּל עַמִּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ.

וְהַפֶּךְ זֶה יִהְיֶה בְּקִלְלוֹת בְּעִשׂ הָאָרֶץ שְׂאֵמַר (פְּסוּקִי יט): וְנִתְתִּי אֶת שְׁמִיכֶם בְּכִרְלוֹ, וְעֵנִשׁ הַחֲלִי כְּמוֹ שְׂאֵמַר (דְּבָרִים כח נט): וְחֲלָאִים רָעִים וְנִאֲמָנִים, שֶׁיִּקְלַל הַמַּאֲכָל וְהַמְּשָׁתָה וְיִחְלִיא הַגּוֹף, וְיִתְּפָרְסֵם הַנֶּסֶם בְּהִיּוֹתוֹ תְּמִיד קִיָּם בְּכָלֵם, עַל כֵּן כְּתוּב (שָׁם כט כא): וְאָמַר הַדּוֹר הָאֶחָדוֹן בְּנִיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַתְרֵיכֶם וְיִתְּנָרִי אֲשֶׁר יִבֹּא מֵאָרֶץ רְחוֹקָה וְיָרֹא אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא וְאֶת תַּחֲלָאִיהָ, שֶׁלֹּא יִתְמָהוּ בְּאִישׁ הַהוּא אֲשֶׁר רָבְצָה בּוֹ כָּל

וְהַנְּבִיאָא אָמַר בְּתִמְיָה: אִם בְּצִיּוֹן עֲצָמָה גְּעָלָה נַפְשֶׁךָ, שֶׁהִיא עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל וְהַשְׁלַכְתָּ אוֹתָהּ מִלְּפָנֶיךָ לְהִיּוֹת כָּל בְּנֵיהָ לְבוֹשִׁים בְּגָדִים צוּאִים נִגְאָלִים.

וְהִנֵּה הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה כְּפִי פִּשְׁטוֹן, עִם הַיּוֹתָן רַבּוֹת כְּלָלִיּוֹת, כְּעֵנִין הַמִּטָּר הַשֶּׁבַע וְהַשְּׁלוֹם וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, אֵינֶן כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁבִּרְךְ כָּבֵד בְּקִצָּה (שְׁמוֹת כג כה): וּבִרְךְ אֶת לְחֶמֶךְ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ, כִּי שָׁם יִבְטִיחַ בְּמֵאֲכָל וּבְמִשְׁתָּהּ, וְשִׁיָּהָה לְבָרְכָה עַד שֶׁלֹּא יֵאָרַע שׁוֹם חֲלִי בְּגוֹפְנוֹ, וְעַל כֵּן יִהְיֶה כָּלִי הַדָּעַר שְׁלָמִים וּבְרִיאִים וְנולִיד כְּהֵנָּה וְנִחְיֶה יָמִים מְלֵאִים, כְּמוֹ שְׂאֵמַר (שָׁם פְּסוּקִי כו): לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאָרְצְךָ אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אֲמֵלָא, וְכֵן אָמַר תַּחֲלָה (שָׁם טו כו): כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ.

וְהַשְּׁעִם כְּזֶה, כִּי הַבְּרָכוֹת הֵנָּה אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם נִסִּים, הֵם מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁכָּל הַתּוֹרָה מְלֵאָה מֵהֶם כְּאֶשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (בְּרַאשִׁית יז א), וְהֵם אֲפִלּוֹ לִיחִיד הָעוֹבֵד, כִּי כְּאֶשֶׁר יִהְיֶה הָאִישׁ הַחֲסִיד שׁוֹמֵר כָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵי, יִשְׁמְרָהוּ הָאֵל מִן הַחֲלִי וְהַעֲקָרוֹת וְהַשְּׁכוֹל וְיִמְלֹא יָמָיו בְּטוֹבָה. אֲבָל אֵלֹה הַבְּרָכוֹת שֶׁבִּפְרָשָׁה הַזֹּאת הֵן כְּלָלִיּוֹת בְּעַם, וְהֵן בְּהִיּוֹת כָּל עַמְּנוּ כָּלֵם צִדִּיקִים, וְלִכְךָ יִזְכִּיר תְּמִיד בְּכָאן "הָאָרֶץ", וְנִתְּנָה הָאָרֶץ לְכֻטֹּחַ בְּאָרְצְכֶם, שְׁלוֹם בְּאָרֶץ, מִן הָאָרֶץ, לֹא תַעֲבֹר בְּאָרְצְכֶם.

(ט) וְשָׁעַם וְהִפְרִיתִי, שֶׁיַּעֲשׂוּ כָלֵם פְּרוֹת פְּרִי הַבָּטָן, לֹא יִהְיֶה בָהֶם עֶקֶר וְעִקְרָה. וְיִחְזוֹר וְיִאֲמַר: וְהִרְבִּיתִי, שֶׁיַּעֲשׂוּ פְרוֹת רַבִּים וְלֹא שֶׁיִּקְלוּ, וְיִמְלֹאוּ מִיָּהֶם, וְלִכְךָ יִהְיֶה עִם רַב. (יא) וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אִתְּכֶם, אֵין רוּחִי קָצָה בְּכֶם. כָּל גַּעֲלָה לְשׁוֹן פְּלִיטַת דְּבָר הַבְּלוּעַ בְּדָבָר, כְּגוֹן: כִּי שָׁם נִגְעַל מִגֵּן גִּבּוֹרִים (שְ�מוּאֵל ב א כא), לֹא קָבַל הַמְּשִׁיחָה שְׁמוֹשְׁחִין מִגֵּן שֶׁל עוֹר מְבֹשֵׁל בְּדִי לְהַחֲלִיק מִעֲלֵיו מַכַּת חַץ אוֹ חֲנִית שֶׁלֹּא יָקַב הָעוֹר. לְשׁוֹן רִש"י. וְלֹא יִדְעִיתִי מַה הַשְּׁעִם כְּזֶה שִׁיאֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּי בְּשִׁמְרָנוּ כָּל הַמִּצְוֹת וְעֻשְׁתָּנוּ רְצוֹנוֹ לֹא יִמָּאֵס אוֹתָנוּ בְּגַעוֹל נַפְשׁוֹ. וְכֵן בְּעִבְרָנוּ עַל בְּרִיתוֹ וְעֻשְׁתָּנוּ נִצְאוֹת גְּדוּלוֹת אָמַר (לְהֵלֵךְ פְּסוּקִי מו): לֹא מֵאִסְתִּים וְלֹא גַעֲלִיתִים, וְאָמַר הַנְּבִיא בְּשַׁעַת הַקְּלָלָה (יִרְמְיָה יד יט): הִמָּאֵס מֵאִסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גְּעָלָה נַפְשֶׁךָ.

אֲבָל הָעֵנִין סוּד מִסְתָּרֵי הַתּוֹרָה, אָמַר שִׁיתָן מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְנוּ, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר מִמֶּנָּה יִבֹּא הַמְּשָׁקֵן לֹא תִגְעַל אוֹתָנוּ כְּכֹלִי שְׁמִיגְעִילִין אוֹתוֹ בְּרוֹתְחִין, אֲבָל בְּכָל עַת יִהְיֶה בְּגִדְנוּ לְבָנִים וְחֲדָשִׁים, כִּי הַגַּעֲלָה פְּלִיטָה בְּדָבָר רִש"י, מִלְשׁוֹן: שׁוּרוֹ עֶבֶר וְלֹא יִגְעַל תַּפְּלֹט פְּרָתוֹ וְלֹא תִשְׁכַּל (אִיּוֹב כא י). וְאָמַר: נַפְשִׁי, כְּדָרְךָ נִשְׁבַּע ה' אֱלֹהִים בְּנַפְשׁוֹ (עֲמוֹס ו ח).

שיעור יומי ליום שלישי כ"ג אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בחקותי לה

(יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם יְבִיאֶנִי שְׂכִינָתִי בִּיכּוֹן וְאַהֲרִי לְכוֹן לְאַלֹּהֵי וְאַתֶּם תִּהְיוּ קִדְמִי לָעָם:

כ"ג" וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם • אֲטִיל עִמָּכֶם בְּגֹן-עֵדֶן בְּאֶחָד מִכֶּם וְלֹא תִהְיוּ מִזְדַּעְזָעִים מִמֶּנִּי, יָכוֹל לֹא תִירָאוּ מִמֶּנִּי? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים". רמב"ן

(יג) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטֵר לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטְּת עֲלֵיכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת: פ

כ"ג" אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • בְּדַאי אֲנִי שֶׁתֵּאֱמִינוּ בִּי, שְׂאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל אֱלֹהִים, שֶׁהָרִי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים גְּדוֹלִים. מַטְּת • בְּמִין יִתֵּד בְּשָׁנִי רֹאשִׁי הָעַל הַמַּעֲבָבִים הַמוֹסְרָה שֶׁלֹּא תֵצֵא מֵרֹאשׁ הַשּׁוּר וְיִתֵּר הַקָּשֶׁר, כְּמוֹ (ירמיה כו ב): "עֲשֵׂה לָךְ מוֹסְרוֹת וּמַטּוֹת", קַבִּילִי "א בְּלַע"ז. קוֹמָמוֹת • בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כה עמ' 314)

ואולף אתכם קוממיות (כו, יג)

פרש רש"י: "בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְקָשָׁה, הָרִי "הַמְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה". כָּאֵלּוּ דוֹחַק רַגְלֵי שְׂכִינָה". וְיֵשׁ לֹמַר, שֶׁיֵּשׁ 'קוֹמָה זְקוּפָה' שֶׁבָּאָה מִבְּטוֹל מִחֻלָּט: הָאֵדָם אֵינוֹ מְצִיאֹת לַעֲצָמוֹ כָּלָל, כָּל מְצִיאֹתוֹ הִיא מְצִיאֹת שֶׁל אֱלֹקִיּוֹת וְגַם הַגְּבֻהָתוֹ הִיא הַגְּבֻהָתָה הָאֱלֹקִית. וְעַל דֶּרֶךְ "עֲבָד מֶלֶךְ מֶלֶךְ": מִכִּיּוֹן שֶׁכָּל מְצִיאֹתוֹ הִיא הִיּוֹתוֹ עֲבַד הַמֶּלֶךְ, נַעֲשֶׂה הוּא מְצִיאֹת הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ, וְכָל שֶׁיִּגְדֵּל הַמֶּלֶךְ מִתְגַּדֵּל אִף הוּא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) וְטַעַם וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה הִנְהָגָתִי בְּכֶם מִפְּרִסְמָת, כְּמִלֵּךְ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ, מִסְפִּיק לָהֶם כָּל צָרָם. וְזֶה דֶּרֶךְ דְּבָרֵי הַבְּרִית כְּפִשְׁטוֹן, וְהוּא אֵמֶת, וְכָךְ נַעֲשֶׂה בְּהֵן בְּדוּאִי.

וְלֹא הִזְכִּיר הַפֶּתַח בְּכָאן שֶׁכָּר קִיּוֹם הַנִּפְשׁוֹת בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת וּבְעוֹלָם הַבָּא אַחֲרֵי תַּחֲתֵי הַמֵּתִים, כִּי קִיּוֹמָן מִחֻבֵּב בְּדֶרֶךְ הַיְצִיָּה כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּבְרִיתוֹת (לַעֲלֵי יח כט). וְהַעֲנֵשׁ הוּא שֶׁמִּכְרִית הַחֲבִיבִים מִהֶם, וְהַשָּׂרָר פֶּלֶם יִתְקַיֵּמוּ בְּדֶרֶךְ יְצִירָתָם. אֲכַל עַל דֶּרֶךְ הָאֵמֶת הַבְּרִית הָאֵלֹה עוֹד הֵם בְּרִכּוֹת שְׁמִים בְּעִלְיוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי וְנִתְחִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וְלֹא תִגְעַל נִפְשִׁי אֶתְכֶם, וְכֵן וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, רָמַז לַמִּדָּה שֶׁקָּרָא רַבּוֹתֵינוּ שְׂכִינָה, מִן: וְנִתְחִי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם, וְאוֹמְרִים (מִנְחֹת פו:): שְׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאוֹמְרִים בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (יט יג): עֶשֶׂר שְׂכִינָה בַּתְּחִלּוֹתֵיהֶם הִתְהַלְּכָה. וְהִנֵּה הַזֶּכֶר כָּאֵן גֵּן עֵדֶן וְהָעוֹלָם הַבָּא לִיּוֹדְעֵיו.

וְאַלֶּה הַבְּרִית בַּתְּשֻׁלּוּמִין לֹא תִתְקַיֵּם רַק בְּהִיּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂי רָצוֹן אֲבִיָּהֵן, וּבִנְיָן שְׁמִים וְאֶרֶץ שְׁלֵם עַל מִכּוֹנְתוֹ, וְאֵין בַּתּוֹרָה בְּרִכּוֹת שְׁלֵמוֹת כָּאֵלֹה, שֶׁהֵם דְּבָרֵי הַבְּרִית וְהַתְּחִלָּה אֲשֶׁר הִיוּ בֵּין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינֵינוּ.

וְדַע כִּי לֹא הִשְׁיִגוּ יִשְׂרָאֵל מְעוֹלָם לַבְּרִית הָאֵלֹה בְּשִׁלְמוֹתָן, לֹא הִרְבִּים וְלֹא הִיחִידִים מִהֶם, שֶׁלֹּא עָלְתָה זְכוּתָם לָכֶךְ.

מַעֲשֵׂיהֶם רַק עַל הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקָה, לְהַזְהִיר מִמֶּנּוּ וּלְצוּת עָלָיו.

וְכָךְ אָמְרוּ (הוֹרְיוֹת יד). כָּל עֲשָׂרִין וְתַרְתִּין שָׁנִין דְּמִלְךָ רַבָּה רַב יוֹסֵף אָפְלוֹ אֱמָנָא לְבִיתָהּ לֹא קָרָא. וְהַמְשִׁל לָהֶם (ש"ה"ש רַבָּה ו יז) תִּרְעָא דְלָא פְתִיחַ לְמַצְנָתָא פְתִיחַ לְאִסְנָא. וְהוּא מֵאֲמָרָם (בְּרִכּוֹת ט): שְׂאֵין דִּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם בְּרַפּוּאוֹת אֵלָּא שְׁנִיָּהּ, שְׂאֵלוֹ לֹא הִנֵּה דִרְכָּם בְּרַפּוּאוֹת יִחְלָה הָאָדָם כְּפִי אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו עֵנֶשׁ חֲטָאוֹ וְיִתְרַפָּא בְּרָצוֹן ה', אֲכַל הֵם נִתְּנוּ בְּרַפּוּאוֹת, וְהַשֵּׁם הִנִּיחָם לְמִקְרֵי הַשִּׁבְעִים.

וְזוֹ הִיא בְּנִתָּם בְּאֲמָרָם (כ"ב פה). וְרַפָּא יִרְפָּא, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְרֹפֵא לְרַפּוּאוֹת, לֹא אָמְרוּ שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְחוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת, אֵלָּא כִּיּוֹן שֶׁחֹלָה הַחוֹלָה וְכָא לְהִתְרַפְּאוֹת, כִּי נִתְּנָה בְּרַפּוּאוֹת, וְהוּא לֹא הִנֵּה מַעֲדָת הַשֵּׁם שֶׁחֲלָקָם בְּחַיִּים, אֵין לְרֹפֵא לְאִסְרָא עֲצָמוֹ מִרַפּוּאוֹתוֹ, לֹא מִפְּנֵי חֲשֵׁשׁ שְׁמָא יָמוּת בִּידוֹ אַחֲרֵי שֶׁהוּא בְּקִי בְּמִלְאָכָה הַהִיא, וְלֹא בְּעִבּוּר שְׂאִימָר כִּי הַשֵּׁם לְבָדוֹ הוּא רֹפֵא כָּל בָּשָׂר, שֶׁכָּכָה נִתְּנָה.

וְעַל כֵּן הָאֲנָשִׁים הַנָּצִים שֶׁהִכּוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף (שְׁמוֹת כ"א יח) יֵשׁ עַל הַמִּכָּה תְּשֻׁלּוּמֵי הַרְפּוּאָה, כִּי הַתּוֹרָה לֹא תִסְכֵּחַ בְּדִינָהּ עַל הַנִּסִּים, כְּאֲשֶׁר אָמְרָה (דְּבָרִים טו יא): כִּי יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקֶּרֶב הָאֶרֶץ, מִדַּעְתָּה שֶׁכֵּן יִהְיֶה, אֲכַל בְּרַצוֹת הַשֵּׁם דִּרְכֵּי אִישׁ אֵין לוֹ עֶסֶק בְּרַפּוּאִים.

הָאֵלֹה (שֵׁם פְּסוּק יט), כִּי כֵּן יִהְיֶה פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמִנְהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּכָל הָאֲמּוֹת שֶׁיִּבְאֹו מִקְרִים רְעִים בְּאִישׁ אֶחָד, רַק בְּאֶרֶץ הַהִיא יִתְמַהוּ וְיִשְׁאָלוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מֶה עָשָׂה ה' כָּכָה לְאֶרֶץ הַזֹּאת (שֵׁם פְּסוּק כג), כִּי פֶלֶם יִרְאוּ וְיִדְעוּ כִּי יֵד ה' עֲשֵׂתָהּ זֹאת, וְיִאֲמְרוּ (שֵׁם פְּסוּק כד): עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם.

וְהַכָּלָל כִּי בְּהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁלָמִים וְהֵם רַבִּים לֹא יִתְנַהֵג עֲנִיָּים בְּשִׁבְעַת כָּלָל, לֹא בְּגוֹפֶם וְלֹא בְּאֲרָצָם, לֹא בְּכָלָם וְלֹא בְּיַחֲדִי מִהֶם, כִּי יִבְרַךְ הַשֵּׁם לְחֶסֶד וּמִיָּמִם וְיִסִּיר מִחֻלָּה מִקֶּרֶבָם עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְרֹפֵא וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּר בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַרְפּוּאוֹת כָּלָל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שְׁמוֹת טו כו): כִּי אֲנִי ה' רַפְּאִיךְ.

וְכֵן הִיוּ הַצְדִּיקִים עוֹשִׂים בְּזִמְן הַנִּבְוָאָה, גַּם כִּי יִקְרָם עוֹן שֶׁיִּחְלָלוּ לֹא יִדְרֹשׁוּ בְּרַפּוּאִים רַק בְּנִבְיָאִים, כִּינֵּינִן חִזְקִיָּהוּ בַּחֲלוּתוֹ (מְלָכִים-ב כ ב-ג). וְאָמַר הַפֶּתַח (ד"ה-ב טז יב): גַּם בַּחֲלִיו לֹא דָרַשׁ אֶת ה' כִּי בְּרַפּוּאִים, וְאֵלוֹ הִנֵּה דְבַר הַרְפּוּאִים נִתְּנָה בְּהֶם, מֶה טַעַם שֶׁיִּצְטָרְכוּ הַרְפּוּאִים, אֵין הָאִשָּׁם רַק בְּעִבּוּר שֶׁל דָּרַשׁ הַשֵּׁם. אֲכַל הוּא כְּאֲשֶׁר יֹאמַר אָדָם: לֹא אֲכַל פְּלוּנִי מִצָּה בְּחַג הַמִּצּוֹת כִּי אִם חֲמִין. אֲכַל הַדּוֹרֵשׁ הַשֵּׁם בְּנִבְיָא לֹא יִדְרֹשׁ בְּרַפּוּאִים. וְזֶה חֲלָק לְרַפּוּאִים בְּבִית עוֹשֵׂי רָצוֹן הַשֵּׁם, אַחֵר שֶׁהִבְטִיחַ (שְׁמוֹת כג כה) וּבְרַךְ אֶת חֲלָקָהּ וְאֵת מִימֶיךָ וְהִסִּירוֹתִי מִחֻלָּה מִקֶּרֶבָךְ, וְהַרְפּוּאִים אֵין

ז"י וְאֵם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי • לִהְיוֹת עֲמָלִים בַּתּוֹרָה וּלְדַעַת מִדְּרַשׁ חֻכָּמִים. יָכוֹל לִקְרוֹם הַמְּצוֹת? פֶּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגו'" – הֲרֵי קִיּוֹם מְצוֹת אָמור! הֵא מָה אֲנִי מִקְנִים: "וְאֵם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי"? לִהְיוֹת עֲמָלִים בַּתּוֹרָה. וּמָה תִלְמִיד לּוֹמֵר "לִי"? אֵין "לִי" אֶלָּא זֶה הַמְּכַיֵּר אֶת רַבּוֹנוֹ וּמִתְכַּנֵּן לְמַדְּ בּוֹ, וְכֵן בְּנִמְרוֹד (בְּרַאשִׁית ט'): "גִּבְרִי-צִיד לְפָנָי הִנֵּה", שֶׁמְכַיֵּרוֹ וּמִתְכַּנֵּן לְמַדְּ בּוֹ, וְכֵן בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם (בְּרַאשִׁית יג ט'): "רָעִים וְחַטָּאִים לֹה' מְאֹד" – מְכַיֵּרִים אֶת רַבּוֹנָם וּמִתְכַּנְּנִים לְמַדְּ בּוֹ. וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ת"כ) מִשְׁלַל תִּלְמִידוֹ, לֹא תַעֲשׂוּ; הֲרֵי שְׁתֵּי עֲבֻרוֹת.

גז"א וְאֵם-בְּחֻקֶּי תִמְאָסוּ • מוֹאֵס בְּאַחֲרִים הָעוֹשִׂים. מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נִפְשָׁכֶם • שׁוּגָא הִחְכָּמִים. לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת • מוֹנֵעַ אֶת אַחֲרִים מַעֲשׂוֹת. אֶת-כָּל-מַצּוֹתִי • כּוֹפֵר [בַּמַּצּוֹת] שְׁלֵא צוּיִתִּים, לְכַךְ נֶאֱמַר: "אֶת-כָּל-מַצּוֹתִי", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֶת-כָּל-הַמַּצּוֹת'. לְהִפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי • כּוֹפֵר בְּעֶקֶר; הֵרִי שְׁבַע עֲבֻרוֹת: הִרְאֵשׁוֹנָה גּוֹרֶרֶת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית, וְאֵלּוּ הֵן: לֹא לָמַד, וְלֹא עָשָׂה, מוֹאֵס בְּאַחֲרִים הָעוֹשִׂים, שׁוּגָא אֶת הִחְכָּמִים, מוֹנֵעַ אֶת הָאַחֲרִים, כּוֹפֵר בַּמַּצּוֹת, כּוֹפֵר בְּעֶקֶר. וּמִבִּין

ג"א וְהַפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם • וְצוֹתִי עֲלֵיכֶם • שְׁחַפֵּת • חֲלִי שִׁמְשַׁחךָ אֶת הַבָּשָׂר, אֲנַפְּלִי"ש בְּלַע"ז, דּוֹמָה לְנִפְתּוֹ שֶׁהוֹקְלָה נִפְתָּחוֹ וּמִרְאִית פְּנָיו זְעוּפָה • קִדְחַת • חֲלִי שִׁמְקֵדִים אֶת הַגּוֹף וּמַחְמִמוֹ וּמַבְעִירוֹ, כְּמוֹ (דְּבָרִים ל"ב כ"ב) : "כִּי־אֵשׁ קִדְחָה בְּאַפִּי" • מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ • הָעֵינַיִם צוֹפִיּוֹת וְכָלוֹת לְאֹאוֹת שִׁינָל וִירָפָא, וְסוֹף שֶׁלֹא יִרְפָּא, וְיִדָּאבוּ הַנֶּפֶשׁוֹת שֶׁל מִשְׁפָּחָתוֹ בְּמוֹתוֹ • כֹּל תַּאֲוָה שְׂאֵינָה בָּאָה וְתוֹחֶלֶת מִמֶּשְׁכָּה, קְרוּיָה 'כִּלְיוֹן עֵינַיִם' • וְזֶרַעְתֶּם לְרִיק • תִּזְרְעוּ וְלֹא תִצְמַח, וְאִם תִּצְמַח, "וְאָכְלָהּ אִיבִיכֶם" • וּמִבִּין

(טו) ואם בחקתי תמאסו. בעבור היות החקים מצות לא תגזלה טעמים להמון, ימאסו אותם הפסילים, יאמרו מה החפץ לשם שלא אלבש הבגד הזה המרקם ברקמי שש ותכלת, ומה נועיל כי נשרף הפרה ונזרק עלינו האפר. אבל המשפטים הכל חפצים בהם והכל צריכים אותם, אין ישוב לעם ומדינה בלתי משפט, ולא תגזל נפש שום אדם משפט: מכה איש ומת (שמות כא יב), וכי יצאו (שם פסוק כב), ודיני השור והבור והשומרים

שיעור יומי ליום שלישי כ"ג אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בחקותי

(ח) וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגְפַתְתֶּם לִפְנֵי אִיבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם
שְׁנֵאֵיכֶם וְנִסְתַּתֶּם וְאִין־רָדָף אֶתְכֶם:
כז"י וְנָתַתִּי פָנַי • פָּנַי שְׁלִי, פוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֶסְקִי לְהִרְעֵ לָכֶם. וְרָדוּ בָכֶם שְׁנֵאֵיכֶם • כְּמִשְׁמָעוֹ, יִשְׁלְטוּ בָכֶם.

פירש"י וטז-יז אגדת 'תורת כהנים' מפרשה זו: אף-אני אעשה-זאת • אני מדבר אלא ב'אף', וכן; "אף אני אלך עמם בקרי". והפקדתי עליכם • שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו: עד שהראשונה פקודה אצלכם, אביא אחרת ואסמכנה לה. בזהלה • מכה המכהלת את הבריות, ואיזו? זו מפת מתן [פי' מגפה]. את-השחפת •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מא), איננו הגלות שגלו אבות וכונים, רק השכיב שהוא לבנים לבדם, והאבות נשארים בארץ, ולא נאמר בן בברית הראשון מפני שגלו גלות שלמה, אבל בברית השני הנזיר, כן, שהיו הרומיים מושלים בארצנו ולוקחים הבנים והבנות כרצונם.

וכן ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא (שם פסוק מח) היא עבודתנו שעבדנו הרומיים בארצנו, ושריהם מושלים בארץ ומכבידים עלינו על כבוד, ולוקחים גופנו וממונו כאשר הוא ידוע בפסוקים.

ועוד ראיה, שאמר (שם כח לו): 'יולף ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, כי הלך אגריפס המלך בסוף בית שני לרומי, ועל הליכתו שם נחרב הבית. ולא אמר הכתוב "המלך אשר יולף עליך", אבל אמר: מלךך אשר תקים, רמז לנו יתברך שלא היה ראוי למלך, ואסור היה להיות מלך על ישראל מדין תורה, אבל הקימו עליהם הוא ואבותיו שלא בדת, כמו שהזכיר זה במסכת סוטה (מא.). וכל אלה רמזים כאלו יזכירו בפרוש ענין גלותנו זה.

והגאולה בברית הדין השנית, גאולה שלמה מעלה על כלם, אמר (דברים ל א): והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הבקבה והקללה וגו', והבטיח (שם פסוק ה): והיטבך והרבה מאבותיך, שהיא הבטיחה לכל שבטי ישראל, לא לששית העם. ושם הבטיח שיתקיי ויכלה המגלים אותנו, שנאמר (שם פסוק ז): ונתן ה' אליהם את כל האלות האלה על איביך ועל שונאיך אשר רדפו, והנה אויביך ושונאיך רמז לשתי האמות אשר ירדפו תמיד אתרנו. ואלה דברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטיחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל.

וכן מה שאמר בראשון (בפסוק לב): ושממו עליה איביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את איבינו. וגם זו ראיה גדולה והבטיחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ויחבה ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה

עשו תורתך. הרי כי כלם למדו מן התורה שיתודו עונם ועון אבותם. וכל אלה דברים בוררים בברית הזאת שהוא באמת ירמו לגלות הראשון והגאולה ממנו.

אבל הברית שבמשינה תורה ירמו לגלותנו זה ולגאולה שנגאל ממנו, כי הסתכלנו תחלה שלא נרמז שם קץ וקצב, ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה (דברים ל ב), ולא הנזיר בעבדות ההם שיעשו אשרים ותמנים ושעבדו עבודה זרה כלל, אבל אמר: (דברים כח טו): והיה אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחקותיו, אמר כי מפני שיעברו על קצת מצותיו שלא ישמרו ויעשו את כלן יענשו, שפך היה בבית שני, כמו שאמרו (יומא ט:): בית ראשון מפני מה חרב, מפני עבודה זרה וגלוי צריות ושפיכות דמים, בית שני שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקין בתורה ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. ולא הנזיר שם המקדש וריח ניחוח כאשר הנזיר כאן, שלא היתה האש מן השמים יורדת ואוכלת הקרבנות בבית שני, כמו שהעידו במסכת יומא שם (כא:).

ואמר בקללות (דברים כח מט) ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ פאשר ידאח הנשר, שבאו עליהם עם רומי הרחוקים מהם מאד, ואמר שם: אל גוי אשר לא ידעת (שם פסוק לו), גוי אשר לא תשמע לשנו (שם פסוק מט), מפני רב רחוקם מארצנו, ולא בן בדברי הברית הזאת, כי גלו לכל ואשור שהם קרובים לארץ ונלחמים בהם תמיד, ויחוס ישראל משם היה, ויודעים לשונם, כענין שנאמר (מלכים ב יח כו) דבר נא אל עבדיך ארמית כי שומעים אנחנו.

וכן והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ (דברים כח סד) הוא גלותנו היום שאנו מפזרים מסוף העולם ועד סופו. ואמר (שם פסוק סח): והשיבך ה' מצרים באניות, ובגלותנו זה היה, שמלא טיטוס מהם ספינות, וכן כתוב בספר הרומיים.

וכן מה שאמר שם: בניך ובנותיך נתנים לעם אחר ועניך ראות (פסוק לב), בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי (שם פסוק

הגבורה עשתה משה שליח בינה ובין כל ישראל.

ודע וזהבן כי האלות האלה ירמו לגלות ראשון, כי בבית הראשון היו כל הברית הזאת, הגלות והגאולה ממנו. שכן תראה בתוכחות, שאמר: (בפסוק הקודם) ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תנעל נפשכם, ואמר: (שם) להפרכם את בריתי, והנזיר בהם במות וחקמים וגלולים (פסוק ל), כי היו עובדי עבודה זרה ועושים כל הרעות. והוא שאמר (פסוק לא): והשמתיו את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם, תהיה בהם סלסל מהם מקדשו וקבול הקרבנות שיהיו לרצון לו במקדש ההוא.

והענישים עליהם, חרב וחרב רעה ודבר ורעב, וגלות בסוף, כי כל זה היה שם כאשר בא בפרוש בספר ירמיהו (פרק נב). ואמר בגלות (פסוקים לד-לה): אז תרצה הארץ את שבתתיה וגו' כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה, שהיו שנות הגלות בשנים אשר בטלו השמטות, וכן אמר הכתוב בגלות ההוא (ד"ה ב לו כא): למלאת דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאת שבועים שנה. בן התרה בהם וכן הגיע אליהם, אם בן דבר ברור הוא שכל הגלות ההוא דבר הכתוב. והסתכל עוד בענין הגאולה ממנו, שאינו מבטיח רק שיזכר ברית אבות ובזכירת הארץ (פסוק מב), לא שימחל עונם ויסלח חטאתם ויוסיף אהבתם כקדם, ולא שיאספם את נדחיהם. כי היה בן בעלותם מבבל, שלא שבו רק יהודה ובנימין והגלולים אליהם מעט, מקצת השבטים אשר גלו לבבל, ושבו גדולות, בעבדות מלכי פרס.

וגם לא אמר שישוּבו בתשובה שלמה לפניו, רק שיתודו עונם ועון אבותם (פסוק מ), ומצינו אנשי בית שני עושים כן, כמו שהתורה דניאל (דניאל ט ה-ח): חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וסור ממצותך וגו', למלכינו לשרינו ולאבותינו. וכתוב (שם טז): כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך להחרפה. וכן תקימה התורה (נחמיה א ה-א). ועזרא אמר (שם ט לד): מלכינו שרינו כהנינו ואבותינו לא

יש לך אדם שהוא חולה ומטל במטה, אבל בשרו שמור עליו? ! תלמוד לומר: "שחפת", שהוא נשחף; או עתים שהוא נשחף, אבל נח ואינו מקדים? תלמוד לומר "ואת הקדחת", מלמד שהוא מקדים. או עתים שהוא מקדים, וסבור הוא בעצמו שיחיה? תלמוד לומר: "מכלות עינים". או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה, אבל אחרים סבורים שיחיה? תלמוד לומר: "ומדיבת נפש". וזרעתם לריק וזרעכם • זרעה ואינה מצמחת, ומעתה מה אויביכם באים ואוכלים? ומה תלמוד לומר: "ואכלהו איביכם", הא כיצד? זרעה שנה ראשונה ואינה מצמחת, שנה שניה, מצמחת ואויבים באים ומוציאים תבואה לימי המצור, ושפפנים מתים ברעב, שלא לקטו תבואה אשתקד. דבר אחר: "וזרעתם לריק וזרעכם", כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר, שאפה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה אותם, שנאמר (איכה ב כב): "אשר טפחתי ורבייתי איבי כלם". ונתתי פני בכם • כמו שנאמר בטובה: "ויפניתי אליכם", כך נאמר ברעה: "ונתתי פני", משלו משל למלך שאמר לעבדיו: פונה אני מפל עסקי ועוסק אני עמכם לרעה. ונגפתם לפני איביכם • (ת"כ) שיהא המות הורג אתכם מבפנים ובעלי דבכיון מקיפין אתכם מבחוץ. ורדו בכם שונאים • (ת"כ) שאיני מעמיד שונאים אלא מכם ובכם, שבשעה שאמות העולם עובדי אלילים עומדים על ישראל, אינם מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר (שופטים י ג ד): "והיה אס-זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו', ויחנו עליהם וישחיתו את-יבול הארץ", אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם, הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם, וכן הוא אומר (מלכה ג א): "ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו'". ונסתם • מפני אימה. ואין-ידף אתכם • מבלי פח.

(יח) ואם-עד-אלה לא תשמעו לי ויספתי לפרה אתכם
שבע על-חפאתיכם:
יח ואם עד אליו לא תקבלון למימרי ואוסף
למדי יתכון שבע על חוביכון:

כ"א ואם-עד-אלה • ואם בעוד אלה לא תשמעו. ויספתי • עוד יסורין אחרים. שבע על-חטאתיכם • (ת"כ) שבע פרעניות על שבע עברות האמורות למעלה.

(יט) ושבתי את-גאון עונם ונתתי את-שמיכם בפרץ
ואת-ארצכם בנחשה:
יט ואתבר ית יקר תקפכון ואתן ית שמיא די
עלויכון תקיפין בפרץלא מלאחחא מטרא
וארעא דתחותיכון חסינא כנחשא מלמעבד
פירין:

כ"ב ושבתי את-גאון עונם • זה בית המקדש, וכן הוא אומר (יחזקאל כד כא): "הנני מחלל את-מקדשי גאון עונם". ונתתי את-שמיכם בפרץ • ואת-ארצכם בנחשה • זו קשה משל משה, ששם הוא אומר (דברים כח כג): "והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וגו'", שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הפרץ מזיע, והיא משמרת פרותיה. אבל כאן, השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הפרץ מזיע, והיא חרב בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיעה, והיא מאבדת פרותיה.

(כ) ותם לריק ברחכם ולא-תתן ארצכם את-יבוליה ועץ
הארץ לא יתן פריו:
כ ויסופון לריקנו חיליכון ולא תתן ארעכון
ית עללתה ואילן ארעא לא יתן אפה:

כ"ג ותם לריק ברחכם • (ת"כ) הרי אדם שלא עמל, שלא חרש, שלא זרע, שלא נכש, שלא כסח, שלא עדר, ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו, אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר, ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שגיו של זה קהות. ולא-תתן ארצכם את-יבוליה • (ת"כ) אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע. ועץ הארץ • (ת"כ) אפלו מן הארץ יהא לקוי, שלא יחניט פרותיו בשעת התנטה. לא יתן • משמש למעלה ולמטה, אעין ואפרי. לא יתן פרי • כשהוא מפרה משיר פרותיו, הרי שתי קללות, ויש כאן שבע פרעניות.

שיעור יומי ליום שלישי כ"ג אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כו – פרשת בחקותי

למ
(כא) וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא תֵאָבֹוּ לְשִׁמְעִי לִי וְיִסְפְּתִי
עֲלֵיכֶם מִכָּה שִׁבְעַת בַּחֲטָאֵתֵיכֶם:
כא ואם תהיון עמי קרי ולא תאבאו לשמעי לי ויספתי
לכם מכה שבעה בחטאתיכם:
מחא שבעה בחוביכון:

כ"ג וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קָרִי • רבתינו אפרו: עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצות. ומנחם
פרש לשון מניעה, וכן (משלי כה יז): "הקר וגלד", וכן (משלי יז כח): "קר-רוח", וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס:
לשון קשי, שמקשין לבם למנע מהתקרב אלי. שבעה בחטאתיכם • שבעה פרעניות אחרות, במספר שבע
בחטאתיכם.

(כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חֵית הַשָּׂדֶה וְשִׁפְלָה אֶתְכֶם
וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמָו דְּרִכֵּיכֶם:
כב ואגרי כיון ית חות ברא ותתפל יתכון
ותשיצי ית בערכון ותער יתכון ויצדון
אורחתכון:

כ"ג וְהִשְׁלַחְתִּי • לשון גרוי. וְשִׁפְלָה אֶתְכֶם • אין לי אלא חיה משפלת, שדרכה בכף. בהמה, שאין דרכה בכף,
מנין? תלמוד לומר (דברים לב כד): "ושן-בהמת אשלח בם", הרי שנים. ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה? תלמוד לומר
(שם): "עם-חמת זחלי עפר", מה אלו נושכין וממיתין, אף אלו נושכין וממיתין; כבר היו שנים בארץ-ישׂראל:
חמור נושף וממית, ערוד נושף וממית. וְשִׁפְלָה אֶתְכֶם • אלו הקטנים. וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם • מבחוץ.
וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם • מבפנים. וְנִשְׁמָו דְּרִכֵּיכֶם • שבילים גדולים ושבילים קטנים, הרי שבע פרעניות: שן בהמה,
ושן חיה, חמת זחלי עפר, ושפלה, והכריתה, והמעטה, ונשמו.

(כג) וְאִם־בְּאֵלָה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קָרִי:
כ"ג וְאִם־בְּאֵלָה לֹא תווסרו לי • לשוב אלי.

(כד) וְהִלַּכְתִּי אִתִּי אֶת־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִפִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אֲנִי
שִׁבְעַת עַל־חֲטָאֵתֵיכֶם:
כד ואהא אף אנא עמכון בקריו ואלקי
יתכון אף אנא שבעה על חוביכון:

(כה) וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם
אֶל־עַרְיֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְּתֶם בְּיַד־אֹיְבֵי:
כ"ג וְנֶקֶם־בְּרִית • ויש נקם שאינו בברית, כדרך שאר נקמות, וזהו
סמוי עיניו של צדקיהו. דבר אחר: "נקם ברית" – נקמת בריתי אשר עברתם, כל 'הבאת חרב' שבמקרא, היא
מלחמת חילות אויבים. וְנֶאֱסַפְתֶּם • מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור. וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם • ועל-ידי
הדבר, ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת
לקברו, נתנים ביד אויב.

(כו) בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטַּה־לָּחֶם וְאָפּוֹ עֵשׂוֹר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם
בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבּוּ לַחֲמֶכֶם בַּמִּשְׁקָל וְאִכְלַתֶּם וְלֹא
תִשְׁבְּעוּ: ׀
כ"ג בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטַּה־לָּחֶם • אשבר לכם כל מסעד
אכל, והם חצי רעב. וְאָפּוֹ עֵשׂוֹר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד • מחסר עצים. וְהִשִּׁיבּוּ לַחֲמֶכֶם בַּמִּשְׁקָל • שתהא
התבואה נרקבת ונעשית פת נפולה ומשמבת בתנור, והן יושבות ושוכלות את השברים לחלקם ביניהם. וְאִכְלַתֶּם
וְלֹא תִשְׁבְּעוּ • זה מארה בתוך המעים בלחם, הרי שבע פרעניות: חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חסר עצים,
פת נפולה, מארה במעים; "ונתתם" אינה מן המנין, שהיא החרב.

(כז) וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי:
כז ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי:

כ"ג וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי • לשון משען, כמו (ירמיה כח יז): "מטה-עז". בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטַּה־לָּחֶם • אשבר לכם כל מסעד
אכל, והם חצי רעב. וְאָפּוֹ עֵשׂוֹר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד • מחסר עצים. וְהִשִּׁיבּוּ לַחֲמֶכֶם בַּמִּשְׁקָל • שתהא
התבואה נרקבת ונעשית פת נפולה ומשמבת בתנור, והן יושבות ושוכלות את השברים לחלקם ביניהם. וְאִכְלַתֶּם
וְלֹא תִשְׁבְּעוּ • זה מארה בתוך המעים בלחם, הרי שבע פרעניות: חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חסר עצים,
פת נפולה, מארה במעים; "ונתתם" אינה מן המנין, שהיא החרב.

כז ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי:

כז ואם בזה לא תקבלון למימרי ותהיון
קדמי בקשיו:

(כח) וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת־קָרִי וַיִּסְרֹתִי אֶתְכֶם אֶף־אֲנִי
שָׁבַע עַל־חַטָּאתֵיכֶם:

(כט) וְאֶכְלֹתֶם בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבָשָׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ:
תִּכְלֹן:

(ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בְּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְנֵיכֶם וְנָתַתִּי
אֶת־פְּגָרֵיכֶם עַל־פְּגָרִי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

כ"י – בְּמֹתֵיכֶם • מַגְדָּלִים וּבִירְנֵיֹת. חַמְנֵיכֶם • מִין עֲבֹדַת אֱלִילִים שֶׁמַּעֲמִידִין עַל הַגָּזוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁמַּעֲמִידִים
בַּחֲמָה קְרוּיִין 'חַמְנִים'. וְנָתַתִּי אֶת־פְּגָרֵיכֶם • תְּפֹחֵי רֶעֶב הָיוּ, וּמוֹצִיאִים יִרְאַתָּם מִחִיקָם וּמִנְשָׁקִים אוֹתָם, וּכְרוֹסוּ
נִבְקָעַת וְנוֹפֵל עָלֶיהָ. וְגַעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם • (ת"ס) זֶה סְלוֹק שְׂכִינָה.

(לא) וְנָתַתִּי אֶת־עֲרִיכֶם חֲרָפָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־מִקְדָּשֵׁיכֶם
וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם:

כ"י – וְנָתַתִּי אֶת־עֲרִיכֶם חֲרָפָה • יָכוֹל מֵאָדָם? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ", הָרִי אָדָם אָמַר! הָא מָה
אֲנִי מַקְזִים: "חֲרָפָה"? מֵעוֹבֵר וְשָׁב. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־מִקְדָּשֵׁיכֶם • יָכוֹל מִן הַקְּרָבָנוֹת? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא אֲרִיחַ",
הָרִי קְרָבָנוֹת אָמַרְתִּי! הָא מָה אֲנִי מַקְזִים: "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־מִקְדָּשֵׁיכֶם"? מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, שִׁנְרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ
מִתְקַדְּשׁוֹת וְנוֹעֲדוֹת לְבֵא שֵׁם. הָרִי שָׁבַע פְּרַעְנִיּוֹת: אֲכִילַת בָּשָׂר בְּנִים וּבָנוֹת וְהִשְׁמַדַּת בָּמוֹת – הָרִי שְׁתִּים. כְּרִיתַת
חַמְנִים אֵין כָּאֵן פְּרַעְנֵנוֹת, אֵלָּא עַל־יְדֵי הַשְׁמַדַּת הַבִּירְנֵיֹת, יָפְלוּ הַחַמְנִים שֶׁבְּרָאשֵׁי הַגָּזוֹת וַיִּכְרַתוּ. "וְנָתַתִּי אֶת
פְּגָרֵיכֶם וְגו'", הָרִי שְׁלֹשׁ, סְלוֹק שְׂכִינָה אֲרַבַּע, חֲרָפָן עָרִים, שֶׁמֶמוֹן מִקְדָּשׁ מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, "וְלֹא אֲרִיחַ" קְרָבָנוֹת,
הָרִי שָׁבַע.

(לב) וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשִׁמְמוֹ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם
הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:

כ"י – וְהִשְׁמַדְתִּי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ • זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמָּצְאוּ הָאֵיבִים נַחַת רוּחַ בְּאֶרֶצָם, שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹמֵמָה
מִיוֹשְׁבֶיהָ.

(לג) וְאֶתְכֶם אֲזַרְהָ בַּגּוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב וְהִיתָה
אֶרֶצְכֶם שְׂמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָפָה:

כ"י – וְאֶתְכֶם אֲזַרְהָ בַּגּוֹיִם • זוֹ מִדָּה קָשָׁה, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁבִּנְי מַדִּינָה גּוֹלִים לְמָקוֹם אֶחָד, רוֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין;
וְיִשְׂרָאֵל נִזְרוּ כְּבַמְזֹרָה, כְּאֵדָם הַזֹּרָה שְׁעוֹרִים בְּנֶפֶשׁ וְאֵין אַחַת מֵהֶן דְּבוֹקָה בַּחֲבֵרָתָהּ. וְהִרִיקְתִּי • כִּשְׁשׁוֹלֵף הַחֶרֶב,
מִתְרוֹקֵן הַנֶּגֶן. וּמִדְרָשׁוֹ: חֶרֶב הַנְּשַׁמְטֶת אַחֲרֵיכֶם אֵינָה חוֹזֶרֶת מִהֵר, כְּאֵדָם שֶׁמִּרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפֵן לַחֲזוֹר.
וְהִיתָה אֶרֶצְכֶם שְׂמָמָה • שֶׁלֹּא תִמָּהְרוּ לָשׁוּב לְתוֹכָהּ, וּמִתּוֹךְ כֶּף עָרִיכֶם יִהְיוּ חֲרָפָה – נִרְאוֹת לְכֶם חֲרָבוֹת; שֶׁבִּשְׁעָה
שֶׁאֵדָם גּוֹלָה מִבֵּיתוֹ וּמִפְּרָמוֹ וּמַעֲרִירוֹ וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר, כְּאֵלוֹ אֵין פְּרָמוֹ וּבֵיתוֹ חֲרָבִים, כֶּף שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים.

(לד) אֲזִי תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שְׁבַתְתֶּיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתָּם
בְּאֶרֶץ אֵיבֵיכֶם אֲזִי תִשְׁבֵּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שְׁבַתְתֶּיהָ:

כ"י – אֲזִי תִרְצֶה • תִּפְסֵם אֶת פֶּעַם הַמָּקוֹם, שֶׁפֶּעַם עַל שְׁמֹטוֹתֶיהָ. וְהִרְצַת • לְמַלְאֵת אֶת שְׁבַתוֹתֶיהָ. (כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה •
לְשׁוֹן 'הַעֲשׂוֹת', וּמ"ם דָּגֵשׁ בְּמָקוֹם כֶּפֶל, 'שְׁמָמָה').

(לה) כֹּל־יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבֵּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבַתָהּ
בְּשַׁבְּתוֹתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֵיכֶם עָלֶיהָ:

לֹא כֹל יְמֵי הַשָּׁמָה דִּי צְדִיאַת תְּשַׁמֵּט יֵת דִּי לֹא
שְׁמַטָּה בְּשַׁמְטִיכוֹן כִּד הַנִּיתוֹן יִתְבִּין עָלֶיהָ:

כ"ג"א את אשר לא-שבתה. שבעים שנה של גלות בבל, הן היו כנגד שבעים שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהקעיסו ישראל בארצם לפני המקום, ארבע מאות ושלשים שנה: שלש מאות ותשעים היו שני עונם משונכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים, ובני יהודה הקעיסו לפניו ארבעים שנה משגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים, הוא שנאמר ביחזקאל (ד' ד'): "ואתה שכב על-צדך השמאלי וגו' וכלית את-אלה, ושכבת על-צדך הימני שנית ונשאת את-עון בית-יהודה ארבעים יום", ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמשית לגלות המלך יהויכין; ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו, הרי ארבעים ושש, ואם תאמר: שנות מנשה חמשים וחמש היו – מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה, וכל שנות רשעו עשרים ושנים, כמו שאמרו באגדת חלק, ושל אמן שנים, ואחת עשרה ליהונקים ונגננן לצדקיהו, צא וחשב לארבע מאות ושלשים ושש שנה, שמטין ויובלות שבהן, והם שש עשרה למאה: ארבע עשרה שמטין ושנים יובלות, הרי לארבע מאות שנה, ששים וארבע, לשלשים ושש שנה, חמש שמטות, הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתרה שונכנסה בשמטה, המשלמת לשבעים, (נ"א: ואותו יובל שגלו, שלא נגמר בעונם נחשב להם); ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים. וכן הוא אומר בדברי הימים: (דה"ב לו כא): "עד-דצתה הארץ את שבתותיה וגו' למלאות שבעים שנה".

(לו) והנשארים בכם והבאתי מרחל בלבכם בארצות איביהם ורדף אתם קול עליה נדף ונסו מנסת-חרב ונפלו ואין רדף:

כ"ג"א והבאתי מרחל פחד ורדף לבב. מ"ם' של "מרחל", יסוד נופל הוא, כמו מ"ם' של 'מועד' ושל 'מוקש'. עליה נדף. שהרוח דוחפו ומכהו על עליה אחר ומקשקש ומוציא קול, וכן תרגומו: "קל טרפא דשקיה" – לשון חבטה; "שדופת קדים" – 'שקיפן קדום' לשון משקוף, מקום חבטת הדלת, וכן תרגומו של "חבורה" – 'משקופי'. ונסו מנסת-חרב. כאלו רודפים והורגים אותם.

(לז) וכשלו איש-באחיו במפני-חרב ורדף אין ולא-תהיה לכם תקומה לפני איביכם:

כ"ג"א וכשלו איש-באחיו. כשירצו לגוס, וכשלו זה בזה, כי יבהלו לרוץ. כמפני-חרב. כאלו בורחים מלפני הורגים שיהא בלבכם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם. ומדרשו (נ"ט): "וכשלו איש-באחיו", זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערבין זה לזה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' שמו)

זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערבין זה לזה (רש"י כו, לו) איתא ב'לקוטי תורה' שדברי התוכחה, לפי האמת, אינם אלא ברכות. ואף כאן: הברכה היא, שאחד יכול לעזור ולהעזיר לחברו, מכיון שכל ישראל ערבין זה לזה, היינו שהם מערבים זה בזה וערבים ונעמים זה לזה, שלכן עוזרים ומועילים אחד לשני בחפץ לב ובשמחה.

(לח) ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם:

כ"ג"א ואבדתם בגוים. כשתהיו פזורים, תהיו אבודים זה מזה. ואכלה אתכם. אלו המתים בגולה.

(לט) והנשארים בכם ימקו בעונם בארצות איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו:

כ"ג"א בעונת אבתם אתם. (כ"ח) כשעונות אבותם אתם – כשאנשים מעשה אבותיהם בידיהם. ימקו. לשון המסה, כמו "ימסו", וכמוהו (זכריה יד יב): "תמקנה בחריהן", (תהלים לח) "נמקו חבורתי".

(מ) והתודו את-עונם ואת-עון אבתם במעלם אשר מעלו-כי ואף אשר-הלכו עמי בקרי:

מ וידוין ית חוביהו וית חובי אבהתהו בשקרהו דשקרי גרמי ואף דחליכו גרמי בקשיו:

(מא) אֶפְרָאִי אֶלֶף עַמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיהֶם
אוֹ-אִזּוֹ יִכְנַע לִבָּבָהּ הָעָרֶל וְאִזּוֹ יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנָם:

כ"ג"י וְהִבֵּאתִי אֹתָם • (ח"כ) אֲנִי בַּעֲצָמֵי אֲבִיָּאם! זוֹ מִדָּה טוֹבָה לִישָׁרָאֵל, שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְגָלִינוּ בֵּין הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, נַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם! אֲנִי אֵינִי מִנִּיחָם, אֲלֵא מַעֲמִיד אֲנִי אֶת נְבִיאִי וּמַחֲזִירָן לְתַחַת כְּנָפַי, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב"ג): "וְהָעֵלָה עַל-רוּחָם הָיוּ לֹא תִהְיֶה וְגו' חִי-אֲנִי וְגו' אִם-לֹא בִּיד חֲזָקָה וְגו'". אוֹ-אִזּוֹ יִכְנַע כְּמוֹ (שמואל כג): "אִזּוֹ נִדְעָה כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא", אִם אִזּוֹ יִכְנַע. לְשׁוֹן אַחֵר: אוֹלִי, שְׁמָא, אִזּוֹ יִכְנַע לִבָּבָהּ וְגו'. וְאִזּוֹ יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנָם • יִכְפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בִּיסוּרֵיהֶם. רמב"ן

(מב) וְזִכְרָתִי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף
אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר:

כ"ג"י וְזִכְרָתִי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב • בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב מֶלֶא; וְאֵלֶיהוּ חֶסֶר בְּחַמְשָׁה מְקוֹמוֹת: יַעֲקֹב נִטַּל אוֹת מַשְׁמוֹ שֶׁל אֵלֶיהוּ עֲרֹבָן, שֶׁיָּבֵא ויִבְשֹׁר גְּאֻלַּת בְּנָיו. וְזִכְרָתִי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב • לָמָּה נִמְנָה אַחֲרֵיכֶם? כְּלוּמָר, כְּדֹאֵי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָף; וְאִם אֵינִי כְּדֹאֵי, הֲרִי יִצְחָק עִמּוֹ. וְאִם אֵינִי כְּדֹאֵי, הֲרִי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא כְּדֹאֵי. וְלָמָּה לֹא נֶאֱמַר 'זִכְרָתִי בִּיצְחָק? אֲלֵא אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאָה לְפָנַי צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה נע"מ 135)

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאָה לְפָנַי צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ (רש"י כו, מב) יֵשׁ לִשְׁאֵל, הֲרִי אֶפְרוֹ הַקְּרִיבָנוֹת אֵינִי נִשְׁאָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא יֵשׁ לִקְרֹם בּוֹ מִצְוֹת תְּרוּמַת וְהוֹצָאת הַדֶּשֶׁן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקְּדָה הִיא בְּגֵד פְּעֵלָה מִתְחַדֶּשֶׁת, כְּאִלּוּ יִצְחָק נִשְׁרָף עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּקָרְבָן בְּכָל רֹגַע מִחֲדָשׁ; בְּכָל רֹגַע "צָבוּר וּמִנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ" הָאֶפְרוֹ שֶׁנוֹצֵר עַל יְדֵי שְׂרָפָתוֹ, כְּבִיכּוֹל, בְּרֹגַע זֶה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר בּוֹ זִכְרָה, שֶׁכֵּן אֵין צָרָף לְזָכֹר מֵאֲדַע הַמִּתְרַחֵשׁ בְּרֹגַע זֶה עִצְמוֹ. רמב"ן

(מג) וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מֵהֶם וְתִרְצֶן אֶת-שִׁבְתֵּיהֶם בְּהִשָּׁמָה
מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת-עֲוֹנָם יַעֲזֹב וְיִכְנַע בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֱסוֹ
וְאֶת-חֻקֵּי גְעֵלָה נִפְשָׁם:

כ"ג"י יַעֲזֹב וְיִכְנַע • גְּמוּלָה וּבְגְמוּלָה אֲשֶׁר בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֱסוֹ. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְיִתְבָּן עַל דֶּרֶךְ הָאֻמָּת שִׁיאֲמַר, וְזִכְרָתִי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְאַבְרָהָם שֶׁהֵם בְּנֵי בְרִית, שֶׁכָּל הַמִּדּוֹת נִקְרְאוּ בֵּן בְּהִיוֹתָם בְּבְרִית, וְהָאָרֶץ כְּלוּלָה מֵהֶם אֲזָכֹר בְּכָלֵל. וְרַבּוֹתֵינוּ רָמְזוּ בֵּן, אֶמְרוּ (ויק"ר לו ה): וְלָמָּה הוּא מְזִכֵּר זְכוֹת הָאָרֶץ עִמָּהֶם, אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשָּׁל לְאֹדוֹן שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלֹשׁ בְּנוֹת וְשִׁפְחָה אַחַת מְגֻדֶּלֶתָן, כָּל זָמָן שֶׁהָאֹדוֹן שׁוֹאֵל בְּשָׁלוֹם בְּנוֹתָיו הִיא אוֹמֵר שְׁאֵלוֹ לִי בְּשָׁלוֹם מְגֻדֶּלֶתָן.

(מג) וּפְרוּשׁ וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מֵהֶם, כִּי גַם אַחֲרֵי הַזִּכְרָה תִּעֲזֹב מֵהֶם, רָמְזוּ כִּי אַחֲרֵי פְקִידַת כֹּרֶשׁ וְנִצְבָּה מֵהֶם וְרָצָהּ הַשְׁמָטוֹת עַד אַחֲרֵי תִשְׁעֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה שְׁנֵי בְּנֵי הַבֵּית, וְקִדְּשׁוּ הָעִיר בְּשִׁמְיָהּ תּוֹלַת (נחמיה יב לא), וְחִזְרָה קִדְּשַׁת הָאָרֶץ, וְכָרְתוּ אֶמְנָה (שם י א) וְאֶמְרוּ (שם פסוק לב): וְנִשַּׁבְּ אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמִשָּׁא כָּל יֶד, כָּל הַקְּרוֹרוֹת אוֹתָם רְמוּזוֹת בְּפִרְשָׁהּ הַזֹּאת.

בְּקָרִי וְיָבִיא אוֹתָם עוֹד בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם עַד שֶׁיִּכְנַע לִבָּבָהּ הָעָרֶל. וְהוּא רָמְזוּ שֶׁהִבֵּיאָם אֶל הָאָרֶץ, וְלֹא נִכְבְּשָׁה לְפָנֵיהֶם, אֲבָל הָיוּ לָהֶם צָרִים וְאוֹיְבִים שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ (נחמיה ד ח), וַיְהִי כִּפְאֶשׁ שְׁמַעוֹ אוֹיְבֵינוּ (שם פסוק ט), וְהָאָרֶץ בִּיד הָעַמִּים הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר עֲזָרָא בְּתַפְלֹתָו (שם ט לו-לז): הִנֵּה אֲנִיחֵנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים, וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּ לָאֲבוֹתֵינוּ לְאָכַל אֶת פְּרִיָּהּ וְאֶת טוֹבָהּ הִנֵּה אֲנִיחֵנוּ עֲבָדִים עֲלֶיהָ, וְתַבּוּאָתָהּ מִרְכָּבָה לְמַלְכִּים אֲשֶׁר נָתַתָּ עֲלֵינוּ כִּתְּסֵאתֵינוּ וְעַל גּוֹיֵתֵנוּ מִשְׁלִים וּבִכְהֶמְתָּנוּ כְּרָצוֹנָם וּבְצָרָה גְּדֹלָה אֲנִיחֵנוּ.

(מב) וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב. אֲמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי הוּא מוֹשֵׁף עִצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ, וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי בְרִית יַעֲקֹב, וְכֵן: הַנִּבְּוָא עוֹדֵד הַנִּבְּיָא (ד"ה כ טו ח), רָאשֵׁיכֶם שֶׁבִּטְיָכֶם (דברים כט ט). וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר, טַעְמוֹ אֲזָכֹר הָאָרֶץ שֶׁפָּרַעַה הַשְּׁבָחוֹת וְנִצְבָּה מֵהֶם, וְאֲזָכֹר שֶׁהֵם רָצוּ אֶת עֲוֹנָם.

(מא) אוֹ אִזּוֹ יִכְנַע לִבָּבָהּ הָעָרֶל. כְּמוֹ: אוֹ נִדְעָה כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא (שמואל כא לו). לְשׁוֹן אַחֵר, אוֹלִי, שְׁמָא אִזּוֹ יִכְנַע לִבָּבָהּ הָעָרֶל. וְאִזּוֹ יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם, יִכְפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בִּיסוּרֵיהֶם. לְשׁוֹן רִש"י. וְהִנָּכּוֹן בְּעֵינֵי שִׁיאֲמַר, וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם, אוֹ עַד זָמָן יִכְנַע לִבָּבָהּ הָעָרֶל, אוֹ עַד זָמָן יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם בְּאֶרֶץ הַגּוֹלָת. וְהִנֵּה אַחֵר וְהִתְנוּדוּ אֶת עֲוֹנָם (בפסוק מ) הִנֵּה רָאִיו שִׁיאֲמַר וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב (פסוק מב), כִּי מֵה טַעַם וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם עֲקְשׁוּ בְּמִקּוֹם הַזֶּה, וְאֵין עִתָּהּ הַזָּמָן שֶׁיִּגְאֵל אוֹתָם וְיָבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם.

וּפְרָשׁ רַבִּי אַבְרָהָם, אֶף אֲנִי בֵּן עֲשִׂיתִי עִמָּהֶם וְיִסְרָתֵים לְהִבֵּיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְהַכְנִיעַ לִבָּבָהּ הָעָרֶל. וְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן, כִּי הִתְנוּדוּ אֶת עֲוֹנָם בְּצָבוּר שְׁאֵין הַמַּסַּבֵּב לָהֶם, כִּי גַם בְּשַׁעַת קִלְקֻלָּתָם נִתְבַּנְּתָה בָּהֶם שִׁיעֲשׂוּ תִשְׁבָּחָה וְיִתְנוּדוּ.

וְעַל דַּעֲתִי יִרְמֹז כִּי אַחֵר הַיּוֹדֵי יִלָּךְ עִמָּם

מד ואף ברם דא במהויהוין פארע בעלי
דבכהוין לא ארטשונן ולא ארחקונן
לשיציוהוין לאשנאה קנמי עמהוין ארי אנא
יי אלהוין:

(מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים
ולא געליתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני יהוה
אלהיהם:

כז"י ואף גם זאת • ואף אפלו אני עושה עמהם זאת הפרענות אשר אמרתי, בהיותם בארץ איביהם, לא מאסתים
לכלותם ולהפר בריתי אשר אתם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 292)

לא מאסתים ולא געליתם לכלתם (כו, מד)

בזהר מבאר שבני ישראל נמצאים בגלות, הנמשל לשוק של בורסקי, אבל הקב"ה אינו מואס בהם, ואדרבה, בעיני ה' הוא כשוק
של בשמים: לא מאסתים מצד לכלתם - לשון כלה (וכמו אדם שאהובתו דרה בשוק של בורסקי, שבעיניו הוא כשוק של
בשמים). הוי אומר: יהודי אינו 'אוכל' מהגלות, ואין זה אלא שריח רע מקיף אותו מבחוץ; וריח זה עצמו הופך ל'ריח ניחוח',
בבחינת יתרון האור מן החשך!

מה ודכירנא להון קנים קדמאי די אפקית
יתהוין מארעא דמערין לעיני עממיא
למהוי להון לאלהא אנא יי:

(מה) וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם
מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני
יהוה:

כז"י ברית ראשנים • של שבטים. רמב"ן

מו אליו קממיא ודינא ואורינא די יחב יי
בין מימרה ובין בני ישראל בטורא דסיני
בידא דמשה:

(מו) אלה החקים והמשפטים והתורה אשר נתן יהוה
בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה:

כז"י והתורה • אחת בכתב ואחת בעל-פה, מגיד, שכלם נתנו למשה בסיני.

♦ יום רביעי כ"ד אייר ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

כז (א) וידבר יהוה אל משה לאמר: רמב"ן

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר ארי
יפרש נדר בפססן נפשתא קדם יי:

(ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא
נדר בערפך נפשת ליהוה:

כז"י כי יפלא • יפרש בפיו. בערפך נפשת • לתן ערך נפשו, לומר: 'ערך דבר שנפשו תלויה בו - עלי'.

ג ויהי פרסנה דכורא מבר עסרין שניין ועד
בר שתיין שניין ויהי פרסנה חמשיין סלעין
דכסף בסלעי קודשא:

(ג) והיה ערפך הזכר מן עשרים שנה ועד בן-ששים
שנה והיה ערפך חמשים שקל כסף בשקל הקדש:

כז"י והיה ערפך וגו' • אין ערך זה לשון דמים, אלא בין שהוא יקר בין שהוא זול כפי שנינו - הוא הערך
הקצוב עליו בפרשה זו. ערפך • כמו 'ערך'; וכפל הכפ"י, לא ידעתי מאיזה לשון הוא.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שדה מקנה (להלן פסוקים כג-כד) ושדה
אחזה (שם י"ח), אלא שכלל משפטי כל
הנודרים בפרשה אחת, ולכך אמר בסוף
(פסוק לד): אלה המצוות אשר צוה ה' את
משה אל בני ישראל בהר סיני על כל
הנאמרות למעלה, כי מכאן ואילך ידבר
במצוות אהל מועד.

מאסתים בימי אספסגוס, ולא געליתם בימי
יון, לכלתם להפר בריתי אתם בימי המן, כי
אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג.
(א-ב) וידבר ה' אל משה לאמר וגו' איש
כי יפלא. גם זו הפרשה דבוקה,
שהיתה בהר סיני, מחברת אל התוכחות, כי
היא במשפטי היובל, כמו שהזכיר במקדיש

(מה) וטעם וזכרתי להם ברית ראשנים,
שאזכר להם כן בין בארץ בין בחוצה
לארץ, בגלות הנרמזת כאן וכן בכל הדורות.
וזה טעם: לעיני הגוים, כי יעשה בהם בעבור
שמו הגדול שלא יתחלל בגוים, ולא למענם,
כי לא עשו תשובה ולא נתפפרו עונותם. וכך
אמרו רבותינו (ת"כ בפסוק הקדש): לא

(ד) וְאִם־נִקְבְּהָ הוּא וְהִיא עֲרֹכָךְ שְׁלִשִּׁים שָׁקָל:

וְאִם נִקְבְּתָא הִיא וְהִי פִרְסָנָה תִּלְתִּין סֻלְעִין:

(ה) וְאִם מִבֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהִיא עֲרֹכָךְ הַזָּכֵר עֶשְׂרִים שָׁקָלִים וְלִנְקֵבָה עֶשְׂרֵת שָׁקָלִים:

כ"ט"ו וְאִם מִבֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים • לֹא שִׁיחָא הַנּוֹדֵר קֶטֶן, שְׂאִין בְּדַבְרֵי קֶטֶן כְּלוּם, אֶלָּא גְדוֹל שְׂאָמֵר: 'עֲרֹךְ קֶטֶן הַזֶּה, שֶׁהוּא בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים, עָלִי.

(ו) וְאִם מִבֶּן־חֲדָשׁ וְעַד בֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים וְהִיא עֲרֹכָךְ הַזָּכֵר חֲמִשָּׁה שָׁקָלִים בָּסָף וְלִנְקֵבָה עֲרֹכָךְ שְׁלֹשֶׁת שָׁקָלִים בָּסָף:

(ז) וְאִם מִבֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה אִם־זָכֹר וְהִיא עֲרֹכָךְ חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי שָׁקָל וְלִנְקֵבָה עֶשְׂרֵה שָׁקָלִים:

כ"ט"ו וְאִם מִבֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה וְגו'. כְּשִׁמְגִיעַ לִימֵי הַזְקָנָה הָאִשָּׁה קְרוּבָה לְהַחֲשֵׁב כְּאִישׁ, לְפִיכָךְ הָאִישׁ פּוֹחֵת בְּהַזְדַּקְנוֹ יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ בְּעֶרְכּוֹ, וְהָאִשָּׁה אֵינָה פּוֹחֶתֶת אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּעֶרְכָּהּ, (עֲרִיכָן יט) דְּאָמְרֵי אֲנָשִׁי: סָבָא בְּבִיתָא – פָּחָא בְּבִיתָא, סָבָתָא בְּבִיתָא – סִימָא בְּבִיתָא, וְסִימָנָא טָבָא בְּבִיתָא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצאי ש"פ בחוקותי תשל"ח)

סָבָא בְּבִיתָא, פָּחָא בְּבִיתָא (רש"י כז, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן רָאוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָזֶקֶן עֲרֹךְ כָּלָל, וּמִדּוּעַ יֵשׁ לוֹ עֲרֹךְ, נֶאֱמַר יוֹתֵר מִזְקָנָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁרִש"י מֵיֵשֵׁב זֹאת בְּדִיוֹק לְשׁוֹנוֹ: הַכֹּהֵן רַק בִּיחּוּס לְנֶהוּל הַבֵּית וּכְדוּמָה, אֲבָל בְּדַבְרִים שֶׁמוֹחִיץ לְבֵית, כְּגוֹן רִבְנוּת וְהִנָּהֳגַת הַצִּבּוּר, יֵשׁ מַעְלָה בְּכָךְ שֶׁרַב וּמִנְהִיג צְבוּר הוּא זָקֵן וְעַל נִסְיוֹן.

(ח) וְאִם־מָדָּה הוּא מִעֲרֹכָךְ וְהִעֲמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהַעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָד הַגֹּדֵר יַעֲרִיכֵנוּ הַכֹּהֵן: ס

כ"ט"ו וְאִם מָדָּה הוּא • שְׂאִין יָדוֹ מִשְׁגָּת לִתֵּן הָעֲרֹךְ הַזֶּה. וְהִעֲמִידוּ • לְנַעֲרֹךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְיַעֲרִיכֵנוּ לִפִּי הַשְּׁגָת יָדוֹ שֶׁל מַעֲרִיף. עַל־פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג • לִפִּי מַה שִּׁישׁ לוֹ, יִסְדְּרֵנוּ וְיִשְׁאִיר לוֹ כְּדֵי חֲיָיו: מִטָּה, כֶּר, כֶּסֶת וְכֻלֵּי אֲמֻנוֹת; אִם הָיָה חֲמֵר, מִשְׁאִיר לוֹ חֲמֹרוֹ.

(ט) וְאִם־בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבֶּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹדֶשׁ:

כ"ט"ו כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • אָמַר: 'רִגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה', דְּבָרָיו קִיָּמִין וְתַמְכֵּר לְצָרְכִי עוֹלָה וְדָמֶיהָ חֲלִין, חוּץ מִדָּמִי אוֹתוֹ הָאֵבֶר.

(י) לֹא יִחַלְפֵנוּ וְלֹא־יִמֹּר אֹתוֹ טוֹב בָּרַע אוֹרַע בָּטוֹב וְאִם־הִמֹּר יִמֹּר בְּהֶמָּה בְּהֶמָּה וְהִיא־הוּא וְתִמְוֶרְתָּהּ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ:

כ"ט"ו טוֹב בָּרַע • תָּם בְּבַעַל מוֹם. אוֹרַע בָּטוֹב • (ת"כ, תמורה ט) וְכָל שֶׁכֵּן טוֹב בָּטוֹב וְרַע בָּרַע.

(יא) וְאִם כֹּל־בְּהֶמָּה טִמְאָה אֲשֶׁר לֹא־יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבֶּן לַיהוָה וְהִעֲמִיד אֶת־בְּהֶמָּה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:

כ"ט"ו וְאִם כֹּל־בְּהֶמָּה טִמְאָה • (ת"כ, תמורה לב) בְּבַעֲלַת מוֹם הַתּוֹבַח מְדַבֵּר, שֶׁהִיא טִמְאָה לְהַקְרִיבָהּ; וְלִמְדָּה הַתּוֹבַח, שְׂאִין קֹדָשִׁים תְּמִימִים יוֹצֵאִין לְחֵלִין בְּפִדְיוֹן אֶלָּא אִם כֵּן הוֹמָמוּ.

י"א וְאִם כֹּל בְּעִירָא מְסֻבָּא דִּי לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּנָא גָּדָם יִי וְיִקְיָם יֵת בְּעִירָא גָּדָם בְּהֶמָּה:

שיעור יומי ליום חמישי כ"ה אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כז – פרשת בחקותי

(יב) וְהָעִרִיד הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע בְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן
בֵּין יִהְיֶה:

כ"י • בְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן בֵּין יִהְיֶה • לְשָׁאֵר כָּל אָדָם הַבָּא לִקְנוֹתָהּ מִיַּד הַקֹּדֶשׁ.

(יג) וְאִם־גָּאֵל יִגְאֹלָנָה וְיֹסֵף חֲמִישָׁתוֹ עַל־עֶרְכָּךְ:
פֶּרֶסָנָה:

כ"י • וְאִם־גָּאֵל יִגְאֹלָנָה • בְּבָעָלִים הַחֲמִיר הַכָּתוּב לְהוֹסִיף חֲמֵשׁ (ח"כ). וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ בֵּית, וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, וְכֵן בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הַבָּעָלִים מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ וְלֹא שָׂאֵר כָּל אָדָם.

(יד) וְאִישׁ כִּי־יִקְדֹּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהָעִרִיכוּ הַכֹּהֵן
בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיד אֹתוֹ הַכֹּהֵן בֵּין יָקוּם:

יד וְגַבֵּר אֲרִי יִקְדֹּשׁ יֵת בֵּיתָהּ קוֹדֶשׁא קָדָם יי
וְיִפְרֹסָנָה כִּהְנָא בֵּין טוֹב וּבֵין כַּמָּא דִּי
יִפְרוֹס יֵתָה כִּהְנָא בֵּין יָקוּם:

(טו) וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאֹל אֶת־בֵּיתוֹ וְיֹסֵף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־
עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

טו וְאִם דְּאִקְדֹּשׁ יִפְרוֹק יֵת בֵּיתָהּ וְיֹסֵף חֲמֵשׁ
כֶּסֶף פֶּרֶסָנָה עָלָוְהִי וְהָיָה לָהּ:

♦ יום חמישי כ"ה אייר ♦

(טז) וְאִם מִשְׁדָּה אַחֲזָתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכָּךְ
לְפִי זָרְעוֹ זָרַע חֵמֶר שְׁעָרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף:

טז וְאִם מַחְקֵל אַחְסָנָתָהּ יִקְדִּישׁ גַּבֵּר קָדָם יי
וְהָיָה פֶּרֶסָנָה לְפֹסֵם זָרְעָה בֵּר זָרַע כּוֹר שְׁעוּרִין
בַּחֲמִשִּׁין סֶלְעִין דְּכֶסֶף:

כ"י • וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זָרְעוֹ • וְלֹא כְּפִי שְׁוִיָּה, אַחַת שָׂדֶה טוֹבָה וְאַחַת שָׂדֶה רָעָה, פִּדְיוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׁוִיָּה בֵּית כּוֹר שְׁעוּרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶלִים, כִּף גִּזְרֵת הַכָּתוּב, וְהוּא שָׂבָא לְגֹאֲלָהּ בַּתְּחִלַּת הַיּוֹבֵל. וְאִם בָּא לְגֹאֲלָהּ בְּאַמְצָעוֹ, נוֹתֵן לְפִי הַחֲשֹׁבוֹן: סֶלַע וּפּוֹנְדִּיּוֹן לְשָׁנָה; לְפִי שְׂאִינָה הַקֹּדֶשׁ אֵלָּא לְמַנְנָן שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, שְׂאִם נִגְאֹלָה הָרִי טוֹב, וְאִם לֹא, הַגִּזְבֵּר מוֹכְרָה בְּדָמִים הִלְלוּ לְאַחֵר, וְעוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, כַּאֲשֶׁר כָּל הַשָּׂדוֹת הַמְּכוּרוֹת. וְכַשֶּׁהִיא יוֹצֵאָה מִיָּדוֹ, חוֹזְרֵת לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר שֶׁהַיּוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, זֶהוּ הַמִּשְׁפָּט הָאֲמוּר בְּמַקְדִּישׁ שָׂדֶה, וְעַכְשָׁיו אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל סֵדֶר הַמַּקְרָאוֹת.

(יז) אִם־מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שָׂדֶהוּ בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם:

יז אִם מִשְׁתָּא דִּיּוֹבֵלָא יִקְדֹּשׁ חֲקֵלָה כְּפֶרֶסָנָה
יָקוּם:

כ"י • אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ וְגו' • אִם מִשְׁעַבְרָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִיַּד הַקֹּדֶשׁ, וְכֹא זֶה לְגֹאֲלָהּ מִיָּד. בְּעֶרְכָּךְ יָקוּם • בְּעֶרְךָ הַזֶּה הָאֲמוּר, יִהְיֶה, חֲמִשִּׁים כֶּסֶף יִתֵּן.

(יח) וְאִם־אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ שָׂדֶהוּ וְחִשְׁב־לוֹ הַכֹּהֵן
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע
מִעֶרְכָּךְ:

יח וְאִם בְּתֵר יוֹבֵלָא יִקְדֹּשׁ חֲקֵלָה וְיַחֲשֹׁב לָהּ
כִּהְנָא יֵת כֶּסֶפָא עַל מִימֶר שְׁנֵינָא דִּישְׁתַּאֲרֵן
עַד שְׁתָּא דִּיּוֹבֵלָא וְיִתְמַנַּע מִפֶּרֶסָנָה:

כ"י • וְאִם־אַחֵר הַיּוֹבֵל יִקְדִּישׁ • וְכֵן אִם הַקֹּדֶשׁ מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִשְׁתַּהֲהָ בְּיַד גִּזְבֵּר, וְכֹא זֶה לְגֹאֲלָהּ אַחֵר הַיּוֹבֵל. וְיַחֲשֹׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת • כְּפִי חֲשֹׁבוֹן, כִּיצַד? הָרִי קָצֵב דְּמִיָּה שֶׁל אַרְבָּעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל, הָרִי שֶׁקֶל לְכָל שָׁנָה, וְשֶׁקֶל יֵתָר עַל כָּלָּן; וְהַשֶּׁקֶל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה פּוֹנְדִּיּוֹנִין – הָרִי סֶלַע וּפּוֹנְדִּיּוֹן לְשָׁנָה, אֵלָּא שֶׁחֲסֵר פּוֹנְדִּיּוֹן אֶחָד לְכָלָּן, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׂאוֹתוֹ פּוֹנְדִּיּוֹן – קֶלְבּוֹן לְפִרְטוּט. וְהַבָּא לְגֹאֲלָהּ, יִתֵּן סֶלַע וּפּוֹנְדִּיּוֹן לְכָל שָׁנָה לְשָׁנִים הַנּוֹתְרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וְנִגְרַע מִעֶרְכָּךְ • מִנְּנֵן הַשָּׁנִים שֶׁמִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַד שְׁנַת הַפִּדְיוֹן.

(יט) וְאִם-גָּאֵל יִגָּאֵל אֶת-הַשָּׂדֶה הַמִּקְדָּישׁ אָתּוּ וְיִסֵּף חֲמִשִּׁית בְּסָף-עֶרְכָּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ:

כז"י וְאִם-גָּאֵל יִגָּאֵל • הַמִּקְדָּשׁ אָתּוּ, יוֹסִיף חֲמִשָּׁה עַל הַקְצָבָה הַזֹּאת.

(כ) וְאִם-לֹא יִגָּאֵל אֶת-הַשָּׂדֶה וְאִם-מִכֹּר אֶת-הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגָּאֵל עוֹד:

כז"י וְאִם-לֹא יִגָּאֵל אֶת-הַשָּׂדֶה • הַמִּקְדָּשׁ • וְאִם-מִכֹּר • הַגִּזְבֹּר • אֶת-הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגָּאֵל עוֹד • לְשׁוּב בְּיַד הַמִּקְדָּשׁ.

(כא) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַיהוָה בְּשָׂדֶה הַחֹרֶם לִכְהֹן תַּחֲתָיו:

כז"י וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל • מִיד הַלּוֹקָחוֹ מִן הַגִּזְבֹּר, בְּדֶרֶךְ שְׂעָר שְׁדוֹת הַיּוֹצְאִים מִיד לּוֹקְחֵיהֶם בִּיבֹל. קֹדֶשׁ לַה' • לֹא שִׁשְׁיֹב לְהַקְדִּישׁ בְּדֶק הַבֵּית, לִיד הַגִּזְבֹּר, אֲלֹא בְשָׂדֶה הַחֹרֶם הַנִּתּוֹן לַכֹּהֲנִים, שְׁנֶאֱמַר (במדבר יח יד): "כָּל חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶה", אֵף זֶה תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר, שְׁיֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ.

♦ יום שישי כ"ו אייר ♦

(כב) וְאִם אֶת-שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשָּׂדֶה אַחֲזָתוֹ יִקְדָּשׁ לַיהוָה:

כז"י וְאִם אֶת-שָׂדֶה מִקְנָתוֹ וְגו' • חֲלוּק יֵשׁ בֵּין שְׂדֵה מִקְנָה לְשָׂדֶה אַחֲזָה, שְׂשָׂדֶה מִקְנָה לֹא תִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים בִּיבֹל, לְפִי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁה אֲלֹא עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהָיָה בִּיבֹל הָיְתָה עֲתִידָה לְצֵאת מִידוֹ וּלְשׁוּב לְבַעֲלִים, לְפִיכֶךָ אִם בָּא לְגִאֲלָהּ, יִגָּאֵל בְּדָמִים הַלְלוּ הַקְצוּבִים לְשָׂדֶה אַחֲזָה. וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְיִמְכְּרָהּ גִּזְבֹּר לְאַחֵר, אוֹ אִם לֹא יִגָּאֵל הוּא בְּשֵׁנֶת הַיּוֹבֵל "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קִנְיָהּ מֵאֲתוֹ" – אוֹתוֹ שֶׁהַקְדִּישָׁהּ, וּפֶן תֵּאֲמַר: "לְאִשְׁרֵי קִנְיָהּ", הַלּוֹקֵם הִנֵּה הָאֲחִירֹן, מֵאֲתוֹ, וְזֶה הַגִּזְבֹּר! לְכָךְ הִצְרַךְ לוֹמַר: "לְאִשְׁרֵי-לוֹ אַחֲזָת הָאָרֶץ", מִירְשֵׁת אֲבוֹת, וְזֶהוּ בַּעֲלִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁמְכֻרֶה לְמִקְדָּשׁ.

(כג) וְחִשְׁבֵּלוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַּת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנָתַן אֶת-הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

(כד) בְּשֵׁנֶת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קִנְיָהּ מֵאֲתוֹ לְאִשְׁרֵי-לוֹ אַחֲזָת הָאָרֶץ:

(כה) וְכָל-עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשִּׁקְלֵי:

כז"י וְכָל-עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ • כָּל עֶרְכָּךְ שֶׁכְּתוּב בּוֹ 'שִׁקְלִים', יִהְיֶה בְּשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ. עֶשְׂרִים גֵּרָה • עֶשְׂרִים מְעוֹת, כֶּךָ הָיוּ מִתְחַלְלִים וְלֹאֲחֵר מִכָּאֵן הוֹסִיפוּ שְׁתוֹת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֶׁשׁ מְעָה כֶּסֶף דִּינָר, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מְעוֹת לְסֻלַּע.

(כו) אֲדָם-בְּכוֹר אֲשֶׁר יִכְבֹּר לַיהוָה בְּבִהְמָה לֹא-יִקְדָּשׁ אִישׁ אוֹתוֹ אִם-שׂוֹר אִם-שֶׂה לַיהוָה הוּא:

כז"י לֹא-יִקְדָּשׁ אִישׁ אוֹתוֹ • לְשֵׁם קָרְבָן אַחֵר לְפִי שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ.

כג וְיִחָשֵׁב לַה' כֹּהֵן אֶת מִנְיֵן פְּרֻסָּה עַד שְׁתָּא דִּיבֹלָא וְיִתֵּן יֵת פְּרֻסָּה בְּיוֹמָא הַהוּא קוֹדֶשׁ קָדָם יי:

כד בְּשִׁתָּא דִּיבֹלָא תוֹב חֲקֵלָא לְדוֹכְנָה מִנָּה לְדִדִּילָהּ אַחֲסָנָה אֶרְעָא:

כה וְכָל פְּרֻסָּה יְהִי בְּסֻלַּי קוֹדֶשׁ עֶסְרִין מְעִין יְהִי סֻלַּע:

כו בְּרֵם בּוֹכֵר דִּי יִתְכַּפֵּר קָדָם יי בְּבַעֲרָא לֹא יִקְדָּשׁ גִּבֹּר יִתָּה אִם תוֹר אִם אֲמִר דִּינָּה הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 332)

בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לָהּ . . וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר (כו, כו"ב) קדשת הבכור אינה תלויה בפעלת האדם והיא חלה על הבכור מרגע הנולדו; ואלו קדשת מעשר תלויה בפעלת האדם (ספירת הבהמות). לכן קדמו דיני בכור לדיני מעשר, כי כף הוא הסדר בעבודת ה': תחלה זוכה האדם לכחות של קדשה מלמעלה, ובאמצעות כחות אלו ביכלתו לעבד את קונו בכחות עצמו. רמב"ן

(כו) **וְאִם בְּבִהֶמָה הִטְמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָּךְ וַיִּסַּף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו וְאִם-לֹא יִגְאֹל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ:**
 כו ואם בבכורא ובעירא מסאבא ויפדוק בפרסנה ויפדוק חמשה עלוהי ואם לא יתפרק ויפדוק בפרסנה:

כז"א וְאִם בְּבִהֶמָה הִטְמֵאָה וְגו' • אין המקרא הזה מוסב על הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה ויפדה בערפך, וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו להקדש. אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדש בהמה טמאה לבדק הבית. ופדה בערפך • כפי מה שיעריכנה הכהן. **וְאִם-לֹא יִגְאֹל • על-ידי בעלים (ת"כ).** ונמכר בערפך • לאחרים. רמב"ן

(כח) **אֵךְ כָּל-חֵרֶם אֲשֶׁר יֵחָרֵם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל-אֲשֶׁר-לוֹ מֵאֲדָמָה וּבִהֶמָּה וּמִשְׁנֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכַר וְלֹא יִגְאֹל כָּל-חֵרֶם קֹדֶשׁ-קֳדָשִׁים הוּא לַיהוָה:**
 כח כרם כל חרמא די יחרם גבר קדם יי מפל די לה מאנשא ובעירא ומחלל אחסנתה לא יודפן ולא יתפרק כל חרמא קדש קודשין הוא קדם יי:

כז"א אֵךְ כָּל-חֵרֶם וְגו' • (תורת כהנים): נחלקו רבונתינו בדבר, יש אומרים: 'סתם חרמים להקדש', ומה אני מקים (במדבר יח יד): "כל חרם בישראל לה יהיה"? בחרמי כהנים, שפרש ואמר: "הרי זה חרם לכהן!" ויש שאמרו: 'סתם חרמים לכהנים'. **לֹא יִמָּכַר וְלֹא יִגְאֹל •** אלא ינתן לכהן. לדברי האומר: 'סתם חרמים לכהנים', מפרש מקרא זה בסתם חרמים; והאומר: 'סתם חרמים לבדק הבית', מפרש מקרא זה בחרמי כהנים (ערכין כח), שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון, עד שיבאו ליד כהן, וחרמי גבה נפדים. **כָּל-חֵרֶם קֹדֶשׁ-קֳדָשִׁים הוּא לַיהוָה •** האומר: 'סתם חרמים לבדק הבית', מביא ראיה מכאן; והאומר: 'סתם חרמים לכהנים', מפרש "כל חרם קדש-קדשים הוא לה'", ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן, כמו ששנינו במסכת ערכין: 'אם גדר, נותן דמיהם, ואם נדבה, נותן את טובתה'. **מֵאֲדָמָה •** (ערכין כח) כגון שהחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים.

♦ שבת קודש כ"ז אייר ♦

(כט) **כָּל-חֵרֶם אֲשֶׁר יֵחָרֵם מִן-הָאָדָם לֹא יִפְדָּה מוֹת יוֹמָת:** כט כל חרמא די יתחרם מן אנשא לא יתפרק אתקטלא יתקטל:

כז"א כָּל-חֵרֶם אֲשֶׁר יֵחָרֵם וְגו' • (ת"כ) היוצא להרג, ואמר אחד: 'ערכו עלי'! לא אמר כלום. **מוֹת יוֹמָת •** הרי הולך למות, לפיכך לא יפדה, אין לו לא דמים ולא ערך. רמב"ן

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ ~

בערפך. והכתוב של מעלה (פסוק יא): וְאִם בְּבִהֶמָה הִטְמֵאָה וְגו' לא יקריבו ממנה, על פי פשוטו בבמה טמאה. ועל מדרש רבונתינו (ת"כ שם תמונה לב): הכתוב מיתר, בעבור שכלל: טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', לפיכך ידרש: ואם כל בהמה טמאה ואשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', לרבות בעלי מומין קבועין שאין מקריבים מהן קרבן לה'.

(כט) כל חרם אשר יחרם מן האדם. היוצא להרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום. מות יומת, הרי הוא הולך למות לפיכך לא יפדה, אין לו דמים ולא ערך. לשון רש"י.

והוא מתנה לכהן ואינו הקדש. אלא הכתוב מוסב על ההקדש, שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה, וכאן דבר במקדש בהמה טמאה לבדק הבית. לשון רש"י.

ויתכן שנתרץ, כי לפי שאמר אף בכור אשר יבכר לה' בבמה לא יקדש איש אתו, חזר ואמר: ואם בבמה הטמאה הוא הבכור שהקדש ופדה בערפך, לפרש שאין בכור נוהג בבמה טמאה, אלא בפטר חמור שכתב נתפרש דינו (שמות יג יג), ולמד שאפלו הקדשו אינו קדוש בדין בכור אלא כשאר הקדש הוא נפדה. ולכך אמר שיפדה אותו המקדש בתוספת חמש, ואחר קנה אותו

(כו) לא יקדש איש אתו, לשם קרבן אחר, לפי שאינו שלו. לשון רש"י. והנכון שיאמר: אין ערך להקדש אותו, כי אם הוא שור או שיה' הוא מעצמו. והנה הוא כמו שיליות. ובמשנה תורה אמר (דברים טו יט): כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הנזכר תקדש לה' אלהיו, שיהא קדש ותנהג בו קדשה, שלא תעבד בו ולא תגז אותו ותאכלנו לפני השם כאשר יפרש.

(כו) ואם בבמה הטמאה ופדה בערפך. אין מקרא זה מוסב על הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערפך, וחמור אין זה, שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה,

(ו) וְכָל-מַעֲשֵׂה הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה
הוא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כז"י וְכָל-מַעֲשֵׂה הָאָרֶץ • בְּמַעֲשֵׂה שְׁנֵי הַפְּתוּב מִדְּבַר. מִזֶּרַע הָאָרֶץ • דָּגָן. מִפְּרִי הָעֵץ • תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. לַה' הוא • קָנָאוּ הַשָּׁם, וּמִשְׁלַחֲנָו צִוָּה לָךְ לַעֲלוֹת וּלְאָכַל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כג): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂה דִגְגָךְ תִּירֶשֶׁף וְגו'".

(לא) וְאִם-גָּאֹל יִגְאֹל אִישׁ מִמַּעֲשֵׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו:
יוסף עולוהי:

כז"י מַמַּעֲשֵׂרוֹ • וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר חֲבֵרוֹ: הַפְּתוּה מַעֲשֵׂר שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין מוֹסִיף חֲמֵשׁ. וּמָה הִיא גָּאֻלָּתוֹ? יִפְדְּנוּ, כְּדִי לְהַתִּירוֹ בְּאֹכִילָה בְּכָל מְקוֹם, וְהַמַּעֲוֹת יַעֲלֶה וְיֵאָכַל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כה): "וְנִתְּתָהּ בְּכֶסֶף וְגו'".

(לב) וְכָל-מַעֲשֵׂר בָּקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט
הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ לַיהוָה:

כז"י תַּחַת הַשֶּׁבֶט • כְּשֶׁבֶא לַעֲשָׂרָן, מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח זֶה אַחֵר זֶה, וְהַעֲשִׂירִי מִכָּה בַּשֶּׁבֶט צְבוּעָה בְּסִיקָרָא לְהִיּוֹת נֶכֶר

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ימים בשנה מפני שלא נשאת לבעל והיתה עובדת את ה' בטהרה. אבל הדבר כפשוטו, וטענתו הנה כמה שאמרת.

ולדעת רבותינו ז"ל יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים, כמו: לא תאכלו

על הדם (לעיל יט כו), וכמו: לא יומתו אבות על בנים (דברים כד טז), שהם דורשים אותו בפסול עדות הקרובים (סנהדרין כז:). והכתוב אומר בו עוד (מלכים ב יד ו) ואת בני המפלים לא המית בכתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. וכן זה הכתוב לכל דין המצריך מחיבי מיתה, ודין מי שמקרימים אותו בעת הכבוש כמו שאמרנו, והעובר על החרם של בית דין הגדול או של מלך ישראל כענין מעשה שאול.

וזהו שנאמר שם (שמואל א יד מה): ויפדו העם את יונתן ולא מת, כי כלפי מה שאמרה בו תורה (כאן): לא יפדה מות יומת, אמר שם: ויפדו העם את יונתן ולא מת, כי בעבור שארע נס על ידו ידעו כי בשוגג עשה. וזה טעם: אשר עשה השועה הגדולה הזאת בישראל (שמואל א שם). וכן תרגם יונתן בן עוזיאל: ארי קדם ה' גלי דבשלו עבד יומא דין ופרק עמא ית יונתן.

ונשלים ספר תורת הכהנים וקרבנות ומצוות, ישובב אל עליון דברים להנחות, לזים לשירן ולזמרן וכהנים לעבודתן, וישראל אל נזה איתן, עינינו תראנה ירושלים גנת ביתן, וארמון על משפטו ודביר על מכונתן, ובנות יהודה בשלונתן, וצרכה לה' מנחת יהודה כימי עולם וקשנים בקדמותן, יצלו על צדן מזבחו תמידין כסדרן, ומספין כהלכתן, תם ונשלים ספר ויקרא בעז"ה.

(שמואל א יד מה): כה יעשה אלהים וכה יוסף כי מות תמות יונתן. ומהיכן נתחייבו אלו מיתה מן הדין חוץ מן המקום הזה.

וזה היה טענתו של יפתח בכתו, כי חשב כאשר חרם נגיד ישראל חל וקנס להמית אנשים או העובר על חרמו חייב מיתה, כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח לחול הנדר, ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכולתם או על העובר גזרתם ותקנתם, אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי להם חס וחלילה. ולכך אמר בכראשית רבה (ס ג) שאפלו הקדש דמים לא היה חייב ונענש בדמה.

ואל תהיה נפתח בהבלי רבי אברהם האומר כי פרוש והעליתיהו עולה (שופטים יא לא): או והעליתיהו, לומר אם יהיה היצא מדלתי ביתי איש או אשה והיה לה' קדש, שיהיה פרוש מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפלה והודות לאלהים, ואם יהיה דבר ראוי לקרב אצלנו עולה, ויעשה בית לבתו מחוץ לעיר והתבודדה שם, וכלכלה כל ימיה, ואיש לא ידעה, והיתה בתו צרורה שם.

ואלה דברי רות, כי אם נדר שיהיה לה' איננו שיהיה פרוש, אבל יהיה כמו שמואל שאמרה אמו: ונתתיו לה' (שמואל א יא), והיה משרת בבית ה', לא פרוש. וכפי משפט התורה אין ביד האדם שידור ביוצאי פתח ביתו שיהיו פרושים, כאשר אין בידו להעלותם עולה. ואם הדבר כן היתה בתו הבוכה על בתוליה ורעותיה עמה (שופטים יא לח) מזונות קלס אתנו, וחס וחלילה שיהיה חק בישראל לתנות לבת לפתח ארבעת

ורבותינו נחלקו בדבר (ערכין ו:), ויש מהם אומרים שהוא אזהרה לחיבי מיתות שאין לוקחין מהן כפר לפטרן. ויתכן שהזכיר זה בכאן, לומר שלא יתן קמון לשם כשאר התרמים ויפטר.

ועל דרך הפשט יאמר הכתוב כי כל הפחרים משלו בין אדם בין בהמה ויפדה אחרתו הוא קדש לשם, שהן חרמים לכהנים ואין להם פדיון, אבל הפחרים מן האדם שאינו שלו כגון הנלקחים על אויביהם ונודרים נדר אם נתן תתן את העם הזה בנדי והחרמתי את עריהם (במדבר כא ב), ומותו כל האדם הנמצא בהם. והטעם, שאין דעת הנודר כן לתתו לכהנים, רק שיהיה הכל אסור בהנאה, כי נתפנו להכרית האויבים ולכלותם.

ומצינו אנשי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו את המצפה (שופטים כא ה, ח), וכתוב (שם פסוק י): וישלחו שם העדה שנים עשר אלף איש מבני החיל ויצו אותם לאמר לכו והפיתם את יושבי יבש גלעד לפי חרב. ואין הסבא נותנת שעשו כל העדה רעה בזאת להמית אנשים רבים מישראל שאינם חייבים מיתה, ופנתם היה שם ועל פיו נעשה כל הענין ההוא.

ועוד מצאתי באגדה בילמדנו: תנא רבי עקיבא אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה. ולכך אני אומר כי מן הכתוב הזה יצא להם הדין הזה, שכל מלך בישראל או סנהדרין גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על עיר להלחם עליה, וכן אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה, והוא חייבן של אנשי יבש גלעד ושל יהונתן שאמר לו אביו

מט

שיעור יומי לשבת קודש כ"ז אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כז – פרשת בחקותי

שהוא מעשר, בן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה. יהיה קדש • לקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבָּעָלִים, שְׁהָרִי לא נמנה עם שאר מתנות כהנה, ולא מצינו שיהא בשרו ניתן לכהנים.

~ נקודות משיחות קודש ~

מוציא בפתח (רש"י כז, לב) אין הפונה שמוציאם בידים, אלא גורם להם שציאו. שכן אמרו בגמרא "יעבר כתיב, ולא שיעבירוהו". ורש"י לא בא לפרש מלת "יעבר" ולכן לא העתיקה ב'דבור המתחיל'.

(לג) **לֹא יִבְקֶר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְרֹנוּ וְאִם־הֵמָּר יִמְרֹנוּ וְהָיָה־הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה־קָדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:**
לג לא יבקר בין טוב לבין טב לביש ולא יחלפנה ואם חלפא יחלפנה ויהי הוא וחלופה יהי קודשא לא יתפרק:

רש"י לא יבקר וגו' • לפי שנאמר (שם יב): "וכל מבחר נדריכם", יכול יהא בורר ומוציא את היפה? תלמוד לומר: "לא יבקר". "בין טוב לרע": בין תם בין בעל מום, חלה עליו קדשה; ולא שיקריב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר ואסור לגזוז ולעבד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 90)

ואם המר ימירנו, והיה הוא ותמורתו יהיה קדש (כז, לג)
המר ימירנו והיה הוא הוא צרוף שם הוי' של חדש שבט. וקשה, הרי אסור להמיר, ומצוה זו משמע שיש להמיר. ויש לומר: המר ימירנו – כשיהודי רואה יהודי אחר השרוי בספנה רוחנית, עליו לצאת אליו ולקרבו לאביו שבשמים, ל'המירו' מחול לקדש. והיה הוא – כאשר עושה זאת על פי תורה, מבטח לו שישאר בדרגתו ולא יגרם לו כל נזק.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 135)

אֵלָּא יֵאָכֵל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר (רש"י כז, לג) יש לשאל, מה ענינה של אכילה זו, והרי הדין של נאכל לשני ימים ולילה אחד, וכן הדין שנאכל בכל העיר – אינם אלא בתם ולא בבעל מום. ועל כרחק, שהפונה היא פשוט: האוכל צריך לזון בעת האכילה שהוא אוכל מעשר (וזהו מדאורייתא). ולכאורה חדוש גדול הוא, ולא אשתמיט במקום אחר.

(לד) **אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:**
לד אליו פקודיא די פקיד יי ית משה לזון בני ישראל בטורא דסיני: חזק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 171)

פְּרַשְׁת עֲרֻכִּין פְּשָׁרֵי הַלֵּל מִפֶּאֲרִיטֵשׁ הָיָה אֲבִירָה צָעִיר, הָכִין קִשְׁיָא בְּמַסְכַּת עֲרֻכִּין כְּדִי לְשַׁאֲלָהּ אֶת אֲדָמוֹר"ר הֶזְקוּ. כֹּאשֶׁר נִכְנַס הַרְבֵּי לַחֲדָר שֶׁבּוֹ הִתְחַבֵּא רַבִּי הַלֵּל, אָמַר: "כֹּאשֶׁר יֵשׁ לֹא־בִירָה קִשְׁיָא בְּעֲרֻכִּין, הוּא צָרִיךְ תַּחֲלָה לְהַעֲרִיף אֶת עֲצָמוֹ". וְהִנֵּה, מַעֲלָתוֹ הַעֲקֵרִית שֶׁל רַבִּי הַלֵּל הִיָּתָה הָיִיתוֹ 'עוֹבֵד', לֹא הָיִיתוֹ 'מִשְׁכִּיל'. וְאָכֵן – מִי שֶׁמַּעֲרִיף אֶת עֲצָמוֹ מִבֵּין שַׁעֲקָר הַעֲבוּדָה אֵינְנָה הַשְׁכָּלָה אֵלָּא קִבְּלַת עַל, לְהִיּוֹת עוֹבֵד ה'.

ע"ח פסוקים, עז"א סימן. חסלת פרשת בחקותי

חזק חזק ונתחזק

הפטרה לפרשת בחקותי נדפסה בעמ' קפח

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בחוקותי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א אייר מפרק קד עד סוף פרק קה	יום רביעי - כ"ד אייר מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב אייר מפרק קו עד סוף פרק קז	יום חמישי - כ"ה אייר פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג אייר מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום שישי - כ"ו אייר פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז אייר פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

יום ראשון כ"א אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, פרק נ והנה כל... עד עמ' 140, ח"ו.

למדנו, הן בחינת חסד" ר"כסף" והן "ענפי" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש, אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה"בינה". והנה, כל בחינות ומדרגות אהבה הנזכרות לעיל - הן מסמך דימינא, - מצד ימין, ובהינתן "כח" - הנקרא, איש חסד, - שעבודתו -

עבודת הכהן - היא באופן ובחינת חסד, ונקראות - מדרגות האהבה האמורות, נקראות "כסף הקדשים", מלשון "נכסף ונכספת לבית אביד" - כר, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לביט אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא", שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". אף יש עוד בחינת אהבה, העולה על כלל, - על כל בחינות האהבה האמורות, כמעלת הזהב על הכסף, - מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחזק, כי אם באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף", כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שיה יותר מכסף - שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שיה כמו כמות קטנה של זהב - אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שזהב ישנו סוג מסוים המצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זהר" בו נאמר "נהיר ונצץ לעינין" - מאיר ומצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמוזכר בזהר שם), ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו¹. - כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. והיא אהבה כ"רשפי אש", - אהבה בוערת - שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה כמים, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב נמשך אחריו כמים" - אלא, היא אהבה כרשפי אש², מבהינת גבורה של ספירת ה"בינה" עלאה. - שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, דהיינו, - כיצד נוצרת אהבה זו? - שעל ידי התבוננות בגדולת אינסוף פרודיהו, דכלא קמיה כלא ממש חשיב -

1 כדי להקל על הבנת פרק נ, אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות¹: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

2 ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, שכן, על ידי כך מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, כי אם, בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש.

3 אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, שכן, לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה לבושה בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה זו הוא להיפך מהאמור - להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של כל אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו - ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה זו של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון - חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות לבוש בגוף, ולקיים תורה ומצוות - ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים בבחינת של "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין - חסד דרועא ימינא. ובהתאם לכלל התורה הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלושה קווים: קו הימין - קו החסד, קו השמאל - קו הגבורה, וקו האמצעי. וקו הימין מורכב מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא שכל דרגת האהבה אודותן

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבוזר דבני" מביאים זה לבית ה', ושייך - לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפ"י שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן בהמצאותו? וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבוזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם כלל), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגו' הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל מעלת הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונצץ לעינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי צה"צ) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'".

1 שהכל לגביו נחשב לכלום, תתלהט ותתלהב הנפש ליקר
2 תפארת גדולתו, ולאסתכלא ביקרא דמלכא, - ולהסתכל ביוקר
3 המלך - ואילו יעמוד באהבה כרשפי אש שלהבת עזה העולה
4 למעלה, - לא אהבה הנמשכת למשהו, כי אם אהבה העולה מתוך
5 אש שלהבת של כלות
6 הנפש, ולפרד מהפתיחה
7 והעצים שניאחות פהו, -
8 משמעות הדבר ביחס
9 לנשמה, היא: להינתק
10 מהגוף שהוא כפתיחה (כנ"ל)
11 פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל) פרק
12 כ"ט) לגבי אור ואש
13 הנשמה. והינו, על ידי
14 התגברת יסוד האש אליו
15 שבנפש האלהית, - שלא
16 כמו בשאר האהבות הבאות
17 מיסוד המים שבנפש
18 האלקית, ומזה פאה -
19 הנפש, לידי צמאון, - כמו

ליקוטי אמרים

תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל'
ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעל'
וליפרד מהפתיחה והעצים שניאחות בהן והיינו על ידי
תגבורת יסוד האש אליו שבנפש האלהית ומזה באה
לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת
אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם
כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוי' למטה
[ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש
האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוי' שהלוי' של עכשיו יהיו
כהנים לעתיד] ועבודת הלוי' היתה להרים קול רינה
ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב
שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבוק

20 שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש - נעשה אדם צמא,
21 כך גם ברוחניות - שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית
22 - נוצר צמאון בנשמה, וכמו שכתוב: "צמאה לך נפשי", ואחר
23 כך - מגיעה הנפש, לבחינת "חולת אהבה", - שהנפש חולה
24 מאהבה - כמו שצמאון בלתי רוי - מביא למצב של חולי, ואחר כך
25 פאה - הנשמה, לידי כלות הנפש ממש, - שלולא התנועה של

26 "שוב" - כפי שיוסבר להלן - היתה הנפש כלה, כמו שכתוב: "יום
27 בלתי נפשי". והנה, מכאן - מבחינת הגבורות העליונות של
28 "בינה עילאה", יצא שרש הלוי' למטה - אופן עבודת הלוי' בא
29 מבחינת זו. [ולעתיד שהעולם יתעלה - יהיו הם - הלוי',
30 הכהנים], - שלא כפי
31 שהמצב הוא כעת,
32 שהכהנים הם העיקר,
33 והלוי' טפלים בלבד
34 לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך
35 וישתתקו",¹² שהלוי' טפלים
36 לכהנים, וכמו שכתוב
37 האר"י ז"ל על פסוק:
38 "והכהנים הלוי' -
39 שחלוי' של עכשיו יהיו
40 כהנים לעתיד",¹⁴ ועתיד
41 הלוי' היתה להרים קול
42 רנה ותודה, בשיירה - בפה,
43 וזמרה, - בכלי שיר, כנגון
44 ונעימה, - שפני הרגיל, ישנן

45 בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של
46 שמחה וחסד, בבחינת "רצוא ושוב", - שבכך מתבטאת עבודתם,
47 שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" - רצוא וכלות הנפש, ושוב - נסיגה
48 והשבה, שהיא בבחינת אהבה עזה זו - כפי שלמדנו, שאהבה זו היא
49 בבחינת רצוא ושוב, כשלהבת היוצא מן הבוקר, - כלי שבו צורפים
50 זהב, בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד - "רצוא ושוב",

6. "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. תהלים סג, ב.
8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: (1) דמאי קמ"ל? (2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך לי' כמ"ש כי חולת אהבה אני", (3) הול"ל ראי' בכ"מ לפני זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך כאן דוקא לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (ככפ"י) בעי'ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דדוד - נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב - בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודה), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' כלא ממש]. ועוד יש להוסיף - שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (דרישי: אלק' אלי אתה אשחרך). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפח"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא העולה על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש גם (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: נכספה) - ועפ"ז מוכן מה שמביא גם התיבה "גם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". 9. שיר השירים ב, ה. 10. תהלים פד, ג. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ הסתירה - דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה דכהן, והרי לוי' טפלים לכהן. ומתורץ דכן הוא כדלעיל, אלא שהעולם צריך להתעלות כו'". 12. במדבר יח, ב. 13. יחזקאל מד, טו. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדייק ומוסיף בזה שהלוי' של עכשיו יהיו כהנים דלעתיד - וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם שמוזה ידעין שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם ה"י יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה שעכשיו (ולא בזמן ההוא) הם לוי' - יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד. ואי"א א"כ (דלעת"ל יולדו הלוי' לאב כהן) מהו החידוש? וההסברה פשוטה - הלוי' (בעניני תומ"צ - היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני שנשמתם בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים - מפני שנשמתם בחי' כהן איש החדש (כדלעיל בפרקין). ולעתיד לבא הנשמה שבבחי' לוי תהי' למעלה מהנשמה שבבחי' כהן. ולכן יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל), שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומוכן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללוי' וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'. וכן בענין הבעל חי שעתידי ליטור שייך להקשות זה. החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גר. וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שליוות שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא - חידוש תורה". קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדין "חידוש תורה" - ולא נאמר

1 כְּדֵאִיתָא – כמו שאנו מוצאים, בְּנִמְרָא [פֶּרֶק ב' דְּהַגְנָה¹⁵]. –
2 שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב כמראה
3 הבזק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחזק ומיד שבה
4 ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה

5 ובכלות הנפש, אך מיד לאחר

6 מכן בא ה"שוב" – כפי שכתוב

7 ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך

8 שוב לאחר" שהכוונה היא:

9 כשלבך "רץ" בכלות הנפש –

10 שוב וחזור ל"אחד", הימנע

11 מכך ושוב למצבך, כדי

12 להמשיך התגלות אחרות ה'

13 בעולם; כלומר: הוא חש

14 ומרגיש שהכוונה העליונה

15 איננה בענין של כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים

16 תורה ומצוות, שעל ידי כך ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות

17 של "אחד", אחדות ה', בעולם. וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאָר עֲנִין זֶה הַיָּמָב

18 בְּמִכְתָּב, רַק כָּל אִישׁ נִלְכָּב – שיש בו בשלימות ענין של "לב", וְנִבְּוֶן,

19 – ומשתמש בכוח הבינה, הַמְשַׁכֵּל עַל דְּבָר – משתמש בכוח החכמה,

20 וּמַעְמִיק לְקִשְׁר דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בְּח' – ומשתמש בכוח הדעת, יִמְצָא

21 מִזֶּה וְאִדָּר הִגְנוֹ בְּנִפְשׁוֹ הַמְשַׁכֵּל, כָּל חֵד לְפָנִים שְׁעוֹרָא דִּילִיָּה –

22 כל אחד לפי השיעור שלו, [יֵשׁ מִתְפַּעֵל כּו' וְיֵשׁ מִתְפַּעֵל כּו'] – יֵשׁ

ליקוטי אמרים

כדאיתא בגמ' [פ"ב דהגנה] ואי אפשר לבאר ענין זה
היטב במכתב רק כל איש נלכב ונבון המשכיל על דבר
ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו ב' ימצא טוב ואור הגנוז
בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש
מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא
להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם
מבדילים כו' ח"ו.

מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת,
ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, אַחֲרֵי קְדִימַת יִרְאָת
חֲטָא, – בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, לְהִיזֵת סוֹר
מִרְעַ בְּתַכְלִית שְׁלֵא לְהִיזֵת "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִכְּדִילִים" כּו' חֵס וְשְׁלוֹם.

– כלומר: בכל צורה של

התפעלות האהבה, מן

ההכרח שתהיה תחילה

הקדמה של יראת חטא, כדי

שיהיה "סור מרע" בתכלית;

אחרת – אין באפשרותו

להגיע לאהבה. להלן מסביר

רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי

אהבה של כלות הנפש – אין

בכוחה לחייב את ענין עבודת

ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף,

ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה

מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה זו

(שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, כי אם

שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן

של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש

שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה

בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

יום שני כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, החיים ב"ה:

ל"אחד", זאת ישיב אל לבו – והיינו שעליו להתבונן בַּמֶּאֱמָר

רְבוּתֵינוּ וְזִרְזֵנוּם לְבִרְכָּה¹⁶, כי "על פְּרִיחָא אֲתָה חַי" – על אף

שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים – כלות הנפש, עליך,

אבל, בניגוד לרצונך –

לחיות, בְּגוֹף הַחַיִּים לְתַחִיזוֹ,

כְּרִי לְחַמְשֵׁי חַיִּים

עֲלִיזִים מִתֵּי חַיִּים

כְּרוּד־הוּא לְמִטָּה, עַל יְדֵי

תוֹרַת חַיִּים, – שעל ידי

תורה ממשיכים את החיים

העליונים למטה, לְהִיזֵת

דִּירָה בְּתַחֲתוֹנִים לְאַחֲדוֹתָו

וְתִפְרָד בְּכַחֲמֵי גִלּוּי, –

כמו שבדירה מתגלה האדם

בכל מהותו כמו שהוא, כך

גם למטה, בנבראים

התחתונים, תהיה התגלות

אמיתית ענין אחדות ה', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל, – שזוהי תכלית

הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. –

זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי

45 וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוּדָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּמְשָׁכֶת מִכַּחֲמֵי

46 אֲהָבָה עֶזָה זֶה, הִיא בְּכַחֲמֵי "שׁוּב" לְבָר, – הימנעות מכלות

47 הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות

48 הנשמה בגוף. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר

49 בְּסֵפֶר יִצְיָרָה: "וְאִם רִץ

50 לְבָר שׁוּב לְאַחֲרֵי, פִּירוּשׁ

51 "וְאִם רִץ לְבָר" – הִיא

52 תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלֵּב

53 בְּחִלָּל הַיָּמִין, – מקומה של

54 הנפש האלקית,

55 כְּשֶׁמִּתְגַּבֵּר – התשוקה,

56 וּמִתְלַחֶמֶת

57 בְּמֵאֵד מֵאֵד עַד בְּלוֹת

58 הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל

59 חֵיק אָבִיהָ חַיִּים

60 כְּרוּד־הוּא, וְלִצְאָתָו

61 מִמֵּאֱסָרָה בְּגוֹף הַגּוֹפֵי

62 וְנִשְׁמִי לְדִבְקָה בּוֹ יִתְפָּרֵד – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא

63 בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש –

64 להתאחד עם הקב"ה – אִזֵּי – אז צריך להיות "שוב לאחד", לשוב

22 וְאֵלָא אֵיךְ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי
23 שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע
24 לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו
25 אצלו "בעל כרחו", רק, כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך
26 אלקות ואחדות ה' בעולם.
27 וזהו "על כרחך אתה חי".
28 ואילו, לאחר מכן, כשהוא
29 כבר נמצא בתנועה של
30 "שוב", עליו שוב ליצור
31 בקרבו את התנועה של
32 "רצוא" ושל אהבה של
33 כלות הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדרגה עליונה
34 יותר, וכן גם מפני שבזהויות במצב של "שוב", הוא עלול להיות
35 נמשך לעניינים הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את
36 התנועה של "רצוא" – "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה
37 עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב",
38 להיפך מכלות הנפש. וְכֵּן שֶׁנֶּתְקַבֵּל מִקְדָּם אַחֵר פְּאִרְיָכוֹת עַל
39 מִשְׁנֵה זו: "עַל פְּרִתְךָ אֲתָה חַי", פְּעוּרָת חַי הַחַיִּים פְּרוּף־הוּא:
40 כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות
41 הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך
42 הגוף, כדי להמשיך את החיים של חי החיים למטה¹⁷.

1 לגלות אחדות ה' בעולם. וְכֵּן שֶׁנֶּתְקַבֵּל מִקְדָּם אַחֵר פְּאִרְיָכוֹת עַל
2 אַחֵר פְּאִרְיָכוֹת, – שיהיה אחד אחד, פְּרוּשׁ שֶׁהַיְחוד הַנֶּעֱלָם יִהְיֶה
3 בְּבִחִינַת "עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא". – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד
4 שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה.
5 "אחד באחד" היינו:
6 שה"אחד" של עולם
7 ומדרגה עליונה יותר,
8 יתגלה ב"אחדות" של
9 העולם והמדרגה
10 התחתונים יותר. וְזֶה
11 שְׁאוּמְרִים: "לֵכָה דודי
12 וְכו'". – לקראת כלה, שלקראת "כלה" – כלות הנפש שבאהבה זו,
13 יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" – להמשיך אלקות
14 למטה. וְכֵּן מֵאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְזִרְזֵנָם לְפָרְכָּה: "עַל פְּרִתְךָ
15 אֲתָה חַי, וְעַל פְּרִתְךָ כּו'", – אתה מת" – ההוראה בעבודת ה'
16 ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון
17 ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות
18 בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך
19 אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות – להיות בחיים.
20 ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו,
21 בעל כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני,

יום שלישי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עא, פרק נא והנה לתוספת... עד עמ' 142, וחיות הללו.

61 הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושיה,
62 מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי
63 להמשיך את האור והשראת השכינה גם על הנפש החיונית ועל הגוף –
64 נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו
65 החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן, שהמצוות המעשיות הן הן תכלית
66 כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא
67 מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי,
68 בחיות ובנשמה, זה בא על ידי ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בצינו
69 האופנים השונים ביראת ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק
70 נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון
71 ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"הוא נהורא איצטרך למשחא" – שאור
72 השכינה זקוק לשמן – בצינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו
73 כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" – "אינו עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר,
74 מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז
75 לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין השראת השכינה,
76 ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות
77 הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של
78 האדם.

43 פֶּרֶק נא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך
44 ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע, שתכלית
45 הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן להסביר בפרק
46 ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי – היא:
47 להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך;
48 ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור
49 ליהודי ללכת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על
50 ראשו, ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן"
51 ול"פתילה", שהוא ייאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה"
52 לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשיו הטובים של
53 יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתוך
54 "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית
55 שהיא חלק אלקה ממעל – כי, הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא
56 "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד
57 עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור השכינה, היות והשמן
58 נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה,
59 ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא מצוות ומעשים טובים
60 יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן,

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

1 וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בְּאוֹר לְשׁוֹן הַיְנוּקָא דְלַעֲלִי, - בפרק ל"ה - שאור
2 השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין",
3 מעשים טובים - ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים
4 - לשמן שהוא חכמה? - צריך לְבֹאֵר תַּחֲלָה לְהִבִּין קֶצֶת עֲנִין

5 הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה שְׁחִיתָה
6 שׂוֹרָה בְּבֵית קְדָשִׁי קְדָשִׁים,

7 - ב"קדשי קדשים" היתה
8 הרי, "השראת השכינה",
9 שלכן היו קיימות הלכות
10 מיוחדות שהיו קשורות
11 בקדשי קדשים, מפני ששם
12 היתה השראת השכינה, וְכֵן
13 כָּל מְקוֹם - שאומרים שיש
14 בו הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה - מֶה
15 עֲנִינָהּ? - מהו הענין
16 שמציינים באופן מיוחד
17 מקום מסוים ואומרים
18 שעליו במיוחד ישנה
19 השראת השכינה? הֲלֹא

20 "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ בְּבוֹדוֹ", וְלִי אֶתֶר פְּנוּי מִנִּיה! - אין מקום
21 שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא באותו מקום
22 מסוים - ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום?
23 יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות
24 של מדריגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה
25 נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא
26 של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום
27 השכינה היא בהתגלות. אֲךָ הָעֲנִין, פְּרָכְתִּיב; - כמו שכתוב:
28 "וּמִכְשָׁרֵי אֶחָיו אֱלֹהִים", - ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא
29 יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם - שְׂכָמוּ שְׁנִשְׁמָת
30 הָאָדָם? הֵיא מְמַלָּא כָּל רַמ"ח - 248, אֲבָרֵי הַגּוֹף מְרֹאשׁוֹ -
31 החלק העליון ביותר בגופו, וְעַד רַגְלֹו, - האברים התחתונים ביותר
32 בגופו - את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה
33 נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף,
34 שהנשמה לא תמלא אותו, וְאֵף עַל פִּי בֶן עֶקֶר מְשֻׁכָּנָה -
35 בפנימיות, וְהַשְּׂרָאָתָה - באופן מקיף, הֵיא בְּמַחוּ, וּמִהַמָּח
36 מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֲבָרִים, - באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק
37 אדמו"ר שליט"א³, הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות
38 שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים.
39 זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין
40 של אור. דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: וְכָל אֲבָר
41 מְקַבֵּל מִמֶּנָּה - מהנשמה, סוגים שונים של חיות וְכֵן הָרְאוּי לוֹ
42 לְפִי מִזְנוֹ וְתִבְנִיתוֹ, - של האבר, ולא⁴ שהשינויים (שהכוח באבר

ליקוטי אמרים

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הינוקא
דלעיל צריך לבאר תחלה להבין
קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית
ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא
מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין
כדרכיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שנשמת האדם
היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו
ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח
מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות
וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאוזן
לשמע והפה לדבר והרגלים להלך כנראה בחוש
שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות

אחד שונה מהכוח שבאבר שני) נוצרים על ידי האבר עצמו, כמו
הגוף הנראה במים כשהם נמצאים בכלי של זכוכית צבועה - אלא,
מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש, לראות, או
לשמע וכו'. ובלשון ה"תניא": הָעֵין - מקבלת מן הנשמה חיות וכו',
לְרֹאוֹת, - כוח הראיה הוא
בהתאם למזגו ותכונתו של
חומר העין, שהוא כדבר
מלוטש, המסוגל לראיה,
וְהָאָזְן - מקבלת חיות וכו'
לְשֻׁמַּע, וְהַפֶּה לְדַבֵּר,
וְהַרְגָלִים לְהֵלֵךְ, - כל אחד
מהאברים מקבל לפי מזגו
ותכונתו, את החיות והכוח
מן הנשמה ה"שורה"
ומתגלה בתחילה במוח.
כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ שְׂכָמוּ
מְרִיגֵשׁ כָּל הַנִּפְעָל בְּרַמ"ח
אֲבָרִים וְכָל הַקּוּרוֹת
אוֹתָם. - כל אשר קורה

באברים - מרגיש האדם במוחו, וכל כך למד: - מפני שבמוח נמצא
עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל
האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו.
והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובאם לא היו הכחות מחולקים מצ"ע
(כ"א רק מצד האברים - כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית
צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים לא הי'
שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון שעליו כבר מדין
להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה - אין שינוי בין
הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח
שנמשך בו נקנה בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו
כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות כלל
(גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין
הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' - כיון שהיא פשוטה
בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד קודם שנמשך מהנשמה בפו"מ
באברים - הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום"
דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות. כדי להקל על הבנת הדברים
שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א - נדרשת הקדמה
קצרה: שני ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות - חיים
- שהגוף כולו חי מהנשמה. ובמחנה זו - אין הבדל בין אבר אחד
למשנהו. הראש אינו יותר מאשר חי, והרגל אינה פחות מאשר חי.
כל הגוף, על כל אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר
"אור". ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים
במיוחד לאותו אבר; ולמשל - העין מקבלת מהנשמה חיות וכו'

1. איוב יט, כו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להבא לקמן - להעיר מזה"ג רנז, ב". 3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומהמוח מתפשטת לכל האברים" - מה שהיא בשוה בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין - "וכל אבר מקבל ממנה...". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבועה". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ל שפרט ד' אלו - שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשות, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' - חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלך (תכלית העשי' והירידה) (ולכן לא נקט ידיים)".

1 לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים
2 – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל
3 אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל
4 אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם
5 משתנים בכל אבר בנפרד. –
6 החיות של הנפש היא
7 פשוטה, כלומר: אין בה שום
8 התפצלות של כוחות שונים,
9 וכיצד נוצרת ההשתנות
10 בכוחות? – הדבר בא
11 כתוצאה מהתלבשות החיות
12 באברים, שמהחיות
13 המתלבשת בעין – נוצר כוח
14 הראיה, ומהחיות
15 המתלבשת באוזן – נוצר
16 כוח השמיעה, וכך הלאה,
17 וכמו למשל מים הנמצאים
18 בכלי של זכוכית צבועה,
19 הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם
20 נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים
21 המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר
22 ממשיך מהנפש חיות פשוטה, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח
23 פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראייה, וכך בשאר האברים.
24 האופן השני – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף.
25 כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראייה,
26 שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא
27 שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר
28 המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני,
29 שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר
30 בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן
31 ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר
32 הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים
33 מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך
34 זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים
35 את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות
36 הנמשכים באברים. הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה
37 שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר
38 האברים, מכיוון שאותן רגשות כבר יצאו מהעין או מהאוזן (וכמו
39 במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים
40 שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי
41 והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל
42 ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי
43 שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד
44 (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד.

ליקוטי אמרים

אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי
הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה
ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי שונים מתלבשי ברמ"ח
מקומו כפי ציור חלקי מקומו אברי הגוף שלפי זה נמצא
עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית
כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט
ומופשט מכל ציור גשמי ומבחי' וגדר מקום ומדה וגבול
גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה
לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר
שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי

וכך נרצה לומר גם ביחס לעניננו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות
השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות
שהוא כבר יצא מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש
הבא מהאוזן – הרי, אבל, אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר
של התחלקות כלל (גם לא
באופן שכוחות כלולים בה),
– לא היו בנשמה שבמוח
שום התחלקות ושינוי בין
הרגשת הנעשה בעין לבין
הרגשת הנעשה באוזן או
בשאר האברים, מכיוון
שהיא הרי פשוטה בתכלית
– וגם אם מבחינת הרגשות
הבאים מהאברים, כן היה
הבדל, הרי לא היה שינוי זה
נקלט בנשמה כמו שהיא
במוח, אם נאמר שהיא
פשוטה בתכלית. כל האמור,
מכריח לומר, שעוד לפני שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש
לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן,
באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי וההתחלקות בין
הכוחות השונים. והנה, אין שני קבלת הכחות והחיות שבאברי
הגוף – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו
נובע מן הנשמה מצד עצמה ומהותה, – שנאמר, שיהיה מהותה
ועצמותה – של הנשמה, מתחלק לרמ"ח – 248, חלקים שונים –
וכך הם מתלבשים ברמ"ח – 248 מקומות, כפי ציור חלקי
מקומות אברי הגוף, – כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר
בגלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח
לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים
ב"248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר
לומר, שכן, שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה – של הנשמה, מצד
בציור גשמי – ויש לה ודמות ותבנית כתבנית הגוף חס ושלום,
– ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר
גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובצורתם – אי אפשר
לומר כך – אלא – הנשמה כלל – היא (1) עצם אחד, (2) רוחני –
ותירה מזו, האחדות שבה, היא באופן פשוט – ולא "מורכב" מחלקים
שונים, ועצמותה הרוחנית היא ומפשט מכל ציור גשמי ומבחינת
וגדר מקום ומדה וגבול גשמי – מכל האמור הנשמה מופשטת מצד
מהותה ועצמותה, – היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם
כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה שינוי
בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר: ולא שייך במהותה ועצמותה
לומר שהיא – הנשמה נמצאת במחין שבראש יותר מברגלים,
מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחינת מקום וגבול
גשמי, – הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא

- 1 נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, רק שתרי"ג - 613, מיני כחות
- 2 וְחִיּוֹת בְּלוּלִים בְּחַבְיוֹתָהּ
- 3 וְעֲצָמוֹתָהּ, לְצֵאת אֵל
- 4 הַפֶּעַל וְהַגְלִי מִהֶעֱלָם, 1 -
- 5 בשעה שהם בנשמה, הם רק 2
- 6 ענין של "כוח" הכלולים בה 3
- 7 בהעלם - כלומר: בהעלם 4

ליקוטי אמרים

- 1 רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה
- 2 ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות
- 3 רמ"ח אברין ושם"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש
- 4 החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושם"ה כחות וחיות הללו.

יום רביעי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 142, והנה על המשכת... עד עמ' 142, כנ"ל:

- 15 נמשכות בשאר האברים, הן כלולה ומלבשת במוחין שבראש,
- 16 ומתגלים בגוף - או אומרים, שעיקר מקום ההמשכה וההתגלות הוא
- 17 במוח שבראש, ומהמוח זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות
- 18 ומזות הנשמה נמצאת בכל מקום בשוה, ברגל כמו בראש. בתחילה
- 19 דובר רק על רמ"ח אברי
- 20 הגוף ורמ"ח כחות הנשמה
- 21 המלוכשים בהם, אך, לאחר
- 22 מכן מדובר כבר יותר
- 23 בפרטיות, שישנם תרי"ג:
- 24 רמ"ח אברים ושם"ה גידים,
- 25 ולכל אחד מהם יש ענין
- 26 מיוחד של חיות הנפש, ולכן
- 27 מכאן ואילך כבר מדובר על
- 28 תרי"ג. והנה, על המשכת
- 29 כל התרי"ג - 613, מיני
- 30 כחות וחיות - הנמשכים
- 31 מהעלם הנשמה אל הגוף
- 32 להחיותו - עליה - על

ליקוטי אמרים

- 1 והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם
- 2 הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה
- 3 והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין
- 4 שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי
- 5 להם לפי מזגם ותכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל
- 6 השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות
- 7 החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלוכשת במוחין
- 8 שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכ' זו בבחי'
- 9 גילוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת
- 10 הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי
- 11 לו כפי מזגו ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח
- 12 השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח
- 13 כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי
- 14 שנגלית שם כלל' החיות המתפשט ממנה. רק כחותיה
- 15 של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי
- 16 הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי
- 17 המוחין מקבלים תחלה
- 18 חכ"ה וחיות הראוי להם לפי מזגם ותכונתם, שהן - השכל
- 19 המתחלק לשלושה כוחות: חכמה-בינה-דעת וכן המשכה וכל
- 20 השייך למחין. - שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המזג והתכונה
- 21 של המוח - מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, ולא זו בלבד, -
- 22 שהמוחין מקבלים את החיות שלהם לפני שאר האברים, אלא גם
- 23 כללות כל המשכות החיות לשאר האברים, גם בן - לפני שהן

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתיבת מין שוללת ממש - זהו באידיש, בלה"ק ("מין" היינו שכולל כמה פרטים, ולשלוש ממש) צ"ל "כמין" (צריך במס' סוכה וכו' ב). ואולי הדיוק "מין" כאן - כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו - העין) כמה כחות ראי', וכמו ראייתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועיה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) - וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו שבעין היתה רק רע, הרי הי' גם אז בהעלם אצלו (במקור כח הראי' שבעין - היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' - היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע". 8. מה שלהלן נזכרות לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין - מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ד'.

- 1 [וַאֲפִילוּ הַלֵּב - שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, בְּנִזְכָּר לְעֵיל - בפרק י"ב, שכן נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה
2 "לבא פליג לכל שיפין",
3 בכל זאת, גם הלב מְקַבֵּל
4 מִהֶמֶת, וְלִבְנֵי הַמֶּלֶךְ שְ�לִישׁ
5 עָלָיו - על הלב, בְּתוֹלְדוֹתוֹ, 2
- ליקוטי אמרים
- חרדים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט
עליו בתולדתו כנ"ל]:
- 10

יום חמישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 144, א"ס ב"ה:

- 11 וְכֵכָה מְמַשׁ, עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל
12 עֲלָמִין - כל העולמות, לְהַחְיֹתָם, - כמו שלמדנו במשל הנפש,
13 שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין סוף ברוך הוא
14 "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וְכָכָל עוֹלָם יֵשׁ
15 בְּרוּאִים לְאֵין קֵץ וְתִכְלִית,
16 בְּרוּא רַבּוֹת מִיַּנִּי מִדְּרָגוֹת
17 מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת כו', -
18 מספר נבראים בלי גבול בכל
19 עולם, וְכֵן רַבּוּי הָעוֹלָמוֹת
20 אֵין לוֹ קֵץ וְגִבּוֹל, גְּבוּהָ עַל
21 גְּבוּהָ כו'. - ישנם עולמות
22 בלי מספר, וכל עולם
23 למעלה מהעולם השני -
24 שכן, ההתחלקות בדברים
25 ברוחניות, היא רק באשר
26 לדרגה, וכשאומרים "הרבה
27 עולמות", הכוונה היא, שכל
28 אחד מהם הוא במדרגה
29 אחרת, עולם אחד למעלה
30 מהשני, ובכך מתבטאת
31 ההתחלקות הגדולה
32 בעולמות ונבראים, שהמשל
33 על כך הוא ההתחלקות באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס
34 לנשמה, אי אפשר לומר שמדות ועצמות הנשמה נמצאת במוח
35 שבראש יותר מאשר ברגלים - כך גם בנמשל, שמבחינת מהות
36 ועצמות אין סוף אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין סוף"
37 נמצא בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה.
38 וְהִנֵּה, מִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שָׁנָה בְּעֲלִיּוֹנִים
39 וְתַחְתּוֹנִים, בְּמֶשֶׁל הַנֶּשֶׁמָה תְּנוּכָה לְעֵיל, - שמדות ועצמות
40 הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר שהיא נמצאת
41 במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתִקּוּנֵינוּ:
42 "דְּאִיהוּ - הקב"ה, סְתִימוֹ דְּכָל סְתִימִין", - הוא נעלם מכל
43 הנעלמים, פְּרוּשׁ - לא שהוא נעלם יותר מאשר כל הנעלמים, אלא
44 שהוא נעלם גם מכל הנעלמים: דְּאֵפִילוּ בְּעֲלָמִין סְתִימִין דְּלֵעִילָא
45 הוּא סְתוּם וְנִעְלָם בְּתוֹכָם, - שאפילו בעולמות הנעלמים
46 שלמעלה, הוא איננו בהתגלות, כְּמוֹ שֶׁהוּא סְתוּם וְנִעְלָם
47 בְּתַחְתּוֹנִים, - כמו שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, כִּי לִית
48 מִחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיהּ כָּלָל, - אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, אֵפִילוּ
49 בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, - הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות
50 התחתונים, מדות ועצמות אין סוף ברוך הוא הוא שלא בהתגלות,
- ואילו בעולמות העליונים, הוא בהתגלות - כי, גם בעולמות העליונים
הוא שלא בהתגלות כמו בעולמות התחתונים. וְנִמְצָא, כְּמוֹ שֶׁמֻצָּו
שָׁם - בעולמות העליונים, כִּדְ נִמְצָא בְּתַחְתּוֹנִים מְמַשׁ. - הרי שגם
בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות
התחתונים, שכן, כשם שהוא
נמצא בעולמות העליונים,
באותה מדה הוא נמצא גם
בעולמות התחתונים.
וְהַהֲבֵדֵל שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת
עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא
מִצַּד הַמִּשְׁכַּת הַחַיּוּת אֲשֶׁר
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְמַשֵּׁךְ
וּמְאִיר בְּכַחֲנֵת גִּלּוּי
מִהֶעֱלָם - כפי שיסביר
להלן, שההתגלות היא כדי
להחיות העולמות והנבראים
שבתוכם, כי חיותם, היא
ההתגלות האלקית שבהם -
ובכך מתבטא ההבדל שבין
העולמות העליונים
לעולמות התחתונים - באיזו
מדה ההתגלות: בעולמות
העליונים ההארה מהחיות האלקית היא יותר בהתגלות מאשר
בעולמות התחתונים. בדברו כאן, בענין הגילוי וההעלם, מסביר רבנו
הזקן, במאמר המוסגר, שזהו אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות
האלקית שבעולמות, בשם "אור" [שְׁנֵה אֶחָד מִהֶטְעָמִים שֶׁהַשְּׁפָעָה
וְהַמִּשְׁכַּת הַחַיּוּת מְכַנֶּה בָּשֵׁם "אור" עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל - במקום "שפע"
שקוראים החוקרים להשפעת החיות האלקית - זה נקרא ב"קבלה"
בשם "אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את
ההתגלות מההעלם - בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור,
ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור "אור",
כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי -
שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא - יכול להיות נשפע, כמו
למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד,
יימשכו במקום אחר. ואילו, "אור" ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה
בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר, מדוע החיות
האלקית הנמשכת בעולמות - נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי
מן ההעלם. [המשכת החיות, שאין סוף ברוך הוא, ממשיך ומגלה, היא
- לְהַחְיֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם, - שבכך, קיים כבר הבדל
בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שֶׁהָעוֹלָמוֹת

1 הַעֲלִינִים מִקְבָּלִים - המשכה וחיות זו, בְּכַחַת גִּלּוֹי קֶצֶת יוֹתֵר
2 מִהַתְחַנֻּנִּים, - מאשר העולמות התחתונים. כלומר: גם בעולמות
3 העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש - כי אם קצת יותר מאשר
4 בעולמות התחתונים. וְכָל הַפְּרָאִים שֶׁבָּהֶם - בעולמות העליונים,

5 מִקְבָּלִים - חיות גלויה זו, כָּל
6 אֶחָד כְּפִי בָחוּ וּתְכוּנָתוֹ, -

7 כמו שלמדנו במשל, שכל
8 אבר מקבל חיות מהמוח "כפי
9 מזגו ותכונתו", כך גם
10 בנמשל, מקבל כל נברא את
11 חיותו, "כפי מזגו ותכונתו",
12 כלומר: עד כמה שיש בכוחו
13 לקבל, ובאיזה אופן ותכונה
14 תתגלה בו החיות - אם
15 באופן של מוחין ושכל, או
16 באופן של מדות ו"אבל לא
17 שה"תכונה" מסתירה הגילוי
18 כ"א 'ממשיך ומאיר לו' -
19 הערת כ"ק אדמו"ר
20 שליט"א, שְׁחִיא תְכוּנַת
21 וּבְכַחַת הַמְשָׁכָה הַפְּרִיטָה
22 אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
23 מְשִׁיךְ וּמְאִיר לוֹ; - לאותו
24 נברא פרטי. וְהַתְחַנֻּנִּים,
25 אֲפִלּוּ הַרוּחָנִיִּים, אֵינֶם
26 מִקְבָּלִים - את החיות
27 האלקית, בְּכַחַת גִּלּוֹי כָּל
28 כֶּךָ, - כמו העולמות
29 העליונים, רק בְּלִבּוּשִׁים
30 רַבִּים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־

31 הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהֶם - באותם לבושים, הַחַיּוּת וְהָאֹר אֲשֶׁר מְשִׁיךְ
32 וּמְאִיר לָהֶם לְהַחְיֹתָם. - שהחיות האלקית הנמשכת להחיות את
33 העולמות התחתונים, לבושה בהרבה לבושים המסתירים, שהחיות
34 לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים מסתירים, איננה
35 רק בכמות, במספר הלבושים המסתירים על החיות, כי אם גם באיכות:
36 מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר בצורה כזו, שנברא ממנו עולם
37 גשמי. שכן, גם במספר רב של לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות
38 נבראים רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי - נדרש
39 סוג לבוש אחר לגמרי - ובלשון ה"תניא": וְכָל כֶּךָ עֲצָמוּ וּנְבָרוּ
40 הַלְבוּשִׁים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ הוּא מְלַבֵּשׁ וּמְסַתֵּיר בָּהֶם הָאֹר
41 וְהַחַיּוּת, - לא רק שהלבושים הם גדולים ורבים במספר, אלא הם
42 מסוג כזה שההסתרה עצמה שהם מסתירים, היא גדולה וחזקה יותר,

ליקוטי אמרים

מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי' שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי' גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ס ב"ה מלביש בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ס ב"ה מלביש ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז החומרי והגשמי ממש ומהווה ומחיהו בחיות ואור אשר ממשיך ומאיר לו אור המלוכש ומכוסה ומוסתר בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי' האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש אור וחיות המהוה אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ס ב"ה רק שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ה שאור וחיות כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה*) וכו' עד שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ס ב"ה:

*) [בדפוסים הקדומים ה' כתוב "מלכות דמלכות דעשיה" וג"ל דצ"ל "מלכות דיצירה" וכ"ה באנה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה כו'. אשר נמצא לפנינו גוף כתי"ק].

עַד אֲשֶׁר בָּרָא בּוֹ - באור וחיות אלה, עוֹלָם הַחֲמָרִי וְהַגְּשָׁמִי
מְשִׁיךְ, - "כי ישנו עולם העשי' רוחני"¹⁰ - הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א, וּמַהוּוּ וּמַחְיֵהוּ בְּחַיּוּת וְאֹר אֲשֶׁר מְשִׁיךְ וּמְאִיר לוֹ,
אֹר הַמְּלַבֵּשׁ וּמְסַתֵּיר בְּתוֹךְ הַלְבוּשִׁים הַרְבִּים וְהַעֲצוּמִים
הַמְעֲלִימִים וּמְסַתֵּירִים
הָאֹר וְהַחַיּוּת, עַד שֶׁאֵין
נִרְאָה וְנִגְלָה שׁוּם אֹר
וְחַיּוּת רַק דְּבָרִים חֲמָרִיִּים
וְגִשְׁמִיִּים, וְנִרְאִים מְתִים, -
נדמה שאלה הם דברים
מתים, שאין בהם חיות
רוחנית, וכפי שהדבר בכדור
הארץ החומרי, כדלהלן. אָךְ
בְּתוֹכָם יֵשׁ אֹר וְחַיּוּת
הַמְּחַיֶּה אוֹתָם מֵאֵין לֵישׁ
תָּמִיד, שְׁלֹא יִחְזְרוּ לְהִיּוֹת
אֵין וְאִפֹּס בְּשָׁחִי, - לפני
שנבראו. שכן, לא די במה
שהם נבראו פעם אחת
בששת ימי בראשית, אלא,
תמיד, בכל עת ובכל רגע, על
האור והחיות האלקי לחדש
ולהוות מחדש מאין ליש -
הרי, שתמיד ישנם בהם האור
והחיות האלקי המהווה
אותם, למרות שאין הם
נראים, וְאֹר זֶה הוּא מְאִיר
סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, רַק
שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּלִבּוּשִׁים רַבִּים,
וְכַמּוֹ שֶׁבְּתוֹכָם כְּעֵין חַיִּים,
שֶׁאֹר וְחַיּוּת בְּדוּר הָאָרֶץ הַחֲמָרִי הִנֵּרָא לְעֵינֵי בָשָׂר, הוּא
מִמְּלָכוֹת דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָּה, - "מלכות דעשיה" היא הספירה
התחתונה ביותר ב"עולם העשיה", וב"מלכות" עצמה, ישנה הרי
התכללות מכל עשר הספירות, שהתחתונה שבהן היא "מלכות", וזהו
"מלכות דמלכות דעשיה" - בחינת "מלכות" שבספירת "מלכות" של
העולם התחתון ביותר - עולם הזה, וּבְתוֹכָהּ - ישנה, מְלָכוֹת דְּיִצְחָר
וְכוּ', - וכך הלאה, שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של
"עולם הבריאה" וכו', עַד שֶׁבְּתוֹךְ כָּלֵן - בספירות של כל העולמות -
כולל גם "עולם העשיה", ישנן י' סְפִירוֹת דְּאִצְלוֹת¹² - "עולם
האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של "עולם האצילות"
מיוחדות באין סוף ברוך הוא - הַמְּיַחֲדוֹת - הספירות של "עולם
האצילות" מיוחדות בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא: - הרי, שגם

9. "כפי כחו ותכונתו" - הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו' - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש - לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, ונענין הצמיחה, חיות ומדבר - בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתו], ובזה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש נדלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו' הנראה לעיני בשר ועוד. משא"כ עולם העשי' סתם (שכולל גם העשי' הרוחני) - כותב לקמן (ספ"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל'). 11. "ש"ש פ"א - בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 12. "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצי' בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" - הערת כ"ק

1 בכדור הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אין סוף ברוך הוא, הבאים
2 על ידי הספירות של העולמות (שהן – ה"ספירות" – האלקות של
3 העולמות), והם נמשכים דרך לבושים המכסים ומסתירים על החיות,
4 שלא תיראה. זהו ההסבר על ההבדל שבין העולמות העליונים לבין
5 העולמות התחתונים, הנובע מהאור והחיות הנמשכים מאור אין סוף
6 ברוך הוא, לזהות ולהחיות את העולמות: בעולמות העליונים החיות

7 היא יותר בהתגלות, ובעולמות התחתונים היא פחות בהתגלות, עד
8 שבעולם הזה הגשמי – החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל.
9 ברם, מבחינת מזהות ועצמות אין סוף ברוך הוא – אין כל הבדל בין
10 העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, אור אין סוף,
11 מוסתר גם בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם
12 בתחתונים.

יום שישי כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 144, פרק נב. וכמו שבנשמת... עד עמ' עג, מהשמש.

13 **פָּרָק נב.** בפרק הקודם, החל רבנו הזקן להסביר, ענין השראת השכינה
14 שהיתה בקדשי קדשים ובמקומות מסוימים נוספים, כאשר יש להבין לכאורה:
15 מה משמעות "השראת השכינה" – במקום זה או אחר והרי "מלא כל הארץ
16 כבודי"? ורבנו הזקן הסביר ש"מבשרי אחזה" – מגופו ונפשו יודע האדם,
17 שנשמתו נמצאת בכל גופו ובכל
18 אבריו – ובכל זאת, עיקר מקום
19 הנשמה, הוא במוחין שבראש.
20 והרי, כלפי עצם הנשמה, אי
21 אפשר לומר כך, שכן עצם
22 הנשמה נמצא בכל האברים
23 באופן שווה, הוא לא נמצא
24 במוחין שבראש יותר מאשר
25 ברגלים; אלא, הכוונה להמשכה
26 הכללית והגלויה של החיות,
27 הנמשכת מהנשמה להחיות את
28 הגוף, לפני שהיא מתפשטת בגוף
29 לפי מזגו ותכונתו של כל אבר –
30 על המשכה כללית וגלויה זו
31 שמן הנשמה, אומרים שעיקר

50 מְלַבֵּשׁ וְנִכְלָל בְּרָצוֹנוֹ וְהִקְבֵּיתוֹ וְכִינֵיתוֹ וְדַעְתוֹ יְהִיבְרָה, – של
51 הקב"ה, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "מִחוּין", – ספירות כתר (רצון), חכמה,
52 בינה ודעת – נקראות "מוחין" למעלה, ובהן מלובשת ונכללת
53 ההמשכה הכללית של החיות, והיא ההתגלות הראשונה של אין
54 סוף ברוך הוא בעולמות, וְהֵן
55 הֵן – הרצון, החכמה, הבינה
56 והדעת שלמעלה,
57 הַמְלַבֵּשִׁים בְּתוֹרָה
58 וּמִצְוֹתֶיהָ. – שכן, ההלכה
59 עצמה או המצוה עצמה, –
60 זהו רצונו של הקב"ה,
61 שרוצה שההלכה תהיה כך
62 וכך, או שהמצוה תהיה
63 באופן כזה; והשכל וההבנה
64 של ההלכות וטעמי המצוות
65 – הם ה"חכמה-בינה-דעת"
66 שלמעלה – הרי, בתורה
67 ובמצוות מלובשים המוחין
68 שלמעלה, שבהם ישנה

ליקוטי אמרים

פרק נב וכמו שבנשמת האדם עיקר גילוי כללות
החיות הוא במוחין וכל האברים
מקבלים אור וכח לבד המאיר להם ממקור גילוי החיות
שבמוחין ככה ממש עד"מ עיקר גילוי כללות המשכת
החיות להחיות העולמות והברואים שבהם הוא מלובש
ונכלל ברצונו וחכמתו וכינתו ודעתו ית' הנק' בשם
מוחין והן הן המלובשים בתורה ומצותיה וגילוי כללות
המשכה זו הוא מקור החיות אשר העולמות מקבלים כל
א' בפרטות רק הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה
כרמיון אור המתפשט מהשמש עד"מ וכחות אברי הגוף
מהמוח הנ"ל ומקור זה הוא הנקרא עלמא דאתגליא
ומטרונית' ואימא תתאה ושכינה מלשון ושכנתי בתוכם

69 ההמשכה הכללית של החיות האלקית לעולמות. וְגִלּוּי כָּלִלוּת
70 הַמְשֻׁכָּה זו – כשהמשכה הכללית שבמוחין – באה לידי התגלות,
71 שכפי שרבנו הזקן מסביר להלן, הרי כשהמשכה מהמוחין באה
72 בספירת המלכות, הוא מְקוֹר הַחַיּוּת, אֲשֶׁר הָעוֹלָמוֹת מְקַבְּלִים
73 כָּל אֶחָד בְּפִרְטוּתוֹ. רַק הָאֲרָה מִתְפַּשֵּׁטת וּמֵאִירָה מְקַוֵּר זֶה, –
74 לא מדובר כאן על המשכה הכללית שבמוחין, אלא – על
75 התגלותה – של המשכה זו. התגלות זו – היא מקור החיות שמקבלים
76 כל העולמות והנבראים, כל אחד מהם – ההארה הפרטית השייכת
77 אליו. הארה והתפשטות זו, היא: כְּרַמְיּוֹן אֲוֵר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַשְּׁמַשׁ
78 עַל הָרֶגֶל מְשָׁל, – כמשל האור שהוא הארה בלבד מהשמש, וכמשל
79 וְכִחוֹת אֲבָרֵי הַגּוּף – המתפשטים, מִתְּחִלָּה הַנִּזְכָּר לְעֵיל. – בפרק
80 נ"א. וּמְקוֹר זֶה – שהוא כבר התגלות מההמשכה הכללית
81 שבמוחין, הוא הַנִּקְרָא – בתורת הקבלה, "עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא", –
82 עולם של התגלות, שכן, כאן מתחילה ההתגלות של אלקות
83 בעולמות, וכן הוא נקרא ו"מִטְרוֹנִיתָא", – מלכה, המקבלת
84 מהקב"ה – המלך של המלכה, וְ"אַמָּא תַתְּאָה", – המדריגה
85 התחתונה יותר של "אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (ככתוב!;
86 אם (אם) לבינה תקרא), אלא – בינה היא "אימא עילאה",

32 מקומה, הוא במוחין שבראש, ומשם נמשכת ומתפשטת הארה בלבד אל כל
33 שאר אברי הגוף. כך – הסביר רבנו הזקן – גם בנמשל של אלקות ועולם.
34 מבחינת עצמות ומזהות אין סוף ברוך הוא, אין מקום לחלק בין העולמות
35 העליונים לבין העולמות התחתונים – שכן, גם הימצאותו של אור אין סוף
36 בעולמות העליונים – הוא בהעלם, עד כדי כך, ששום מחשבה, גם של
37 הנבראים שבעולמות העליונים, אין באפשרותה "לתפוס" ולהשיג אותו;
38 ובאשר לעצם הימצאותו של אור אין סוף – הרי הוא נמצא באופן שווה
39 בעולמות התחתונים ובעולמות העליונים. ההתחלקות בין העולמות העליונים
40 לבין העולמות התחתונים (כמו שהדבר במשל של ההתחלקות באברים) היא
41 מצד המשכת וגילוי החיות מאין סוף ברוך הוא, להתהוות העולמות
42 והנבראים ולהחיותם: החיות בעולמות העליונים היא בהתגלות יותר מאשר
43 בעולמות התחתונים. בפרק הבא, אותו אנו מתחילים ללמוד, ממשיך רבנו
44 הזקן להסביר בנמשל (של אלקות ועולם) מה שנאמר במשל, שהגילוי של
45 החיות הכללית, הוא במוחין שבראש.
46 **וְכִמּוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עֵקֶר גִּלּוּי כָּלִלוּת הַחַיּוּת הוּא בְּמִחוּין,**
47 **וְכָל הָאֲבָרִים מְקַבְּלִים אֲוֵר וְכֹחַ לְבַד, הַמֵּאִיר לָהֶם מְקַוֵּר גִּלּוּי**
48 **הַחַיּוּת שֶׁבְּמִחוּין – כִּכָּה מִשָּׁל, עַל הָרֶגֶל מְשָׁל, עֵקֶר גִּלּוּי כָּלִלוּת**
49 **הַמְשֻׁכָּת הַחַיּוּת, לְהַחַיּוּת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרֹאִים שֶׁבֵּהֶם – הוּא**

1 שלו. וכדי שהשכינה תתלבש בעולמות ובנבראים, מן ההכרח שהיא
2 תתלבש בלבוש המעלים ומסתיר על האור שלה, שדוקא אז – בכוח
3 העולמות והנבראים "לקלוט" ולקבל את האור ולא להתבטל
4 במציאות. אך, נשאלת השאלה: באיזה לבוש מדובר, שיש ביכולתו
5 להעלים ולהסתיר על אור
6 השכינה, ושהוא עצמו לא
7 יתבטל במציאות? מכיוון
8 שהשכינה היא הרי מקור כל
9 הנבראים, הרי היא מקור גם
10 ללבוש זה, ובשעה
11 שהשכינה מאירה באותו
12 לבוש, והוא נמצא במקור –
13 הרי על הלבוש להתבטל
14 במציאות? אלא – מסביר
15 רבנו הזקן להלן – לבוש זה,
16 הוא רצונו וחכמתו של
17 הקב"ה שבתורה ומצוות, והוא מדרגה עליונה יותר מאשר מקור
18 החיות של העולמות הנקרא "שכינה". לכן – אין לבוש זה מתבטל
19 בפני אור השכינה, בהיותו מדרגה שלמעלה מהאור. "אלא שעפ"ז
20 אדרבה עוד תוגדל הקושיא שאם אור השכינה א"א לסבול כו'
21 עאכ"כ מה שלמע' מזה – ומתרג': "רק שירדה..." – לשון כ"ק
22 אדמו"ר שליט"א.
23 ובלשון ה"תניא": ומהו תלבוש שיוכל לתקנתה ולתלבושה, –
24 שיהיה בכוחו להסתיר על אור השכינה, ולא יתבטל – הלבוש
25 עצמו, במציאות פאורה? הוא רצונו ותפארתו ותקמתו וכו' –
26 ובינתו ודעתו, שכאמור הם כולם מהווים ענין המוחין למעלה,
27 המלכשים בתורה ומצותיה, הנגלית לנו ולבנינו, – הם יכולים
28 להיות "לבוש" לאור השכינה, ושלבוש זה לא יתבטל באור השכינה

ליקוטי אמרים

ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה ולא יתבטל
במציאות באורה הוא רצונו ית' וחכמתו וכו' המלוכשים
בתורה ומצותיה הנגלית לנו ולבנינו דאורייתא מחכמה
נפקת היא חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא
דאתגליא דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעה וכו' וכמש"ל
שאור א"ס ב"ה מלוכש ומיוחד בחכמה עילאה והוא
ית' וחכמתו אחד רק שירדה בסתר המדרגות ממדרגה
למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלכשה
בדברים גשמיים שהן תרי"ג מצות התורה.

– וכל כך למה? דאורייתא מחכמה נפקת, – שכן, התורה באה מן
ה"חכמה", היא חכמה עלאה – חכמה עליונה, ספירת החכמה של
"עולם האצילות", דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא, – שלמעלה
מעלה מהעולם של התגלות. "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת
"שכינה" – "ראשית הגילוי"
– ו"חכמה עילאה",
שלמעלה מהתגלות בכלל,
הרי היא למעלה ולמעלה
מ"עלמא דאתגליא", דאיהו
חכים ולא פחכמה ידיעה
וכו', – הקב"ה חכם
(בבחינת חכמה ד"אצילות")
אבל לא ב"חכמה" הידועה,
וכמו שנתפאר לעיל,
שאור אינסוף פרוף הוא
מלכש ומיחד פחכמה
עלאה, – בחכמה העליונה, והוא יתפארת ותקמתו אחר. – הרי
שחכמה, וכן גם שאר הבחינות של מוחין שלמעלה (כמו בינה ודעת)
הם למעלה בהרבה מאשר מדרגת אור השכינה, ולכן יכולים הם
להיות לבוש לאור השכינה ולא להתבטל במציאות באור זה. ברם,
כיצד יכולים המוחין שלמעלה לשמש בתור לבוש, וכיצד יכולים
הנבראים לקבל לבוש זה – בשעה שהוא למעלה גם מאור השכינה?
– רק – זהו מפני שחכמה עילאה ותורה⁵ שירדה פסתה המדרגות
מפדנה – עליונה, למדנה – תחתונה, בהשתלשלות העולמות,
עד שנתלכשה בדברים גשמיים, שהן תרי"ג – 613, מצות
התורה. – שבהם ירדה ונתלכשה התורה, ובירידתה במדרגות
ובדברים הגשמיים התחתונים – יש בכוחה להיות לבוש המסתיר
על אור השכינה.

בכלל ואין זה הענין דכנס"י או הבנים). 5. "ואולי הכוונה רק לתורה ראה פ"ד ל' זה ממש. ועיין רפנ"ג: ח"ע דאצי' שהיא כללות התורה וצ"ע" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום ראשון	יום רביעי	כא אייר, לו לעומר	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: כי על . . . -ע" ומאדו כנ"ל.

על כל אחד ואחד לדעת, כי הוא יתברך בהשגחתו הפרטית נותן לכל אדם האפשרות להביא רצון העליון יתברך מן הכח אל הפעל, בקיום המצות ובחזוק הנהגות ותורתנו הקדושה בכל עת ובכל מקום שהוא, ואין הדבר תלוי אלא בעבודתו.

יום שני	יום חמישי	כב אייר, לז לעומר	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.
תניא: פרק נ. והנה . . . 140" ח"ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים - בשנת תקמ"ד - ותוכן שיחתם הי': דער רבי - רבנו הזקן - האט אויפגעטאן וואס מען איז ניט עלענט. אמאל, איז דער רבי - דער ר"מ און גאון - געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואס דער רבי האט מייסד געווען איז דער גרויסער ג-טליכער אויפטו, וואס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים - בשנת תקמ"ד - ותוכן שיחתם הי': הרבי - רבנו הזקן - פעל שאיננו בבדידות. פעם הרבי - הריש מתיבתא והגאון - היה בודד [לעצמו], והתלמידים היו בודדים [לעצמם]. דרך החסידות שהרבי יסד הוא החדוש האלקי הגדול, שהרבי אינו בודד וחסידים אינם בודדים.

יום שלישי	יום ששי	כג אייר, לח לעומר	ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח"קב.
תניא: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עם ווערט אלץ טרוקען און קאלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אן דעם געשמאק אין תורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

ראשית הירידה, רחמנא לצלן, הוא העדר העבודה בתפלה, הכל נהיה יבש וקר; גם המצות אנשים מלומדה' הופכים כבר לגטל; ממחרים, מאבדים את הטעם בתורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

יום
רביעי

שבת

כד אייר, לט לעומר

ה'תש"ג

מברכים ראש חודש סיון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות. לשלישי עולה הפעל קורא, ומעצמו. אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ"ל.

"אם בחקתי תלכו", "אם" זה, הוא לשון תחנונים, כמאמר רז"ל, שכונתו הלואי בחקותי תלכו. וזה שהקדוש ברוך הוא כביכול, מתחנן לפניהם שישמרו את התורה, זה עצמו מסייע ונותן כח לאדם שיעמד בבחירתו הטובה. ועוד זאת אשר בחקותי תלכו, דנעשית הנשמה מהלך.

בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות.

יום
חמישי

יום ראשון

כה אייר, מ לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: וככה . . . "עב" בתחנונים ממש.

ממאמרי רבנו הזקן בשנת תקנ"ה בליאזנא: "שכר מצוה מצוה", המצוה בעצם עצמותה היא השכר, והתגלות העצמות תהיה לעתיד, אבל זהו הקרן קיימת של המצוה. אמנם פרותיה אדם אוכל בעולם הזה, והוא בכל מצוה ומצוה בענינה, דכאשר צריך לאותו דבר הוא נענה.

יום
שישי

יום שני

כו אייר, מא לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: וההבדל . . . "עב" להחיותם.

קדם צווי "הוכח תוכיח", כתיב "לא תשנא את אחיך", כי זהו תנאי מקדם להוכחה. ואחרי זה כתיב "ולא תשא עליו חטא", שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

שבת
קודש

יום שלישי

כז אייר, מב לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קכ-קכד.

תניא: וכ"כ עצמו . . . א"ס ב"ה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר ששמע מאביו [=אדמור מהרש] בשם ה"צמח צדק" ששמע מרבנו הזקן, שהיה קורא את עצמו בשם בן להרב המגיד, ובשם נכד להפעל שם טוב.

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

שלבי הנישואין

הוריה – עד הנישואין ובמשך אותו הזמן היה אסור לאשה לדור עם בעלה (כנוסח ברכת האירוסין: "ואסר לנו את הארוסות"), טרם נכתבה כתובה, ואם מתה אינו יורש אותה. ולמרות זאת היא אשתו ואסורה לאחרים ללא גט (ראה הל' אישות פ"א ה"ג).

נישואין: כעבור משך זמן, כאשר האישה הייתה מסיימת את הכנותיה לעבור למגורים בבית הבעל, נכנסה ל'חופה' ונעשית אשתו לכל דבר, כדברי הרמב"ם כאן.

הזמן שבין האירוסין לנישואין היה נמשך לעיתים עד כשנה, במהלכה היו מתכוננים לנישואין, כמבואר במשנה (כתובות נז, א): "נותנין לבתולה [לאחר שקידש – רש"י] שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס עצמה... וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס עצמו".

אמנם, בתחילת תקופת הראשונים התחילו לאחד בין האירוסין והנישואין ולעשותם יחידו.

(תנאים, אירוסין ונישואין לשיטת רבותינו – מאת הרשד"ב לזין)

הלכות אישות פרק י, הלכה א: הָאֵרוּסָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים כֹּל זְמַן שֶׁהָיָה בְּבֵית אָבִיהָ... עַד שֶׁיָּבִיא אוֹתָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִתְּנָהּ עִמָּה וְיִפְרִישָׁנָה לוֹ; וְיִחַדּוּ וְזֶה הוּא הַנִּשְׁוּאָה בְּנִיּוֹתָהּ לְחֻפָּה, וְהוּא הַנִּשְׁוּאָה בְּכָל מְקוֹם.

מזמן מתן תורה ועד זמן הגאונים, האירוסין היו נערכים זמן מסוים לפני הנישואין. ובדרך כלל היו שלושה שלבים בדבר: שידוכין: כשהתרצו האיש והאשה להינשא נערכו 'שידוכין' בהם סיכמו ביניהם על השידוך, לפי תקנת חכמים שלא לקדש ללא שידוך, וכמובא בגמרא (קידושין יב, ב): "רב מנגיד.. על דמקדש בלא שידוכין", היינו שהנישואין מחייבים הסכמה קודמת.

אירוסין: אחרי שסיכמו על השידוך בא שלב האירוסין שנקרא גם 'קידושין' ובזמן הראשונים הונהג שהקידושין הן בטבעת שהחתן נותן לכלה, כפי שמבואר בתוספות (קידושין ט, א), וכן פסק הרמ"א (ס"ב, א). אמנם גם אחרי כן הכלה המשיכה לדור בית

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

מדוע חייבים לפרנס את הבנים?

שמשלם את דמי הנזק. ולפי זה חידש, שבזמנינו שדרך כלל הבנים דרים עם ההורים עד נישואיהם, חייב האב לזון את בניו אף לאחר גיל שש מצד חיוב המזונות כלפי האם שהרי אינה יכולה לאכול בעצמה ולמנוע מילדיה לאכול, ודינם כאורחים שמבואר בגמרא שהבעל חייב לממן לאשה את הוצאת האירוח. אך יש שכתבו, שלא מצאנו בהלכה לחלק בחיוב מזונות לילדים מעל גיל שש בין אם דרים אצל האם או לא (שבט הלוי ח"ה קלג, ב). וכן יש שדחו את הראיה מלשון הרמב"ם שסובר כשיטת הר"ן, כי אפשר שבהשוואת חיוב מזונות האשה לחיוב מזונות הבן, כוונתו כדברי המהר"ם מרוטנבורג (מובא בטור אהע"ז שם) שחיוב פרנסת הבנים הוא חיוב ממוני גמור ולא בגדר 'צדקה', ואפילו אם נפלה להם ירושה והם עשירים חייב האב בפרנסתם. ולענין זה משווה הרמב"ם את חיוב פרנסת הבנים לחיוב פרנסת האשה שאף הוא חיוב גמור ואף אם יש לה נכסים משלה חייב במזונותיה, אך לאחר גיל שש החיוב לזון את בניו הוא מדין צדקה, ואם יש להם נכסים אחרים פטור (מנחת צבי ח"ג ס"ד).

הלכות אישות פרק יב, הלכה יד: בְּשֵׁם שְׂאֵדָם חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ, כִּד הוּא חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנֹתָיו חֲקָטָנִים עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים.

לכאורה היה לרמב"ם לכתוב בקיצור "חייב אדם לזון את בניו", ולמה הקדים "כשם שחייב במזונות אשתו..."?

אלא מכאן שדעתו כדעת הר"ן (כתובות ס"פ א"פ) שחיוב האב במזונות בניו אינו חיוב מיוחד כלפי הבנים, אלא חלק מחיוב המזונות לאם. ולכן חיוב זה קיים רק כשהאם קיימת, ואם מתה האם פקע החיוב כלפי הבנים.

אך ה'בית יוסף' (אהע"ז ס"י ע"א) הביא בשם הרא"ש שגם הבא על הפנויה ללא קידושין והוליד בן חייב לזונו, ואם החיוב קיים גם כשאין לאב חיובי אישות כלפי האם, מוכח שלדעה זו מדובר בחיוב עצמי כלפי הבנים (משנה למלך).

ולדעת הגר"מ פיינשטיין (אג"מ יו"ד א ס"י קמג) כל הראשונים סוברים כדעת הר"ן שהחיוב הוא כלפי האשה. ודברי הרא"ש שחייב לזון אף את הבן אף שאיננו חייב כלפי האם הוא משום שכיון שגרם לה ללדת בן שצריכה לזונו הרי הוא כמזיק

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

'להרחיק הכפיה'

ב. הרמב"ם מפרש שכופין את הבעל לגרשה מיד, כיון שלטענתה בעלה מאוס עליה, ואינה כשבויה שתבעל לשנאויה לה, אך "תצא בלא כתובה".

וכתב ה'מגיד משנה' שלדעת הרבה מפרשים "בדין התלמוד אין כופין את האיש להוציא אף שאומרת מאוס עלי... וכבר פשטה הוראה הזאת בכל ארצותינו, שלא כדעת רבינו [הרמב"ם] בזה. שאין כופין את האיש לגרש". והטעם: "מפני קלקול הדור שלא תהיה אשה נותנת את עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה".

הלכות אישות פרק יד, הלכה ח: אִם אִמְרָה: 'מֵאֲסָתִיהּ... כּוּפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא לְשָׂעֲתָהּ, לְפִי שֶׁאִמְרָה בְּשִׁבְתָּהּ שֶׁתִּבְעַל לְשָׂנֶיהָ; וְתֵצֵא בְּלֹא כֶּתֶבֶת כָּלָל.

לדעת אמימר (כתובות סג, ב) אם אמרה האשה 'מאוס עלי' – "כייפנין ליה". ושני פירושים נאמרו בדבר:

א. לדעת רבינו תם (תוס' ד"ה אבל, שם) כופין את האשה להישאר תחת בעלה, אולי תחזור בה ותפסיק למאוס בו (ריטב"א), אך הבעל אינו יכול לגרשה בלא כתובה. וכתבו התוס' (שם) שזוהי גם דעת רש"י ור"ח.

ואולם הרי"ף (כתובות כז, ב בדפי הרי"ף) מביא את תקנת הגאונים שאם האשה טוענת "מאוס עלי" כן כופין את הבעל לתת גט. וכך כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קכ"ו): "אם היא מורדת על בעלה ואינה חפצה בו, אע"פ שאינו דין מכה ההלכה לכופו את בעלה ליתן לה גט – מ"מ, גאוני הישיבה של בבל מזמן סבוראי שהיו אחר ההוראה, תקנו שיכופו את הבעל ליתן גט למורדת מיד. וכן כתב בעל 'הלכות גדולות'... וכל הגאונים, שיותר מג' מאות שנה היה בימיהם שנתקנה זו התקנה ואין לזוז הימנה".
ועם זאת, כתב הרא"ש (שו"ת, כלל מג סק"ח) "שהגאונים שתיקנו

תקנה זו, תיקנה לפי הדור ההוא שהיה נראה להם לפי צורך השעה בשביל בנות ישראל", אבל בדורות מאוחרים יותר אין להתיר כפיית גט בטענת 'מאוס עלי', כי "אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה, באומרה לא בעינא ליה – לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה... על כן טוב להרחיק הכפיה".
גם ב'שולחן ערוך' (אה"ע סי' ע"ד סעי' ג) נפסק שאם טוענת מאסיתהו "אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל", ופירשו נושאי כליו (חלקת מחוקק סק"ה, בית שמואל סק"ז), שהיינו דווקא "אם רצה", "אבל אין כופין אותו".

מי אחראי על הזנת הבנות? יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק יט, הלכה יב: הַבָּנוֹת נִזְוֹנוֹת בְּתַנָּאִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיְהִיָּה שְׁטֵר בְּתֵבָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם; אֲבָל אִם אֵין שְׁטֵר בְּתֵבָה – אֵין לָהֶם בָּלוֹם, שְׁמָא מְחִלָּה אִמֵּן בְּתֵבָתָהּ.
לדעת הרמב"ם, כאשר אין שטר כתובה לפנינו הורע כוח התביעה של הבנות, ולכן טוענים אנו לטובת יורשי האב: שמא מחלה האם על כתובתה.
והקשה הראב"ד: וכי מזון הבנות תלוי בפירעון כתובתה, והמחילה אינה אלא כפירעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו לא יטלו בנותיו מזונותיהן?
ופירש ה'בית שמואל' (אבהע"ז סי' קי"ב ס"ק א):
לדעת הרמב"ם מחילת האישה על כתובתה מהווה מחילה על כל תנאי הכתובה, שאחד מהם הוא שהבנות נזונות מנכסי האב. ואילו לדעת הראב"ד מחילת הכתובה היא כפירעונה, וכשם שהחוב לזון את בנותיו הוא גם לאחר שפרע את כתובת אשתו, כך גם זכות הבנות ליטול את מזונותיהן נשארה בעינה גם לאחר מחילת האישה על כתובתה. אבל אם האם מחלה על מזונות הבנות גם הראב"ד מודה שבכך הפסידו הבנות את מזונותיהן.

לפי זה, הראב"ד לא חלק על העיקרון ש"אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום", כי אומנם מחילת האישה על הכתובה אינה מבטלת את החובה לזון את הבנות, אבל היות וכאשר אין כתובה הורע כוח התביעה, טוענים אנו: אולי מחלה האם על מזונות הבנות.
אבל יש מפרשים שלשיטת הראב"ד כתובה ומזונות הבנות הן שתי התחייבויות שונות: הכתובה – כלפי האישה, והמזונות – כלפי הבנות. ואם כן, הראב"ד סובר שגם אם אין שטר כתובה לפנינו חוב הזנת הבנות בתוקפו עומד, ואין לחוש למחילת האם, כי היא יכולה למחול על כתובתה, אך אין למחילה זו השפעה על זכות המזונות של הבנות שהיא התחייבות אחרת, וכן אין לחשוש שמא מחלה על מזונות הבנות, שהרי אין זו התחייבות כלפיה ומחילתה לא תועיל.
ואילו הרמב"ם סובר שחכמים תיקנו מזונות לבנות מנכסי האב לטובתה של האם, ולכן יכולה היא למחול על כך. והיות שבהעדר שטר הכתובה הורע כוח תביעתן, יש מקום לומר ש"מחלה אימן כתובתה" (ראה בני אהובה, אור שמח).

מניעת צער האשה יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק כא, הלכה יא: פָּקְדוּ לָהּ מְזֻנָּת... אוֹכֵלֶת מִשְׁלָה בָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה; וְאֵין הַפֶּעַל יָכוֹל לְעַכֵּב וְלִזְמַר, שְׁאִם תֹּאכַל יוֹתֵר מִדִּי, אוֹ תֹאכַל מֵאֶכָּל רַע, יָמוּת הַזֶּלֶד – מִפְּנֵי שֶׁצָּעַר גּוֹפָה קוֹדֵם.
על דברי הרמב"ם שאוכלת כל מה שתרצה כולל 'מאכלים רעים' (המזיקים לולד) תמהו המפרשים: הרי מפורש בגמרא (כתובות ס, ב) "לא תאכל עמו דברים הרעים" היינו שאסור לה לאכול דברים שמזיקים לחלב התינוק!
ומבאר ה'כסף משנה' שהרמב"ם מפרש את סוגיית הגמרא כך: כשם שבתחילת הברייתא נאמר "אוכלת הרבה" היינו הרבה יותר מצורך האכילה ואף "שאיין לך דבר שמזיק יותר מאכילה גסה" אין הבעל יכול למנוע אותה מלאכול הרבה כי הצער שלה חשוב מהנזק שעלול להיגרם לולד, כך גם הנאמר בהמשך "לא תאכל עמו דברים הרעים", הכוונה שאין הבעל יכול לעכבה ש"לא תאכל דברים רעים", כי צער האשה עדיף.

וב'שולחן ערוך' (אהע"ז סי' פ' סי"ב) הביא את דעת הרמב"ם "אין הבעל יכול לעכב מפני סכנת הוולד שצער גופה קודם", והוסיף "ויש מי שאומר שיכול לעכב" וזו דעת ה'טור'.
ושואל ה'חלקת מחוקק' (שם ס"ק כ"ב): אם באכילת המאכלים הרעים יש ספק סכנה לולד, ואילו הימנעות מאכילתם אינה מסכנת את האם אלא רק גורמת לה צער, מדוע צער האם ידחה את סכנת הוולד? ואם כן נשקפת לה סכנה מאי-אכילת מאכלים אלו, ברור שחיי קודמים, וגם ה'טור' יודה שאין הבעל יכול לעכבה?
וה'בית שמואל' (שם סק"ז) כתב להוכיח מהגמרא (נדרים פ, א) שלדעה אחת מניעת צער האם אכן קודמת לחשש סכנת הוולד, כי נחלקו רבי יוסי וחכמים במעיין השייך לבני העיר הזקוקים לו לכביסת בגדיהם ואינו מספיק גם לצורך שתיה של בני עיר אחרת. לדעת חכמים השתיה של בני העיר האחרת שהיא חיי נפש קודמת לכביסת בגדיהם של בני העיר, ולדעת רבי יוסי

האישה, וגם לדעת רבי יוסי כביסת בני העיר כדי למנוע צערם אינה קודמת לחיי בני העיר האחרת (שהרי ספק סכנה זה אחרים דוחה שבת ויום הכיפורים ואף איסורי תורה, ואילו למניעת צער התירו ביום טוב רק איסורי דרבנן, ראה יבמות קיד, א). ודברי רבי יוסי נאמרו רק במקרה שאין סכנה לאנשי העיר האחרת כי יש להם אפשרות להביא מי שתיה ממקום אחר.

"כביסתן קודמת לחיי אחרים", כי במניעת הכביסה יש צער גדול וגם זה נחשב כ'חיי נפש' (ר"ן שם). ואם כן דעת הרמב"ם שצער האישה דוחה ספק סכנה של הולד היא כשיטת רבי יוסי (אלא שצריך עיון מדוע פסק כרבי יוסי ולא כחכמים). אך בעל ה'הפלאה' (קו"א הל' כתובות סי' פ ס"ק י"ב) דחה דברים אלו וכתב שלכל הדעות מניעת סכנה לזולת קודמת למניעת צער

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

האם האשה צריכה שני כיסויי ראש?

במטפחת שמיועדת לכיסוי השער, עדיין צריכה שני כיסויים. אך בשו"ת 'תשובה מאהבה' (ח"א סי' מח) כתב שחידוש זה שצריכה שני כיסויים אינו מסתבר כלל ומפרש שגם מטפחת שעליה מדבר הרמב"ם יש בה נקבים (כמו סל) וכן פירש הב"ח (אה"ע"ז שם), ולפי זה כוונת הטור בציטוט לשון הרמב"ם היא שלא רק כשיוצאת בסל על ראשה אין זה כדת יהודית אלא אפילו כשיוצאת במטפחת, מאחר ויש בה נקבים, צריכה כיסוי נוסף אך אם יוצאת במטפחת שכן מכסה את ראשה, אינה צריכה כיסוי נוסף.

ויש שהוסיפו לבאר לפי זה סתירה בדברי הרמב"ם שכאן כתב "כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה", ומשמע שזו דרך כולן. אך לעיל (פי"ג הי"א) לגבי חיוב הכסות שעל הבעל לתת לאשתו כתב "מקום שדרגן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל ראשה עד שיהיה עליה רדיד... נותן לה בכלל הכסות רדיד", הרי שלא בכל מקום נהגו בחבישת רדיד! אלא שכאן במטפחת שלא מכסה כראוי וזוהו נהגו בכל המקומות שלא לצאת ללא רדיד, ואילו 'כפה' היא כיסוי טוב שרק במקצת מקומות נהגו להוסיף עליו עוד כיסוי (פרישה אה"ע"ז שם סק"י).

הלכות אישות פרק כד, הלכה יב: אלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק... וראשה פרוץ ואין עליה רדיד בשאר הנשים, אף על פי ששערה מכסה במטפחתה.

וכתב ה'טור' (אה"ע"ז סי' קטו): "ואיזו היא דת יהודית – יוצאה וראשה פרוץ, אפילו אין פרוץ לגמרי אלא קלתה (סל שיש בו נקבים) לראשה... כתב הרמב"ם: אע"פ שמכוסה במטפחת, כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה". ולכאורה, יש להבין: הלא דברי הרמב"ם זהים לדברים שכתב הטור, ומה הוסיף בציטוט לשונו?

ובשו"ת 'באר שבע' (סי' יח) ביאר: הטור ציטט את לשון הגמרא (כתובות עב, ב) "קלתה לראשה", היינו סל עם נקבים שאינו מכסה את השיער לגמרי אך בדברי הרמב"ם יש חידוש נוסף, שאפילו ראשה מכוסה במטפחת שמכסה את השיער לגמרי צריכה כיסוי נוסף, כי כן נהגו בנות ישראל לכסות את ראשן בשני כיסויים.

ועוד: ב'קלתה' יש חיסרון נוסף, שבמהותו הוא סל שלא נועד לכיסוי ראש, והיה ניתן לפרש בדברי הגמרא שרק משום כך צריכה כיסוי נוסף ועל כך מחדש הרמב"ם שאפילו יוצאת

שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

היצר הרע לא מכריח..

שתקפו" – ולא "יצרו הוא שאנסו", ללמדנו כי לאמתו של דבר היצר הרע לא יכול 'לאנוס' יהודי ולכפות עליו לעבור עבירה, שכן לכל יהודי יש בחירה חופשית על מעשיו, כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"א-ב): "רשות לכל אדם נתונה.. ואין מי שיכפה".

וכיון שכך, כוונת הרמב"ם כאן היא שהעבירה לא נעשתה כי היהודי רצה בכך באמת אלא בגלל שיצרו גבר עליו ו'תקפו', אבל וודאי ביכולת האדם להתגבר על היצר ולבחור לעשות בפועל כפי רצונו האמיתי, ואם לא בחר לנהוג כך הרי זה באשמתו והוא ראוי לעונש.

הלכות גירושין פרק ב, הלכה כ: מאחר שהוא רוצה להיות מישאל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהכה... ואמר 'רוצה אני' - כָּבַד גִּרְשׁ לְרִצּוֹנוֹ.

מדברי הרמב"ם, שבעצם יהודי לא רוצה לעבור עבירה אלא "יצרו הוא שתקפו", נמצא שהעובר עבירה הוא בגדר 'אנוס' בידי יצרו. ואם כן, מדוע נפרעין מן האדם העובר עבירה – והלא "אנוס רחמנא פטרי" (ב"ק כח, ב), וכפי שנפסק להלכה שאפילו העובר עבודה זרה אם עשה זאת באנוס "אין מלקין אותו, ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין" (הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד) ?

ויש לבאר על פי דיוק לשון הרמב"ם שכתב "יצרו הוא

(ספר המאמרים מלוקט, ח"ד עמ' צ' הע' 12)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"א-כ"ז אייר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות

פרק ח

א. האומר לאשה: 'התקדשי לי בכוס זה של יין' ונמצא של דבש, 'של דבש' ונמצא של יין, 'בדינר זה של כסף' ונמצא של זהב, 'של זהב' ונמצא של כסף, 'על מנת שאני כהן' ונמצא לוי, 'לוי' ונמצא כהן, 'נתינ' [גבעוני] ונמצא ממזר, 'ממזר' ונמצא נתינ, 'בן עיר' ונמצא בן כרך [עיר גדולה], 'בן כרך' ונמצא בן עיר, 'על מנת שאני עשיר' ונמצא עני, 'עני' ונמצא עשיר, 'על מנת שביתי קרוב למרחץ' ונמצא רחוק, 'רחוק' ונמצא קרוב, 'על מנת שיש לי בת' או 'שפחה גודלת' [קולעת שיער] או 'אופה' ואין לו, על מנת שאין לו גיש לו, 'על מנת שיש לי אשה ובנים' ואין לו, על מנת שאין לו גיש לו - בכל אלו והדומין להן, אינה מקדשת; וכן היא שהטעתה.

ב. ובכלם - אף על פי שאמרה: 'בלבי היה להתקדש לו אף על פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר', וכן אם אמר הוא: 'בלבי היה לקדשה אף על פי שהטענתי' - אינה מקדשת; דברים שפלב אין דברים.

ג. 'הרי את מקדשת לי על מנת שאני בסם' [מוכר בשמים] ונמצא בסם וברסי [מעבד עורות], 'על מנת שאני בן עיר' ונמצא בן עיר וכן כרך, 'על מנת ששמי יוסף' ונמצא שמו יוסף ושמועז - הרי זו מקדשת; אבל אם אמר לה: 'על מנת שאין שמי אלא יוסף' ונמצא שמו יוסף ושמועז, 'שאיני אלא בסם' ונמצא בסם וברסי, 'שאיני אלא בן עיר' ונמצא בן עיר וכן כרך - אין זו מקדשת.

ד. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאני יודע לקרות' - צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אוניקלוס הגר; ואם אמר לה 'על מנת שאני קרא' - צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים וכתובים בדיקדוק יפה. 'על מנת שאני יודע לשנות' - צריך להיות יודע לקרות המשנה; 'על מנת שאני תנא' - צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא וספרי ותוספתא של רבי חייא.

ה. 'על מנת שאני תלמיד' - אין אומרים כן עזאי וכבן זומא [בגדולי תורה], אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומר, ואפלו בהלכות החג שמלמדין אותן ברבים מדברים הקלים סמוך לחג כדי שיהיו כל העם בקיאים בהן. 'על מנת שאני חכם' - אין אומרים כרבי עקיבא וחכמיו, אלא כל ששואלין אותו דבר חכם [סברה] בכל מקום [בתורה] ואומר. 'על מנת שאני גבור' - אין אומרים כאבגר בן גר וכיוצא, אלא כל שמחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. 'על מנת שאני עשיר' - אין אומרים

כרבי אלעזר בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו. 'על מנת שאני צדיק' - אפלו רשע גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר בהשוכה בדעתו. על מנת שהוא רשע - אפלו צדיק גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר בעבודה זרה בדעתו; ששון עבודה זרה גדול הוא, ומשיהרהר לעבד בלבד נעשה רשע, שנאמר: 'פן יפתה לבככם', וכתוב: 'למען תפוש את בית ישראל בלבם'.

ו. המקדש את האשה ואמר: 'הייתי סבור שהיא כהנת והרי היא לוי', 'לוי' והרי היא כהנת, 'ענייה והרי היא עשירה', 'עשירה והרי היא ענייה' - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעתו; וכן היא שאמרה: 'סבורה הייתי שהוא כהן והרי הוא לוי', 'לוי והרי הוא כהן', 'עשיר והרי הוא עני', 'עני והרי הוא עשיר' - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעה אותה.

פרק ט

א. המקדש שתי נשים שאסור לשא שתיהן משום ערוה [ויקידשו] - כאחת - אינן מקדשות. כיצד? כגון שקדש אשה ובתה, או שתי אחיות כאחת - אין אחת מהן מקדשת.

ב. קדש נשים רבות כאחת ואמר: 'הרי כלכן מקדשות לי', והיו בהן שתי אחיות, או אשה ובתה, וכיוצא בהן - אין אחת מהן מקדשת; אם אמר להן: 'הראויה מכן לביאה מקדשת לי' - הרי כלן מקדשות, חוץ מאחיות, או אשה ובתה, וכיוצא בהן. וכן אם אמר להן: 'הרי כלכן מקדשות לי', והיתה בהן שפחה, או גויה, או אשה אחת ערוה, כגון אשת איש או בתו או אחותו וכיוצא בהן - אין אחת מהן מקדשת; ואם אמר: 'הראויה מכם לביאה מקדשת' - הרי כלן מקדשות לו, חוץ מאשה שאין הקדושין תופסין בה.

ג. אמר לשתי אחיות: 'הרי אחת מכם מקדשת לי בזה', ונתן להן פרוטה, או שקבלתה אחת על ידי [בשביל] חכרתה, וכן האומר לאב: 'אחת מבנותיך מקדשת לי', וקבל האב קדושה - כלן צריכות גט ממנו, ואסור לו לבוא על אחת מהן; מפני שהקדושין תופסין בהן ואף על פי שאי אפשר לבוא על אחת מהן.

ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלונית, והלך לקדשה לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה [את אמה] או לבתה או לאחותה, ואין ידוע איזו מהן נתקדשה ראשונה - שתייהן צריכות גט ואסורות עליו. וכן אשה שעשתה שליח לקדשה, והלכה וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע איזה מהם קדם - שניהן נותנין לה גט; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

ה. במה דברים אמורים? ברחוקין; אבל אם קדשה השליח לאב וקדשה היא עצמה לבן, או לאחיו, וכיוצא בהן - שניהן נותנין גט, והיא אסורה לשניהן.

יג. באו שנים, זה אומר 'אני קדשתיך', וזה אומר 'אני קדשתיך' - שניהם נותנין גט; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס. כנסה, ואחר כך בא אחר ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - אינו נאמן, ואינו אוסרה על בעלה.

יד. האשה שאמרה: 'נתקדשתי ואני יודעת למי נתקדשתי', וכא אחד ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - נאמן לתן גט, ומהיה מתרת לכל אדם חוץ ממנו; אבל אינו נאמן לכנס, שמא יצרו תקפו והיא תגיל לו [תחפה עליו] כדי להתירה.

טו. האומר לאשה 'קדשתיך', והיא אומרת 'לא קדשתי' - היא אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו. היא אומרת 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתיך' - הוא מתר בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו. 'קדשתיך', והיא אומרת 'לא קדשתיך' - היא אסור בקרובות גדולה [האם], וגדולה מתרת בקרוביו; ומתרת בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו. 'קדשתי את בתיך', והיא אומרת 'לא קדשתיך' - היא אסור בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו; ומתרת בקרובות האם, והאם אסורה בקרוביו.

טז. וכל אלו שטוענין [לתקפות] הקדושין [בין הוא בין היא], בשטען הטוען שהיו שם קדושין בפני עדים והלכו למדינה אחרת או מתו; אבל אם הודו שהיו הקדושין בלא עדים - אין כאן קדושין, כמו שבארנו. וכל מקום שתאמר אשה לאיש 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתי' - מבקשים ממנו שיכתוב לה גט כדי להתירה לשאר העם, שאין לו בזה הפסד; ואם נתן לה גט מעצמו, כופין אותו לתן כתובה.

יז. העושה לו שליח לקדש לו אשה, והלך [השליח] וקדשה לעצמו - הרי זו מקדשת לשליח; ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר, נקרא רשע.

יח. העושה שליח לקדש לו אשה, והלך וקדשה, השליח אומר 'לעצמי קדשתיך', והאשה אומרת 'לאיש ששלחו נתקדשתי' - אם לא עשה [מינה] השליח בעדים, הרי השליח אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו; והאשה אסורה בקרובי המשלח, והמשלח מתר בקרובותיה. ואם החזק השליח בעדים [מינה אותו בפני עדים], הרי זו מקדשת לראשון.

יט. אמרה: 'אני יודעת למי נתקדשתי, אם לשולח או לשלוחי' - אם לא החזק השליח בעדים, הרי זו מקדשת לשני; ואם החזק שהוא שלוחו, שניהם כותבין גט. ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

כ. האשה שעשת שליח לקדשה, והלך וקדשה, ובעת הליכתו בטלה השליחות וחזרה ביה, ואין ידוע אם קדם שקבל לה הקדושין חזרה או אחר הקדושין - הרי זו מקדשת מספק; וכן האיש שעשה שליח וחזר בו.

כא. המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו מהן קדש, וכל אחת ואחת אומרת 'אותי קדש' - אסור בקרובות כלן; ונותן גט לכל אחת ואחת, ומניח כתובה אחת ביניהן

ו. האומר לשלוחו: 'צא וקדש לי אשה', ומת השליח, ואינו יודע אם קדש לו אשה או לא קדש - הרי זה בתוקף שקדש, שחזקת השליח לעשות שליחותו, והואיל ואין ידוע איזו אשה קדש לו, הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן ערוה עליו, כגון אשה שיש לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו - שמא אמה קדש לו שלוחו, או אחותה, או בתה. ומת בראשונה שאין לה קרובות כגון אלו. היתה לה קרובה, אחות או אם וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת איש בשעה שעשה שליח, אף על פי שנתגרשה קדם שימות השליח - הרי זה מתר בה; ואין אומרים שמא קדש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח, ואין אדם עושה לו שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.

ז. מי שהיו לו חמשה בנים, וישו כלן את אביהם שליח לקדש להם נשים, ואמר אבי הבנים לאיש שהיו לו חמש בנות: 'אחת מבנותיך מקדשת לאחד מבני', וקבל האב הקדושין - כל אחת מהן צריכה חמשה גטין מפל האחין, והואיל וכלן נתנו רשות לאב לקדש להם; מת אחד מהן, כל אחת מהן צריכה ארבעה גטין, וחליצה מאחד מהם.

ח. האב שהיתה לו בת קטנה, או נערה שהיא ברשותו, ובת בוגרת, ונתנה לו הבוגרת רשות לקדשה, וקדש בתו סתם לאחר - אין הבוגרת בכלל עד שיפרש ויאמר 'בתי הבוגרת שעשת אותי שליח'; לפיכך אין הבוגרת מקדשת, ואחותה מקדשת.

ט. מי שיש לו שתי בתי [קבוצות] בנות משתי נשים, וכלן ברשותו [שלא בגר], וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר לבעל: 'קדשתי לך את בתי הגדולה' - אף על פי שיש לו זמר, שמא גדולה שבגדולות [מאשתו הראשונה] קדש לו, או גדולה שבקטנות [מאשתו השניה], או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות - הרי כלן מתרות, חוץ מן הגדולה שבגדולות, והיא לבדה המקדשת. וכן אם קדש בתו הקטנה - אף על פי שיש לו זמר, שמא קטנה שבקטנות, או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי כלן מתרות, חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה המקדשת; שמשמע 'בתי הגדולה', שאין בבנותיה גדולה ממנה; ומשמע 'הקטנה', שאין בהן קטנה ממנה.

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא מקדשת, ואוסרה על הכל.

יא. האב שאמר: 'קדשתי את בתי ואני יודע למי קדשתיך' - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד שיאמר: 'יודע לי שלפלוני קדשתיך'; ומהיה צריכה ממנו גט בלבד, ואף על פי שנודע לו אחר שבגרה.

יב. אמר האב: 'אני יודע למי קדשתיך', וכא אחד ואמר: 'אני הוא שקדשתיך' - נאמן אף לכנס, ואינו צריך קדושין אחרים.

1 ומסתלק. ואם קדש בביאה, קנסו אותו חכמים שיתן כתובה
2 לכל אחת ואחת. והדבר ידוע שהכתובה שכתב לאחת מהן
3 אבדה, וכל אחת ואחת אומרת 'אני היא שקדשתי וכתבתה
4 לי כתובה ואבדה כתבתי'.

5 **כב.** האשה שיצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני - הרי
6 זו בחזקת מקדשת, אף על פי שאין שם ראיה ברורה; וכל
7 קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין לו. וכיצד הוא
8 הקול שתחזק זו בו שהיא מקדשת? כגון שבאו שנים
9 והעידו שראו הגרות דולקים ומטות מצעות, וכני אדם
10 נכנסין ויוצאין, ונשים שמחות לה ואומרות: 'נתקדשה
11 פלונית היום, נתקדשה פלונית היום'. שמעו אותן אומרות:
12 'פלונית נתקדש היום' - אין חוששין לה, שמא נזדמנו
13 לקדש ולא נתקדשה; עד שישמעו שנתקדשה. וכן אם באו
14 שנים ואמרו: 'ראינו כמו שמחת ארוסין ושמענו הכרה
15 [המחול], ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית
16 בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה אחרת, או
17 מתו' - הרי זה קול שמחזיק אותה מקדשת.

18 **כג.** במה דברים אמורים? שלא היתה שם אמתלה [נטעם
19 השובר את הקול]; אבל אם היתה שם אמתלה, ושמעו
20 האמתלה ושמעו שנתקדשה - לא החזקה מקדשת. כיצד
21 היא האמתלה? פלונית נתקדשה על תנאי, או קדושי ספק
22 - לא החזקה; אלא שואלין אותה, וסומכין על דבריה,
23 הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק.

24 **כד.** יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים אמרו
25 אמתלה - אם מראין הדברים לבית דין שהוא כן - סומכין
26 על האמתלה, ולא תחזק מקדשת; ואם לאו - הואיל ולא
27 נשמעה האמתלה בעת שנשמעו הקדושין, אין חוששין
28 לאמתלה.

29 **כה.** מעשה באחת שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של
30 פלוני, ולאחר זמן שאלו את אביו ואמר: 'על תנאי כף
31 נתקדשה לו, ולא נתקדם התנאי'; ולא סמכו חכמים על
32 דבריו, אלא אמרו: 'הרי זו ספק מקדשת, וכאלו אין שם
33 אמתלה'.

34 **כו.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני וקדשה
35 בפנינו - בודקין על קדושי ראשון, שהם בקול: אם באו
36 עדים בראיה ברורה שהיא מקדשת לראשון, אין קדושי שני
37 כלום; ואם לאו - מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא
38 השני שקדושו ודאי. ואם גרש השני, לא יכנס הראשון,
39 שמא יאמרו החזיר גרושתו מן הארוסין אחר שנתארסה
40 לאחר.

41 **כז.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול אחר
42 כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד כותב גט ואחד כונס,
43 בין ראשון בין אחרון.

44 **כח.** מקום שנהגו לשלח סבלונות [מתנות] לארוסה אחר
45 שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה - חוששין
46 לה שמא נתקדשה וצריכה גט מספק, אף על פי שרב אנשי
47 העיר אין משלחין אלא קדם הארוסין. ומקום שנהגו כלם

48 לשלח הסבלונות תחלה ואחר כך מקדשין, וראו סבלונות
49 - אין חוששין לה.

50 **כט.** החזק שטר כתבתה [על ידי שראו אותו] - אם דרף
51 מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך כותבין, חוששין
52 לה; ואף על פי שאין שם סופר, אין אומרים שמא מפני
53 הסופר שמצא הקדים וכתב. ואם דרף כל אנשי המקום
54 שכותבין הכתבה קדם הקדושין, אין חוששין לה.

55 **ל.** שנים אומרים 'ראינוה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים
56 אומרים 'לא ראינוה' - אף על פי שכלם שוכנים בחצר
57 אחת, הרי זו מקדשת; שאין 'לא ראינוה' ראיה, שדרף העם
58 לקדש בצנעה.

59 **לא.** אמר עד אחד 'מקדשת היא', והיא אומרת 'לא
60 נתקדשתי' - הרי זו מתרת. אחד אומר 'מקדשתי', ואחד
61 אומר 'אינה מקדשתי' - לא תנשא, ואם נשאת לא תצא,
62 שהרי היא אומרת: 'לא נתקדשתי'. אמרה 'מקדשתי אני',
63 ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה - אם נתנה אמתלה
64 לדבריה [הסבר למה שאמרה "מקדשתי אני"] ואמרה: 'מפני
65 כך וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשתי, וראינו בדבריה
66 ממש' - הרי זו מתרת לשני. ואם לא נתנה אמתלה לדבריה,
67 או שנתנה ואין בה ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני
68 קדושי ספק, לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל
69 הכל עד שיבוא ארוסה. וכן האשה שבאת ואמרה 'אשת
70 איש אני', וחזרה ואמרה 'פנויה אני' - אם נתנה אמתלה
71 לדבריה ויש בדבריה ממש - הרי זו נאמנת.

פרק י

72 **א.** הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא
73 בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מביא אותו מכת
74 מרדות [מלקות מדרבנן]. ואפלו קדשה בביאה, אסור לו
75 לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה, עד שביא אותה לתוך
76 ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו; ויחיד זה הוא הנקרא
77 כניסה לחפה, והוא הנקרא 'נשואין' בכל מקום. והבא על
78 ארוסתו לשם נשואין אחר שקדשה - משערה בה קנאה,
79 ונעשית נשואה, והרי היא אשתו לכל דבר.

80 **ב.** כיון שנכנסה הארוסה לחפה - הרי זה מתר לבוא עליה
81 בכל עת שירצה, והרי היא אשתו גמורה לכל דבר.
82 ומשתכנס לחפה - נקראת נשואה, אף על פי שלא נבעלה,
83 והוא שתהיה ראויה לבעילה; אבל אם היתה נדה, אף על
84 פי שנכנסה לחפה ונתיחד עמה - לא גמרו הנשואין, והרי
85 היא בארוסה עדין.

86 **ג.** וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קדם הנשואין,
87 והן שש ברכות, ואלו הן: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
88 העולם, שהכל ברא לכבודו'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
89 העולם, יוצר האדם'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
90 אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין
91 לו ממנו בנים עדי עד, ברוך אתה ה' יוצר האדם'. 'שוש
92 תשיש ותגל עקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, ברוך
93

כַּתְּבָתָּה - חוֹזֵר וְכוּתֵב לָהּ כַּתְּבָתָּה עֶקֶר, אִם רָצָה לְקַיְמָה; לְפִי
שְׁאֲסוֹר לוֹ לֵאדָם לְשִׁהוּת עִם אִשְׁתּוֹ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא
כַּתְּבָתָּה. אֲכַל הַמוֹכֶרֶת כַּתְּבָתָּה לְאַחֲרִים בְּטוֹכַת הֶהָיָה [במחיר
זול], אִינוּ צָרִיף לְכַתֵּב לָהּ כַּתְּבָתָּה אַחֲרֵי; שְׁלֹא תִקְנוּ כַּתְּבָתָּה
אֶלָּא כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיאָהּ זֶה
מְשַׁלֵּם כַּתְּבָתָּה לְלוֹקֶחַ, כְּדָרְךָ שֶׁהִיָּה מְשַׁלֵּם לָהּ אִם לֹא מְכָרָה.
יֵא. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה וְכַתֵּב לָהּ כַּתְּבָתָּה וְלֹא נִכְנסָה לְחֻפָּה
- עֲדִין אֲרוּסָה הִיא, וְאִינָה נְשׂוּאָה; שְׁאִין הַכַּתְּבָתָּה עוֹשָׂה
הַנְּשׂוּאִיִן. וְאִם מֵת אוֹ גֵּרָשָׁה, גּוֹבָה עֶקֶר כַּתְּבָתָּה מִכִּנֵּי חוֹרִין
[מנכסים שברשותו, שלא נמכרו]; וְאִינָה גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת כָּלִל,
הוֹאִיל וְלֹא נִכְנסָה. אֲכַל אִם אֲרָס וְלֹא כַתֵּב כַּתְּבָתָּה, וּמֵת אוֹ
גֵּרָשָׁה וְהִיא אֲרוּסָה - אֵין לָהּ כְּלוּם, וְאֶפְלוּ הָעֶקֶר; שְׁלֹא
תִקְנוּ לָהּ עֶקֶר כַּתְּבָתָּה עַד שֶׁתִּנְשָׂא אוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב. וְהַמֶּאֱרָס
אֶת בִּתּוֹ וְכַתֵּב לָהּ הַמֶּאֱרָס כַּתְּבָתָּה, וּמֵת אוֹ גֵּרָשָׁה כְּשֶׁהִיא
נַעֲרָה - כַּתְּבָתָּה לְאִבֶּיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
יב. וְכֵן תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה, יִהְיֶה שֹׁמֵחַ עִמָּה
שְׂבַעַת יָמִים - אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאָכָתָהּ, וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׂוֹק,
אֶלָּא אוֹכֵל וְשׂוֹמֵה וְשֹׁמֵת, בֵּין שֶׁהִיָּה בַּחוּר [ורוק] בֵּין שֶׁהִיָּה
אֶלְמוֹן; וְאִם הִיָּתָה בְּעוּלָה, אֵין פְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים;
שֶׁתִּקְנֶת חֲכָמִים הִיא לְכַנּוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִיָּה שֹׁמֵחַ עִם
הַבְּתוּלָה שְׂבַעַת יָמִים, וְעַם הַבְּעוּלָה שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֵּין בַּחוּר
בֵּין אֶלְמוֹן.
יג. יֵשׁ לוֹ [מוֹתֵר] לֵאדָם לִשְׂאֵי נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת בְּיוֹם אֶחָד,
וּמְכָרָהּ בִּרְכַת חֲתָנִים לְכָל כְּאֶחָד. אֲכַל לְשִׁמְחָה, צָרִיף לְשִׁמְחַת
עִם כָּל אַחַת שִׁמְחָה הָרְאוּיָה לָהּ - אִם בְּתוּלָה, שְׂבַעַת, וְאִם
בְּעוּלָה, שְׁלֹשָׁה; וְאֵין מְעַרְבִין שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה.
יד. מִתֵּר לֵאדָם לִשְׂאֵי כָּל יוֹם חוּל, אֶפְלוּ בְּתִשְׁעָה בָּאֵב,
בֵּין בְּיוֹם, בֵּין בְּלִילָה. אֲכַל אֵין נוֹשֵׂאִין לֹא בְּעָרֵב שְׁבַת וְלֹא
בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּה - גִּזְרָה שְׁמָא יָבֹא לִידֵי חֲלוּל שְׁבַת בְּתִקְנוֹן
הַסְּעוּדָה, שֶׁהִתְחַן טָרוּד בְּסַעֲדוֹתָיו; וְאֵין צָרִיף לִזְמֵר, שְׁאֲסוֹר
לִשְׂאֵי בְּשִׁבְתָּה. וְאֶפְלוּ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשֵׂאִין נָשִׁים, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ - לְפִי שְׁאִין מְעַרְבִין שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה, שֶׁנֶּאֱמָר:
"מִלֵּא שְׂבַע זֹאת, וְנִתְּנָה לָךְ גַּם אֶת זֹאת". וְשֶׁאֵר הַיָּמִים,
מִתֵּר לִשְׂאֵי כָּל יוֹם שִׁירָצָה - וְהוּא שִׁיטְרַח בְּסַעֲדוֹת נְשׂוּאִין
שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם יוֹם הַנְּשׂוּאִין.
טו. מְקוֹם שְׁאִין בֵּית דִּין יוֹשְׁבִין בּוֹ אֶלָּא בְּשָׁנִי וּבְחִמִּישִׁי
בְּלִבְדִּי, בְּתוּלָה נִשְׂאָה בְּיוֹם רִבְעִי, שְׁאִם הִיָּתָה לוֹ טַעֲנַת
בְּתוּלִים [שלא מצאה בתולה], יִשְׁפִּים לְבֵית דִּין; וּמִנְהֵג
חֲכָמִים הוּא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאָנָה בְּחִמִּישִׁי, כְּדִי
שִׁיְהִיָּה שֹׁמֵחַ עִמָּה חִמִּישִׁי וְעָרֵב שְׁבַת וּבְשִׁבְתָּה, וְיִוצֵא
לְמִלְאָכָתָהּ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן.
טז. הַמֶּאֱרָס בִּתּוֹ קִטְנָה וְתִבְעָה הַבְּעַל לְנְשׂוּאִין - בֵּין הִיא
בֵּין אִבֶּיהָ יְכוּלִין לַעֲכֹב שְׁלֹא תִנְשָׂא עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתַעֲשֶׂה
נַעֲרָה. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָה, כּוֹנֵס; וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.
יז. אֲרָסָה וְשִׁהָה כְּמָה שְׁנַיִם וְתִבְעָה לְנְשׂוּאִין וְהָרִי הִיא
נַעֲרָה - נּוֹתֵנִין לָהּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַתִּבְעָה לְפָרֶנֶס
אֶת עֲצָמָה [בבגדים ותכשיטים] וְלִתְּנָן מֵה שֶׁהִיא צָרִיכָה לוֹ,

אֶתָּה ה' מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכִנְיָהּ. 'שִׁמַּח תְּשַׁמַּח רַעִים אֲהוּבִים,
כְּשִׁמְחָה יִצְרִיף מִקֶּדֶם בְּגֵן עֵדֶן, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְשַׁמַּח עַמּוֹ
וּבִנְיָה יְרוּשָׁלַיִם. 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֵתָן וְכֻלָּה, גִּלְיָה וְרִנָּה אֲהִבָּה אֲהוּה
שְׁלוֹם וְרַעוּת, מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע מַעֲרִי יְהוּדָה וּמַחֲצוֹת
יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֵתָן וְקוֹל כֻּלָּה, קוֹל
מַצְהָלוֹת חֲתָנִים מִמִּשְׁתָּה וְנִעְרִים מִגִּינֹתָם, בְּרוּךְ אַתָּה ה'
מְשַׁמַּח חֵתָן עִם הַכֻּלָּה.
ד. וְאִם יִהְיֶה שָׁם יֵין - מְבִיא כּוֹס שֶׁל יֵין, וּמְכָרָהּ עַל הַיֵּין
תְּחִלָּה, וּמְסַדֵּר אֶת כָּלָן עַל הַכּוֹס, וְנִמְצָא מְכָרָהּ שְׂבַע בְּרָכוֹת.
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ לְהִבְיֵא הַדָּס עִם הַיֵּין, וּמְכָרָהּ עַל הַדָּס
[בְּרַכַת הַבְּשִׁמִּים] אַחֵר הַיֵּין, וְאַחֵר כֶּף מְכָרָהּ הַשֵּׁשׁ.
ה. וְאֵין מְכָרִינִי בִּרְכַת חֲתָנִים אֶלָּא בְּעֶשְׂרֵה גְדוּלִים וּבְגִי
חוֹרִין; וְחֵתָן מִן הַמִּינִין.
ו. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה, וּבְרָךְ בִּרְכַת חֲתָנִים, וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה
בְּבֵיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׁאִין בִּרְכַת חֲתָנִים עוֹשָׂה
הַנְּשׂוּאִיִן, אֶלָּא כְּנִיסָה לְחֻפָּה. אֲרָס וְכָנַס לְחֻפָּה וְלֹא בְּרָךְ
בִּרְכַת חֲתָנִים - הָרִי זֶה נְשׂוּאָה גְמוּרָה, וְחוֹזֵר וּמְכָרָהּ אֶפְלוּ
אַחֵר כְּמָה יָמִים. וְלֹא תִנְשָׂא נָדָה עַד שֶׁתִּטְהַר, וְאֵין מְכָרִינִי
לָהּ בִּרְכַת חֲתָנִים עַד שֶׁתִּטְהַר. וְאִם עָבַר וְנִשָּׂא וּבְרָךְ, אִינוּ
חוֹזֵר וּמְכָרָהּ.
ז. וְצָרִיף לְכַתֵּב כַּתְּבָתָּה קֹדֶם כְּנִיסָה לְחֻפָּה, וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה
מִתֵּר בְּאִשְׁתּוֹ; וְהִתְחַן נּוֹתֵן שֶׁכֶר הַסּוֹפֵר. וְכְמָה הוּא כּוֹתֵב
לָהּ? אִם הִיָּתָה בְּתוּלָה, אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פְּחוּת מִמֵּאֲתִים
דִּינָר; וְאִם הִיָּתָה בְּעוּלָה, אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פְּחוּת מִמֵּאֲה דִינָר.
וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֶקֶר כַּתְּבָתָּה'. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֶפְלוּ
כֶּכֶר זָהָב - מוֹסִיף. וְדִין הַתּוֹסֶפֶת וְדִין הָעֶקֶר אֶחָד הוּא לְרֹב
הַדְּבָרִים; לְפִיכֶף כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ כַּתְּבָתָּה סָתֵם, הוּא
הָעֶקֶר וְהַתּוֹסֶפֶת כְּאֶחָד. וְחֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְנוּ כַּתְּבָתָּה לְאִשָּׁה,
כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ.
ח. דִּינָרִים אֵלוֹ - לֹא תִקְנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר אֶלָּא
מִמִּטְבַּע שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁהִיָּה שְׂבַעַת חֲלָקִים נִחְשָׁת
וְחֲלָק אֶחָד כֶּסֶף, עַד שִׁיְהִיָּה כֶּסֶלַע [שהוא ד' דינרים] חֲצִי
זוּז כֶּסֶף; וְנִמְצָאוּ מֵאֲתִים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה, חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וּמֵאֲה שֶׁל בְּעוּלָה, שְׁנַיִם עֶשֶׂר דִּינָר
וּמִחֲצָה. וּמִשְׁקָל כָּל דִּינָר - שֵׁשׁ וְתִשְׁעִים שְׁעוּרוֹת, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת עִירוּבֵין. וְהַדִּינָר - הוּא הַנִּקְרָא 'זוּז' כָּל
מְקוֹם, בֵּין שִׁיְהִיָּה מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר, בֵּין שִׁיְהִיָּה מִמִּטְבַּע
אוֹתָן הַיָּמִים.
ט. אֵין פּוֹחֲתִין לְבְּתוּלָה מִמֵּאֲתִים, וְלִבְעוּלָה מִמֵּאֲה; וְכָל
הַפּוֹחֲתִי, בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זָנוּת. אֶחָד הַכּוֹתֵב אֶת הַכַּתְּבָתָּה
בְּשִׁטְר, וְאֶחָד שֶׁהִעִידוֹ עָלָיו עֲדִים [שהתחייב דמי כתובה]
וְקָנוּ מִיָּדוֹ [התחייב בקנין סודר] שֶׁהוּא חַיֵּב לָהּ מֵאֲה אוֹ
מֵאֲתִים - הָרִי זֶה מִתֵּר; וְכֵן אִם נָתַן לָהּ מִשְׁלֹטְלִין כְּגוֹד
כַּתְּבָתָּה - הָרִי זֶה מִתֵּר לְבַעַל, עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ פְּנָאי לְכַתֵּב.
י. הַכּוֹנֵס אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא כַתֵּב לָהּ כַּתְּבָתָּה, אוֹ שֶׁכַּתֵּב וְאָבַד
שִׁטְר הַכַּתְּבָתָּה, אוֹ שֶׁמָּחַלָה כַּתְּבָתָּה לְבַעַלָּהּ, אוֹ שֶׁמְכָרָהּ לוֹ

1 ואחר כך תנשא. תבעה אחר שבגרה, נותנין לה שנים עשר
2 חדש מיום הבגור; וכן אם קדשה ביום הבגור, נותנין לה
3 שנים עשר חדש מיום הקדושין, שהוא יום הבגור. קדשה
4 אחר שבגרה - אם עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה
5 ואחר כך נתקדשה, אין נותנין לה אלא שלשים יום מיום
6 שתבעה; וכן המאיר את הבעולה, נותנין לה שלשים יום
7 מיום התביעה.

8 יח. כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את
9 עצמה ואחר כך תנשא, כך נותנין זמן לאיש לפרנס את
10 עצמו [להכין צרכי הסעודה והחופה] משתבעה אותו האשה.
11 וכמה נותנין לו? כמו שנותנין לה: אם שנים עשר חדש,
12 שנים עשר חדש; ואם שלשים יום, שלשים יום.
13 יט. הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה - נתחייב במזונותיה
14 אף על פי שלא פנס; ואם הגיע הזמן באחד בשבת או
15 בערב שבת - אינו מעלה לה מזונות לאותו היום, מפני
16 שאינו יכול לכנס. וכן אם חלה הוא או היא, או שפרשה
17 גדה פשהגיע הזמן - אינו מעלה לה מזונות, שהרי אינה
18 ראויה להנשא עד שתטהר או עד שתבריא, וכן הוא אינו
19 יכול לשא אשה עד שיבריא.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

פרק יא

22 א. הנושא בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה [ע"י
23 אחי בעלה שמת] - אם מן הארוסין נתאלמנה או נתגרשה
24 או נחלצה, כתבתה מאתים; ואם מן הנשואין, כתבתה מנה,
25 שמשנשאת הרי היא כבעולה. וכן הנושא בתולה משחררת
26 [מהיותה שפחה כנענית] או גיורת או שבויה [בידי גויים] -
27 אם נשתחררה השפחה ונתגירה הגויה ונפדית השבויה, והן
28 פחותות משלש שנים ויום אחד - כתבתן מאתים; ואם היו
29 בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה, כתבתן מאה.
30 ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה ואף על פי
31 שהן בתולות? האיל וחוזת הנשואה שתבעל, וחוזת
32 השפחה והנכרית והשבויה שתבעל, תקנו להן מאה בין
33 נבעלו בין לא נבעלו, והרי הן כבעולות לכל דבר.
34 ג. מכת עץ [קיבלה מכה ונפלו בתוליה] כתבתה מאה; אפלו
35 נשאה על מנת שהיא בתולה שלמה ונמצאת מכת עץ -
36 כתבתה מאה. קטנה בת שלש שנים ולמטה שנבעלה, אפלו
37 בא עליה אדם גדול - כתבתה מאתים; סופה שתחזור
38 בתולה כשאר הבתולות. וכן גדולה שבא עליה קטן מכן
39 תשע שנים ולמטה - כתבתה מאתים, כאלו לא נבעלה
40 כלל; שביאת בן תשע שנים ויום אחד ביאה, פחות מזה
41 אין ביאתו ביאה.

42 ד. בתולה שהיא בוגרת, או סומא, או אילונית [דומה לאיל
43 זכר ואינה מולידה] - כתבתן מאתים; אבל החרשת
44 והשוטה, לא תקנו להן חכמים כתבה. השוטה, לא תקנו
45 לה נשואין כלל; והחרשת, אף על פי שיש לה נשואין

46 מדבריהם [מדברנן], לא תקנו לה כתבה, כדי שלא ימנעו
47 ולא ישאו אותה. וכשם שאין לה כתבה, כך אין לה מזונות,
48 ולא תנאי מתנאי כתבה; ואם פנסה [נשאה כשהיא] חרשת
49 ונתפקחה - יש לה כתבה ותנאי כתבה, וכתבתה מאה.
50 ה. נשא חרשת או שוטה וכתב לה מאה מנה - כתבתן
51 קימת, מפני שרצה להזיק נכסיו.

52 ו. חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות - אף על פי
53 שנתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לנשיהן עליהן כלום
54 [שום תביעה]; רצו לקימן אחר שהבריו, יש להן כתבה
55 מאה. ואם בית דין הן שהשיאו את החרש, וכתבו לה
56 כתבה על נכסיו - נוטלת כל מה שכתבו לה בית דין; אבל
57 השוטה, אין בית דין משיאין אותו - במקום שאין תקנת
58 חכמים עומדת, לא תקנו לו נשואין. וכן קטן - לא תקנו
59 לו חכמים נשואין, הואיל וסופו לבוא לידי נשואין גמורין.
60 ומפני מה תקנו נשואין לקטנה ואף על פי שהיא באה לידי
61 נשואין גמורין? כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר [זנות]. ואין
62 משיאין את הקטן עד שבודקין אותו ויודע שהביא סימניו.
63 ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד, שנשא אשה - אין
64 לה כתבה; ואם הגדיל וקימה [נשאר להיות בעלה] אחר
65 שהגדיל, יש לה עקר כתבה מנה. וכן גר שנתגרר הוא
66 ואשתו - כתבתה מנה, שעל מנת בן קימה.

67 ח. כל בתולה שכתבתה מאתים, יש לה טענת בתולים;
68 וכל שכתבתה מנה, או שלא תקנו לה חכמים כתבה - אין
69 לה טענת בתולים. והמתניח עם ארוסתו קדם נשואין, אין
70 לו טענת בתולים.

71 ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא בתולה שחזקתה
72 שהיא בתולה, וטוען ואומר 'לא מצאתיה בתולה'. ושני
73 סימנין הן לבתולים - האחד, דמים ששותתין ממנה בסוף
74 ביאה ראשונה; והשני, הדחק שיקצא בה בביאה ראשונה
75 בשעת התשמיש.

76 י. הנושא בתולה שכתבתה מאתים, וטען ואמר לא
77 מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם אמרה 'אמת הוא, לא
78 מצאני בתולה, מפני שנפלתי והפני עץ או קרקע והלכו
79 בתולי' - הרי זו נאמנת, ותחזור כתבתה למנה. אף על פי
80 שהוא טוען ואומר 'שקמא איש בא עליך ואין לך כלום' -
81 אין משגיחין בטענתו; ויש לו להחרים סתם [להטיל חרם
82 סתמי] שלא בא עליה איש, שאין הדבר לו ודאי.

83 יא. אמרה היא: 'אמת אמר שלא מצאני בתולה, ואיש בא
84 עלי באנס אחר שנתארסתי לו' - הרי זו נאמנת, וכתבתה
85 מאתים כמו שהיתה; ואם טען ואמר: 'שקמא עד שלא
86 ארסתיך נאנסת ומקחי מקח טעות, או אחר שארסתיך
87 נבעלת בצונד' - הרי זה מחרים סתם על מי שטוען שקר
88 כדי לחיבני ממון שאיני חייב בו.

89 יב. טען ואמר: 'לא מצאתיה בתולה', והיא אומרת: 'לא
90 בא עלי ועדין בתולה אני' - בודקין אותה, או חוזר ובעל
91 בפני עדים. אמרה: 'בא עלי ובתולה מצאני ככל הבתולות,
92 ושקר הוא טוען' - שואלין אותו ואומרים לו: 'מה היתה

פרק יב

48

א. כְּשֹׁשׂא אָדָם אִשָּׁה, בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין גְּדוּלָה
בֵּין קְטָנָה, אַחַת בֵּת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת הַגִּיּוֹרֹת אוֹ הַמְשַׁחֲרָרֹת -
שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לִשְׁעַבְרָ - יִתְחַבֵּב לָהּ בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְיִזְכָּה
בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים.
ב. וְהַעֲשָׂרָה, שֶׁלֶּשָׁה מֵהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאַלּוּ הֵן: "שְׂאֵרָה
כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה". "שְׂאֵרָה", אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; "כְּסוּתָהּ",
כְּמִשְׁמָעָה; "עוֹנָתָה", לְבֹא עָלֶיהָ כְּדָרָךְ כָּל הָאָרֶץ. וְהַשְּׂבָעָה
מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְכֵלֶן תִּנְאִי [תַּקְנוֹת] בֵּית דִּין הֵם. הָאֶחָד
מֵהֶן, עֶקֶר כְּתָבָה; וְהַשְּׂאֵר הֵן הַנִּקְרָאִין תִּנְאִי כְּתָבָה, וְאַלּוּ
הֵן: לְרַפְּאֵתָהּ אִם חֲלָתָהּ, וּלְפָדוּתָהּ אִם נִשְׁבִּיתָה, לְקַבְּרָהּ
כְּשִׁתְּמוּתָהּ, וְלִהְיוֹת נְזוּנִית מִנְּכֶסֶי וְיוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתוֹ אַחֵר מוֹתוֹ
כָּל זְמַן אֲלֻמְנוּתָהּ, וְלִהְיוֹת בְּנוֹתֶיהָ מִמֶּנּוּ נְזוּנוֹת אַחֲרֵי מוֹתוֹ
עַד שִׁיתְּאָרְסוּ, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה הַזְּכָרִים מִמֶּנּוּ יוֹרְשִׁין כְּתָבָתָהּ
יֹתֵר עַל חֲלָקָם בִּירֵשָׁה שְׁעִם אַחֵיהֶם מֵאִשָּׁה אַחֶרָה.
ג. וְהָאֲרָבָעָה שְׂזוּכָה בָּהֶן, כֻּלָּם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְאַלּוּ הֵן:
לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שָׁלוֹ, וְלִהְיוֹת מְצִיאָתָהּ שָׁלוֹ, וְשִׁיחָה
אוֹכֵל פְּרוֹת כָּל נִכְסֶיהָ בְּחַיֶּיהָ, וְאִם מֵתָה בְּחַיֶּיהָ יִירָשָׁנָה;
וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אֶחָד בִּירֵשָׁתָה.
ד. וְעוֹד תִּקְנוּ חֲכָמִים, שִׁיְהִי מַעֲשֵׂה יָדֶי הָאִשָּׁה כְּנֶגֶד
[תַּמְרוּת] מְזוֹנוּתֶיהָ, וּפְדִיּוֹנָהּ כְּנֶגֶד [תַּמְרוּת] אֲכִילַת פְּרוֹת
וְנִכְסֶיהָ, וְקַבּוּרָתָהּ כְּנֶגֶד [תַּמְרוּת] יִרְשָׁתוֹ לְכְתָבָתָהּ. לְפִיכָךְ אִם
אִמְרָה הָאִשָּׁה 'אֵינִי נְזוּנָה' [מִתַּפְרִסֶּת מִמֶּנּוּ] וְאֵינִי עוֹשֶׂה
[אֵינִי מְבִיאָה לוֹ רוּחִי עֲבוּדָתִי] - שׁוֹמְעִין לָהּ, וְאֵין כּוֹפִין
אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אָמַר הַבַּעַל 'אֵינִי זֶנֶךְ וְאֵינִי נוֹטֵל כְּלוּם
מִמַּעֲשֵׂה יָדָי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׂמָא לֹא יִסְפִּיקוּ לָהּ
מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בְּמְזוֹנוּתֶיהָ. וּמִפְּנֵי זֶה יִחַשְׁבוּ הַמְּזוֹנוֹת כְּתִנְאִי
הַכְּתָבָה.
ה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵף עַל פִּי שְׂאֵל נִכְתָּבוּ בְּשֵׁטֶר כְּתָבָה,
וְאִפְּלוּ לֹא כְּתָבוּ כְּתָבָה עֲדִין, אֲלֹא נִשָּׂא סֵתָם - בֵּין שְׂנִשָּׂא,
זָכָה הַבַּעַל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שָׁלוֹ, וְזָכָה הָאִשָּׁה בַּעֲשָׂרָה
דְּבָרִים שָׁלוֹ, וְאֵין צָרִיכִין לְפָרֵשׁ.
ו. הַתְּנָה הַבַּעַל שְׂאֵל יִתְחַבֵּב בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיֵב
בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנָה הָאִשָּׁה שְׂאֵל יִזְכָּה הַבַּעַל בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים
שֶׁהוּא זֹכָה בָּהֶן - הַתְּנָאִי קָיָם, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שְׂאֵין
הַתְּנָאִי מוֹעִיל בָּהֶן, וְכָל הַמַּתְנָה עֲלֵיהֶן תִּנְאִי בָטָל, וְאַלּוּ הֵן:
עוֹנָתָה, וְעֶקֶר כְּתָבָתָהּ, וִירֵשָׁתָה.
ז. כִּיצַד? הַתְּנָה עִם הָאִשָּׁה שְׂאֵין לָהּ עֲלִי עוֹנָה, תִּנְאִי בָטָל
וְחֵיֵב בְּעוֹנָתָהּ - שֶׁהָרִי הַתְּנָה עַל מֵה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְאֵינוֹ
תִּנְאִי כְּמוֹן.
ח. הַתְּנָה עִמָּה לְפָחַת מַעֲקָר כְּתָבָה, אוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ מֵאֲתִים
אוֹ מֵאָה עֶקֶר כְּתָבָה וְכָתַבָהּ לוֹ שֶׁנִּתְקַבְּלָה מֵהֶן כֶּף וְכָף וְהִיא
לֹא נִתְקַבְּלָה [אֵלֹא מִחֻלָּה לוֹ] - תִּנְאִי בָטָל; שֶׁכָּל הַפּוֹחַת
לְכַתּוּלָה מִמֵּאֲתִים וְלֵאמֹר מִמֶּנָּה, הָרִי זֶה בְּעִילַת זָנוּת.
ט. הַתְּנָה עִמּוֹ אַחֵר שֶׁנִּשָּׂאָה שְׂאֵל יִירָשָׁנָה - תִּנְאִי בָטָל.
וְאֵף עַל פִּי שִׁירֵשֶׁת הַבַּעַל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, עָשׂוּ חֲזוּק

הַדְּבָר עַד שֶׁאִמְרָתָהּ שְׂאֵינָה בְּתוּלָה? אִם אָמַר מִפְּנֵי שְׂאֵל
מְצִאתִי דָם - בּוֹדֵקִין בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ שְׂמָא אֵין לָהֶם דָּם כָּלָל,
לֹא דָם נִדָּה וְלֹא דָם בְּתוּלִים; אִם נִמְצְאוּ בָּלֶן בֶּן, הָרִי זֶה
כְּחֻזְקָתָהּ. לֹא נִמְצְאוּ בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ בֶּן - בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ,
שְׂמָא חֲלִי גְדוֹל יֵשׁ בָּהּ שִׁיבֹשׁ לְחֻלּוֹתֵית הָאֵיבָרִים, אוֹ שְׂמָא
הֵיטָה מִתְעַנָּה בְּרָעָב. וּמִרְטִיבִין [רוּחֲצִים] אוֹתָהּ וּמֵאֲכִילִין
אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכְרִיא, וְתִבְעַל שְׁנִיָּה, וְנִרְאָה אִם
תּוֹצִיא דָם אוֹ לֹא. וְאִם אֵין שָׁם לֹא חֲלִי וְלֹא רָעָב וְלֹא
פִּיּוּצָא בּוֹ - הָרִי זֶה טַעֲנַת בְּתוּלִים; וְאֵף עַל פִּי שְׂמָצָא דַּחַק
בְּעֵת הַתְּשָׁמִישׁ, הוֹאִיל וְלֹא יָצָא דָם, אֵין כָּאֵן בְּתוּלִים -
שֶׁכָּל בְּתוּלָה יֵשׁ לָהּ דָם, בֵּין קְטָנָה בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת,
אֲלֹא מִפְּנֵי הַחֲלִי כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ. וְאִם אָמַר 'מִפְּנֵי שְׂאֵל
מְצִאתִי דַּחַק, אֲלֹא פִתַּח פְּתוּחַ [בַּעוֹלָה] מְצִאתִי' - שׁוֹאֲלִין
עַל שְׁנוּתֶיהָ: שְׂמָא בּוֹגֶרֶת הִיא, שָׂרֵב הַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ דַּחַק
שֶׁמִּרְגִּישִׁין בּוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהָרִי גְדוֹלָה וְנִתְרַפּוּ אֵיבָרֶיהָ וְכָלוּ
בְּתוּלָהּ. וְאִם לֹא בְּגֶרֶה עֲדִין, אוֹמְרִים לוֹ: 'שְׂמָא הִטִּיתָה אוֹ
בַּעֲלָתָהּ בְּנִחַת, וּלְפִיכָךְ לֹא הִרְגָּשְׁתָּה בְּדַחַק; אִם אָמַר 'לֹא
כִי אֲלֹא וְדֹא פִתַּח פְּתוּחַ הִי' - הָרִי זֶה טַעֲנַת בְּתוּלִים לְכָל
בְּתוּלָה שְׂאֵל בְּגֶרֶה, בֵּין קְטָנָה בֵּין נַעֲרָה, בֵּין בְּרִיאָה בֵּין
חֻלָּה; שֶׁכָּל בְּתוּלָה נַעֲרָה, פִּתְחָה סְתוּם הוּא; וְאֵף עַל פִּי
שִׁיּוּצָא הָדָם, הוֹאִיל וּמְצָא פִתַּח פְּתוּחַ, אֵין כָּאֵן בְּתוּלִים.
יג. יֵשׁ גְּאוּנִים שֶׁהוּרִי, שֶׁהַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ טַעֲנַת דָּמִים, וְיֵשׁ
לָהּ טַעֲנַת פִּתַּח פְּתוּחַ. וְאֵין דְּרָךְ הַתַּלְמוּד מִרְאָה דְּבָר זֶה,
וְטַעֲנַת הֵיטָה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלֵהֶן; וּבְכָר בְּדִקְתִי עַל סְפָרִים
רַבִּים וְקְדוּמוֹנִים, וּמִצִּאתִי שֶׁהַדְּבָר כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ, שְׂאֵין
לְבּוֹגֶרֶת אֲלֹא טַעֲנַת דָּמִים בְּלִבָּהּ.
יד. חֲכָמִים הֵם שֶׁתִּקְנוּ עֶקֶר כְּתָבָה לְאִשָּׁה; וְהֵם הִתְקִינוּ
וְאִמְרוּ שֶׁכָּל הַטּוֹעֵן טַעֲנַת בְּתוּלִים וְהָאִשָּׁה מִכְּחֶשֶׁת אוֹתוֹ -
נֶאֱמָן, וְעֲלִיָּה לְהִכְיָא רְאִיָּה, לֹא עַל הָאִישׁ; שֶׁחֻזְקָה הִיא
שְׂאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בְּסַעֲדָהּ [בְּנִישׁוּאִין] וּמִפְּסִידָהּ [עִי' שִׁמְשֹׁקֶר
שֶׁהִיא לֹא בְּתוּלָה] וְהוֹפֵךְ שִׁמְחָתוֹ אֲבָל.
טו. וְעַד מָתִי יֵשׁ לוֹ לְטַעֵן טַעֲנַת בְּתוּלִים? אִם נִסְתָּרָה
[נִתְיַחֲדָה עִמּוֹ] - מֵדִ; וְאִם לֹא נִסְתָּרָה - אִפְּלוּ לְאַחֵר
שְׁלֹשִׁים יוֹם.
טז. הוּרִי כָּל הַגְּאוּנִים, שֶׁזֶּה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא נֶאֱמָן
אִם הִכְחִישׁוֹ, לְהַפְסִידָהּ עֶקֶר הַכְּתָבָה, אֲבָל הַתּוֹסֶפֶת יֵשׁ
לָהּ, אֲלֹא אִם בֶּן נֹדַע בְּרִאָּה בְּרוּרָה שֶׁהִיטָה בְּעוּלָה, אוֹ
שֶׁהוֹדֶת [הוֹדָתָהּ] לוֹ שֶׁהִיא בְּעוּלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְּאָרֵס וְהִטְעִתוֹ.
לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעָה בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ [תַּפִּיסַת חֶפֶץ קְדוּשָׁה],
כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין [קְבוּצַת תּוֹבַעִים שְׁנוּטְלִין מִמּוֹן רַק
בְּשִׁבוּעָה], וְאַחֵר כֶּף תִּגְבָּה הַתּוֹסֶפֶת. וְאֵין לָהּ הִיא לְהַשְׁבִּיעָה
שְׂאֵל מְצָאָה בְּתוּלָה וְאַחֵר כֶּף תַּפְסִיד עֶקֶר כְּתָבָה, שֶׁחֻזְקָה
הִיא שְׂאֵין אָדָם טוֹרֵחַ בְּסַעֲדָהּ וּמִפְּסִידָהּ; וְיֵשׁ לָהּ לְהַחֲרִים
סֵתָם עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלֶיהָ שֶׁקָּר.
יז. הָרִי שֶׁרָצָה לְקַיְמָה אַחֵר שֶׁהַפְּסִידָהּ עֶקֶר כְּתָבָתָה - חוּזֵר
וְכּוֹתֵב לָהּ מֵאָה, לְפִי שֶׁאִסּוּר לוֹ לְאָדָם לְשִׁחֹת עִם אִשְׁתּוֹ
שְׂעָה אַחַת בְּלֹא כְּתָבָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

עמה על מעשה ידיה [אם הם מספיקים לה] עד שיבוא
 בעלה; אם מצא שעשתה הרי זה שלו. וכן אם לא עמדה
 בדין אלא מכרה לעצמה למזונות - מכרה קנס; ואינה
 צריכה הכרזה [מכירה פומבית לכל המרובה] ולא שבועה
 [שאין בידה משל בעלה] עד שיבוא בעלה ויטען, או עד
 שתבוא לגבות כתבתה אחר מותו, מגלגלין [מוסיפין] עליה
 [בשבועתה] שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להן.
 יז. וכשם שבית דין מוכרין למזון האשה שהלה בעלה, כך
 מוכרין למזון בניה ובנותיו שהן בני שש שנים או פחות;
 אבל יתר על שש, אין זנין אותן מנכסיו שלא בפניו אף על
 פי שהוא אמור. וכן מי שנשפתה - בית דין יורדין לנכסיו
 ומוכרין, וזנין אשתו ובניה ובנותיו שהן בני שש או פחות
 ומפרנסין אותן.
 יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה
 שהלה בעלה או שמת בעלה, עד שיהיה שטר כתבה יוצא
 מתחת ידה; ואם לא תוציא שטר כתבה, אין לה מזונות;
 שמה נטלה כתבתה מבעלה, או מחלה כתבתה לו, שאין
 לה מזונות, כמו שיתבאר. ויש מי שהורה שפוסקין לה
 בתזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא
 כתבה. ולזה דעתי נוטה במי שהלה בעלה, הואיל ויש לה
 מזונות מן התורה. אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד
 שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בתקנת חכמים, ועוד
 מפני שזונות מנכסי יורשין, ולעולם טוענין לירוש.
 יט. הלה בעלה, ולותה ואכלה - כשיבוא חייב לשלם. עמד
 אחד מדעת עצמו וזנה משלו - אם יבוא הבעל אינו חייב
 לשלם לו, אלא הרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא צוהו
 לזונה, והיא לא לותה ממנו.
 כ. הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלה: 'טלי מעשה ידיך
 במזונותי' - אין לה מזונות, שאלו לא רצת בדבר זה ולא
 סמכה דעתה, היה לה לתבעו או לומר לו 'אין מעשה ידי
 מספיקין לי'.
 כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו בית דין
 ונתנו לה, או שמכרה לעצמה, וכא הבעל וטען ואמר:
 'הנחת לי מזונות' - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ [באחיזת
 חפץ קדוש] שלא הניח לה. לא תבעה ולא מכרה אלא שהת
 עד שבא, הוא אמר 'הנחתי', והיא אומרת 'לא הנחתי', אלא
 לזיתי מזה ונתפרנסתי' - נשבע שבועת הסת [שבועה
 שהסיתו עליו חכמים, ללא נקיטת חפץ] שהניח לה, ונפטר;
 וישאר החוב עליה.
 כב. מכרה משלגלין ואמרה 'במזונות מכרתי', והוא טוען
 ואומר 'מזונות הנחתי' - נשבעת שבועת הסת שלא הניח.
 הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה
 ביום ובלילה, ועשת ואכלה - אין לה כלום.
 כג. המדיר את אשתו מלהנות לו, בין שפרש עד זמן פלוני,
 בין שלא פרש אלא סתם - ממתינין לו שלשים יום; אם
 תמו ימי נדרו, או שלא תמו והתיר נדרו - הרי מוטב; ואם
 לא - יוציא ויתן כתבה. ובאותן השלשים יום תהיה היא

לדבריהם כשל תורה, וכל תנאי שבירשה בטל ואף על פי
 שהוא ממון, שנאמר בה: "לחקת משפט לדורותיכם".
 ובשאר הדברים תנאו קנס, כגון שהתנה עמה שאין לה
 שאר וכסות, על מנת שלא יאכל פרות נכסיה; וכל פיוצא
 בזה, תנאו קנס.
 י. כמה מזונות פוסקין לאשה? פוסקין לה לחם שתי
 סעודות בכל יום, סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר
 שאינו לא חולה ולא גרגרן [רעבתן]; ומאותו מאכל של
 אנשי אותה העיר, אם חסרים חטים, ואם שעורים שעורים,
 וכן ארו או דחן, או משאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה
 פרפרת [תיבול] לאכל בה את הפת, כגון קטניות או ירקות
 וכיוצא בהן; ושמן לאכילה, ושמן להדלקת הנר, ופרות;
 ומצט זין לשתות, אם היה מנהג המקום שישתו הנשים זין.
 ופוסקין לה שלש סעודות בשבת, ובשר או דגים כמנהג
 המקום. ונותן לה בכל שבת ושבת מצה כסף [מטבע ששווי
 אחד מו' בדינר] לצרכיה, כגון לכבוס או למרחץ וכיוצא
 בהן.
 יא. כמה דברים אמורים? בעני שבישראל. אבל אם היה
 עשיר, הכל לפי עשרו; ואפלו היה ממון ראו לו שיעשה
 לה כמה תבשילי בשר בכל יום, כופין אותו ופוסקין לה
 מזונות כפי ממון. ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתן לה
 לחם שהיא צריכה לו - כופין אותו להוציא, ותהיה כתבתה
 חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן.
 יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה, ותהיה
 אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו - הרהות
 בידו; ובכלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת.
 יג. האשה שפסקו לה מזונות והותירו [ונותרו], המותר
 לבעל. היה בעלה כהן - אינו נותן לה כל מזונותיה תרומה,
 מפני שטרח גדול הוא לה לשמרון מדבר המטמאן לאכלן
 בטרה; אלא נותן לה מחצה חלין ומחצה תרומה.
 יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות
 בניה ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים. מכאן
 ואילך, מאכילן עד שיגדלו בתקנת חכמים; ואם לא רצה -
 גוצרין בו ומכלימין אותו ופוצרין [מפצירים] בו. ואם לא
 רצה - מכריזין עליו בצבור ואומרים: 'פלוני אכזרי הוא
 ואינו רוצה לזון בניה, והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן
 את אפרוחיו'. ואין כופין אותו לזונם אחר שש.
 טו. כמה דברים אמורים? באיש שאינו אמור [מוחזק כבעל]
 ממון ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל
 אם היה אמור שיש לו ממון הראוי לתן ממנו צדקה
 המספקת להן - מוציאין ממנו בעל כרחו משום צדקה,
 וזנין אותן עד שיגדילו.
 טז. מי שהלה למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית דין לתבע
 מזונות - שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו אין
 פוסקין לה בהן מזונות, חזקה היא שאין אדם מניח ביתו
 ריקן. מכאן ואילך פוסקין לה מזונות; ואם היו לו נכסים
 - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה. ואין מחשבין

ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו - כן מוכרין
 לקסותו וכלי ביתו ומדורו.
 ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וקסות
 וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין
 לה בעל שתתקשט לו; אבל מי שנשפתה בעלה או נתחרש
 - פוסקין לה תכשיט. ודין הבעל עם אשתו בטענת הקסות
 והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות: אם אמר הוא
 'נתתי' והיא אומרת 'לא נתתי' - דין אחד לכל.
 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין -
 בענינות [אשה עניה], שנה אחת ימים [יחיה איתה בנדור];
 יתר על כן - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.
 ובשטרות, שלשים יום ימים; יתר על כן - או יתיר נדרו,
 או יוציא ויתן כתובה.
 ט. הדירה שלא חלף למרחץ - בכרכים [ערים גדולות],
 שבת אחת [שבוע]; ובכפרים, שתי שבתות. שלא תנעל
 מנעל - בכפרים, שלשה ימים; ובכרכים, מעת לעת. יתר
 על זה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.
 י. הדירה שלא תשאיל ושללא תשאיל מקלי הבית שדרף כל
 השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון נפה וכברה רחים
 ותנור וכיוצא בהן - יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה, מפני
 שמשאיה [מוציא לה] שם רע בשכונותיה. וכן היא שנדרה
 שלא תשאיל ושללא תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא
 בהן, ושללא תארג בגדים נאים לבנה במקום שדרכן לארג
 אותן לבנים - תצא שלא בכתובה, מפני שמשאיה שם רע
 בשכונותיו שהוא כילי [קמצן].
 יא. מקומות שדרכן שלא תצא אשה בשוק בכפח שעל
 ראשה בלבד עד שיהיה לה רדיד [צעף] החופה את כל
 גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הקסות רדיד הפחות
 [החול] בכל הרדידין; ואם היה עשיר - נותן לפי עשרו, כדי
 שתצא בו לבית האכל או לבית המשטה; לפי שקל אשה
 יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האכל ולבית
 המשטה לגמל חסד לרעותיה ולקרובותיה, כדי שיכבדוהם
 לה - שאינה בבית הסהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל
 גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד, פעם בחוץ פעם
 ברחובות; ויש לבעל למנע אשתו מזה, ולא יניחה לצאת
 אלא כמו פעם אחת בחדש או פעמים בחדש, כפי הצורך;
 שאין יפי לאשה אלא לישוב בנאות ביתה, שכן כתוב: "כל
 כבודה בת מלך, פנימה".
 יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהן
 עמה בעיר, חדש אחד ממתינין לו; שנים, יוציא ויתן
 כתובה. ובזמן שהן בעיר אחרת, רגל אחד ממתינין לו;
 שנים, יוציא ויתן כתובה.
 יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האכל ולבית
 המשטה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה: שזה כמי
 שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה. ואם היה טוען 'מפני כני
 אדם פרוצין שיש באותו בית האכל או בבית המשטה',
 והחזקו שם פרוצין - שומעין לו.

עושה ואוכלת, ויהיה אחד מחבריו מפרנס אותה דברים
 שהיא צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין מעשה ידיה
 מספיקין לכל.
 כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפרות -
 ממתינין לו שלשים יום; יתר על כן, יוציא ויתן כתובה;
 אפלו הדירה שלא תטעם מאכל רע, אפלו הדירה ממין
 שלא אכלה אותו מימיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן
 כתובה. נדרה היא שלא תאכל אחד מכל מן הפרות, וקנס
 לה הוא את נדרה, או שנדרה בגזיר [נזירות] ולא הפר לה -
 אם רצה שתשב תחתיו ולא תאכל פרות או תהא נזירה -
 תשב; ואם אמר: 'איני רוצה באשה נזירה' - יוציא ויתן
 כתובה, שהרי היה בידו להפר והוא קנס לה בנדרו.

פרק יג

א. כמה הקסות שהוא חייב לתן לה? בגדים של חמשים
 זוז משנה לשנה, ממטבע אותן הימים, שנמצאו החמשים,
 ששה דינרין ורביע דינר כסף. נותנין לה חדשים בימות
 הגשמים, ולובשת בליתיהן [בגדים שנתיושנו] בימות
 החמה. והשקקים, והם מותר הקסות [בגדים שנשחקו] - הרי
 הן שלה, כדי שתתקפה בהן בימי נדתה. ונותנין לה תגור
 למתניה וכפח לראשה, ומנעל ממועד למועד [מרגל לרגל].
 ב. כמה דברים אמורים? באותן הימים ובארגן ישראל.
 אבל בשאר זמנים ושאר המקומות, אין הדמים עקר - יש
 מקומות שיהיו שם הבגדים ביקר הרבה, או בזול הרבה;
 אלא העקר שסומכין עליו, שמחזיקין אותו לתן לה בגדים
 הראויין לה לימות הגשמים ולימות החמה, בפחות [הזול
 ביותר] שלובשת כל אשה בעלת בית באותה המדינה.
 ג. ובכלל הקסות שהוא חייב לה - כלי בית ומדור [דירה]
 שיושבת בו. ומה הן כלי הבית? מטה מצעת, ומפץ [מצע
 גס] או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתיה, כגון קדרה
 וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור ששוכר לה - בית
 של ארבע אמות על ארבע אמות; ותהיה רחבה [חצר]
 חוצה לו כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.
 ד. וכן מחזיקין אותו לתן לה תכשיטיה, כגון בגדי צבעונין
 להקיף על ראשה ופדחתה [מצחח], ופוף [איפור העין] ושך
 [אודם ללחיים] וכיוצא בהן - כדי שלא תתגנה עליו.
 ה. כמה דברים אמורים? בעני שבישראל. אבל בעשיר,
 הכל לפי עשרו - אפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי
 ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן. וכן המדור, לפי עשרו.
 והתכשיט וכלי הבית, הכל לפי עשרו. ואם קצרה ידו לתן
 לה אפלו כעני שבישראל, כופין אותו להוציא; ותהיה
 הכתובה עליו חוב עד שיעשיר.
 ו. ולא האשה בלבד, אלא בניה ובנותיו הקטנים בני שש
 או פחות - חייב לתן להן כסות המספקת להן, וכלי תשמיש
 ומדור לשכן בו; ואינו נותן להן כפי עשרו, אלא כפי צרכן
 בלבד. זה הכלל: כל מי שיש עליו מזונות [שהוא חייב
 מזונות], בין בתו בין אחר מותו - יש לו כסות וכלי בית

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

פרק יד

48 **א. עונה** [תשמיש] האמורה בתורה - לכל איש ואיש כפי
 49 פתחו וכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הבריאים הנכבדים
 50 והענגים [מפונקים] שאין להם מלאכה שמכשלת כחן אלא
 51 אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן - עונתן בכל לילה.
 52 הפועלי - כגון החיטין, והאורגין, והבונים, וכיוצא בהן -
 53 אם היתה מלאכתו בעיר, עונתן פעמים בכל שבת; ואם
 54 מלאכתו בעיר אחרת, עונתן פעם אחת בשבת. החמרים -
 55 פעם אחת בשבת; הגמלים - אחת לשלשים יום; המלחין
 56 - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתן פעם אחת
 57 בשבת, מפני שתלמוד תורה מתש כחן; ודרך תלמידי
 58 חכמים לשמש משתן מלילי שבת ללילי שבת.
 59 **ב. יש לאשה לעבב על בעלה** שלא יצא לסחורה אלא
 60 למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא ברשותה;
 61 וכן יש לה למנועו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה
 62 שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל
 63 להעשות מלח. ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא
 64 ברשות נשותיהן שמים שלש שנים; וכן רב וענג שנעשה
 65 תלמיד חכמים, אין אשתו יכולה לעבב.
 66 **ג. נושא אדם כמה נשים**, אפלו מאה, בין בבת אחת, בין
 67 בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעבב; והוא שיהיה יכול
 68 לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול
 69 לכף אותן לשכן בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה.
 70 **ד. וכמה היא עונתו?** לפי מנגנון. כיצד? פועל שהיה לו שתי
 71 נשים - יש לזו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת בשבת;
 72 היו לו ארבע נשים - נמצאת עונת כל אחת מהן פעם אחת
 73 בשתי שבתות. וכן אם היה מלח ויש לו ארבע נשים, תהיה
 74 עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך צוו
 75 חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, אף על פי
 76 שיש לו מוון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת
 77 בחודש.
 78 **ה. המדיר את אשתו** [ממנונו, עד] שתאמר לאחרים מה
 79 שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש
 80 שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה יוציא
 81 ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר לאחרים
 82 דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש
 83 כדי שלא תתעבר, או הדירה שתעשה מעשה שוטים
 84 ודברים שאינן אלא כשטות - הרי זה יוציא ויתן כתובה.
 85 **ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה** - שבת אחת [שבוע],
 86 ממתנין לו; יתר על כן - יוציא ויתן כתובה, או יפר נדרו,
 87 ואפלו היה מלח שעונתו לששה חדשים; שביין שגדר, הרי
 88 צערה ונתנאשה. וכיצד מדידה? אם אמר לה: 'תשמישי
 89 אסור עליך', או שנשבע שלא ישמש מטו - לא נדר כלום,
 90 ואם נשבע - נשבע לשוא, מפני שהוא משעבד לה. אמר

1 **יד. האומר לאשתו:** 'אין רצוני שיכבאו לביתי אביך ואמך'
 2 אחיך ואחיותיך' - שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם
 3 כשיאירע להן דבר; ותלך לבית אביה פעם בחודש, ובכל
 4 רגל ורגל. ולא יכנסו הן לה, אלא אם ארע לה דבר גדול
 5 כגון חלי או לדה - שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים
 6 לרשותו. וכן היא שאמרה: 'אין רצוני שתפנס אצלי אמך'
 7 ואחותך, ואיני שוכנת עמהן בחצר אחת, מפני שמרעין לי
 8 ומצרין לי' - שומעין לה; שאין כופין את האדם שיכבאו
 9 אחרים עמו ברשותו.
 10 **טו. האיש שאמר:** 'איני דר במדור זה, מפני שבני אדם
 11 רעים או פרוצים או גזיזים בשכנותי ואני מתירא מהם' -
 12 שומעים לו, אף על פי שלא החזקו בפריצות; שבה צוו
 13 חכמים: 'הרחק משכן רע'. ואפלו היה המדור שלה -
 14 מוציאה ממנו, ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן היא שאמרה
 15 כן, אף על פי שהוא אומר: 'אני איני מקפיד עליהן' -
 16 שומעין לה, מפני שהיא אומרת: 'אין רצוני שיצא עלי שם
 17 רע בשכנות אלו'.
 18 **טז. כל הישוב** - ארצות ארצות הוא, כגון: ארץ כנען,
 19 ארץ מצרים, ארץ תימן, וארץ כוש, וארץ שנער, וכיוצא
 20 בהן; וכל ארץ וארץ - מדינות וכפרים. וערי ישראל לענן
 21 נשואין - שלש ארצות היו: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.
 22 **יז. איש שהיה בארץ מן הארצות**, ונשא אשה בארץ אחרת
 23 - כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה,
 24 שעל מנת כן נשאה, ואף על פי שלא פרש. אבל הנושא
 25 אשה באחת מן הארצות, והוא מאנשי אותה הארץ - אינו
 26 יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה ממדינה למדינה
 27 [מעיר לעיר], או מקפר לקפר באותה הארץ. ואינו יכול
 28 להוציאה ממדינה לקפר, ולא מקפר למדינה, שיש דברים
 29 שישבת המדינה טובה להן, ויש דברים שישבת הכפרים
 30 טובה להן.
 31 **יח. וכשמוציאה ממדינה למדינה**, או מקפר לקפר באותה
 32 הארץ - אינו מוציאה מנה יפה לנה רע ולא מרע ליפה,
 33 מפני שהיא צריכה להטפל [לטפל] ולבדק עצמה יפה בנה
 34 היפה, כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה. וכן לא יוציאה
 35 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גזיזים; ובכל מקום,
 36 מוציאין ממקום שרבו גזיזים למקום שרבו ישראל.
 37 **יט. כמה דברים אמורים?** מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או
 38 מארץ ישראל לארץ ישראל. אבל מחוצה לארץ לארץ
 39 ישראל - כופין לעלות, אפלו מנה היפה לנה רע; ואפלו
 40 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גזיזים - מעלין. ואין
 41 מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ, ואפלו מנה הרע
 42 שרבו גזיזים לנה יפה שרבו ישראל.
 43 **כ. אמר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה** -
 44 תצא שלא בכתובה; אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה -
 45 יוציא ויתן כתובה; והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל עם
 46 ירושלים; שהכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל מוציאין
 47 משם; והכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם.

וגדולים חולקין עליהן ברב המקומות. ויבדין התלמוד ראוי
 לתפס ולדון.
טו. המורד על אשתו ואמר: 'הריני זן ומפרנס, אבל אני
 בא עליה מפני שאני שנאתיה' - מוסיפין לה על כתבתה
 משקל שש ושלשים שעורה של כסף בכל שבת ושבת;
 וישב ולא ישמש כל זמן שתראה היא לישב. ואף על פי
 שכתבתה חולקת ונוספת - הרי הוא עובר בלא תעשה,
 שנאמר: "לא יגרע"; שאם שנא ישלח, אבל לענות אסור.
 ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני שאין בו מעשה.
טז. איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר: 'זו מורדת
 מתשמיש', והיא אומרת: 'לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני
 עמו', וכן אם טענה ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא
 אומר: 'לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני עמה' - מחרימין
 תחלה [חרם סתמי] על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין;
 ואחר כך, אם לא הודו - אומרים להן: 'התיחדו בפני
 עדים'. התיחדו ועדין הן טוענין, מבקשין מן הנטען ועושין
 פשרה פני פה הדין; אבל לבעל בפני אדם אי אפשר, לפי
 שאסור לבעל בפני כל בריה.
יז. האשה שחלתה - חיב לרפא אותה עד שתבריא. ראה
 שהחלי ארץ ויפסיד ממון הרבה לרפואה, ואמר לה: 'הרי
 כתבתך מנחת, או רפאי עצמך מכתבתך, או הריני מגרשך
 ונותן כתבה והולך' - שומעין לו; ואין ראוי לעשות כן,
 מפני דרך הארץ.
יח. נשפית - חיב לפדותה. אם היה להן שפכר נאסרה
 עליו - פודה, ומחזירה לבית אביה; ואפלו היו בעיר
 אחרת, מטפל בה עד שמחזירה למדינתה, ומגרשה, ונותן
 לה כל כתבתה. היה בעלה ישראל שהשבויה מתרת לו,
 מחזירה לו לאשה פמות שהיתה; ואם רצה אחר כך,
 מגרשה ונותן לה כתבתה.
יט. אין מחיבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על
 דמיה, אלא במה שהיא שוה כשאר השביות. היו דמיה
 יותר על כדי כתבתה, ואמר: 'הרי אני מגרשה וזו כתבתה,
 תלך ותפדה את עצמה' - אין שומעין לו; אלא כופין אותו
 ופודה אותה, אפלו היו דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו
 אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם
 ראשונה; אבל אם פדה ונשפית פעם שניה ורצה לגרשה
 - הרי זה מגרש ונותן כתבה, והיא תפדה את עצמה.
כ. מי שנשפית אשתו, והוא במדינת הים - בית דין יורדין
 לנקסיו ומוכרין בהכרזה [מכרז פומבי], ופודין אותה כדרך
 שהבעל פודה.
כא. המדיר את אשתו נדר שהוא חיב בגללו לגרשה ולתן
 כתבתה, ונשפית אחר שהדירה - אינו חיב לפדותה; שמעת
 שהדירה נתחייב לגרשה ולתן כתבתה.
כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי לאוין,
 ונשפית - אינו חיב לפדותה, אלא נותן לה כתבתה והיא
 תפדה עצמה. והלא השבויה אסורה לכהן, והרי הוא פודה

1 לה: 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - הרי זה נדר, ואסור
 2 לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.
 3 ז. אסור לאדם למנוע את אשתו עונתה; ואם מנע כדי
 4 לצערה - עובר בלא תעשה של תורה, שנאמר: "שארה
 5 פסותה ועונתה לא יגרע". ואם חלה או תשש כחו ואינו
 6 יכול לבעל - ימתין ששה חדשים עד שיבריא, שאין לה
 7 עונה גדולה מזו, ואחר כך - או טל ממנה רשות, או יוציא
 8 ויתן כתבה.
 9 ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה - היא הנקראת
 10 'מורדת'. ושואלין אותה מפני מה מרדה. אם אמרה:
 11 'מאסתיהו, ואני יכולה להבעל לו מדעתי' [מרצוני] - כופין
 12 אותו להוציא לשעתו [מיידיה], לפי שאינה בשביה שתבעל
 13 לשנוי לה; ותצא בלא כתבה כלל, ותטל בליותיה [בגדים
 14 בלויים] הקניינין, בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב
 15 באחריותו, בין מנכסים שלא נתחייב באחריותו. ואינה
 16 נוטלת משל בעל כלום; ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת
 17 שבראשה שלקחה לה, פושטת ונותנת לו. וכן כל שנתן לה
 18 מתנה, מחזרת אותו, שלא נתן לה על מנת שתטל ותצא.
 19 ט. ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: 'הריני
 20 מצערת אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך', או 'מפני
 21 שקללני', או 'מפני שעשה עמי מריבה', וכיצא בדברים
 22 אלו - שולחים לה מבית דין ואומרים לה: 'הוי יודעת,
 23 שאם את עומדת במרדך, אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת
 24 אותה'; ואחר כך מוכרין עליה בבתי כנסיות ובבתי
 25 מדרשות בכל יום ארבע שבתות [שבועות] זו אחר זו,
 26 ואומרים: 'פלוגית מרדה על בעלה'.
 27 י. ואחר ההכרזה שולחין לה פעם שניה, ואומרים לה: 'אם
 28 את עומדת במרדך, הפסדת כתבתך'. אם עמדה במרדה
 29 ולא חזרה - נמליכין בה, ותאכר כתבתה, ולא יהיה לה
 30 כתבה כלל; ואין נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין
 31 לה מזונות כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט, בעלה
 32 יורשה.
 33 יא. פסדו הזה עושין אם מרדה כדי לצערו - ואפלו היתה
 34 נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש, ואפלו היה בעלה
 35 מלח שעונתו לששה חדשים, ואפלו יש לו אשה אחרת.
 36 יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי לצערו
 37 ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן יבמה שלא רצת
 38 להתיבם כדי לצערו - פסדו הזה עושין להן.
 39 יג. המורדת הזאת - כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש
 40 בלא כתבה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. אבל נכסים
 41 שהכניסה לו ובליותיהן קניין - אם תפסה, אין מוציאין
 42 מידה; ואם תפסן הבעל, אין מוציאין מידו. וכן כל מה
 43 שאכר מנכסיה שקבל הבעל אחריותו עליה, אינו משלם לה
 44 כלום. זה הוא דין התלמוד, במורדת.
 45 יד. ואמרו הגאונים, שיש להן בכבל מנהגות אחרות
 46 במורדת; ולא פשטו אותן המנהגות ברב ישראל, וברבים

1 אותה - מפני שלא היתה אסורה מקדם, ואסור השביתה הוא
2 שגורם לה.

3 כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה הספד וקנים
4 [לשכור מקוננות] בדרך כל המדינה; ואפלו עני שבשיראל,
5 לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת. ואם היה עשיר, הכל
6 לפי כבודו; ואם כבודו יותר מכבודו, קוברין אותה לפי
7 כבודו; שהאשה עולה עם בעלה [לדרגת עשירות] ואינה
8 יורדת, אפלו לאחר מיתה.

9 כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת עצמו
10 וקברה - מוציאין מבעלה בעל פהו ונותנין לזה, כדי שלא
11 תהיה זו משלכת לכלבים. היה במדינה אחרת בשממה
12 אשתו - בית דין יורדין לנקסיו ומקברין בלא הכרזה [מכרז
13 פומבי], וקוברין אותה לפי ממון הבעל, ולפי כבודו או לפי
14 כבודו.

פרק טו

15 א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע עונתה
16 - הרי זה מתר. במה דברים אמורים? בשעה לו בנים,
17 שפבר קים מצות פריה ורביה. אבל אם לא קים, חייב לבעל
18 בכל עונה עד שיהיו לו בנים, מפני שהיא מצות עשה של
19 תורה, שנאמר: "פרו ורבו".

20 ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה. ומאימתי
21 יתחייב האיש במצוה זו? מכן שש עשרה שנה או מכן שבע
22 עשרה שנה. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה -
23 הרי זה עובר ומבטל מצות עשה; ואם היה עוסק בתורה
24 וטרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה כדי שלא יטרד
25 במזונות ויבטל מן התורה - הרי זה מתר להתאחר,
26 שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה.
27 ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושגה בה [עוסק בה
28 תמיד] ככן צווי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין
29 בידו צווי; והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם
30 היה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היה לו
31 בנים, שמא יבוא לידי הרהור.

32 ד. במה בנים יהיו לו לאיש, ותתקנים מצוה זו בידו? זכר
33 ונקבה, שנאמר: "זכר ונקבה בראם". היה הבן סריס [עקור],
34 או שהיתה הבת אילנית [עקור] - לא קים מצוה זו.

35 ה. נולדו לו ומתו, והניחו בנים - הרי זה קים מצות פריה
36 ורביה; בני בנים הרי הן כבנים. במה דברים אמורים?
37 בשעה בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה; אף
38 על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו - הואיל והם משני
39 בניו, הרי קים מצות פריה ורביה; אבל אם היו לו בן ובת
40 ומתו, והניח אחד מהן זכר ונקבה - צדין לא קים מצוה.
41 ו. היה לו בנים בגיורתו, ונתגיר הוא והם - הרי זה קים
42 מצוה זו. היה לו בנים והוא עבד [כנעני], ונשתחרר הוא והן
43 - לא קים מצות פריה ורביה, עד שיוליד אחר שנשתחרר;
44 שהעבד אין לו יחוס [אין בניו מתייחסים אליו].

45 ז. לא ישא אדם עקרה ונקבה ואילנית [דומה לאיל זכר

46 ואינה מולידה] וקטנה שאינה ראויה לולד, אלא אם בן קים
47 מצות פריה ורביה, או שהיתה לו אשה אחרת לפרות
48 ולרבות ממנה. נשא אשה ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה
49 - הרי זה יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה הראויה לולד;
50 ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומפין אותו בשוט עד
51 שיוציא. ואם אמר: 'איני בועלה, והרי אני שוכן עמה בפני
52 עדים כדי שלא אתיחד עמה', בין שאמרה היא כן, בין
53 שאמר הוא - אין שומעין לה, אלא יוציא או ישא אשה
54 הראויה לולד.

55 ח. שהת עשר שנים ולא ילדה, והרי הוא יורה שכתב ורע
56 כחץ - חזקת החלי ממנה, ונצא שלא בכתבה, ויש לה
57 תוספת [התחייבות שלקח על עצמו בכתובה לפי רצונו]; לא
58 תהיה זו פחותה מאילונית שלא הפיר בה, שיש לה תוספת
59 כמו שיתבאר. ואם אינו יורה כחץ, חזקת החלי ממנו
60 בלבד; וכשיוציא - יתן הכתבה בלה, עקר [הסכום שקבעו
61 חכמים בכתובה] ותוספת.

62 ט. הוא אומר: 'ממנה נמנע הולד', והיא אומרת: 'ממנו
63 נמנע, מפני שאינו יורה כחץ' - היא נאמנת; ויש לו
64 להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת אותו בודאי,
65 ואחר כך יתן כתובה. ואם אמרה: 'איני יודעת אם ממני
66 אם ממנו' - אין לה עקר כתובה, כמו שאמרנו; העמד ממון
67 בחזקת בעליו, עד שתטען בודאי שאינו יורה כחץ. ולמה
68 היא נאמנת בטענה זו? מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ
69 או לא יורה כחץ, והוא אינו מרגיש.

70 י. האשה שבאה לתבע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני
71 שלא ילדה, והיא אומרת שאינו יורה כחץ - שומעין לה;
72 אף על פי שאינה מצוה על פריה ורביה, צריכה היא לבנים
73 לזנותה. וכופין אותו להוציא, ויתן עקר כתבה בלבד;
74 שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטל.
75 יא. הלך בסחורה בתוך עשר שנים, או שהיה חולה, או
76 שהיתה היא חולה, או שהיו חבושין בבית האסורים - אין
77 עולה להם אותו זמן מן המנין.

78 יב. הפילה - מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחררה
79 והפילה שלשה פעמים - החזקה לנפלים, ושמא לא זכה
80 להבנות ממנה; ויוציא ויתן כתבה.

81 יג. הוא אומר: 'הפילה בתוך עשר', כדי שישקה עמה,
82 והיא אומרת: 'לא הפלתי' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה
83 בעקרות; הוא אומר 'הפילה שנים', והיא אומרת 'שלשה'
84 - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלות, ויוציא ויתן כתבה.
85 ובכל זה משביעה שבועת הסת שלא הפילה, או שהפילה
86 שלשה - שבטענה זו יתחייב לתן כתבה.

87 יד. נשאת לאחד ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה והוציאה
88 - מתרת להנשא לשני. שהת עם השני עשר שנים ולא ילדה
89 - לא תנשא לשלישי; ואם נשאת לשלישי - תצא בלא
90 כתבה, אלא אם כן יש לו אשה אחרת, או שקים מצות
91 פריה ורביה.

92 טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: 'בפלי אינו יכול

נפלו לה בירשה אחר שנתארסה, או נתנו לה במתנה - הכל
נקראין 'נכסי מלוג', שפלגן ברשותה הן. ואין נקרא 'כתובה'
אלא עקר כתובה שהיא מאה או מאתים עם התוספת בלבד.
ג. כבר הודענו שחכמים תקנו כתובה לאשה, ודין התוספת
כדין העקר; ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתצדקה, אלא הרי
היא חוב שקבוע לו זמן; אין הכתובה נגבית, אלא לאחר
מיתת הבעל או אם גרשה. וכן התקינו שאם היו לבעל
שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתובה
ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא הנקראת
'זבורית'.

ד. וכן התקינו, ששפתבוא לגבות אחר מותו, לא תגבה עד
שתשבע בנקיטת חפץ [אחיזת חפץ קדוש] שלא הניח אצלה
כלום, ושלא מקרה ולא מחלה אותה. ושמין לה כל [בגד
שקנה לה] שעליה, ופוחתין אותו מכתבתה. אכל אם גרשה
לרצונו, גובה בלא שבועה. ואין שמין כסות שעליה, שהרי
לקחן לה וזכת בהן, והוא רוצה להוציא לא היא.
ה. וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן
הקרקע, ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת
הבעל, ואין הגנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח
ששכחו נכסים לאחר מיתתו, ואינה טורפת [גובה] בכתבתה
משבח שהשביח הלוקח [שקנה הקרקע מבעלה והשביח
אותה], אף על פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו
מקלי כתובה הן.

ו. וכן מקלי כתובה, שתטל האשה מן הפחות שבמטבעות
[בגדול ומשקל]. כיצד? נשא אשה במקום, וגרשה במקום
אחר - אם היו מעות מקום הנשואין טובות ממעות מקום
הגרשין, נותן לה ממעות מקום הגרשין; ואם היו מעות
מקום הגרשין טובות ממעות מקום הנשואין, נותן לה
ממעות מקום הנשואין. במה דברים אמורים? בשעה
בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע -
[מסויים], בין בעקר בין בתוספת - הרי היא כדין המלוה
את חברו מטבע ידוע, שנותן לו כמה שהלוהו, כמו
שיתבאר בהלכות הלואה.

ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות, שתהיה האשה גובה
כתבתה אחר מיתת בעלה אף מן המטלטלין, כדרך
שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין; ופשטה תקנה
זו בכל ישראל. וכן שאר תנאי כתובה בלם בכתובה הן, וישגן
במטלטלין כקרקע - חוץ מכתבת בנין דכרין [בנים זכרים -
שירשו כתובת אמה], שלא מצאנו מנהג ירשתה פשוט
[מקובל] בכל הישיבות. לפיכך אני אומר, מצמידין אותה
על דין התלמוד, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע.
ח. כבר נהגו בכל מקומות שידענו וששמענו שמעם,
שיתבאו בכתבה 'בין מקרקעי בין מטלטלי'; ודבר זה תקון
גדול הוא, ואנשים נכונים הנהיגו בו, שהרי זה תנאי
שבממון [שתקף תמיד], ונמצאת האלמנה גובה מן
המטלטלין [בכוחו של] בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים.
ט. הרי שלא כתב כן בשטר כתובה, אלא נשא סתם - אם

לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד, או שאינו יורה
כחץ - יעשו הדינין פשרה, ואמרין לה: 'ראוי לך שתנהגי
עם בעליך עד שתשחי עשר שנים ולא תוליד, ואחר כך
תתבעי'. ומגלגלין עמה בדבר, ואין כופין אותה לישיב; ולא
דינין אותה דין המורדת, אלא מאריכים בדבר זה עד שיעשו
פשרה.

טז. אף על פי שקנים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא
מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן
שיש בו כח - שכל המוסף נפש אחת בישראל, כאלו בנה
עולם; וכן מצות חכמים היא, שלא ישב אדם בלא אשה -
שלא יבוא לידי הרהור, ולא תשב אשה בלא איש - שלא
תחשד.

יז. וחובה על כל איש לקנות לאשתו [להתרות בה על
התנהגות פרוצה]. אמרו חכמים: "אין אדם מקנא לאשתו
אלא אם בן נכוסה בו רוח טהרה". ולא יקנא לה ביותר
מדי; ולא יאנס אותה, ויבעל בעל כרחה, אלא לדעתה,
ומתוך שיחה ושמחה.

יח. וכן צווי חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך ביתה,
ולא תרבה בשחוק וקלות ראש בפני בעלה, ולא תתבע
תשמיש המטה בפיה, ולא תהיה מדברת בעסק זה; ולא
תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבתה, אלא
נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרוביו ובני ביתו, כדי
שלא יעבר עליו רוח קנאה; ותתרחק מן הפעור ומן הדומה
לכעור.

יט. וכן צווי חכמים, שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר
מגופו ואוהבה כגופו; ואם יש לו ממון הרבה, יעשה
בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה, ויהיה
דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.

כ. וכן צווי על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר
מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו,
ויהיה בעיניה כמו שר או מלך: מהלכת בתאוות לבו,
ומרחקת כל מה שישנא. וזה הוא דרך בנות ישראל ובני
ישראל הקדושים, הטהורים ביוגן; ובדברים אלו, יהיה
ישובן נאה ומשבח.

פרק טז

א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין עבדים
בין מטלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר כתובה - אינן
נקראין 'כתובה', אלא 'נדוניא' שקם. ואם קבל הבעל
אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו, אם פחתה [נפחת
שוויה] פחתה לו [משלם הפחת כשמתגרשת] ואם הותירה
[התייקרה] הותירה לו [אינו מחזיר לה הרווח] - הרי זו
נקראת 'נכסי צאן ברזל'. ואם לא קבל אחריות הנדוניא
עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פחתה פחתה לה
ואם הותירה הותירה לה - הרי זו נקראת 'נכסי מלוג'.
ב. וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה
ולא כתבה אותן בכתבתה, אלא נשארו לה לעצמה, או

1 הָיָה יוֹדֵעַ בְּתִקְנָהּ זֶה שֶׁל גְּאוּנִים, גּוֹבָה. וְאִם לֹא, אִם נִסְתַּפֵּק
2 לָנוּ הַדְּבָר - מִתִּישְׁבִּין בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה; שְׁאִין כַּח בְּתִקְנָת
3 הַגְּאוּנִים לָדוֹן בָּהּ אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְפָּרֵשׁ כְּדִין תִּנְאִי
4 כְּתִבָּה שֶׁהִם תִּקְנַת הַסְּנֵה־דִרְיִן הַגְּדוּלָּה, עַד שְׁנוּצִיא בָּהּ מָמוֹן
5 מִן הַיּוֹרְשִׁים.

6 י. וְעוֹד תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׂיִהְיוּ כָּל נִכְסֵי הַבַּעַל אַחֲרָיו
7 וְעִרְבָאִין [ערבים] לְכִתְבָּהּ; אֲפִלּוּ כְּתִבָּתָהּ מִנָּה, וְיֵשׁ לוֹ קֶרֶעַ
8 בְּאֲלָפִים וְהוֹבִים - הַכֹּל תַּחַת שְׁעִבּוֹד הַכְּתִבָּה. וְכָל שִׁמְכּוֹר
9 אַחֵר הַנְּשׂוּאִין מִנִּכְסָיו, אִף עַל פִּי שִׁמְכָרוּ קִים, וְיֵשׁ [מוֹתָר]
10 לוֹ לְמַכֵּר כָּל נִכְסָיו אִם יִרְצֶה - יֵשׁ לָהּ לְטָרֵף אוֹתָן בְּכִתְבָּתָהּ
11 כְּשִׁינְרִשְׁנָה אוֹ כְּשִׁמּוֹת, אִם לֹא תִמָּצֵא נִכְסִים בְּגִי חוּרִין;
12 וְכִשְׁתֵּרֶף, לֹא תִטְרֹף אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ כְּדִין כָּל
13 בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתִקְנָהּ זֶה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה כְּתִבָּה קֶלָּה בְּעֵינָיו.
14 יא. כְּשִׁמְשִׁבְעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאֱלֻמָּנָה כְּשִׁתְּבוּא
15 לְגִבוֹת כְּתִבָּתָהּ, אֵין מְשִׁבְעִין אוֹתָהּ אֲלֵא חוּץ לְבֵית דִּין,
16 מִפְּנֵי שְׁבִטֵי דִינִין הֵיוּ נִמְנָעִין מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ, שְׁחוּשִׁשִׁין לָהּ
17 שְׁמָא לֹא תִדְקֹק עַל עֲצָמָה בְּשִׁבּוּעָה. וְאִם רָצוּ הִיתוּמִים
18 [להוריד ממנה חומרת שבועה, ובתמורה] לְהִדְרָה [בהנאה
19 מִדְּבַר מְסוּיִם - אִם קִיבְּלָה מִשְׁוֹה מִהַבֵּעַ שְׁלֹא יִדּוּעַ -], נִדְרָת
20 לָהֶם כָּל מָה שִׁיִּרְצוּ; וּמִדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כֶּף
21 נוֹטֶלֶת כְּתִבָּתָהּ.

22 יב. מִתָּה הָאֱלֻמָּנָה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע - אֵין יוֹרְשִׁיהָ יוֹרְשִׁין
23 מִכְּתִבָּתָהּ כְּלוּם, שְׁאִין לָהּ כְּתִבָּה עַד שֶׁתִּשְׁבַּע. וְאִם נִשְׁאֵת
24 קֹדֶם שֶׁתִּשְׁבַּע - הָרִי זֶה נִשְׁבַּעַת אַחֵר הַנְּשׂוּאִין, וְנוֹטֶלֶת כָּל
25 זְמַן שֶׁתִּרְצֶה; אֲבָל אֵינָה נִדְרָת וְנוֹטֶלֶת, שְׁמָא יִפְר הַבַּעַל.
26 יג. יָחַד לָהּ קֶרֶעַ [מְסוּיִמָּת] בְּכִתְבָּתָהּ - בֵּין שִׁיחָדָה [סימון]
27 בְּאַרְבַּעַת הַמְּצָרִים [גְּבוּלוֹת], בֵּין בְּמָצָר אֶחָד - גּוֹבָה אֶת
28 כְּתִבָּתָהּ מִמָּוֶה בְּלֹא שְׁבִיבָה. וְכֵן אִם כָּתַב לָהּ מִטְּלָטְלִין וְהָן
29 עֲצָמָן קִימִין - נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבִיבָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ
30 וְנִלְקַח בָּהֶן מִטְּלָטְלִין אַחֲרֵים, וְנִדְּעַ שְׁאֵלּוּ הַשְּׁנָיִים מִדְּמֵי
31 הַמִּטְּלָטְלִין הָרִאשׁוֹנִים - נוֹטֶלֶת בְּלֹא שְׁבִיבָה.

32 יד. הַפּוֹגֶמֶת כְּתִבָּתָהּ - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?
33 הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתִבָּה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז, הַבַּעַל אוֹמֵר:
34 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא נִתְקַבְּלָתִי אֲלֵא כֶּף וְכָף'
35 - וְאֲפִלּוּ יֵשׁ עֲלֶיהָ עֲדִים בְּמִקְצַת שְׁנִטְלָה, וְאֲפִלּוּ דִקְדָּקָה
36 בְּחִשְׁבוֹן מָה שְׁנִטְלָה בְּחִצֵּי חִצֵּי פְרוּטָה, לֹא תִטַּל הַשָּׂאֵר
37 אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה.

38 טו. אָמַר הַבַּעַל: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא
39 נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם', וְעַד אֶחָד מֵעִיד עֲלֶיהָ שֶׁנִּתְקַבְּלָה הַכֹּל, אוֹ
40 מִקְצַת - לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה.

41 טז. הַנִּפְרַעַת שְׁלֹא בִפְנֵיו, לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?
42 הָרִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלַף לוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנִכְסָיו
43 אַחֵר שֶׁתִּשְׁבַּע, וּמִגְבִּין אוֹתָהּ כְּתִבָּתָהּ; וְהוּא שְׂיִהְיֶה בְּמִקְוֶה
44 רְחוּק, שִׁישׁ לָהּ טֶרַח לְהוֹדִיעָו; אֲבָל אִם הָיָה קְרוֹב הַדֶּרֶךְ
45 לְהוֹדִיעָו, שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשְׁבַּע
46 וְתִטַּל.

47 יז. הַפּוֹתֶמֶת כְּתִבָּתָהּ - נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה. כִּיצַד?

48 הוֹצִיאָה שְׁטֵר כְּתִבָּה בְּאֶלֶף זוּז, הוּא אוֹמֵר: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל',
49 וְהִיא אוֹמֵרֶת: 'לֹא נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם, וְאֵין לִי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת
50 זוּז, וְזֶה שֶׁכָּתַב לִי אֶלֶף - אֲמַנָּה שֶׁהִיָּתָה בֵּינִי לְבֵינִי' [האמין]
51 שְׁלֹא אֲתַבַּע יוֹתֵר מִה' מֵאוֹת] - הָרִי זֶה נִפְרַעַת שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה.
52 אֲבָל אִם אֲמַרָה: 'אֵין בְּשִׁטֵּר כְּתִבָּתִּי אֲלֵא חֲמֵשׁ מֵאוֹת' -
53 אֵינָה נִפְרַעַת בְּשִׁטֵּר זֶה שִׁישׁ בּוֹ אֶלֶף כְּלוּם, שֶׁהָרִי בְּטָלָה
54 אוֹתוֹ, וְכִאלּוּ הוֹדַת שֶׁהוּא שָׂקֵר; לְפִיכָף נִשְׁבַּע שְׁבִיבָה הַסֵּת
55 [שבועה מדרבנן], וְנִפְטָר.

56 יח. כָּל מְקוֹם שֶׁאָמְרָנוּ: 'לֹא תִפְרַע אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה' - אוֹמְרִין
57 לָהּ בֵּית דִּין: 'הַשְּׁבַעִי וּטְלִי'. וּמְקוֹם שֶׁאָמְרָנוּ: 'תִּפְרַע שְׁלֹא
58 בְּשִׁבּוּעָה' - אוֹמְרִין לַבַּעַל: 'עֲמֵד וְתֵן לָהּ, וְאֵין אֶתָּה נֹאֲמָן
59 בְּטַעֲנָה זֶה עַד שֶׁתִּבְּיֵא רֵאִיָּה לְדִכְרִיד'.

60 יט. אָמַר הַבַּעַל מַעֲצָמוֹ: 'תִּשְׁבַּע לִי עַל טַעֲנָתִי' - אוֹמְרִין
61 לָהּ: 'הַשְּׁבַעִי וּטְלִי'; וְתִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ. הַתְּנָה עִמָּה
62 שֶׁתִּגְבֶּה כְּתִבָּתָהּ בְּלֹא שְׁבִיבָה, אוֹ שֶׁהִיא נֹאֲמָנָה בְּכָל מָה
63 שֶׁתִּטְעֵן - גּוֹבָה מִמָּוֶה בְּלֹא שְׁבִיבָה כָּלָּל; אֲבָל אִם בָּאת
64 לְפָרַע מִיּוֹרְשֵׁיו - תִּשְׁבַּע וְתִטַּל.

65 כ. הַתְּנָה עִמָּה שֶׁתִּהְיֶה נוֹטֶלֶת מִיּוֹרְשֵׁיו בְּלֹא שְׁבִיבָה, אוֹ
66 שֶׁתִּהְיֶה נֹאֲמָנָה עַל יוֹרְשֵׁיו - הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת מִהֵן בְּלֹא שְׁבִיבָה.
67 אֲבָל אִם בָּאָה לְטָרֵף מִנִּכְסִים מְשֻׁעָבָדִים [שנמכרו ע"י בעלה]
68 - לֹא תִטְרֹף אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁהָאֵמִינָה [האמין]
69 [לָהּ] הַבַּעַל; שְׁאִין תִּנְאִי הַבַּעַל מוֹעִיל אֲלֵא עָלָיו וְעַל יוֹרְשֵׁיו,
70 אֲבָל לְהַפְסִיד מָמוֹן אַחֲרֵים אֵינּוּ מוֹעִיל.

71 כא. אֲלֻמָּנָה שֶׁהִיא שְׁטֵר כְּתִבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - נִשְׁבַּעַת
72 וְגוֹבָה כְּתִבָּתָהּ לַעֲוֹלָם, אֲפִלּוּ לְאַחֵר מֵאָה שָׁנָה, בֵּין שֶׁהִיָּתָה
73 בְּבֵית בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית אָבִיהָ. וְאִם אֵין שְׁטֵר כְּתִבָּה
74 יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵין לָהּ כְּלוּם, וְאֲפִלּוּ עֶקֶר כְּתִבָּה, וְאֲפִלּוּ
75 תִּבְעָה בְּיוֹם מִיתַת בַּעֲלָהּ; וְכֵן הַגְּרוּשָׁה - אֲפִלּוּ עֶקֶר כְּתִבָּה
76 אֵין לָהּ, עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטֵר כְּתִבָּה.

77 כב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִקְוֶה שֶׁדִּרְפֵּן לְכָתֹב כְּתִבָּה;
78 אֲבָל בְּמִקְוֶה שֶׁאֵין דִּרְפֵּן לְכָתֹב כְּתִבָּה, אֲלֵא סוּמְכִין עַל תְּנָאִי
79 בֵּית דִּין - הָרִי זֶה גּוֹבָה עֶקֶר כְּתִבָּה אִף עַל פִּי שֶׁאֵין כִּידָה
80 שְׁטֵר כְּתִבָּה, בֵּין נִתְגַּרְשָׁה בֵּין נִתְאֻלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית
81 בַּעֲלָהּ בֵּין לֹא הִיָּתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ. אֲבָל תּוֹסַפֶּת אֵין לָהּ בְּכָל
82 מְקוֹם אֲלֵא בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה.

83 כג. וְעַד כְּמָה תִּגְבֶּה הָאֱלֻמָּנָה הָעֶקֶר בְּמִקְוֶה שֶׁאֵין כּוֹתִבִּין
84 כְּתִבָּה? אִם הִיָּתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ, גּוֹבָה לַעֲוֹלָם; וְאִם הִיָּתָה
85 בְּבֵית אָבִיהָ, עַד עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה. וְאִם בָּאָה לְתַבַּע אַחֵר
86 עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה, אֵין לָהּ כְּלוּם, שְׁאֵלּוּ לֹא מִקְלָה, לֹא
87 שֶׁתִּקָּה כָּל זְמַן זֶה; וְהָרִי אֵינָה עִם הַיּוֹרְשִׁין, כְּדִי שֶׁתִּאֲמַר:
88 'נִכְלַמְתִּי מִלְּתַבַּעַן, וְהֵן עִמִּי בְּבֵית'.

89 כד. לְפִיכָף אִם הָיָה הַיּוֹרֵשׁ עֲצָמוֹ מוֹלִיד לָהּ מִזְנוּתִיָּה לְבֵית
90 אָבִיהָ, וּמִטְפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לְתַבַּע כְּתִבָּתָהּ וְאֲפִלּוּ אַחֵר
91 עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזֶה שֶׁשִּׁתְּקָה וְלֹא תִבְעָה, מִפְּנֵי
92 שֶׁהִיא בּוֹשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ.

93 כה. הִיא אוֹמֵרֶת: 'בְּתוּלָה נִשְׂאָתִי, וְעֶקֶר כְּתִבָּתִּי מֵאֲתִים',
94 וְהַבַּעַל אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אוֹמְרִין: 'בַּעֲוֹלָה נִשְׂאָת, וְאֵין לָהּ אֲלֵא

48 להנשא ותנו לי את כתבתה - מתירין אותה ונותנין לה
49 כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי נשואין באה. אבל אם
50 אמרה: 'תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא' - מתירין אותה
51 ואין נותנין לה כתבתה; ואם תפסה, אין מוציאין מידה.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

פרק יז

54 א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשא בתחלה,
55 קודמת לטל כתבתה; ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה;
56 ואין לאחרונה אלא מה ששירה שלפניה, וגם היא
57 [האחרונה] נשבעת ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר
58 חוב - אם היה החוב קודם, גובה בעל החוב תחלה; ואם
59 הכתבה קדמה, גובה האשה תחלה, והשאר לבעל חוב.
60 ב. כמה דברים אמורים? בשהיתה הקרקע שבאו לגבות
61 ממנה קנויה לו בשעת הנשואין ובשעה שלנה - הוא שהדין
62 נותן, שכל הקודם שטרו זכה תחלה; אבל אם נשא נשים
63 זו אחר זו, ולזה בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר
64 שנשא ולזה קנה קרקע - כלן חולקין באחת, ששעבוד כלן
65 באחת בא, שבשעה שקנה היה משעבד לכל, ואין כאן דין
66 קדימה.

67 ג. וכן אם היה זמן הכתבות והשטרות כלן יום אחד, או
68 שעה אחת במקום שפותרים שעות - חולקין באחת, שאין
69 שם קודם; ולעולם כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו
70 או כדי כתבה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה
71 במטלטלין.

72 ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, ובא בעל חוב
73 והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה -
74 בעל חוב נוטל מעות, והאשה נוטלת כתבתה מן הקרקע.
75 ואם אין לו אלא קרקע שאין בו כדי להגבות לשניהן, ולא
76 היה בה דין קדימה - נותנין אותו לבעל חוב; ואם נשאר
77 לאשה כלום [משהו] - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל
78 חוב; שבעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה
79 דבר, שיותר מה שהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.
80 ה. וכן מי שמת והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה
81 דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה כל
82 חובו תחלה.

83 ו. וכיון שתקנו הגאונים שתגבה האשה ובעל חוב מן
84 המטלטלין, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין - אם
85 לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם, נותנין לבעל חוב כל
86 חובו תחלה; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה תטל,
87 או תדחה.

88 ז. היו כותבין בכתבתה נכסי צאן ברזל [נכסי האשה
89 שבאחריות הבעל] וטענה שאבדו או שלקחן הבעל [לעצמו]
90 - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות;
91 ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת
92 עם בעלי חובות.

1 מאה' - אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו
2 אנשי אותה העיר לעשותן לכתולה, כגון מיני שמחה או
3 מלבוש ידוע או כתרים או שאר דברים שאין עושין בן אלא
4 לכתולה - הרי זו נוטלת מאתם; ואם אין לה עדים בזה,
5 הרי זו נוטלת מנה. ואם היה הבעל קים - יש לה [יכולה]
6 להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה.
7 ונאמן הקטן להעיד בגדלו ולומר: 'זכור אני כשהייתי קטן
8 שנעשה לפלוגית מנהג הכתולות'. וכל הדברים האלו,
9 במקום שאין כותבין כתבה, כמו שאמרנו.

10 כו. האשה שאמרה לבעלה: 'גרשתי' - נאמנת, שאינה
11 מענה פניה [מחציפה] בפני בעלה; לפיכך האשה שהוציאה
12 שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: 'גרשתי ואבד
13 גטי, תן לי כתבתי', והוא אומר: 'לא גרשתי' - חייב לתן
14 עקר כתבה; אבל אינו נותן התוספת, עד שתביא ראיה
15 שגרשה, או שצא גט עם הכתבה מתחת ידה.
16 כז. אמר לה הבעל: 'כן היה, גרשתי ונתתי כל הכתבה עקר
17 ותוספת, וכתבה לי שובר [כתב קבלה] ואבד שוברי' - מתוך
18 שייכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב בתוספת, הרי זה
19 נאמן; ומשביעה בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש], ונותן לה
20 את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת על התוספת.

21 כח. הוציאה גט ואין בידיה שטר כתבה - אם דרך אותו
22 מקום שלא יכתבו שטר כתבה, גובה עקר כתבתה בגט
23 שבידיה. ואם דרך לכתב כתבה, אפלו עקר אין לה, עד
24 שתוציא שטר כתבה כמו שבארנו; ונשבע הבעל שבועת
25 הסת על טענתה, ונפטר.

26 כט. הוציאה שני גטין ושתי כתבות - גובה שתי כתבות.
27 שתי כתבות וגט אחד - אינה גובה אלא כתבה אחת; ואיזו
28 מהן גובה? אם שתיהן שוות [בסכום] - בטלה אחרונה את
29 הראשונה, ואינה טורפת [גובה ממשועבדים] אלא מזמן
30 אחרונה; ואם היה באחת משתיהן תוספת על חכרתה -
31 גובה באיזו מהן שתנצה, ותבטל השניה.

32 ל. הוציאה שני גטין וכתבה אחת - אין לה אלא כתבה
33 אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה, על דעת כתבתה
34 הראשונה החזירה. הוציאה גט וכתבה אחר מיתת הבעל -
35 אם גט קודם לכתבה, גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין
36 דרך לכתב כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבה, שהרי זכת
37 בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט - אין לה אלא
38 כתבה אחת, שעל כתבה הראשונה החזירה.

39 לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו
40 שיתבאר בהלכות גרושין; ומתנאי הכתבה, שאם תנשא
41 לאחר אחר מותו, תטל מה שכתב לה בכתבתה. לפיכך אם
42 באה לבית דין ואמרה: 'מת בעלי, התירוני להנשא', ולא
43 הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה, ומשביעין אותה
44 ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: 'מת בעלי, תנו לי את
45 כתבתי' - אף להנשא אין מתירין; שעל עסקי הכתבה באה,
46 והרי זה בחזקת שלא מת; ואין דעתה להנשא, אלא לטל
47 כתבה מחיים בלבד. באה ואמרה: 'מת בעלי, התירוני

1 ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין
2 קדימה, ואין לו כדי כל הכתבות - ביצד חולקות? וראין:
3 אם כשיחלק הממון על מנן הנשים, יגיע לפחותה
4 [לכתובה הזולה] שבהן כדי כתבתה או פחות - חולקות
5 בשוה. ואם היה הממון יותר על זה - חולקין ממנו, כדי
6 שיעצו לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזירות וחולקות
7 את המותר בין הנותרות על הדרך הראשונה. ביצד? מי
8 שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות,
9 ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתיים, ושל רביעית
10 מאה, נמצא הכל אלה - וגרש בלן, או מת - אם הניח ארבע
11 מאות או פחות, חולקות בלן בשוה, וכל אחת נוטלת מאה
12 או פחות. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין בלן בשוה,
13 נמצאת הרביעית נוטלת מאתיים, והרי אין בכתבתה אלא
14 מאה. אלא ביצד עושין? לוקחין ארבע מאות, וחולקין
15 אותן ביניהן בשוה מאה מאה; ונמצאת הרביעית נוטלת כדי
16 כתבתה, והלכה לה. ונשאר כאן ארבע מאות, ושלש נשים
17 שביד כל אחת משלשתן מאה. אם תחלק הארבע מאות בין
18 שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתיים ושלשים
19 ושלשה ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתיים. לפיכך
20 לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן
21 בשוה; שנמצאת השלישית נוטלת מאתיים שלשה, והלכה לה.
22 ונשאר כאן מאה, ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין
23 ראשונה ושניה; ונמצא ביד הראשונה מאתיים וחמשים, וכן
24 ביד השניה, ונמצא ביד שלישית מאתיים, וביד הרביעית
25 מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.
26 ט. הערב לאשה בכתבתה, אף על פי שקנו מידו [התחייב
27 בקנין סודי], אינו חייב לשלם, שמצוה עשה, והרי לא חסרה
28 כלום [לא הוציאה מכספה]; ואם ערב של כתבת בנו הוא,
29 וקנו מידו - חייב לשלם, שהאב בגלל בנו משעבד עצמו
30 וגומר [בליבו] ומקנה. והקבלן של כתבה חייב לשלם, אף
31 על פי שלא קנו מידו; ואיזה הוא קבלן? זה שאמר לאשה:
32 'הנשאי לזה, ואני נותן כתבה זו'. אבל אם אמר לה: 'אני
33 ערב כתבה זו', 'אני פורע כתבה זו', וכיוצא בזה - פטור,
34 אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו - ידירנה הנזה
35 [שלא תהנה ממנו], ואחר כך תפרע מן הקבלן, או מן הערב
36 אם היה אביו; שמה ידירנה [את גרושתו], ונמצאו עושין
37 קנוניה [תחבולה] על נכסיו של זה.
38 י. וכן המקדיש נכסיו [לבדק הבית] וגרש את אשתו -
39 ידירנה הנזה, ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש; שמה
40 יעשו קנוניה על ההקדש. אבל המגרש את אשתו וכאה
41 לטרף מן הלקוחות - אין מחייבין אותו להדירה, אלא
42 נשבעת וטורפת; ואם רצת, תחזור לבעלה, שכבר ידעו
43 הלקוחות שיש עליה כתבת אשה, והם הפסידו על עצמן
44 שלקחו נכסים שתחת שעבודה.
45 יא. הבעל שמכר נכסיו, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח:
46 'דין ודברים אין לי עמך', והספימה למעשיו, אף על פי
47 שקנו ממנה - הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא שלא

48 יהיה בינה ובין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח
49 עשיתי לבעלי'; אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה
50 שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה
51 טורפת אותו. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתב
52 ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך', ולא כתבה ולא הספימה
53 למעשיו, ונפסד המכר [התבטל], וחזר הבעל ומכר לאיש
54 אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל
55 הספימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו
56 - אינה יכולה לטרף, שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי
57 לבעלי', שהרי בראשונה כשלא רצת לא הלכה ברצון
58 בעלה.
59 יב. מי שהיו לו שתי נשים, ומכר את שדהו, וקנו מיד
60 הראשונה [התחייבה בקנין סודי] שאין לה שעבוד על שדה
61 זו ואינה טורפת אותה מן הלוקח, והיה קנין המועיל
62 שאינה יכולה לטעון לו ב'נחת רוח עשיתי לבעלי', ואחר
63 כך מת הבעל, או גרש שתייהן - השניה מוציאה מיד
64 הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה
65 מיד השניה, מפני שהיא קדמה ולא הסירה שעבודה אלא
66 מעל הלוקח; וכשתחזר השדה לראשונה, חזר הלוקח
67 ומוציאה מידה, שהרי קנו מידה לו; וחזירות חלילה, עד
68 שיעשו פשרה ביניהן.
69 יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין - נשבעת
70 [שלא קיבלה כתובתה מבעלה] ומוכרת מקרקע בעלה
71 ונפרעת בכתבתה, בין בבית דין ממחין, בין שלא בבית דין
72 ממחין; והוא שיהיו השלשה אנשים נאמנין ויודעין
73 בשומת הקרקע. ואחריות המכר [אם נמצא שגזולה היתה] -
74 על נכסי יתומים. אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין
75 ממחין. וכל המוכרת בבית דין, לא תמכר אלא בהכרזה
76 [מכרז פומבי]; ובהלכות הלואה יתבאר משפט מכירת בית
77 דין היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה צריכה
78 הכרזה, ואף על פי שהן שלשה נאמנין ויודעין השומא.
79 יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה בינה לבין עצמה [ולא
80 נוכחות ג' אנשים] - אם מכרה שוה בשוה, מכרה קנים;
81 ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה; והוא שמכרה לאחר,
82 אבל אם שמה לעצמה - לא עשת כלום, ואפלו הכריזה.
83 טו. היתה בכתבתה מאתיים, ומכרה שוה מאה במאתיים, או
84 שוה מאתיים במאה - נתקבלה בכתבתה ואין לה כלום,
85 וכלכד שתשבע שבועת אלמנה. היתה בכתבה מאה,
86 ומכרה שוה מאה ודינר במאה - מכרה בטל. ואפלו אמרה:
87 'אני אחזיר את הדינר ליורשים' - מכרה בטל.
88 טז. היתה בכתבתה ארבע מאות וזו, ומכרה לזה במנה ולזה
89 במנה ולזה במנה שוה בשוה, ולאחרון שוה מאה ודינר
90 במאה - של אחרון בטל ושל כלם קנים.
91 יז. יש לאשה למכר בכתבה או לתנה במתנה. אם מת
92 הבעל או גרשה - יבוא הלז [הקונה] ויטל; ואם מתה היא
93 בחיי בעלה או קדם שנשבעה [שלא קיבלה] - אין לו כלום.
94 יח. הרי שמכרה מקצת בכתבה, או משכנה מקצתה, או

מזונות המספיקין לה לבדה, והיא בבית אביה. ומותר
מזונות האלמנה ומותר הפסות - ליורשין.
ה. אלמנה שחלתה - אם צריכה לרפואה שאין לה קצבה
[שחולה תדיר], הרי זו כמזונות, ויורשין חביבין בה; ואם היא
רפואה שיש לה קצבה, הרי זו מתרפאה מכתבתה. נשפית
- אין היורשין חביבין לפדותה, אפלו היתה יבמה; ואפלו
נשפית בחיי בעלה, ומת והיא בשביבה - אין חביבין לפדותה
מנכסיו, אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה ותפדה
עצמה.
ו. מתה האלמנה, יורשי הבעל חביבין בקבורתה; ואם
נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה - יורשיה יורשין
כתבתה, והן חביבין בקבורתה, אבל לא יורשי הבעל. מעשה
ידי האלמנה ליורשין. ויורש שאמר לאלמנה: 'טלי מעשה
ידיך במזונותיך' [במקום דמי המזונות] - אין שומעין לו;
אבל היא שרצת בזה, שומעין לה.
ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה
ליתומים - חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו
ידי ורגליו.
ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לבעל -
לעצמה, ואין ליורש בהם כלום.
ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה, נוטלת אותן בלא
שבועה; ואין ליורשים בהן דין בעולם, אלא אם כן הותרו
[התיקור] בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל.
ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשין נדונייתה,
ואף על פי שהיא נכסי צאן ברזל; ואם היתה בהם מותר,
המותר ליורשי הבעל.
י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן - בין שתפסה
מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפלו תפסה כבר זהב - אין
מוציאין מידה, אלא כותבין עליה בית דין מה שתפסה,
ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה; והיא נזונת ממה שבידה
עד שתמות, או עד שלא יהיו לה מזונות, ויקחו היורשין
את השאר.
יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה מחיי בעלה ומת -
גובה מהן; אבל אם תפסה אחרי מותו לכתבתה, אינה גובה
מהן. אף על פי שתקנו הגאונים שתגבה הכתבה ותנאי
הכתבה מן המטלטלין. ולפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין
אף על פי שלא תפסה
(יב) - אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן -
היורשין נוטלין אותן, והן מעלין [משלמים] לה מזונות.
ואינה יכולה לעכב עליהן ולומר: 'היו המטלטלין מנחין
בבית דין עד שאזון מהן, שמה יאכדו ולא יהיו לי מזונות';
ואפלו התנת עליה [על הבעל] בפרוש שתזון מן המטלטלין,
אינה מעכבת. ובזה דנין תמיד, בכל בתי דינים.
יג. אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהן שלא
ימכרו; ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלקוחות, שאין
האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חורין.

נתנה לאחר מקצתה - מוכרת מקרקע בעלה, ותגבה השאר
בין בבית דין ממחין בין בשלשה נאמנים. ומוכרת לכתבתה
אפלו בפעמים רבות, בין בבית דין, בין בשלשה נאמנים
ויודעין שומת הקרקע.
יט. המוכרת כתבתה, בין לאחרים בין לבעלה - לא אבדה
שאר תנאי כתבה; ואם היתה לה בן זכר, יורש כנגד כתבתה
הזאת שגמרה מנכסי אביו יותר על חלקו כדין תנאי זה.
אבל המוחלת כתבתה לבעלה, אבדה כל תנאי כתבתה,
ואפלו מזונות אין לה עליה. ומוחלת כתבתה אינה צריכה
קנין ולא עדים - כשאר המוחלין, שאין צריכין עדים ולא
קנין, אלא בדברים בלבד; והוא שיהיו דברים שהדעת
סומכת עליהן, ולא יהיו דברי שחוק והתל ודברי תמה,
אלא בדעת נכונה.

פרק יח

א. אלמנה נזונת מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, עד
שתטל כתבתה; ומשתתבע כתבתה בבית דין אין לה
מזונות. וכן אם מכרה כתבתה בלה, או משכנה כתבתה, או
עשתה כתבתה הפותקיי לאחר [שיעבדה לבעל חוב שלה],
והוא שתאמר לו: 'פה תקנה חובך' - בין שעשת דברים
אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית דין ממחין, בין
שעשת בחיי בעלה בין שעשת לאחר מיתת בעלה - אין
לה מזונות מן היורשים; אבל אם מכרה מקצתה, יש לה
מזונות. ומשתתארס האלמנה, אבדה מזונותיה.
ב. כשם שגזונת אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה כסות
וכלי תשמיש ומדור [דירה] - יושבת במדור שהיתה בו
בחיי בעלה, ומשתמשות בפרים וכסותות שנשתמשו בהן
בחיי בעלה, וכעבדים ושפחות שנשתמשו בהן בחיי
בעלה. נפל המדור, אין היורשין חביבין לבנותו. ואם אמרה:
'הניחו לי, ואני אכנסו משלי' - אין שומעין לה. וכן לא
תחזק בדין [סדוק], ולא טחה אותו [בטיט], אלא תשב בו
כמו שהוא או תצא. ויורשין שמכרו מדור אלמנה, לא עשו
כלום.
ג. נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר -
נותנין [שוכרים] לה מדור לפי כבודה; וכן מזונותיה
וכסותה כפי כבודה. ואם היתה כבוד הבעל גדול מכבודה,
נותנין לה לפי כבודו, מפני שעולה עמו, ואינה יורדת אפלו
לאחר מיתה.
ד. ברבת הבית מרבה - ביצד? תמשה שהיה מזונות כל
אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו חמשתן בבית אחד
ואוכלין בערב [יחד], מספיק להן ארבעת קבין; והוא הדין
לשאר צרכי הבית. לפיכך אלמנה שאמרה: 'איני זזה מבית
אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם' - יכולין היורשין לומר:
'אם את אצלנו, יש לך מזונות; ואם לאו, אין אנו נותנין
לך אלא לפי ברבת הבית'. ואם היתה טוענת מפני שהיא
ילדה [צעירה] והם ילדים [וחוששת לשם רע] - נותנין לה

1 **יד.** הניח נשים רבות, אף על פי שגשגן זו אחר זו, נזונות
2 בשוה, שאין דין קדימה {במזונות} {במשלולין}.

3 **טו.** אלמנה שנפלה לפני יבם - בשלשה חדשים הראשונים
4 נזונת משל בעל; אם הכר העבר, וכן אם הניחה מעברת -
5 נזונת והולכת עד שתלד. ילדה בן של קימה - נזונת והולכת
6 כל ימי אלמנותה כשאר הנשים. לא נמצאת מעברת אחר
7 השלשה חדשים, או שהפילה - אינה נזונת לא משל בעל
8 ולא משל יבם, אלא תובעת יבמה לכנס או לחלץ.
9 **טז.** תבעה יבמה לכנס או לחלץ, ועמד בדין וברח או
10 שחלה, או שהיה היבם במדינת הים - הרי זו נזונת משל
11 יבם בלא שבועה כלל.

12 **יז.** נפלה לפני יבם קטן - אין לה מזונות עד שיגדיל ויהיה
13 כשאר היבמין.

14 **יח.** מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה למזונותיה ואמר:
15 'יהיה מקום פלוני למזונות' - הרי רבה לה מזונות. ואם היה
16 שכרו פחות ממזונות הראויין לה, נוטלת שאר נכסים; ואם
17 היה שכרו יותר מן הראוי לה, נוטלת הכל. אבל אם אמר
18 לה: 'יהיה מקום פלוני למזונות', ושתקה - אין לה אלא
19 פרות אותו מקום בלבד, שהרי קצץ [קצב] לה מזונות.

20 **יט.** אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - יש מי שהורה
21 שפוסקין לה מזונות ואין משביעין אותה; ואין ראוי לסמוך
22 על הוראה זו, מפני שנתחלף לו הדבר באשה שהלך בעלה
23 למדינת הים. ורבותי הורו שאין לה מזונות מבית דין עד
24 שתשבוע, שהרי זו באה להפריע מנכסי יתומים, וכל הנפרע
25 מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה; ולזה דעתי נוטה,
26 ובו ראוי לדין.

27 **כ.** אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - משביעין אותה
28 תחלה, ומוכרין בלא הכרזה, ונותנין לה מזונות; וכן יש לה
29 למכר למזונות שלא בבית דין ממחין אלא בשלשה נאמנין,
30 בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה שוה
31 בשוה, מכרה קנים; וכשיבואו היורשין להשביע אותה,
32 נשבעת.

33 **כא.** וכמה מוכרין למזונות - כדי לזון מהם ששה חדשים
34 או יתר על זה. ומוכרין על מנת שיהיה הלוקח נותן לה מזון
35 שלשים יום, וחוזרת ומוכרת פעם שניה לששה חדשים; וכן
36 מוכרת לעולם, עד שישאר מן הנכסים כדי כתבתה, וגובה
37 כתבתה מן השאר והולכת לה.

38 **כב.** אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבין עמה
39 על מעשה ידיה [אם די לה במעשה ידיה], עד שיבואו
40 היורשים ויתבעוה; אם מצאו לה מעשה ידיה, נוטלין אותו,
41 ואם לאו, הולכין לדרבן. ואני אומר שאם היו היורשים
42 קטנים - בית דין מחשבין עמה [בדוקים אם נותנת רוחיה
43 ליתומים], ופוסקין לה [- קובעים לה מכסת רוח מ -] מעשה
44 ידיה בדרך שפוסקין לה מזונות.

45 **כג.** אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה, אין לה
46 מזונות - שמא מחלה כתבתה, או מכרה אותה, או משכנה
47 אותה; ואף על פי שלא טען יורש, טוענין לו ואומרים לה:

48 'הביאי כתבתה, והשבעי, וטלי מזונות' - אלא אם אין
49 דרכם לכתב כתבה.

50 **כד.** האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
51 ואמרה: 'מת בעלי' - רצת, נזונת כדין כל האלמנות, רצת,
52 נוטלת כתבתה. אמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת; ונזונת
53 מנכסיו עד כדי כתבתה מפל פנים - שאם עדין היא אשתו,
54 יש לה מזונות, ואם גרשה כשאמרה, יש לה כתבה, שהרי
55 כתבתה בידיה; לפיכך נוטלת מזונות עד כדי כתבתה
56 והולכת לה.

57 **כה.** האשה שהיה לה ספק גרושין ומת בעלה - אינה נזונת
58 מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש מספק; אבל בחיי בעלה,
59 יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורין.

60 **כו.** אלמנה צניה ששהת שתי שנים ולא תבעה מזונות, או
61 עשירה ששהת שלש שנים ולא תבעה - אין לה מזונות
62 בשנים שעברו, אלא משעה שתבעה; ואם שהת פחות מזה,
63 אפלו ביום אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון אותן
64 השנים שעברו.

65 **כז.** אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים - הם אומרים:
66 'צננו', והיא אומרת: 'לא נוטלתי' - כל זמן שלא נשאת, על
67 היתומים להביא ראיה, או תשבוע שבועת הסת [מדברנן]
68 ותטל; ומשנשאת, עליה להביא ראיה, או ישבעו היורשים
69 שבועת הסת שצננו לה.

70 **כח.** דין תוספת כתבה כדין העקר. לפיכך אלמנה שתבעה,
71 או מכרה, או מחלה, או משכנה תוספת כתבתה עם העקר
72 - אין לה מזונות; ואם תבעה מקצת, והניחה מקצת - הרי
73 זו כמי שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתה. וכל המוכרת
74 או המוחלת סתם, מכרה ומחלה התוספת עם העקר -
75 ששניהם 'כתבה' שמים בכל מקום.

פרק יט

76 **א.** מתנאי הכתבה, שיהיו בניה הזכרים יורשין כתבת אמן,
77 ונדונייתה [נכסים מבית אביה] שהכניסה בתורת נכסי צאן
78 ברזל [שהיה באחריות הבעל, לרווח ולהפסד], ואחר כך
79 חולקין שאר הירשה עם אחיהם בשוה.

80 **ב.** כיצד? נשא אשה כתבתה ונדונייתה אלה, וילדה בן
81 ומתה בחייו, ואחר כך נשא אשה אחרת כתבתה ונדונייתה
82 מאתים, וילדה בן ומתה בחייו, ואחר כך מת הוא, והניח
83 אלפים - בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו, ובנו
84 מן השנייה יורש מאתים שבכתבת אמו, והשאר [ח' מאות
85 ו] יורשים אותו בשוה. נמצא כי בן הראשונה אלה
86 וארבע מאות, וכי בן השנייה שש מאות.

87 **ג.** כמה דברים אמורים? בשהניח יותר על כדי שתי
88 הכתבות דינר אחד או יותר, כדי שיחלקו השאר בשוה;
89 אבל אם לא הניח יותר דינר, חולקים הכל בשוה: שאם
90 יירשו אלו כתבת אמן ואלו כתבת אמן, ולא ישאר דינר
91 אחד לחלק אותו בין היורשים - נמצא תנאי זה מבטל
92 חלוק ירשה בין הבנים בשוה, שהוא מן התורה.

48 אס אין שם שטר כתבה - אין להם כלום, שמא מחלה אמן
 49 כתבתה. ואם אין דרכם לכתב כתבה, יש להם כפי התנאים.
 50 יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה, כגון
 51 שאמר: 'אל יזונו בנותי מנכסיו ואל תזון אלמנתו', או 'אל
 52 יירשו בנני כתבת אמן' - אין שומעין לו. נתן כל נכסיו
 53 במתנה לאחרים - הואיל ומתנת שכיב מרע [אדם חולה]
 54 אינה קונה אלא לאחר מיתה, כמו שיתבאר - הרי המתנה
 55 וחיוב הנכסים בתנאים אלו באין באחד; ולפיכך אלמנתו
 56 ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אמן שמתה
 57 בחיי בעלה.
 58 יד. בת [של] הממאנת [קטנה יתומה שהשיאה ומיאנה
 59 בנישואין] - הרי היא כשאר הבנות, ויש לה מזונות. אבל
 60 פת היבמה, וכת השנייה [שאמא אסורה מדרבנן], וכת
 61 הארוסה, וכת הגנוסה - אין להן מזונות אחר מיתת אביהן
 62 בתנאי זה; אבל בחיי אביהן, הוא חייב במזונותן, כדין שאר
 63 הבנים והבנות בחיי אביהן.
 64 טו. המאסר בת הנזונת מן האחין, חייב במזונותיה משעת
 65 הארוסין - שהרי אין לה מזונות מאחיה משנתארסה, ואינה
 66 בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין אדם
 67 רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים.
 68 טז. נשאת הבת, ומאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפלו
 69 היא שומרת יבם [ממחינה לייבום], הואיל ותורה לבית
 70 אביה ועדין לא בגרה - הרי זו נזונת מנכסי אביה עד
 71 שתבגר או עד שתתארס.
 72 יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל הנכסים,
 73 והן גנין את אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו. במה
 74 דברים אמורים? בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהן הבנים
 75 והבנות באחד, עד שיבגרו הבנות; ואלו הן הנקראין 'נכסים
 76 מרבין'. אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה -
 77 מוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו, ונותנין השאר
 78 לבנים; ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד - הבנות
 79 נזונות מהן עד שיבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על
 80 הפתחים.
 81 יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע. אבל אם הניח
 82 מטלטלין - הואיל ובחזקת הגאונים הוא שיזונו הבנות מן
 83 המטלטלין, הרי הבנים והבנות נזונות כאחת מן הנכסים
 84 האלו המועטין; שלא תקנו להן במטלטלין אלא שיהיו
 85 כבנים. וכזה הורו הגאונים.
 86 יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין, ונתמצטו אחר בן -
 87 כבר זכו בהן יורשים; היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו
 88 אחר בן - הבנים יורשין אותן. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו
 89 הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קים.
 90 כ. היו הנכסים מרבין, ויש עליו [על המת] חוב, או שהתנה
 91 עם אשתו שיזון את בתה - אין החוב ולא מזונות בת אשתו
 92 ממועטין בנכסים; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבצל חוב
 93 חובו, ויזונו פת אשת אביהם עד זמן שפסק, ויזונו
 94 אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו מתחת ידיהם.

1 ד. והוא הדין למי שנשא נשים רבות, בין בזו אחר זו בין
 2 בבת אחת, ומתו בלן בחייו, ולו מהן בנים זכרים, אם היה
 3 שם יותר על כדי כל הכתבות דינר - כל אחד ואחד יורש
 4 כתבת אמו, והשאר חולקין בשנה.
 5 ה. אמרו היתומים: 'הרי אנו מעלין [מוסיפים לגובה הערך]
 6 על נכסי אבינו יותר, כדי שישלנו כתבת אמן' - אין שומעין
 7 להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין כמה היו שוין בשעת
 8 מיתת אביהן; ואף על פי שנתרבו או נתמצטו אחרי מיתת
 9 אביהן, קדם שיבואו לחלק - אין שמין אותם אלא בשעת
 10 מיתת אביהן.
 11 ו. היה שם יותר על כדי כל הכתבות, אף על פי שיש עליו
 12 [על האב] שטר חוב כנגד היותר - אינו ממצט, אלא כל
 13 אחד מהן יורש כתבת אמו.
 14 ז. מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתה אחת מהן בחייו ואחת
 15 אחר מותו, ולו בנים משתייהן, אף על פי שלא הניח יותר
 16 על שתי הכתבות - אם נשבעה השנייה שבועת אלמנה קדם
 17 שתמות, בניה קודמים לירש כתבתה, מפני שאינם יורשים
 18 כתבת אמן בתנאי זה, אלא ירשה של תורה. ואחר כך
 19 יורשין בני הראשונה כתבת אמן בתנאי זה [תקנת בני
 20 זכרים]; ואם נשאר שם כלום, חולקין אותו בשנה. ואם
 21 מתה קדם שתשבע, בני הראשונה יורשים כתבת אמן
 22 בלבד, והשאר חולקין בשנה.
 23 ח. היה נשוי שתי נשים, ולו מהן בנים, ומת, ואחר כך
 24 מתו הנשים - אם נשבעו הנשים ואחר כך מתו - כל אחד
 25 ואחד יורש כתבת אמו בירשה של תורה, לא בתנאי זה;
 26 לפיכך אין משהיחין אם יש שם מותר דינר או אין שם,
 27 ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השנייה. ואם לא נשבעו -
 28 חולקין הבנים הכל בשנה, ואין שם ירשת כתבה, לפי שאין
 29 לאלמנה כתבה עד שתשבע.
 30 ט. אחת נשבעה ואחת לא נשבעה - זו שנשבעה, בניה
 31 יורשין כתבתה תחלה; והשאר, חולקין אותו בשנה. וכל
 32 היורש כתבת אמו שמתה בחיי אביו, אינו טורף מנכסים
 33 משעבדים [נכסים שנמכרו] אלא מבני חורין [נכסים שלא
 34 נמכרו] ככל היורשין.
 35 י. ומתנאי כתבה, שתהיינה הבנות נזונות מנכסי אביהן
 36 אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו; בגרה הבת אף
 37 על פי שלא נתארסה, או נתארסה אף על פי שלא בגרה -
 38 אין לה מזונות. וכת הנזונת מנכסי אביה לאחר מותו -
 39 מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים.
 40 יא. פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור [דירה] מנכסי אביה,
 41 בדרך שפוסקין לאלמנה; ומוכרין למזון הבנות וכסותן
 42 בלא הכרזה [מכירה פומבית לכל המרבה], בדרך שמוכרין
 43 למזון האלמנה וכסותה: אלא שהאשה, פוסקין לה לפי
 44 כבודה וכבוד בעלה, ולבנות פוסקין להן דבר המספק להן
 45 בלבד; ואין הבנות נשבעות.
 46 יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן, ולא הבנות נזונות
 47 בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם; אבל

ח. מי שהשיא בנות גדולות, ונשארו קטנות, ומת בלא בן
- אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים,
אלא חולקות את הנכסים בשוה.
ט. מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה ראשונה ונטלה
עשור נכסים, ולא הספיקה השנייה לגבות עד שמת הבן,
ונפלו כל הנכסים לשתייהן - אין השנייה נוטלת עשור, אלא
חולקות בשוה; וזכת ראשונה, בעשור שלה.
י. מי שצוה בשעת מיתה: 'אל תפרנסו בנותי מנכסי' -
שומעין לו, שאין זה מתנאי כתובה.
יא. מי שמת והניח אלמנה ובת, כפר בארנו שמוזנות
האלמנה קודמין למוזנות הבת. וכן אם נשאת הבת - אינה
נוטלת עשור נכסים, מפני מוזנות האלמנה; ואפלו מתה
הבת אחר שנשאת, אין הבעל יורש פרנסה הראויה להנחתן
לה, שהרי הנכסים כלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן.
יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו
לה מאה או חמשים וזו - יכולה היא משתגדיל להוציא
מהן פרנסה הראויה לה, או באמדין דעת האב או עשור
הקרקות, ואפלו לא היו האחים זנין אותה, ואף על פי
שלא מחת בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת מחאה.
יג. נשאת הבת אחר שנדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא
תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה; ואם מחת בעת נשואיה,
הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתצרה. בגרה ועודה
בבית אביה, בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת -
אם פסקו האחים מוזנותיה, שהרי אין לה מוזנות כמו
שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה;
ואם מחת, לא אבדה פרנסתה. לא פסקו האחים מוזנותיה,
וננו אותה בבגרה [בבגרותה], אף על פי שלא מחת, לא
אבדה פרנסתה כל זמן שהן זנין אותה; שיש לה לטעון,
מפני שהן זנין אותה, אף על פי שאינן חביבין, והיא עדין
לא נשאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.
יד. מי שצוה לתן לבתו כך וכך מעות לפרנסתה לקח בהן
קרקע, בין שהיה שכיב מרע [חולה] בין שהיה בריא, ומת,
והרי המעות ביד השליש [אדם שלישי הנאמן על שניהם],
ואמרה הבת: 'תנו אותן לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן'
- אם היתה גדולה ונשאת, הרשות בידיה; ואם עדין מארסת
היא, יעשה השליש מה שהשליש בידו; ואם עדין קטנה
היא, אפלו נשאת - אין שומעין לה, אלא יעשה השליש
כמו שצוהו האב.

פרק כא

א. מציאת האשה ומעשה ידיה, לבעלה. ומה היא עושה
לו? הכל כמנהג המדינה: מקום שדרך לארג אורגת, לרקם
[צורות יפות על אריג] רוקמת, לטוות צמר או פשתן טווה.
ואם היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו
כופה [כופה אותה] אלא לטוות בצמר בלבד; שהפשתן מזיק
את הפה ואת השפתיים, והטווי היא המלאכה המיוחדת
לנשים, שנאמר: "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו".

כא. הניח אלמנה, ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין
בנכסים כדי שיזונו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל
על הפתחים. וכן אני אומר, שמוזנות הבת קודמין לירשת
הבן כתבת אמו שמתה בחיי אבי, ואף על פי ששניהם
מתנאי כתובה; קל וחמר הדברים: ומה אם נדחת ירשה
של תורה מפני מוזנות הבת, לא תדחה ירשת הכתובה
שהיא תנאי בית דין מפני מוזנות הבת?
כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן -
אין אומרים: 'יזונו הבנות הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר
הנכסים בשוה', אלא כלן חולקות בשוה.

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

פרק כ

א. צווי חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, כדי שתנשא
בו; וזה הוא הנקרא 'פרנסה'. המשיא את בתו סתם, לא
יפחות מנסות שפוסקין לאשת עני שבישראל, כמו
שבארנו. במה דברים אמורים? בשקיה האב עני, ואכל אם
היה עשיר, הרי זה ראוי לתן לה כפי עשור.
ב. פירש על הבעל שאין לה כלום, ושיכניסנה ערמה - אין
לה כלום; ולא יאמר הבעל: 'קשתבוא לביתי אכסנה', אלא
מכסה, והיא בבית אביה.
ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו במה היה בלבו
לתן לה לפרנסתה, ונותנין לה; ומניין יודעין אמדין דעתו?
מרעיו ומידעיו, וממשאו ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת
בחיי, אומדין בה [משערים לפי מה שנתן לה]. ואם לא יודע
לבית דין אמדין דעתו [כמה היה נותן], נותנין לה מנכסיו
עשור [מעשר] לפרנסתה.
ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא, נותנין לה עשור
הנכסים; ושלאתחריה, עשור מה ששירה ראשונה;
ושלאתחריה, עשור מה ששירה שניה. ואם באו כלן להנשא
כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשנייה עשור מה ששירה
ראשונה, והשלישית עשור מה ששירה שניה, וכן אפלו הן
עשר; וחזרות וחולקות כל העשורים בשוה, ושאר הנכסים
לאחים.
ה. עשור זה שהוא לפרנסה, אינו מתנאי כתובה; לפיכך
אפלו לתקנת אחרונים, אינו נשל אלא מן הקרקע. ויש לה
לגבות עשור זה משכירות [דמי שכירות] הקרקע; ואם רצו
האחים לתן לה מעות כנגד עשור הקרקע, נותנין.
ו. הבת בעשור זה כבעל חוב של אחין; לפיכך נוטלת
אותו מן הבינונית בלא שבועה. ואם מתו האחים, נוטלת
אותו מבניהם מן הזבוירית ובשבועה - שהרי היא נפרעת
מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא
מן הזבוירית ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.
ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת
[גובה] מן הלוקחות פרנסתה, כדרך שטורפין כל בעלי
חובות מן הלוקחות, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

י. כל אשה שתפגע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא
 חייבת לעשות - כופין אותה ועושה, ואפלו בשוט. טען הוא
 שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות -
 מושיבין אשה ביניהן או שכנים; ודבר זה, כמו שיראה הדפן
 שאפשר בדבר.
 יא. האשה, כל זמן שהיא מניקה - פוחתין לה ממעשה
 ידה, ומוסיפין לה במזונותיה זין ודברים שצריך לחלב.
 פסקו לה מזונות הראויות לה, והרי היא מתאנה לאכל יותר,
 או לאכל מאכלות אחרות, מפני חלי תאנה שיש לה בבטנה
 - הרי זו אוכלת משלה [על חשבונה] כל מה שתצטרך; ואין
 הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדי, או תאכל
 מאכל רע, ימות הנולד - מפני שצער גופה קודם.
 יב. ילדה תאומים, אין כופין אותה להניק שניהן, אלא
 מניקה אחד, ושוכר הבעל מניקה לשני; הרי שרצת האשה
 להניק בן חברתה עם בנה, הבעל מעכב ואינו מניחה אלא
 להניק בנו בלבד.
 יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה ומניקתו עד שיהיה
 בן עשרים וארבעה חדש, אחד הנזכר ואחד הנקבה. היא
 אומרת: 'אני אניק את בני', והוא אינו רוצה שתניק אשתו,
 כדי שלא תתנוול - אף על פי שיש להם כמה שפחות,
 שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה.
 יד. היתה עניה שהיא חייבת להניק, והיה הוא עשיר שראוי
 שלא תניק אשתו - אף על פי שאין לו שפחות, אם לא רצת
 להניק, שוכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה
 עם בעלה [לחיות ברמת עשירותו], ואינה יורדת.
 טו. היא אומרת: 'ראוי הוא לשפר או לקנות שפחה', והוא
 אומר: 'אני ראוי' - עליה להביא ראיה, ואין פאן מקום
 לשבועה.
 טז. האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק - אלא אם
 רצת, נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצת, נותנת לו את
 בנו והוא מטפל בו. כמה דברים אמורים? שלא הניקה אותו
 עד שהפירה [התרגל אליה]. אכל אם הפירה [התינוק התרגל
 אליה ואינו רוצה לינוק מאחרת], ואפלו היה סומה - אין
 מפרישין אותו מאמו, מפני סכנת הנולד, אלא כופין אותה,
 ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש.
 יז. הגרושה - אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את
 בנו; אבל נותן לה יותר על שכרה, דברים שהקטן צריך להן
 מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בה. אבל המעפרת,
 אין לה כלום. שלמו חדשיו [כ"ד חדשי חנוכה] וגמלתו
 [מהנקה], אם רצת המגרשת שיהיה בנה אצלם - אין
 מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא
 כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש
 שנים יש לאב לומר: 'אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם
 הוא אצל אמו איני נותן לו כלום'. והבת אצל אמה לעולם,
 ואפלו לאחר שש.
 יח. פיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי
 לו בעל כרחו, ונותן אותה והיא אצל אמה. ואפלו נשאת

ב. דחקה עצמה [התאמצה] ועשתה יותר מן הראוי לה -
 המותר לבעל. היה לה ולו ממון הרבה, אפלו היה להם כמה
 שפחות - אינה יושבת להבטלה בלא מלאכה כלל, שהבטלה
 מביאה לידי זמה; אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל
 היום כלל, אלא לפי רב הממון ממעטת במלאכה.
 ג. והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל - יוציא ויתן
 כתובה, שהבטלה מביאה לידי זמה. וכן כל אשה רוחצת
 לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס, ומצעת לו את
 המטה, ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים
 או כלי או תטל מלפניו, וכיוצא בדברים אלו; אבל אינה
 עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו.
 ד. ומלאכות אלו, עושה אותן היא בעצמה; ואפלו היו להן
 כמה שפחות, אין עושה מלאכות אלו לבעל אלא אשתו.
 ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה אותן לבעלה בזמן
 שהן צננים, ואלו הן: אופה את הפת בתנור; ועוצר תבן
 שתהיה אשה משקמת ואופה כדי שתהיה הפת מצויה
 לעניים; ומבשלת את התבשילין, ומכבסת בגדים, ומניקה
 את בנה, ונותנת תבן לפני בהמתו [שהיא לרכיבה] אבל לא
 לפני בקרו [העומדת לחרישה], ומטחנת. פיצד מטחנת? -
 יושבת ברחים ומשקמת [מנפה] את הקמח, ואצה [מזרית]
 בטוחנת, או מחמרת [מנהיגה] אחר הבהמה [המסובבת], כדי
 שלא יבטלו הרחים; ואם היה דרכן לטחן ברחים של יד,
 טוחנת.
 ו. כמה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה
 אחת, או נכסים שראויין לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה
 לו שפחה אחת, או שהיה לו ממון כדי לקנות שפחה אחת
 - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מכבסת, ולא נותנת תבן
 לפני בהמתו. הכניסה לו שתי שפחות, או נכסים הראויין
 לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות, או שהיה
 ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את
 בנה, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.
 ז. נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה אותן לבעלה,
 חמש מלאכות: טוה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו
 את הכוס, ומצעת את המטה, ועומדת לשמש בפניו;
 והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן
 עושות, שש מלאכות: מטחנת, ואופה, ומבשלת, ומכבסת,
 ומניקה, ונותנת תבן לפני בהמתו.
 ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה,
 חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה בפניו והרחצת פניו ידיו
 ורגליו; גזרה משום הרחור, שמא יבוא לבעל. לפיכך מצעת
 מטתו כשהיא נדה שלא בפניו, ומוזגת הכוס ואינה נותנת
 אותו בידו בדרך תמיד, אלא מנחת אותו על הכלי או על
 הארץ, והוא נוטלו.
 ט. האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך
 ביתה - פטורה; ואין זה מן הדין, אלא תפנה, שאם אין אתה
 אומר בן, אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נזקרת
 ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהן.

1 האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד
2 שימות האב; ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתבה, והיא
3 אצל אמה. ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר
4 שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידה, ונותנת
5 אותו לאביה, או משלכת אותו לקהל אם אין להן אב, והם
6 מטפלין בהן.

פרק כב

7
8 א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו. ומאימתי יזכה
9 בירשתה? משתצא מרשות האב; ואף על פי שעדין לא
10 נכנסה לחפה, הואיל ונעשית ברשות בעלה, יירשנה.
11 ב. ביצד? האשה שנתאנסה ומסרה אביה לבעלה או
12 לשלוחי בעלה, או מסרוה שלוחי האב לבעלה או לשלוחי
13 בעלה, ומתה בדרך קדם שתכנס לחפה - אף על פי
14 שכתבתה [נדונייתה] עדן בבית אביה, בעלה יורשה; וכן
15 אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה
16 בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זו
17 יירשנה בעלה. אבל אם עדן האב עם הבעל להוליקה
18 לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או
19 עם הבעל, ואפלו נכנס הבעל עמה לחצר ללון בדרך שלגין
20 עוברי דרכים בפונדק אחד - הואיל והאב או שלוחי עמה
21 ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה יירשנה אביה,
22 ואף על פי שכתבתה בבית בעלה.
23 ג. וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה, והלכה היא
24 בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעל ולא
25 שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה.

26 ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו - הואיל ויש לו [חלים]
27 בה קדושין - אם מתה תחתיו, יירשנה; וכן הנושא את
28 הקטנה, אף על פי שאין קדושיה קדושין גמורין - אם מתה
29 תחתיו יירשנה. אבל הפקח שנשא חרשת - אם מתה לא
30 יירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה; שהרי היא
31 בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממנה.
32 ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת
33 אביה, בין בפניו בין שלא בפניו - יכול האב למחות, כמו
34 שבארנו; ואפלו שתק האב - אם מתה אין הבעל יורשה,
35 אלא אם כן רצה האב בנשואיה.

36 ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה, ובקשה מבעלה
37 שיגרשנה ותצא בלא כתבה כדי שלא יירשנה - אין שומעין
38 לה; ואפלו אמרה: 'אני שונאה אותו ואיני רוצה לעמד
39 עמו' - אין שומעין לה, ואין דינין לה דין מורדת. ודין יפה
40 הוא זה.

41 ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל ונכסים
42 שבאחריות הבעל] בין נכסי מלוג [שאינו באחריותו] - הבעל
43 אוכל כל פרוותיהן בחייה; ואם מתה בחיי בעלה, יירש
44 בעלה הכל. לפיכך אם מקרה האשה נכסי מלוג אחר
45 שנשאת, אף על פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתארס
46 - הבעל מוציא הפרות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל

47 לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות.
48 מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים. ואם
49 הדמים שלקחה מן הלקוחות קמין בעצמן, מחזירין
50 ללקוחות, ואינו יכול לומר 'שפא מציאה הן'.

51 ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל; אבל אם
52 נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל, ומכרה
53 אותן - מכרה קנים. וכן ארוסה שמכרה קדם הנשואין, מכרה
54 קנים, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנס.

55 ט. האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין רחוק בין קרוב
56 [משפחתית], קדם שתנשא - אף על פי שאם נתגרשה או
57 נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה, אין
58 הבעל אוכל פרוותיה; ואם מתה, אינו יורשן - שהרי נתנה
59 אותן קדם שתנשא. וכתבות בחיי בעלה, יקנה מקבל
60 מתנה מתנתו קנין גמור. ולא עוד, אלא אפלו נתנה מקצת
61 נכסיה או כלן קדם נשואיה, וכתבה למקבל: 'קנה מהיום
62 ולכשאראה' [אם ארצה], שהרי לא קנה קנין גמור עד
63 שתראה - אין הבעל אוכל פרות אותה מתנה, ואם מתה אינו
64 יורשה.

65 י. שומרת יבם [נמתינה לייבום; בין מות בעלה לייבום], יש
66 לה למכר ולתן בנכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם; ואין
67 ליבם פרות, ואפלו בנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו, עד
68 שיכנס. מתה כשהיא שומרת יבם - יורשיה מאביה יורשין
69 נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשין
70 כתבתה וחצי נכסי צאן ברזל; ויורשי הבעל חביבין
71 בקבורתה.

72 יא. שומרת יבם, כתבתה על כל נכסי בעלה; לפיכך אין
73 היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר יבום.
74 ואם מכר, או נתן מתנה, או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין
75 קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה כלום, שפכר נתחייבו
76 נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתבתה.

77 יב. כנס את יבמתו, והניח אחיו פרות מחברין לקרקע -
78 ימכרו וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרוותיהן.

79 יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות
80 ומטלטלין - הכל של יבם; ומשתמש בהן כמו שירצה,
81 ואינה יכולה לעכב; שהמטלטלין - אין הכתבה נגבית מהם
82 אלא בתקנת הגאונים, ואין כח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו
83 ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

84 יד. יבמה שלא היתה לה כתבה, או שמחלה כתבתה - זכה
85 בנכסי אחיו, ומוכר ונותן בחפצו; וכשיכנס את יבמתו,
86 יכתב לה כתבה מאה, ויהיו כל נכסיו אחראין לכתבתה,
87 כשאר כל הנשים שיש להן כתבה.

88 טו. האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל,
89 בין לבעלה בין לאחרים - לא עשת כלום; וכן הבעל שמכר
90 קרקע בנכסי אשתו, בין בנכסי צאן ברזל בין בנכסי מלוג -
91 לא עשה כלום.

92 טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל - אף על פי שאינו
93 רשאי, אם מכר ממכרו קנים. מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין

כח. עבדי נכסי מלוג, ובהמת נכסי מלוג - הפעל חיב
במזונותיהן ובכל צרכיהן; והם עושין לו, והוא אוכל
פרותיהם. לפיכך ולד שפחת מלוג וילד בהמת מלוג,
לפעל; ואם גרש, ורצת האשה לתן דמים ולטל ולד
השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה.
כו. הכניסה לו שני בנים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן
ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקרו ועמדו באלפים,
וגרשה - נוטלת אחד באלף שלה; והשני - אם רצת שתתן
דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין לה.
כז. הנותן מתנה לאשתו - בין שנתן לה קרקע, בין שנתן
לה מעות ולקחה בהן קרקע - אין לפעל פרות במתנה זו;
וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הפעל אוכל
פרותיה, אלא יהיו פרותיה לאשה למה שתצצה - אין
הפעל אוכל פרות מתנה זו. וכן המוכרת כתבתה בטובת
הנדה (במחיר זול) - אותן הדמים לאשה, ואין הפעל אוכל
פרותיהן.
כח. ולד בהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושלם שנים -
הפפל לאשה, שאין זה פרי שתקנו לו חכמים. החובל
באשתו - כל הגזק והצער והבשת, שלה, ואין הפעל אוכל
פרותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל.
כט. המוכר קרקע לאשתו - אם היו המעות שלקחה בהן
הקרקע מבעלה גלוין וידועין לפעל - קנת, והפעל אוכל
פרות אותה קרקע. ואם היו מעות טמונין - לא קנת,
שהפעל אומר: 'לא מכרתי אלא כדי להראות המעות
ששמנה'; ואותן המעות שגראו - ילקח בהן קרקע, והפעל
אוכל פרות.
ל. הרי שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה - היא
אומרת: 'במתנה נתנו לי', והוא אומר: 'ממעשה ידיך הן,
שהן שלי' - הרי זו נאמנת; ויש לו להחריס [להטיל חרם
סתמין] על מי שטוענת דבר שאינו פן, וילקח בהם קרקע,
והוא אוכל פרות. ואם אמרה: 'על מנת פן נתנו לי, על מנת
שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא אעשה בהן מה שארצה' -
עליה להביא ראיה; שכל ממון הנמצא ביד האשה -
בחזקת הפעל הוא שיאכל פרותיו, עד שתביא ראיה.
לא. אמרה לו: 'נתתם לי מתנה' - נשבעת שבועת הסת
[מדברנן] שנתן לה הפעל, ואינו אוכל פרותיהן.
לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים,
ולא מן הקטנים. ואם עבר וקבל מן האשה, יחזיר לאשה;
מתה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר לעבד; מת,
יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, קנה לו בו ספר תורה או דבר
שאוכל פרותיו. וכלן שאמרו בשעת מיתתן: 'פקדון זה של
פלוני הוא' - אם היו בחזקת נאמנין אצל זה שהפקדון
אצלו, יעשה כמו שצויו; ואם לאו, יתן ליורשיהן.
לג. אשה שהיו לה כספים הראויות לפעל לאכל פרותיהן
- הוא אומר: 'כך וכך ילקח בהן', והיא אומרת: 'איני
לוקחת בהן אלא כך וכך' - לוקחין דבר שפרותיו מרבין

שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח
מן האשה וחזר ולקח מן האיש - מכרם קנים.
יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - מכרה
ומתנתה קמין, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג 'נחת רוח
עשיתי לבעלי'; אכל בשאר נכסים יש לה לומר.
יח. כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן
ברזל [נכסים שלה שבאחריותו], בין קרקע בין מטלטלין, או
שדה שיחד לה בכתבתה, או שדה שכתב לה בכתבתה, או
שדה שהכניס לה שום משלו [תמורת נדונייתה] - לא קנה
הפעל; ואף על פי שקנו מיד האשה ברצונה, חוזרת כל עת
שתצצה; שלא נתנה לו ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה.
ולפיכך אין לבעל ראיה כלל בנכסי אשתו [אפילו עדים או
שטר אינו מועילם], חוץ מנכסי מלוג [נכסיה שאינו
באחריותו], כמו שביארנו.
יט. נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו, ומחלה אותם האשה
לבעלה, וקנו ממנה בעדים - יראה לי שאינה יכולה לומר
נחת רוח עשיתי לבעלי. הא למה זה דומה? למי שקנו
מידה שאין לה אחריות, ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג
- שהרי אין הפעל מביא ראיה זו לטל כלום ולא להחזיק
בנכסיה בכלום, אלא להפטר מתביעתה לשלם. אכל אם
נתנה לו מתנה מטלטלי צאן ברזל הקמין, לא קנה, מפני
שיש לה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.
כ. פעל שמכר קרקע לפרות [בתנאי שרק הפירות יהיו לקונה]
- לא עשה כלום, מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא כדי
להרויח בהוצאת הבית [להרבות אוכל וכלי בית]; לפיכך אם
מכר לפרות, ולקח אותן המעות לעשות בהן סחורה -
שומעין לו.
כא. היו לאשה כספים - אם נכסי צאן ברזל הן, הרי זה
נושא ונותן בהן; ואם נכסי מלוג הן - בין שהכניסה אותן
לו, בין שנפלו לה בירשה, או נתנו לה במתנה, או נפלו
לה מטלטלין, או נתנו לה - הרי אלו ימכרו, וילקח בפל
קרקע, והוא אוכל פרותיהן.
כב. וכן האשה שחבלו בה אחרים - כל המעות הראויות
לתת לה, ילקח בהן קרקע, והפעל אוכל פרותיהן, כמו
שיתבאר בהלכות חובל.
כג. נפלו לה עבדים - אף על פי שהן זקנים הרי אלו לא
ימכרו, מפני שבח בית אביה [ששם אביה עליהם]. נפלו לה
זיתים וגפנים, ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה
כלום - אם עושין כדי טפולן [מכניסים דמי הוצאתם] לא
ימכרו, מפני שבח בית אביה; ואם לאו - הרי אלו ימכרו
לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.
כד. נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של בעל;
תלושין מן הקרקע - שלה, וימכרו וילקח בהן קרקע, והוא
אוכל פרות. אכל המגרש את אשתו, והיו לה פרות מחברין
לקרקע בשעת גרושין - הרי אלו שלה; ואם היו תלושין -
הרי אלו שלו.

פרות ולא פרי פרות עד עולם, ואחר כך לא יהיה לו פרות, 45
בחייה; אבל אם מתה, יירש הפל. 46
ה. התנה עמה שלא יירשנה - הרי זה לא יירשנה, אבל 47
אוכל פרות בחייה. וכן אם התנה עמה שיירש מקצת 48
נכסיה, וכן אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסים 49
לבית אביה - הפל קים. 50
ו. במה דברים אמורים? בשהתנה עמה קדם שתנשא; 51
שהנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשיפחתו - מתנה עליה 52
שלא יירשנה קדם שתהיה ראויה לו; אבל אם התנה עמה 53
אחר שנשאת - תנאו בטל, ויירשנה כמו שבארנו. 54
ז. התנה עמה אחר נשואין, שלא יהיו לו דין ודברים 55
בנכסיה ולא בפרי פרותיהן עד עולם בחייה ובמותה - הרי 56
זה אינו אוכל פרות כלל; אבל אם מתה, יירשנה כמו 57
שבארנו. 58
ח. הפעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג, בין שהוציא 59
מעט ואכל פרות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פרות 60
מעט, אפלו אבל גורגרת אחת דרך כבוד [בבית על שולחן], 61
או שאכל [שווה] דינר אחד אפלו שלא דרך כבוד [ברחוב], 62
ואפלו לא לקח בפרות מה שהוציא אלא חבילה של זמורות 63
[ענפי גן] - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. 64
ט. וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק, והוציא עליהן 65
הוצאות עד שהביאן, או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו, 66
ולקח בהן קרקע, ואכל פרותיה בפשעור - מה שהוציא 67
הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות 68
מפשעור - שמין במה השביח, ושואלין אותו במה הוציא: 69
אם השביח יתר על ההוצאה - ישבע בנקיטת חפץ [תפיסת 70
חפץ קדוש] במה הוציא, ונוטל ההוצאה; ואם ההוצאה 71
יתרה על השביח - אין לו מן ההוצאה אלא כשעור השביח, 72
ובשבועה. 73
י. במה דברים אמורים? במגרש. אבל האשה שמרדה על 74
בעלה, אפלו אכל הרבה, שמין לו במה אכל, ופוחת אותו 75
ממה שראוי לתן לו מן ההוצאה אחר שישבע, ונוטלו; 76
שלא הקנה לה כדי שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא 77
הוצאות על נכסי אשתו קטנה, ומאנה - רואין במה אכל 78
וכמה הוציא וכמה השביח, ושמין לו כפאריס [שליש או 79
רביע, כמנהג המקום], שהרי ברשות ירד. 80
יא. מנהגות רבות יש בנדוניא - יש מקומות שנהגו 81
שיכתבו בכתבה הנדוניא ביתר על דמיה בשליש או בחמש 82
או במחצה, כגון שתהיה נדוניתה מאה, וכותבין שהכניסה 83
לו מאה וחמשים כדי להרבות בפני העם; וכשתבוא לגבות, 84
לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב בפחות, 85
ואם פסקה להוציא לו במאה בלים, נותנת שנה מאה 86
ועשרים או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש 87
מקומות שנהגו לכתב שנה בשנה. ויש מקומות שנהגו 88
שיתן האיש מעות לפי [ערך] הנדוניא דבר קצוב [אחוז 89
מסויים], שתתקשט בו הפלה ותקנה בו בשמים וכיוצא 90

ויציאתו מעוטה, בין שהיה הדבר כרצונו, בין שהיה 1
כרצונה; ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף [גדל שוב 2
לשנה הבאה] - שמא יאכל הכל, ונמצא הקרן אבד. 3
לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה [רק החלב שייר 4
לה], ורחל לגזתה [רק הגז שייר לה], ודקל לפרותיו [רק 5
הפירות שייכים לה] - אף על פי שאין לה אלא פרות אלו 6
בלבד, הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן. וכן אם 7
הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג - הרי זה 8
משתמש בהן, ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן; 9
וכשיגרוש, אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג. 10
לה. הורו הגאונים, שנקסי צאן ברזל, אף על פי שפחיתתן 11
על [חשבון] הבעל, אם היו הבליות קימין והיו עושין מעין 12
מלאכתן, נוטלת עליה כמה שהן; ואם לא היו עושין מעין 13
מלאכתן, הרי הן כמי שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם 14
בדמיהן ששמו אותן עליו בשעת נשואין. ומנהג פשוט הוא 15
זה. וכל הנושא - על מנהג זה קבל עליו אחריות הנדוניא; 16
וכשם שאינו משלם הפחת - כך אינו נוטל השבוח אם 17
הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש לבעל לכף מקצת עבדי 18
אשתו ונאמהותיה, שיהיו משמשיין לו בבית אשה אחרת 19
שנשא, בין שהיו עבדי מלוג, בין שהיו עבדי צאן ברזל; 20
אבל אינו יכול להוליקן לעיר אחרת שלא מדעת אשתו. 21

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

פרק כג

א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים שזכה 24
בהם הבעל - אם כתב לה ועודה ארוסה, קדם הנשואין - 25
אינו צריך לקנות מידו [לעשות על כך קנין סודר], אלא כל 26
מה שכתב לה קים; ואם כתב לה אחר נשואין, צריך לקנות 27
מידו. 28
ב. התנה עמה קדם ארוסין, שלא יהיה לו דין ודברים 29
בנכסיה - אם מכרה ונתנה, מכרה קים ומתנתה קימת; אבל 30
אוכל פרותיהן כל זמן שהן ברשותה. ואם קנו מידו כשהיא 31
ארוסה, שאין לו דין ודברים בנכסיה - הרי סלק עצמו מגוף 32
הקרקע, ואין לו בנכסיה פרות לעולם; ואפלו ערער על 33
קנינו ואמר: 'לא עלה בדעתי שאין לי פרות מפני קנין זה, 34
אלא שאם מכרה קים, שאין אדם נושא אשה בלא נכסים' 35
- אין שומעין לו, אלא כבר סלק עצמו מגוף הקרקע. 36
ג. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה - הרי זה אינו אוכל 37
פרותיהן; אבל מוכרין את הפרות, ולוקחין בהן קרקע, 38
והוא אוכל פרותיה, שלא סלק עצמו אלא מפרות נכסים 39
אלו בלבד. 40
ד. התנה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי פרותיהן - 41
לוקחין הפרות וקונין בהן קרקע, ולוקחין פרות קרקע זו 42
וקונין בהן קרקע שניה, והוא אוכל פרות אלו, שהם פרי 43
פרי פרות. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיה לו 44

יאמר ראשון: 'לכשתבוא לביתי אֲזוּנָה', אֵלָא מוֹלִיף
מְזוֹנוּתֶיהָ לְמָקוֹם שֶׁהָיָא שָׁם אִמָּה. וְכֵן לֹא יֵאמְרוּ שְׁנֵיהֶם:
'הָרִי אָנוּ וְגִין אוֹתָהּ כְּאַחַת'; אֵלָא אַחַד וְנָה, וְאַחַד נוֹתֵן לָהּ
דְּמֵי מְזוֹנוֹת.
יב. נִשְׁאֵת הַבַּת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, הַבֶּעַל חָיִב בְּמְזוֹנוּתֶיהָ;
וּבְעֵלִי אִמָּה שְׁנֵיהֶן, כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹתֵן לָהּ דְּמֵי מְזוֹנוֹת. מִתּוֹ
אֵלּוּ שְׁפִסְקוּ לְזוֹן אוֹתָהּ - אִם קָנוּ מִזֵּין, אוֹ שְׁחִיב עֲצָמוֹ
בְּשִׁטָּה, הָרִי זֶה כְּבַעַל חוֹב בְּשִׁטָּה, וְטוֹרְפֵת מְזוֹנוֹתֶיהָ
מִנְכָּסֶיהֶן הַמְשַׁעֲבָדִין [המכורים לאחרים] עַד סוֹף הַזְּמַן
שְׁפִסְקוּ; וְאִם פִּסְקוּ בְּשַׁעַת הַקְדוּשִׁין וְלֹא הָיָה שָׁם קִנְיָן -
הָרִי הֵן דְּבָרִים שְׁלֵאל נִתְּנוּ לְהַכְתֵּב [ונכתבו שלא ברשות אין]
לֵהֶם תּוֹקֵף שֶׁל שִׁטָּה, וְאִינָה טוֹרְפֵת בְּמְזוֹנוּתֶיהָ.

פֶּרֶק כֹּד

א. הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאֵילּוּנִית [עקרה], וְלֹא הָיָה לוֹ בָּנִים וְלֹא
אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפָרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה - אֵף עַל פִּי שְׁכּוֹפִין אוֹתוֹ
וּמוֹצִיא, הָרִי הִיא כָּכָל הַנָּשִׁים, וְיֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה וְשָׂאֵר תַּנְאִי
כְּתֻבָּה; וְכֵן זֹכֶה הַבֶּעַל בְּמָה שְׁזוֹכָה בְּשָׂאֵר הַנָּשִׁים.
ב. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְלֹא הָפִיר בָּהּ, וְנִמְצְאָת אֵילּוּנִית אוֹ
מַחְיָבִי לְאוּרִין, וְכֵן הַנּוֹשֵׂא שְׁנֵיהָ [ערוה מדרבנן], בֵּין הָפִיר
בָּהּ בֵּין לֹא הָפִיר בָּהּ - אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה וְלֹא תַנְאִי מִתַּנְאִי
כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ לָהּ; וְאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאִפְלוּ לְאַחֵר
מוֹתוֹ. וּכְשׁוֹפִין אוֹתָהּ וּמְפָרִישִׁין בִּינֵיהֶן, אֵין מוֹצִיאִין מִן
הַבֶּעַל פְּרוֹת שְׂאֵכָל.
ג. וְלָמָּה אֵין לָהּ עֵקֶר וְיֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת? הָעֵקֶר שֶׁהוּא תַקְנָת
חֻקִּים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קֵלָה בְּעֵינֵי הַלּוֹצִיאָהּ, הוּאִיל וְלֹא
הָפִיר בָּהּ, אֵין לָהּ עֵקֶר. אֲבָל תּוֹסֶפֶת שֶׁהוּא חָיִב עֲצָמוֹ בָּהּ
כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה וְתַעֲמֵד לִפְנֵי [תהיה נשואה לו], הָרִי עֲמִידָה
בְּתַנְאִי שְׁלֵאל, וְהָרִי הַקִּנְיָת לֹא הִנָּאֵתָה, וְהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת, אֲבָל
הַתּוֹרָה אִסְרָה אוֹתָהּ עָלֶיהָ, וּמָה הִיא יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת, לְפִיכָף
יֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת - שְׂאֵין מַעֲשִׂיהָ הֵם הַגּוֹרְמִין לָהּ לְהֵאָסֵר אַחֵר
הַנּוֹשֵׂאִין, אֵלָא אִסּוּרָה הִיָּתָה מִקֶּדָּם.
ד. וְלָמָּה לֹא חָלְקוּ בְּשִׁנְיָה [ערוה מדרבנן] בֵּין הָפִיר בָּהּ בֵּין
לֹא הָפִיר בָּהּ, אֵלָא אִמְרוּ 'אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה בְּכָל מָקוֹם'?
מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים, עָשׂוּ בָּהּ חֻזִּיק. אֲבָל אִם נִשָּׂא
אֶחָת מִחְיָבִי לְאוּרִין וְהָפִיר בָּהּ, אוֹ אֶחָת מִחְיָבִי עָשָׂה בֵּין
הָפִיר בָּהּ בֵּין לֹא הָפִיר בָּהּ - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה; שְׁחִיבִי לְאוּרִין
שֶׁהָפִיר בָּהּ, רָצָה לְזוֹק בְּנִכְסָיו, וְחִיבִי עָשָׂה אִסּוּרִין קָל. וְיֵשׁ
לְשִׁתִּיָּה מְזוֹנוֹת לְאַחֵר מוֹתוֹ, וְכֵן אִם לֹתָהּ וְאָכְלָה [ואם הלך
למדינת הים] חָיִב לְשַׁלֵּם. וּכְשׁוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיא, מוֹצִיאִין
מִן הַבֶּעַל כָּל פְּרוֹת שְׂאֵכָל מִכָּל נִכְסֶיהָ.
ה. הַמִּמָּאֵנָת נִתּוּמָה שֶׁנִּישָׂאָה בְּקִטְנוּתָהּ, שֶׁהִבִּיעָה אִי רִצּוֹן
בְּנִישׁוּאִין כְּדִי לְבַטֵּל - אֵין לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה, אֲבָל תּוֹסֶפֶת יֵשׁ
לָהּ; וְאֵין מוֹצִיאִין מִן הַבֶּעַל פְּרוֹת שְׂאֵכָל. וְאִם לֹתָהּ
כְּשֶׁהִיָּתָה תַחֲתִיו, וְאָכְלָה, וְאַחֵר כָּף מֵאֲנָה - אֵין מוֹצִיאִין
אוֹתָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַבֶּעַל.
ו. מִי שְׁזָנָת תַּחַת בַּעֲלָהּ - אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, לֹא עֵקֶר וְלֹא

כֶּהֱן. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵיהֶם שְׁיָכְנִים הָאִישׁ שׁוֹם [- מטלטלין]
מִשְׁלֹל לְאִשָּׁה, יִצְטָרֵף לְגִדּוּנֶיהָ לְהַתְנָאוֹת בּוֹ.
יב. הַנּוֹשֵׂא סָתֵם [לא פירש סכום הכתובה], כּוֹתֵב וְנוֹתֵן
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה; וְכֵן הִיא שְׁפִסְקָה לְהַכְנִים, נוֹתֵנָת כְּמִנְהַג
הַמְּדִינָה; וּכְשֶׁתְּבֹא לְגִבּוֹת כְּתֻבָּהּ, מִגְבִּין לָהּ מָה שְׁכַכְתְּתָהּ
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, מִנְהַג
הַמְּדִינָה עֶקֶר גְּדוֹל, וְעַל פִּי דִּנִּין; וְהוּא שְׁיָהִיָּה אוֹתוֹ מִנְהַג
פְּשׁוּט [נפוס] בְּכָל הַמְּדִינָה.
יג. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיָה בִּינֵיהֶן שְׁדוּכִין [הסכמה להתחתן],
וְאָמַר לָהּ: 'כְּמָה אֶת מְכַנְסֵת לִי', 'כָּף וְכָף', וְאָמַרָה לוֹ: 'כְּמָה
אֶתָּה נוֹתֵן לִי אוֹ כּוֹתֵב לִי', 'כָּף וְכָף', וְכֵן הָאֵב שְׁפִסְקָה עַל
יָדֵי [בשביל] כְּנוֹ וּבִתּוֹ: 'כְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ', 'כָּף וְכָף',
'כְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְבִתְךָ', 'כָּף וְכָף', וְעֲמִדוֹ וְקִדְּשׁוֹ - קָנוּ
אוֹתָהּ הַדְּבָרִים אֵף עַל פִּי שְׁלֵאל הָיָה בִּינֵיהֶן קִנְיָן. וְאֵלּוּ הֵן
הַדְּבָרִים שְׁנֵיהֶן בְּאִמְרָה.
יד. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְסָקָה הָאֵב לְבִתּוֹ, בֵּין גְּדוּלָּה
וּבֵין קִטְנָה, וּפִסְקָה הָאֵב הָאֶחָר לְכְנוֹ, וּבְנִשְׁוֹאִין רִאשׁוֹנִים -
שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה אֲצֵל בְּנוֹ, וּמִרְבִּי שְׁמִחָתוֹ בְּנִשְׁוֹאִין
הָרִאשׁוֹנִים גָּמַר [בליבו] וּמִקְנָה לוֹ בְּאִמְרָה; אֲבָל אֵחַ שְׁפִסְקָה
לְאַחֹתוֹ, אוֹ אִשָּׁה שְׁפִסְקָה לְבִתָּהּ, וְכֵן שָׂאֵר קְרוּבִים, אוֹ
הָאֵב שְׁפִסְקָה לְכְנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ בְּנִשְׁוֹאִין שְׁנִיִּים - לֹא קָנוּ אוֹתָהּ
הַדְּבָרִים, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּד הַפּוֹסֵק שְׁנֵיהֶן כָּף וְכָף.
טו. הָאֵב שְׁפִסְקָה עַל יָדֵי [בשביל] בִּתּוֹ, לֹא קָנָת הַבַּת מִתַּנְהָ
עַד שֶׁיִּכְנֹס אוֹתָהּ בַּעֲלָהּ; וְכֵן הֵבֵן לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְנֹס; שְׁכָל
הַפּוֹסֵק, אֵינוֹ פּוֹסֵק אֵלָא עַל מִנָּת לְכֹנֵס. לְפִיכָף, הַפּוֹסֵק
מַעֲוֵת לְחֻתְנוֹ, וּמִתָּה קִדָּם שֶׁיִּכְנֹס, וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחִיו לִיבּוֹם -
יְכוּל הָאֵב לומר לִיבּוֹם: 'לְאַחִיךָ הִיָּתִי רוּצָה לָתֵן, וְלָךְ אֵינִי
רוּצָה לָתֵן', וְאִפְלוּ הִיָּה הָרִאשׁוֹן עִם הָאֵרֶץ וְהַשְּׁנִי חֹסֵם; וְאֵף
עַל פִּי שֶׁהַבַּת רוּצָה בּוֹ.
טז. הַפּוֹסֵק מַעֲוֵת לְחֻתְנוֹ, וְהֵלֶךְ הָאֵב לְמְדִינָה אַחֶרֶת -
יְכוּלָה הִיא לומר לְבַעַל: 'אֵינִי לֹא פִסְקָתִי עַל עֲצָמִי, מָה אֵינִי
יְכוּלָה לַעֲשׂוֹת, אוֹ כֹּנֵס בְּלֹא נְדוּנָא, אוֹ פְטָרִנִי בְּגִט'; אֲבָל
אִם פִּסְקָה הִיא עַל עֲצָמָה וְלֹא הִגִּיעָה [השיגה] יָדָהּ - הָרִי
זֶה יוֹשֶׁבֶת עַד שֶׁתִּמְצָא מָה שְׁפִסְקָה אוֹ עַד שֶׁתִּמְמוֹת. וְלָמָּה
לֹא תִפְטָר עֲצָמָה בְּמַרְדּוּת? [שתאמר איני רוצה בו]
שֶׁהַמּוֹרֶדֶת כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה - הַבֶּעַל רוּצָה לְכַנְסָהּ, וְהִיא אֵינָה
רוּצָה; אֲבָל זֶה אֵין הַבֶּעַל רוּצָה בָּהּ עַד שֶׁתִּתֵּן הַנְּדוּנָא
שְׁפִסְקָה, וְהִיא רוּצָה בּוֹ, שֶׁהָרִי הִיא אוֹמֶרֶת לוֹ: 'אוֹ כֹּנֵס אוֹ
פְטָר'. כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגְדוּלָּה; אֲבָל קִטְנָה שְׁפִסְקָה
עַל עֲצָמָה - כּוֹפִין אוֹתוֹ לָתֵן גִּט, אוֹ יִכְנֹס בְּלֹא נְדוּנָא.
יז. הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה, וּפִסְקָה עִמּוֹ שְׁיָהִיָּה זֶן אֶת בִּתּוֹ כָּף
וְכָף שְׁנִיִּים - חָיִב לְוִינָה אוֹתָהּ הַשְּׁנִיִּים שְׁקָבֵל עַל עֲצָמוֹ; וְהוּא
שְׁיָתְנוּ עַל דְּבָר זֶה בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין, אֲבָל שְׁלֵאל בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין
- עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיָּד [יעשו ע"כ קנין], אוֹ שְׁיָתְנוּ בְּשִׁטָּה וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ, כְּמוֹ שְׁיָתְנוּ בְּהִלְכוֹת מִקָּח וּמִמְכָּר. נִתְגַּרְשָׁה בְּתוֹךְ
הַשְּׁנִיִּים שְׁקָבֵל עַל עֲצָמוֹ לְזוֹן אֶת בִּתּוֹ, וְנִשְׁאֵת לְאַחֵר,
וּפִסְקָה עִמּוֹ שְׁיָהִיָּה זֶן אֶת אוֹתָהּ הַבַּת כָּף וְכָף שְׁנִיִּים - לֹא

1 תוספת, ולא אחד מתנאי כתבה; שהרי מצטיה גרמו לה
2 להאסר על בעלה.
3 ז. והיאך דין נשים אלו בנדוניא שלהן? כל אשה שנדוניתה
4 קימת, אפלו זנת - נוטלת שלה והולכת. ואם היתה שניה
5 או מחיבי עשה, בין הפיר בה בין לא הפיר בה, או שהיתה
6 אילונית או מחיבי לאוין, והפיר בה - הרי היא בנדוניתה
7 בכל הנשים:
8 ח. נכסי צאן ברזל, חיב באחריותן; ונכסי מלוג, מה שנגב
9 או אבד, אבד לה. היתה אילונית או מחיבי לאוין, ולא
10 הפיר בה - כל מה שאבד או נגב או בלה עד שגשחק
11 מנכסי צאן ברזל, אין הפעל חיב לשלם; שהרי היא נתנה
12 לו רשות להיותן אצלו. וכל שאבד או נגב מנכסי מלוג,
13 חיב לשלם - הפך מפל הנשים; מפני שאין שם אישות
14 גמורה, לא זכה בנכסי מלוג.
15 ט. והמקאנת, אין לה בליות כלל [אין לה זכות תביעה על
16 נכסים שהתקלקלו]; שאין מוציאין מן הפעל דבר ממה
17 שאבד או נגב, בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל; אלא
18 נוטלת הנמצא לה, ויוצאה.
19 י. מי שנתנה תחת בעלה - אין לה כתבה, לא עקר ולא
20 תוספת; ואין מוציאין מן הפעל דבר ממה שאבד או נגב
21 מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך לומר נכסי מלוג. ולא
22 המזנה בלבד, אלא אף העוברת על דת משה או על דת
23 יהודית, או היוצאת משום שם רע - אין לה כתבה, לא עקר
24 ולא תוספת, ולא תנאי מתנאי כתבה. וכל אחת מהן, נוטלת
25 הנמצא מנדוניתה ויוצאה; ואין הפעל חיב לשלם כלום, לא
26 מה שפחת ולא מה שאבד.
27 יא. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת
28 משה - יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי, או שנודרת או
29 נשבעת ואינה מקימת, או ששמשה מטתה והיא נדה, או
30 שאינה קוצה [מפרישה] לה חלה; או שהאכילה את בעלה
31 דברים אסורים, ואין צריך לומר גגון שקצים ונבלות, אלא
32 דברים שאינם מעשרין. והיאך ידע דבר זה? בגון שאמרה
33 לו: 'פרות אלו פלוני הפכה תקנם לי, ועסה זו פלוני הפריש
34 לי חלתה, ופלוני החכם טהר לי את הפתם' [האדום, שנמצא
35 בגופה או בבגדה] - ואחר שאכל, או בא עליה, שאל אותו
36 פלוני ואמר: 'לא היו דברים מעולם'; וכן אם החזקה נדה
37 בשכונותיה [שלבשה בגדי נידות], ואמרה לבעלה טהורה
38 אני, ובא עליה.
39 יב. ואיזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות
40 ישראל; ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על
41 דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי [רחוב פתוח לרה"ו]
42 מפלש וראשה פרוצ ואין עליה רדיד [צעוף גוף] כשאר
43 הנשים, אף על פי ששערה מכסה במטפחתה; או שהיתה
44 טוהה בשוק, ויורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה [מצחה]
45 או על לחיה, כדרך שעושות הגויות הפרוצות; או שטוהה
46 בשוק, ומראה זרועותיה לבני אדם; או שהיתה משחקת עם
47 הפחורים; או שהיתה תובעת התשמיש מבעלה בקול רם,

48 עד ששכנותיה שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש;
49 או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה.
50 יג. עזרא תקן שתהיה האשה חוגרת בסנר [חגורה] תמיד
51 בתוך ביתה, משום צניעות; ואם לא חגרה - אינה עוברת
52 על דת, ולא הפסידה כתבתה. וכן אם יצתה בראשה פרוצ
53 מחצר לחצר בתוך המבוי - הואיל ושערה מכסה
54 במטפחתה, אינה עוברת על דת.
55 יד. העוברת על דת - צריכה התראה ועדים, ואחר כך
56 תפסיד כתבתה. עברה בינו לבינה, וידע שהיא עוברת על
57 דת, והתירה בה בלא עדים, וחזרה ועברה - הוא טוען
58 ואומר: 'עברה אחר התראה', והיא אומרת: 'לא עברתי
59 כלל', או 'לא התרו בי' - אם רצה להוציא, הרי זה נותן
60 כתבה אחר שתשבע שלא עברה, שאם תודה שעברה אחר
61 התראה אין לה כלום.
62 טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו שם עדים
63 שעשת דבר מקער ביותר, שהדברים מראין שהיתה שם
64 עברה, אף על פי שאין שם עדות ברורה בזנות. כיצד? כגון
65 שהיתה בחצר לבדה, וראו רובל [מוכר בשמים] יוצא, ונכנסו
66 מיד בשעת יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא
67 לובשת המכנסים או חוגרת אזורה, או שמצאו רק לח
68 למעלה מן הפלה [וילון המיטה]; או שהיו שניהן יוצאין
69 ממקום אפל או מעלין זה את זה מן הבור וכיוצא בו; או
70 שראו אותו מנשק על פי חלוקה; או שראו אותן מנשקין
71 זה את זה, או מגפפין [מחבקים] זה את זה, או שנוכסו זה
72 אחר זה והגיפו [סגרו] הדלת, וכיוצא בדברים אלו. אם רצה
73 בעלה להוציאה - תצא, ואין לה כתבה; ואין זו צריכה
74 התראה.
75 טז. עוברת על דת משה או דת יהודית, וכן זו שעשת דבר
76 מקער - אין כופין את הפעל להוציא, אלא אם רצה לא
77 יוציא. ואף על פי שלא הוציא, אין לה כתבה; שהכתבה
78 תקנת חכמים היא, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה,
79 ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו
80 הפרוצות אין להן תקנה זו, אלא תהיה קלה וקלה
81 להוציאה.
82 יז. מי שראה אשתו שזנת, או שאמרה לו אחת מקרובותיו
83 או מקרובותיה שהוא מאמין וסומכת דעתו על דבריהם
84 שזנת אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה -
85 הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת, הרי זה חיב
86 להוציא ואסור לו לבוא עליה, ויתן כתבתה; ואם הודת לו
87 שזנת, תצא בלא כתבה. לפיכך משביעה בנקיטת חפץ
88 [תפיסת חפץ קדוש] שלא זנת תחתיו, אם ראה אותה בעצמו,
89 ואחר כך תגבה כתבתה; אבל בדברי אחר [עדות של פלוני],
90 אינו יכול להשביעה אלא על ידי גלגול [הכללה בשבועה
91 אחרת שנתחייבה לו].
92 יח. אמרה לו אשתו שזנת תחתיו ברוצנה - אין משגיחין
93 בדבריה, שמא עיניה נתנה באחר; אבל אבדה כתבתה עקר
94 ותוספת, ואבדה הבליות [אין לה זכות תביעה על מה שאבד

תשעה יין, או שלא התקשט במיני [בגדי] צבעונין; והוא 46
הדין לשאר המינים [בגדים] שדרך כל אנשי המקום 47
להתקשט בהן. אבל אם נמצא עליה גדר אחר חוץ מאלו, 48
לא הפסידה כלום. 49

ב. וכן הכונס אשה סתם, ונמצא בה מום ממומי נשים 50
שפכר בארנום, ולא ידע הבעל במום זה, ולא שמע בו 51
ורצה [- לא הביע הסכמה] - הרי זו תצא בלא כתובה, לא 52
עקר ולא תוספת. כיצד? הרי מרחץ בעיר והיו לו קרובים 53
- אינו יכול לומר 'לא ידעתי מומין אלו', ואפלו מומין 54
שפסטר, מפני שהוא בודק [שואל] בקרובותיו, וחקקה 55
[מסתבר] ששמע ורצה [הסכים]. ואם אין שם מרחץ, או 56
שלא היו לו קרובים - טוען [שלא ידע] במומין שפסטר; 57
ונכפה [מחלת הנפילה] בעתים ידועים [בזמנים קבועים], הרי 58
הוא ממומי סתר. אבל במומין שפגלוי, אינו יכול לטען, 59
שהרי הכל רואין אותו ואומרין לו, וחקקתו ששמע ונתפס. 60
דבר ידוע הוא, שאין דין זה אלא באותן המקומות שהיה 61
מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות, והכל יודעין 62
אותן ואומרין: 'זו היא בתו של פלוני וזו היא אחותו של 63
פלוני', כמו ערי אדום בזמן הנה. אבל מקומות שאין דרך 64
הבנות שם לצאת לשוק כלל, ואם תצא הבת למרחץ בנשף 65
[בחושך], תצא מתנברה [בהחבא] ולא יראה אותה אדם חוץ 66
מקרובותיה - הרי זה טוען [שלא ידע] אף במומין שפגלוי; 67
והוא שלא יזהיר שם מרחץ, או שלא היה לו קרובה לבדק 68
בה. אבל היה שם מרחץ בעיר זו שאין דרך הנשים לצאת 69
בה ופניהן מגלות, ויש לו קרובה - אינו יכול לטען, שהרי 70
הכל רואין אותה ערומה במרחץ. ואם דרכן להחבא 71
ולהתנבר אף במרחץ, ושתיהן הבת ורחצת פליה, או 72
בבית [חדר] קטן שבמרחץ לבדה, עד שלא תראה ולא תודע 73
- הרי זה טוען אף במומין שפגלוי; שדברים אלו דברים 74
של טעם הן, ואינן גזירת הכתוב. 75

ג. הורו מקצת הגאונים, שהיה שאמרו חכמים: 'מפני שהוא 76
בודק בקרובותיו' - אינו קרובותיו בלבד, אלא מידעיו; 77
ואפלו היה גר בעיר, ואין לו קרוב כלל - אם יש שם 78
מרחץ, אינו יכול לטען; שאפשר שיהיו לו רעים, ואומר 79
לאחד מרעיו שתבדק לו אשתו או אחותו על פלונית; 80
ולפיכך חזקתו ששמע ונתפס. ולא יראה לי דין זה; שאין 81
כל אדם מוציא כל מה שבלבו מדברים אלו לכלל אלא 82
לקרוביו, ועוד שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו 83
ביותר. 84

ד. כיצד היא טענת המומין? אם היו המומין שנמצאו בה 85
מומין שודאי היו בה קדם שתתארס, כגון אצבע יתרה 86
וכיוצא בה - על האב להביא ראיה שיידע בהן הבעל ורצה, 87
או שחזקתו שיידע; ואם לא הביא, תצא בלא כתובה כלל. 88
היו מומין שאפשר שנוצרו אחר הארוסין - אם נמצאו בה 89
אחר שונקסה לבית בעלה, על הבעל להביא ראיה שעד 90
שלא נתארסה היו בה, והיה מקחו מקח טעות; ואם נמצאו 91

או נגב מנדוניתה] - שהרי הודת בזנות. ואם היה מאמינה 1
וסומכת דעתו על דבריה, הרי זה חייב להוציא. ואין בית 2
דין כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו, 3
עד שיבואו שני עדים ויעידו שזנת אשת זה בפניהן 4
לרצונה, ואחר כך כופין אותו להוציא. 5

יט. האשה שזנת תחת בעלה בשגגה או באנס - הרי זו 6
מתרת לבעלה, שנאמר: 'והיא לא נתפשה' [נאנסה], הא 7
נתפשה מתרת, בין שאנסה ישראל, בין שאנסה גוי. וכל 8
שתחלת ביאתה באנס, אף על פי שסופה ברצון, ואפלו 9
אמרה: 'הניחו לו, שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו' 10
- הרי זו מתרת; שהוצרך לבישה, ומתחלתה באנס היתה. 11

כ. נשים שגנבו אותן לסטים [שודדים] - הרי הן פשוטות, 12
שהן אנוסות, ומתרות לבעליהן; ואם הניחום [שחררום] 13
והלכו [חזרו] ללסטים מעצמן - הרי אלו ברצון, ואסורות 14
לבעליהן. ודין הנאנסת ודין השוגגת אחד הוא, שהשגגה 15
צד אנס יש בה. 16

כא. כמה דברים אמורים? בשהיה בעלה ישראל; אבל 17
אשת כהן ששגגה או שנאנסה, אסורה לבעלה - שהרי 18
נעשית זונה מכל מקום, והוא אסור בזונה כמו שיתבאר 19
בהלכות אסורי ביאה. 20

כב. ואחד אשת ישראל או אשת כהן שנאנסה - כתובה 21
קנימת, העקר והתוספת; ולא הפסידה כלום. וכופין את 22
הכהן לתן לה כתובה ולגרשה. 23

כג. אשת כהן שאמרה לבעלה: 'נאנסתי', או 'שגגתי 24
ונבעלתי לאחר' - אינו חושש לדבריה, שמא עיניה נתנה 25
באחר; ואם היתה נאמנת לו, או שאמר לו אדם שהוא 26
סומך על דבריו - יוציא ויתן כתובה. 27

כד. האומר לאשתו בפני שנים: 'אל תסתרי עם פלוני', 28
ונקנסה עמו לסתר בפני עדים ושהת [שיעור זמן] - כדי 29
טמאה - הרי זו אסורה על בעלה עד שישקנה מי המרים, 30
כמו שיתבאר בהלכות שוטה. ואם מת קדם שישקנה - אין 31
לה כתובה, ואף על פי שלא מצאו דבר מכער; שאין לה 32
דבר מכער יותר מזה [שנסתרה עם החשוד]. והיום, שאין שם 33
מי שוטה, נאסרה עליו אסור עולם; ותצא בלא כתובה, לא 34
עקר ולא תוספת, שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר. 35

כה. אמר לה בינו לבינה: 'אל תסתרי עם פלוני', וראה 36
אותה שנסתרה עמו ושהת כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו 37
בזמן הזה שאין שם מי שוטה; וחייב להוציא, ויתן כתובה. 38
ואם הודת שנסתרה אחר שהתרה בה, תצא בלא כתובה; 39
ולפיכך משיבצה על זה, ואחר כך יתן כתובה. 40

פרק כה

א. הנושא אשה סתם [מבלי לציין אם יש עליה נדדים], 42
ונמצאו עליה נדרים - תצא בלא כתובה, לא עקר [הכתובה], 43
מנה או מאתיים] ולא תוספת [הסכום שמוסיף בכתובה 44
כרצונו]. באלו נדרים אמרו? שלא תאכל בשר, או שלא 45

1 בַּהּ וְהָיָה בְּבֵית אֲבִיהָ, עַל הָאֵב הָאֵב לְהֵבִיא רֵאָיָה שְׁאֵחָה
2 הָאֲרוּסִין נוֹלְדוּ, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [נִשְׁטַפָּה שְׂדֵהוּ, כְּלוּמָר: מִזְלוּ
3 גֵרָם].

4 ה. הֵבִיא הַבַּעַל רֵאָיָה שְׂעֵד שְׁלֹא נִתְאַרְסָה הָיָה בַּהּ, אוֹ
5 שְׁהוּדָתָ לֹו בְכָף, וְהֵבִיא הָאֵב רֵאָיָה שְׁרָאָה וְשִׁתַּק וְנִתְפָּסִים,
6 אוֹ שְׁחֻזְקָתוֹ שְׂעֵד בְּהֵן וְנִתְפָּסִים - הָרִי זֶה חֵיב בְּכַתְּבָהּ.
7 ו. בֹּא עַל אִשְׁתּוֹ וְשִׁיחָה בְּמָה זָמִים, וְטַעַן שְׁמוּם זֶה לֹא נִרְאָה
8 לֹו עַד עֵתָה - אִפְלוּ הָיָה בְּתוֹךְ הַקָּמָטִים, אוֹ בְכָף הַרְגֵל -
9 אֵין שׁוּמְעִין לוֹ; חֻזְקָה שְׁאֵין אָדָם שׁוֹתֵה בְּכוּס אֵלָא אִם בֵּן
10 בּוֹדֵקוֹ יָפָה יָפָה, וְחֻזְקָתוֹ שְׂעֵד וְרָצָה [הַסְכִּים].

11 ז. הַנוֹשָׂא אִשָּׁה, וְנִמְצְאָתָ שְׁאֵין לָהּ נֶסֶת [וְרִגִּילוֹת] קְבוּעָה
12 לְנִדְתָהּ, אֵלָא לֹא תִרְגֵּשׁ בַּעֲצָמָה עַד שִׁתְּרָאָה דָם נִדָּה - הָרִי
13 זֶה לֹא תִשְׁמַשׁ אֵלָא בְּשָׁנֵי עֲדִים שְׁבֻדָּקָתָ בְּהֵן עֲצָמָה, אֶחָד
14 לְפָנֵי הַתְּשָׁמִישׁ וְאֶחָד לְאַחֵר הַתְּשָׁמִישׁ, חוּץ מִן הָעֵד שֶׁל
15 אִישׁ שְׁמֻקָּנָה בּוֹ עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת אֶסְרוּרֵי בִיָּאָה.
16 ח. וְאָף עַל פִּי שְׁמוּם גָּדוֹל הוּא זֶה, לֹא הַפְסִידָה כְּלוּם,
17 שְׁהָרִי בּוֹדֵקָת עֲצָמָה תַּחֲלָה וּמִשְׁמַשְׁתָּ. הָרִי שְׁבֻדָּקָה עֲצָמָה
18 וְנִבְעָלָה, וְיִבְעַת שְׁקֻנָּתָה עֲצָמָה הִיא וְהוּא נִמְצָא דָם עַל עֵד
19 שְׁלָהּ אוֹ עַל עֵד שְׁלֹו - אִם אֲרַע זֶה פַּעַם אַחֵר פַּעַם שְׁלֹשָׁה
20 פַּעַמִּים סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, הָרִי זֶה אֶסְרוּרָה לְשֹׁכֵב עִם בַּעֲלָהּ,
21 וְנִתְצָא בְּלֹא כְּתָבָהּ, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסַפְתָּ, וְאֵין לָהּ תְּנָאִי
22 מִתְּנָאִי כְּתָבָהּ, שְׁהָרִי אֵינָה רֵאָיָה לְתִשְׁמִישׁ. וְיִוְצִיא וְלֹא
23 יִחְזִיר לְעוֹלָם, שְׁמָא תִתְרַפָּא, וְנִמְצָא שְׁלֹא גָמַר לְגִרְשָׁהּ
24 בְּשַׁעַת גְּרוּשִׁין. וּמִתְרַתְּ לְהַנְשֵׂא לְאַחֵר, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר בְּעֵנִין
25 הַנִּדָּה.

26 ט. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁהֲיָתָה כֶּף מִתְחַלֵּת נִשְׁוֹאָיָה,
27 וּמִבְעִילָה רֵאָשׁוֹנָה רֵאָת דָם; אֲבָל אִם אֲרַע לָהּ חֲלִי זֶה אַחֵר
28 שְׁנִשְׁאָתָ, נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [מִזְלוּ גֵרָם]. לְפִיכָף אִם בַּעַל פַּעַם
29 אַחַת וְלֹא נִמְצָא דָם, וְאַחֵר כֶּף חֻזְרָה לְהִיּוֹת רֹאָה דָם כָּל
30 עֵת תְּשָׁמִישׁ - יִוְצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ וְלֹא יִחְזִיר עוֹלָמִית, כְּמוֹ
31 שְׁבִאָרוֹ.

32 י. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שְׁנוּלְדוּ בַּהּ מוּמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָ, אִפְלוּ
33 נַעֲשִׂית מִכַּת שְׁחִין - אִם רָצָה יָקִים, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא יִתֵּן
34 כְּתָבָהּ.

35 יא. הָאִישׁ שְׁנוּלְדוּ בּוֹ מוּמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָ, אִפְלוּ נִקְטְעָה יָדוֹ
36 אוֹ רַגְלוֹ, אוֹ נִסְמִית עֵינָיו, וְלֹא רָצָתָ אִשְׁתּוֹ לִישֹׁב עִמּוֹ - אֵין
37 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן כְּתָבָהּ, אֵלָא אִם רָצָתָ [הַסְכִּימָה],
38 תִּשָּׁב; אִם לֹא רָצָתָ, תִּצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ כְּדִין כָּל אִשָּׁה מוֹרְדָתָ.
39 אֲבָל אִם נוֹלְדָ לֹו רֵיחַ נִפְהָ, אוֹ רֵיחַ הַחֶטֶם, אוֹ שְׁחֹזר [הַפֶּה]
40 לְלִקֵּט צוֹאֵת כְּלָבִים, אוֹ לְחַצֵּב נִחֲשֶׁת מַעֲקָרוֹ [מִמְקוֹם מוֹצָאוֹ
41 בְּאַדְמָה], אוֹ לַעֲבֹד עוֹרוֹת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן
42 כְּתָבָהּ; וְאִם רָצָתָ לִישֹׁב עִם בַּעֲלָהּ, תִּשָּׁב.

43 יב. נַעֲשֶׂה הָאִישׁ מִכָּה שְׁחִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן
44 כְּתָבָהּ. וְאָף עַל פִּי שֶׁהִיא רוֹצָה לִישֹׁב, אֵין שׁוּמְעִין לָהּ, אֵלָא
45 מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ בַּעַל כְּרָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִמְקָתָהּ [נִמְקָה בִּשְׁרָו
46 מִחֲמַת תְּשׁוּמָה]; וְאִם אָמְרָה: 'אִשְׁבָּ עִמּוֹ בְּעֵדִים, כְּדִי שְׁלֹא
47 יָבוֹא עָלֶיהָ' - שׁוּמְעִין לָהּ.

48 יג. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ בַּעַל רֵיחַ נִפְהָ, אוֹ רֵיחַ חֶטֶם, אוֹ מִלְקֵט
49 צוֹאֵת כְּלָבִים, וְכִיּוֹצָא בְּהֵן, וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחֵיר, וְיֵשׁ בּוֹ
50 אוֹתוֹ מוּם שֶׁהָיָה בַּבַּעֲלָהּ - יְכוּלָה הִיא לֹומַר: 'לְאַחֲרִיךְ הֵייתִי
51 יְכוּלָה לְקַבֵּל, וְלֶךְ אֵינִי יְכוּלָה לְקַבֵּל'; וְיִחְלֹץ, וְיִתֵּן כְּתָבָהּ.
52 (וְרֹאה בָנִים לְבָנִיךְ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל).

53 בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵין

54 יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

הלכות גרושין

55 יֵשׁ בְּכָלֵלן שְׁתֵּי מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שְׁיִגְרֹשׁ
56 הַמְּגֻרָשׁ בְּסִפְרָה; שְׁנִיָּה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא שְׁלֹא יִחְזִיר
57 גְּרוּשָׁתוֹ מִשְׁנִשְׁאָתָ. וּבְאִוֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרָקִים אֵלוֹ.
58

פרק א

59 א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשָׁתָ אֵלָא בְּכַתֵּב שְׁיִגְיַע לָהּ, וְכַתֵּב זֶה
60 הוּא הַנִּקְרָא 'גֵּט'; וְעֲשֶׂרָה דְּכָרִים הֵן עֶקֶר הַגְּרוּשִׁין מִן
61 הַתּוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵן: שְׁלֹא יִגְרֹשׁ הָאִישׁ אֵלָא בְּרִצּוֹנוֹ, וְשִׁיגְרֹשׁ
62 בְּכַתֵּב וְלֹא בְּדִבְרֵי אַחֵר, וְשִׁיחָה עֵנִין [מִשְׁמַעוֹת] הַכְּתָב
63 שְׁגִרְשָׁה וְהַסִּידָה מִקְנֵינוּ, וְשִׁיחָה עֵנִינוּ דְּכָר הַכּוֹרֶת בֵּינוֹ
64 לְבִינָה, וְשִׁיחָה נִכְתָּב לְשִׁמָּה, וְשְׁלֹא יִהְיֶה מִחֶסֶר מַעֲשֶׂה
65 אַחֵר כְּתִיבָתוֹ אֵלָא נִתְיַנְתּוֹ לָהּ, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ
66 בְּפָנֵי עֲדִים, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין, וְשִׁיחָה הַבַּעַל אוֹ
67 שְׁלֹוחוֹ הוּא שְׁנוֹתָנוּ לָהּ. וְשִׁאָר הַדְּכָרִים שְׁבָגִט - כְּגוֹן הַזְּמָן,
68 וְחֲתִימַת הָעֲדִים, וְכִיּוֹצָא בְּהֵן - הַכָּל מִדְּכָרֵי סוֹפְרִים.
69

70 ב. וּמִנֵּין שְׁעֲשֶׂרָה דְּכָרִים אֵלוֹ מִן הַתּוֹרָה? שְׁנָאָמַר: "וְהָיָה
71 אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְכַתֵּב לָהּ סִפְרָה כְּרִיתָתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ,
72 וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ"; "אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו" - מִלְּמַד שְׁאֵינוֹ
73 מְגֻרָשׁ אֵלָא בְּרִצּוֹנוֹ; וְאִם נִתְגַּרְשָׁה שְׁלֹא בְּרִצּוֹנוֹ, אֵינָה
74 מְגֻרָשָׁתָ. אֲבָל הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשָׁתָ לְרִצּוֹנָהּ וְשְׁלֹא לְרִצּוֹנָהּ.
75

76 ג. "וְכַתֵּב" - מִלְּמַד שְׁאֵינָה מִתְּגַרְשָׁתָ אֵלָא בְּכַתֵּב. "לָהּ" -
77 לְשִׁמָּה. "סִפְרָה כְּרִיתָתָ" - דְּכָר הַכּוֹרֶת בֵּינוֹ לְבִינָה, שְׁלֹא
78 יִשְׁאָר לוֹ עָלֶיהָ רֵשׁוֹת; וְאִם עֲדִין לֹא נִכְרַת בֵּינוֹ לְבִינָה, אֵינָה
79 מְגֻרָשָׁתָ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר. "וְנָתַן בְּיָדָהּ" - מִלְּמַד שְׁאֵינָה
80 מִתְּגַרְשָׁתָ עַד שִׁינָתָה הֶגֶט לִידָהּ, אוֹ לִידָהּ שְׁלֹוחָה שֶׁהוּא כְּיָדָהּ,
81 אוֹ לְחַצְרָה; שֶׁהַכָּל כְּיָדָהּ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר. "וְשִׁלְחָהּ" - שִׁיחָה
82 עֵנִין הֶגֶט שֶׁהוּא הַמְשַׁלַּח אוֹתָהּ, לֹא שִׁישְׁלַח עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה.
83

84 ד. כִּיּוֹצָא? כַּתֵּב לָהּ: 'הָרִי אֶת מִשְׁלַחְתָּה', 'הָרִי אֶת מְגֻרָשְׁתָּ',
85 'הָרִי אֶת לְעֲצָמָךְ', 'הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם', וְכָל כִּיּוֹצָא
86 בְּזֶה הָעֵנִין - הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁתָ; וְגוֹפוֹ שֶׁל גֵּט: 'הָרִי אֶת מִתְרַת
87 לְכָל אָדָם'. אֲבָל אִם כַּתֵּב לָהּ: 'אֵינִי בַּעֲלִיךָ', 'אֵינִי אֲרוּסִיךָ',
88 'אֵינִי אִישְׁךָ' - אֵין זֶה גֵּט, שְׁנָאָמַר: "וְשִׁלְחָהּ", וְלֹא שִׁישְׁלַח
89 עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה. וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ: 'הָרִי אֶת בֵּת חוּרִיךָ' - אֵינוֹ
90 גֵּט.

91 ה. זֶה שְׁנָאָמַר בְּתוֹרָה "וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ", אֵין עֵנִינוּ שְׁלֹא
92 יִגְמְרוּ גְרוּשִׁיָּה עַד שִׁתְּצָא מִבֵּיתוֹ; אֵלָא מִשְׁיָגִיעַ הֶגֶט לִידָהּ,
93 גְּמָרוּ גְרוּשִׁיָּה, וְאָף עַל פִּי שְׁעֲדִין הִיא בְּבִיתוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר.

יד. במה דברים אמורים? שהיה הגט בכתב ידי סופר; אבל
 אם כתב הבעל הגט בכתב ידו, וחתם עליו עד אחד, ונתנו
 לה - הרי זה גט פסול (ופוסל לכהונה).
 טו. תקנת חכמים היא שהיה העדים חותמין על הגט -
 שמא יתן לה הגט בפני שנים וימותו, ונמצא הגט שבידה
 כחרש מחרשי האדמה, שהרי אין בו עדים; לפיכך תקנו
 שיעידו מתוכו. ואף על פי שהעדים בתוכו, נותנו לה בפני
 שנים, בין בפני אותן החותמין עליו, בין בפני שנים אחרים
 - שעקר הגרושין בעדי מסירה (שמעידים על מסירת הגט).
 טז. חתמו בו שנים, ועבר ונתנו לה בינו לבינה (ללא עדים),
 או שנמצאו עדי מסירה פסולין - הרי זה פשר, הואיל
 ועדים שבו פשרין, והרי הגט יוצא מתחת ידה; ויש מי
 שהורה מן הגאונים שהוא פסול.
 יז. העידו מתוכו פסולין (חתומים עדים פסולין), אפלו אחד
 פסול ואחד פשר, ונתנו לה בפני שני עדים פשרין - הרי
 זה פסול, שנמצא כמזויף מתוכו (כאילו זייף חתימת העדים).
 יח. הרחיק את העדים מן הכתב (משורה האחרונה של גט)
 מלא שתי שיטין (שורות) - פסול; וכמה ירחיק את העדים
 מן הכתב? פחות מכדי שתי שיטין, כדי שהיו נקראין עמו
 (שהיה ניכר שחתומים על הכתוב בו). במה דברים אמורים?
 כשהיה הגט יוצא מתחת ידה, ולא היו שם עדי מסירה;
 אבל אם מסרו לה בעדים - אף על פי שהם מרחקין הרבה,
 ואין נקראין עמו, ואף על פי שאין חתום עליו עד כלל -
 הרי זה פשר, שעקר הגרושין בעדי מסירה.
 יט. העדים שנותנין הגט בפניהם צריכין לקרותו, ואחר כך
 יתנו לה; ואם נתנו לה בפניהם תחלה, חוזרין וקוראין אותו
 אחר שנתנו לה. קראוהו והוא ביד הבעל או ביד שלוחו
 והחזירוהו לו, וחזר הוא והכניסו לתוך ידו ונתנו לה -
 חוזרין וקוראין אותו.
 כ. לא קראוהו אלא נטלתו וזרקתו לים או לאש, הרי זה
 מגרשת - הואיל וקראוהו תחלה, אין חוששין לו שהחליפו;
 ולא עוד אלא אפלו אמר הבעל: 'שטר אחר היה, ולא היה
 הגט שקראתם' - אינו נאמן, והרי היא מגרשת.
 כא. הרי שלא קראו הגט בתחלה, ונתן לה גט בפניהם,
 וזרקתו לאור או לים - אף על פי שהבעל אומר 'גט פשר
 היה', הרי זה ספק מגרשת.
 כב. זרק לה הגט לחצרה לבין החביות בפני עדים, ובקשו
 [חיפשו] ומצאו מזוזה או שטר אחר - אין חוששין לה [אינה
 מגורשת], שהיה שנמצא הוא שטר; נמצאו שם שתיים שלש
 מזוזות או שטרות - חוששין שמא גט שזרק גרוהו
 עכברים, והרי זה ספק מגרשת.
 כג. העדים שחותמין על הגט, צריכין להיותם יודעין לקרות
 ולחתם. אם אינן יודעין לקרות, קוראין בפניהם והן חותמין
 - והוא שפירשו לשון הגט; ואם אינן יודעים לחתם - רושמין
 להן [צורות האותיות על] הנזיר ברק וכיוצא בו מדבר שאין
 רשומו מתקנים, והן כותבין על הרשם. ואין עושין בן בשאר

שלא נאמר 'ושלחה' אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו,
 הרי זה כמי שגרש והחזיר גרושתו; לפיכך צריכה ממנו גט
 שני, כמו שיתבאר.
 ו. ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו? שנאמר:
 "וכתב ונתן", מי שאינו מחסר אלא כתיבה ונתינה הוא
 הגט הפשוט; יצא דבר שמחסר קציעה אחר הכתיבה. לפיכך
 אם כתב הגט על קרן הפרה, נותן לה את הפרה; ואם חתם
 הקרן אחר שכתב ונתנו לה - אינו גט. וכן אם כתב במחבר
 - אף על פי שחתמו בו העדים אחר שתלו, ונתנו לה -
 אינו גט.
 ז. אין כותבין במחבר אפלו טפס הגט (החלק הסטנדרטי של
 הטקסט המופיע בכל גט); כתב הטפס במחבר ותלו, ואחר
 כך כתב (והוסיף את "תורף" הגט המשתלב ב"טופס", וכולל
 את הפרטים הייחודיים והעיקריים): שם האיש, ושם האשה,
 והזמן, ו'הרי את מתרת לכל אדם', וחתמו ונתנו לה - הרי
 זה פשר.
 ח. כתב כל הגט על עלה הדורע בעצין נקוב - אף על פי
 שנתן לה העצין פלו, הגט פסול; גזרה, שמא יקטם; אבל
 כותב הוא על חרשו של עצין, ונתנו לה.
 ט. ומנין שאינו נותנו לה אלא בתורת גרושין? שנאמר:
 "ספר כריתת ונתן כידה", שיתן אותו בתורת ספר כריתות.
 אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב או מזוזה, או
 שנתנו כידה והיא ישנה ונעורה והרי הוא כידה - אינו גט;
 ואם אמר לה אחר כך 'הרי זה גט' - הרי זה גט.
 י. אמר לעדים: 'ראו גט שאני נותן לה', וחזר ואמר לה:
 'בנסי שטר חוב זה' - הרי זה פשר, שהרי הודיע את העדים
 שנתנו בתורת גרושין, וזה שאמר לה 'שטר חוב', מפני
 שנזכר ממנה.
 יא. המגרש צריך שיאמר לה כשינתן לה הגט: 'הרי זה
 גט', או 'הוא גט', וכיוצא בזה; ואם נתן כידה ולא אמר
 כלום, הרי זה פסול. במה דברים אמורים? בשלא היה
 מדבר עמה על עסקי גטה; אבל אם היה מדבר עמה על
 עסקי גטה, ונטל הגט ונתן כידה ולא אמר כלום - הרי זה
 גט פשר.
 יב. גט שהיה מנח על הארץ, ואמר לה: 'טלי גט' מעל
 גבי קרקע, ונטלתו, או שהיה קשור על ידו או על ירכו,
 ושלפתו ממנו - אף על פי שאמר לה אחר שקבא לידה 'הרי
 הוא גט' - אינו גט, שנאמר: "ונתן כידה", לא שתקח היא
 מעצמה; והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. אבל אם
 הרבין [הטה] לה בגופו, או הטה ידו עד ששלפה הגט
 מעליו, ואמר לה 'הרי זה גט' - הרי זה גט.
 יג. ומנין שיתנו לה בפני עדים? הרי הוא אומר: "על פי
 שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ואי אפשר
 שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין, ולמחר
 תהי מתרת בלא עדים. לפיכך אם נתן לה הגט בינו לבינה,
 ואפלו בעד אחד - אינו גט.

שלוחי הגט והם גם החתומים עליו ועידי המסירה שלו; וכן אם
אמר לסופר: 'כתב לי גט לאשתי', ואמר לעדים לחתם -
כותבין וחותמין ונותנין לו, והוא מגרש בו בכל עת שירצה.
ג. וכותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והוא
שיהיו העדים והסופר שכתבו וחתמו בו מכירין ויודעין שזה
הוא פלוני ואשתו היא פלונית. ואם היו באותו מקום שנים
ששמותיהן שונים ושמות נשותיהן שונים - אין מגרש אחד
מהן אלא במעמד חברו; שמה יכתב גט ויוליכו לאשת חברו
ויגרשנה עליו.
ד. ובשעת הספנה (כגון שהבעל נוטה למות) - כותבין ונותנין
אף על פי שאין מכירין. והאשה נותנת שכר הסופר בכל
מקום.
ה. וצריך שיאמר הבעל עצמו לסופר: 'כתב', ולעדים:
'חתמו'. הרי שאמר לו בית דין או שנים: 'נכתב גט
לאשתך'; ואמר להם: 'כתבו', וכתבו הן עצמן וחתמו בו,
הרי זה כשר; אבל אם אמרו הן לסופר וכתב ולעדים וחתמו
- אף על פי שחתמו ונתנוהו לבעל, וחזר ונתן גט זה לאשתו
בפני עדים - הרי זה גט בטל, שהרי כתבו מי שלא אמר לו
הבעל לכתבו.
ו. אמר לשנים או לשלושה: 'אמרו לסופר וכתב גט לאשתי,
ואמרו לעדים וחתמו' ואמרו לסופר וכתב, ולעדים וחתמו,
או שאמר לשנים: 'אמרו לסופר וכתב גט לאשתי, ואתם
חתמו' - הרי זה גט פסול; ומתלשכין בדבר זה הרבה, מפני
שהוא קרוב להיות גט בטל.
ז. ומה בין פסול לבטל? שכל מקום שנאמר בחבור זה בגט
שהוא 'בטל', הוא בטל מן התורה; וכל מקום שנאמר
'פסול', הוא פסול מדברי סופרים.
ח. הבעל שהביא גט בידו חתום, ואמר: 'תנו גט זה לאשתי',
- הרי אלו יתנו לה. אמר לאחרים לכתב גט ולחתם בו ולתנו
לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו לה, ונמצא הגט בטל או פסול
- הרי אלו כותבין אחר, אפילו מאה, עד שיגיע לידה גט
כשר.
ט. אמר להם הבעל: 'כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה',
וכתבו וחתמו ונתנו לשליח, ונמצא הגט בטל - אין כותבין
אחר עד שימלכו בבעל; שהרי לא עשה אותן שלוחין
לגרושין (אלא למוסרו לשליח), ושמה לא רצה אלא שיכתבו
ויתנו לשליח בלבד ולא ישאר להם בו מעשה אחר, והרי
כתבו ונתנו. לפיכך לא יכתבו אחר; ואם כתבו גט אחר כשר,
ונתנוהו לשליח, ונתנו לה - הרי זו ספק מגרשה.
י. האומר לשנים או ליתר על שנים: 'כתבו גט ותנו לאשתי',
'צוהו', 'שלחוהו', 'שקוהו', 'תרכוהו' (גרשוהו), 'כתבו אגרת
ותנו לה' - הרי אלו יכתבו גט כשר ויתנו לה. אמר להם:
'פטרונה', 'פרנסוהו', 'עשו לה בדת', 'עשו לה פנימוס', 'עשו
לה פראוי' - לא אמר כלום; ואם כתבו גט ונתנו לה, הרי זה
בטל.
יא. אמר להם: 'הוציאוהו', 'עזבוהו', 'התירוהו', 'הניחוהו',
'הוצילוהו' - הרי זה ספק אם משמע מלות אלו הגרושין, או

שטרות - קל הוא שהקלו בגישי נשים, כדי שלא יהיו בנות
ישראל עגונות, הואיל וחתומת העדים בגט מדבריהן, כמו
שבארנו.
כד. אף על פי שחתומת העדים בגט מדבריהן, התקינו
שיהיו העדים מפושטין שמותיהן בגט. וכן התקינו בעדי
הגט, שאין חותמין אלא זה בפני זה; ואם חתמו זה שלא
בפני זה, הרי זה גט פסול. וכן תקנו חכמים שיכתב זמן בגט
ומקום כתיבתו, כשאר השטרות - שמה תהיה אשתו
קרוכתו ותזנה כשהיא תחתיו (בעודה נשואה לו), ויכתב לה
גט אחר הנהיג ויתן לה, ואם לא יהיה בו זמן, יכולה לומר
קדם הנהיג ונתתי; לפיכך תקנו זמן בגטין.
כה. גט שיש עליו עדים ואין בו זמן (תאריך), או שהיה
(תאריך) מקדם (מזמן הכתיבה), או מאחר (מזמן הכתיבה),
או שנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו אף על פי
שעוסקין באותו ענין, או כתב את הגט בירושלים וטעה
וכתב בלוד - כל אלו פסולין, עד שיחתמו בו בזמן כתיבתו
ובמקום כתיבתו.
כו. חתף ממנו הזמן ונתנו לה, או שלא כתב שם היום
אלא 'בשבת' (שבוע) ראשונה או שניה מחדש פלוני, או
'בחדש פלוני', או 'בשנה פלונית' ולא הזכיר החדש, אפלו
כתב 'בשבוע' (שמיטה) פלוני - כשר; וכן אם כתב בו:
'היום גרשתי' - כשר, שמשמעו היום הזה שיצא בו הגט.
כז. וכן תקנו שיהיו מזונין בגטין למלכות אותו הזמן,
משום שלום מלכות. כתב למלכות שאינה מלכות אותה
המדינה, או לבנין הבית, או לחרפן הבית - אם דרך אותו
מקום למנות בו, הרי זה כשר; ואם אין דרכם למנות בו,
הרי זה פסול. וכבר נהגו כל ישראל למנות בגטין, או
לצירה (לבריאח) או למלכות אלכסנדרוס מקרון, שהוא
מנין שטרות. ואם כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש
בה רשות אותה מלכות, הרי זה כשר.
כח. האומר לשנים: 'כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי',
ונתאחר הדבר ימים או שנים, או שנמצא הגט בטל והצרכו
לכתב לה גט אחר כשר אחר כמה שנים, כמו שיתבאר -
הרי אלו כותבין זמן הפתיכה ומקום הפתיכה, לא הזמן
שאמר להן הבעל בו 'כתבו', ולא אותו המקום. כיצד? הרי
בירושלים כשאמר להן, והיו עומדין בתשרי, ונתאחרו עד
ניסן והרי הן בלוד - כותבין זמן הגט מניסן ובלוד, ששם
נכתב הגט, כשאר שטרות.

פרק ב

א. זה שנאמר בתורה "וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה" -
אחד הכותב בידו, או שאמר לאחר לכתב לו, ואחד הנותן
בידו, או שאמר לאחר לתן לה; לא נאמר "וכתב", אלא
להודיע שאין מתגרשת אלא בכתב; "ונתן", שלא תקח
מעצמה.
ב. אמר לשנים: 'כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי' - הרי אלו
כותבין וחותמין ונותנין לה, והן הן שלוחי וזה הן עדי והם

דָּבָר אַחֵר. לְפִיכָף אֵין כּוֹתְבִין לָהּ; וְאִם כָּתְבוּ גֵט וְנָתְנוּ לָהּ, הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת.
יב. הָאוֹמֵר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל בְּיָדוֹ, וְאֵין נוֹתְנִין לְאִשְׁתּוֹ עַד שְׂאִימֵר לָהֶם לָתֵן לָהּ; וְאִם נָתְנוּ לָהּ, אֵינוּ גֵט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרִיא; אֲכָל הַמִּסְכָּן, וְהוּא אָדָם שֶׁקָּפַץ עָלָיו הַחֲלִי בַּמְהֵרָה וְהַכְּבִיד חָלָיו מִיָּד, וְהִיוֹצֵא בְּקוֹלָר [בשולשלת בצווארו להתדיין לפני המלך], אֲפִלּוּ עַל עֶסְקִי מָמוֹן, וְהַמְפָּרֵשׁ בָּיִם, וְהִיוֹצֵא בְּשִׁירָה, וְאָמַר 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִחַתְּמוּ וְיָתְנוּ לָהּ, שֶׁהַדָּבָר יִדְוֶעַ שְׁלֵא נִתְכַּוֵּן זֶה אֱלָא לְכַתֵּב וּלְתֵן לָהּ.
יג. בְּרִיא שֶׁאָמַר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי', וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ, וְהִרְגַּ עֲצָמוֹ מִיָּד, כְּגוֹן שֶׁהַשְּׁלִיף עֲצָמוֹ מִן הַגֵּט, אוֹ הִפִּיל עֲצָמוֹ לַיָּם - הָרִי זֶה גֵט כָּשֵׁר; עֲלֵה לִגַּג וְדַחֲפֵתוּ הָרוּחַ וְמָת - אֵינוּ גֵט; סֶפֶק הִפִּיל עֲצָמוֹ, סֶפֶק דַּחֲפֵתוּ הָרוּחַ - הָרִי זֶה גֵט, עַד שֶׁיִּדְוֶעַ לֶךְ בְּיָדָאֵי שְׁהָרוּחַ דַּחֲפֵתוּ. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּה מְשֻׁלָּף בְּבוֹר וְאָמַר: 'כָּל הַשְּׂוֹמֵעַ קוֹלִי יִכְתֹּב גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; וְהוּא שֶׁיִּדְוֶעַ אוֹתוֹ [יכירוהו שהוא בעלה]. וְאִף עַל פִּי שֶׁהָעֵלוּהוּ וְלֹא הִפְרִיחוּהוּ - הָרִי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה כְּשֶׁעַת הַסִּכָּנָה הוּא, שֶׁכּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין אִף עַל פִּי שְׂאִין מִכִּירִין. וְכֵן מִי שֶׁנִּפְלֹ בּוֹ מַכּוֹת רַעוּת שְׂאִי אֲפָשָׁר שִׁיחִיָּה מִהֵן, אֲפִלּוּ נִשְׁחַט בּוֹ רַב שְׁנֵי הַסִּימָנִין [קנה וּשְׁטַם], וְרָמַז וְאָמַר: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; שֶׁהָרִי עֲתֵה חֵי הוּא, אִף עַל פִּי שֶׁסּוּפוֹ לְמוֹת.
יד. מִי שֶׁהִיָּה רוּחַ רָעָה מְכַעֲתָת אוֹתוֹ, וְאָמַר כְּשֶׁהִתְחִיל בּוֹ הַחֲלִי: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - לֹא אָמַר כְּלוֹם, מִפְּנֵי שְׂאִין דַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה וּמִיִּשְׁכָּת. וְכֵן הַשְּׂכּוֹר שֶׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט; וְאִם לֹא הִגִּיעַ, הָרִי זֶה סֶפֶק.
טו. אָמַר כְּשֶׁהוּא בְּרִיא: 'כָּתְבוּ גֵט וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי', וְאַחֵר כָּף נִבְעַת [נחלה] - מִמִּתְנִין עַד שִׁיבְרִיא, וְכוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ, וְאֵין צָרִיף לְחִזּוֹר וְלִהְיוֹת בּוֹ אַחֵר שֶׁהִבְרִיא; וְאִם כָּתְבוּ וְנָתְנוּ קֹדֶם שִׁיבְרִיא, הָרִי זֶה פָּסוּל.
טז. מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק [נחלם] וְהָרִי דַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה, אָמְרוּ לוֹ: 'כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי?' וְהִרְכִּין בְּרִאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּשָׁה פְּעָמִים בְּסוּרוּגִין: אִם אָמַר עַל לֹא 'לֹא', וְעַל הֵן 'הֵן' - הָרִי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיָתְנוּ; וְצָרִיכִין לְבָדְקוֹ יָפָה יָפָה, שֶׁמָּא נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ. וְכֵן אִם כָּתְבוּ בְּיָדוֹ: 'כָּתְבוּ וְתָנוּ גֵט לְאִשְׁתִּי' - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לָהּ, אִם הִיָּה דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁכָּת עָלָיו; שְׂאִין דִּין מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק בְּדִין הַחֲרָשׁ.
יז. מִי שֶׁנִּשְׁאָא כְּשֶׁהוּא פֶּקֶח וְנִתְחַרֵּשׁ, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר נִשְׁתַּטָּה - אֵינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם עַד שִׁיבְרִיא; וְאֵין סוּמְכִין עַל רַמְיָה הַחֲרָשׁ וְלֹא עַל כָּתְבוּ, אִף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ נִכְוָּנָה וּמִיִּשְׁכָּת. אֲכָל אִם נִשְׂאָא כְּשֶׁהוּא חֲרָשׁ, מִגְרָשׁ בְּרַמְיָה - שְׂאִין קְדוּשִׁיו קְדוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְכִשְׁם שֶׁכּוֹנֵס בְּרַמְיָה, כָּף מוֹצִיא בְּרַמְיָה.
יח. הַמְּקַדֵּשׁ קִטְנָה עַל יְדֵי אֲבִיהָ [נתן קידושיה לאביה], וְגִרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קִטְנָה - אֲבִיהָ מְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ; וּמִשְׁיַגִּיעַ הַגֵּט

לִיד הָאֵב, נִתְגַּרְשָׁה. גִּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה - אִם הִגִּיעַ הַגֵּט לַיָּדָה אוֹ לִיד אֲבִיהָ, נִתְגַּרְשָׁה. וְאֵין נַעֲרָה מִגְרָשָׁה עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל גִּטָּה מִיָּד בַּעֲלָהּ בְּחֵי אֲבִיהָ; אֲכָל הָאֵב עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל הַגֵּט לְבִתּוֹ הַמִּתְגַּרְשֶׁת, בֵּין קִטְנָה בֵּין נַעֲרָה.
יט. קִדְּשָׁה אֲבִיהָ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה וְמָת - אִם מִבְּחֻנֵּת בֵּין גִּטָּה לְדָבָר אַחֵר, הָרִי זֶה מִתְגַּרְשֶׁת מִשְׁיַגִּיעַ הַגֵּט לַיָּדָה. וְאִם לֹא, אֵינָה מִתְגַּרְשֶׁת עַד שֶׁתְּכַתֵּב; וְאִם גִּרְשָׁה, אֵינָה מִגְרָשֶׁת.
כ. מִי שֶׁהָדִין נוֹתֵן שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלֹא רָצָה לְגִרְשׁ - בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן מִכֵּין אוֹתוֹ עַד שִׂימֵר 'רוֹצָה אֲנִי', וְיִכְתֹּב הַגֵּט וְהוּא גֵט כָּשֵׁר. וְכֵן אִם הִכּוּהוּ גוֹיִים וְאָמְרוּ לוֹ: 'עֲשֵׂה מָה שִׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִין לָךְ', וְלִחְצוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל בִּיד הַגּוֹיִים עַד שֶׁגִּרְשׁ - הָרִי זֶה כָּשֵׁר; וְאִם הַגּוֹיִים מַעֲצָמִין אֲנִסוּהוּ עַד שֶׁתְּכַתֵּב - הוֹאִיל וְהָדִין נוֹתֵן שִׁיכְתֹּב, הָרִי זֶה גֵט פָּסוּל. וְלִמָּה לֹא כָּטַל גֵּט זֶה, שֶׁהָרִי הוּא אֲנוֹס, בֵּין בְּיָד גוֹיִים בֵּין בְּיָד יִשְׂרָאֵל? שְׂאִין אוֹמְרִין 'אֲנוֹס' אֱלָא לְמִי שֶׁנִּלְחֹץ וְנִדְחָק לַעֲשׂוֹת דָּבָר שְׂאִינוּ חִיב מִן הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן מִי שֶׁהָפָה עַד שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן; אֲכָל מִי שֶׁתְּקַפּוֹ יִצְרוֹ הָרַע לְכַטֵּל מַצָּנָה אוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבָרָה, וְהָפָה עַד שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחִיב לַעֲשׂוֹת, אוֹ עַד שֶׁנִּתְרַחַק מִדָּבָר שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ - אֵין זֶה אֲנוֹס מִמֶּנּוּ, אֱלָא הוּא אֲנוֹס עֲצָמוֹ בְּדַעְתּוֹ הָרָעָה. לְפִיכָף זֶה שְׂאִינוּ רוֹצָה לְגִרְשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא רוֹצָה לְהִיּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, רוֹצָה הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל הַמַּצְווֹת וְלִהְיוֹת מִן הַעֲבֻרוֹת, וְיִצְרוֹ הוּא שֶׁתְּקַפּוֹ, וְכִינּוֹן שֶׁהָפָה עַד שֶׁתִּשְׁשׁ יִצְרוֹ וְאָמַר 'רוֹצָה אֲנִי' - כָּכָר גִּרְשׁ לְרִצּוֹנוֹ. לֹא הִיָּה הָדִין נוֹתֵן שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ לְגִרְשׁ, וְטַעַם בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִיוּ הַדְּיוֹטוֹת, וְאֲנִסוּהוּ עַד שֶׁגִּרְשׁ - הָרִי זֶה גֵט פָּסוּל; הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל אֲנִסוּהוּ, יִגְמַר וְיִגְרֹשׁ. וְאִם הַגּוֹיִים אֲנִסוּהוּ לְגִרְשׁ שְׂלֵא בְּדִין - אֵינוּ גֵט; אִף עַל פִּי שֶׁאָמַר בְּגוֹיִים 'רוֹצָה אֲנִי', וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל 'כָּתְבוּ וְחַתְּמוּ' - הוֹאִיל וְאֵין הָדִין מְחִיבֵו לְהוֹצִיא וְהַגּוֹיִים אֲנִסוּהוּ, אֵינוּ גֵט.

פֶּרֶק ג

א. כָּל גֵּט שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֵא לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרָשׁ וְלְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְגַּרְשֶׁת - אֵינוּ גֵט. כִּיצַד? סוֹפֵר שֶׁתְּכַתֵּב גֵּט לְלֵמֵד [תלמידיו] אוֹ לְהַתְלִימָהּ [בעצמו], וְכֹא הִבְעֵל וּמָצָא שֵׁם שֶׁנִּכְתַּב בְּגִט זֶה כְּשָׁמוֹ, וְשֵׁם הָאִשָּׁה כְּשֵׁם אִשְׁתּוֹ, וְשֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם עִירוֹ, וְנִטְלוּ וְגִרְשׁ בּוֹ - אֵינוּ גֵט.
ב. יָתַר עַל זֶה: כָּתְבוּ לְגִרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמָצָאוּ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁמִי כְּשֶׁמֶךְ, וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתֶּךָ', וְנִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְגִרְשׁ בּוֹ - אֵינוּ גֵט, אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם גְּרוּשִׁין.
ג. יָתַר עַל זֶה: מִי שֶׁיָּשַׁע לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁשְּׂמוֹתֵיהֶן שְׁוִין, וְכָתְבוּ לְגִרְשׁ אֶת הַגְּדוּלָּה, וְנִמְלָךְ וְגִרְשׁ בּוֹ אֶת הַקִּטְנָה - אֵינוּ גֵט; אִף עַל פִּי שֶׁנִּכְתַּב לְשֵׁם הָאִישׁ הַמְּגִרָשׁ, לֹא נִכְתַּב לְשֵׁם זֶה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה בּוֹ.
ד. יָתַר עַל כֵּן: אָמַר לְסוֹפֵר: 'כָּתְבוּ, וְאִיוֹז שְׂאִרְצָה אֲגִרְשׁ בּוֹ', וְכָתְבוּ הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זֶה, וְגִרְשׁ בּוֹ אַחַת מֵהֶן - הָרִי זֶה

1 ספק גרושין. וכל גט שכתבו שלא לשמה - אף על פי
2 שהעביר עליו [על אותיות הגט] קולמוס [קנה עם דין]
3 לשמה, אינו גט.
4 ה. מי שכתב גט לגרש את אשתו, ונמלך ולא גרשה,
5 ונתחיד עמה אחר שכתבו לה - לא יגרשנה באותו הגט
6 פעם אחרת כשירצה לגרשה. ואם גרשה באותו הגט הדין
7 - הרי זו מגרשת, ותנשא בו לכתחלה; שהרי נכתב לשמה,
8 והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו. ולמה לא יגרש בו
9 לכתחלה? גזירה, שמא יאמרו גט קדם לכנה [שנתגרשה
10 ואח"כ ילדה ממנו ילדים].
11 ו. אמר לסופר: 'כתב גט לפלונית, יהיה עמי, לכשאשאנה
12 אגרשנה בו', ונכתב, ונשאה, וגרשה בו - אינו גט, מפני
13 שלא היתה בת גרושין ממנו כשנכתב גט זה, ונמצא נכתב
14 שלא לשם גרושין. אבל אמר לו: 'כתב אותו לארוסתי,
15 לכשאשאנה אגרשנה בו', וכנסה, וגרשה בו - כשר. כתבו
16 ליכתמו, ואחר שיקמה גרשה בו - הרי זה ספק גרושין,
17 הואיל ואינה אשה גמורה שכתבו.
18 ז. מפני תקנת סופר [להקל מעליו, שיהיו בידו גיטין מוכנים],
19 התירו חכמים לסופר שייכתב טפסי גטין [הנוסח הכללי],
20 ויגיה [ישאיר חלק] מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן,
21 ומקום 'הרי את מתרת לכל אדם' - עד שייכתבם לשם האיש
22 המגרש ולשם האשה המתגרשת, וכן יחתמו העדים לשמו
23 ולשמה.
24 ח. סופר שכתב גט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו העדים
25 שלא לשמה - הואיל ומסרו לה בעדים, הרי זה פסול
26 [ומדבריו], שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון
27 העולם [שלא תישאר עגונה]. ויש מי שאומר, שאם חתמו
28 העדים שלא לשמה, הואיל והוא פמזיף מתוכו, הרי זה גט
29 בטל; וכן אם היה אחד מעדיו פסול, או שהיה עד אחד
30 בלבד כשר - אף על פי שנמסר בעדים, הרי זה בטל. ולא
31 יראה לי דבר זה; אלא פמזיף, לא מזיף ודאי, והואיל ונמסר
32 בעדים כשרים, הרי זה פסול מדבריהם.
33 ט. המביא גט [בשליחות הבעל], ואבד ממנו ומצאו - אם
34 אבד ממנו במקום שאין השירות מצויות, אפילו מצאו לאחר
35 זמן מרבה - הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט
36 הנמצא, ותתגרש בו. אבד במקום שהשירות מצויות - אם
37 מצאו מיד, ועדין לא שהה שם אדם מן העוברין, או שמצאו
38 בפלי שהניחו בו, ויש לו טביעות עין [הכרת הגט במראהו]
39 בארכו ורחבו של גט כשיהיה כרוף [קשור] - הרי הוא
40 בחזקתו, ותתגרש בו.
41 י. החזק באותו המקום איש אחר ששמו בשם שבגט -
42 חוששין שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא,
43 הואיל ועבר אדם שם, ואף על פי שלא שהה; ואם נתגרשה
44 בו, הרי זה ספק מגרשת. אבל אם לא עבר אדם שם - הרי
45 זה בחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.

1 יא. היה לעדים בגט סימן מכהק - כגון שאמרו: 'נכתב יש
2 בו בצד אות פלונית', או שאמרו: 'מעולם לא חתמנו על גט
3 אחר שיש בו שמות כשמות אלו' - הרי זה בחזקתו, ותתגרש
4 בו; ואף על פי שמצאו אחר זמן מרבה, ובמקום שהשירות
5 מצויות, והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.
6 יב. שנים ששלחו שני גטין ונתעברו - נותנין שניהן לזו
7 ושניהן לזו בעדי מסירה; לפיכך אם אבד אחד מהן, הרי
8 השני בטל.
9 יג. מי שהיו לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני שמות -
10 כשמגרש כותב שמה ושמו שהן רגילין בו וידועין בו ביותר,
11 ואומר: 'איש פלוני וכל שם שיש לו, גרש אשה פלונית וכל
12 שם שיש לה'; ואם כתב חניכיתו וחניכיתה [שם לווי שלו
13 ושלחה], כשר.
14 יד. כתב השם שאינן ידועין בו ביותר, וכתב כל שם שיש
15 לו' - הרי זה ספק גרושין. שנה שמו או שמה, ושם עירו
16 או שם עירה - אף על פי שכתב 'וכל שם שיש לו וכל
17 שם שיש לה' - אינו גט.
18 טו. הכל כשרין לכתב את הגט, חוץ מחמשה - גוי,
19 ועבד, וחרש, ושוטה, וקטן; אפילו האשה עצמה כותבת
20 את הגט שלה. ישראל שנתשמיד לעבודה זרה, או שהוא
21 מחלל שבת בפרהסיא - הרי הוא כגוי לכל דבריו.
22 טז. ולמה אין כותבין אלו החמשה? מפני שצריך הכותב
23 לכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והגוי
24 - על דעת עצמו הוא כותב; וחרש שוטה וקטן - אינן
25 בני דעת; והעבד - אינו בתורת גטין וקדושין, ולפיכך
26 הוא פסול כגוי לכל דבריו. ואם כתב הגט אחד מחמשה
27 אלו - אינו גט, אף על פי שחתמו בו כשרים ונמסר לה
28 בכשרים.
29 יז. כתב אחד מן החמשה טפס הגט, והניח מקום התרף,
30 שהוא מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן, ומקום
31 'הרי את מתרת לכל אדם', וכתבם הפקח הגדול הישראלי
32 לשמה - הרי זה גט כשר.
33 יח. מתר להניח חרש שוטה וקטן לכתב טפס הגט
34 לכתחלה, והוא שיהיה גדול עומד על גבן. אבל הגוי
35 והעבד אין כותבין הטפס לכתחלה, ואפילו ישראל על גבן;
36 שלא התירו לכתב טפסי גטין שלא לשמה לכתחלה אלא
37 מפני תקנת סופר, כמו שבארנו.
38 יט. הכותב גט בשבת או ביום הפורים בשגגה ונתנו לה
39 - הרי זה מגרשת. כתבו וחתמו בו ביום טוב בידון ונתנוהו
40 לה - אינה מגרשת, שהרי העדים פסולין מן התורה; כתבו
41 ביום טוב בידון, ונמסר לה בפני עדים כשרים ביום טוב
42 - הרי זה פסול.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"א-כ"ז אייר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

הלכות תפלה וברכת כהנים

פרק י

א. מי שהתפלל ולא כוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה; ואם כוון את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות, חוזר לראש; ואם טעה באחת משלש ברכות האחרונות, חוזר לעבודה [רצה]; ואם טעה באחת מן האמצעיות, חוזר לתחלת ברכה שטעה בה, ומשלים תפלתו על הסדר. וכן שלית צבור שטעה בשהוא מתפלל בקול רם, על דרך זו הוא חוזר.

ב. אכל אם טעה שלית צבור בשהוא מתפלל בלחש, אני אומר שאינו חוזר ומתפלל בלחש פעם שנייה, מפני טרח הצבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם; והוא שאם טעה בה, לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר.

ג. שלית צבור שטעה ונבהל, ולא ידע מהיכן יתחיל, וישהה שעה - יעמד אחר תחתיו. ואם טעה בברכת המינים, אין ממתנין לו, אלא מיד יעמד אחר תחתיו, שמא מינות נזרקה בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה, ממתנין לו שעה. ולא יהא השני סרבן באותה שעה.

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה בה הראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות; אבל אם טעה באחת משלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש, ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה.

ה. האומר: 'איני יורד לפני התבה, מפני שבגדי צבועים' - אף בלבושים, לא יעבר באותה התפלה. אמר: 'איני עובר, מפני שיש בגלי סנדל' - אף יחף, לא יעבר.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל או לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, אלא אם כן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה; שאם רצה היחיד להתפלל כל היום פלו תפלת נדבה, יתפלל. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר שכבר התפלל - פוסק ואפלו באמצע הברכה; ואם היתה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה.

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת, יצא; ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים? בערבית או בשחרית או במנחה. אבל במוסף, פוסק ואפלו באמצע הברכה; וכן אם השלים תפלה של חל על דעת [במחשבה] שהוא מוסף, חוזר ומתפלל מוסף - אחד שבת, ואחד יום טוב, ואחד ראש חודש.

ח. מי שטעה בימות הגשמים, ולא אמר 'מוריד הגשם' ולא

מוריד הטל' - חוזר לראש; ואם הזכיר הטל, אינו חוזר. ואם טעה בימות החמה, ואמר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש; ואם לא הזכיר טל, אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר, ואינו צריך בקשה.

ט. מי ששכח השאלה בברכת השנים - אם נזכר קדם שומע תפלה, שואל את הגשמים ב'שומע תפלה'. ואם נזכר אחר שברך 'שומע תפלה', חוזר לברכת השנים; ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו, חוזר ומתפלל שניה.

י. טעה ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' - אם נזכר קדם שישלים תפלתו, חוזר לעבודה ומזכיר. ואם נזכר אחר שהשלים תפלתו, חוזר לראש; ואם היה רגיל לומר דברי תחנונים אחר תפלתו [כגון אלוקי נצור לשוני וגו'], ונזכר אחר שהשלים תפלתו קדם שיעקר רגליו - חוזר לעבודה.

יא. במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית ובמנחה של ראשי חודשים; אבל ערבית של ראש חודש - אם לא הזכיר, אינו חוזר.

יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל - שלית צבור חוזר ומתפלל, אם טעה במותו בעת שמתפלל בקול רם; חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח שלית צבור ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טרח צבור - שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא מזכיר בה ראש חודש.

יג. עשרת הימים שמראש השנה עד יום הכפורים - טעה וחתם בהם בברכה שלישית 'האל הקדוש', חוזר לראש. טעה וחתם באחת עשרה 'אוהב צדקה ומשפט', חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה 'המלך המשפט', ומתפלל והולך על הסדר; ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. אחד יחיד, ואחד צבור.

יד. טעה ולא הזכיר הבדלה בחוץ הדעת - אם נזכר קדם שומע תפלה, מבדיל ב'שומע תפלה'; ואם נזכר אחר שומע תפלה, משלים תפלתו ואינו צריך לחזור. וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים' בחנכה ובפורים, ו'עגנו' בתפלת תענית - אינו חוזר ומתפלל; אחד יחיד ואחד צבור. ואם נזכר קדם שיעקר רגליו - אומר: 'עגנו אבינו וכו' כי אתה שומע תפלה, פודה ומציל בכל עת צרה', 'יהיו לרצון אמרי פי'.

טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל ערבית שתיים של שבת; וכן ביום טוב. שכח ולא התפלל מנחה בשבת או ביום טוב - מתפלל במוצאי ערבית שתיים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה; ואם הבדיל בשתייהן, או לא הבדיל באחת מהן - יצא; אבל אם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלה שהיא תפלת ערבית. וכל המתפלל שתי תפלות, 87

46 כגון שחוק והתל [הוללות] ושיחה בטלה. ואין אוכלין בהן,
47 ואין שותין בהן, ואין גאותין [מתקשטים] בהן, ואין מטילין
48 בהן. ואין נכנסין להן לא בחמה מפני החמה, ולא בגשמים
49 מפני הגשמים. וחקמים ותלמידיהן - מתרין לאכל ולשתות
50 בהן מדחק [כשמוכרחים].
51 ז. ואין מחשבים בהן חשבונות, אלא אם כן היו חשבונות
52 של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבויים, וכיוצא בהן.
53 ואין מספידין בהן, אלא הספד של רבים, כגון שיהיה שם
54 בהספד גדולי חכמי אותה העיר, שפל העם מתקבצין וכאין
55 בגללן.
56 ח. היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים - לא
57 יעשונו דרך כדי שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכןגדו
58 לקרב הדרך; שאסור להכנס להן, אלא לדבר מצוה.
59 ט. מי שצריך להכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חברו -
60 יכנס, ויקרא מעט או יאמר שמועה [הלכה], ואחר כך יקרא
61 חברו, כדי שלא יכנס בשביל חפצו בלבד. ואם אינו יודע,
62 יאמר לאחד מן התינוקות: 'קרא לי פסוק שאתה קורא בו';
63 או ישהה מעט בבית הכנסת, ואחר כך יצא, שהישיבה שם
64 מעסקי מצוה היא, שנאמר: "אשר יושבי ביתך".
65 י. מי שנוכנס לקרות או להתפלל בפתח זה, מתר לו לצאת
66 בפתח שכןגדו כדי לקרב את הדרך; ומתר לאדם להכנס
67 לבית הכנסת במקלו במנעלו ובאפודתו [כשגופיה על גופו].
68 ואם היה צריך לרק, רוקק בבית הכנסת.
69 יא. בתי כנסיות ובתי מדרשות שחורבו, בקדשתן הן
70 עומדין, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" - אף על פי
71 שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן
72 בלשונן, כך נוהגין בהן בחרבנן - חוץ מכבוד ורבוץ [טאטוא
73 ושטיפה], שאין מכבדין אותן ואין מרבצין אותן. עלו בהן
74 עשבים, לא יתלש; ואם תלשו אותן, מניחין אותן במקומן,
75 כדי שיראו אותן העם, ויתעור רוחם וישתדלו לבנותן.
76 יב. אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו, או
77 במקום אחר, אבל בונין אחר, ואחר כך סותרין זה - שפא
78 יארגע להן דבר אנס, ולא יכנו. [אם כמעט] נפל כתל אחד
79 ממנו - בונה [כותל] חדש בצד הישן, ואחר כך סותר הישן.
80 יג. במה דברים אמורים? שלא חרבו יסודותיו. אבל אם
81 חרבו יסודותיו, או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד,
82 ומתחילין לבנותו במהרה ביום ובלילה, שפא תדחק השעה,
83 וישאר חרב.
84 יד. מתר לעשות בית הכנסת, בית המדרש; אבל בית
85 המדרש, אין עושין אותו בית הכנסת, שקדשת בית המדרש
86 יתרה על קדשת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין.
87 וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבה
88 [לסט]; מכרו תבה, יש להן לקח בדמיה מטפחות [מעילים]
89 או תיק [בית] לספר תורה; מכרו מטפחות או תיק, לוקחין
90 בדמיו חמשין [גליונות של חמשה חומשי תורה נפרדים];
91 מכרו חמשין, לוקחין ספר תורה. אבל אם מכרו ספר תורה
92 - אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר, שאין שם קדשה

1 אפלו שחרית ומוסף - לא יתפלל זו אחר זו; אלא ישהה
2 בין תפלה לתפלה, כדי שתתחונן [תתישב] דעתו עליו.
3 טז. אסור לו למתפלל בצבור, שיקדים תפלתו לתפלת
4 הצבור. הנכנס לבית הכנסת, ומצא צבור מתפללין בלחש
5 - אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור
6 לקדשה, יתפלל. ואם לאו, ימתין עד שיגיע שליח צבור
7 להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה, עד
8 שיגיע שליח צבור לקדשה; ועונה הקדשה עם הצבור,
9 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם
10 שליח צבור, והגיע שליח צבור לקדשה - לא יפסיק, ולא
11 יענה קדשה עמה. וכן לא יענה 'אמן', יהא שמיה רבה
12 מברוך, והוא באמצע התפלה; ואין צריך לומר, בשאר
13 ברכות.

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

פרק יא

16 א. כל מקום שיש בו עשרה מישראל, צריך להכין לו בית
17 שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה; ומקום זה, הוא הנקרא
18 'בית הכנסת'. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית
19 הכנסת, ולקנות להן ספר תורה נביאים וכתובים.
20 ב. כשבונים בית הכנסת, אין בונים אותו אלא בגבהה של
21 עיר, שנאמר: "בראש המיתות תקרא". ומגביהין אותו עד
22 שיהיה גבוה מכל חצרות העיר, שנאמר: "ולרומם את בית
23 אלהינו". ואין פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח,
24 שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה". ובונים בו היכל
25 שמניחין בו ספר תורה, ובונים היכל זה ברוח שמתפללין
26 כנגדה באותה העיר, כדי שיהיו פניהן אל מול ההיכל
27 כשיעמדו בתפלה.
28 ג. ומעמידין בימה באמצע הבית, כדי שיעלה עליה הקורא
29 בתורה או מי שהוא אומר לעם דברי כבושין - כדי שישמעו
30 כלן. וכשמעמידין התבה שיש בה ספר תורה, מעמידין
31 אותה באמצע, ואחורי התבה כלפני [כלפי] ההיכל, ופניה
32 כלפי העם.
33 ד. כיצד העם יושבין בבתי כנסיות? הזקנים יושבין ופניהן
34 כלפי העם, ואחוריהן כלפי ההיכל; וכל העם יושבין שורה
35 לפני שורה, ופני כל שורה לאחורי השורה שלפניה, עד
36 שיהיו פני כל העם כלפני הקדש, וכלפני הזקנים וכלפני פני
37 התבה. ובעת ששליח צבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני
38 התבה, ופניו כלפני הקדש, כשאר העם.
39 ה. בתי כנסיות ובתי מדרשות - נוהגין בהן כבוד, מכבדין
40 [מטאטאין] אותן ומרבצין אותן [מזרפיו מים]. ונהגו כל
41 ישראל בספרד ובמערב [מדינות שבמערב לים התיכון]
42 בשנער [בבל] וארץ הצבי [ארץ], להדליק עצשיות בבתי
43 כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות כדי לישב עליהן. ובערי
44 אדום [ארצות הנוצרים], יושבין שם על הפסאות.
45 ו. בתי כנסיות ובתי מדרשות - אין נוהגין בהן קלות ראש,

יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב

פרק יב

א. משה רבנו תקן להן לישראל, שיהיו קורין בתורה
ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו
שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תקן שיהיו
קורין בן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות [סוחרים
שאינם באים לשמוע בשני וחמישי]; וגם הוא תקן שיהיו
הקורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות
מעשרה פסוקין.
ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: בשבתות,
ובמועדים, ובראשי חודשים, ובתעניות, ובחנכה ופורים,
ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבוע. ואין מפטירין בנביא,
אלא בשבתות ובחמישי טובים וימים הפורים ובתשעה באב
בלבד.
ג. אין קורין בתורה בצבור, בפחות מעשרה אנשים גדולים
בני חורין; ואין קורין פחות מעשרה פסוקין, ו"וידבר"
עולה מן המניין. ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים,
ואין מתחילין בפירוש [חדשה] פחות משלשה פסוקין, ואין
מניחין בפירוש פחות משלשה פסוקין, ולא יקרא הקורא
פחות משלשה פסוקין.
ד. שלשה שקראו עשרה פסוקין, שנים קוראין שלשה
שלשה, ואחד ארבעה. ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון,
או אחרון, או אמצעי - הרי זה משבח.
ה. כל אחד ואחד מן הקורין, פותח ספר תורה, ומביט
במקום שהוא קורא בו, ואחר כך אומר: 'ברכו את ה'
המברך, וכל העם עונים: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד';
וחזר ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו - ברוך אתה ה',
נותן התורה; וכל העם עונים 'אמן'. ואחר כך קורא, עד
שישלים לקרות; וגולל הספר, ומברך: 'ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורת אמת, חיי עולם
נטעה בתוכנו - ברוך אתה ה', נותן התורה'.
ו. אין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה 'אמן' מפי
הצבור. קרא וטעה, אפלו בדיקדוק אות אחת - מחזירין
אותו, עד שיקראנה בדיקדוק. ולא יקראו שנים בתורה, אלא
האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמד אחר תחתיו, ויתחיל
ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק; ומברך בסוף.
ז. אין הקורא רשאי לקרות, עד שיאמר לו גדול שבצבור
לקרות. ואפלו חזן הכנסת [ש"ץ], או ראש הכנסת [שמוח] -
אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהן
לקרות. צריך אחד לעמד עמו [עם החזן] בשעה שהוא
קורא, בדרך שהחזן עומד עם הקוראין.
ח. הקורא, יש [מותר] לו לדלג ממקום למקום בענין אחד,
כגון "אחרי מות" ו"אף בעשור" שבפרשת אמר אל
הכהנים; והוא, שלא יקרא על פה, שאסור לקרות שלא מן

למעלה מקדשת ספר תורה. וכן במותריהן [מותר הכסף ממה
שמכרו].
טו. וכן אם גבו מן העם מעות לבנות בית המדרש, או בית
הכנסת, או לקנות תבה, או מטפחות ותיק, או ספר תורה,
ורצו לשנות כל מה שגבו - אין משנין אותו אלא מקדשה
קלה לקדשה חמורה ממנה. אבל אם עשו מה שגבו
לעשותו והותירו - משנין המותר לכל מה שיירצו. וכל כלי
בית הכנסת, כבית הכנסת; פרכת [וילון] שעל הארון
שמניחין בו הספרים, כמטפחות הספרים. ואם התנו עליהן,
הרי הן כפי התנאי.
טז. במה דברים אמורים, שמתר למכר בית הכנסת? בבית
הכנסת של כפרים, שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר
לבדם, שיהיה להם להתפלל בו, והוא שאם רצו בלן
למכרו, מוכרין. אבל בית הכנסת של כרפין [ערים גדולות]
- הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבוא ויתפלל
בו כל הפא אל המדינה - נעשה של כל ישראל, ואין
מוכרין אותו לעולם.
יז. בני הכפר שרצו למכר בית הכנסת שלהן, או לבנות
בדמים בית הכנסת אחר, או לקנות בדמים תבה או ספר
תורה - צריכין להתנות על הלוקח, שלא יעשה אותו לא
מרחץ, ולא ברוסקי, והוא המקום שמעבדין בו העורות, ולא
בית הטבילה, ולא בית המים. ואם התנו שבעה טובי
[נכבדי-בבחי] העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה,
שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו - מתר.
יח. וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר
על מותר הדמים, שיהיו חלין - הרי אלו חלין. וכשלוקחין
הדמים ובונים מהן בית הכנסת אחר, או שקנו מהם תבה
או מטפחות ותיק, או ספרי תורה או חמשין - השאר יהיו
חלין כמו שהתנו, ויעשו בו מה שיירצו.
יט. וכן אם קבלו עליהן כל אנשי העיר, או רבם, אדם
אחד [שיהיה אחראי על עניני בית הכנסת] - כל מה שעשה,
עשוי, והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שייראה, ויחנה כפי
מה שייראה.
כ. כשם שמתר להן למכר בית הכנסת, כך נותנין אותו
במתנה, שאלו לא היה להם לצבור הנגה במתנה זו, לא
נתנה; אבל לא משפירין אותה, ולא ממשפנין אותה. וכן
כשפותרין בתי כנסיות לבנותן, מתרין למכר ולהחליף ולתן
במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן; אבל להלוותן,
אסור, שאין הקדשה עולה מהן אלא בדמים, או בהנחה
שהיא בדמים.
כא. רחובת של עיר - אף על פי שהעם מתפללין בו
בתעניות ובמעמדות, מפני שהקבוץ רב, ואין בית הכנסת
מכיל אותן - אין בו קדשה, מפני שהוא צראי ולא נקבע
לתפלה; וכן בתיים וחדרות שהעם מתכנסין להן לתפלה -
אין בהם קדשה; מפני שלא קבעו אותן לתפלה בלבד, אלא
צראי מתפללין בהן, כאדם שמתפלל בתוך ביתו.

1 הכתב אפלו תבה אחת; ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שיעור
2 זמן שישלים התרגמן תרגום הפסוק.
3 ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפלו
4 בדבר הלכה - אלא הכל שותקין ושומעין, ומשמין לכן
5 למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני כל העם אל ספר
6 התורה". ואסור לצאת מן הצבור [מביהכ"ס] בשעה
7 שהקורא קורא. ומתיר לצאת בין איש לאיש [בין עליה
8 לעליה]. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד, ותורתו אמונתו -
9 מתיר לו לעסוק בתלמוד תורה בשעה שהקורא קורא בתורה.
10 י. מימות עזרא נהגו, שהיה שם תרגמן מתרגם לעם מה
11 שהקורא קורא בתורה - כדי שיבינו העם ענין הדברים.
12 והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו
13 התרגמן; וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות
14 לתרגמן יתר מפסוק אחד.
15 יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, ולא
16 להגביה המתרגם קולו יותר מן הקורא. ואין המתרגם רשאי
17 לתרגם, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא; ואין הקורא רשאי
18 לקרות פסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם. ואין
19 המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקרוא, אלא עומד בקרא
20 ואימה; ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על פה. ואין הקורא
21 רשאי לסיע לתרגמן; שלא יאמרו: 'תרגום כתוב בתורה'.
22 והקטן מתרגם על ידי [קריאת] הגדול [קטן וגדול בחשיבות],
23 ואין כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן. ולא יהיו המתרגמן
24 שנים כאחד, אלא אחד קורא ואחד מתרגם.
25 יב. ולא כל המקראות מתרגמן בצבור: מעשה ראובן,
26 וברכת כהנים, ומעשה העגל מן "ויאמר משה אל אהרן"
27 עד "וירא משה את העם", ועוד פסוק אחד "ויגף ה' את
28 העם" - ונקראין, ולא מתרגמין. ובמעשה אמנון, במקום
29 שנאמר: "אמנון בן דוד" - לא נקרא, ולא מתרגם.
30 יג. המפטר בנביא, צריך לקרות בתורה תחלה - אפלו
31 שלשה פסוקין, חוזר וקורא מה שקרא לפניו; ולא יפטר
32 בנביא, עד שיגלל ספר תורה. ולא יפחות מאחד ועשרים
33 פסוקין; ואם שלם [הסתים] הענין בפחות מאלו, אינו
34 צריך. ואם קרא עשרה פסוקין, ותרגמן המתרגם - דיו, ואף
35 על פי שלא שלם הענין. ובנביא - אחד קורא, ואפלו שנים
36 מתרגמין. ומדלג מענין לענין אחר; ואינו מדלג מנביא
37 לנביא, אלא בנביאים של שנים עשר בלבד - ובלבד שלא
38 ידלג מסוף הספר לתחלתו; וכל המדלג, לא ישהה בדלוג
39 אלא כדי [שיעור זמן] שישלים המתרגם תרגומו.
40 יד. הקורא בנביא - יש לו לקרות לתרגמן שלשה פסוקין,
41 והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה. ואם היו שלשה
42 פסוקין שלש פרשיות [ענינים], לא יקרא לתרגמן אלא אחד
43 אחד.
44 טו. המפטר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 'ברוך אתה
45 ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים'. ומברך
46 לאחריו ארבע ברכות - ברכה ראשונה, חותם בה 'האל
47 הנאמן בכל דבריו'; שניה, חותם בה 'בונה ירשלים';

48 שלישית, חותם בה 'מגן דוד'; רביעית, חותם בה כענין
49 קדשת היום, כמו שחותם בתפלה. וכן אם חל ראש חדש
50 להיות בשבת, המפטר בנביא מזכיר ראש חדש בברכה זו,
51 וחותם בה מקדש השבת וישראל וראשי חודשים.
52 טז. כמה הן הקוראין [בתורה]? בשבת בשחרית, קוראין
53 שבועה; וביום הכפורים, ששה; ובמים טובים, חמשה: אין
54 פוחתין ממנו זה, אכל מוסיפין עליה. בראשי חודשים
55 ובחול של מועד, קוראין ארבעה; בשבת וביום הכפורים
56 במנחה, ובשני ובחמישי שבכל שבוע ובחנפה ופורים
57 בשחרית, וביום התענית בשחרית ובמנחה, קוראין
58 שלשה: אין פוחתין ממנו זה, ואין מוסיפין עליו.
59 יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור. קטן היודע
60 לקרות ויודע למי מברכין, עולה ממנו הקוראין. וכן
61 המפטר עולה מן המנין, שהרי קרא בתורה; ואם הפסיק
62 שליח צבור בקדיש בין המשלים ובין המפטר, אינו עולה
63 [המפטר למנין הקוראים]. צבור שלא היה בהן יודע לקרות
64 אלא אחד - עולה וקורא ויורד ויושב, וחוזר וקורא שניה
65 ושלישית, עד שיגמר מנין הקוראין של אותו היום.
66 יח. בכל קריאה מאלו, בהן קורא ראשון, ואחריו לוי,
67 ואחריו ישראל. ומנהג פשוט הוא היום, שאפלו בהן עם
68 הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל; וכל מי שהוא
69 גדול מחברו בחכמה, קודם לקרות. והאחרון שגולל ספר
70 תורה, נוטל שכר כנגד הכל; לפיכך עולה משלים, אפלו
71 גדול שבצבור.
72 יט. אין שם בהן, עולה ישראל; ולא יעלה אחריו לוי כלל.
73 אין שם לוי, בהן שקרא ראשון חוזר הוא עצמו, וקורא פעם
74 שניה במקום לוי; אבל לא יקרא אחריו בהן אחר, שמא
75 יאמרו: 'הראשון פסול, ולפיכך עלה בהן אחר'. וכן לא
76 יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו: 'אחד משניהן פסול'.
77 כ. כיצד סדר הקריאה בתורה עם התפלה? כל יום שיש בו
78 תפלת מוסף - אחר שיגמר שליח צבור תפלת שחרית,
79 אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורא לאחד אחד מן
80 הצבור, ועולין וקורין בתורה; וכשגומרין, מחזיר ספר תורה
81 למקומו, ואומר קדיש, ומתפללין תפלת מוסף. וימים שיש
82 בהן מפטר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם שיעלה המפטר;
83 ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפטר.
84 כא. במנחה של שבת ויום הכפורים, אחר שיגמר שליח
85 צבור "תהלה לדוד" וסדר היום "ובא לציון", אומר קדיש,
86 ומוציא ספר תורה וקורין בו ומחזירו, ואומר קדיש,
87 ומתפללין מנחה. וכן בתעניות - קוראין במנחה, ואחר כך
88 אומר קדיש, ומתפללין תפלת מנחה; אבל ביום טוב, לא
89 נהגו לקרות במנחה.
90 כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר
91 קדיש, ומוציא ספר תורה וקוראין בו ומחזירו, ואומר
92 קדיש; ואחר כך אומר "תהלה לדוד" וסדר היום, בדרך
93 שאומרים בכל יום; ואומר קדיש, והעם נפטרין.
94 כג. אין קוראין בחמשין [גילוי קלף לכל חומש בפני עצמו]

נִיתָן לְהַסְתַּמֵּךְ בְּדִיעַבַּד עַל הַסּוּבֵרִים כו. וּמִפְטִירִין וְהִנֵּה מִדִּי
חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ. וְרָאשׁ חֲדָשׁ אֵב שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מִפְטִירִין
חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נִפְשִׁי. וְרָאשׁ חֲדָשׁ שָׁחַל לִהְיוֹת
בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת, מִפְטִירִין בַּשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵינוּ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן,
מָחָר חֲדָשׁ.
ה. כָּל הָעוֹלָה לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה - פּוֹתֵחַ בְּדָבָר טוֹב, וְחוֹתֵם
בְּדָבָר טוֹב. אֲכָל בְּפִרְשַׁת הַחֲזוֹנוֹ - הָרָאשׁוֹן קוֹרֵא עַד וְזָכַר
זְמוֹת עוֹלָם, וְהַשְּׁנִי מִתְחִיל מ' וְזָכַר זְמוֹת עוֹלָם עַד
י' רַפְיָבְהוּ, וְהַשְּׁלִישִׁי מ' יִרְפִּיבְהוּ עַד וַיִּרְא ה' וַיִּנָּאֵץ,
וְהָרְבִיעִי מִן וַיִּרְא ה' עַד ל' חֲכָמוֹ, וְהַחֲמִישִׁי מִן ל' חֲכָמוֹ
עַד כ' אֲשָׁא אֶל שְׁמַיִם יְדִי, וְהַשְּׁשִׁי מִן כ' אֲשָׁא
אֶל שְׁמַיִם יְדִי עַד סוֹף הַשִּׁירָה. וְלִמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעֶנְיָנוֹת
אֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵיא תּוֹכְחָה, כְּדִי שִׁיחֲזֹרוּ הָעָם בְּתַשׁוּבָה.
ו. שְׁמוֹנֶה פְּסוּקִין שֶׁבְּסוֹף הַתּוֹרָה, מִתָּר לְקִרְוֹת אוֹתָן בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת בְּפָחוֹת מַעֲשָׂרָה; אָף עַל פִּי שֶׁהִכַּל תּוֹרָה, וּמִפִּי מִשָּׁה
מִפִּי הַגְּבוּרָה הֵן, הוֹאִיל וּמִשְׁמַעֲנָן שֶׁהֵן אַחֵר מִיַּת מִשָּׁה
רַבֵּנוּ, הֵרִי נִשְׁתַּנּוּ; וּלְפִיכָּךְ מִתָּר לִיחִיד לְקִרְוֹת אוֹתָן.
ז. קָלֻלוֹת שֶׁבַּתּוֹרַת כְּהֻנִּים - אֵין מִפְּטִירִין בָּהֶן, אֲלֵא אֶחָד
קוֹרֵא אוֹתָן; מִתְחִיל בְּפִסּוּק שֶׁלִּפְנֵיהֶן, וּמִסֵּים בְּפִסּוּק
שֶׁלֹּאֲחֲרֵיהֶן. וְקָלֻלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה - אִם רָצָה לְפַסֵּק בָּהֶן,
פּוֹסֵק; וְכִבֵּר נִהְגוּ הָעָם שֶׁלֹּא לְפַסֵּק בָּהֶן, אֲלֵא אֶחָד קוֹרֵא
אוֹתָן.
ח. מִפְּטִירִין לְמוֹעֲדוֹת, וְלִיּוֹם הַכַּפּוּרִים, וְקוֹרֵא בְּעֶנְיָן
הַמוֹעֵד, לֹא בְּסֵדֶר הַשַּׁבָּת. וּמִשָּׁה תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִי
קוֹרֵא בְּכָל מוֹעֵד, עֲנִינוֹ; וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁים בְּעֶנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם,
בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד. וּמָה הֵן קוֹרִין? בְּפִסֶּת, בְּפִרְשַׁת הַמוֹעֲדוֹת
שֶׁבַּתּוֹרַת כְּהֻנִּים. וְכִבֵּר נִהְגוּ הָעָם לְקִרְוֹת בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן
מִשְׁכּוֹ, וּמִפְטִירִין בְּפִסֶּת גִּלְגָּל; וּבְיוֹם טוֹב שְׁנִי, שׁוֹר אוֹ
כֶּשֶׁב, וּמִפְטִירִין בְּפִסֶּת יֹאשִׁיָּהוּ. בְּשִׁלִּישִׁי, קִדָּשׁ לִי; וְ
בְּרַבִּיעִי, אִם כֶּסֶף תִּלְוָה; בְּחִמִּישִׁי, פִּסְלָהּ; בְּשִׁשִּׁי, וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן,
וַיְהִי בְּשִׁלַּח עַד סוֹף הַשִּׁירָה, וּמִפְטִירִין וַיְדַבֵּר דְּוָד;
וּבְשִׁמְעִי, כָּל הַכְּבוֹר, וּמִפְטִירִין עוֹד הַיּוֹם בְּנֵב לְעַמְד.
ט. בְּעֶצְרָת, קוֹרִין שֶׁבַעֲהָ שְׁבוּעוֹת. וּמִנְהָג פְּשוּט, שֶׁקוֹרִין
בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן בְּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי, וּמִפְטִירִין בְּמִרְכָּבָה;
וּבְשִׁנִּי קוֹרִין בְּפִרְשַׁת הַמוֹעֲדוֹת, וּמִפְטִירִין בְּחִבְקוֹק.
י. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, קוֹרִין בְּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לְחֲדָשׁ.
וּמִנְהָג פְּשוּט, שֶׁקוֹרִין בְּיוֹם רֹאשׁוֹן וַיְהִי פָקֵד אֶת שָׂרָה,
וּמִפְטִירִין וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמְתִּים; וּבְשִׁנִּי קוֹרִין
וַיְהִי לְהַלְלֵהֶם נֶסֶה, וּמִפְטִירִין הִבֵּן זִקְרֵי לִי אֶפְרַיִם.
יא. בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין אַחֲרֵי מוֹת, וּמִפְטִירִין
כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׁאָ; בְּמִנְחָה קוֹרִין בְּעֶרְיֹת שֶׁבַּ אַחֲרֵי
מוֹת, כְּדִי שִׁיזְכֹּר וַיִּכְלֵם כָּל מִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּאַמַּת מֶהֱן, וַיִּחְזֹר
בְּתַשׁוּבָה; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁקוֹרֵא בַּתּוֹרָה, מִפְטִיר בְּיוֹנָה.
יב. בְּסִכּוֹת, בְּשִׁנִּי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרִין בְּפִרְשַׁת מוֹעֲדוֹת,
וּמִפְטִירִין בְּיוֹם רֹאשׁוֹן הִנֵּה יוֹם בָּא לָהֶם, וּבְיוֹם שְׁנִי
וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה; וּבְיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן קוֹרִין כָּל

בְּכַתִּי כְּנִסְיוֹת, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצָּבוּר; וְאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה
בְּצָבוּר, מִפְּנֵי טְרַח הַצָּבוּר, שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לִהְיוֹתָן
עוֹמְדִין עַד שִׁיִּגְלַל. לְפִיכָּךְ, אִם צָרְכוּ לְקִרְוֹת שְׁנֵי עֲנִינִים,
מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת; וְלֹא יִקְרָא אִישׁ אֶחָד עֲנִין אֶחָד
בְּשַׁתִּי תּוֹרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: סֵפֶר רֹאשׁוֹן פָּגוּם הִיָּה, וּלְפִיכָּךְ
קָרָא בְּשִׁנִּי.
כד. כָּל הַגּוֹלָל סֵפֶר תּוֹרָה, גּוֹלָל מִבְּחוּץ נִמְתַּחִיל הַקְּשִׁירָה
מִהַצֵּד הַחֲזוֹנוֹי שֶׁאַחֲרֵי הַכְּתָב, וּכְשֶׁהוּא מְהַדְקוֹ [אֵת הַקְּשִׁירָה],
מְהַדְקוֹ מִבְּפָנִים [מִהַצֵּד שֶׁל הַכְּתָב]; וְצָרִיף לְהַעֲמִידוֹ עַל
הַתֶּפֶר. מְקוֹם שֶׁמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר שֶׁקוֹרֵאִין בוֹ,
וּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַעֲנִיעוֹ - אֵין הַצָּבוּר וְשֹׁאֵן
לְצֹאתָ, עַד שֶׁיֵּצֵא סֵפֶר תּוֹרָה; וְיִלּוּ אוֹתוֹ וְהֵן אַחֲרָיו, עַד
הַמְקוֹם שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתוֹ בוֹ.

יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב

פרק יג

א. הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁלִימִין אֶת הַתּוֹרָה
בְּשָׁנָה אַחַת: מִתְחִילִין בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחֵר חֲג הַסִּכּוֹת, וְקוֹרִין
בְּסֵדֶר "בְּרֵאשִׁית", בְּשָׁנָה "אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ", בְּשִׁלִּישִׁית
וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֲבָרָם, וְקוֹרֵאִין וְהוֹלְכִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה, עַד
שֶׁגּוֹמְרִין הַתּוֹרָה בְּחֵג הַסִּכּוֹת. וַיֵּשׁ מִי שֶׁמִּשְׁלִים אֶת הַתּוֹרָה
בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְאֵינוֹ מְנַהֵג פְּשׁוּט.
ב. עוֹרָא תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהִי קוֹרִין קָלֻלוֹת שֶׁבְּסֵפֶר
וַיִּקְרָא, קִדָּם עֶצְרָת; וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה [פ' כִּי תבא], קִדָּם רֹאשׁ
הַשָּׁנָה. וְהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט, שִׁיְהִי קוֹרֵאִין בְּמִדְבַּר סִינַי, קִדָּם
עֶצְרָת; וְאַתְחֲנִין, אַחֵר תִּשְׁעָה בָּאָב; וְ"אַתֶּם נִצְבִּים", קִדָּם
רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְ"צוּ אֶת אֲהֲרֹן", קִדָּם הַפֶּסַח בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה.
לְפִיכָּךְ, יֵשׁ שְׁבַתוֹת שֶׁקוֹרִין בְּשַׁחֲרִית שְׁנֵי סִדְרִין, כְּגוֹן: "אֲשָׁה
כִּי תוֹרִיעַ" וְ"זֹאת תִּהְיֶה", וְ"בְּהָר סִינַי" וְ"אִם בְּחֻקֵּי", וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן - כְּדִי שִׁיְשַׁלְּמוּ בְּשָׁנָה, וְיִקְרָאוּ אוֹתָן הַסִּדְרִים בְּעוֹנָתָן.
ג. מְקוֹם שֶׁמִּפְטִירִין בַּשַּׁבָּת בְּשַׁחֲרִית - שֵׁם קוֹרֵאִין בְּמִנְחָה,
וּבְשִׁנִּי וּבְחִמִּישִׁי, וְלִשְׁבַּת הַבָּאָה. כִּיצַד? שְׁבַת רֹאשׁוֹנָה,
קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית בְּסֵדֶר "בְּרֵאשִׁית"; בְּמִנְחָה, קוֹרִין "אֵלֶּה
תוֹלְדֹת נֹחַ" עֲשָׂרָה פְּסוּקִין אוֹ יוֹתֵר; וְכֵן בְּשִׁנִּי וּבְחִמִּישִׁי; וְכֵן
לְשַׁבַּת הַבָּאָה בְּשַׁחֲרִית, מִתְחִילִין מ' אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ, וְקוֹרֵא
עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה קוֹרֵאִין כָּל הַשָּׁנָה. וּמִפְטִירִין כָּל
שְׁבַת וְשַׁבָּת בְּנִכְיָא מִצִּין שֶׁקָּרָאוּ בַּתּוֹרָה.
ד. בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים - הָרֹאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין מִפְּרִשַׁת
צוּ; וְהַשְּׁנִי חֲזוֹר וְקוֹרֵא פְּסוּק שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא הָרֹאשׁוֹן וּשְׁנֵי
פְּסוּקִין שֶׁאַחֲרָיו, כְּדִי שִׁיְשַׁיֵּר בְּפִרְשָׁה שְׁלִישָׁה פְּסוּקִין;
וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין שֶׁשִּׁיר הַשְּׁנִי עִם "וּבְיוֹם
הַשַּׁבָּת"; וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא "וּבְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם". וְאִם חָל רֹאשׁ
חֲדָשׁ לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרִים בְּשַׁחֲרִית: אֶחָד,
קוֹרִין בוֹ סֵדֶר אוֹתָהּ שְׁבַת; וְהַשְּׁנִי, קוֹרֵא בוֹ הַמִּשְׁלִים
נְהַשְׁבִּיעַי "וּבְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם". וְאִם קָרָא עֲנִין רֹאשׁ חֲדָשׁ
בַּשַּׁבָּת הַמִּפְטִיר [כִּי לִפְנֵינוּ כָּבַד הַשְּׁלִימוֹ פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעָה] - קוֹרֵא

1 הכבֹּר, ומפְטִירין וְיִהְיֶה כְּכֹלֹת שְׁלֵמָה; וּלְמַחֵר קוֹרִין
2 וְזֹאת הַבְּרָכָה, ומפְטִירין וְיַעֲמֵד שְׁלֵמָה, וְיֵשׁ מִי
3 שֶׁמִּפְטִיר וְיִהְיֶה אַחֲרֵי מוֹת מִשָּׁה. וּבִשְׁאֵר יָמוֹת הַחֵג, קוֹרִין
4 בְּקִרְבָּנוֹת הַחֵג.
5 יג. פִּיצֵד? בְּכָל יוֹם יוֹם מִחֻלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרֵא שְׁתֵּי
6 פְּרָשִׁיּוֹת: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא תַּחֲלֵת חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד,
7 קוֹרֵא הַכֵּהן וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי, וְלֹא קוֹרֵא וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי,
8 וְיִשְׁרָאֵל קוֹרֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְהַרְבִּיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא
9 בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְכֵן בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי, שֶׁהוּא
10 שְׁנֵי שָׁל חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרִין וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
11 הַרְבִּיעִי עַל דְּרָף זו.
12 יד. בְּכָל יוֹם יוֹם מִיָּמִים טוֹבִים, וְכֵן בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים
13 וּבִשְׁבַעַת יְמֵי הַפֶּסַח - מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשַׁחֲרִית:
14 הָאֶחָד, קוֹרִין בּוֹ תַּחֲלָה אֵלּוֹ הַעֲנִינּוֹת שֶׁאֲמַרְנוּ; וְהַשְּׁנִי,
15 קוֹרִין בּוֹ קֶרֶן אוֹתוֹ הַיּוֹם הָאֶמּוֹר בְּחֻמֶּשׁ הַפְּקוּדִים.
16 וְהַקּוֹרֵא עֲנֵן הַקֶּרֶן, הוּא הַמִּפְטִיר בְּנִבְיָא.
17 טו. בְּכָל יוֹם שֶׁמוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים, אוֹ שְׁלֹשָׁה, אִם
18 הוֹצִיאוּ זֶה אַחֵר זֶה, כְּשֶׁמִּחְזִיר אֶת הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר קִדִּישׁ
19 וּמוֹצִיא הַשְּׁנִי; וְכְשֶׁמִּחְזִיר אֶת הָאֶחָד, אוֹמֵר קִדִּישׁ. וְכִבֵּר
20 אֲמַרְנוּ, שֶׁהַמִּנְהַג הַפּוּשׁוּט, לוֹמַר קִדִּישׁ אַחֵר שֶׁקוֹרֵא
21 הַמְּשָׁלִים לְעוֹלָם, וְאַחֵר כֹּף מִפְטִירִין בְּנִבְיָא.
22 טז. שֶׁבֶת שֶׁחֵלָה לֵהְיוֹת בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בֵּין בְּפֶסַח בֵּין
23 בְּסִכּוֹת, קוֹרִין בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת "רְאֵה אֶתָּה אֲמֵר אֵלַי";
24 וּמִפְטִירִין בְּפֶסַח "הַעֲצֹמֹת הַיְּבֻשׁוֹת", וְאִם הִיָּתָה בְּתוֹךְ
25 הַחֵג, "בַּיּוֹם בֹּא גּוֹג".
26 יז. בְּחִנְפָּה - בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, קוֹרִין מִבְּרַכַּת כֹּהֲנִים עַד סוֹף
27 קֶרֶן הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן; וּבַיּוֹם שְׁנִי, קוֹרִין קֶרֶן נָשִׂיא
28 שֶׁהַקְּרִיב בַּשְּׁנִי; וְכֵן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי, קוֹרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי
29 עַד סוֹף כָּל הַקִּרְבָּנוֹת, עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וּמִפְטִירִין בְּשֶׁבֶת שֶׁל
30 חֲנֻכָּה, בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה; וְאִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת, מִפְטִירִין
31 בְּשֶׁבֶת רִאשׁוֹנָה בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה, וּבִשְׁנֵיָּהּ בְּנֵרוֹת שְׁלֵמָה.
32 וְהַקּוֹרֵא בְּעֵנֵן חֲנֻכָּה, הוּא שֶׁמִּפְטִיר בְּנִבְיָא. בְּפוּרִים, קוֹרִין
33 בְּשַׁחֲרִית וּבִיבֵא עֲמֶלֶק".
34 יח. בְּתַשְׁעָה בָּאֵב, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית "כִּי תוֹלִיד בְּנִים"
35 וּמִפְטִירִין "אֶסֶף אֶסִּיפִם"; וּבִמְנַחֵה קוֹרִין וְיַחֲלֵל מִשָּׁה,
36 כְּשֶׁאֵר יְמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת. וּבִשְׁאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁאֲנוּ מְתַעֲנִין עַל
37 מֵה שֶׁאֲרַע לְאַבְרָהָם, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית וּמְנַחֵה: הָרִאשׁוֹן,
38 קוֹרֵא וְיַחֲלֵל אֶרְבָּעָה פְּסוּקִים; וְקוֹרֵא הַשְּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי,
39 מִ"פֶּסֶל לֶךְ" עַד "אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ". וּבְתַעֲנִיּוֹת שְׁגוּזִין
40 אוֹתָן הַצָּבוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, כְּגוֹן בַּצֵּרֶת וְדָבָר וּכְיוֹצֵא בִּהְיוֹתוֹ,
41 קוֹרִין בְּרִכּוֹת וְקִלְלוֹת [שֶׁבֶפ' בַּחוּקוֹת], כִּדִּי שִׁישׁוּבוּ הָעָם
42 וְיִכְנַע לְכֶבֶד כְּשִׁישְׁמָעוּ אוֹתָן.
43 יט. נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, לֵהְיוֹת מִפְטִירִין קֹדֶם לְתַשְׁעָה בָּאֵב
44 בְּשִׁלֹּשׁ שָׁבָתוֹת, בְּדִבְרֵי תוֹכְחָה - שֶׁבֶת רִאשׁוֹנָה, מִפְטִירִין
45 "דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ"; שְׁנֵיָּהּ, "חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ"; שְׁלִישִׁית, "אֵיכָה
46 הִיָּתָה לְזוֹנָה". וְכֵן שֶׁבֶת שֶׁאַחֵר תַּשְׁעָה בָּאֵב, מִפְטִירִין "נַחֲמוּ
47 נַחֲמֵנוּ, עַמִּי". וּמְנַהֵג פְּשׁוּט בְּעֵרֵינוּ, לֵהְיוֹת מִפְטִירִין בְּנִחְמוֹת

1 יִשְׁעִיָּהוּ, מֵאַחֵר תַּשְׁעָה בָּאֵב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְשֶׁבֶת שְׁנִי
2 רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים, מִפְטִירִין "שׁוֹבָה, יִשְׂרָאֵל".
3 כ. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדֶר שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשֶׁבֶת, קוֹרִין בְּפָרֶשֶׁת
4 שְׁקָלִים, וּמִפְטִירִין בְּ"וַהֲרִידָה הַכֹּהֵן". וְכֵן אִם חֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ
5 אֶדֶר לֵהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשָּׁבָת [בְּאַחַד הַשָּׁבָתוֹת], וְאֶפְלוּ בְּעֶרֶב
6 שָׁבָת, מִקְדִּימִין וְקוֹרִין בְּשֶׁבֶת שְׁלֹפְנוֹ בְּפָרֶשֶׁת שְׁקָלִים.
7 בְּשֵׁנִיָּהּ, קוֹרִין פָּרֶשֶׁת "זְכוּר", וּמִפְטִירִין: "כֹּה אָמַר ה'
8 צְבָאוֹת, פְּקֻדָּתִי". וְאִי זֶה הִיא שֶׁבֶת שְׁנֵיָּהּ? כָּל שֶׁחֵל פּוּרִים
9 לֵהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאֶפְלוּ בְּעֶרֶב שָׁבָת. בְּשִׁלִּישִׁית, קוֹרִין "פָּרָה
10 אֲדָמָה", וּמִפְטִירִין: "וְיִרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים". וְאִי זֶה
11 הִיא שֶׁבֶת שְׁלִישִׁית? הַסְּמוּכָה לְרַב־עֵיט. בְּרַב־עֵיט, קוֹרִין
12 "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", וּמִפְטִירִין: "בְּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". וְאִי זֶה
13 הִיא רַב־עֵיט? כָּל שֶׁחֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן לֵהְיוֹת בְּתוֹכָהּ,
14 וְאֶפְלוּ בְּעֶרֶב שָׁבָת.
15 כא. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר, שֶׁפְּעָמִים תִּהְיֶה הַפֶּסֶקָה בֵּין שֶׁבֶת
16 רִאשׁוֹנָה וְשְׁנֵיָּהּ, אוֹ בֵּין שְׁנֵיָּהּ וְשְׁלִישִׁית; וּפְעָמִים תִּהְיֶה
17 שְׁתֵּי הַפֶּסֶקוֹת, בֵּין רִאשׁוֹנָה לְשְׁנֵיָּהּ וּבֵין שְׁנֵיָּהּ לְשְׁלִישִׁית.
18 אָבָל בֵּין שְׁלִישִׁית לְרַב־עֵיט, אֵין מִפְטִירִין.
19 כב. כָּל פָּרָשָׁה מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ, אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָהּ
20 בְּסֵפֶר שְׁנִי, אַחֵר שֶׁקוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת בְּסֵפֶר שֶׁהוֹצִיאוּ
21 רִאשׁוֹן. חֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדֶר לֵהְיוֹת בְּשֶׁבֶת, וְהִיא סֵדֶר אוֹתָהּ
22 שֶׁבֶת "וְאֶתָּה תַּצְוֶה" - קוֹרִין שְׁשָׁה מִ"וְאֶתָּה תַּצְוֶה" עַד
23 "וְעֲשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת", וְהַשְּׁבִיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא מִ"כִּי תִשָּׂא"
24 עַד "וְעֲשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת". וְאִם הִיא סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת "כִּי
25 תִשָּׂא" עֲצֻמָּה, קוֹרִין שְׁשָׁה מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְיִקְהַל",
26 וְהַשְּׁבִיעִי חוּזֵר וְקוֹרֵא בְּסֵפֶר שְׁנִי מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעֲשִׂיתָ
27 כִּיֹּר נְחֹשֶׁת".
28 כג. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדֶר שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשֶׁבֶת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה
29 סְפָרִים - אֶחָד, קוֹרִין בּוֹ בְּסֵדֶר [פֶּרֶשׁ] הַיּוֹם; וְהַשְּׁנִי, קוֹרִין
30 בּוֹ עֲנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרִין בּוֹ "כִּי תִשָּׂא". וְכֵן
31 רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשֶׁבֶת - קוֹרִין סֵדֶר הַיּוֹם,
32 בְּאֶחָד; וְעֵנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בְּשְׁנֵי; וְ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", בְּשְׁלִישִׁי.
33 כד. רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֹבֵת שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשֶׁבֶת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה
34 סְפָרִים - הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם; וְהַשְּׁנִי, קוֹרֵא
35 בּוֹ עֲנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרֵא בּוֹ עֲנֵן חֲנֻכָּה. חֵל
36 לֵהְיוֹת בְּאַחַד הַשָּׁבָת, שְׁלֹשָׁה קוֹרִין בְּעֵנֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ,
37 וְהַרְבִּיעִי קוֹרֵא עֲנֵן חֲנֻכָּה.
38 כה. אֵף עַל פִּי שֶׁאֲדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה בְּכָל שְׁנָתוֹ
39 בְּצָבוּר, חַיֵּב לִקְרוֹת לְעֲצָמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ, סֵדֶר שֶׁל
40 אוֹתָהּ שֶׁבֶת - שְׁנֵים מִקְרָא, וְאֶחָד תְּרָגוּם; וּפְסוּק שֶׁאֵין לוֹ
41 תְּרָגוּם, קוֹרְאוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; עַד שִׁישְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם
42 הַצָּבוּר [יְסִיִּים הַתּוֹרָה בְּשִׁמְעָה צ'].

יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב

פרק יד

א. בְּשַׁחֲרִית בְּמוֹסָף וּבְנִעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת פְּסִיָּהֶם; 92

ואין אדם רשאי להסתפל בפני הכהנים בשעה שהן
מברכין, כדי שלא יסית דעתו; אלא כל העם מתכונן
לשמע הברכה, ומכונן פניהן כנגד פני הכהנים, ואינם
מביטין בפניהן.

ח. אם היה הכהן המברך אחד - מתחיל לברך מעצמו,
ושלית צבור מקרא אותו מלה מלה, כמו שאמרנו. היו
שנים או יתר - אינן מתחילין לברך, עד שיקרא להן שלית
צבור ואומר להן 'כהנים', והן עונין ואומרים "ברכה";
והוא מקרא אותן מלה מלה, על הסדר שאמרנו.

ט. כיצד ברפת כהנים במקדש? הכהנים עולין לדוכן אחד
שישלימו עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה
על גבי ראשיהן, ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול
שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ; ואחד מקרא אותן מלה
מלה, בדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו שלשה
הפסוקים. ואין העם עונין 'אמן' אחר כל פסוק, אלא עושין
אותה במקדש ברכה אחת. וכשילשמו, כל העם עונין:
'ברוך ה' אלהי ישראל, מן העולם ועד העולם'.

י. ואומר את השם ככתבו, והוא הדבר הנקנה מיד האור
הא, וזה הוא השם המפרש האמור בכל מקום. ובמדינה
אומרים אותו בכנויו, והוא אלף דלת נון יוד; שאין מזכירין
את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. ומשמת שמעון
הצדיק, פסקו הכהנים מלברך בשם המפרש, אפילו במקדש
- כדי שלא ילמד אותו מי שאינו הגון; ולא היו חכמים
הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם ובניהם הגונים,
אלא אחת לשבע שנים. כל זה, גדלה לשמו הנכבד והנורא.
יא. אין ברפת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון
הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל" - כך למדו
שומעי שמועה [מעתיקי המסורת] ממשה רבנו: "כה
תברכו", בצמידה; "כה תברכו", בנשיאת פנים; "כה
תברכו", בלשון הקדש; "כה תברכו", פנים כנגד פנים;
"כה תברכו", בקול רם; "כה תברכו", בשם המפרש, והוא

שיהיה במקדש, כמו שאמרנו.
יב. אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה על
שלשת הפסוקים, כגון: "ה' אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם
אלף פעמים", וכיוצא בו - לא בקול רם, ולא בלחש,
שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל כהן עולה
לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: 'יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו, שתהיה הברכה הזאת שצויתנו לברך
את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול ועון,
מעשה ועד עולם'. וקדם שיחזיר פניו לברך את העם,
מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו
בקדשך של אהרן, וצונו לברך את עמו ישראל, באהבה;
ואחר כך מחזיר פניו לצבור, ומתחיל לברך. וכשמחזיר
פניו מן הצבור אחר שהשלים, אומר: 'עשינו מה שצויתנו
עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו - השקיפה ממעון
קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל'.

יג. כשמחזירין הכהנים פניהן לצבור לברכם, וכשמחזירין

אכל במנחה, אין נשיאת פנים, מפני שבמנחה כבר סעדו
כל העם, ושמא שתו הכהנים יין, ושכור אסור בנשיאת
פנים. ואפילו ביום התענית, אין נושאים בפניהן במנחה;
גזירה מנחה של תענית, מפני מנחה של כל יום.

ב. במה דברים אמורים? בתענית שמתפללין בו מנחה
ונעילה, כגון צום פסח ותענית צבור; אבל תענית שאין בו
נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל
ותפלת מנחה שלהן סמוך לשקיעת החמה - הרי זו נראית
כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה
נשיאת פנים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום
הכפורים - הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות, הרי זה
נושא את פניו; ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא
יאמרו 'פסול היה, ולפיכך הורידוהו'.

ג. כיצד היא נשיאת פנים בגבולין [כל מקום חוץ מבית
המקדש]? בעת שיגיע שלית צבור לעבודה, כשיאמר 'רצה',
כל הכהנים העומדין בבית הכנסת, יצחקין ומקומן והולכין
ועולין לדוכן [מקום מוגבה]; ועומדין שם, פניהם למול
ההיכל ואחריהן כלפי העם, ואצבעותיהן כפופות לתוף
כפיהם, עד שישלים שלית צבור ההודיה; מחזירין פניהן
כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן, ומגביהין ידיהם כנגד
כתפיהן, ומתחילין "ברכה"; ושלית צבור מקרא אותם
מלה מלה, והם עונין, שנאמר: "אמור להם", עד
שמשלימין פסוק ראשון, כל העם עונין 'אמן'. וחוזר שלית
צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה, והם עונין, עד
שמשלימין פסוק שני, וכל העם עונין 'אמן'. וכן בפסוק
שלישי.

ד. כשילשמו הכהנים שלשה הפסוקים, מתחיל שלית
צבור בברכה אחרונה של תפלה שהיא 'שים שלום',
והכהנים מחזירין פניהן כלפי הקדש, ואחר כך קופצין
[מכופפים כרגיל] אצבעותיהן; ועומדין שם בדוכן עד
שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

ה. אין המקרא רשאי להקרות לכהנים, עד שיכלה 'אמן'
מפי הצבור; ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה, עד
שיכלה הדבור מפי המקרא; ואין הצבור עונין 'אמן', עד
שתכלה הברכה מפי הכהנים; ואין המקרא מתחיל בברכה
אחרת, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שלית צבור
רשאי לענות 'אמן' אחר הכהנים כשאר העם, שמה תשרף
[תתבלבל] דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן, אם פסוק
שני, או פסוק שלישי.

ו. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהן מן הצבור, עד
שיחזיר שלית צבור 'שים שלום'; ואינן רשאים לעקר
רגליהן ממקומן, עד שיגמור שלית צבור 'שים שלום'; ואינן
רשאים לכף קשרי אצבעותיהן, עד שיחזירו פניהן מן
הצבור. ומתקנת רבן יוחנן בן זכאי, שלא יעלו הכהנים
לדוכן בסנדליהן, אלא עומדין יחפין.

ז. כשהיו הכהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם, ולא
יסיוו דעתן; אלא יהיו יענייהן כנגד הארץ, כעומד בתפלה.

והצי אצבע וחמש אצבע. וזה האצבע שמושחין [מודדים] 46
בו בכל התורה כלה, הוא הגדול; והוא הנקרא 'בהן יד'. 47
ה. טמאת הידים כיצד? בהן שלא נטל ידיו, לא ישא את 48
כפיו; אלא נוטל ידיו במים עד הפרק [חיבור כף היד לזרוע], 49
כדרך שמקדשין לעבודה, ואחר כך מברך, שנאמר: "שאו 50
ידיכם קדש, וברכו את ה'". והחלל [כהן פסול כגון שנולד 51
מגרושה וכהן] אינו נושא את כפיו, לפי שאינו בכהונתו. 52
ו. בהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין את 53
נשיאת כפיים - אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק 54
במצוות, או שהיו הפריות מונעין אחריו [חושדים בו], או 55
שלא היה משאו ומתנו בצדק - הרי זה נושא את כפיו, 56
ואין מונעין אותו; לפי שזו מצות עשה על כל בהן ובהן 57
שראו לנשיאת כפיים, ואין אומרים לאדם רשע: 'הוסף 58
רשע, והמנע מן המצוות'. 59
ז. ואל תתמה ותאמר: 'ומה תועיל ברכת הדיוט זה?' - 60
שאינו קבול בהכרח תלוי בכהנים, אלא בהקדוש ברוך הוא, 61
שנאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם" - 62
הכהנים עושין מצוה שנצטוו בה, והקדוש ברוך הוא 63
ברחמי מברך את ישראל בהפצו. 64
ח. עם שהן אחורי הכהנים, אינו בכלל הכהנה; והעומדין 65
מצדיקה, הרי הן בכלל הכהנה. ואם היתה מחצה בין 66
הכהנים ובין העם המתברכים, אפלו היא חומה של ברזל 67
- הואיל ופניהם למול פני הכהנים, הרי הן בכלל הכהנה. 68
ט. נשיאת כפיים בעשרה, וכהנים מן המניין. בית הכנסת 69
שכלל כהנים, כלל נושאים את כפיהם; ולמי הם מברכים? 70
לאחיהן שפצפון ולאחיהן שבדרום; ומי עונה אחריהן 71
'אמן'? הנשים והטף. ואם נשאר שם עשרה כהנים יתר על 72
אלו שעלו לדוכן - העשרה עונים 'אמן', והשאר מברכים. 73
י. צבור שלא היה בהן כהן אלא שליח צבור לבדו, לא 74
ישא את כפיו; ואם הכתחתו [בטוח הוא] שהוא נושא את 75
כפיו וחוזר לתפלתו [בלי להתבלבל], רשאי. ואם אין להן 76
כהן כלל - כשיגיע שליח צבור ל'שים שלום', אומר: 77
'אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה המשלשת בתורה, 78
האמורה לאהרן ולבניו כהנים עם קדושך, כאמור: "יברכך 79
ה', וישמרך. יאר ה' פניו אליך, ויחנך. ישא ה' פניו אליך, 80
וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל, ואני 81
אברכם"'. ואין העם עונים 'אמן', ומתחיל ואומר 'שים 82
שלום'. 83
יא. כהן שנושא את כפיו בבית הכנסת זה, והלך לבית 84
הכנסת אחר, ומצא צבור שמתפללין, ולא הגיעו לברכת 85
כהנים - נושא ידיו להן, ומברך; ואפלו כמה פעמים ביום. 86
כהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר 87
שליח צבור 'וצה', שוב אינו עולה באותה התפלה; אכל 88
אם עקר רגליו לעלות - אף על פי שלא הגיע לדוכן אלא 89
לאחר עבודה, הרי זה עולה ומברך. 90
יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן, אף על פי שבטל מצות 91
עשה אחת - הרי הוא כעובר על שלשה עשה, שנאמר: 92

1 פניהן מן הצבור אחר שמברכין, לא יחזירו אלא דרך ימין,
2 בכל מקום; וכן כל פונות שיהיה אדם פונה, לא יהיו אלא
3 דרך ימין.
4 יד. במקדש - מברכין ברפת כהנים פעם אחת ביום, אחר
5 תמיד של שחר: באין ועומדין על מצלות האולם [מדריגות
6 החיכל], ומברכין כדרך שאמרנו. אבל במדינה - מברכין
7 אותה אחר כל תפלה חוץ ממנוחה, כמו שאמרנו. בכל
8 מקום, משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל - שנאמר:
9 "אמור להם", מפלל שאין המקרא מהן.

יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב

פרק טו

12 א. ששה דברים מונעין נשיאת כפיים - הלשון, והמומין,
13 והעברה, והשנים, והיין, וטמאת הידים. הלשון כיצד?
14 העלגים שאין מוציאים את האותיות בתקנו, כגון שקורין
15 לאלפין עינין, וילענין אלפין, או לשבלת סבלת, וכיוצא
16 בהן - אין נושאים את כפיהן. וכן בכדי פה וכבדי לשון,
17 שאין דבריהן נפרין לכל - אין נושאים את כפיהן.
18 ב. המומין כיצד? כהן שיש מומין בידיו או בפניו או
19 ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות [כפופות] או עקושות
20 [עקומות לצדיהן], או שהיו ידיו בהקניות [מלאות בהרות]
21 - לא ישא את כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו. מי שהיה
22 רירי יורד על זקנו בשעה שהוא מדבר, וכן סומה באחת
23 מעיניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש [רגיל וידוע]
24 בעירו והיו הכל רגילין בזה הסומה באחת מעיניו, או בזה
25 שרירי זב - מתר, לפי שאין העם מסתכלין בו. וכן מי שהיו
26 ידיו צבועות איסטים ופואה [מיני צבעים], לא ישא את
27 כפיו; ואם היה רב אנשי אותה העיר מלאכתו ככה - מתר,
28 לפי שאין מסתכלין בו.
29 ג. העברה כיצד? כהן שהרג את הנפש, אפלו בשגגה -
30 אף על פי שעשה תשובה, לא ישא את כפיו, שנאמר:
31 "ידיכם, דמים מלאו", וכתוב: "ויברשכם כפיים, אעלים
32 עיני מכם". וכהן שעבד עבודה זרה - בין באנס, בין
33 בשגגה - אף על פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו
34 לעולם, שנאמר: "לא יעלו כהני הכמות"; וברכה בעבודה,
35 שנאמר: "לשרתו ולברך בשמו". וכן כהן שגשפתמו
36 לעבודה זרה - אף על פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו
37 לעולם. ושאר העברות, אין מונעין.
38 ד. השנים כיצד? כהן נער - לא ישא את כפיו, עד שיתמלא
39 זקנו. והיין כיצד? מי ששתה רביעית יין חי [שאינו מזוג
40 במים] בבת אחת - אינו נושא את כפיו, עד שיסור יינו
41 מעליו, לפי שהקשה ברכה לעבודה. שטה רביעית יין
42 בשתי פעמים, או שנתן לתוכה מעט מים - מתר; ואם שטה
43 יתר מרביעית - אף על פי שהוא מזוג, אף על פי ששתה
44 בכמה פעמים - לא ישא את כפיו, עד שיסור יינו מעליו.
45 וכמה היא רביעית? אצבעים על אצבעים על רום אצבעים

ו. שלשה עורות הן - גויל, וקלף, ודוכסוסטוס [כמבואר
להלן]. כיצד? לוקחין עור בהמה או עור חיה, מעבירין
שער ממנו תחלה; ואחר כך מולחין אותו במלח, ואחר כך
מעבדין אותו בקמח, ואחר כך בעפצא [מי פרי האלו]
וכיוצא בו מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו. וזה
הוא הנקרא 'גויל'.

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו
בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיעשה שני
עורות - אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא
שממול הבשר - ועבדו אותו במלח, ואחר כך בקמח, ואחר
כך בעפצא וכיוצא בו - זה החלק שממול השער, נקרא
'דוכסוסטוס'; וזה שממול הבשר, נקרא 'קלף'.

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל,
וכותבין במקום השער; ושהיו כותבין התפלין על הקלף,
וכותבין במקום הבשר; ושהיו כותבין המזוזה על
הדוכסוסטוס, וכותבין במקום השער. וכל הכותב בקלף
במקום שער, או שכתב בגויל ודוכסוסטוס במקום בשר -
פסול.

ט. אף על פי שכל הלאה היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר
תורה על הקלף, בשר; ולא נאמר 'גויל', אלא למעט
הדוכסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, פסול. וכן אם כתב
המזוזה על הקלף או על הגויל, בשרה; לא נאמר 'על
הדוכסוסטוס', אלא למצוה.

י. אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות, על גבי עור בהמה
טמאה וחייה ועוף הטמאים; אבל כותבין על גבי עור בהמה
וחיה ועוף הטהורין, ואפלו נבלות וטרפות שלהן. ואין
כותבין על גבי עור הדג הטהור, מפני הטהמה [ליכלול],
שאין זהמתו פוסקת בעבדה.

יא. גויל של ספר תורה, וקלף של תפלין או של ספר תורה
- צריך לעבד אותן לשמן [לשם קדושת מצוות]; ואם עבדן
שלא לשמן, פסולין. לפיכך, אם עבדן הגוי, פסולין; אף
על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם הספר או לשם
התפלין - פסולין; שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא על
דעת השוכר אותו. לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו -
אם עשהו הגוי, פסול. ומזוזה, אינה צריכה עבדה לשמה.
יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה ולא
מזוזה, אלא בשרטוט [קוים ישרים ליישר הכתב]; אבל
תפלין, אינן צריכין שרטוט, לפי שהן מחפין [מכוסים].
ומתר לכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין
פרשיות אלו; אבל ספר תורה, אסור לכתב בו אפלו אות
אחת שלא מן הכתב.

יג. ספר תורה תפלין ומזוזות שכתבן מין, ישרפו. כתבן
גוי, או ישראל משמר, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן
- הרי אלו פסולין ויגנוזו, שנאמר: "אשרתם וכתבתם" -
כל שמהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב. נמצאו
ביד מין ואין ידוע מי כתבן, יגנוזו; נמצאו ביד גוי, כשרין.

1 "זה תכרכו", "אמור להם", "ושמו את שמי". וכל כהן
2 שאינו מברך, אינו מתברך. וכל כהן המברך - מתברך.
3 שנאמר: "ואברכה מברכך".

4 בריך ורחמנא דסימן

5 יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב

הלכות תפלין ומזוזה

וספר תורה

8 יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) להיות
9 תפלין על הראש; (ב) לקשרם על היד; (ג) לקבץ מזוזה
10 בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו;
11 (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי
12 תורה. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

פרק א

14 א. ארבע פרשיות אלו - שהן "קדש לי", "ויהיה כי יבאך
15 ה'" שבספר ואלה שמות, ו"שמע", "ויהיה אם שמע" - הן
16 שנקתבות בפני עצמן, ומחפין [מכסים] אותן בעור, ונקראין
17 'תפלין'; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד.
18 ואפלו קוצו של אות אחת מארבע הפרשיות, מעכב את כלן
19 מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות, בתקנן.

20 ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה - שהן "שמע" ו"ויהיה אם
21 שמע" - אפלו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קוצו,
22 מעכב מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן
23 ספר תורה שחסר אפלו אות אחת, פסול.

24 ג. עשרה דברים יש בתפלין - כלן הלכה למשה מסיני,
25 וכלן מעבדין; לפיכך, אם שנה באחת מהן, הרי התפלין
26 פסולות. שנים מהן בכתבתן, ושמונה בחפזן [בעור
27 הבתים] וקשירת רצועותיהן; ואלו הן השנים שבכתבתן -
28 שכותבין אותן בדיו, ושהיו נכתבין על הקלף.

29 ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים, או של
30 זפת ושעוה וכיוצא בהן; וגובלין [לשים] אותן בשורף
31 האילן, ובמעט דבש, ולותתין [מרחיבין] אותו הרבה ודכין
32 [מועכים] אותו, עד שיעשה ריקין [דק דק]; ומניבשין אותו,
33 ומציניעין אותו. ובשעת כתיבה, שורהו במי עפצא [מי פרי
34 האלו] וכיוצא בו, וכותב בו - שאם תמחקנו, ימחק. וזה
35 הוא הדיו שמצוה מן המבחר לכתב בו ספרים תפלין
36 ומזוזות; ואם כתב שלשתן [ס"ת תפילין ומזוזה] במי עפצא
37 וקלקותם [מיני דיו], שהוא עומד ואינו נמחק - כשרין.

38 ה. אם כן, מה מעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני, שיהיו
39 כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדם והזרק
40 וכיוצא בהן; שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות
41 אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזרב - הרי אלו
42 פסולין.

1 ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים ביתר על
2 דמיהן, שלא להרגיל אותן לגנבן ולגזלן.
3 יד. ספר תורה תפלין ומזוזות, שכתבן על גבי עור בהמה
4 וחיזה ועוף הטמאין, או על גבי עורות שאינן מעבדין, או
5 שכתב ספר תורה או תפלין על עור שלא עבדן לשמן -
6 הרי אלו פסולין.
7 טו. הכותב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא
8 היתה לו פגה [לשם קדושת השם], וכתב אזכרה מן
9 האזכרות [שם משמות הקב"ה] שבהן שלא לשמן - פסולין.
10 לפיכך, הכותב את השם - אפלו מלך ישראל שואל
11 בשלמו, לא ישיבנו; היה כותב שנים שלשה שמות - הרי
12 זה מפסיק ביניהן, ומשיב.
13 טז. הטובל את הקולמוס לכתב את השם - לא יתחיל
14 מאות השם, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב
15 את השם, תולה אותו בין השיטות [השורות]; אבל מקצת
16 השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר התבות - אם
17 שכח, כותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה
18 דברים אמורים? בספר תורה; אבל במזוזות ותפלין, אין
19 תולין בהן אפלו אות אחת, אלא אם שכח אפלו אות אחת,
20 גויז מה שכתב וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על
21 מקום הגדר [שנגרד הדיו אחר שנתייבש] ועל מקום המחק
22 [שנמחק קודם שהתייבש], בכלן.
23 יז. כותבי ספרים תפלין ומזוזות, אסור להם להפך את
24 היריעה על פניה; אלא פורש עליה בגד, או כופלה.
25 יח. ספר תורה תפלין ומזוזות, שאמר הסופר אחר שיצאו
26 מתחת ידו: 'לא כתבתי האזכרות [שמות הקב"ה] שבהן

לשמן' - אינו נאמן לפסלו, אבל נאמן להפסיד כל שכתב.
ולמה אינו נאמן לפסלו? שמא לא נתבנן אלא להפסיד על
הלוקח, או על זה ששכתב, ודמה שאינו מפסיד באמירה זו
אלא שכתב האזכרות. לפיכך, אם אמר: 'ספר תורה זה', או
תפלין אלו - עורות שלהן, אינם מעבדות לשמן' - מתוך
שנאמן להפסיד שכתב, נאמן לפסלו; שהרי הכל יודעים,
שאם אין העורות מעבדים לשמן, אין לכלן שכתב.
יט. אין כותבין תפלין ומזוזות, אלא בכתב אשורי [שבו
נתנה תורה לישראל]. והתירו בספרים, לכתבן אף ביוני
בלבד; וכבר נשתקע [נעלם] יוני מן העולם, ונשתבש ואבד
- לפיכך אין כותבין היום שלשתן, אלא אשורי. וצריך
להזהר בכתיבתן, כדי שלא תדבק אות לאות - שכל אות
שאינו העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסולה; וכל אות
שאינו התינוק שאינו לא חכם ולא סכל [טפח] יכול לקרותה,
פסולה. לפיכך, צריך להזהר בצורת האותיות, שלא תדמה
היור לנאו, ולא נאו ליו; ולא כף לבית, ולא בית לכף;
ולא דלת לריש, ולא ריש לדלת; וכן כל פיוצא בהן, עד
שירון הקורא בהן.
כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על גבי הנקב. וכל נקב
שהדיו עוברת עליו - אינו נקב, ומתיר לכתב עליו; לפיכך,
מתיר לכתב על גבי עור העוף שנתעבד. נקב העור אחר
שנקבת - אם נקב בתוך האות, כגון תוך האו תוך מס,
וכן בשאר אותיות - פשר. נקב בדרך [רגל] של אות עד
שנפסקה - אם נשתייר ממנה [מהחלק שלמעלה מהנקב] מלא
אות קטנה, כשר; והוא, שלא תדמה לאות אחרת. ואם לא
נשתייר ממנה מלא אות קטנה, פסולה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א-כ"ב אייר ה'תשע"ב

יום ראשון כ"א אייר ה'תשע"ב

יום שני כ"ב אייר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנייה — האזהרה שהזכרנו מלבעול בלא
כתבה וקדושינן, והוא אמרו יתעלה: "לא-תהיה קדושה
מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר כפל האזהרה בענין
זה בלשון אחר והוא אמרו יתעלה: "אל-תחלל את-בתך
להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת קדושים):
"אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה שלא לשם
אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע
ממני למה כפל לאו זה בלשון זה ואיזה ענין נוסף יש בו,
והוא: שכתב קדם במשפטי יתעלה, שהבועל בתולה בין
שהיה מפתה או אונס — אינו חייב שום ענש מן-העונשים

אלא תשלום ממון בלבד ושישא אותה אשה שפגע, כמו
שנכתבאר בכתוב. והיה עולה בדעתנו, פיון שאין בדרך זה
אלא קנס ממון הרי הוא נהג ככל-דבר שבממון, וכשם
שרשאי אדם למסור לחברו מממונו כל-מה שירצה או
למחול לו במה-שהוא חייב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת
בתו הנערה ולמסרה לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו
בכך פיון שזה זכות מזכיותו, כלומר: החמשים כסף
(שנקנס האונס או המפתה) שהם לאכי הנערה; או שימסרה
לו על מנת שיתן לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה
ונאמר לו: "אל-תחלל את-בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי
שזה שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה
שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתיר
— אין דרך לכך. וגלה את-הטעם לכך ואמר: "ולא-תזנה
הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס והפתוי

23 **יום חמישי כ"ה אייר ה'תשע"ב**

24 **יום שישי כ"ו אייר ה'תשע"ב**

25 **מצות עשה ריב.**

26 המצוה הרי"ב — הצווי שִנְצֻטְוִינוּ לפרות ולרבות
27 ולהתפונן לקיום המין, וזוהי מצות פריה ורביה, והוא אמרו
28 יתעלה: "[ואתם] פרו ורבו" (בראשית ט, ז). וכבר בארו
29 (ברכות טז.) שִהֲתִתֶּן פֶּטֶר מִקְרִיאת שְׁמַע אִם נָשָׂא בְּתוּלָה,
30 וְנִתְּנוּ טַעַם לָכֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה. וכבר נתבאר
31 דיני מצוה זו וחיוביה בפרק ו' מיבמות (סא:) ואין הנשים
32 חייבות במצוה זו; ובפרוש אמרו שם (סה:): "האיש מצוה
33 על פריה ורביה, אבל לא האשה".

34 **יום שבת קודש כ"ז אייר ה'תשע"ב**

35 **מצות עשה רכב.**

36 המצוה הרכ"ב — הצווי שִנְצֻטְוִינוּ לגרש בספר (בשטר)
37 דוקא אם נרצה לגרש, והוא אמרו יתעלה: "וכתב לה ספר
38 פרישת ונתן בידה" (דברים כד, א). וכבר נתבאר דיני מצוה
39 זו, כלומר דין גרושין, בשלמות במסכתא המיוחדת לכך,
40 כלומר מסכת גטין.

1 קוֹרָה מַעַט, וְאִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּרִצּוֹן וּבְהֶתֶר — יִתְרַבֶּה
2 וְיִתְפַּשֵּׁט בְּאַרְץ. וְזֶה טַעַם יָפָה וְנָאָה לְפָסוּק זֶה, וְהוּא
3 מִתְּאִים לְכָל-מַה-שֶּׁהֻזְכְּרוּ חֻכְמִים וְלָמָּה שִׁיחִיבוּ מִשְׁפָּטֵי
4 הַתּוֹרָה. וְלֹא זֶה, כְּלוּמָר: לֹא דִפְנוּיָה — לִזְקִין עָלָיו.
5 וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּכִתְבֹת וְקִדּוּשִׁין.

6 **יום שלישי כ"ג אייר ה'תשע"ב**

7 **יום רביעי כ"ד אייר ה'תשע"ב**

8 **מצות לא תעשה רסב.**

9 המצוה הרס"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר קוֹנֶה אִמָּה עֲבָרָה
10 מִלְּהֻצִּיק לָהּ אִם נִשְׁאַה. בְּנִגְתִּי בְּאִמִּי לְהֻצִּיק לָהּ. שְׁלֹא
11 יִצְמָצֵם לָהּ מְזוֹנוּתֶיהָ אוֹ כְּסוּתָהּ אוֹ יִמְנַע מִמֶּנָּה עוֹנֶתָה בְּכָדִי
12 לְהֻצִּיק לָהּ וּלְצַעְרָהּ, וְהוּא אָמַר יתעלה: "שְׂאֲרָה כְּסוּתָהּ
13 וְעֹנֶתָה לֹא יִגְרַע" (שמות כא, י). וְלֹא זֶה בְּעֶצְמוֹ, כּוֹלֵל
14 כָּל-הַנּוֹשֵׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יֻצִּיק לָהּ בְּאַחַד מִשְׁלֹשֶׁת
15 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּדִי לְצַעְרָהּ וּלְעֹנֶתָהּ, וְהוּא אָמַר יתעלה
16 בְּאִמָּה עֲבָרָה שֶׁהִזְהִיר מִלְּמֻנֹעַ מִמֶּנָּה שְׂאֲרָה כְּסוּתָהּ
17 וְעֹנֶתָה, כְּמִשְׁפָּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ (שם, ט), מִכָּאן לְמִדּוֹ
18 שֶׁמִּשְׁפָּט הַבְּנוֹת הוּא: שְׁלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, וְהוּא
19 אָמַר בְּמִכְלָתָא (פרשת משפטים): "וְכִי מַה-לְּמִדּוֹ לְמִשְׁפָּט
20 הַבְּנוֹת מַעֲתָה? הֲרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמִדָּה. וְשֵׁם אָמַר:
21 "שְׂאֲרָה — אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; כְּסוּתָהּ — כְּמִשְׁמָעוֹ; עוֹנֶתָה
22 — זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ" (אישות).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק עם המצורף אליו, ומוסגר פה הקבלה.

ובשאלתו שאחד מבני הישיבה לוח אצלו ממון ועדיין לא פרע לו אף שכבר עבר הזמן שאמר, ושואל
אם יתן המעות במתנה בכדי שלא להכשילו, או שאפשר יבוא עוד.

והרי יכול לעשות את האמור בתנאי, וכמה ענינים בתנאי כגון זה ונמצאים בסיפורי חז"ל.

במ"ש אודות ענין הבטחון, יעיין בחובות הלבבות שער הבטחון.

ובקשר עם חג השבועות הבע"ל מוסג"פ תוכן ענינים לימים אלו.

אינו מזכיר מסידורו ובטח זהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מִקְרָה לַעֲבֹר הַמַּעֲרָבִי שֶׁל הַיָּרְדֵּן, וְסִמְלָתָהּ עֵינֶיהָ מִלְּמַעְלָה, וְסִדְרָתָהּ
מִלְּמַמָּה, שֶׁנֶּאֱמָר "וְאֵנֹכִי הַשְּׂמֵדָתִי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּנוֹכָה
אֲרִיזִים נִכְחוֹ וְחֶסֶן הוּא כְּאֵלֹנִים וְאֲשֵׁמִיד פְּרִיָּו מִמַּעַל וְיִשְׁרָשְׁיוּ מִתַּחַת
וְגו'" אֲךָ לֹא נִכְנַסָה לֶאֱרֶץ כְּנָעַן. עוֹד מִתַּרְצֵת הַגִּמְרָא, רַב פֶּפְאֵ אָמַר,
שְׁתֵּי צִרְעוֹת הֵנָּה, חֲדָא דְמִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 'וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה/
וְחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ, צִרְעָה דְמִשָּׁה לֹא עָבַר, וְצִרְעָה דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.
שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה, שֶׁשָּׁה שְׂבָמִים עָלָי לְרֹאשׁ הָרַ גְּרִיזִים, וְשָׁה שְׁבָטִים עָלָי
לְרֹאשׁ הָרַ עֵיבָל בִּי, וְכַפִּי שֶׁנֶּאֱמָר בְּתוֹרָה "אַלֶּה יַעֲמֹד לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל
הָרַ גְּרִיזִים בְּעֶבְרָתָם אֶת הַיָּרְדֵּן, שֶׁמַּעַן וְלִי וְיִהוּדָה וְיִשְׁשָׁכָר וְיוֹסֵף וּבְנֵימִן.
וְאַלֶּה יַעֲמֹד עַל הַקְּלָלָה בְּהָרַ עֵיבָל, רַאבוּן גִּד וְאִשָּׁר חוֹבֹלֵן דָּן וְנַפְתָּלִי.
בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ מְסוּפֵר שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל קִיְּמוּ מִצְוַה זֶה, וְכַךְ נֶאֱמָר שֶׁ, "וְכָל
יִשְׂרָאֵל חֻקֵּיו וְשׁוֹטְרֵים וְשׁוֹפְטֵיו עוֹמְדִים מִזָּה וּמִזָּה לְאֶרֶץ נֶגֶד הַכְּהָנִים
הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' כְּגַר כְּאוֹרֵה, חֲצִי אֶל מֹל הָרַ גְּרִיזִים, וְהַחֲצִי
אֶל מֹל הָרַ עֵיבָל, כְּאִשָּׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֲבַד ה' לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל
בְּרֹאשׁוֹנָה".
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא מֵאֵי 'וְהַחֲצִי' - לְמַדָּה נֶאֱמָר 'וְהַחֲצִי' אֶל מֹל הָרַ עֵיבָל,
בִּיה' הִידִיעָה, שֶׁמִּשְׁמַעוּ הַחֲצִי הַמִּיּוּחָד, אִו הַחֲצִי הַיְדוּעַ שֶׁהוֹזָכַר כְּבַר
בְּמִקּוֹם אַחֵר. מִפְּרֶשֶׁת הַגִּמְרָא אָמַר רַב כְּהֵנָּה, כְּדָרְךָ - כְּסֹדֵר זֶה
שֶׁחֲלֹקִין שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל כָּאֵן בְּכַרְבוֹת וְקִלְלוֹת, אֶלֹּ בְּהָרַ גְּרִיזִים וְאֶלֹ בְּהָרַ
עֵיבָל, כְּךָ חֲלֹקִין שְׁמוֹת שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, בְּסֹדֵר כְּתִיבָתָם כְּאֵבָנֵי אֶפֶד -
שֶׁהֵיוּ קְבוּעִים עַל כְּתוּפֹת הָאֶפֶד שֶׁנִּי אֲבָנֵי שָׁה, וְעֵלֵיהֶם כְּתוּבִים שְׁמוֹת
שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֵבָן הָאֶחָד, וְשָׁה עַל הַשְּׁנִית. וְהוּ
מֵה שֶׁנֶּאֱמָר 'וְהַחֲצִי', כְּלוֹמֵר, אוֹתוֹ הַחֲצִי מִשְׁבָּטֵי יִשְׂרָאֵל, הַחֲקוֹק בְּאֶחָד
מִן הָאֵבָנִים שֶׁבְּאֶפֶד.
יֹצֵא לְדַבְּרֵי רַב כְּהֵנָּה, שֶׁסֹּדֵר כְּתִיבָתָם עַל אֲבָנֵי הָאֶפֶד הֵיךְ כֵּךְ, שֶׁמַּעַן לִי
יְהוּדָה יִשְׁשָׁכָר יוֹסֵף וּבְנֵימִן בְּאֶחָד, רַאבוּן גִּד אֲשֶׁר זְבוּלָן דָּן וְנַפְתָּלִי בְּשֵׁנִי,
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, מִיִּתְיָב, שְׁתֵּי אֲבָנִים מִזְכּוֹת הֵיוּ לִי לְכֹתֵן גְּדוֹל עַל
כְּתִיפָיו, אֶחָד מִבָּאֵן, וְאֶחָד מִבָּאֵן, וְשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׂבָטִים כְּתוּב
עֲלֵיהֶם, שֶׁשָּׁה עַל אֵבָן זֶה, וְשֶׁשָּׁה עַל אֵבָן זֶה, שֶׁנֶּאֱמָר "שֶׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם
עַל הָאֵבָן הָאֶחָד וְאֶת שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים, עַל הָאֵבָן הַשְּׁנִית
כְּתוּלֹדוֹתָם וְגו'", יֵשׁ לָנוּ לְלַמּוֹד מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמָר 'כְּתוּלֹדוֹתָם' רַק בְּאֵבָן
הַשְּׁנִית, שֶׁכְּשֵׁנִי נִכְתְּבוּ כְּתוּלֹדוֹתָם - כְּסֹדֵר שְׁנוּלָדוֹ, גִּד אֲשֶׁר יִשְׁשָׁכָר
זְבוּלָן יוֹסֵף בְּנִימִן, וְלֹא בְּאֵבָן הַרְּאִשׁוֹנָה כְּתוּלֹדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְהוּדָה
מִקְדָּשָׁם - נִכְתְּבָה בְּהָרַ אֲשׁוֹן, אֵף שֶׁהִיָּה רִבִּיעִי לְסֹדֵר תּוֹלִדוֹתָם, וְאַחֲרָיו,
רַאבוּן שֶׁמַּעַן לִי דָן נַפְתָּלִי, כְּסֹדֵר לִידָתָם, וְחִמְשִׁים אוֹתִיּוֹת הֵיוּ סָךְ כָּל
הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, עָשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה עַל אֵבָן זֶה, וְעָשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה
עַל אֵבָן זֶה. רַבִּי חֲנִינָא כֵּן גְּמִלִיאֵל אָמַר,

וּמִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא, כְּמֵאֵן - כְּמִי הוֹלֵכֶת הַבְּרִייתָא הַזֶּה שֶׁאֵם יַחֲזוֹר אוֹמֹת
הָעוֹלָם שֶׁבְּחוֹצָה לְאֶרֶץ בְּתִשְׁבָּה, יִקְבְּלוּם. כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאֵמַר לְעִיל
שֶׁכְּתוּב לָהֶם שִׁיחֹרוּ בְּתִשְׁבָּה וְיִקְבְּלוּם, וְלִמְדוֹ מִדְּבָרָיו 'הָא לְמֹדֵת שֶׁאֵם
הִי חוֹזֵרִין בְּתִשְׁבָּה הִי מִקְבְּלִין אוֹתָהּ.
מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא, בֵּא וְרָאָה כְּמָה נִפְסִים נַעֲשֹׂו בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁעֲבָרוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּרְדֵּן. נֵס רֵאשׁוֹן, עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּרְדֵּן בְּחֶרֶבָה. נֵס שֵׁנִי,
וְכֵאֵן בְּקִפְצַת הַדֶּרֶךְ לְהָרַ גְּרִיזִים וְלְהָרַ עֵיבָל יִתְּרֵם מִשְׁשִׁים מִיל. נֵס
שְׁלִישִׁי, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹכֵלָה לַעֲמֹד בְּפִנֵּיהֶם. נֵס רִבִּיעִי, וְכָל הָעוֹמֵד
בְּפִנֵּיהֶם מִיָּד נִתְּרוּ - יוֹצֵאִים צִרְכּוֹ עַל כְּרָחוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר "אֶת אִמְתִּי
אֲשִׁלָּה לְפִנֵּיךְ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תִּבְאָה בָּהֶם וְגו'" וּפִירוּשׁ
'הַמּוֹתִי' מִלְּשׁוֹן מִהוֹמָה וְעִירָבוֹ הַגּוֹף וּמָה שֶׁבְּתוֹכּוֹ. וְאָמַר בְּשִׁירַת הַיָּם
"תִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם אִמְתָּהּ וְפָחַד וְגו'" עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה
קִנִּית, וְדוֹרְשִׁים, 'עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' זֶה בִּיאָה רְאִשׁוֹנָה - כִּשְׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, 'עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנִּית' זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה - כִּשְׁעָלוּ
יִשְׂרָאֵל מִהַגְּלָה בִּימֵי עֲזָרָא, אֵם כֵּן רֹאִים שֶׁהוֹשֻׁוּ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וּבִיאָה
שְׁנִיָּה, אֲמֹד מִעֲתָה רְאִיוִין הִי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵם בְּבִיאָה שְׁנִיָּה
בְּבִיאָה רְאִשׁוֹנָה, שִׁיעָלוּ בִּזְרוּעַ נְטוּיָה וְלֹא יִשְׁתַּעֲבְדוּ לְאוֹמֹת, אֲלֵא
שְׁנֵיהֶם הַחֲמָא שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן וְגוֹר עֲלֵיהֶם
שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אֶלֹ בְּרִשׁוֹת כּוֹרֶשׁ. נֵס חֲמִישִׁי, וְאַחֲרֵי כֵךְ הִבִּיאוּ אֶת הָאֵבָנִים
שֶׁהֵיוּ גְדוֹלוֹת אַרְבָּעִים סָאָה, וְכֵן אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסִדְּרוּהוּ בְּסִיד, הִכָּל
כְּמִבּוֹאָר לְעִיל וְכַפִּי שֶׁנֶּצְטוּ בְּתוֹרָה. נֵס שְׁשִׁי, וְכֵתִיב עֲלֵיהֶם אֶת כָּל
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמָר "וְכִתְבָתָה עַל הָאֵבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּלִשׁוֹן הַיָּם". וְנֵס שְׁבִיעִי, שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם הִסְפִּיקוּ וְהִעָלוּ עוֹלוֹת
וְשִׁלְמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׁמְחוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּצְטוּ, וְכֵרְכוּ וְקָלְלוּ כְּמִבּוֹאָר לְעִיל
בְּמִשְׁנָה, וְקִפְּלוּ אֶת הָאֵבָנִים - קִילְפוּ אֶת הַסִּיד מֵעַל הָאֵבָנִים, וְכֵאֵן
וְחֹזְרוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם וְלָנוּ - וְשֵׁנוּ בְּגִלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמָר "הִכִּין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים
וְהַעֲבִירָתָם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתָּם אוֹתָם בְּמִלּוֹן", וּמִבִּאֲרַת הַבְּרִייתָא,
יְכֹל כָּכָל מִלּוֹן וּמִלּוֹן - הִיִּיתִי חוֹשֵׁב שֶׁלְּקַחְו אִיתָם אֶת הָאֵבָנִים לְכָל
מִקּוֹם שֶׁהִלְכוּ, תִּלְמִיד לֹמֵר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק שֶׁם 'אֲשֶׁר תִּלְוִנוּ בֹּו הַלֵּלָהּ,
דּוֹקָא לְמִקּוֹם שִׁישְׁנוּ בֹּו בְּאוֹתוֹ הַלֵּלָהּ, וְהִכִּין יִשְׁנֹ, וְכִתְיָב "וְאֶת שְׁתֵּים
עָשָׂר הָאֵבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקַחוּ מִן הַיָּרְדֵּן הָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָּל וְגו'".
הַבְּרִייתָא מְבִיאָה עוֹד דְּבַר שֶׁאֵינֶה לָּעַם יִשְׂרָאֵל בְּכַנִּיסָתָם לֶאֱרֶץ כְּנָעַן.
תָּנָא, צִרְעָה שֶׁגִּירָשָׁה הָאוֹיְבִים בְּפִנֵּיהֶם בִּימֵי מֹשֶׁה, וְכִדְלָהָן, לֹא עָבְרָה
עִמָּהֶם אֶת הַיָּרְדֵּן לֶאֱרֶץ כְּנָעַן. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְלֹא עָבְרָה עִמָּם הַצִּרְעָה
אֶת הַיָּרְדֵּן, בְּתַמִּיחָהּ, וְהָאֵבָנִים בְּכֵאֵן 'וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפִנֵּיךְ וְגִירָשָׁה אֶת
הַחַיִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחֲתִי מִלִּפְנֵיךְ". מִתַּרְצֵת הַגִּמְרָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
כֵּן לְקִישׁ, עַל שְׁפַת הַיָּרְדֵּן הַמִּמְרָדִי עָמְדָה הַצִּרְעָה, וְיִרְקָה בָּהֶן בְּאוֹיְבִים

הַמְשָׁךְ בִּיאוֹר לְמֹס' סוֹטָה לְיוֹם שֶׁשָּׁה וְשִׁלּוּשִׁים יוֹם לְעוֹמֵר עַמ' ב

תְּקַבְּרִנִּי. אָמַר לִיָּה פְּרַעָה לְיוֹסֵף, וְיִל אִיתְּשִׁיל אֲשִׁבְעָתָךְ - לָךְ וְהַשָּׁאֵל
אֶצֶל הַחֲכָמִים עַל שְׁבוּעָתָךְ, וְהִתֵּר אוֹתָהּ. אָמַר לִיָּה יוֹסֵף לְפִרְעָה,
אֲשִׁיל נְפִי אֲדִידָךְ - אֵם כֵּן, אֲשָׁאֵל גַּם עַל שְׁלֹךְ, שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָךְ שֶׁלֹּא
אֶגְלָה שְׁאֵנִי מִכִּיר לִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֵינִךְ מְכִירָה. וְלִכְרִי, וְאָפָה עַל גִּבְּ דִּלָּא
נִיחָא לִיָּה לְפִרְעָה, וְלֹא רָצָה בְּכָךְ שִׁיעֲלָה יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אֲבִיו, בְּעַל כְּרָחוֹ
אָמַר לִיָּה פְּרַעָה לְיוֹסֵף, 'עֲלָה וְקַבֵּר אֶת אֲבִיךָ בְּאֶשְׁרֵי הַשִּׁבְעִיָּה'.
חֲזָרַת הַגִּמְרָא לְפִרְשׁ אֶת הַמִּימָרָא דְּלַעֲלִיל, שִׁיְהוּדָה קִידֵּשׁ שֶׁם שָׁמַיִם
בְּפִרְהִסְיָא, מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא, 'יְהוּדָה מֵאֵי הִיא - מֵהוּ קִידִּישׁ הַשֵּׁם שֶׁהִיָּה בֹּו,
דְּתִנְיָא, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, בְּשִׁעְמָרוֹ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הֵיוּ שְׂבָטִים
מְנַצְחִים - מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, זֶה אֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תַּחְלָה לָּבִים, וְזֶה
אֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תַּחְלָה לָּבִים, קִפְּצִין

שֶׁבְּתַחֲלִילָה לֹא יָדַע לְהַבִּין שְׁפוֹת, וְלִמְחָר, כָּל לִישָׁנָה דְּאִישְׁתַּעֲי - שְׁסִיפֵר
פְּרַעָה בְּהִידְרָה, אֲהָרָר לִיָּה - בְּכָל לִשׁוֹן שֶׁפְּרַעָה דְּבַר עֲמֹה, הַחֲזִיר לֹו
תְּשׁוּבָה בְּאוֹתוֹ לִשׁוֹן. אִישְׁתַּעֲי סִיפֵר אִיהוּ - יוֹסֵף בְּלִשׁוֹן תְּקַדֵּשׁ אֶל
פְּרַעָה, לֹא הָיָה קָא דְּעַר פְּרַעָה מֵאֵי הָיָה אָמַר, אָמַר לִיָּה פְּרַעָה לְיוֹסֵף
אֲנִמְרִי - לְמִדְּנִי שֶׁפָּה זֶה, אֲנִמְרִיָּה - לְמִדְּנִי יוֹסֵף לִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִמְרִי -
לֹא עָלָה בִיד פְּרַעָה לְלוֹמְדָהּ, אָמַר לִיָּה לְיוֹסֵף, אִישְׁתַּבַּע לִי, דִּלָּא מְנַלִּית
- הִישַׁבַע לִי שֶׁלֹּא תִגְלָה שֶׁאֵתָה יוֹדַע לִשׁוֹן שְׁאֵינִנִּי מְכִירָה, אִישְׁתַּבַּע לֹו
- נִשְׁבַּע לִי יוֹסֵף.
לְאַחֵר מִכֵּן, כְּשֶׁמַּת יַעֲקֹב, וְבֵא יוֹסֵף לְבָקֶשׁ מִפְּרַעָה שִׁנִּיחַ לֹו לְקִיִּים מִזָּה
שֶׁנִּשְׁבַּע לְאֲבִיו, לְקַבֵּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה, כִּי אָמַר לִיָּה יוֹסֵף
לְפִרְעָה, "אֲבִי הַשִּׁבְעִינִי לְאֹמֵר, בְּקַבְּרִי אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁמָּה

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י

תוספות

כמאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות והלכה למשה מסיני דקנאן פוגעין בו כדאינא בפרק שני דע"ז (ק"ה) הותרו אפילו כנענים שבתורה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (ק"ה) איבעיא להו כהן כהן מזה ביפת תואר רב אמר מותר

ושמואל אמר אסור בביתא ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מעו שגא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרין לא דברה תורה אלא כנגד היצר דע"ז דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבתורה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלין אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבת שבינו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבתורה לה אע"פ שכנענים אחרים שבתורה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבת שבינו סמך דאי מזהדיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאיתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ה) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה: מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבט

של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבט של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבט של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מפליגי ט) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (ס"ה) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו גם עמדו ליום למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ו וי"ל הא דאמרין בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לא דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין (והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר) שעמדו ליום למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבט של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (ס"ה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט (ראובן) לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו ולא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבט של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיוסרו מן עשרים וארבעה אלף משמעון ואלא ג' אלפים או פחות) ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדברין כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פ' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקים באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולין מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן רצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר יבדיא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

כמאן כר' שמעון. דאמר שכתב להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, אלקא לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה, אבל לר' יהודה קלן בכלל לא תחיה: נתינו. מתקלקל מרע: והמזותי. לשון מזהומה וערבוה הגוף ומה שבתוכו: ביאה ראשונה. בימי יהושע: ביאה שנייה. בימי עזרא: לעשות להם גם. לעלות בירוע ולא היו משתעבדים למלכות, אלא שגורם חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות, בדכתיב מי בכס מכל עמו (ש"ה) פ"ו מופל. ענינו: וישרשו מתחת. טרסו: והעלו עולות ושלמים. שפר נצטוו באותה פרשה, אבנים שלמות תבנה וגו' תבנית שלמים וגו': מאי והחציו. ביהושע הכי כתיב בהאי קרא דמתני, וכל ישראל וגו' חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל, למה לי למכתב והחציו דמשמע או חציו המיוחד או חציו הנזכר במקום אחר: כדרך שחלוקין. השבטים בהר גריזים ותר עיבל בדכתיב (דברים ט) אלה יעמדו לברך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה, כך חלוקים באבני אפוד שאמור בן ששה משמותם וגו', הק' ששה דהר גריזים כתובים על האחת וששה דהר עיבל כתובין על השנית, והינו דכתיב והחציו: אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: בתולדותם. כסדר לידתן, ששה האחרונים כסדרן גד ואשר יששכר וזבולן יוסף ובנימין והו סדר לידתן, וששה ראשונים נכתבו בה יחודה ראובן שמעון ולי דן ונפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: ועשרים וחמשה על אבן זו. לקמן פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דהוי לא

אמר: שתי צרעות הוא, חדא דמשה וחדא דיהושע, דמשה לא עבר דיהושע עבר ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו': מאי "והחציו"? אמר רב כהנא: כדרך שחלוקין פאן, כך חלוקין באבני אפוד. מיתבי שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו, אחת מכאן ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו וששה על אבן זו, שנאמר: "ששה משמותם על האבן האחת", שניה בתולדותם ולא ראשונה בתולדותם, מפני שהיה מוקדם והמשים אותיות היו, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ר' חנינא בן גמליאל אומר:

לא

של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבט של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבט של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מפליגי ט) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (ס"ה) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו גם עמדו ליום למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ו וי"ל הא דאמרין בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לא דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין (והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר) שעמדו ליום למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבט של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (ס"ה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט (ראובן) לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו ולא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבט של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיוסרו מן עשרים וארבעה אלף משמעון ואלא ג' אלפים או פחות) ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדברין כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פ' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקים באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולין מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן רצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר יבדיא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לו עמוד ב

תוספות

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציא בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי
דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב
רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית ושם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית
לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת
אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של
אביו ותימה קצת נדבאית לו בחלק
ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית
לאואכל בחלקו היה: **איתשיל** נמי
אדירך ואע"ג דלא נחא ליה. ותימה הלא
לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו
של פרעה כמו שהוא מעשה צדקיהו
ונבוכדנצר דמיתיה התם מיהו מוכחא משמע
דהוה בפניו דאמר ב' ר' אליעזר בנדרים (ו)
(סו) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו
אלא בפניו פ' בפניו ואפילו בעל כרחו
ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו
מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא
אוקמה במלכות דגזוים בעלמא שגזמו כר
מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא נחא
ליה לפרעה:

והיו

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים, חלוקין באבני אפור,
אלא בדרך שחלוקין בחומש שני. פיצד? בני לאה
בסידרן, בני רחל, אחד מכאן ואחד מכאן, ובני שפחות
באמצע. ואלא מאי אני מקיים "בתולדותם"? בשמותן
שקרא להן אביהן ולא בשמות שקרא להן משה. "ראובן",
ולא "ראובני", "שמעון", ולא "שמעוני", "דן" ולא
"הדני", "גד" ולא "הגדי". תיובתא דרב פהנא תיובתא!
ואלא מאי "החציו"? תנא: חציו של מול הר גרזים
מרוכה מוחציו של הר עיבל, מפני שליו למטה. אדרבה!
מפני שליו למטה בצרי להו! הכי קאמר: אף על פי שליו
למטה, בני יוסף עמהם. שגאמר: "וידברו בני יוסף את
יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד ואחל אחד
ואני עם רב... ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה
והיו

לך היערה". אמר להן: לכו והבאנו עצמכם בערים, שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה,
ורעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין" ואמר ר' אבהו:
אל תהי קורא "עלי עין" אלא "עולי עין". ר' יוסי בר' חנינא אמר: מהא "וידגו לרב בקרב
הארץ" מה דגים שבבים, מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין העין
שולטת בהן. הני חמשים אותיות, חמשים נבי תרא הויין! אמר ר' יצחק: יוסף, הוסיפו לו אות
אחת, שגאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים". מתקוף לה רב נחמן בר יצחק:
"בתולדותם" בעינן? אלא, כל התורה כולה "בנימן" פתיב, והבא "בנימן" שלם, דכתיב: "ואביו
קרא לו בנימן". אמר רב תנא בר בינא אמר ר' שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמם בסתר,
הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, יהודה שקידש שם שמם בפרהסיא, נקרא
בולו על שמו של הקדוש ברוך הוא. יוסף, מאי היא? דכתיב "ויהי כהיום הזה ויבא הפיתה
לעשות מלאכתו" אמר ר' יוחנן: מלמד ששניהם לדבר עבירה נתפוגגו. "ויבא הפיתה לעשות
מלאכתו" רב ושמאיל, חד אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס. "ואין
איש מאנשי הבית" אפשר ביה דגול בביתו של אותו רשע, לא היה בו איש? תנא דבי ר'
ישמעאל: אותו היום יום חגם היה, והכלו פולן לבית עבודה וזה שלחם, והיא אמרה להן חולה
היא, אמרה: אין לי יום שנוקם לי יוסף פיום הזה. "ותתפשהו בבגדו לאמרו וגו'". באותה שעה
באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף! עתידין אחיד שיכתבו על אבני אפור
ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות? דכתיב "ורעה זונות יאבד
הזן", מיד "ותשב באיתן קשתו" אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: ששכה קשתו לאיתנו, "ויפזו זרעי
ידיו" נעץ ידיו בפרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. "מידי אביר יעקב" מי גרם לו שיהקק
על אבני אפור? אלא אביר יעקב. "משם רעה אבן ישראל" משם, וזה ונעשה רועה שגאמר:
"רעה ישראל הוינה נהג בצאן יוסף". תנא היה ראוי יוסף לצאת מכאן שנים עשר שבטים
בדרך שיצאו מעקב אביו, שגאמר: "אלה תלדות יעקב יוסף" אלא שיצא שכבת זרעו מבין
ציפורני ידיו, ואף על פי כן יצאו מבנימן אחיו, וכולן נקראו על שמו שגאמר "ובני בנימן בלע
ובכר ואשבל" "בלע" שנגבל בן האומות, "ובכר" בכור לאמו היה, "ואשבל" ששבאו אל, "גרא"
שגר באכסניות, "ונעמן" שגעים ביותר, "אחי וראש" אחי הוא וראשי הוא, "מפיה וחפיה" הוא
לא ראה בחופתי, ואני לא ראיתי בחופתו, "ואדר" שידר לבין אומות העולם. איבא דאמרי:
"ואדר" שפניו דומין לוודר. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: בשעה שאמר לו פרעה ליוסף

"ובלעדיך לא ירים איש את ידו", אמרו איצטנניי פרעה: עבד שלקחו רבו בעשרים כסף, תמשילוהו עלינו? אמר להן: גנוני מלכות
אני וואה בו, אמרו לו: אם כן, יהא יודע בשבעים לשון! בא גבראל ולימדו שבעים לשון. לא הוה קמור, הוסיף לו אות אחת משמו
של הקדוש ברוך הוא ולמה, שגאמר: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע" ולמחר כל לישנא דאישתעי
פרעה בהדיה, אהדר ליה. אישתעי איהו בלשון הקדש, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר. אמר ליה, אנמרי. אנמריה, ולא גמר. אמר
ליה, אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו. פי אמר ליה "אבי השביעיני לאמר" אמר ליה: זיל איתשיל אשבעתך. אמר ליה: ואיתשילי
נמי אדירך, ואף על גב דלא נחא ליה. אמר ליה: "עלה וקבר את אביו כאשר השביעך". יהודה, מאי היא? דתנא, היה ר' מאיר
אומר: בשעמור ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר: אני יורד תחלה לים, אני יורד תחלה לים, קפץ

רש"י

לא בדרך שחלוקין בחמש הפקודים. כלומר לא בדרך שסודרים בחמש
הפקודים הוא ספר ודבר, שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו'
(פסוקי א) **בחמש שני**. בתחלת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר
ובולקן באחת מהן, בשניה בגימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף **"א"כ מה תל"**
בתולדותם. הואיל ולא בדרך לידתן ידענו: **תיובתא דרב פהנא**. דלכלי עלמא אין זה
סדר הר גרזים וזה עיבל, דאלו סדר הר
גרזים שמעון לוי ויהודה ויששכר ויוסף
ובגמין, וזה עיבל ראובן גד ואשר ובולקן
דן ונפתלי: **מרוכה מוחציו כו'**. והיו דקאמר
והחציו אל מול הר עיבל, החציו ממעט
שבבציו: **פסטי שליו למטה**. וקני כהנה
ולזה היו עם הארץ בין שני ההרים
בדלקמן: **כל שכן דבצרי להו**. חציו של הר
גרזים, שהרי שבת לוי מנה יהוה: **אלא הכי**
קאמר, אע"פ ששבת לוי למטה. אפ"ה
חציו של הר גרזים מרוכה, מפני שיוסף
עמנו ומרביץ היה: **וידברו בני יוסף את**
סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברבני
ה: **עולי עין**. עולין על העין ואין העין עולה
עליהם: **וידגו לרב**. כן ברין יעקב למנשה
ואפרים: **בציר תרא הוין**. אבאן השניה קאי:
בתולדותם בעינן. בשמות אשר קרא להם
אביהם: **בסתר**. שנתחד עם הערה והעמיד
על עצמו וכבש את יצרו: **יהודה שקידש**
שם שמם בפרהסיא. על הים בדלקמן:
נקרא בלו. שם כן ארבעה אותיות כלול
בשמו של יהודה: **לדבר עברה**. והאי
מלאכתו תשמיש: **מלאכתו ממש**. מלאכה:
צרכיו. תשמיש: **יאבד חזן**. שם טוב שהוא
יקר מכל דהו: **קשתו**. שכבת זרעו, על שם
שיורה בחץ: **ויפזו**. לשון ופצו: **שהיו**
והצד"י מתחלפין, כמו זקעת צעקת: **שנעץ**
אצבעותיו בפרקע. ונסמך עליהן כדי
שיתסר וישרר בצערו ויעבור תקף יצרו:
מידי אבירותיו של יעקב. משם וזה
להיות רועה, ומשם וזה להיות כאבן מאבני
ישראל: **רועה ישראל הוינה**. כלפי
שכינה נאמר: **נהג בצאן יוסף**. קרי בצאן
יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף, אלקמא
מקורו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה:
אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שצאנו
מעקב בגין ראוי לצאת מיוסף: **ואף על**
פי כן יצאו מבנימן אחיו. אותן עשרה
שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: **שגר**
באכסניא. בארץ נכריה: **מפיה**. מפורש
במודרש רבי תנחומא, שהיה פיו כפי יעקב
אבינו בהלכות שקבל משם ועבר:
אצטנניות. חכמים וחזנים בבוכבים
ויודעים בחכמת המולות: **גנוני מלכות**. גנוני
מלכות בחכמה גבורה ופי: **עדות ביהוסף**
שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע:
איתשיל אשבעתך. השאל לחכמים
שיתיריה לך:

אוישפיון

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בעצמו, וכבש את יצרו, הוסיפו עליו אות אחת אות יד, שהיא אות
 אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, לכן נקרא 'הוסף'. והורה, שקדוש
 שם שמים בפרהסיא, על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, נקרא כולו על
 שמו של הקדוש ברוך הוא, שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.
 מבארת הגמרא, יוסף מאי היא - מהו קידוש השם שהיה בו, דכתיב
 "ויהי כהיום הזה, ויבא הביתה לעשות מלאכתו", אמר רבי יוחנן,
 מלמד ששניהם לדבר עבירה נתבוננו - שאף יוסף חשב בתחילה לעבור
 עמה עבירה, ומלאכתו הכוונה לתשמיש. ויבא הביתה לעשות
 מלאכתו, נחלקו בביאורו רב ושמואל, חד אמר, לעשות מלאכתו
 ממש, וחד אמר, לעשות צרכיו - תשמיש נכנס. ואין איש מאנשי
 הבית שם בבית וגו', וכי אפשר שבת גדול בביתו של אותו רשע -
 פוטיפר, שהיה שר גדול, לא היה בו איש. הנא דבי רבי שמעון, אותו
 היום, יום חנם היה, והלכו בולן לבית עובדת פוככים שלהם, והיו
 אמרת להן, חולת היא, ואינה יכולה לילך עמכם, אמרת, אין לי יום
 שניצוק לי יוסף לתשמש כיום הזה. ונתתפשוהו בבגדו לאמר וגו',
 באותה שעה, באתה דיוקנו - צורת פניו של אביו יעקב, ונראתה לו
 בחלון, אמר לו, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד, ואתה
 ביניהם, וכי רצונך שיפחה שמך מביניהם, ותקרא רועה זונות, דכתיב
 'רועה זונות, ואבד הון' - שם טוב, שהוא יקר מכל הון. מיד, ויתשב
 באיתן קשתו, אמר רבי יוחנן, משום רבי מאיר, ששכתה קשתו -
 שכבת זרע, שהיא יורה כחץ מקשת, לאיתנו - למקומו כבראשונה.
 ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, ויפוצו מלשון נפיצה
 ושפיכה, שהיוצא והצד "מתחלפין, ורעו ידיו", מלמד ששני ידיו פתוחות,
 נשען עליהם, בכדי שיתייסר, והוא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף
 יצרו, ויצא שכתב ורעו מפי ציפורי ידיו. בהמשך הפסוק כתוב,
 'מדי אביו יעקב/ פירוש, מי גרם לו שיתקן על אבני אפוד, אלא
 אביו יעקב - מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו,
 ומחמת זה נמנע מחטא. 'משם רועה אבן ישראל', מפרשת הגמרא,
 'משם רועה' משם זכה, ונעשה רועה של ישראל, שנאמר 'רועה
 ישראל - הקב"ה. שהוא רועה ישראל האומות, נוהג בצאן את יוסף' ויש
 לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'צאן יוסף' מחזורים, כלומר,
 ישראל, הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי
 שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות
 באבן מאבני ישראל.
 תנא, הוה ראי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים, בדרך שיצאו מיעקב
 אביו, שנאמר 'אלה תולדות יעקב יוסף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן
 היה ראי לצאת מיוסף, אלא מחמת שיצא שכתב ורעו מפי ציפורי
 ידיו, לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, ואף
 על פי כן, יצאו אותם עשרה שהפסיד מביניהם אחיו, וכולן נקראו על
 שמו של יוסף, שנאמר 'ובני בנימין, בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי
 וראש מופים וחופים וארן וגו', 'בלע' שנכלע יוסף בין האומות, 'ובכר'
 בכור לאמו היה, 'ואשבל' ששכח אל, 'גרא' שגר באכסניות - בארץ
 נכריה, 'ונעמן' שנעים ביותר, 'אחי' וראש אחי הוא וראשי הוא,
 'מופים' וחופים הוא לא ראה בחופתו, ואני לא ראיתי בחופתו,
 'וארן' שירד לבין אומות העולם, אבא דאמר, 'וארד' שפניו דומין
 לוורה.
 אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בשעה שאמר לו פריעה
 ליוסף, 'ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', שהשליטו על ארץ
 מצרים, אמרו איצטנני פריעה - חכמים החווים בכוכבים ויודעים
 חכמת המזלות, לפרעה, וכי עבד שלקחו רבו בעשרים כסף - שבמחיר
 נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, תמשילוהו עלינו. אמר להן
 פריעה, נגנוני - גונו מלכות אני רואה בו, בחכמה וגבורה ויפוי. אמרו
 לו, אם בן שראוי למלוכה, יהא יודע שבשבעים לשון, בא גבראאל,
 ולמדו שבועים לשון, לא הוה קנמר - לא עלה ביד יוסף ללמד, הוסיף
 לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, ולמד, שנאמר, "עדות
 ביהוסף שמו - ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף
 שלא חטא, בצאתו על ארץ מצרים, (שפת לא ידעתי אשמע)",

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים, שמסודרין שם שמות נשיאי
 ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא
 כך, ראובן שמעון יהודה יששכר ובלן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך
 חלוקין באבני אפוד, אלא, בדרך שחלוקין בחומש שני - ספר שמות,
 בתחילתו, ומפרשת הברייתא ביצה, בני לאח בסדרן - בסדר שנולדו,
 על אבן אחת, בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן, ובני שפחות באמצע
 - בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר,
 באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר
 הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר ובלן באחת, בנימין דן נפתלי
 גד אשר יוסף בשניה, ואלא מאי אני מקיים במה שנאמר 'פתולדותם',
 לומר שנכתבו בשמותן שקרא להן אביהן יעקב, ולא בשמות שקרא
 להן משה בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו ראובן ולא ראובני,
 שמעון ולא שמעוני, דן ולא דני, גד ולא גדני. הרי שבין לתנא קמא,
 ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת
 הגמרא תיובתא דרב כהנא תיובתא.
 שואלת הגמרא, ואלא, אם כן שנדרו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה
 מאי 'והחציו' אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא
 תנא, חציו של מול הר גריזים, מרובה באנשים מחציו של הר עיבל,
 מפני שליו - זקני שבט לוי למטה עם הארון, בין שני ההרים, והוה מה
 שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אותו חצי המיוחד במיעוט,
 המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה,
 אדרבה, מפני שליו למטה, בצרי להו - נתמעטו להם אותם שבהר
 גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת
 הגמרא הכי קאמר, אף על פי שליו למטה, אף על פי כן חציו של הר
 גריזים מרובה, מפני שבני יוסף היו עמקם שהיו מרובים.
 ומניין שהיו בני יוסף מרובים, שנאמר "וידברו בני יוסף את יהושע
 לאמר, מרוע נתתה לי נחלה גדול אחד ואחד ואני עם רב,
 ואמר אליהם יהושע, אם עם רב אתה עלה לך העירה", הרי לנו שהיו
 מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך העירה'
 אמר להן, לבן והחבאי עצמכם ביערים, מקום שאין מצויים אנשים.
 בכדי שלא תשלוט בכם עין הרע. אמרו ליה בני יוסף ליהושע, ורעה
 דיוסף, לא שלטא ביה עינא בישא - לא שולטת בו עין רעה, דכתיב
 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין', ואמר רבי אבהו, אל תהי קורא
 עלי עין, אלא עלי עין - שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין
 עלה ושולטת עליהם. רבי יוסי ברי חנינא אמר, מהכא - מברכת
 יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר
 שם 'וידגו לרוב בקרב הארץ' - כלומר, שיהיו כדגים, מה דגים שבים,
 מים מכסין עליהן, ואין העין שולטת בהן, אף ורעו של יוסף, אין
 העין שולטת בהן.
 חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים
 אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים
 וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי הני
 חמשים אותיות - בתמידה, הרי לפי החשבון חמשים נבי - פחות חמשה
 הויין - דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים
 ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב
 בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, אמר רבי יצחק, יוסף, הוסיפו
 לו אות אחת בשמו, שנאמר 'עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ
 מצרים', וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד. והוסף. מתקנה לך רב נחמן
 בר יצחק, הרי 'פתולדותם' בעינין - שמשמעו שצריך לכתבן, כפי
 השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא
 שמו על ידי אביו, ולא 'הוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירצו של רבי יצחק,
 ומתרצת, אלא, כל התורה כולה בנימין כתיב חסר יו"ד, והכא שצריך
 לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב בנימין שלם - מלא. בשני יו"ד, דין,
 דכתיב 'ואביו קרא לו בנימין', וזה משלים מספר האותיות לעשרים
 וחמש.
 אמר רב חנא בר בינא, אמר רבי שמעון חסידא, יוסף שקדוש שם
 שמים בפרהסיא במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערה בסתה, ועמד

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין, וְיָרַד לִים תַּחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שֵׁם בְּנֵימִין צִעִיר רוֹדֵם',
אֵל תִּקְרִי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רָד יָם', וְהָיוּ שְׂרֵי יְהוּדָה רוֹנְמִים אוֹתָם בִּאֲבָנִים,
מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ הֵם לִירֵד תַּחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּחֲמִשָּׁךְ הַפְּסוֹק 'שְׂרֵי יְהוּדָה
רוֹנְמָתָם, לְפִיכָף שִׁירַד בְּנֵימִין תַּחֲלִילָה, וְכָה שִׁבְטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין הִצְדִּיק,
וְנִעְשָׂה אוֹשְׁפִיזִיכֶן - בַּעַל מֶלֶךְ לְגִבּוֹרָה - לְשִׁכְנָהּ, שְׁבִית קוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים,
שֶׁבוּ שׁוֹרָה הַשְּׁכִינָה, בְּנוֹי בַּחֲלָק, שֶׁנֶּאֱמַר עַל בְּנֵימִין, 'וְכֵן בְּתַפְּיוֹ שָׁבֹן
הַקֶּבֶה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא בָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כִּךְ הָיָה, שִׁבְטוֹ זֶה אוֹמֵר
אֵין אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלִילָה לִים, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תַּחֲלִילָה לִים, קָפִין
נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב נִשְׂאִי שִׁבְט יְהוּדָה, וְיָרַד לִים תַּחֲלִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר
"כִּכְבוֹנִי בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמֶרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל - שִׁזְרָאוֹ לְסוּמּוֹן עַל ה'
יַתְבָּר, וּכְחָשׁוּ בִּאֲמוֹנָתָם בּוֹ, וַיְהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" - אֲבָל יְהוּדָה יָרַד
לִים, עַל יַד־יָד שִׁבְטָהּ בּוֹ יַתְבָּר. וְעָלָיו - עַל נַחֲשׁוֹן, מִפְּרָשׁ בְּכָפְלָה -
בְּתוֹבִים, בְּסֹפֶר תַּחֲלִים, 'הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מִים עַד נַפְשִׁי,
מִכַּעֲתִי בִּינֹן - טִיט) מְצוּלָה וְאֵין מַעְמִיד בִּאֲתִי בַּמַּעֲמִיק מִים וּשְׁבֻלָּת -
שִׁטָּף חֲזוֹק שִׁטְפָתִי וְגו', אֵל תִּשְׁמָעֵנִי שְׁבֻלָּת מִים, וְאֵל תִּכְלָעֵנִי מְצוּלָה
וְגו', שִׁבְשֵׁב מִהַקֶּבֶה שֶׁלֹּא יִטְבַּע בִּים. וְהָיוּ קִידוֹשׁ הַשֵּׁם שְׁהִיָּה אֲצֵל
יְהוּדָה, שֶׁמִּשְׁבְּטוֹ יָרַדוּ תַּחֲלִילָה לִים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מוֹשֶׁה מֵאֲרִיךְ בְּתַפְלָה, אָמַר לוֹ הַקִּדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
יְרִידִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכַּעֲתִי בִים, וְאַתָּה מֵאֲרִיךְ בְּתַפְלָה לִפְנֵי, וְאֵין זֶה
שֶׁעַה רְאוּיָה לְכַךְ, אָמַר לִפְנֵי, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכֵן בִּידֵי לַעֲשׂוֹת,
אָמַר לוֹ "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מִקְדָּשׁ וְנִטָּה אֶת
יָדְךָ עַל הֵים, וּבִקְעָהוּ וְגו'". לְפִיכָף שִׁירַד שִׁבְט יְהוּדָה תַּחֲלִילָה לִים, וְכָה
יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל - מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הִתְהַלַּךְ
יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ - שִׁקְדוֹשׁ הַקֶּבֶה' לְשִׁבְט יְהוּדָה, לְהוֹיֹת יִשְׂרָאֵל תַּחַת
מְשָׁלֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה, מִה פִּעֻס הִתְהַלַּךְ יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל
מְשָׁלֹתָיו, מִשּׁוּם דְּהֵימָם רָאָה וְיָנִים' שֶׁהֵם רָאָה שִׁקְדוֹשׁ שֵׁם שְׁמִים,
לִירֵד תַּחֲלִילָה לִים, מִחֲמַת כֵּן נִס וְנִבְקַע מִפְּנֵיהֶם, וְלֹא הִטְבִּיעִים.

הַגְּמָרָא חוֹרֵת לַעֲנִין הַבְּרִכוֹת וְהַקְּלָלוֹת בַּהֲרַג גְּרִיזִים וְהָרַע עֵיבֵל, תַּנְיָא, רַבִּי
אֶלְעִזָּר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לֹמֵר שֶׁכָּל בְּנֵי לֵוִי הָיוּ לְמִטָּה עִם
הָאֲרוֹן, בֵּין הָהָרִים, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁכָּכָר נֶאֱמַר בְּתוֹרָה
שִׁיחִיו לְמַעַלָּה עַל הָהָר, שֶׁשִּׁבְט לֵוִי הוּא מִבֵּין אֵלּוֹ שֶׁנִּצְטוֹ לַעֲמֹד עַל הָר
גְּרִיזִים, וְאִי אֶפְשָׁר לֹמֵר שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם לְמַעַלָּה עַל הָהָר, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר

בְּתוֹרָה, שֶׁכָּכָר נֶאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהָיוּ לְמִטָּה עִם הָאֲרוֹן, הָא בְּיָד
- אֵין יִתְשִׁיבוּ שְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת זֶה עִם זֶה, אֲלָא צִירָךְ לִפְרֹשׁ שׁוֹקֵנִי בְּהוֹנָה
וְלִוְיָהּ הָיוּ לְמִטָּה, וְהַשָּׂאָר שֶׁמִּבְנֵי לֵוִי, הָיוּ לְמַעַלָּה. רַבִּי יִשְׁשִׁיָּה אוֹמֵר
לִישֵׁב הַפְּסוֹקִים בְּאוֹפֶן אַחֵר, שֶׁכָּל בֶּן לֵוִי הָרָאוּ לְשֵׁרֵת בְּמִשְׁכַּן לְשֹׁאֵת
אֶת הָאֲרוֹן, דִּהְיִינוּ מִבֵּין שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים, הָיָה לְמִטָּה, וְהַשָּׂאָר
לְמַעַלָּה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ - כָּל יִשְׂרָאֵל וְהוֹלִים, לְמִטָּה הָיוּ עוֹמְדִים
בֵּין הָהָרִים, חֲצִים מֹלֵה הָר גְּרִיזִים וְחֲצִים מֹלֵה הָר עֵיבֵל, וְהוֹלִים בִּינֵיהֶם, וְלֹא
עָלוּ כָּלִל לַהָרִים, אֲלָא שֶׁהָפְכוּ פְּנֵיהֶם בְּלִפְנֵי הָר גְּרִיזִים, וּפְתָחוּ בְּכַרְכָּה,
וְלֹאֲחֵר מִכֵּן, הִפְכוּ פְּנֵיהֶם בְּלִפְנֵי הָר עֵיבֵל, וּפְתָחוּ בְּקַלְלָה. שׁוֹאֵלֵת
הַגְּמָרָא לְרַבִּי, אִם כֵּן מֵאִי עֵל' - אֵין יִתְפָּרֵשׁ לִפְנֵי רַבִּי מִה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה
עַל' הָר גְּרִיזִים וְעֵל' הָר עֵיבֵל, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁהָיוּ צָרִיכִים לַעֲמֹד עַל הָהָרִים
מִמֶּשׁ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, שֶׁלְרַבִּי הַמִּילָה עֵל' מִתְפָּרֶשֶׁת בְּסִמּוֹךְ - לִידָה.
וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא מִקּוֹם נוֹסֵף שֶׁמִּצְאָנוּ שְׂרָבִי מִפְּרָשׁ כִּךְ אֶת תִּיבַת עֵל',
בְּדִתְנִיָּא, 'וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֶכֶת שֶׁל לַחֵם הַפָּנִים, לְבֹנָה וְכָה', רַבִּי אוֹמֵר,
עֵל' פִּירוּשׁוֹ בְּסִמּוֹךְ - שֶׁהַלְבוּנָה לֹא הָיְתָה עַל מַעֲרַכַת הַלַּחֵם מִמֶּשׁ, אֲלָא
עַל הַשְּׁלַחֵן בְּסִמּוֹךְ לַלַּחֵם. וּמִפְּרָשׁ רַבִּי אֶת דְּבָרָיו, אֲתָה אוֹמֵר שֶׁעֵל'
פִּירוּשׁוֹ בְּסִמּוֹךְ, אִי שֶׁמָּא אֵינוֹ אֶלָּא עֵל' מִמֶּשׁ, אִי אֶפְשָׁר לֹמֵר כֵּן, שֶׁהָיוּ
בְּשִׁהוּא אוֹמֵר וְסִבּוֹתָ עַל הָאֲרוֹן אֶת הַפְּרוֹכֶת הָיוּ אוֹמֵר עַל כְּרַחֲךָ
שֶׁעֵל' הַכּוֹנוּהָ בְּסִמּוֹךְ, שֶׁהָיוּ הַפְּרוֹכֶת לֹא הָיְתָה מִמֶּשׁ סִיבּוֹךְ עַל הָאֲרוֹן,
אֲלָא מִחִיצָה הַמְבַדֶּלֶת כְּנַגְדּוֹ.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם בְּלִפְנֵי הָר גְּרִיזִים וּפְתָחוּ בְּכַרְכָּה, בְּרוּךְ
הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלּוֹ וְאֵלּוֹ עוֹנִין אָמֵן. הִפְכוּ פְּנֵיהֶם
בְּלִפְנֵי הָר עֵיבֵל וּפְתָחוּ בְּקַלְלָה, אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, וְאֵלּוֹ
וְאֵלּוֹ עוֹנִין אָמֵן כו'. תִּנּוּ רַבֵּנָן, בְּרוּךְ בְּכָלֵל, בְּרוּךְ בְּפָרֵט - כָּל הַבְּרִכוֹת
שֶׁנֶּאֱמָרוּ בַּהֲרַג גְּרִיזִים, נֶאֱמָרוּ גַם בְּאוֹפֶן שְׁכּוֹלֵל אֶת כּוֹלֵם, וְגַם בְּפִירוּשׁ כָּל
אַחַת וְאַחַת, בְּשִׁאֲמָרוֹ 'בְּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, נִכְלָלוּ
בּוֹה כָּל הַבְּרִכוֹת, שֶׁהָיוּ כּוֹלֵם קִיּוֹם דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הֵם, וְאִמְרוּ גַם כֵּן בְּפִירוּשׁ
כָּל אַחַת וְאַחַת, 'בְּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמִסְכָּה, הָרִי פֶּרֶט, וְכֵן
כּוֹלֵם. וְכֵן כָּל הָאֲרוּרִים אֲרוּר בְּכָלֵל אֲרוּר בְּפָרֵט - נִכְלָלוּ כּוֹלֵם בְּאִמְרָם
'אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה, וְנֶאֱמָרוּ גַם כֵּן בְּפִירוּשׁ, כָּל אֲרוּר
וְאֲרוּר בְּפִנִּי בְּפִנִּי עֲצָמוֹ. וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה נֶאֱמָרוּ עֲלֵיהֶם שְׁטַעוֹנִים
אַרְבַּעַת דְּבָרִים, וְאֵלּוֹ הֵן, לְלִמּוּד, וְלִלְמֹד, לְשִׁמּוּר, וְלַעֲשׂוֹת, הָרִי

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה סיון, בו כותב אשר מציעים לו נכבדות, ולהמענה שלו שרוצה להמשיך בלימוד תורה"ק, ענוהו אשר גם מצד השני מסכימים על זה.

ובאם יתברר שכן הוא (אשר יסכימו שמשך זמן חשוב ימשיך לימודו בישיבה, לימוד תורת הנגלה ותורת החסידות גם יחד), יש להתענין בההצעה, והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית ינחהו בטוב לפניו באמת.

הכתוב לעיל שמצד השני מסכימים לזה, מובן שלכל לראש צריכה להיות החלטה תקיפה מצדו הוא, שלא רק שימשיך ללמוד בהתמדה ושקידה אלא אדרבה עוד יוסיף בזה, ועיין הלכות ת"ת לרבנו הזקן ריש פרק ג': גם אחר הנשואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה וכו', והני"ל אמור בהנוגע לאלו שענינם עסק וכיו"ב ועאכו"כ בהנוגע לזה שבחר בחלק היפה להיות תורתו ואומנתו ומשרת בקדש.

תקותי חזקה שנוסף על לימוד בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובדא"ח, שומר גם שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים אין ענין אחד מוציא את השני, וכמובן כגו"ד אשר בהשתלשלות מכני"ל מטה מטה נעשה הענין דחילוק טלית וציצית (כמבואר בדירושי דא"ח דשי"ק דאזלינן מני"ל) אלא שבזה אין קדושה כלל בטלית משא"כ וכו'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד א

תוספות

רש"י

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שניה ברייתא במכילתין משל למה
הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר
לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו
עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן
אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך

שהיו עומדים צהובין נעדר אביהן אמר לון
בני מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא
לכבוהי אף אני לא אקפח את שכרם מה
שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה
לים ששרתה שכנה בחלקו שנאמר וכו'
ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה
למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין
רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר
בלשצר והלבישו לדניאל ארנונא (מילא ה) :
א"י אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי
ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון
כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני
מקיים הדין תניה נגד הכהנים והלוים
כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה
מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן
והכהנים הלוים בני צדוק (ויסמית 19):

מאי על על בסמוך כדנתיא רבי אומר
וכו'. האי דלא מייתי מתניתין
בפרק שתי הלחם (מנחות 15) אבא שאל
אומר שם היו נותנין בדיכי לבונה של
לחם הפנים ואטפחים ריח באמצע קאי
שהיו נותנין בדיכי לבונה של לחם הפנים
אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על
המערכת לבונה וזה אמר להם והלא
כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר
משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך
ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי
התם אבא שאל ואמרי על ממש והכי
משמע נמי בהקומץ רבה (ספ 15) כל היבא
דאיבא למימר על ממש דאמר' ועל
ממש דבעי שם רבי יצחק איברם
שסרוך בצדי מערכה מהו אליבא דמאן
דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל
העצים כתיב (מ"מ) הכא כולי עלמא
מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המבכרין
על הר גריזים ממש והמקללים על הר
עיבל כדאמרין בירושלמי יכול אלו
שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו
שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד
לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו
אומרים ברכות ואלו אומרים

קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר
עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמר אלו ואלו
היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד שמהו שהיו אומרים ברכות
היו עונין אחר הברכות והקללות אמן (ספ 17) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחמה וכן בפרק תמיד
נשחט (פסחים 77) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להבא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאיני הבא דגזירת הכתוב
היא וכדפרישית ובידיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהדיא דפרק שתי הלחם (מנחות 15) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתיים של שבע שבע (ואמר רבי)
רואין את העלינות כאילו אינן והוא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך וגבי בדיכי לבונה טעמא נמי כיון
דמשמע על בסמוך דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרסו הלחם ועוד ודכי (יהיב) בסמוך (והיו) דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרין בכל המנחות באות מצה (ספ 18) גבי כבשי עצרת דכתיב הניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כביש על
גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חכנאי אומר אמר מניח הלחם
בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ומנציא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין וכן לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא
מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דנתיא וכו' :

רבי

אושפיון לנבירה. שביט קרשי הקדשים בגוי בחלקו: **בכחש** אפרים. שירא
לסמוך עליו וכחשו באמנותם: **רד עם אל**. ירד בים על שקטח בהקב"ה:
ישראל ממשלותיו. דיהודה, שנתקדש למשול ביה: **שכבר נאמר לוי**
למעלה. משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה: **שכבר**
נאמר לוי למטה. בספר יהושע (ח)

בדכתיב וכל ישראל וקניו עומדים מזה
ומזה לארון נגד הכהנים והלוים, אלמא
כהנים ולוים למטה היה: **הראוי לשרת**.
לשאת את הארון, דהינו מן שלשים ועד
90 משמים: **למטה**. אצל הארון: **אלו**
ואלו. ישראל ולוים למטה היו בדכתיב
בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר
עיבל. שכתב משה בתורה על בסמוך
בדמפרש ואזיל: על בסמוך. שהיה מושב
שני בדיכי לבונה בין שני הסדרים: **וסבות**
על הארון. על ברחק לאו על ממש,
דהאי ממצה הואי פרכת ולא היה סקר:
ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות
והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל
בכלל ופרט, ברוך אשר יקים את דברי
התורה הזאת ארוך אשר לא יקים, הרי
בכלל, וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארוך,
ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארוך
אשר יעשה פסל ומסכה, וכן כלן ללמוד
וללמוד לשמור ולעשות. כל המצות כלן
טעונות ארבעה אלה, ולמדתם אותם
ושמרתם לעשותם, וכתוב ולמדתם אותם
את בניכם וגו', הרי כאן ארבע מצות לכל
מצוה, ועל ארבעתן נמסרו ארוך וברוך
בכלל ופרט, ברוך אשר ילמדו ארוך אשר
לא ילמדו, וכן ללמד וכן לשמור וכן
לעשות, בכל אחד ארבע ברייתות, ברית
לברוך בכלל ברית לברוך בפרט, ברית
לארוך בכלל ברית לארוך בפרט: (ספ 19) שתי
שתי (ע"פ) **ארבע וארבע**. ארבע ברייתות
ללמוד וארבע ללמד הרי שמונה: **שמונה**
ושמונה. הא איכא עוד שמונה לשמור
ולעשות: **וכן כסיני**. כשנאמרו כל המצות
למשה נתנו כלן בארוך וברוך בכלל
ופרט: **וכן בערכות מואב**. כשאמרה
לשיראל בדכתיב (דברים 6) בעבר הירדן
בארץ מואב הואיל משה וגו': **שנאמר**
אלה דברי הברית וגו'. בתר קללות
וברכות כתיב מלבד הברית וגו', אלמא
בברית ערבות מואב בברכות וקללות כך
ברית בחורב, דהר גריזים ודהר עיבל לא
איצטריך לאתויי קרא, דעלה קאי ובה איירי. ושמרתם את דברי הברית הזאת
לא גרס ליה הקא:

ארבעים

היו הופכין פניהם וכו' ופולגא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התודה
נשחט (פסחים 77) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להבא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאיני הבא דגזירת הכתוב
היא וכדפרישית ובידיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהדיא דפרק שתי הלחם (מנחות 15) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתיים של שבע שבע (ואמר רבי)
רואין את העלינות כאילו אינן והוא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך וגבי בדיכי לבונה טעמא נמי כיון
דמשמע על בסמוך דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרסו הלחם ועוד ודכי (יהיב) בסמוך (והיו) דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרין בכל המנחות באות מצה (ספ 18) גבי כבשי עצרת דכתיב הניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כביש על
גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חכנאי אומר אמר מניח הלחם
בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ומנציא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין וכן לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא
מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דנתיא וכו' :

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לז עמוד ב

תוספות

רבי שמעון מוציא דור גרזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר דובר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתיים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי ו"ב ושמה ברית כנגד כל שבט ושבת ו"ב בארור ו"ב בכלל ו"ב בפרט דרי מ"ח בריתות ללמוד וללמוד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב

הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטרך למימר שליש דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דרבי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו (אמר ליה) בן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שזיה בכלל ויצא מן הכלל ללמוד לא ללמוד על עצמו יצא אלא ללמוד על הכלל כולו יצא אמר לו לא דבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה הובא בשני דברים אן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמרן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקום את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזון שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר בר הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חיאי למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפוקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חיאי בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפוקו בידו להחזיק ותחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קבלת ו) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ז):

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתר"ג מצות קצ"ח ריבוא ורבויות וחי' אלפים ריבואות ות"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלש ערבות והמשנים וחמש מאות בשביל ערבות אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלש אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משדיו אומרים ברכות היו

אומרים קללות ותלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אלו ואלו עונין ואומרים "אמן", אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים "אמן". מתני' ברכת

כהנים פיצד, במדינה אומר אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת. במקדש אומר את השם

ארבע, ארבע וארבע הרי שמונה, שמונה ושמונה הרי שש עשרה. וכן בסני, וכן בערבות מואב, ששנאמר: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו'" וכתוב: "ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'", נמצא ארבעים ושמונה בריתות על כל מצוה ומצוה. ר' שמעון מוציא הר גרזים והר עיבל, ומכנים אהל מועד שבמדרב. ובפלוטתא דהני תנאי, דתניא ר' ישמעאל אומר: כללות נאמרו בסני ופרטות באהל מועד. ר' עקיבא אומר: כללות ופרטות נאמרו בסני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב. ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון: אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים. אמר רבי: לדברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו ששנאמר משום ר' שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים. נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים. מאי בינייהו? אמר רב משרשיא: ערבא וערבא דערבא, איכא בינייהו. דרש ר' יהודה בן נחמני מותיבמניה דר' שמעון בן לקיש: כל הפרשה פולח לא נאמרה אלא בגואף וגואפת, "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה" וגו', ב"ארור" סגי ליה? אלא: זה הבא על הערנה והוליד בן והלך לבין אומות העולם ועבר עבודה זרה, אורוין אביו ואמו של זה ששך גרמו לו. תנו רבנן: ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה" וגו', מה תלמוד לומר? אם ללמד שתהא ברכה על הר גרזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר "אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים" וכתוב: "ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל"! אלא להקדים ברכה לקללה, יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות? תלמוד לומר: "ברכה" ו"קללה" ברכה אחת קודמת לקללה, ואין כל הברכות קודמות לקללות, ולהקיש ברכה לקללה, לומר לך: מה קללה בלויים, אף ברכה בלויים. ומה קללה בקול רם, אף ברכה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף ברכה בלשון הקודש. ומה קללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט. ומה קללה

ככתבו

עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדרך ואינה יודעת ענשו כמדה. משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא השיג גבול. מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש שקריו שתמות בבדיקת מים המרים, לוקח שחד להכות נפש לוקח שחד להיות עובד אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. מטה משפט גר יתום איני יודע לדרשו: יכול כל הברכות בלן קודמות לקללות. שייגמרו כל הברכות תחלה עד ברוך אשר יקום וגו' ואח"כ יפתחו בקללה: בלשון הקדש. בלשון קול קול ממש: מתני'. הכי גרסינו במתני', ברכת כהנים פיצד כו' במדינה אומר אותה שלש ברכות. שמשפטיקן הבהנים בין פסוק לפסוק וענין העבור אמן. במקדש ברכה אחת. לפי שאין עונין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק. והכי מפרש בגמרא:

רש"י

ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלתא וזמני מ"ח היו: **מוציא הר גרזים.** לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: **ומכנים אהל מועד.** שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה בשוב ולמדו כל התורה בכותבי וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא טו) כללות נאמרו בסני. בסתם נאמרה תורה בסני ולא נפרשה לו, כגון בסני נאמר (שמות ט) וכתבת עלי את עולותיו ואת שלמיו ולא פרש מתן דמים כיצד הקטרת אימורים והפשט ונתתו וקליל של עולה, ובספר ויקרא באהל מועד פרשה: ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה לישראל. ת"ק סביקא ליה בר' ישמעאל, הלכך הר סיני ואהל מועד חדא היא. ר' שמעון ס"ל בר"ע הלכך תרי נינהו: ר"ש ברבי יהודה אומר ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד של שש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים כמנן שהיו (בסיני) ובמדבר) שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו. ה"ג בתוספתא (פ"ח ט"ז) א"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים. ויש בכל אחת של שש מאות אלף ושלש אלפים חמש מאות וחמשים: מאי בינייהו. מאי מוסיף רבי ובמאי פליגי: אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. אם נעשה כל אחד ערב על ערבותו של חברו או לא, רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חברו אלא שישמרו את המצוות. נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד, אבל לא נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבותו של חברו אלא על חובתו של חברו, ואתא רבי למימר לדברי ר' שמעון שבא למנות את בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים ושמונה בריתות של ששים רבוא לכל אחד, ובכל אחד האלה יש ששים רבוא שכלם נתעברו זה בזה על חובם ועל ערבותם, נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ששים רבוא בשביל חובות של חברו, וכל אחד מששים רבוא הקלו קבל עליו בריתות ששים רבוא בשביל ערבות שנתעברו אחיו על חבריהם. וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים: כל הפרשה. של הר גרזים לא נאמרה אלא בגואף וגואפת: בסני סגי ליה. בתמיה, כופר בעקר הוא וסגי ליה בראור: אלא זה הבא על הערנה. אשת איש והוליד ממנו, ומתוך בשתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא הולך לבין העובדי כוכבים ועובר עבדות כוכבים, אורזים אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה, וכן דורש את כלל כל אחת לפי פשטה. אותו ש עריות כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כלם באשת איש ולמימם בתרי אורי, שוכב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת, מקלל אביו ואמו הבא על אשת איש מולד באביו ובאמו שגדלו גדולין רעים בביתם, משנה

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

ואחד מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכתרו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכתרו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, ארבע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', וְאַרְבַּע, בחלק המצוה של 'ללמד', הרי שמונה בריתות. ומסכמת הגמרא, שמונה בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, ושמונה בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', הרי שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וכן בסיני, כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וכן פְּעֻרָבוֹת מוֹאָב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, שְׁנַאֲמַר בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגו', מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (ובתיב) וְשִׁמְרָתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגו', נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שבתורה. רבי שמעון היה מוציא ממנין הבריתות, את הברית שבהר גריזים וְהַר עֵיבֶל, מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנוכח בפרשה, ויִכְבְּשִׁים במקומן את הברית שנכתרה בִּאֱהֶל מוֹעֵד שְׁכַנְּמֶדְבָּר, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכתרה באהל מועד, אומרת הגמרא, וּבְפִלּוּגָא דְהֵינִי תִּנְיָא - מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, דְּתִנְיָא, רבי ישמעאל אומר, בְּלִלּוֹת נִאֲמָרוּ בְּסִינִי - בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, וּפְרָטוֹת בִּאֱהֶל מוֹעֵד - באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. רבי עקיבא אומר, בְּלִלּוֹת וּפְרָטוֹת שניהם נאמרו בסיני, ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו וְנִשְׁנִי מפי הקב"ה למשה בִּאֱהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל פְּעֻרָבוֹת מוֹאָב. תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, וְאִין לָךְ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה, שְׁכַתּוּבָה בַּתּוֹרָה, שְׁלֹא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עבו אמר משום רבי שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכתרו עליה ארבעים ושמונה בריתות, של שש מאות אלף ושלש מאות אלפים וחמש מאות וחמשים, נמצא, לכל אחד ואחד מישראל, ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלש מאות אלפים וחמש מאות וחמשים. ומבארת הגמרא מאי בינייהו - בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, אמר רב מושך שיא, עֲרָכָא וְעֲרָכָא דְעֲרָכָא, אִיכָא בִּינֵיהוּ - שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חברו, אבל לא ערבותו של חברו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חברו לכל אחד מישראל.

דַּרְשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחֲמָנִי כְּתוּבָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפְּרָשָׁה בּוֹקֶה שֶׁל הָאֲדוּרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּהַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבֶל, לֹא נִאֲמָרָה אֶלָּא בְּנוֹאֲפָה וְנוֹאֲפָתָה - הבא על אשת איש. וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אֲדוּר הָאֵשׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֶּכֶה וְגו', ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי בְּאֲדוּר סִנִּי לִיָּה, והרי הוא כופר בעיקר. אֵלָּא, זֶה הָבָא עַל הָעֲרֻוָּה - אשת איש, והוליד בן ממזר, וְהִלָּךְ אותו הבן לְבִין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, וְעָבַד עֲבֹדֹת בּוֹכְבִּים, אֲדוּרִין אֲבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שְׂבָךְ גִּרְמוֹ לוֹ, וכן על דרך זה יתפרשו כל האדורים שבפרשה.

תנו רבנן, נאמר בתורה בפרשת ראה, וְיִנְתַּתָּה אֶת הַבְּרִכָּה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבֶל וְגו', מִזֶּה תִּלְמֹד לִזְמַר, אִם לִלְמַד שֶׁתִּהְיֶה בְּרִכָּה עַל הַר גְּרִיזִים וְקְלָלָה עַל הַר עֵיבֶל, הרי כבר נאמר בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְכַרְךָ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים, וְכִתִּיב 'וְאֵלֶּה יַעֲמִדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבֶל, אֵלָּא, לְהַקְדִּים בסדר האמירה בְּרִכָּה לְקָלָה - שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. יָבֹול וְיִהְיוּ כָּל הַבְּרִכּוֹת קוֹדְמוֹת לְקָלָלוֹת - שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, תִּלְמֹד לִזְמַר 'ראה אנכי נותן לפניכם היום בְּרִכָּה וְקָלָלָה, בְּרִכָּה אַחֶת קוֹדְמָה לְקָלָלָה, וְאִין כָּל הַבְּרִכּוֹת קוֹדְמוֹת לְקָלָלוֹת. ועוד למדנו מפסוק זה, וְלִהְיֶיךָ בְּרִכָּה לְקָלָלָה, לִזְמַר לָךְ, מִזֶּה קָלָלָה בְּלוֹיִם - נאמרה על ידי הלויים, אֵף בְּרִכָּה בְּלוֹיִים. ומה קָלָלָה נאמרה בְּקוֹל רֶם, אֵף בְּרִכָּה בְּקוֹל רֶם. ומה קָלָלָה בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אֵף בְּרִכָּה בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ומה קָלָלָה בְּכָלֵל וּפְרָט - שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, אֵף בְּרִכָּה בְּכָלֵל וּפְרָט. ומה קָלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאִמְרִים אֲמֵן על כל קללה וקללה, אֵף בְּרִכָּה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאִמְרִים אֲמֵן על כל ברכה וברכה.

משנה. בְּרִכַּת בְּהִנִּים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, בִּיצֵד נאמרת. בְּמִדְיָה - מחוץ לבית המקדש, אִמְרָה אוֹתָהּ הַכּוֹחַ שֶׁלֹּשׁ בְּרִכּוֹת - שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', וּבְמִקְדָּשׁ שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא כְּבָרָכָה אַחֶת.

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, שְׁכַמְקָדָשׁ אִמְרָה הַכּוֹחַ אֶת הָשֵׁם שֶׁבְּבִרְכַּת כְּהִנִּים

ארבע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכתרו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכתרו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, ארבע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', וְאַרְבַּע, בחלק המצוה של 'ללמד', הרי שמונה בריתות. ומסכמת הגמרא, שמונה בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, ושמונה בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', הרי שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וכן בסיני, כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וכן פְּעֻרָבוֹת מוֹאָב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, שְׁנַאֲמַר בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגו', מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (ובתיב) וְשִׁמְרָתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגו', נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שבתורה. רבי שמעון היה מוציא ממנין הבריתות, את הברית שבהר גריזים וְהַר עֵיבֶל, מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנוכח בפרשה, ויִכְבְּשִׁים במקומן את הברית שנכתרה בִּאֱהֶל מוֹעֵד שְׁכַנְּמֶדְבָּר, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכתרה באהל מועד, אומרת הגמרא, וּבְפִלּוּגָא דְהֵינִי תִּנְיָא - מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, דְּתִנְיָא, רבי ישמעאל אומר, בְּלִלּוֹת נִאֲמָרוּ בְּסִינִי - בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, וּפְרָטוֹת בִּאֱהֶל מוֹעֵד - באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. רבי עקיבא אומר, בְּלִלּוֹת וּפְרָטוֹת שניהם נאמרו בסיני, ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו וְנִשְׁנִי מפי הקב"ה למשה בִּאֱהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל פְּעֻרָבוֹת מוֹאָב. תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, וְאִין לָךְ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה, שְׁכַתּוּבָה בַּתּוֹרָה, שְׁלֹא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עבו אמר משום רבי שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה, שלא נכתרו עליה עם כל אחד מישראל, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה לקיים התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכתרו עם כל אחד

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 **בְּתָבוּ** – י"ד ה"א ו"א ה"א, וּבְמִדְיָהּ אומר את השם בְּכַנּוּי – אדני.
2 וחילוק נוסף, שֶׁבְּמִדְיָהּ הַחֲנִינִים נוֹשְׂאִים – מגביהים אֶת יְדֵיהֶן בשעת
3 ברכת כהנים רק עד כִּנְיָ בְּתַפְיָהּ, וּבְמִקְדָּשׁ שְׂמוֹכִירִים את השם
4 המפורש, ועל ידי כך שכנה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את
5 ידיהם עַל גְּבִי רִאשִׁיהֶן, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, חוץ
6 מִבֶּהֱן גָּדוֹל, שְׂאִינוּ מְגַבִּיהָ אֶת יְדֵיו לְמַעַל מִן הַצִּיץ – משום כבוד
7 השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק ואומר, שאף בֶּהֱן גָּדוֹל מְגַבִּיהָ
8 יְדֵיו לְמַעַל מִן הַצִּיץ. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם
9 בשעת ברכה, שְׁנֵאמַר, "וַיֵּשֶׁא אֶהָרִן אֶת יְדָיו אֶל הָעָם, וַיִּבְרַכֵּם".
10 גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה

11 הגמרא מקור לכך, תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר לענין ברכת כהנים "בֶּה תִּבְרְכוּ את
12 בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.
13 מבררת הברייתא, אֲתָה אומר שיש לברך בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, או אִינוּ –
14 אולי אין זו כוונת הכתוב אֲלֵא שִׁיבְרְכוּ בְּכָל לָשׁוֹן, ומבארת הברייתא,
15 שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', נֶאֱמַר בָּאן בברכת כהנים
16 'בֶּה תִּבְרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ לגבי ברכות הר גריזים 'אֲלֵהָ עִמָּדִי לְבָרֵךְ
17 אֶת הָעָם, מִה לְהֵלֵךְ בהר גריזים הברכה היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אֲף
18 בָּאן ברכת כהנים היא דווקא בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. רבי יהודה אומר, דין זה
19 אִינוּ צָרִיךְ להלמד בגזירה שוה, שֶׁהִי הוּא אומר 'בֶּה' תברכו, ומשמעות
20 תיבת 'בֶּה' שאין יוצאים ידי חובה עַד שִׁיאָמְרוּ בְּלָשׁוֹן הַתָּה.

21 מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תִּנְיָא אִידָּהּ, שיש
22 ללמוד מהפסוק "בֶּה תִּבְרְכוּ את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת
23 דווקא בְּעַמִּידָהּ. מבררת הברייתא, אֲתָה אומר שיש לברך בְּעַמִּידָהּ, או
24 אִינוּ אֲלֵא אֶפִּילוּ בִישִׁבָהּ, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נֶאֱמַר בָּאן
25 בברכת כהנים לשון ברכה 'בֶּה תִּבְרְכוּ', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ בברכות הר גריזים
26 לשון ברכה 'אֲלֵהָ עִמָּדִי לְבָרֵךְ', מִה לְהֵלֵךְ בברכות הר גריזים יש
27 לאומרם בְּעַמִּידָהּ, שהרי כתוב 'עַמָּדִי', אֲף בָּאן בברכת כהנים היא
28 דווקא בְּעַמִּידָהּ. רבי נחמן אומר, שדין זה אִינוּ צָרִיךְ ללמוד מגזירה שוה
29 זו, שֶׁהִי הוּא אומר "בעת ההוא הבדיל ה' את שבת הלוי וגו' לעמוד לפני
30 ה' לְשִׁרְתָּהּ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמּוֹ", ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מִה
31 כהן מִשְׁרֵת במקדש צריך לעשות זאת בְּעַמִּידָהּ, אֲף כהן מְבָרֵךְ צריך
32 להיות בְּעַמִּידָהּ. שואלת הגמרא, וּמִשְׁרֵת גּוֹפִיָה מְנַל שצריך לעמוד,
33 עונה הגמרא, דְּכַתִּיב 'לְעַמָּד לְשִׁרְתָּה'.

34 תִּנְיָא אִידָּהּ, שיש ללמוד מהפסוק 'בֶּה תִּבְרְכוּ' שברכת כהנים נאמרת
35 בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים – תוך כדי הגבחה ידיים. מבררת הברייתא, אֲתָה אומר
36 בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים, או שמא אִינוּ אֲלֵא שְׁלֵא בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים, אלא
37 לומדים זאת מגזירה שוה, נֶאֱמַר בָּאן בברכת כהנים 'בֶּה תִּבְרְכוּ', וְנֶאֱמַר
38 לְהֵלֵךְ "וַיֵּשֶׁא אֶהָרִן אֶת יְדָיו אֶל הָעָם וַיִּבְרַכֵּם", ויש ללמוד מכך, מִה
39 לְהֵלֵךְ ברכתו של אהרן אחרת היתה בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים, אֲף בָּאן ברכת כהנים היא
40 בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים.

41 מביאה הגמרא, קִשְׁיָא לִיה יוֹנָתָן התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו,
42 אִי מִה לְהֵלֵךְ – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום
43 שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת בֶּהֱן גָּדוֹל, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ
44 היה, וְעֹבְדוֹת קַרְבָּנוֹת צָבוּר עֲבָד, אֲף בָּאן אין לך לרבות לנשיאת כפים
45 אלא כשיש את שלוש החומרות, בֶּהֱן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעֹבְדוֹת
46 צָבוּר. ומחמת קושיה זו רבי נחמן אומר, שדין זה אִינוּ צָרִיךְ להלמד

47 מגזירה שוה אלא מזהיקש, שֶׁהִי הוּא אומר על כהן גדול, "כי בו בחר ה'
48 אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' הוא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים", מִקִּישׁ בְּנָיו
49 הכהנים ההדיוטים, לו – לכהן גדול, מִה הוּא מברך את העם בְּנִשְׂיאוֹת
50 כְּפִים, כמו שכתוב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", אֲף בְּנָיו –
51 כהנים הדיוטים, מברכים בְּנִשְׂיאוֹת כְּפִים, וְכַתִּיב 'כָּל הַיָּמִים' לרבות
52 שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת
53 כהנים בפסוק זה, הלא וַאֲתָקֵשׁ לעיל בְּרָכָה לְשִׁירוֹת, ונמצא שהוקש
54 כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

55 וְתִנְיָא אִידָּהּ, שכוונת הכתוב "בֶּה תִּבְרְכוּ את בני יִשְׂרָאֵל" היא, שברכת
56 כהנים נאמרת בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ – י"ד ה"א ו"א ה"א. מבררת הברייתא,
57 אֲתָה אומר בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ, או אִינוּ אֲלֵא בְּכַנּוּי – שם אדנות, תִּלְמוּד
58 לומר 'וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי', ומשמע 'שְׁמִי' תְּמִיּוּחַד לִי שהוא שם המפורש.
59 יכול נאמר שאף בְּגִבּוּלֵין בִּן יברכו בשם המפורש, יש לדחות, שְׁנֵאמַר
60 בָּאן בברכת כהנים 'וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ על בית המקדש
61 'לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שֵׁם', ויש ללמוד מגזירה שוה 'שימה שימה', מִה לְהֵלֵךְ
62 מדובר בְּבֵית הַתְּחִירָה, אֲף בָּאן – לענין ברכת כהנים, דווקא בְּבֵית
63 הַתְּחִירָה יש לברך בשם המפורש. רבי יאשיה אומר, שדין זה אִינוּ צָרִיךְ
64 להלמד מגזירה שוה, שֶׁהִי הוּא אומר "בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אוֹזְכִיר אֶת
65 שְׁמִי אֲבֹא אֵלָיָהּ וברכתיה", ויש להקשות בְּכָל מְקוֹם' סְלָקָה דְּעֵתָהּ,
66 וכי בכל מקום מותר להזכיר שם המפורש. אֲלֵא בהכרח שְׁמִיָּךְ זֶה
67 מְסוּרָם – מהופך הוא, וכונתו 'בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אֲבֹא אֵלָיָהּ וּבְרַבְתִּיךְ
68 – שהשכינה שורה, שֵׁם אוֹזְכִיר אֶת שְׁמִי – שם תזכיר את שם המפורש/
69 וְהִיכָן מתקיים 'אֲבֹא אֵלָיָהּ וּבְרַבְתִּיךְ' – שהשכינה שורה, רק בְּבֵית
70 הַתְּחִירָה, ולכן רק שֵׁם 'אוֹזְכִיר אֶת שְׁמִי' המפורש בְּבֵית הַתְּחִירָה.
71 תִּנְיָא אִידָּהּ, לדרוש מהפסוק "בֶּה תִּבְרְכוּ את בני יִשְׂרָאֵל", אִין לִי אֲלֵא
72 שצריך לברך את בני יִשְׂרָאֵל, אך גְּרַיִם, נְשִׁים, וְעַבְדִּים מְשׁוֹחֲרָרִים
73 שאינם בכלל 'בני ישראל' מִנֵּי שגם אותם צריך לברך, תִּלְמוּד לומר
74 'אָמֹר לָהֶם' שמשמע לְבִלְחֹהוּ.

75 תִּנְיָא אִידָּהּ, שכוונת הכתוב "בֶּה תִּבְרְכוּ", שבשעת ברכת כהנים יהיו
76 הַפָּנִים של ישראל כִּנְיָ הַפָּנִים של הכהנים. מבררת הברייתא, אֲתָה
77 אומר פָּנִים כִּנְיָ פָּנִים, או אִינוּ אֲלֵא אֶפִּילוּ כשהפָּנִים של הכהנים
78 כִּנְיָ עוֹרָהּ ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים.
79 תִּלְמוּד לומר 'אָמֹר לָהֶם', כִּאֲדָם הָאומר לְחִבְרֵי דְבַר, שפניהם זה מול
80 זה.

81 תִּנְיָא אִידָּהּ, שכוונת הכתוב "בֶּה תִּבְרְכוּ" שיש לכהנים לברך בְּקוֹל רֶם.
82 מבררת הברייתא, או אִינוּ אֲלֵא אֶפִּילוּ בְּלָחַשׁ, תִּלְמוּד לומר 'אָמֹר
83 לָהֶם', שמשמע כִּאֲדָם שְׁאֹמֵר לְחִבְרֵי – שיהיה שומע.

84 אָמֵר אֶפִּי, נְקִמְיָן – מסורת בידנו שְׁלִשְׁנָם – לשני כהנים או יותר, קוֹרָא
85 השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'בְּהִנָּם', כדי שיוסבבו פניהם ויברכו
86 את העם, וְלֹאֲחֵד – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור אִינוּ קוֹרָא לו
87 'בְּהִנָּם', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה שְׁנֵאמַר 'אָמֹר
88 לָהֶם' שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא לְשִׁנָּם צריך
89 לומר. וְאָמֵר רַב חֲסִדָּה, נְקִמְיָן שרק שליח ציבור בֶּהֱן קוֹרָא 'בְּהִנָּם',
90 ואִין שליח ציבור יִשְׂרָאֵל קוֹרָא 'בְּהִנָּם', שְׁנֵאמַר 'אָמֹר לָהֶם' שיברכו,
91 ומשמע שְׁאִמְרֵיהּ זו

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש"י

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת
ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (ה' ו') דלמסתברא
ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות
עצמן נמי מפורשות שהיה היפר הקלות המפורשות ארור האיש לברכה אבל
לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה:
ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה.
אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה
אלא ככה:

קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון הבריתא
אלא לשון פ' הגמרא וה"ל לה
בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו';
וכתיב כל הימים. תימה אחתי עבודת
יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות
כפיים והא בכל הימים איכא נמי עבודת
צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל
אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפיים ור'
יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה
נשיאות כפיים בכל יום אלא בעבודת תמיד
כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (ק' ב') דלאחר
שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו
ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה
ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת
הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו
את ה' עם ג' ברכות אמר ויצבי ועבודה
וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד
של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי
דקאמר מקדש בניו לו אימא
לענין שירות דוקא איתקש להכי קאמר
כיון דאיתקש לשירות הוא הדין לברכה
דהא איתקש ברכה לשירות: **או** אינו
אלא בכינוי. רבינו הלל פ' בספרי בכינוי
כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהכי
תיסק אדעתא לשבועי קרא למימר יברך
אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא
בכינוי יש לומר כקריאתו באלף דל"ת:
הרי הוא אומר בכל המקום אשר אבא
אליך וברכתך. הכי תני בספרי בכל מקום
אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי
והיינו דקמחמה הבא בכל מקום ס"ד וכי
בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר
דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום
אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שהוא
שם גילוי שכינה אלא מקרא מוסרס הוא
בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם
שם אני מצוה להזכיר שמי המיוחד לי
והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני
בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא
מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו
כהנים לברך בשם המיוחד משמע
הצדיק כדאמר' בפרק טרף בקלפ' (יט"א ק')
(לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה
לר"י הן כשיברך ברכת כהנים בישיבה לא
עשה ולא כלום הואיל ואיתקש ברכה
לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דובחים (ק')
(כ') דיושב מחלל עבודה הילכך אף כהן
צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא
בלחש. תימה לר"י אמאי לא נקא לן

מניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים**
קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא חתון ישראל רב נתנן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אומר רב
חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

בכתבו. ביד ד"ה: **בכינוי**. באלף דל"ת: **כנגד** בתפוחיהם. מפני שצריך נשיאות
כפיים כדאמר' בברייתא בגמרא: **ובמקדש**. למעלה מראשיהם. מפני שמברכין
את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם: **שאין מנביה**
למעלה מן הציץ. את ידיו. מפני שהם כתוב עליה: **נמו**. בנשיאות כפיים.
שגיבדו את ידיהם: **כשאי** ליה לרבי

יונתן. אהרן גורד שוה, אי בגז"ש וזלפת לה
איכא למיפרך מה למלואים שכן קרבן
צבור בכתוב (ויקרא ט) וירד מעשות החטאת
והעולה והשולמים, וכן של צבור בכתוב
קחו שעיר עזים וגו', וראש חדש הוה
בכתוב ביום החדש הראשון באחד לחדש
תקום וגו' (שמות טז) והוא היה יום שמיני
למלואים בדתנא בסדר עולם אותו היום
נטל עשר עטרות: ר' נתן **אומר** אינו
צריך. משום דפרקא ליה גז"ש מיידי ליה
בהקשא: **אף** כניו בנשיאות כפיים. ולא
תיקשי תו שכן כ"ג, דאין משיבין על ההקש:
וכתיב כל הימים. ולא תיקשי לך תו ראש
חדש ועבודת צבור: ואיתקש ברכה
לשירות. כלומר ואע"ג דבהאי קראי לא
ברכה בכתב אלא שירות, לעמוד לשירת
בשם ה' הוא ובניו כל הימים, איתקש
ברכה ושירות בקרא אחרתא כדאמר' לעיל
לשירות ולברך בשמו: **בשם המיוחד**.
בכתבו: **בכל המקום ס"ד**. וכי בכל מקום
שם המיוחד נוקר, הכתיב (שמות ג) זה שמי וזה
וכי לא בשאני נכתב אני נקרא (שמות ג)
ועוד וכי בכל מקום שכינה באה ושורה
דכתיב אבא אליך והוא לא יחד מקום
לחזרת השם: **מסורס** הוא. מהרף, בכל
המקום אשר אבא אליך מועד
שבמקדש ובשילה ובבית עולמים: **או** אינו
אלא אפילו פנים כנגד ערף. שאין הצבור
צריכין להסב פניהם לצד הכהנים: **לשנים**
קורא כהנים. כשיש שם שני כהנים לברך,
שליח צבור בשגמר ברכת הודאה קורא
אותו כהנים וכן הופכין פניהן שהיו הפוכין
לצד התבא להתפלל, דהא אמרינן לקמן
יהי רצון מלפניך שיהא ברכה זו כו': **אמור**
להם. מקרא דלהם נקא לן ששליח צבור
מוזיר אותן לברך: **כחן** קורא כהנים. אם
שליח צבור כהן הוא קורא ומוזיר את
בחרי העומדים לפניו להתזכור פניהם
ולברך את ישראל, ואם ישראל הוא אינו
קורא כהנים:

משלהם

מסורס הוא, בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אופיר את שמי, והיכן אבוא אליך
וברכתך בבית הבחירה, שם אופיר את שמי בבית הבחירה. תנאי אידך: **"פה תברכו את בני**
ישראל", אין לי אלא בני ישראל. גרים, נשים ועבדים משוחררים מניין? תלמוד לומר **"אמור להם"**
לכולהו. תנאי אידך: **"פה תברכו"** פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא
פנים כנגד עורף? תלמוד לומר: **"אמור להם"** פאדם האומר לחבירו. תנאי אידך: **"פה תברכו"**
בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: **"אמור להם"** פאדם שאומר לחבירו. אמר אפי'
נקטין, לשנים קורא כהנים, ולאחד אינו קורא כהן, שנאמר: **"אמור להם"** לשנים. ואמר רב
חסדא: נקטין, כהן קורא כהנים, ואין ישראל קורא כהנים, שנאמר: **"אמור להם"** אמירה

משלהם

מניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים**
קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא חתון ישראל רב נתנן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אומר רב
חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד ב

תוספות

רש"י

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלושה עשה. ירושלמי במסכת נזיר
 פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחרי דר' אבא בר כהן
 אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא
 ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא
 כיון דאמר ר' יהודה בר פוי בשם ר"א כל
 כהן שעמד בבכ"נ ואינו נושא את כפיו
 עובר בעשה וסבר למימר שמוצת עשה
 דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית
 ליה איתניה ואנא מלקי ליה ור' אבהו
 הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי
 תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים
 ולא שאלון ליהו אתא עונתא דמיצליא
 ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים
 לא שאלתון לי ועל מיצלא אתון שאלון
 כד שמעון בן הוד כל כד חזר מנהון משמט
 גרמיה וערק;
הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק
 אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות
 כהונה כמו שאמר בפרק הורוע (וילין דף קכג).
 אמר אבי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו'
 עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי
 יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכחני ולפרס
 ידיה אנסי ליה עידיה: **הא** דאנסי הא
 דלא אנסי. בסוף מסכת ר"ה (דף לה) אמרי
 דדוקא הני שבשדות אנסי אבל הני דקיימי
 במתא לא אנסי;
מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אנסי
 קמבעיא ליה אבל בדאנסי
 פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת
 אי לא אנסי אמאי עדיף מעם שאחורי
 הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי
 הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה
 חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים
 כנגד פנים וכן עומדים אחורי עורף אבל
 בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי
 עורף לאו מילתא היא דלא חזינו דקפיד
 קרא בחכי. מהדיא דסוף מס' ר"ה (דף
 לה) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע
 נמי בפרק כיצד צולין (פסחים דף פס) דתנן
 אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים
 כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב
 וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי
 דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו'
 מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל
 ש"מ

על לבנו עלתה שוקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא בא לדינו ופטרינוהו, ולא ראינוהו
 והנחנוהו. לא בא לדינו ופטרינוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. אמר אדא
 אמר ר' שמלאי: בית הכנסת שפולה כהנים, פולין עולין לדוכן. למי מברכין? אמר ר' זירא:
 לאחיהם שפשוטות. איני? והתני אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים אינן בכלל
 ברכה! לא קשיא, הא דאנסי, הא דלא אנסי. והתני רב שימי מבירתא דשיחור, בית הכנסת
 שפולה כהנים, מקצתן עולין, ומקצתן עונין "אמן"! לא קשיא, הא דאישתירי בי עשרה, הא
 לא אשתירי בי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנחמין בר חיאי: עם שאחורי כהנים, אינן
 בכלל ברכה. פשיטא: אריכי באפי גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע
 אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.
 איבעיא להו, צדיק מהו? אמר אבא מר בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפון להזות לפניו

משלחם תהא. והילכתא פויתיה דאבי וליה הילכתא
 פויתיה דרב חסדיא: (סימן מתאו"ה לברכה"ה דוכן
 בעבוד"ה כו"ס מכ"ר נהנ"ה בעגל"ה): אמר ר' יהושע
 בן לוי: מנן שהקדוש ברוך הוא מתאזהר לברכת כהנים?
 שנאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם".
 ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה לדוכן,
 ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר: "ואברכה מברכך".
 ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו עולה לדוכן,
 עובר בשלושה עשה: "פה תברכו" "אמור להם" "ושמו
 את שמי". רב אמר: חוששין שמא בן גרושה או בן
 חלוצה הוא. ולא פליגי, הא דסליק לפרקים, הא דלא
 סליק לפרקים. ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו
 עולה בעבודה, שוב אינו עולה, שנאמר: "וישא אהרן
 את ידו אל העם ויברכם ויירד מעשת החטאות והעלה
 והשלמים" מה להלן בעבודה, אף כאן בעבודה. איני?
 והא ר' אמי ור' אסי סלקין? ר' אמי ור' אסי מעיקרא
 הוו עקרי פרעיהו, ממטא לא הוה מטו התם, וברתני ר'
 אושעיא: לא שנו אלא שלא עקר את רגליו, אבל עקר
 את רגליו עולה. ותנן נמי אם התבטחו שנושא את כפיו
 וחזר לתפלתו, רשאי. והיוני בת: הא לא עקר? אלא
 דנר פורתא, הכא נמי דעקר פורתא. ואמר ר' יהושע
 בן לוי: אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין,
 שנאמר: "טוב עין הוא יברך כי נתן מלחמו ללד" אל
 תיקרי "יבדך" אלא "יברך". ואמר ר' יהושע בן לוי:
 מנן שאפילו עופות מצרין בצרי העין? שנאמר: "כי
 חנם מורה הרשת בעיני כל בעל כנף". ואמר ר' יהושע
 בן לוי: כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר: "אל
 תלחם את לחם רע עין כי כמו שער בנפשו בן הוא
 אכול ושתה יאמר לך". רב נחמן בר יצחק אמר: עובר
 בשני לאוין, "אל תלחם", "ואל תתאו". ואמר ר' יהושע
 בן לוי: אין עולה ערופה פאה אלא בשביל צרי העין,
 שנאמר: "וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה" וכי

משלחם תהא. אוקרה זו הפהנים יחיהו: ושמו את שמי. תלה הכותב הדבר בן
 להיות ברכה זו שימת שמו על עמו, ולא עשאה צרך ישראל אלא צרך מקום:
 ואברכה מברכך. דאלו ואני אברכם אישראל קאי כר"ע דאמר באלו טרפות וילין
 דף מע. למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, מפי הגבורה לא למדנו, כשהוא אומר
 ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את
 ישראל והקב"ה מסכים על דם: לפירקים.
 כהנים ובמזעדים: שאינו עולה בעבודה.
 קדם ששים שלית צבור רצה צריך לעלות
 על הדוכן: ויירד מעשות. אלמא בעוד
 עבודה קידו ברח ואח"כ ויירד מעשות,
 אלמא השתא הוא דקמר: מעקרא הוו
 עקרי פרעיהו, ממקומן בעבודה, אבל
 רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד
 דקמר ברכת העבודה: ותנן נמי. בברכות
 אם התבטחו כו'. רשאי הכי איתא, הועבר
 לפני התבה לא יענה אמן אחר הכהנים
 מפני הטרף. ואם אין שם כהן אלא הוא לא
 ישא את כפיו שלא תטרף דעתו בשובו
 לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום,
 ואם התבטחו שהוא מלמד בדרך ולא תטרף
 דעתו נושא את כפיו וחזר לתפלתו: רשאי.
 לשא את כפיו: והא לא עלה בעבודה.
 אלא דעקר פורתא, וש"מ סגי בהכי שעוקר
 מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה:
 לברך. בהמ"ז: לטוב עין. שוואי בצע
 וגומלי חסד במקומו: פכירין בצרי עין. ואין
 אוכלים משלכם: כי חנם מורה הרשת.
 לעיל מניה משתעי בצרי עין. נאברה לם
 וגו' כל הון קר נמצא וגו' כי חנם מורה
 הרשת, לשון זרה על נדוה גפריה, קר דרם
 של צידים לזרות חטים ושעורים ברשתם
 כדי שיקאו העופות לאכול, ואלו צרי העין
 חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני
 כל בעל כנף. שואף הן מבידין בן ואין תהני
 ממזונותיה: כי כמו שער בנפשו. שער זה
 על ברתנו לשון פעל הוא, תגררתו מוכחת
 עליו. שחציו קמין וחציו פתח וטעמו למשה,
 כאלו זה האוכל מרר והשעיר בנפשו של
 צר עין, וקר הוא לשון פתאים השוערים
 (ויקרא טז). ומנחם בן סרוק פרשו לשון שער,
 תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי:
 ופטרינוהו בלא מזונות. כלומר למזונות
 הצריך ולא היה לו, ור"ה אחד נושא מזונות
 ובא לחטפם ממנו לאנס רעבון, ועמד זה
 עליו והרגו: בלא לוייה. חבורה שילך
 עמם: שפשוטות. דאנסי במלאכתן ואין
 יכולין לבא: דלא אנסי. העומדין בבכ"נ
 אחורי הכהנים לא אנסי, אלא שאין
 הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם
 ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים
 כנגד פנים בדה, הלכך אינם בכלל ברכה,
 כדאמר' בה תברכו פנים כנגד פנים:
 מברכתא דשחור. לשון בירה, שחור
 מקום: אישתירי בי עשרה. מקצתן עולין
 לדוכן והעשרה עונין אמן. לא אישתירי בי
 עשרה, לא חשיב לברכה לחודיהו. הלכך
 כלן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות:
 אריכי באפי גוצי לא מפסקי. בין כהנים
 מהיות בכלל ברכה, דאם בן אין לדבר סוף
 והוה

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עין, ואינם רוצים לאוכלם.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר
 "אל תלחם - אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל ממנו כמזו שער
 - כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא באכילתו, אכול
 ושתה יאמר צר העין לך ולבו בל עמך" וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר,
 שהנהנה מצרי עין עובר בשני לאוין, א. אל תלחם את לחם רע עין. ב.
 המשך הפסוק, ואל תתאו למטעמותיו.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עולה ערופה באה אלא בשביל לכפר
 על צרי העין. שנאמר "ועינו ואמרו - זקני העיר הקרובה אל החלל,
 דינו לא שפכו את הדם הזה", ומבאר המשנה לקמן, וכי על לבנו
 עלתה שוקנו בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו לומר כן. אלא
 כוונת דבריהם היא, שלא בא הרג זה לדינו ופטרנוהו, ולא ראינוהו
 והנחנוהו, ומבאר הגמרא את דברי המשנה, שלא בא לדינו
 ופטרנוהו, היינו בלא מוונות - שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממשהו מזון,
 וחלה הרגו, ולא ראינוהו והנחנוהו, היינו בלא לווייה - מבלי חבורה
 שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין
 שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.
 הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי שמלאי,
 בית הכנסת שבוילה כהנים, בולין עולין לדיקון. מבאר הגמרא, למי
 מקריבין כהנים אלו, אמר רבי יוצא, שמברכים הם לאחיהם שבשדות.
 מקשה הגמרא, איני - וכי אלו שבשדות מתברכים, והתני אבא בריה
 דרב מנאין בר חייה, העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה - משום
 שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא
 לא קשיא, הא - העם שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניסי -
 שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, והא - העם שאחורי הכהנים
 אינם בכלל ברכה משום דלא אניסי בכך, שיכולים הם לבוא לפני
 הכהנים ולהתברך כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה
 חשובה בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.
 מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שמי מבידתא דשיחור,
 בית הכנסת שבוילה כהנים מקצתן עולין לדיקון, ומקצתן אינם עולים
 אלא ענין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים
 לדיקון. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא - בביריתא מדובר שיש יותר
 מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה מלבד אלו שעולים לדיקון, ובאופן
 זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, הא - רב אדא דיבר באופן
 שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדיקון נמצא דלא אישתייר בי
 עשרה שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף
 שכולם יעלו לדיקון ויברכו את העם שבשדות.
 גופא, תנא אבא בריה דרב מנאין בר חייה, העם שאחורי הכהנים
 אינן בכלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, פשימא
 שאריכי באפי גוצי - בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים לא
 מפסקין בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט שהתיבה
 שלפני השליח ציבור לא מפסקא בין הכהנים לעם, וגם העומדים
 מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש מקריצה בין הכהנים לעם,
 מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא תא
 שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה
 מפסקת בין ישראל לאחיהם שבשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה
 מתברכים בברכת הכהנים.
 איבעיא להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים
 בברכתם. אמר אבא מר בר רב אשי, תא שמע, דתנן לענין הזאה
 מאפר פרה אדומה, שאם נתבונן המזה להזות על כלים טמאים שלפניו,

משלחם - משל הכהנים תתא, פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה דאבי,
 שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', ולית
 הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל קורא
 'כהנים'.
 (סימן) למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, מתא"ה לברכה,
 דין פ' עבודת, ב"ס מ'ר, נה"ה פ' ע'ג"ה.
 אמר רבי יהושע בן לוי, מנן שהקדוש ברוך הוא כביכול מתאווה
 לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם"
 - ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך
 החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שמברך ברכת כהנים מתברך,
 ושאני מברך אין מתברך, שנאמר ואברכה מברכיך - שהמברך את
 ישראל מתברך.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדיקון כשקוראים לו
 לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזירה התורה
 לברך את ישראל, ב'ה תברכו' 'אמור להם' 'ושמו את שמי'. רב אמר,
 שחוששין שמה בן גרושה או בן חלוצה הוא - וכהן פסול הוא, ולכן
 אינו עולה לדיקון. מבאר הגמרא ולא פליגי רב ורבי יהושע בן לוי, הא
 שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדיקון, מדובר
 דסליק לפרקים - שעולה לדיקון כהנים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו
 לכהן, הא שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן דלא סליק
 לדיקון אפילו לפרקים.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדיקון פ' עבודת - קודם
 שסיים שליח ציבור ברכת רצה, שוב אינו עולה לדיקון, שנאמר, 'וישא
 אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ורק אחר כך וירד מעשות תחטאת
 והעולה והשלמים', ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש
 ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה לחלן - ברכתו של אהרן היתה
 פ' עבודת שבמשכן, אף כאן - ברכת כהנים צריכה להיות פ' עבודת
 שבתפילה. מקשה הגמרא, איני - וכי כך הדין, והא רבי אמי ורבי אסי
 סלין - עלו לדיקון לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי
 אסי מעיקרא - בזמן ברכת עבודה, הו עקרי פ' עיייהו - עקרו רגליהם
 ללכת לדיקון, אך מקומם היה רחוק מהדיקון ולכן מקמא לא הוה קטו
 התם - לדיקון, עד לאחר ברכת עבודה. וברתני רבי אושעיא בביריתא,
 לא שנו שאינו עולה לדיקון אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל
 עקר את רגליו בעבודה לעלות לדיקון, עולה גם לאחר ברכת עבודה.
 מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, ותנן נמי, ששליח ציבור כהן אינו
 עולה לדיקון גם אם הוא הכהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל
 בתפילתו, אך אם תבטחתי - בטוח הוא בעצמו שנושא את כפיו וחזור
 לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדיקון. ותנינן בה - הקשינו על דין
 זה, איך יכול לעלות לדיקון, הא לא עקר - הרי לא עלה לדיקון בעבודה,
 אלא שתירצנו שמדובר באופן דנר ממקומו בעבודה פ' ע'תא - לביון
 הדיקון, ומשום כך יכול לעלות לדיקון, ואם כן הקא נמי יש ליישב, שכיון
 דעקר רגליו פ' ע'תא בעבודה, יכול לעלות.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת המזון,
 אלא למזב עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר, "טוב עין הוא
 יבורך כי נתן מלחמו לרל", אל תיקרי 'בורך', אלא 'ברך' אחרים.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, מנן שאפילו העופות מכירין בצרי העין,
 ואינם אוכלים משלהם, שנאמר על צרי העין, "כי חנם מוזהר הרשת -
 שמפזרים בחינם חטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות
 וללכדם, בעיני כל בעל בנה" - שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

20 וְכָרְכוּ אֶת ה' - את הברכה שלפני ברכת כהנים.
 21 שְׁאֵלוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שִׁמְעוֹן, בְּמָה - באיזו זכות הארכת
 22 יָמִים. אָמַר לָהֶם, מִיָּמִי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קִפְּנִידִי - לא קיצרתי
 23 דרכי דרך בית הכנסת. וְלֹא פָסַעְתִּי בְּבֵית הַמְדַרְשׁ לֵאחֹר שִׁישְׁבו
 24 הַתַּלְמִידִים עַל הָאֵרֶץ, שֶׁהַעוֹשָׂה כֵן בַּהֲכָרָה מֵרַחֵב פְּסִיעוֹתָיו, וְנִרְאָה
 25 כְּפוֹסֵעַ עַל רַאשֵׁי עַם קוֹדֵשׁ, אֲלֵא תַמִּיד הִגַּעְתִּי מוֹקֵדִים אוֹ שִׁישְׁבְתִּי
 26 מִבְּחוּץ. וְלֹא נִשְׁאַלְתִּי בְּפִי לְבִרְכַּת כַּהֲנִים, בְּלֹא לְבִרְךְ הַכֹּהֵן שֶׁלִּפְנֵיהָ.
 27 מִבְּרַת הַגִּמְרָא, מֵאִי מְכַרְךְ הַכֹּהֵן לִפְנֵי הַבְּרַכָּה כַּהֲנִים, אָמַר רַבִּי זִירָא
 28 אָמַר רַב חֲסִידָא, שֶׁמִּבְרַךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדּוּשְׁתּוֹ שֶׁל אֱהֱרָן, וְצִוָּנוּ לְכַרְךְ
 29 אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. עוֹד מִבְּרַת הַגִּמְרָא, בִּי עֵקֶר בְּרַעֲיָה -
 30 כְּשֶׁהַכֹּהֵן עוֹקֵר רִגְלָיו בִּרְצָה לְעֵלוֹת לְדוֹכֵן, וּפְנָיו מוֹפְנוֹת לְתִיבָה, מֵאִי
 31 אָמַר. וּמִבְּאֵר הַגִּמְרָא, שֶׁהַכֹּהֵן אֹמֵר אַז, 'יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךְ ה' אֱלֹהֵינוּ,
 32 שֶׁתֵּהָא בְּרַכָּה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְכַרְךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יֵהָא בְּהַ מְכַשּׁוֹל
 33 וְעֵין'. עוֹד מִבְּרַת הַגִּמְרָא, וְכִי מְהֵרָא אִפִּיה מְצִיבִירָא - כְּשֶׁמַּחְזִיר הַכֹּהֵן
 34 פָּנָיו לְתִיבָה לֵאחֹר שֶׁגִּמַּר לְבִרְךְ אֶת הָעַם, מֵאִי אָמַר. אֲדַבְרֶיהָ - הוֹלִיכּוּ
 35 רַב חֲסִידָא לְרַב עֻקְבָּא בְּמִבּוֹאוֹת הָעִיר, וְדַרְשׁ רַב עוֹקְבָא, שֶׁהַכֹּהֵן אֹמֵר
 36 אַז, 'בְּנוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲשִׂינוּ מַה שֶׁנִּזְדַּרְתָּ עָלֵינוּ לְבִרְךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵף
 37 אַתָּה עֲשֵׂה עִמָּנוּ

1 וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים טְמָאִים שֶׁעָמְדוּ לְאַחֲרָיו, אוֹ שֶׁהִתְכוּיִן לַהֲזוֹת עַל
 2 כָּלִים שְׁלֹאֲחֲרָיו, וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים שְׁלִפְנָיו, הַדִּין הוּא שֶׁהִזְאָתוֹ
 3 פְּסוּלָה, מִשּׁוּם שֶׁהִזְאָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכוּוֹנָה לִטְהָר. אֵךְ אִם הִתְכוּיִן
 4 לַהֲזוֹת עַל כָּלִים שְׁלִפְנָיו, וְהָיָה בַטְעוֹת עַל כָּלִים שֶׁבְּצִדָּיו שְׁכִפְנָיו -
 5 לִפְנֵיו בְּאִלְכֻסּוֹ, הִזְאָתוֹ פְּשֻׁרָה, מִשּׁוּם שֶׁהַצַּדִּים שֶׁלִּפְנָיו הֵם בְּכָלִל
 6 כּוּוֹנָתוֹ. וַיֵּשׁ לַפְּשׁוֹט מִכָּךְ אֶת הַסֶּפֶק לַעֲנִין בְּרַכַּת כַּהֲנִים, שֶׁהָעוֹמְדִים
 7 בְּצַדִּים שֶׁלִּפְנֵי הַכַּהֲנִים דִּינָם כְּעוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וּמִתְבָּרְכִים, אֵךְ הָעוֹמְדִים
 8 בְּצַדִּים שֶׁאֲחֻרֵיהֶם אֵינֶם מִתְבָּרְכִים, לְמִרְוֹת שֶׁאֵינֶם אֲחֻרֵיהֶם מִמֶּשׁ.
 9 אָמַר רַבָּא בִּר רַב הוֹנָא, בִּיּוֹן שֶׁנִּפְתַּח סֶפֶר תּוֹרָה וְהִתְחִילוּ לִקְרֹא בּוֹ
 10 קְרִיאַת הַתּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְדַבֵּר אֶפְּיֵלוּ בְּכַר הַלְכָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 11 "וּבִפְתָּחוּ - וּכְשֶׁפָּתַח עוֹרָא אֶת הַסֶּפֶר וְהִתְחִיל לִקְרֹא בַּתּוֹרָה, עָמְדוּ כָּל
 12 הָעָם". וְאֵין לְפָרֵשׁ לִשּׁוֹן 'עֲמִידָה' אֶלָּא מִלִּשּׁוֹן שְׁתִּיקָה - שֶׁהֵעָם שִׁתְקוּ,
 13 שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחֲלִיתִי - הִמָּתַנְתִּי לִשְׁמוֹעַ דְּבָרֵיהֶם, עַד שֶׁרָאִיתִי בִּי לֹא יִדְבְּרוּ
 14 בִּי עָמְדוּ מִלְּדַבֵּר לֹא עָנוּ עוֹד" - הִרִי שֶׁעֲמִידָה הִיא מִלִּשּׁוֹן שְׁתִּיקָה. רַבִּי
 15 זִירָא אָמַר בְּשֵׁם רַב חֲסִידָא, שִׁישׁ לְלַמּוֹד שֶׁאֲסוּר לְדַבֵּר בִּשְׁעַת קְרִיאַת
 16 הַתּוֹרָה מִחֻקָּא - מִפְּסוּק זֶה, 'וְאִזְנִי כָל הָעָם אֶל סֶפֶר הַתּוֹרָה'.
 17 הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בַּהֲלָכּוֹת בְּרַכַּת כַּהֲנִים, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, כָּל
 18 בֶּהֱן שְׁלֹא נָטַל יָדָיו לִפְנֵי עֲלִיתּוֹ לְדוֹכֵן, לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר,
 19 "שֵׁאוּ יָדֶיכֶם לְבִרְכַּת כַּהֲנִים, רַק לֵאחֹר שֶׁתִּטְלוּ אוֹתָם וְהֵם יִהְיוּ קוֹדֵשׁ,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הבהיר לי"ג בעומר הילולא דרשב"י.

מובן שמצער מה שנפסק השיעור לימוד תניא עם הבנים וכו' ותקותי חזקה שבידעו תכונת נפשם, ימצא גישה המתאימה לחדש הלימוד ויהי רצון שמכיון שצריך למלאות החסרון בזמן ההפסק, יהי החידוש באופן המתאים להוראת רבנו הזקן בספר תניא קדישא באגרת התשובה פרק ט' הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים וכו', ומזה מובן ג"כ שבהתוצאות של הלימוד שלימוד מביא לידי מעשה, יהי ג"כ באופן האמור.

ומי"ש שמהסס להמשיך בעבודתו שמא אין הדעת נוחה ממנה, לפלא גדול ההיסוס והספק בדבר, עלי' נצטוינו בכמה מקומות בתורתנו תורת חיים, והרי רמז יפה בדבר גם בספר התניא אשר הסיום וגמר שלו הוא באגרת הקדש, הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, ועד כמה פנימי ענין הוכחה זו, שדוקא באגה"ק זו מתבטא רבנו הזקן בלשון, גוואלד גוואלד, והרי גם הסדר בספרי תוה"ק תורה היא.

במ"ש אודות שאין מחיצה בין הגברים לנשים - תקותי חזקה שבהשתדלות המתאימה ובדרכי נועם ובדברים היוצאים מן הלב יעלה בידו לתקן זה, והרי חשוב הדבר ביותר, כיון שיהי' תקדים טוב ויפה בשביל כמה מושבות ובפרט שאפילו אלו שלע"ע אין מקבלים ההסברה שבלי מחיצה הוא נגד השו"ע, יש לבארם מתאים גם לשכל הפשוט דנה"ב שבודאי גם הם כוונתם בתפלה היא פני' למי שהוא עליון מהם, איך שלא יתארוהו בשכלם או בהרגש הלב, וגם לשיטתם הרי תפלה ענינה עבודה שבלב ובכוונה, ותוצאה מידית מהתבוננות אפילו לשעה קלה בזה שצריך להסיר כל ענינים המפריעים לכוונה ולהתקשר עם זה למי שפונים ומתפללים אליו, ורואים במוחש אשר העדר המחיצה, אף שמתפללים בחלקים מיוחדים בחדר, מגרה את המתפללים או המתפללות להביט למחלקה השני' וכו' ופשוט שבהנ"ל אין כל השפלת ערך מי שהוא, ולכן הוא גם הדין (למרות שהאב ובניו יחסם ענין ע"פ התורה הוא וכסגנון הכתוב כרחם - אב על בנים, בכ"ז הדין בשו"ע או"ח רסצ"ח) שאסור לנשק בניו בבית הכנסת, וטעם הדין ע"פ האמור.

בברכת הצלחה בהפצת היהדות בכלל והחיות בתורה ומצוות בפרט ולבשו"ט בכל האמור לעיל.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד ב

תוספות

רש"י

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרין בפרק שלשה שאכלו (בכסות דף מו.) אין הברצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מידו לענון ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוה להו

תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף כח.) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך לממר ברכות תרי קלי דרביי להו יחבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראה שנים יצא גבי אמן גמי יחבי דעתייהו ולשתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדנתן בפרק ארואה ב"ד (ד"ט כו.) שופר של ר"ה של יעל פשט ופיו מוצפה וזה וכו' חצוצרת משתי צדדין שמצות אדם בשופר ופריך בגמ' (ד"ט כז.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושומר בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונות להכי מסיק התם דמשתמעי אידי דרביי אי נמי בעי דלישמעי נמי הרבה הני דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חביריהם ותפוס לשון אחריו דהא מסיק התם תרי קלי מחד גבירא לא משתמעי כגון זכור ושומר מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושומר אידי דרביי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלי משונין זה מזה דומיא דזכור ושומר ומשתמעי אידי דרביי:

במנחתא דתעניתא אמרי אמרי. אע"ג דפסקין ב' בשלשה פרקים (תפנית ד' טז.) בר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דק"ל בר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפריס בתפלה כתפלת נעילה דמי.

אם ענינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פתח איכא בהו י"ל משום דהיו מנעין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף י"ב.) ובפ' בתרא דמגילה (דף ט.) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דדיינו ממנחה ואילך כדכתיב (ספ"א ט.) ואני יושב משומם

עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכתי התיירו למבועי רחמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הוראה (בכסות טז.) ת"א מאן דהוה חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו'.

מה שהבטחתנו. שחסיס על ידינו, ברכתבי ואני אברכם (פסוקי וא' לבוף קשרי אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם בשמכרכין, ולאחר שגמרין סוגרין אגרוף שלכם כשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שבפופים ופושטין בהם: אמן הקורא. שליח צבור שקורא כהנים שחזירו פניהם לברך: אמן. של ברכת הודאה: דבור. כהנים: לעקור רגליהם. מן הדין, אלא עומדין כפופין לפני התבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאות כפים כך הוא, עוקר רגליו בעבורו ממקומו וקבא לפני התבה ומתפלל הוי רצון שתהא ברכה בו כדלעיל, ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור, ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאיליו כדאבני דאמר לעיל (דף טז.) לא' אין קורא כהנים, וכשיוקלה והודבור מפי והקורא מקבץ אשר קדשנו בו ואח"כ מתחילין בברכה, וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם וכופין קשריהם אם רוצים, ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין ברש"ע עשינו מה שגזרת עלינו כו', ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן. של ברכת התורה. וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעין עד שתגלל ס"ת. במספחותיו, כדי שלא יהו הגוללים סורדים מלשמוע הפסוק מפי המפסיד: להפשיט את התבה בצבור. כל זמן שהצבור בבחי' שיהיה דרכם להביא ס"ת מבית אחר שמשתמר בו לבית הכנסת, ופורסין בגדים נאים סביב התבה ומניחין אותה בתוכה, וכשיוציאין משם ונוטלין ס"ת להוליכו לבית המשתמר בו לא יפשיטו הבגדים מן התבה בפני הצבור, שטורח צבור לעכב שם עם ס"ת. אלא מוליד ס"ת לביתו ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התבה: איכא פתחא אחרניא. משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו, הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא, ואפי' לא יצא ס"ת. ליכא פתחא אחרניא, נכון שיצא ס"ת תחלה ולא יצא האדם פתחו לפני ס"ת. בר' אהינא אסברה ל' חכם ששמו בר אהינא אסברה ל' הבינו טעמו של דבר: העם מה הם אומרים. שיקרא מסבירי פנים ומודים לקניו על ברכותיו להראות שהן נוחות להם: ברכו ה' מלאכיו, ברכו ה' כל צבאיו, ברכו ה' כל מעשיו. של מקראות הן כנגד ג' ברכות: במוספי דשבתא. שהוא נשיאת כפים חדש שאינו כולל צריך לחוש את דברי העם: ברוך ה' מצינו. אינו באותו מומור, והינו דקא פריך ונימא לברכה ה' מצינו דכתיב בההוא ענינא: במנחתא דתעניתא. שנושאין בו כפים. מה שאין בו בשאר מנחות משום שכרות כדאמרין במסכת תענית בפ' בתרא (דף טז.)

מה שהבטחתנו "השקיפה ממעון קדשך מן השמים". **אמר רב חסדא:** אין הכהנים רשאים לבוף קשרי אצבעותיהן עד שחזירו פניהם מן הצבור. **אמר ר' יורא אבא רב חסדא:** אין הקורא רשאי לקרות "כהנים" עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא, ואין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הכהנים, ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה "אמן" מפי הצבור. **ואמר ר' יורא אבא רב חסדא:** אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור ב"שים שלום", ואין רשאים לעקור רגליהם וליילך עד שיגמור שליח צבור "שים שלום". **ואמר ר' יורא אבא רב חסדא:** אין הצבור רשאים לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם. **אמר ר' תנחום אבא ר' יהושע בן לוי:** המפסיד בגביא, צריך שיקרא בתורה תחילה, ואמר ר' תנחום אבא ר' יהושע בן לוי: אין המפסיד רשאי להפסיד בגביא עד שיגלל ספר תורה. **ואמר ר' תנחום אבא ר' יהושע בן לוי:** אין שליח צבור רשאי להפשיט את התבה בצבור, מפני כבוד צבור. **ואמר ר' תנחום אבא ר' יהושע בן לוי:** אין הצבור רשאים לצאת עד שיגלל ספר תורה ויניח במקומו, ושמואל אבא: עד שיצא, ולא פליגי, הא דאיכא פיתחא אחרניא, הא דליכא פיתחא אחרניא. **אמר רבא:** בר אהינא, אסברה ל' "אחריו ה' אלהיכם תלכו". בזמן שהכהנים מכריזים את העם, מה הן אומרים? **אמר ר' יורא אבא רב חסדא:** "ברכו ה' מלאכיו גברי כח" וגו' "ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עשי רצונו" "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות מושלתו ברכי נפשי את ה'". במוספי דשבתא, מה הן אומרים? **אמר ר' אסי:** "שיר המעלות תגה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו'" "שאו ידכם קדש וברכו את ה'". "ברוך ה' מצינו שכן ירושלם הללויה". ולימא נמי "וברכה ה' מצינו" דכתיב בההוא ענינא? **אמר יוחה ברבי דר' שמעון בן פוי:** מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? **אמר רב אחא בר יעקב:** "אם עוגינו ענו כנו ה' עשה למען שמוך" "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כנו בארץ" וגו' "למה תהיה כנו בארץ נדהם כנוהר לא יוכל להושיע" וגו' כנועיה

בבוכות

העולמים חלום חלמתי וכו'.

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ - שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "הַשְׁקִיפָה
2 מִמַּעַן קִרְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְגו'" וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה
3 אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".
4 אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הִכְהִנִּים, שִׁידֵיהֶם פְּרוּסוֹת, וּפּוּשְׁטִין אַצְבָּעוּתֵיהֶם
5 בשעת ברכת כהנים רְשָׁאִים לְבוֹף קִישְׁרֵי אַצְבָּעוּתֵיהֶן כְּשֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם,
6 עַד שֶׁיִּחְזְרוּ - שִׁיטּוּבּוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצָּבוּר. ועוד אָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַבִּי
7 חֲסִידָא, אֵין הַשְׁלִיחַ צִיבוּר הַקְּוֹרָא לְכַהֲנִים לְבִרְךָ רְשָׁאִי לְקָרוֹת לָהֶם
8 בְּהִנֵּי, עַד שֶׁיִּכְלָה קוֹל עֲנִיית 'אָמֵן' שֶׁל בְּרַכַּת 'הַטּוֹב שֶׁמֶךְ מִפִּי הַצָּבוּר,
9 מִשּׁוּם שֶׁשְׁנֵי קוֹלוֹת אֵינֶם נִשְׁמָעִים כֹּאחַת. וְאֵין הִכְהִנִּים רְשָׁאִין לְהַתְחִיל
10 בְּבִרְכָּה שֶׁלפְּנֵי בְּרַכַּת כַּהֲנִים, עַד שֶׁיִּכְלָה דִּיבּוּר 'כַּהֲנִים' מִפִּי הַחוּץ הַקְּוֹרָא
11 אוֹתוֹ. וְאֵין הַצָּבוּר רְשָׁאִין לְעֲנוֹת 'אָמֵן' עַל בְּרַכּוֹת הַכַּהֲנִים, עַד שֶׁתִּכְלָה
12 בְּרִכָּה מִפִּי הַכַּהֲנִים. וְאֵין הַכַּהֲנִים רְשָׁאִין לְהַתְחִיל בְּבִרְכָּה אַחֶרֶת
13 מִבְּרַכַּת כַּהֲנִים, עַד שֶׁיִּכְלָה 'אָמֵן' מִפִּי הַצָּבוּר.
14 וְאָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הִכְהִנִּים רְשָׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם
15 מִן הַצָּבוּר לֵאחֶר בְּרַכְתָּם, וּלְסוּבֵב פְּנֵיהֶם לְמִזְרֵחַ, עַד שֶׁיִּתְחַלֵּל שְׁלֵת
16 צָבוּר בְּשֵׁם שְׁלוֹם, וְאֵין רְשָׁאִין לְעָקוֹר רַגְלֵיהֶם מִן הַדּוֹכָן וְלִילֹךְ
17 לְמִקְוָם, עַד שֶׁיִּגְמֹר הַשְׁלִיחַ צָבוּר בְּרַכַּת 'שֵׁם שְׁלוֹם'.
18 וְאָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אֵין הַצָּבוּר רְשָׁאִין לְעֲנוֹת אָמֵן עַל
19 בְּרַכַּת הַקּוֹרָא בְּתוֹרָה, עַד שֶׁתִּכְלָה הַבְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרָא. וְאֵין הַקּוֹרָא
20 רְשָׁאִי לְהַתְחִיל לְקָרוֹת בְּתוֹרָה, עַד שֶׁיִּכְלָה קוֹל עֲנִיית 'אָמֵן' עַל בְּרַכְתּוֹ,
21 מִפִּי הַצָּבוּר. וְאֵין הַמַּתְרַגֵּם אֶת הַפְּסוּקִים רְשָׁאִי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד
22 שֶׁיִּכְלָה הַפְּסוּק מִפִּי הַקּוֹרָא. וְאֵין הַקּוֹרָא רְשָׁאִי לְהַתְחִיל בְּפְסוּק אַחֶר,
23 עַד שֶׁיִּכְלָה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמַּתְרַגֵּם.
24 אָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, הַמַּפְסִיר בְּנִכְיָא צְרִיד
25 שִׁקְרָא בְּתוֹרָה תְּחִילָה - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה, לְהִרְאוֹת שֶׁהִיא עֵיקְרִית.
26 וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֵין הַמַּפְסִיר רְשָׁאִי לְהַתְחִיל
27 לְהַפְסִיר בְּנִכְיָא, עַד שֶׁיִּגְמֹל סֵפֶר תּוֹרָה וַיִּכְרַךְ בְּפִרוּכְתָּהּ, כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ
28 הַגּוֹלְלִים לְשִׁמּוֹעַ הַהִפְטָרָה, וְלֹא יִדּוּ טְרוּדִים בְּגִלְיָה.
29 בּוֹמֵן הַגְּמָרָא נִהְיָ לְשִׁמּוֹר הַסֵּפֶר תּוֹרָה בְּבֵית אַחֵר וּלְהַבִּיאָו מִשֶּׁם לְבֵית
30 הַכְּנֶסֶת, וּלְפָנֶי הַקְּרִיאָה הִיוּ פּוֹרְסִים בְּגִדִים נָאִים עַל הַתִּיבָה, וּמְנִיחִים אֶת
31 הַסֵּפֶר תּוֹרָה עֲלֵיהֶם, וְאַחֵר הַקְּרִיאָה הִיוּ מְסִירִים מֵהַתִּיבָה אֶת הַבְּגָדִים
32 הַלָּלוּ. וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֵין שְׁלִיחַ צָבוּר
33 שִׁסִּים אֶת הַקְּרִיאָה וְנוֹטֵל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לְהַצְנִיעוֹ בְּבֵית אַחֵר, רְשָׁאִי
34 לְהַפְסִיט אֶת הַתִּיבָה בְּצָבוּר - כֹּל זֶמֶן שֶׁהַצִּיבוּר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֵלָּא
35 מוֹלִיד סֵפֶר תּוֹרָה בְּלִיּוֹי הַצִּיבוּר וּמְנִיחוֹ בְּבֵית הַמִּיּוּחָד לוֹ, וְאַחֵר כִּךְ חוֹזֵר
36 לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמַפְסִיט אֶת הַתִּיבָה, וְדִין זֶה הוּא מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצָּבוּר - שֶׁאֵין
37 לְהַטְרִיחַם לְהַתְעַכֵּב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִם הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

38 וְאָמֵר רַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, שְׂכֵאשֶׁר מַצְנִיעִים הַסֵּפֶר
39 תּוֹרָה בְּבֵית אַחֵר, אֵין הַצָּבוּר רְשָׁאִין לְצַאת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֲפִילוּ דֶרֶךְ
40 פֶּתַח אַחֵר, עַד שֶׁיִּגְמֹל סֵפֶר תּוֹרָה מִהַבִּימָה, וַיִּנָּח בְּמִקְוָמוֹ. וְשִׁמּוּאֵל
41 אָמֵר שְׂאִינִם רְשָׁאִים לְצַאת עַד שֶׁיִּצְאָה הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִשָּׁם, וְלֹא רַק עַד
42 שִׁיטֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה. וְלֹא פְּלִיגִי, הֵא שְׂאִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי הוּא בְּאוֹפֵן
43 דְּאִיקָא פִּיתְחָא אַחֲרֵינָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׂאֵז מוֹתֵר לְצַאת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח
44 הַשְּׁנִי לְפָנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה, מִשְׁעָה שִׁיטֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה כְּדֵי לְהוֹצִיאָו. הֵא
45 שְׂאִמֵּר שְׂמוּאֵל הוּא בְּאוֹפֵן דְּלִיקָא פִּיתְחָא אַחֲרֵינָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאֵין
46 לְצַאת לְפָנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה מֵאוֹתוֹ פֶּתַח שְׁעִתִּיד לְצַאת בוֹ, וְלִכְן צְרִיךְ לְהַמְתִּין
47 עַד שִׁיִּצְאָה. אָמֵר רַבָּא, הַחֲכָם שֶׁשְּׂמוֹ כֵּר אֲהִינָא אֶסְבֶּרָה לִי - הַסְבִּיר לִי
48 שֶׁמִּקּוֹר דִּינוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל הוּא מִהַפְסוֹק "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּלְבֹּנוּ",
49 שְׁלּוּמִידִים מִכָּךְ יֵשׁ לְלַכַּת אַחֲרֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה וּלְלוֹתוֹ, וְלֹא לְצַאת לְפָנָיו.
50 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בּוֹמֵן שֶׁהִכְהִנִּים מְכַרְכִּים אֶת הָעָם, מַה הֵן -
51 הַמַּתְבַּרְכִּים אוֹמְרִים כְּדֵי לְהוֹדוֹת לָהּ עַל בְּרַכּוֹתֶיהָ, וּלְהִרְאוֹת שֶׁשְּׂמִחָם
52 בָּהֶם. אָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב חֲסִידָא, אוֹמְרִים הֵם שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִים כִּגְגַד
53 שְׁלוֹשַׁת הַבְּרַכּוֹת, א. "כִּרְכּוֹ ה' מְלֹאכֶיךָ, גְּבוּרֵי כָח עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמּוֹעַ
54 בְּקוֹל דְּבָרוֹ וְגו'". ב. "כִּרְכּוֹ ה' כָּל צְבָאִיו, מְשַׁרְתּוֹ עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ". ג.
55 "כִּרְכּוֹ ה' כָּל מַעֲשָׂיו כָּל מְקוֹמוֹת מְשֻׁלָּתוֹ, כִּרְכִּי נַפְשִׁי אֶת ה'".
56 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בְּמוֹסָפִי דְּשִׁבְתָּא - בְּתַפִּילַת מוֹסָפִי בְּשַׁבַּת, שִׁישׁ בָּהּ
57 נִשְׂיָאֵת כְּפִים חֲדָשָׁה שְׂאִינָה נִדְהַגַּת בַּחוּל, מַה הֵן - הַמַּתְבַּרְכִּים מַחֲדִּישִׁים
58 וְאוֹמְרִים עַל נִשְׂיָאֵת כְּפִים זֶה. אָמֵר רַבִּי אֲסִי שְׂאוּמְרִים הֵם שְׁלוֹשָׁה
59 פְּסוּקִים אֵלּוּ, א. "שִׁיר הַמַּעֲלֹת, הִנֵּה כִּרְכּוֹ אֶת ה' כָּל עֲבָדֵי ה'
60 הַעוֹמְדִים בְּבֵית ה' בְּלִילוֹת וְגו'". ב. "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ בְּבִרַכַּת כַּהֲנִים,
61 וְכִרְכּוֹ אֶת ה'". ג. "כִּרְכּוֹ ה' מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּהָ". שׁוֹאֵלֶת
62 הַגְּמָרָא, מִדּוּעַ הִבִּיאָו פְּסוּק שְׁלִישִׁי מִמִּקְוָם אַחֵר, וְלִכְּמָא נִמִּי בְּמִקְוָם הַפְּסוּק
63 הַשְּׁלִישִׁי, "וְכִרְכּוֹ ה' מִצִּיּוֹן" דְּכִתִּיב בְּתוֹרָה עֲנִינָא - שְׂנֵאמֵר כְּהַמְשַׁךְ
64 לְשֵׁנִי הַפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים. אָמֵר יְהוֹדָה בְּרִיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁי, מֵתוּךְ
65 שֶׁהַתְּחִיל בְּפִסּוּקִים הָרִאשׁוֹנִים בְּכִרְכּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְסִיִּים
66 בְּפִסּוּק 'בִּרְכּוֹ ה' מִצִּיּוֹן' שְׁעוֹסֵק בְּכִרְכּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִילוּ
67 הַפְּסוּק 'בִּרְכּוֹ ה' מִצִּיּוֹן' אֵינוֹ בְּרַכָּה לְקַדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלָּא לְיִשְׂרָאֵל.
68 מִבְּרַת הַגְּמָרָא, בְּנִשְׂיָאֵת כְּפִים שֶׁמְבַרְכִּים הַכַּהֲנִים אֶת הָעָם בְּמִנְחָתָא
69 דְּתַעֲנִיתָא - בְּמִנְחָה בְּתַעֲנִית צִיבוּר, מֵאִי אָמְרִי הַמַּתְבַּרְכִּים. אָמֵר רַב
70 אֲחָא בְּרַ עֲבָק, אוֹמְרִים שְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִי רַחֲמִים אֵלּוּ, בִּשְׁעַת בְּרַכַּת כַּהֲנִים
71 שְׂהִיא עַת רְצוֹן, א. "אִם עֲנִינֵנו עֲנֵנו בְּנוֹ ה' עֲשֵׂה לָמְעַן שְׁמִי". ב. "מִקְוָה
72 יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעַת צָרָה, לְמַעַן תִּהְיֶה כְּכֹר פֶּאֶרְץ וְכִאֲוָר נִטָּה לְלוֹן
73 וְגו'". ג. "לְמַעַן תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוֹכֵל לְהוֹשִׁיעַ, וְאַתָּה
74 בְּקִרְבָּנוּ ה' וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא, אֵל תַּנְחֵנוּ וְגו'".

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"כ וכ"י מו"ה שאול ישכר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קובלת מכתבו מר"ח תמוז.

ובעת רצון יזכירוהו ואת זוגתו תח"י על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
להמטטרך להם, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שהרי נמצאים אנו בחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, וגופא בתר רישא

אזיל.

בברכה לבשו"ט בטוב הנראה והנגלה.

במש"כ עוה"פ בדעת זח"ב (ק"ח, א-ב) - כ"כ שמדחשיב שם כ"פ שאדם הוא רביעי (לאחרי הבער)
והוא "סיימא דלהון" - של השור והבור והמבעה וההבער - מוכח דלא זהו מבעה. אלא דקאי על המשנה
שלאחרי המשנה הנ"ל ד' אבות כו'. - דרך אגב כהנ"ל אינו שייך לענין כותב סי' הזהר כאן שהוא מדברי
רע"מ.

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מבררת הגמרא, בנעילה דיומא דביפתי כשהכהנים נושאים כפיהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה במתניתא תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "הנה כי בן יברך נבר ירא ה'". ב. "ברכה ה' מציון ויראה במוצא מים ויושלים כל ימי חייך". ג. "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

מבררת הגמרא, היין - באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור אומרין לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל ברכה וברכה מברכת כהנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים אלו בהוצאת השם שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה אופן מזכירים את שלשת הפסוקים, פליגי בה רב מרי ורב זבד, חד מהם אמר, פסקא לקבל פסוקא - על כל פסוק שאומרים הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלשת הפסוקים. וחד אמר, אבל פסוקא שאומרים הכהנים, אמר להו לבולחו - אומר הציבור את כל שלשת הפסוקים.

אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת כהנים שבבבולין, אינו אלא מועה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. אמר רבי חנינא בר פפא, תדע - יש סברא לכך שאין לאומרים בגבולין, דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו - לא היה ראוי לאומרים, שהרי בלום יש לה עבר שממריבין אותו שליחי אדונו, ואינו מאוין לברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותנו הכהנים בשם ה', עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרים לכבוד הוכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר אבא, תדע לה דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו לפסוקים אלו, שהרי בלום יש עבר שממריבין אותו בשם רבו, ואין מסביר פנים לרבו, ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים אלו, להראות שברכת ה' שפני הכהנים חביבה עליו. אמר רבי אבהו, מריש תוה אמינא להו פסוקים אלו, אך בין דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו, דלא אמר להו, אלא נמי לא אמינא להו.

מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו. ואמר רבי אבהו, מריש תוה אמינא עינותא אנה - בתחילה הייתי סבור שאני עניו, בין דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו, דאמר איהו למתורגמן המשמיע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר אמוריה לציבור חד מעמא - טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו רבי אבא, אמינא שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו עינותא אנה.

מבארת הגמרא, ופאי עינותא דרבי אבהו, שבגללה היה סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמוריה דרבי אבהו לרביה דרבי אבהו - אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו לאשתו של רבי אבהו, הא דידן - בעלי, חכם הוא כמו בעלך, ולא צריך ליה לדיך ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי דתנין וזקוף עליה - ומה שמתכופף לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם ומשמיע לציבור, וקרא בעלמא הוא דעביד ליה - הוא עושה כן משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אלא דביתיה של רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת מתורגמן, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ופאי נפקא ליה מינה - מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקלם עילאה - שעל ידי שנינו מתרבה כבוד שמים. ותו - ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו, שאמינו רבנן עליה לממניה ברישא - החליטו החכמים למנותו לראש ישיבה, בין דתניה רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש ליה בעלי חובות, והוא צריך ללוות. אמר להו 'איבא רבה' - יש לכם רב גדול ממני דהיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.

מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו ורבי חייא בר אבא איקלעו להוהוא אתרא - נודמנו לאותו מקום, וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש, רבי אבהו דרש באמרתא - בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי חייא בר אבא דרש

בשמעתא - בהלכות, שבהן בולי עלמא לרבי חייא בר אבא, ואול לנביה דרבי אבהו לשמוע דרשתו, חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשמועו. אמר ליה רבי אבהו כדי לפייסו, אמשל לה משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם שבאים למכור בעיר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר מיני סידקות - כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים וצינורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה שמוכר מיני סידקות - ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר דברים זולים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דבריר חשובים יותר. והוסיף רבי אבהו לפייסו, שכל יומא הוה מלך רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה - עד מלוגו, משום יקרא דבי קיסר - מפני כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו הוהא יומא אליה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה כדי לפייסו, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה - לא התיישהב דעתו של רבי חייא מפיוסו של רבי אבהו.

מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת 'מודים', העם מה הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על שאנו מודים לך' - מודים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך, ולהודות לך. ושמאל אמר שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך'. רבי סימא אמר שמוסיפים הם גם 'ווצרנו יוצר בראשית', לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. נהדרע אמר משמיה דרבי סימא, שמוסיפים גם 'ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחיינתנו וקיימתנו, לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח הקודם, מסיים בה הכי, 'כן תחיינו ותחננו ותקבצנו, ותאסוף גלויתינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך'. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איזה נוסח לומר, הילכך נימרינהו לבולחו - יש לומר את כל הנוסחאות.

אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכהנים בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם פלפי העם משום כבוד הציבור, ואחוריהם מופנות פלפי שכניה. רב נחמן אמר שהמקור לכך שצריך לירא מהציבור הוא מהקא, 'ווקם המלך דוד על רגליו, ויאמר שמעוני אחי ועמי', שהרי יש להבין אם קרא להם 'אחי' למה קרא להם גם 'עמי', ואם קרא להם 'עמי' למה קרא להם גם 'אחי'. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם כשרים למקום ושומעין לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, 'עמי' אתם וכבושים תחת, ואני רודה אתכם במלך, ומבואר ממה שאמר אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.

רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהקא, דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, והוה אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש לברר מאי מעמא אין הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהן, לאו - וכי אין הטעם משום פבוד צבור, שבשעה שמגביהם ידיהם לברכת כהנים מתרוממים בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, והוה גנאי לציבור, ולכן צריכים לחלוץ סנדליהן תחילה. אמר רב אשי, שטעם התקנה הוא לא מפני כבוד הציבור, אלא הוה הטעם הוא, שיש לחשוש שאם יעלה עם סנדלו לדוכן, שפא נפקא - תקרע לו רצועה בסנדלו, והציבור יתלוצץ על כך, והדר אויל למיקטריה - ומפני הבושה ירד הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, ואמרי שירד מהדוכן משום שכן גרופה או כן חלוצה הוא - וחלל הוא, ודינו כור שאינו נושא כפיו.

שנינו במשנה, ובמקדש לא היו הכהנים מפסיקים בין שלשת פסוקי ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם כברכה אחת בו.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד א

רש"י

תוספות

1 בהזכרת השם. כשהכהנים מזכירין את השם: פסוקא לקבל פסוקא. שהכהנים
2 אומרים פסוק ראשון והם אומרים אחד מאלו. ובשני היו אומרים את השני
3 ובשלישי את השלישי, וכן במסוף וכן במנחה, שהרי בלן שלשה שלשה הם: אינו
4 אלא מועה. שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד הנקרא במקדש: ואינו
5 מסביר פנים. להראות שברכת רבו
6 חשובה לו וערכה עליו ותגמלו לרבו עליו
7 בכך: אמוריה. המתרגם לרבים מה שהוא
8 לוחש לו בשעת הדרשה: לא צריך לדידך.
9 חכם הוא כמו בעלד: יקרא דמלכותא.
10 שהרי ושהיה רבי אבהו נשוא פנים בבית
11 המלך, כדאמר' בתניגה (דף יז.) נשוא פנים
12 בגון ר' אבהו בי קיסר, ובסנהדרין (דף יז.)
13 אמר דהו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה
14 וגשרין קמיה רבה דעמיה מדברנא
15 למענותה: דנפיש עליה חובות. שהיה
16 צריך ללוות: אמר ר' אבהו אית לן רבה.
17 חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני,
18 כדי שישויבוהו בראש ונותנין לו מנות
19 ומעשירין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו
20 דבריו, כדחנניא ודחנני הגדול מאחיו גדלוהו
21 משל אחיו (ומא דף יט.) ח"נ. רבי אבהו דרש
22 באגדתא: שמעתיא. הלכות דנין ואסור
23 וטהרות: סידקית. כלי מלאכות נשים
24 ונענים בגן פלכים מחטין וצנורות: לא על
25 מוכר סידקית. בתמיה, מתוך שדמיהם
26 קלים יש להם קונים הרבה, ולהפסיד דעתו
27 הוא אומר: על שאנו מודים לה. על שנתת
28 בלבנו להיות (מודים) דבוקים בר מודים
29 לה: רבי סימאי. מוסיף הוא, וכן כלם
30 מוסיפין הן על הראשונים: שמעוני אחי
31 ועמי. מזהירם היה להתנדב לבדק הבית
32 לבגן המקדש: אם אתם שומעים לי.
33 להיות שלמים מלפני מלך אתי וחברי אתם.
34 אלמא המלך אימת צבור עליו אם בשרים
35 הם: עמי אתם. כבושים תחת: לאו משום
36 אימתא דצבורא. מפני שמסתלקין בגדיו
37 העשויין למדתו בהבהת דיו ונראין
38 כקליו לצבור, והן אין ראויין לראות מפני
39 טיט שעליהן: דילמא מפסקא רצועה.
40 וגנאי הוא לעצמו ומתולצצים עליו
41 כשסגדו מתרת ותיב למקטריה וחבריו
42 מברכין, ואתי למימר אינו ראוי לנשיאות
43 כפס ודלד וישב לו:
44 וכל

33 חייא בר אבא עד אושפזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה. בזמן ששליח צבור אומר
34 מודים, העם מה הם אומרים? אמר רבי: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", וישמאל אמר: "אלהי כל בשר, על
35 שאנו מודים לך". ר' סימאי אומר: "יוצרו יוצר בראשית על שאנו מודים לך". נהרדעי אמרי משמיה דר' סימאי: "ברכות והודאות
36 לשמך הגדול על שהחיייתנו וקיימתנו, על שאנו מודים לך". רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי: "בן תחיינו ותחננו, ותקפצנו ותאסוף
37 גלותינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך". אמר רב פפא: הילכך ימירינהו לכולהו.
38 אמר ר' יוחנן: לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי פתנים פתיהם בלפי העם ואחוריהם בלפי שכינה. רב נחמן אמר: מהכא "וְיָקָם
39 דוד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי" אם "אחי" למה "עמי", ואם "עמי" למה "אחי"? אמר ר' אלעזר: אמר להם דוד
40 לישראל: אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במקל. רבנן אמרי מהכא, דתנו רבנן אין תפלה
41 רשאין לעלות בסגדליהן לדוכן, והוה, אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי. מאי מעמא, לאו משום כבוד צבור? אמר רב
42 אשי: לא, התם שקמו נפסקה לו רצועה בסגדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרמיש או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו'
43 וכל

1 **בנעילה** דיומא דכיפורי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית
2 כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלח
3 פרקים (תענית כו) דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: **כל**
4 האומרם בגבולין אינו אלא טועה. פירש ר"י אע"ג דאמר' בפרק היראה (ברכות
5 נה) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום
6 סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך
7 רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות
8 תענית חלום. פירש ר"ח הני כולוהו רבי
9 חייא בר אבא ודרבי חנינא בר פפא ודרבי
10 אבהו דילכתא ניהוה:

11 **על** שאנחנו מודים לך. בערוך בערך
12 הודאה פירש רב משה ראש ישיבה
13 בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שלח
14 על היותן סומכין ומאי על שאנו מודים לך
15 על ההודאה דאמר שליח צבור ענו
16 אינון אמר בירושלמי פ"ק דברכות איתא
17 נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים
18 אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך
19 תרננה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל
20 ההודאות ר' שמואל ב"ר אונאי בשם רבי
21 אחא הודייה ושבו לשמן הגדול לך גבורה
22 לך תפארת יחי רצון מלפניך ה' אלהינו
23 ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו
24 ותוקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך
25 נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד
26 מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא
27 אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך
28 השתחויה כי לך תברע כל ברך וכל לשון
29 לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו'
30 והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה'
31 אלהינו בכל ובכל נפש לך משתחוים כל
32 עצמותי תאמרנה ה' מי כמותך בא"י האל
33 ההודאות אמר רבי יוחנן נהגין אמרי רבנן
34 כוליהן ואית דאמר או דהא או דהא או
35 דהא:

36 **שמא** תפסוק רצועה בסגדלו. פירש ר"ח
37 שמע מינה דמותר ליכנס בבית
38 הכנסת בסגדל ובמנעל דלא אסרו אלא
39 שלא לעלות לדוכן בסגדל ורבי הביא כמו
40 כן מפרק שליש דמגילה (דף כד.) האומר
41 איני עובר לפני התיבה בסגדל אף יחף לא
42 יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר
43 לעבור בסגדל והכי מסיק בהדיא בפרק
44 היראה (ברכות דף טג.) אמר רבא מה ביתו
45 אקפנדריא קפיד איניש אריקה ואמנעל
46 לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא
47 אסור וריקסה ומנעל שרי:
48 וכל

על
36
37
38
39
40
41
42
43

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד ב

תוספות

רש"י

ובל כן למד לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שבמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש ברתן בפרק אמר לון הממונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט). וזה היה הפסק גדול מעניינת אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאימא בירושלמי

הקורבים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שזיה מתעלם מן ונראה דהתם ד"ה הקורבים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשבמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינן בשבמל"ו ושוא היו עונין בשבמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינן עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שוא ומרומם על כל ברכה ותהלה אותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשבמל"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פ"י הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא טט:) נראה דאטגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלת מחון בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני בגון דפליג ליה כ"ג

יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אדילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הבא סתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופולגותיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פולגותיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:

והאמר מר אינן ישיבה יחסין. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמדי (דף כז.) ובפ"י עשרה יסורים (קדושין פ"ה) ובפ"י דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שממך לו כבותר יושב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כהן הראשונה וישבה לה בחר הבית השנייה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דבימי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב וחתם משמע דלביית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש וזה"ש ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד

משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישראל וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דוד וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בב"ב קיימין ותו קשיא מ"פ שני דבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו:

ובל כן למד לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שבמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש ברתן בפרק אמר לון הממונה (יומא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט). וזה היה הפסק גדול מעניינת אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאימא בירושלמי

הקורבים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שזיה מתעלם מן ונראה דהתם ד"ה הקורבים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשבמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינן בשבמל"ו ושוא היו עונין בשבמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינן עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שוא ומרומם על כל ברכה ותהלה אותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשבמל"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פ"י הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא טט:) נראה דאטגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלת מחון בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני בגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אדילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הבא סתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופולגותיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פולגותיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:

והאמר מר אינן ישיבה יחסין. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמדי (דף כז.) ובפ"י עשרה יסורים (קדושין פ"ה) ובפ"י דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שממך לו כבותר יושב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כהן הראשונה וישבה לה בחר הבית השנייה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דבימי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב וחתם משמע דלביית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש וזה"ש ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד

משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישראל וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דוד וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין לון ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בב"ב קיימין ותו קשיא מ"פ שני דבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הצד איכא בינייהו:

לחוציא לעז על ספר תורה. על התורה. ברכה של אחריה. ועל העבודה רצה. ועל ההודאה מודים. לפי שנגמרה העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמר' במסכת מגילה (דף י"ה) וזבח תודה יבדנני. אחר זביחה הודאה. ועל מחילת העון. אחר בחרתנו. שחזתם מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו'. ועל המקדש. מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש. ועל ישראל. מתפלל על ישראל וחותם בברוך הבורך בעמו ישראל. וכן על ירושלים. ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה. ועל שאר התפלות. במקדש מפרש לה. **גמ'.** שמע מנה. מקדשני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו'. ואין חזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול. וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג. ש"מ חולקין כבוד לתלמיד. תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב. וסתמא כמ"ד חולקין. דפלוגתא היא ביש נוחלין גבי בנות צלפחד (כ"ב קט:) : **כלה** משום **כבודו דכ"ג**. ולעולם אין חולקין. והכא כלה משום יקרא דכ"ג הוא. שפיראין את מעלותיו מעלה למעלה ממעלה: **אין ישיבה בעזרה**. דאין כבוד שמים בכך. ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דכתיב (יחזקאל) עומדים ממעל לו. (קריאת) על יד מן קאמין (יחזקאל) : **אלא למלכי בית דוד**. שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלמה: **בדאמר רב חסדא**. לקמן: **בעזרת נשים**. היו קורין בו. והיא היתה חל בשאר הר הבית שלא נתקדש אלא מן החומה ולפנים. ואפילו חלל שער נקדור העולם מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

ויקרא

ויקרא

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומברך עליה - על הקריאה שמנה ברכות, מברך על התורה ברכת של
אחריה, היינו אשר נתן לנו תורת אמת, ועל העבודה שנגמרה מברך
ברכת רצה, ועל ההודיה מברך ברכת מודים, ועל מחילת העון מברך
אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו וגו', ועל
המקדש מתפלל וחותר אשר בחר במקדש, ועל ישראל מתפלל וחותר
הבחר בעמו ישראל, ועל הפהנים מתפלל ומברך הבחר בכהנים, ועל
ירושלים מתפלל ומברך הבחר בירושלים, ומברך ברכה נוספת
שנקראת והשאר תפלה.
גמרא. שנינו במשנה, שחון הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת,
וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא שחון הכנסת
מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול הגדולים ממנו, וראש
הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול הגדול ממנו, ולכאורה שמעתי
מינה, שהמשנה סתמה כדעה שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב -
שמוטר לתלמיד קטן לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי
לרב. אמר רבי שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני
הרב, אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא
משנתנו בולה משום כבודו דכהן גדול הוא, שרוצים להראות כבודו
שיש כמה מעלות מתחתיו.
שנינו במשנה, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. מקשה הגמרא,
שמהלשון עומד יש לדקדק, מכלל דיושב הוא לפני שעמד, והאמר מר
שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר ישיבה בעזרה, אלא
למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם
שלימה, שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' בעזרה, ויאמר מי
אנכי וגו'. מתרצת הגמרא, כדאמר רב תסדא על קושיית הגמרא
בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים, שלא התקדשה
בקדושת העזרה ודינה כשאר הר הבית, ומותר לשבת שם, הקא נמי יש
להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים.
מיתבי, ששנינו ברייתא שביורה ויהיב קורין בו - בספר תורה את
פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת
חכמים הקריאה היתה בעזרה, ואילו רבי אליעזר בן יעקב אומר, שבהר
הבית היו קוראים בו, שנאמר לגבי קריאת התורה שקרא עזרא בראש
השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

מבררת הגמרא, וכל כך למה אומרים זאת כברכה אחת, ומבאר
הגמרא, לפי שאין ענין אמן במקדש, ואין שם במה להפסיק בין
הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.
מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, תנו רבנן, מניין שאין ענין אמן אחר
הברכות במקדש, אלא עונים ברוך שם כבוד מלכותו וכו', שנאמר
בתפלת עזרא בבית שני, קיומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד
העולם - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלה, כגון ברוך ה'
אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם, וממשיכה הברייתא,
ומנין שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח ציבור, אומר הציבור
תהלה - ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שנאמר ויברכו שם
כבודך, היינו שענין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והמשך
הפסוק, וימרום על כל ברכה ותהלה, בא ללמד, שעל כל ברכה
וברכה שאומר השליח ציבור, תן לו תהלה - יענו הציבור ברוך שם וכו'.
ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא
בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבאר את סדר קריאת
הכהן הגדול וברכותיו.
משנה. שנינו לעיל שפרכות בתי גדול אינן נאמרות אלא בלשון הקודש,
ומבאר המשנה ביצד הוא סדר קריאתו וברכותיו. תן - שמש בית
הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוטל את הספר התורה, ונותנה
לו לראש בית הכנסת החשוב ממנו, שעל פיו נחתכים כל עניני בית
הכנסת, וראש בית הכנסת נותנה לסגן של הכהן גדול, והסגן נותנה
לכהן גדול, וכהן גדול היושב שם עומד ממקומו ומקבל את הספר תורה.
וקורא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבאחרי מות, שמבאר את
סדר עבודת יום הכיפורים, ואף בעשור - וכמו כן קורא את אך בעשור
שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבאר שם דיני יום הכיפורים,
וגולל את ספר התורה ומנחה פתיקו ואומר לנמצאים שם למרות
שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום שאינה כתובה
כאן, אלא יתר ממה שנקרית לפניכם כתוב כאן, ואומר כן כדי שלא
יוציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא בעל פה משום שחסר
בספר תורה. ובעשור שבחומש הפקודים - שכתוב בספר במדבר קורא
הכהן גדול בעל פה, משום שפרשה זו רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד
אליה בשעה שמתרגמים הפסוק, וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד
שיגלול לשם.

המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ואחד לעומר עמ' א

ולכן כתב רחמנא במועד' לחדש שזה במועד שאחר השמיטה, ואי
כתב הפסוק רק במועד הנה אמינא שהקריאה היא מריש שתא -
בראש השנה, שאף הוא נקרא מועד, ולכן כתב רחמנא במועד הסוכות,
ואי כתב רחמנא רק במועד הסוכות הנה אמינא שיכול לקרוא אפילו
ביום טוב אחריו של סוכות, כתב רחמנא התיבות בברא כל ישראל,
והיינו

רחמנא רק מקץ שבע שנים, הנה אמינא נימנו שבע שנים מהשתא -
משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת הציווי, ואז יקראו בפרשת
המלך, ואף על גב דלא מותרמי השנה השביעית בשמיטה, שהרי לא
מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה שנה משכנסו לארץ, ולכן כתב
רחמנא שמיטה לחדש שקריאה זו תלויה בשנת השמיטה, ואי כתב
רחמנא שמיטה הנה אמינא שקוראים בסוף השמיטה, לפני ראש
השנה של השנה השמינית, שהרי מקץ שבע שנים משמע בסוף שנה,

המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ושנים לעומר עמ' א

מבאר הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה
והמלחמה עצמה. תנו רבנן, פסוקים מדרב עקם הכהן עם הלוחמים,
אחת בספר - כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת המערכה, ואחת
במלחמה - בתחילת המלחמה. בספר לפני המלחמה, מה הוא אומר
ללוחמים,

יחזי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף, והוא, שאמר להן
הקדוש ברוך הוא לישראל הבאים להילחם בגויים, אפילו לא קיימתם
אף מצוה זו של קריאת שמע שחרית וערבית שהיא קבלת מלכות
שמים ועול מצוות, אי אתם נמסרין בידם, שעל ידי שהשכינה שורה
עמכם, אתם נוצחים.
שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, אל ירח לבבכם אל תיראו בו.

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הַרְחֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמִּים". בכל אופן רואים שלפי
2 חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אמר רב חסדא שיש ליישב, שכונת
3 הברייתא שקוראים בְּעֹזֶרֶת נָשִׁים.
4 שנינו במשנה וקורא הכהן גדול בפרשיות 'אחרי מות' ו'אך בעשור'.
5 מקשה הגמרא ורמיה, ששנינו מְדַלְּגִין בְּנֵבִיא - מותר למפטיר בנביא
6 לדלג מפרשה לפרשה, ואין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה, ואין כאן
7 מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך בעשור'. אמר אבבי
8 שקושיה זו לא קשיא, משום שְׂכָנָן ששנינו שאין מדלגים בתורה. מדובר
9 בדילוג גדול שהוא בכדי שִׁפְסוֹק הַתּוֹרָה מלתרגם, והו גנאי לציבור
10 שישתקו וימתינו לקורא, ואילו כָּאן במשנתנו מדובר בדילוג קטן שהוא
11 בכדי שִׁלֵּא יִפְסוֹק הַתּוֹרָה מלתרגם, שתוך כדי התרגום של הפסוק
12 האחרון של פרשת 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור',
13 ומיד כשגומר המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה
14 אין גנאי לציבור ומותר לדלג.
15 מקשה הגמרא, והא עלה - על המשנה שם קתני בברייתא, מְדַלְּגִין
16 בְּנֵבִיא ואין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, ועד כמה מְדַלְּגִין בנביא, עד כדי שִׁלֵּא
17 יִפְסוֹק הַתּוֹרָה, ומשמע מְדַלְּגִין הדברים דְּבַתּוֹרָה כָּלָל וְכָלָל לא
18 מדלגים. אמר אבבי, לא קשיא מִשּׁוּם שיש ליישב באופן אחר,
19 שבמשנה כָּאן מדלג הכהן גדול מפרשה לפרשה בְּעֵינֵי אֶחָד, אחרי שדי
20 הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג כדי
21 שיפסוק התורגמן, וְכָאן - בברייתא שמבואר שאסור לדלג בתורה כלל,
22 ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק התורגמן, מדובר בְּשֵׁנִי עֵינָיו -
23 שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע דבר אחד, ממחר
24 לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת התורה שנועדה ללמד
25 לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין השומע פסוק אחד ויצא מכך
26 קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם
27 אין בכך כדי שיפסיק התורגמן, אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג
28 מענין לענין אם אין בו כדי שיפסוק התורגמן. והתניא כתיבירך זה, מְדַלְּגִין
29 בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה דווקא בְּעֵינֵי אֶחָד, ובנביא מותר לדלג אפילו
30 בְּשֵׁנֵי עֵינָיו, וְכָאן - בתורה ובנביא מותר רק בכדי שִׁלֵּא יִפְסוֹק
31 הַתּוֹרָה, ואין מְדַלְּגִין מִנְבִיא לנביא, משום שזה מבלבל דעת השומעים
32 יותר מדאי, ובנביא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין מנביא לנביא, וְכָלֹכָּהּ שִׁלֵּא
33 יִדְלַג למפרע מִסּוֹף הַסֵּפֶר לַתּוֹרָה.
34 שנינו במשנה וגולל הכהן גדול את התורה ומניחה בַּחֲבִיקוֹ ואומר 'וזה
35 ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', ובעשור שבחמש הפקודים קורא על
36 פה כו'. מבארת הגמרא, וְכָל כֵּךְ לָמָּה הוצרך לומר כן, כדי שִׁלֵּא לְהוֹצִיא
37 לְעֵץ עַל סֵפֶר תּוֹרָה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא קורא בעל פה אינה
38 כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.
39 שנינו במשנה וּבְעֵשָׂר שְׂבָחוּ מִשֵּׁי הַפְּקוּדִים קורא הכהן גדול בעל פה.
40 שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וְלִיִּבְרִיכָה - שיגלול לַסֵּפֶר
41 תורה לפרשה זו, וְלִיִּבְרִיכָה מתוך הכתב. אמר רב הונא כִּי יְהוּדָה אָמַר רַב
42 שֵׁשֶׁת, שאינו יכול לגלול הספר תורה, לִפִּי שְׂאִין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה
43 בְּצִבּוֹר מפני כבוד הציבור. שואלת הגמרא, וְלִיִּבְרִיכָה סֵפֶר תּוֹרָה אֲחֵרִינָא
44 שגלול בפרשת 'בעשור', וְלִיִּבְרִיכָה בו מתוך הכתב, שבאופן זה אינו צריך
45 לגלול הספר בציבור. רב הונא כִּי יְהוּדָה אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר
46 תורה אחר מִשּׁוּם חשש פְּגָמָה שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה ראשון, שלא יאמרו שנמצא
47 פסול בראשון ולכן הוציאו ספר תורה אחר. ורבי שְׂמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר
48 ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר, לִפִּי שְׂאִין מְכַרְכֵּין בְּרַבָּה שְׂאִינָה
49 צְרִיכָה - משום שהכהן גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזו
50 ברכה שאינה צריכה.
51 מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, וְיִי שִׁינֵי לַפְּגָמָה - שאם
52 יוציאו שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, וְהָאֵמַר רַבִּי
53 יַצְחָק נִפְחָא, ראש חדש מִכַּת שָׁחַל לְחִיּוֹת בְּשָׁבָת, מִכֵּיא שֶׁלֹּשׁ ספרי
54 תּוֹרָה, וְקוֹרֵא בְּאַחַת מהן מְעַנִּינוּ שֶׁל יוֹם - פרשת השבוע, וְאַחַת מהן
55 קורא בה פרשה שֶׁל ראש חדש, וְאַחַת מהן קורא בה בְּשֵׁל חֲנוּכָּה,
56 ומוכח מכך שאין חוששים שיוציאו לעז על הספר תורה הראשון. מיישבת
57 הגמרא, ששם קוראים תְּלָתָא נְבִירִי בְּתֵלְתָא סִיפְרִי, וכל אחד קורא

58 בספר תורה אחר, ובאופן זה לִיִּבְרִיכָה פְּגָמָה לספר תורה הראשון, אך כאן
59 שקורא חֲדָ נְבִירָא בְּתֵרִי סִיפְרִי, ואינו קורא בספר הקודם, אִיכָּא חשש
60 פְּגָמָה לספר תורה הראשון.
61 שנינו במשנה ומְכַרְכֵּד עֲלֶיהָ שְׂמֹנֶה בְּרִכּוֹת כו', תנו רבנן לבאר ברכותיו
62 של הכהן גדול, [מְכַרְכֵּין] עַל הַתּוֹרָה אשר נתן לנו תורת אמת, בְּכִרְכֵּךְ
63 שְׂמִיכְרֵכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לאחר קריאת התורה, ועל הַעֲבֹדָה מִבֶּרֶךְ
64 רצה, ועל הַהוֹדָה מִבֶּרֶךְ מוֹדִים, ועל מַחֲלִילֵת עֵזֶן מִבֶּרֶךְ אתה בחרתנו
65 וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו, וברכות אלו מִבֶּרֶךְ
66 בְּתִיקָנָן - כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל עַל הַמִּקְדָּשׁ בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר
67 אשר בחר במקדש, ועל הַכְּהֻנִּים מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר 'הבוחר
68 בכהנים, ועל יִשְׂרָאֵל מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמוֹ, וחותר 'הבוחר בעמו ישראל',
69 ועל יְרוּשָׁלַיִם מתפלל בְּשֵׁנִי עֵצָמָה, וחותר 'הבוחר בירושלים'.
70 שנינו במשנה שהכהן גדול מִבֶּרֶךְ ברכה נוספת שנקראת 'וְהַשָּׂאָר תִּפְלָה',
71 תנו רבנן, על מה ששנינו במשנה 'השאר תפלה' מבארת הברייתא
72 שהוא ברכה אחת שיש בה, תְּחִנָּה רַבָּה וּבִקְשָׁה שְׂעָמָה יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין
73 לְיוֹשָׁעַ, וְחֹתֶם בְּשׂוֹמֵעַ תִּפְלָה. ממשכה הברייתא, שְׂכָנָן וְאֵלֶּךְ -
74 לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה וברכותיה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד
75 מהמנצחים שם מִכֵּיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ לעזרה וקורא בה, וְכָל
76 מִשְׁנָה. פְּרִשְׁת הַמִּלָּךְ, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש,
77 בְּצִדֵּד הוא סדר וזמן אמירתה. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הַרְאֵשׁוֹן שֶׁל חַג, בְּשִׁמְנֵי
78 - בשנה השמינית שהיא בְּמוֹצָאֵי השנה השביעית, עוֹשִׂין לוֹ לִמְלַךְ
79 בְּיָמָה שֶׁל עֵץ פְּעוֹרָה, והוא יוֹשֵׁב עֲלֶיהָ. וקריאה זו היא מן התורה
80 שְׂנֵאָמַר 'מִקֵּץ' - לאחר שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעֲד וגו' תקרא את התורה הזאת
81 נגד כל ישראל באזניהם' וגו'.
82 חָזֵן - שמש בית הַכְּנֶסֶת שהיה סמוך לעזרה בחד הבית, נוֹמַל סֵפֶר תּוֹרָה
83 וְנֹתְנָה לְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת החשוב ממנו, וְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת נֹתְנָה לְסֵנָן
84 של הכהן גדול החשוב ממנו, וְהִסֵּן נֹתְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, וְכַהֵן גָּדוֹל נֹתְנָה
85 לְמִלָּה, וְהַמִּלָּה עוֹמֵד מִמְּקוֹמוֹ וּמִקְבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וקורא כשהוא יוֹשֵׁב.
86 מספרת המשנה שאֲנִירִפֶּס הַמִּלָּה עוֹמֵד מִיְּשִׁיבָתוֹ וְקִבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה,
87 וקרא כשהוא עוֹמֵד משום כבוד התורה, וְשִׁבְחוּהָ בְּחִכּוֹם על כך.
88 וּבְשִׁחְיָע בקריאתו ל"לא תוכל לתת עֲלֶיהָ אִישׁ נְכָר" וְלֵנוּ עֵינָיו
89 דְּמַעוֹת, משום שמקרא זה פוסל אותו מהמלכות, שהרי היה מזרעו של
90 הורדוס שהיה עבד. אָמְרוּ לוֹ הַנוֹכְחִים שם, אֵל תִּתֵּינָא אֲנִירִפֶּס שְׂנֵדִיחַ
91 אותך מהמלכות, שמתוך שאמך מישראל אֲחִינוּ אֲתָה, אֲחִינוּ אֲתָה.
92 וקורא המלך מִתְחִילֵת סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עד שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וגו',
93 שבפרשת 'ואתחנן, וְשִׁמְעִי' - וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו עליהם
94 עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ' שבפרשת עקב,
95 כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת 'עֲשֵׂה תַעֲשֶׂה'
96 שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂה' שבפרשת
97 כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן אִסְיָה, ומזהירם לתת מתנות
98 עניים ולהפריש תרומות ומעשרות. וחזר לאחריו וקורא וּפְרִשְׁת הַמִּלָּה
99 - 'אשימה עלי מלך' שבפרשת שופטים. ומדלג וקורא וּבְרִכּוֹת וְקִלְלוֹת
100 שבפרשת כי תבא, כדי שיקבלו עליהם בריתות של עול תורה, עד שְׂגוֹמֵר
101 כָּל הַפְּרָשָׁה.
102 וכל שמונת הַבְּרִכּוֹת שִׁבְחָן גָּדוֹל מְכַרְכֵּד אוֹתָן לאחר קריאתו ביום
103 הכיפורים, גם הַמִּלָּה מְכַרְכֵּד אוֹתָן לאחר קריאתו, אֵלֶּה שְׁנוֹתָן - שמבך
104 ברכה שֶׁל רָגְלִים - 'מקדש ישראל והזמנים, תָּתַת' - במקום ברכת
105 מַחֲלִילֵת הָעֵזֶן שמבך הכהן גדול ביום הכיפורים.
106 גְּמִירָא, שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפסחות הכוונה
107 לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא בְּשִׁמְנֵי סֵלְקָא דְּעֵתָךְ - הרי מבואר שהיה
108 זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת, אִיכָּא 'בְּשִׁמְנֵינִית'
109 - בשנה השמינית.
110 כתוב בתורה 'מקץ שבע שנים, במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא
111 כל ישראל לראות את פני ה' אליהך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה
112 הזאת נגד כל ישראל באזניהם'. שואלת הגמרא, וְכָל הַיּוֹמִים סִימָנִים שֶׁל
113 מועד הקריאה לָמָּה לִי. ומבארת, שכל הלשונות צְרִיכִי, דְּאִי כְּתִב

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד א

רש"י

1 וַיִּקְרָא בֹ' בַסֵּפֶר עֲזָרָא כְּתִיב. קִתְּנִי מִיָּדָא לְרַבֵּנָּן בְּעֶזְרָה דְּהוּ קוֹרְאִים: מִתְּנִי בְּכִדִּי
2 שְׁלֵא יִפְסֹק הַתּוֹרָגְמָן הוּא. שְׁפָרְשֵׁת שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב קְרוּבָה לְפָרְשֵׁת אַחֲרֵי מוֹת.
3 וְלֹא גָמַר הַתּוֹרָגְמָן לְתַרְגֵּם עַד שֶׁהָרֹאֵה אָרְבָּעָשׁוֹר וּמֵתַחִיל בְּשִׁמְפָּסִיק זֶה: וְעַד
4 בְּמָה מְדַלְּגִין. בְּנִבְיָא: כָּאֵן בְּעֵנִין אַחֶר. מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, בְּגוֹן מִתְּנִי דְתַרְוִיחוּ
5 בְּעֵנִיָּא דִּיהִיב נִיבָהּ, הִלְקֵךְ מְדַלְּגִין בְּכִדִּי
6 שְׁלֵא יִפְסֹק. וּבְרִייתָא דְקִתְּנִי דְאִפִּי בְּכִדִּי
7 שְׁלֵא יִפְסֹק תּוֹרָגְמָן אֵין מְדַלְּגִין - בְּשֵׁנִי
8 עֲנִינִין, שֶׁהָ עֵנִין יוֹם הַכְּפּוּרִים זֶה בְּצוֹ אֵת
9 אַחֲרָן אוֹ בְּפָרְשֵׁת אַחֲרָה, שְׁאֵין הֵלֵב שְׁהוּא
10 נְמוּשָׁךְ אַחֵר עֲנִין אֶחָד מִמֶּהָ לִצְאֵת מִמֶּנּוּ
11 לְשִׁמּוֹעַ וּלְהִבָּזֵן דְּבָרֵי עֲנִין אַחֵר. הִלְקֵךְ תּוֹרָה
12 שֶׁמִּצְוֹת תְּלוּיֹת בָּהּ וּמִשְׁמִיעִין אוֹתָהּ
13 לְצַבֹּר, וּפְסוֹק אֶחָד שְׁלֵא יִבְרַח בּוֹ הוּא
14 שׁוֹכְחוֹ וְעוֹבֵר עָלָיו וְאֵינוֹ מִקְדָּמוֹ וְכֹאֵה
15 חוֹרְבָה עַל קֵר, לְכֹן אֵין מְדַלְּגִין מִשְׁעָן לְעֵנִין
16 וְאִפְלוֹ אֵין הַתּוֹרָגְמָן מִפְּסִיק, אֲבָל בְּנִבְיָא
17 שְׁפִיר דְּמִי: וְהִתְנִיָּא. בְּנִיחוּתָא: וּבְנִבְיָא
18 בְּשֵׁנִי עֲנִינִין, וְכַל שֶׁכֵּן בְּעֵנִין אַחֶר: וּבְנִבְיָא
19 שֶׁל שְׁנַיִם עֲשָׂר מְדַלְּגִין, מִבְּנִיחוּתָא לְחִבְרָתָהּ.
20 דְּכִלְיָה חֵד סִפְרָא הוּא: מִסּוֹף הַסֵּפֶר
21 לְתַחֲלִיתוֹ לְמַפְרֵעַ: וְכַל כֵּךְ לְמָהּ. לוֹ לּוֹמֵר
22 לְהָם: שְׁלֵא לְהוֹצִיא לְעוֹ. שְׁלֵא יֵאמְרוּ
23 פְּרִשָּׁה שְׁהוּא קוֹרָא עַל פֹּה אֵינָה כְּתוּבָה בּוֹ
24 וְסִפֵּר מִשְׁבֹּשׁ הוּא: מִשּׁוּם פְּגָמָא. שֶׁל סִפֵּר
25 תּוֹרָה רִאשׁוֹן, שְׁלֵא יֵאמְרוּ מִזָּא בּוֹ פְּסוּל:
26 בְּעֵנִיָּה שֶׁל יוֹם. פְּרִשָּׁה שֶׁל אוֹתָהּ שֶׁבֶת לִפִּי
27 סִדֵּר פְּרִשִּׁיּוֹת הַתּוֹרָה: ת"ר הַשָּׂאֵר תְּפִלָּה.
28 זוֹ הִיא שִׁישׁ בְּרָכָה אַחַת וְכוּ תְּפִלָּה תַּחֲנֹה
29 רְנָה וּבִקְשָׁה שְׁמִיךְ בֹּ' מִכָּאֵן וְאִלֵּךְ.
30 לְאַחֵר שְׁגִמַּר בְּהוֹן גְּדוֹל לְקִרְוֹא פְּרִשָּׁה
31 בְּבִרְכּוּתֶיהָ. כֹּל אֶחָד מִן הַצִּבּוֹר מִבֵּיא סִפֵּר
32 תּוֹרָה מִבֵּיתוֹ לְעֹלָמָה, דְּקִטְּסֵב אֵין עֲרֹב
33 וְהוֹצֵאָה לְיוֹם הַכְּפּוּרִים, אִי נִמִּי יְרוּשָׁלַיִם
34 דְּלִתּוּתֶיהָ נְעוּלוֹת בְּלִילָה וּמַעֲרִיבֵין אֵת בְּלָהּ:
35 לְהִרְאוֹת חוּזוֹתָא. שֶׁל סִי' וְנוֹי, דְּאִמְרַי מִר
36 (קו"י 47 ב:) זֶה אֵלֵי וְאֵנְהוּ הַתְּנָאָה לְפָנֵינוּ
37 בְּמִצְוֹת בִּסִּתָּ נָאֵה בְּצִיצִית נָאֵה: מִתְּנִי.
38 בְּשִׁמְיָנִי. בְּגִמְרָא פְּרִיךְ בְּשִׁמְיָנִי ס"ה, הָא
39 אֲמַרְתָּ מִתְּנִי יוֹסֵף הָרִאשׁוֹן, וּמִשְׁעִינִין אֵימָא
40 בְּשִׁמְיָנִי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בְּסִבּוֹת שְׁבַת־תַּחֲלֵת
41 שְׁנָה שְׁמִינִית: בִּימָה. אִלְמַכְרָא: שְׁנֵאֲמַר
42 מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים. בְּסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים, וְאוֹתָהּ
43 קִרְיָה עַל יַד מֶלֶךְ הָיָא, כְּדִתְנִיָּא בַּסֵּפֶר
44 בְּפָרְשֵׁת הַמֶּלֶךְ, אֵת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הָזֹאת,
45 אֵין קוֹרֵץ בְּיוֹם הַקֹּהֵל אֲלָא בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה:
46 וְקוֹרָא יוֹשֵׁב. וְקוֹרָא בִּישׁוּבָה: אֲנִירְפָּס
47 הַמֶּלֶךְ. מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מְזוּרְעוֹ שֶׁל
48 הוֹרְדוֹס, וְהוּא שְׁתָּחַבַּר בְּהַמ"ק בְּיָמָיו: וְלִגְוֹ
49 עֲנִינֵי דְמִעוֹת. שְׁתָּחַבַּר הוּא פוֹסְלוֹ מִן
50 הַמַּלְכוּת: אֲחִינוּ אִתָּה. שְׁאֵמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:
51 וְקוֹרָא מִתְּחִילָה אֲחֵרִי: בְּרִכּוּת שֶׁכ"ג מְכַבֵּד.
52 שְׁבַת־תַּחֲנוּן: וְשִׁמְעוּ וְהָיָה אִם שְׁמַעְתֶּם ע"י
53 דְּלוֹג, וּמִשָּׁם מְדַלְּגִי לְעֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר, וּמִשָּׁם
54 מְדַלְּגִי וְקוֹרָא בִּי תְּכִלָּה לְעֶשֶׂר וּבְרִכּוּת

1 **כתב** רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למח לי
2 ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל
3 ליראות ואנא דיענא דלאו היינו מר"ה דא אינם באים ליראות ו"ל אם כן הוה
4 אמינא בחג המצות להכי איצטרך בחג הסוכות מידו במועד לא הוה צריך
5 ונראה דלהכי איצטרך משום דבבא כל
6 ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד
7 ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך
8 המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע
9 מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג'
10 אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פ"י רש"י
11 תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון
12 לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון
13 דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד
14 יקראו בלא בימה מנלן דבימה מעכבא
15 להכי מסתבר כדפי' ונראה דהוי בונין
16 הבימה מעי"ט בנין של פרקים ובחולו של
17 מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימן
18 אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו
19 אותה מערב יו"ט נראה דבנייה לא היה
20 דוחה אפילו חולו של מועד:
מצוה

1 **ספר תורה**: "ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה": וליכריה לפרק וליקרי? אמר רב
2 הונא בר יהודה אמר רב ששית: לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור. וליתי ספר תורה אחרניא
3 וליקרי? רב הונא בר יהודה אמר: משום פגמו של ראשון, ר' שמעון בן לקיש אמר: לפי שאין
4 מברכין ברכה שאינה צריכה. ומי חיישינן לפגמא? והאמר ר' יצחק נפחא: ראש חדש טבת שחל
5 להיות בשבת מכיא שלש תורות, וקורא אחת מעניינו של יום, ואחת של ראש חדש, ואחת
6 בשל חנוכה. תלתא גברי בתלתא סיפרי, ליפא פגמא. חד גברא בתרי סיפרי, איפא פגמא:
7 "ומברך עליה שמנה ברכות" כו': תנו רבנן: [מברכין] על התורה, בדרך שמברכין בבית כנסת.
8 ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון, בתיקון. על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני
9 עצמן, על ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה: "השאר תפלה": תנו רבנן, השאר
10 תפלה: "תחנה רנה ובקשה שעמד ישראל צריכין ליושע". וחזתם ב"שמוע תפלה". מכאן
11 ואילך, כל אחד ואחד מכיא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו. וכל כך למה? כדי להראות
12 חזותו לרבים: **מתני'** פרשת המלך, כיצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני, במוצאי
13 שביעית, עושין לו בימה של עץ בעורה, והוא יושב עליה, שצאמר: "מקץ שבע שנים במועד".
14 חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה
15 לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל וקורא וישב. אנריפס המלך עמד וקבל
16 וקרא עומד, ושפחוהו חכמים. וכשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכר" ולגו עניני דמעות,
17 אמרו לו אל תתירא אנריפס, אחינו אתה, אחינו אתה! וקורא מתחילת "אלה הדברים" עד
18 "שמע", ו"שמע" והיה אם שמעו, "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר", ופרשת המלך וברכות
19 וקללות עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכהן גדול מברך אותה, המלך מברך אותה, אלא
20 שנותן של רגלים תחת מחילת העון: **גמ'** בשמיני, סלקא דעתך? אימא: בשמינית. וכל הני,
21 למה ליי צריכי, דאי פתב רחמנא "מקץ" הוה אמינא נימנו מהשתא, ואף על גב דלא מתרמי
22 בשמיטה, פתב רחמנא "שמיטה". ואי פתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא בסוף שמיטה, פתב
23 רחמנא "במועד". ואי פתב "במועד" הוה אמינא מריש שתא, פתב רחמנא "בחג הספוט". ואי
24 פתב רחמנא "בחג הספוט" הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון, פתב רחמנא "בבוא כל ישראל"

מאתחלתא

1 וקללות. ומשם חזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים, והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף י"א). וכן ברכות וקללות
2 קבלת בריתות של תורה, ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסוף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות. ואפי' שפרשת המלך מפסקת
3 בין עשר לבי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא פרשת המלך. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי (פ"ה) יפסיק התורגמן, אין למלך
4 תורגמן ואין מתרגמן אחריו: **ברכות שכ"ג מברך**. ביהודי אחר מקרא פרשה כדאמרין (ויקרא סח) מברך עליה שמונה ברכות: המלך מברך. אחר קריאתה של רגלים.
5 מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שביד: **גמ'**. צריכי. כל הסימנים הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: ניגוניהו מהשתא. משנת
6 ארבעים והלאה, שעברות מואב נאמרה פרשה זו ואפי' דלא מתרמי בשמיטה, שלא מנו שמשין עד לאחר שבע שבועות ששבעה ושבעה שחלקו כדאמרין (פסחים דף מ"ה) [ערכין]
7 (דף כ"ב): בסוף שמיטה. קדם ר"ה של שמינית. דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא. שכלן נקראו מועד דברכות (ויקרא טז) אלא מועד ד' וקנשיב נמי ר"ה:
מאימא

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד ב

תוספות

רש"י

מצוה שאני. והבי פריכין נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך

שעבר לפני הכלה ושבתוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא הדיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמר' אפי' למד' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי וזהו ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למיד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סטות מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו הוה עומד עליהם אלמא דאפ' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמחול על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מחול על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכניה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון כלכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מחול אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהו צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כלליה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו דבר תמוה לומר אם היה ראוי

עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שו"ע, מכלל דבעולם היה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהבא: "פראת פני אלהים ותרציני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: מושל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והפיר בו ששכבשך להוויגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר: "והנפי לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר: "לא ישועו פי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנם"ם ביר"ו ניר"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שנאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקביו עמים ועמיהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר "ולאם מלאם יאמן". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר: "היו האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אחריו "לכן פאכל קש לשון אש וחשש להכה ירפח". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בןו, ואם אינו נופל ביד בןו נופל ביד בן בןו, שנאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דברך", וכתוב: "וייהי"

מפני (מדיון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מיר דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזניה דרב אחא בר אבהו אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינ ביה (קדושין דף עו.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשין שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מוסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעין בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בורע שלא כדון תורה והורו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה לחן לשותק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יחסין בגמרא על בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחרי:

כל המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דירשאל לוו בהדיה תרי בני חוחאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה בית החשיתה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

מאיפת דמתחיל מועד. ומיהו בירט לא, שאין תקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יר"ט, ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדחקה לה ענדה, והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"ו) במסכת מגילה, דקתני הקהל מקהרין בשלל להיות בשבת, וקאמר מפני הבימה, ונעבדה מאתמול דחקה לה ענדה אנקובר"ר בלע"ז: **למלכי בית דוד**, אבל לא למלכי בית חשמונאי: **אפי' למאן דאמר**, בקדושין בפ"ק (דף לב:) : **אגרופה**, כחה של חנופה, דאע"ג דאמו מיישראל אין ראוי למלכות דעבד היה ודלא מלכת: **נתעויות הדינין**, שהחניפו הדינין את בעלי הדין: **ונתקלקלו הפעשים**, שהגדולים ראו עוברי עברה ולא מחו בידם מפני חנופה: **ואין אדם שישול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך**, שמתוך שלא מחו בעוברי עברה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כן עוברין: **לכילי**, לשון כלה נפשי (הפסל קט) שמתאדה לשתות יין תדיר: **ופליגא**, הא דריש לקיש דאמר לחניפו לעשו נתפח לומר לו ראיתי פניך כראות פני וגו', פליגא אדריבי לוי דאמר לא להחניפו נתפח אלא לאים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים: **לא ישועו פי אסרם**, כשיבואו עליהם יסורין לא יועילם שועה: **ויאמר ירמיהו לחניפה הנביא**, שאמר נבואת שקר על גלות יבנה וכלי הקדש שגלו עמו, בעוד שנתנם ימים אני משיבם אל המקום הזה, אמן בן יעשה ה', חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה נבא: **וייהי**

עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שו"ע, מכלל דבעולם היה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהבא: "פראת פני אלהים ותרציני". ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: מושל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבירו והפיר בו ששכבשך להוויגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שנאמר: "והנפי לב ישימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שנאמר: "לא ישועו פי אסרם". סימן א"ף עוב"ר גיהנם"ם ביר"ו ניר"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שנאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקביו עמים ועמיהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שנאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שנאמר "ולאם מלאם יאמן". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר: "היו האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה כתיב אחריו "לכן פאכל קש לשון אש וחשש להכה ירפח". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בןו, ואם אינו נופל ביד בןו נופל ביד בן בןו, שנאמר: "ויאמר ירמיה אמן בן יעשה ה' יקם ה' את דברך", וכתוב: "וייהי"

מפני (מדיון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מיר דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזניה דרב אחא בר אבהו אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינ ביה (קדושין דף עו.) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשין שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מוסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעין בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בורע שלא כדון תורה והורו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה לחן לשותק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יחסין בגמרא על בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחרי:

כל המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דירשאל לוו בהדיה תרי בני חוחאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה בית החשיתה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לנבל - הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נדיב - הנותן בעין יפה, ולבלי -
רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוץ - אדון נדיב שהכל פונים אליו,
יש לדייק מכלל הדברים, דבעולם הזה שרי להחניף לרשעים, ורק
לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רבי שמעון בן לקיש אמר,
שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מהקרא, שיעקב אבינו החניף
לעשיו ואמר לו, כי על כן ראיתי פניך בראות פני אלהים, ותראצני.
ופליגא דרבי לוי - ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על
ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא לאיים
עליו. דאמר רבי לוי, משל של יעקב ועשו בפסוק זה למח הדבר דומה,
לאדם שיומן את חבירו, והכיר חבירו בו - במזמין, שמבקש להורגו,
אמר לו האורח למזמין, מעם תבשיל זה שאני מועם, כתבשיל
שמעמתי בבית המלך, אמר המזמין לעצמו, מסתבר שאדם זה שטעם
מתבשיל המלך, דע ליה מלכא - המלך מכירו וחבירו, ומתוך כך
מיסתפי - חושש הרוצח ולא קטיל ליה. ואף כאן יעקב אבינו איים על
עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות מלאכים שעוזרים לו.
הגמרא מביאה כמה מימרות של רבי אלעזר, בנגות החנופה. אמר רבי
אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, מביא אה - כעס לעולם, שנאמר
וחנפתי לב ושימו אף. ולא עוד אלא שאין תפלתו של החנף נשמעת,
שנאמר בהמשך הפסוק לא ישועו - לא תתקבל שועתם, כי אסרם -
כאשר יבואו עליהם יסורים.
(סימן למאמרי רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ה ע"פ, ניהנ"ם בידו,
ניד"ה גול"ה). ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו
עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו, שנאמר 'אומר לרשע צדיק אתה,
קבוצה עמים, ויעמוהו לאומים', ואין ביאור 'קוב' המוזכר בפסוק אלא
לשון קללה, שנאמר בפרשת בלעם, 'מה אקוב, לא קבה אל' - כיצד
אקללם, וה' לא קללם. ואין 'לאום' אלא עוברין, שנאמר על יעקב
ועשיו כשהיו בבטן אמם 'ולאום מלאום יאמין'.
ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה נופל בניהנם, שנאמר 'הוי
לחנפים, האמרים לע - לאדם רע שהוא טוב, ולטוב רע וגו'', מה
בתיב אחריו בעונשם, 'כן באכל קש לשון אש, ויחש להכה ירפה
וגו'', הרי שנופלים באש הגיהנם.
ואמר רבי אלעזר, כל המחניף לחבירו בסוף נופל בידו של הרשע
שהחניף לו. ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד
בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר 'ויאמר ירמיה הנביא' להנניח שהתנבא
נבואת שקר, שבעוד שנתיים ישובו וכלי המקדש מגלותם, 'אמן בן
יעשה ח', יקם ח' את דברך', והיתה זו חנופה משום שהיה לו לומר
בפירוש 'שקר אתה דובר, וכתוב, שלאחר כמה ימים יצא ירמיה
מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה לו שם,

מאתחלתא דמועד - מתחילת חג הסוכות.
שנינו במשנה וחנו הןגסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הןגסת.
מעירה הגמרא, שלכאורה שמענת מניה שמשנתנו סתמה כדעה
שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ואין בכך פחיתות כבוד לרב,
שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אמר אביי שאין
להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתנו כולה הוא משום כבודו
דמלך, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים
שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.
שנינו במשנה ותמלך עומד ומקבל וקורא יושב, אנריפם המלך עומד
וקיבל, וקרא עומד. מקשה הגמרא, שמוה שכתוב וקרא עומד, מכלל
הדברים משמע דיושב היה לפני כן, והאמר מר, שאין היתר ישיבה
בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, משום שחלק להם הכתוב כבוד
להראות שמלכותם שלימה, שנאמר 'ויבא המלך דוד וישב לפני ה'
'ויאמר' וגו', ואין יושב אגריפס שהיה ממלכי בית חשמונאי בעזרה.
מתרצת הגמרא, דאמר רב חסדא על קושיה דומה, שהקריאה היתה
בעזרת נשים שמותר לשבת בה, הקא נמי יש ליישב שהקריאה היתה
בעזרת נשים.
שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה ונשכחוהו חכמים על כך.
מקשה הגמרא, שמוה שכתוב ששכחוהו מכלל הדברים עולה דרשפיר
עבר בכך שקרא בעמידה, והאמר רב אחי, שאפילו למאן דאמר
שנשא ישראל שמתחיל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו
אין כבודו מחול, שנאמר 'שום תשים עליך מלך' ומדינתו שכתוב
פעמיים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שתהא אימתו עליך, ואם מחול על
כבודו אין אימתו עלינו. מתרצת הגמרא, מצנה שאני - אגריפס מחל על
כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.
שנינו במשנה, ויששכניע אגריפס ל'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', ולגו
עיניו דמענות, אמרו לו, אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה.
תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה שאמרו לו כן, נתחייבו שונאי
ישראל בליה, משום שהחניפו לו לאגריפס, שלמרות שאנו היתה
מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה עבד, וזהו גנאי
לישראל שעבד ימלוך עליהם.
אמר רבי שמעון בן חלפתא, מיום שנבחר אנרופה - כוחה של חנופה
- שהחניפו לאגריפס, נתקוותו הדיינין - שהדיינים החניפו לבעלי
הדיינים, ונתקללו המעשים - שהצדיקים ראו עוברי עבירות ולא מחו
בידם מפני החנופה, ומתוך כך למדו הדורות את מעשי הרשעים, ואין
אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, שמתוך שלא מחו
ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו כולם עוברי עבירה.
דרש רבי יהודה בר מערקא, ואיתימא רבי שמעון בן פוי, מותר
להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר שלעתיד לבוא 'לא יקרא עוד

המשך ביאור למס' סוטה ליום ארבעים ושנים לעומר עמ' ב

עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק 'דאנה כלב איש ישחנה', שרבי אמי
ורבי אסי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יפתור את דאנתו. חד אמר
שהדרך לפתור את הדאנה, הוא על ידי שישחנה מדעתו - שסיח דעתו
הימנה. וחד אמר שהדרך להיפתור מהדאנה, היא על ידי שישחנה
לאחריו וחבירו יתן לו עצה על דאנתו.
שנינו במשנה, ואתם היוצאים למלחמה אי אתם בן אלא מובטח לכם
נצחונכם, כי ה' אלהיכם החולך עמכם להלחם לכם" זה מחנה ארון כו'.
שואלת הגמרא, וכל כך למה - מפני מה נקטה התורה את הלשון 'כי ה'
וכו' חולך עמכם, בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה' אלקיכם עמכם'. עונה
הגמרא, מפני שהשם וכל בניו לחות הברית, שבהם כתוב את שם ה'
ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

תלמוד לומר המשך הפסוק 'כולם נבדורים' שגם היו גיבורים. וחד אמר,
שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי לרמז שששעה שעושין
צורכיהן מתוך שאוכלים הרבה מחמת גבורתם עושין אשפתות
אשפתות ערימות רבות של נבל מצריהם. ללמדך שגיבורים הם. ושם
תאמר שאינם גיבורים, וריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם ואינו
מתמת גבורה, תלמוד לומר המשך הפסוק 'כולם נבדורים'.
ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, אמר רב מרי, שמע מניה ממה
שאמרה הגמרא שמה ריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם, שהאי מאן
דנפיש ויבליה - אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד שחולי מעיים
הוא - שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא למאי נפקא מניה - מה
תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה הגמרא, כדי שלימית
בנפשיה ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר מאד.

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "וְהָיָה הוּא בְּשַׁעַר בְּנִימָן, וְשָׁם בָּעַל פְּקִידוֹת - מְמוֹנָה שֶׁלָּא יֵצֵאוּ מֵהָעִיר
2 אֶל הַכְּשָׁדִים, וְשָׁמוּ יִרְאֶה בֶן שְׁלֵמָה בֶן חֲנַנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר, וַיִּתְּפֹשׁ
3 אֶת יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא לְאַמֵּר אֵל הַכְּשָׁדִים אֲתָה נֹפֵל לְהִיטֵת עִמָּהֶם, וַיֹּאמֶר
4 (לוֹ) יְרֵמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה דוֹבֵר, אֵינִי נֹפֵל אֵל (עַל) הַכְּשָׁדִים וְגו'".
5 וּבִתְנִיב "וַיִּתְּפֹשׁ יִרְאֵיָה בְּרִמְיָהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים, וַיִּקְצְפוּ הַשָּׂרִים
6 עַל יְרֵמְיָהוּ, וְהָיוּ אוֹתוֹ וַתִּנָּה אוֹתוֹ בֵּית הָאֲסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסּוֹפֵר, כִּי אוֹתוֹ
7 עָשׂוּ בֵּית הַכֹּלָא", הָרִי שִׁרְמִיָהוּ נָפַל בְּיַד נִכְדוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר,
8 שֶׁחֲנַנְיָה לוֹ.

9 וַאֲמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה - שְׁאִינָם מוֹכִיחִים זֶה אֶת זֶה,
10 מֵאִסָּה בְּנֵדָה, שְׁנֵאמַר "כִּי עֵדָת חֲנָה גִלְמוּד", רִגְלִמוּד - הוּא מִלְשוֹן נֹדָה,
11 שֶׁבֶן מְבַרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנֵדָה 'גִלְמוּדָה', מְבַרְרָת הַגְּמָרָא, מֵאִי פִירוּשׁ
12 'גִלְמוּדָה', וּמְדוּעַ נֹדָה נִקְרָאת כֵּן. וּמִבְּאֵרָת, שֶׁ'גִלְמוּדָה' הִיא מִלְשוֹן גְּמִילָה
13 דֹּא מִפְּעֻלָּה - מוֹבְדֵלָת זֶה מִבְּעֻלָּה. וַאֲמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
14 חֲנוּפָה לְסוֹף גִּזְלָה, וְדָבָר זֶה נִלְמַד בְּגִזְרָה שׁוּה מִדִּתְבִּיבָה 'גִלְמוּד', בְּתִיב
15 הָבֵא לְגַבִּי עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה "כִּי עֵדָת חֲנָה גִלְמוּד", וּבְתִיב הָתֵם לְגַבִּי
16 גִלּוֹת "וְאִמָּרְתָּ לְכָל־בָּבֶל מִי יֵלֵךְ לִי אֶת אֱלֹהֵי, וְאֵינִי שְׂבִיכָה וְגִלְמוּדָה גִּזְלָה
17 וְסוֹרָה וְגו'".

18 וַאֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּר אֲבָא, אֲרַבְּעָ בֵּיתוֹת שֶׁל רִשְׁעִים אֵין מִקְבָּלוֹת פְּנֵי
19 שְׂכִינָה, בֵּת לִיצִים וּבֵת חֲנִיפִים, וּבֵת שִׁקְרִים וּבֵת מִסְפָּרִי לְשׁוֹן הָרַע.
20 וְהַמְקוֹר לְכָךְ שֶׁבֵּת לִיצִים אֵינָה מִקְבֵּלָת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבִתְבִּיב בִּרְקוּ
21 הוּא "מִשְׁדֵּךְ דְּלוֹ מִלְּהוּיֹת אֶת לִיצִים". וְהַמְקוֹר לְבֵת חֲנִיפִים שְׁאֵינָה מִקְבֵּלָת
22 פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבִתְבִּיב "כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנָה יִבְּאוּ". וְהַמְקוֹר לְבֵת שִׁקְרִים שְׁאֵינָה
23 מִקְבֵּלָת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּבִתְבִּיב שְׁאֵמַר הַקְּדוּשׁ בִּרְקוּ הוּא "דוֹכֵר שִׁקְרִים לֹא יִבֹּן
24 לְגִיד עֵינָי". וְהַמְקוֹר לְבֵת מִסְפָּרִי לְשׁוֹן הָרַע שְׁאֵינָה מִקְבֵּלָת פְּנֵי שְׂכִינָה,
25 דְּבִתְבִּיב "כִּי לֹא אֵל חֲפִיץ רִשְׁעָ אֲתָה, לֹא יִגְוֹדְךָ רַע" וּפִירוּשׁ הַפְּסוּק הוּא, לֹא
26 חֲפִיץ רִשְׁעָ אַתָּה מִשּׁוֹם שֶׁצָּדִיק אֲתָה ה', לִכֵּן לֹא יִגְוֹר בְּמִגְוֹדְךָ - עִמָּךְ רַע,
27 וּפִרְשָׁה זֶה מִדְּבַרְת בְּבַעֲלִי לְשׁוֹן הָרַע, כִּפִּי שְׂכִתוֹב בְּהַמְשָׁךְ 'כִּי אֵין בִּפְיֹהוּ
28 נִבְנוּה' וְכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

29 פֶּרֶק זֶה, עוֹסֵק בְּמַהֲלַכָּה שֶׁל מִלְחַמַּת יִשְׂרָאֵל עִם הַגּוֹיִים, וְהַמְשַׁנָּה שֶׁלְּפָנֶיהָ,
30 עוֹסֵקֶת בְּדַבְרֵי הַכֶּהֱן מִשּׁוֹחַ הַמִּלְחָמָה לְעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, בַּעַת צֹאֲתָם
31 מִגְּבוּל הָאָרֶץ. כְּמוֹ שְׁנֵאמַר "וְהָיָה כִּקְרַבְכֶּם אֶל הַמִּלְחָמָה וְגִשְׁתָּ הַכֶּהֱן וְדָבַר
32 אֶל הָעָם, וְאָמַר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל
33 אוֹיְבֵיכֶם אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶּם אֶל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפוּ וְאֵל תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם, כִּי ה'
34 אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלךְ עִמָּכֶם לְהַלָּחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֲתֶכֶם".
35 וְהַמְשַׁנָּה תִּבְאֵר אֶת הַפְּסוּקִים.

36 מִשְׁנָה. הַכֶּהֱן אֲשֶׁר נִבְחַר לְתַפְקִיד מִשּׁוֹחַ מִלְחָמָה, שְׁעָלִיו לְצוּוֹת אֶת הָעָם
37 בַּעַת יֵצִיאָתָם לְמִלְחָמָה, בְּשִׁעֻשׁ שְׁמִדְכָר אֶת דְּבָרֵי הַחִיּוּק אֵל הָעָם
38 הַלּוֹחֲמִים, בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה הִיךְ מְדַבֵּר, שְׁנֵאמַר, "וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֵל
39 הַמִּלְחָמָה" בְּצֹאֲתָכֶם אֶת גְּבוּל הָאָרֶץ, "וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" לומר אֶת דְּבָרָיו.
40 וּמִבְּאֵרֶת הַמְשַׁנָּה, "הַכֹּהֵן" זֶה בְּהֵן מִשּׁוֹחַ מִלְחָמָה אֲשֶׁר נִמְשַׁח בְּמִיּוּחַד
41 לְתַפְקִיד זֶה. וְזֶה שְׁנֵאמַר בַּפְּסוּק "וְדָבַר אֵל הָעָם", זֶה דוּקָא בְּלִשׁוֹן
42 הַקְּדוּשָׁה.

43 "וַאֲמַר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְגו'" אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל
44 אוֹיְבֵיכֶם" מִבְּאֵרֶת הַמְשַׁנָּה, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הַגּוֹיִים וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם
45 הַיְּהוּדִים. שֶׁמִּלְחָמָה זֶה אֵינָה לֹא מִמְלַחְמַת שֶׁבֶת יְהוּדָה עַל שֶׁבֶת שְׁמִעוֹן
46 הַסְּמוּךְ לוֹ בְּגִבּוּלָה, וְלֹא מִמְלַחְמַת שֶׁבֶת שְׁמִעוֹן עַל שֶׁבֶת בְּנִימִין הַסְּמוּךְ
47 לוֹ בְּגִבּוּלָה, שְׁאֵם תִּפְלוּ בְּיָדָם שֶׁל אֲחֵיכֶם, יִרְחֲמוּ עֲלֵיכֶם. וּבְמָה בְּקִרְבְּכֶם אֵל
48 מִמְלַחְמַת פֶּקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עִם אַחֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה, "וְיִקְוָמוּ
49 הָאֲנָשִׁים מִבְּנֵי אֲפָרַיִם אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת קוֹדֶם לָכֶן, וַיִּתְּחִיקוּ בְּשִׁבְתָּה
50 שֶׁשָּׁבוּ מִמְלַחְמַת עִימָהֶם. לְדַאוּג לְצִרְכֵיהֶם וּלְמַחְסוֹרָם, וְכָל מַעֲרֻמוֹתֵיהֶם
51 - כָּל מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בְּגִדִּים לְלַבּוֹשׁ, הִלְבִּישׁוּ אוֹתוֹ מִן הַשִּׁלָּל מִן
52 הַמִּלְחָמָה, וַיִּלְבִּישׁוּם גַּם מִבְּגִדֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, וַיַּעֲלִימוּם - נִתְּנוּ לָהֶם מִנְעֵלִים,
53 וַיַּאֲבִילוּם וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם בְּשֶׁמֶן, וַיַּנְהִילוּם - הִנְהִיגוּ וְנִשְׂאוּ בְּחִמּוּרִים
54 לְכָל בּוֹשֵׁל - אֶת הַחֲלָשִׁים שֶׁלֹּא יָכִילוּ לִלְכֹּת, וַיְבִיאֻם אֶל יְרִיחוֹ שְׁהִיָּה
55 נִקְרָאת עֵיר הַתְּמָרִים, אֲצֵל אֲחֵיהֶם בְּנֵי יְהוּדָה, וַיִּשְׁוּבוּ שׁוּמְרִין וְגו'".

56 הָרִי שְׁאֲחִיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְחִמִּים וְנוֹהֲגִים בְּחִמְלָה בְּאֲחֵיהֶם שְׁבִי
57 הַמִּלְחָמָה.
58 אֲבָל אַתֶּם, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הַגּוֹיִים אַתֶּם הוֹלְכִים לְמִלְחָמָה, שְׁאֵם תִּנּוּצְחוֹ
59 עַל יְדֵיהֶם וְתִפְלוּ בְּיָדָם בְּשָׁבִי, אֵין מִרְחִמִּין עֲלֵיכֶם אֵלָּא יִתְּנוּ בָכֶם
60 בְּאִכּוּרֵי מְרֻבָּה, לְפִיכָךְ אַתֶּם מוֹזְהִרִים, 'אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל תִּירָאוּ
61 וְאֵל תַּחֲפוּ וְגו' מִמְּאֻרְעוֹת הַמִּלְחָמָה.
62 וּמִפְּרֵט הַמְשַׁנָּה אֶת אֲרֻבַּת הָאֲזוּרוֹת שֶׁהִשְׁמִיעוּ לְלוֹחֲמִים, 'אֵל יָרֵךְ
63 לְבַבְכֶם' - שֶׁלֹּא יִשְׁבֵּר לְבַבְכֶם מִפְּנֵי צְהֻלָּה - צַעֲקַת הַסּוֹסִים שֶׁהֵם
64 עוֹשִׂים כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם וּלְהַטִּיל מוֹרָךְ בְּלַבְבְּכֶם, וַיִּצְהָצְחוּ - הַשְּׁחָתוּ
65 הַתְּרֻבּוֹת וְכָלִי הַמִּלְחָמָה. 'אֵל תִּירָאוּ' - אֵל יִפּוֹל מוֹרָךְ וּפְחַד בְּלַבְבְּכֶם,
66 מִפְּנֵי הַנִּפְתָּ תִּירָסִין - הַקִּשְׁת מְגִינֵיהֶם, וְשִׁפְעַת הַקְּלָנִסִין - רִיבּוֹי חִילוֹת
67 הַמִּלְחָמָה. 'אֵל תַּחֲפוּ' - אֵל תִּמְהָרוּ לְהִמְלֵט מִקּוֹל תִּקְיעַת הַקְּרָנוֹת
68 שֶׁהֵם תּוֹקְעִים בָּהֶם כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם. 'אֵל תַּעֲרֹצוּ' - אֵל תִּפְחָדוּ וְתִשְׁבְּרוּ,
69 מִפְּנֵי קוֹל הַצְּנוּחוֹת אֲשֶׁר הֵם מִשְׁמִיעִים כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם.

70 וְעַלִּיכֶם לִזְכוֹר 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלךְ עִמָּכֶם', וְאֵל תִּבְטְחוּ בְּגִבּוֹרְתְכֶם
71 כְּמוֹ הַגּוֹיִים, שֶׁהֵם בָּאֵין וּבִטְחוּם בְּנִצְחוֹנָם שֶׁל בְּשָׂרָם וְדָם, וְאַתֶּם בָּאִים
72 וּבִטְחוּם בְּנִצְחוֹנָם וּבְכּוֹחַ שֶׁל מִקְּדוּשָׁה, וְעַלִּיכֶם לְהַשִּׁיב לִבְבְּכֶם אֵלֵינוּ
73 וּלְבִטּוֹחַ בִּישׁוּעָתוֹ. שְׁהִרִי הַפֶּלֶשְׁתִּים אֲשֶׁר נִלְחַמוּ בִּישְׂרָאֵל, בָּאוּ וּבִטְחוּ
74 הָיוּ בְּנִצְחוֹנָם וּבְכּוֹחַ שֶׁל גִּלְלוֹת הַפְּלִשְׁתִּי, וְזֶה הָיָה סוֹפּוֹ, לְסוֹף נִפְל
75 בְּחֶרֶב עַל יַד דּוֹד, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ רִבִּים מִבְּנֵי עַמּוֹ, בְּיַד יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן
76 מִצִּינוּ בְּכֵן עַמּוֹן אֲשֶׁר בָּאוּ וּבִטְחוּ בְּנִצְחוֹנָם שֶׁל שׁוֹבְךְ שֶׁר צִבְאוֹ שֶׁל
77 הַדְּרֵעוֹר מֶלֶךְ אֲרָם, מָה הָיָה סוֹפּוֹ שֶׁל שׁוֹבְךְ, לְסוֹף נִפְל בְּחֶרֶב בְּיַד דּוֹד
78 וְחִילּוֹתָיו, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ רִבִּים מִבְּנֵי עַמּוֹ. וְאַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵי אַתֶּם בֶּן -
79 אֵין הִנְהַתְכֶם מִמַּחְשַׁבְתְּכֶם כְּהַגּוֹיִים, 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַזֶּהוּלךְ עִמָּכֶם
80 לְהַלָּחֵם לָכֶם וְגו' זֶה מִתְּנֵה הָאָרֶץ - מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, שְׁנוֹשָׁאִים עִימָם
81 הָאָרֶץ שֶׁשְׁבִרִי לִוְחוֹת מוֹנָחִים תְּנוּכוֹ, וְהוּא מְסִיעֵה לָהֶם בְּמַלְחַמָתָם וְהֵם
82 נִרְצָחִים.

83 נִמְרָא. שִׁנִּינוּ בַּמְשַׁנָּה, 'וְדָבַר אֶל הָעָם' בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא מֵאִי
84 קָאמֵר, כִּיכֵד נִרְדַּשׁ מִהַפְּסוּק שֶׁהַכֹּהֵן חַיִּיב לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה, מִבְּאֵרֶת
85 הַגְּמָרָא הִכִּי קָאמֵר, שְׁנֵאמַר בְּפִרְשַׁת מִשּׁוֹחַ מִלְחָמָה 'וְדָבַר, וְלִחְלָן
86 בְּמַעֲמַד הָרִי סִינֵי הוּא אוֹמֵר, "מִשָּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל",
87 וְדוֹרְשִׁים 'דִּיבּוֹר דִּיבּוֹר' גִּזְרָה שׁוּה, מָה לִּחְלָן בְּמַעֲמַד הָרִי סִינֵי, אָמַר מֹשֶׁה
88 אֶת דְּבָרָיו בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה, שְׁהִרִי עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת נִאֲמָרוּ בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה,
89 אָף בָּאֵן הַמִּשּׁוֹחַ מִלְחָמָה מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשָׁה.

90 בַּמְשַׁנָּה מִבְּאֵר, שְׁדוּקָא מִשּׁוֹחַ הַמִּלְחָמָה אוֹמֵר אֶת דְּבָרֵי הַחִיּוּק לְעָם,
91 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא אֶת הַמְקוֹר לְכָךְ. תִּנּוּ רַבֵּן, 'וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדָבַר אֵל הָעָם',
92 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, יָכוֹל - שְׁמָא כָּל בְּהֵן שִׁרְצָה יוֹכֵל לְדַבֵּר אֶת דְּבָרֵי
93 הַחִיּוּק לְעָם, תִּלְמוּד לִזְמַן בְּהַמְשָׁךְ הַפְּרָשָׁה 'וְדָבַר הַשּׁוֹמְרִים' -
94 שֶׁהַשּׁוֹמְרִים מְדַבְּרִים לְעָם דְּבָרֵי חִיּוּק נוֹסְפִים מִלְּבַד הַכֶּהֱן, וּמִסְמִיכוֹת
95 הַפְּסוּקִים יֵשׁ לְמִדּוֹר שְׁמַח הַשּׁוֹמְרִים בְּמִמוּנָה - שְׁמוֹנוּ לְתַפְקִיד זֶה, אָף
96 בְּהֵן בְּמִמוּנָה - שֶׁהַתְּנָמָה לְכָךְ, וְלֹא כָל כּוֹחַ שִׁרְצָה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא,
97 וַאֲיָמָא בְּהֵן גְּדוֹל, שְׁהִרִי הוּא מְמוֹנָה לְכַהֲנוֹת גְּדוּלָּה. וּמִתַּרְצָה, שֶׁהַכֶּהֱן
98 צָרִיךְ לְהִיטֵי דוּמִיָּא דְּשׁוֹמֵר, מָה שׁוֹמֵר מְדוּתוֹ שֶׁיֵּשׁ שׁוֹפֵט הַמְּמוּנָה עַל
99 גְּבִיּוֹ הוּא מוֹרָה לוֹ לְרִדּוֹת אֶת הַצָּרִיךְ לְכָךְ, אָף בְּהֵן צָרִיךְ לְהִיטֵי שֶׁיֵּשׁ
100 מְמוּנָה עַל גְּבִיּוֹ, וְהוּא הַכֶּהֱן גְּדוֹל, אֲבָל הַכֶּהֱן גְּדוֹל אֵין מְמוֹנָה מַעֲלִיָּה.
101 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, הָרִי בְּהֵן גְּדוֹל נָמִי, הַאֲיָמָא מִקֶּדֶשׁ שְׁהוּא מְמוֹנָה עַל גְּבִיּוֹ.
102 וּמִתַּרְצָה, 'מְמוֹנָה' שְׁאֵמְרֵנוּ, דוּקָא בְּעֻבְדוּתָהּ קָאמֵר - מִינֵי הַנוֹגֵעַ
103 לְעִבְדוּתָהּ, וְכֵהֱן גְּדוֹל אֵין מְמוֹנָה עָלָיו בְּעִבְדוּתָהּ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וַאֲיָמָא
104 שֶׁהַכֶּהֱן הַמּוֹחֲזָר כָּאֵן הוּא הַסֵּקֶן, שְׁהוּא מְמוֹנָה, וְהַכֶּהֱן גְּדוֹל מְמוֹנָה עָלָיו
105 בְּעִבְדוּתָהּ. מִתַּרְצָה הַגְּמָרָא, שְׁאֵמְנָם עַל הַסֵּקֶן יֵשׁ מְמוֹנָה, אִךְ הַסֵּקֶן עֲצֻמָּה
106 לֹא מְמוּנָה הוּא לְשׁוֹם דָּבָר, דְּתִנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סָנֵן הַכְּהֵנִים,
107 לָמָּה - לֵאמֹר דָּבָר הַסֵּקֶן מְמוּנָה, וּמִבְּאֵר, שְׁאֵם אִירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכֵהֵן
108 גְּדוֹל בְּמַהֲלַךְ עִבְדוּתָהּ, נִכְנָם הַסֵּקֶן, וּמִשְׁמֵשׁ תַּחְתָּיו. אֲבָל קוֹדֶם שְׁאִירַע
109 פְּסוּל, אֵין לִסְגָן שׁוֹם מִינֵי עִבְדוּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָרִי הוּא כָּכָל כּוֹחַ,
110 וּבְהִכְרַח שְׁתַּנְמָנָה כּוֹחַ מִיּוּחַד לְמִלְחָמָה, וְהוּא מִשּׁוֹחַ מִלְחָמָה.

111 שִׁנִּינוּ בַּמְשַׁנָּה, שֶׁהַכֶּהֱן פּוֹתַח בְּלִשׁוֹן זֶה 'וַאֲמַר הַכֶּהֱן אֲלֵיהֶם, שִׁמְעוּ
112 יִשְׂרָאֵל'. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מֵאִי שְׁנָא - מְדוּעַ הַכֶּהֱן מִתְחִיל אֶת דְּבָרָיו
113 בְּלִשׁוֹן 'שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל'. וּמִבְּאֵרֶת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמִעוֹן בֶּן

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מב עמוד א

רש"י

תוספות

משוח מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד כדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב). מקרא בבורים כיצד משוח דחתם סליק מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן ויש לומר דחתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיידי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דוטררי מיליה ופסיק ושדי להו וא"ת וליתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתינן פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא

נתנה משוח מצות קריאה אלא משום

התראה: **הכי** קאמר שנאמר ודבר.

ירושלמי למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש

דכתי' בה ודברת בם והיא נאמרת בכל

לשון אלא בגין דכתיב בה אמירה הרי

פרשת ודוי מעשר הרי כתיב בה אמירה

והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי נאמר

כאן הגשה ונאמר להלן הקודש ונגשו

הכזבים בני לוי מה גנישה שגא' להלן

בלשון קודש אף כאן בלשון קודש עד כהן

כרבי עקיבא דאמר לשונות ריבויין חן כרבי

ישמעאל דאמר לשונות כפולין חן ברם

מאי אמר ר' חייא בר אבא נאמר כאן

גנישה ונאמר להלן גנישה ונגש משה אל

הערפל מה לשון הקודש אף כאן

לשון הקודש מסתברא דלא ופקדו שרי

צבאות בראש העם ואחרי כן ונגש הכהן

ודבר אל העם בטר דמתקן להון הוא

משמע לון:

סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר הא

אמרין בסנהדרין פרק כהן גדול (דף

יט.) כשהוא מנחם אחרים כל העם עוברין

זה אחר זה והממונה ממצעו ותניא כשהוא

עומד בשורה לנחם את האחרים סגן

ומשוח מלחמה עומד בימינו ואמר רב פפא

ש"מ מהא מתניתין תלת שמע מינה היינו

סגן היינו ממונה יש לומר דאי ממונה היה

לדברים שמינהו אחיו הכהנים כדתנן

(יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן

התורה אין לו שום מנוי ושררה יותר על

אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מינוי אמרכל

וגיזבר שגידולוהו אחיו הכהנים:

מאה

"ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקדת ושמו יראיה בן

שלמיה בן הנניה ויתפש את ירמיה הנביא לאמר אל

הפשידים אתה נפל. ויאמר ירמיהו שקר אינני נפל אל

הפשידים", וכתוב: "ויתפש ירמיהו ויבאיהו אל השרים".

ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה,

שנאמר: "פי עדת חנף גלמוד", שכן בכרפי הים קורין

לנה "גלמודה". מאי "גלמודה"? גמולה מבעלה. ואמר

ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה, כתיב

הכא "פי עדת חנף גלמוד", וכתוב התם "ואמרת בלבבך

מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה".

אמר ר' ירמיה בר אבא: איבע כיתות אין מקבלות פני

שכינה: בת ליצים, וכת חניפים, וכת שקרים וכת מספרי

לשון הרע. בת ליצים, דכתיב: "משך ידו את ליצים".

בת חניפים, דכתיב: "פי לא לפניו חנף יבוא". בת

שקרים, דכתיב: "דבר שקרים לא יכון לנגד עיני". בת

מספרי לשון הרע, דכתיב: "פי לא אל הפך רשע אתה

לא יגרד רע" צדיק אתה ה' לא יגור במגודך, רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון

הקודש היה מדבר, שנאמר: "ויהי בקרבכם

אל המלחמה ונגש הכהן" זה כהן משוח מלחמה "ודבר

אל העם" בלשון הקודש. "ואמר אליהם שמע ישראל

וגו' על איביכם" ולא על אחיכם, לא יהודה על שמעון

ולא שמעון על בנימין. שאם תפלו בידם ויחמו עליכם,

במה שנאמר "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו

השכל וילבשום וינעלו ויאכלום וישקום ויטבחו ויחזיקו

התקרים אצל אחיהם וישבו שמרון" וגו'. על איביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין

מרחמין עליכם. "אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו", "אל ירד לבבכם" מפני צהלת סוסים

וצחצוח חרבות, "אל תיראו" מפני הגפת תריסין ושפעת הקלפסין, "אל תחפזו" מקול קרנות,

"אל תערצו" מפני קול צווחות, "פי ה' אליהם ההלך עמכם" הם באין בנצחונם של בשר ודם,

ואתם באים בנצחונם של מקום. פלשתיים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחונם

של שבך, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם כן, "פי ה' אליהם ההלך עמכם להלחם לכם" זה מנחה

הארון: **גמ'** מאי קאמר? הכי קאמר: שנאמר "ודבר, ולהלן אומר: "משה ידבר והאלהים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש, אף

כאן בלשון הקודש. תנו רבנן: "ונגש הכהן ודבר אל העם" יכול כל כהן שירצה? תלמוד לומר "ודברו השטרים", מה שוטרים בממונה,

אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול? דומיא דשוטר, מה שוטר שיש ממונה על גביו, אף כהן שיש ממונה על גביו. כהן גדול גמ',

האימא מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו ממונה הוא, דתניא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן ממונה? שאם

אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: "ואמר אליהם שמע ישראל": מאי שנא "שמע ישראל"? אמר ר' יוחנן משום ר'

שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין בידם:

"אל ירד לבבכם אל תיראו" כו': תנו רבנן: פעמיים מדבר עמם, אחת בפסוק ואחת במלחמה. בפסוק, מה הוא אומר?

שמעון

1 ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים

2 היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ

3 בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו, ותפסו

4 יראיה ויאמר לו אל הפשידים אתה נפל:

5 גמולה. בדולה, כמו וגמול (פלאשית כח): משך

6 ידו. הקב"ה מדוית את לוצצים: לא יגרד

7 רע. לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון

8 הרע כתיב, דכתיב ביהווא פרשקא כי אין

9 בפיהו נכונה וגו':

הדרן עלך אלו נאמרין

10 מתני'. משוח מלחמה. כהן שנתיבך

11 לך, שנאמר ונגש הכהן וגו', ובמקרא פריך

12 מאי קאמר: ויקומו האנשים. כתיב גבי

13 פקח בן רמליהו שנלחם עם אחז בדברי

14 הנמים, ששבו מבני יהודה הרבה ושם היה

15 נביא עודד שמו והזכירם לבני ישראל

16 ואמר להם בחמת ה' על בני יהודה נתנם

17 בידים והזכירם בהם לאין מרפא, ועתה

18 אתם אומרים לבבש אותם לעבדים,

19 שמעוני והשיבו את השביה וגו': לל

20 בושל. כל הכושלים שבהם שאינן יכולין

21 לילך ברגליהם: צהלת סוסים. ענף סוסים

22 קרי צהלה בלשון המקרא: קלפסין. חילות:

23 הגפת תריסין. מגיפין וסוגרין ומדקקין

24 התריסין זה סמוך לזה כדי שיקשו זה על

25 זה, ויהקול נשמע כקול המון לאים על

26 שכןגדם: שובך. שר צבא הדרעור: גמ'.

27 מאי קאמר. הכי יליף לשון הקדש מהבא:

28 דומיא דשוטר. תירוצא היא. השופט

29 ממנה על השוטר, ששוטר עשוי לנגוש את

30 מי שיצוה השופט לכוחו ואימא סגן. מדבר

31 בדרים הללו, דהא ממנה הוא ויש ממנה

32 על גביו: למה סגן ממנה. לאיזה דבר הוא

33 ממנה ומוכן: שאם ארע כו'. אבל בעוד

34 שלא ארע פסול לכהן גדול אין לסגן גדלה

35 של כלום: מאי שנא שמע ישראל. למה

36 מתחיל בלשון זה: פעמים מדבר עמכם,

37 אחת בפסוק. כשיצאו מארצם:

38 שמעון

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מב עמוד ב

תוספות

רש"י

מאה פפי וחד נאנאי, בירושלמי בפרק החולץ אגמרא וחיבין אשם תלוי את
ש"מ ושהאשה מתעברת וחוזרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה
מתעברת משני בני אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים
ויצא איש הינינים ממערכות פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהערו בה מאה
ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא
פליגין עד שלא נסרחה הזרע האשה
מתעברת משני בני אדם כאחת משנסרח
הזרע אין האשה מתעברת משני בני אדם
כאחת זה משמע שכולן מאה היו אבותיו
שהרי מכולן נתעברה אמו ולא כפי רש"י
שפירש וחד נאנאי שאחד מתוך אביו ופי'
הערוך נאנאי כלב שבאו עליה מאה
אנשים וכלב אחד וכן מפורש בויקרא רבה
ובאגדה דשמואל אמר ר' יצחק אותה
הלילה שפירשה ערפה מחמותה נתערבו
בה גייס של מאה בני אדם היא דכתיב
והוא מדבר עמם והנה איש הינינים וגו'
ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה
ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף כלב
אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב
אנכי וגו' וזהו היום ותיב ארבעים יום אמר
רבי ברכיה ב"ר יצחק בשכר ארבעים
פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה נתלה
לכנה ארבעים יום: מפני שהשם וכל
כנויו מונחים בארון. תוספתא (פ"ז ע"ש) כי
ה' אליהם ההולך עמכם זה השם הנתון
בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו'
מלמד שהיה פנחס משוח מלחמה וכל
הקודש זה הארון ויש אומרים אלו בגדי
כהונה שני: ובגדי הקודש אשר לאהרן
ורבי יהודה בן לקיש: אומר ב' ארונות היו
עמם זה שירצא עמחן למלחמה היו בו
שברי לוחות שנאמר ויסעו מזה ה' וגו' זה
שהיה עמחן היה בו ס' שנאמר ויעפילו
לעלות וגו' ובירושלמי אמר' ארון אחד
ידה:

מאלו התוס' לא מצאתי יותר

מאחריה. וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין אותה כהרפוף, וכן
הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הקבר ותשטח עליו הרפות". ואי בעית אימא
מהבא, "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי". "את ארבעת אלה ילדו להרפה
בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו" מאי ניהו? אמר רב חסדא: סף ומדון גלית וישבי בנזב. ויפלו
ביד דוד וביד עבדיו, דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה" אמר ר' יצחק, אמר
הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעות
שהורידה ערפה על חמותה, וכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים, שנאמר: "ותשנה קולן ותבקיענה
עוד". כתיב "חץ חניתו" וקרינו "עץ חניתו", אמר ר' אלעזר: עדיו לא הניענו לחצי שבחו של
אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים. ולא לפתח ביה בלל? לאודועי שבחיה דדוד
בגני עמון באו בנצחונן של שובד כו': כתיב "שובד" וכתוב "שובד", רב ושמואל, חד אמר:
"שובד" שמו, ולמה נקרא שמו "שובד" שעשו בשובד, וחד אמר: "שובד" שמו, ולמה נקרא
שמו "שובד" שכל הרואה אותו, נשפך לפניו בקיתון. "אשפתו פקבר פתוח פלם גבורים" רב
ושמואל ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד אמר: בשעה שאורקין חץ, עושין אשפות אשפות
של חללים, ושמו תאמר שאופניו בפקר, תלמוד לומר: "פלם גבורים". וחד אמר: בשעה שעושין
צורכיהן עושין אשפות אשפות של זבל, ושמו תאמר מפני שחולו מעיים הם, תלמוד לומר:
"פלם גבורים". אמר רב מרי: שמע מינה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למאי נפקא
מינה? לימרח בנפשיה. "והאנה כלב איש יסחנה" ר' אמי ור' אסי, חד אמר: יסחנה מדעתו,
וחד אמר: יסחנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו" וכל קד למה? מפני שהשם וכל בינוני

שמעו דברי מערכי המלחמה, וחזרו. במלחמה, מה הוא
אומר "אל יחד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל
תערצו", כנגד ארבעה דברים שאומות העולם עושין:
מגיפין, ומריעין, צווחין, ורומסין: פלשתים באו בנצחונן
של גלית כו': גלית, אמר ר' יוחנן: שעמד בגילוי פנים
לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "ברו לכם איש ויורד
אלי" ואין "איש" אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "ה'
איש מלחמה". אמר הקדוש ברוך הוא: הריני כפילו על
יד בן איש, שנאמר: "ידור בן איש אפרתי הוה". אמר ר'
יוחנן משום ר' מאיר: בשלישה מקומות לברו פיו לאותו
רשע, אחד "ברו לכם איש ויורד אלי", ואידך "אם יוכל
להלחם אתי והכני". ואידך, דקאמר ליה לדוד: "הכלב
אנכי פי אתה בא אלי במקלות". דוד נמי אמר ליה "אתה
בא אלי בחרב ובחנית ובכידון"? דוד אמר ליה "ואנכי
בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר
חרפת". ויגש הפלשתי השכם והערב" אמר ר' יוחנן:
כדי לבטלן מקריאת שמע שחרית וערבית. "ויתנצב
ארבעים יום" אמר ר' יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה
בהן תורה. "ויצא איש תבנים ממחנות פלשתים". מאי
בינים? אמר רב: שמבונה מפל מום. ושמואל אמר:
בינוני שבאחיו. דבי ר' שילא אמר שהוא עשוי בבנין. ר'
יוחנן אמר: בר מאה פפי וחדא נאנאי. "גלית שמו מנח"
תני רב יוסף: שהכל דשין את אמו בנת. כתיב "מערות",
וקרינו "מערכות". תני רב יוסף: שהכל הערו באמו. כתיב
"הרפה" וכתוב "ערפה", רב ושמואל, חד אמר: "הרפה"
שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל עורפין אותה
מאחריה. וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין אותה כהרפוף, וכן
הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הקבר ותשטח עליו הרפות". ואי בעית אימא
מהבא, "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי". "את ארבעת אלה ילדו להרפה
בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו" מאי ניהו? אמר רב חסדא: סף ומדון גלית וישבי בנזב. ויפלו
ביד דוד וביד עבדיו, דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה" אמר ר' יצחק, אמר
הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעות
שהורידה ערפה על חמותה, וכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים, שנאמר: "ותשנה קולן ותבקיענה
עוד". כתיב "חץ חניתו" וקרינו "עץ חניתו", אמר ר' אלעזר: עדיו לא הניענו לחצי שבחו של
אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים. ולא לפתח ביה בלל? לאודועי שבחיה דדוד
בגני עמון באו בנצחונן של שובד כו': כתיב "שובד" וכתוב "שובד", רב ושמואל, חד אמר:
"שובד" שמו, ולמה נקרא שמו "שובד" שעשו בשובד, וחד אמר: "שובד" שמו, ולמה נקרא
שמו "שובד" שכל הרואה אותו, נשפך לפניו בקיתון. "אשפתו פקבר פתוח פלם גבורים" רב
ושמואל ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד אמר: בשעה שאורקין חץ, עושין אשפות אשפות
של חללים, ושמו תאמר שאופניו בפקר, תלמוד לומר: "פלם גבורים". וחד אמר: בשעה שעושין
צורכיהן עושין אשפות אשפות של זבל, ושמו תאמר מפני שחולו מעיים הם, תלמוד לומר:
"פלם גבורים". אמר רב מרי: שמע מינה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למאי נפקא
מינה? לימרח בנפשיה. "והאנה כלב איש יסחנה" ר' אמי ור' אסי, חד אמר: יסחנה מדעתו,
וחד אמר: יסחנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו" וכל קד למה? מפני שהשם וכל בינוני

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כמו כן, בבתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום אחד
בתיבת ששמה היה **ה'רפח'**, ובתיבת במקום אחר, ששמה היה **ה'רפח'**.
 ובביאור דבר זה, נחלקו רב ושמואל, חד אמר, **ה'רפח'** שמה האמיתי,
 ולמה נקרא במגילת רות **שמה** **ה'רפח'** לרמוז **שמה** **ה'רפח'** **ה'רפח'** **ה'רפח'**
ה'רפח' - שהפקירה את עצמה לזנות בדרך ההכחמה, פנים כנגד עורף.
 וחד אמר, **ה'רפח'** שמה האמיתי, ולמה נקרא **שמה** בנביא שמואל
ה'רפח' לרמוז שהפקירה עצמה לזנות, כך **שמה** **ה'רפח'** **ה'רפח'** **ה'רפח'**
ה'רפח' - חטים כתושים, שנכתשו על ידי דישא מרובה.
 ומביאה הגמרא ראייה לכך שחטים כתושים מכונים 'הרפוח' וכן הוא
 אמר על האשה אשר התירה את ימותה ואחמיע, ונתקח האשה
 ותפרוש את המסך - הולין על פני הכהן שבו הסתירו ותשפך עליו
 על המסך שפרשה הרפוחות - חטים כתושים, שדרך לשוטחם כדי
 לייבשם, ומכאן ש'הרפוחות' הן חטים כתושים, כי אותם רגילים לפרוש
 לייבוש, ואי בעית אימא מהכא, שנאמר במשלי, שאף **אם תכתוש** -
 תטחן עד דק את האויל - השוטה במכתש כדי להסיר את שטותו ממנו,
 ותכתוש אותו בתוף - יחד עם הרפוחות החטים הכתושים בעלי -
 במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן, ש'הרפוחות' הן חטים כתושים, שאת
 אלו דרך לכתוש במכתש.
 הגמרא מבארת את הנאמר בנביא על מפלת בני ערפה ביד דוד ועבדיו.
 ואת ארבעת הגיבורים האלה יולדו - נולדו להרפח אם גלית בנת
 ויפלו ביד דוד ובני עקביו" מבארת הגמרא מאי ניהו אלה שנולדו
 לה, אמר רב חסדא, ששמותיהם הם כן, ומדון, גלית, וישבי בנב,
 הנזכרים ברות פרק, נאמר בפסוק דלעיל, ויפלו ביד דוד ובני עקביו,
 מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא דכתיב ויתשק ערפה
 לחמותה, ולא דבקה בה, ורות דבקה בה, אמר רבי יצחק, אמר
 הקדוש ברוך הוא, יבואו בני הנשוקה - שהיא ערפה ויפלו ביד בני
 רות הדבוקה בנעמי. דרש רבא על בני ערפה הגיבורים, שבשכר ארבע
 דמעות שהורידה ערפה על חמותה בעת שנפרדה, זכתה ערפה ויצאו
 ממנה ארבעה גיבורים אשר נלחמו בישראל. ודבר זה נלמד ממה שנאמר
 בעת הפרידה מנעמי ויתשקנה קולן ויתבקנה עוד" הרי שבכו פעם
 שניה, נוסף על מה שהוזכר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות
 משתי עניים, הן ארבע דמעות, ובכיות זה זכתה לארבעה בני גיבורים.
 כתיב על חניתי של גלית את הלשון חניתי שהיא לשון מחצה,
 וקרינן - ואילו הקרי הוא עני חניתי" שזה הוא לשון עץ, שממנו עשויה
 ידית החנית. מבארת הגמרא, אמר רבי אלעזר, שהלשון חצי" בא לרמוז,
 שעדיין התיאור של גבורת גלית לא חניענו - אינו ממצה לחצי שבחו
 - אפילו את חצי שבח גבורתו של אותו רשע, וזכאן - ממה שהנביא
 לא פירש אפילו את מחצית גדולתו או למדי, שאסור לספר בשבחן
 של רשעים ולפיכך תיאר רק את מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן,
 ולא לפתח ביה כלל - מדוע תיאר הנביא את מקצת שבחו הרי יש
 איסור בדבר, מתרצת הגמרא, שמטרת המקרא היתה לאודעי שבחיה
 דדוד שלחם עם גלית ונצחו, למרות גבורתו העצומה.
 שנינו במשנה, וכך מצינו בגמ' עמון אשר באו ובטחו בנצחונם של שובך
 בו, מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשינוים שמצינו
 בבתיבתו. כתיב בספר שמואל ששמו היה 'שובך', וכתיב בדברי הימים
 ששמו 'שובך', ובביאור דבר זה נחלקו רב ושמואל, חד אמר, 'שובך'
 שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בספר שמואל 'שובך', מפני שעשו -
 מבנה גופו היה גבוה בשובך. וחד אמר, 'שובך' שמו האמיתי, ולמה
 נקרא שמו בדברי הימים 'שובך', מפני שכל הוראה אותו נשפך לפניו
 בקלותו - שהיה שופך דמים רבים.
 כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האמור בנביא
 לגבי חילות נבוכדנצר. נאמר עליהם "אשפתו כקבר פתוח בולם
 גבורים". ובביאור מקרא זה נחלקו רב ושמואל, ואמר לה שנחלקו בזה
 רבי אמי ורבי אסי, חד אמר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק מלמד
 שבשעה שזורקין חץ הורגים אנשים רבים ועושים אשפות אשפתות
 ערימות רבות של חללים מחמת זריקת החץ, וללמד שגיבורים היו.
 ושמו תאמר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל כך, זה מפני
 שאומנין בקרב היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים, ולא גיבורים.

שמעו דברי מערכי המלחמה - את כללי המלחמה, מי ראוי להישאר
 במלחמה, ומי עליו לחזור. ונקדו לביתם כל הראויים לחזור, שהם הבונה
 בית והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורך הלבב.
 ממשיכה הברייתא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, במלחמה -
 בתחילתה של המלחמה, מה הוא אומר אל ידך לבבכם - אל ישבר
 לבבכם מפחד המלחמה, אל תיראו במחשבתכם ובליבכם מאימת
 המלחמה, ואל תתפאו - אל תמהרו להימלט, ואל תערצו - אל
 תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייתא, שהכהן מזהירם בארבע
 אזהרות אלו, בנגד ארבעה דברים - פעולות מיוחדות שעוברי ברכים
 הנלחמים בכך עושים על מנת להטיל מורכ בלבבם. ואלו הדברים,
 מניפין - מקשים בתריסים, ומריעין - תוקעים בקרנות וצולחין בקולם
 על מנת להפחיד, ורומקין בצהלת סוסיהם ובדהרתם להשמיע קול גדול.
 שנינו במשנה, פלשתים באו בנצחונם של גלית בו, מבארת הגמרא,
 מי הוא גלית, כיצד נלחם בישראל ומה היה סופו. מבארת הגמרא מדוע
 נקרא גלית, אמר רבי יוחנן, מפני שעמד בגליו פנים - בעזות פנים
 לפני הקדוש ברוך הוא ובכיול לחם בו. שנאמר שאמר גלית לישראל
 ברו - בחרו לכם איש ויירד אל' להילחם בו. ומבארת הגמרא, ואין
 איש' אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר בשירת הים, ה' איש מלחמה.
 וכתשובה לדבריו אמר הקדוש ברוך הוא על גלית, הריני מפילו והורגו
 על יד בני איש - דוד שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שנאמר ויורד בן
 איש אפרתי הנה" - מיושב בית לחם אשר בארץ אפרת.
 אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, בשלשה מקומות - שלוש פעמים
 לבד פיו לאותו רשע - רמז גלית בדבריו את מפלתו העתידית. אחד,
 במה שאמר לישראל, ברו לכם איש ויירד אל' - וממה שאמר לשון
 יירד אלי ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר עלי. ואידך - פעם שניה,
 במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר תבררו אם יוכל להלחם אתי
 והפני וגו', הרי שתחילה נקט את האפשרות שינצח. ואידך, דקאמר
 ליה גלית לדוד בשעה שבא להילחם עימו, והכלב אנכי בעיניך כי אתה
 בא אל' במלכות' אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בא
 אלי, משמע, שינצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דוד נמי אמר ליה
 גלית' אתה בא אל' ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד נקט את
 הלשון 'בא אל', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח. מתרצת
 הגמרא, דוד הדר אמר ליה - הוסיף ופירש את דבריו במה שאמר
 וינכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי (ישראל) מערכות ישראל
 אשר תרפת' ובכוח זה אנצחך. ולפיכך דוד סמך את דבריו על כוחו של
 ה', ואין בדבריו הבעת חולשה.
 נאמר בגלית וינש המלשתי אל מחנה ישראל השכם והערב, מבארת
 הגמרא, אמר רבי יוחנן, מהו השכם והערב, שמטרתו של גלית היתה
 כדי לבטל ישראל מקריאת שמע שחרית וערבית שבזכותה הם
 ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, וינכי בא אליך בשם ה' צבאות
 ולגוף ולבטלם ממצוות, אמר רבי יוחנן, שהטעם שהיתה לו אפשרות
 לעשות כן למשך זמן זה, היא בנגד ארבעים יום שנתנה כהן תורה
 שהתאחרה נתינת התורה מעשרת הדברות, לפיכך היה לו כח להתייבב
 ארבעים יום.
 נאמר על גלית ויצא איש הבינים מן חנות פלשתים וגו'. מבארת
 הגמרא, מאי בינים - מדוע כונה כך. אמר רב, מפני שמבונה - מנוקה
 מכל מום, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. ושמואל אמר, מפני שהיה
 בינוני - אמצעי שבפאחיו - בין ארבעת אחיו. דבי רבי שילא אמר, מפני
 שהוא עשוי בחזק רב כגלית. רבי יוחנן אמר, מפני שבאו על אמו מאה
 פלשתים בבת אחת, ולפיכך היה בר - בן מאה פשי - מנאפים, וחדא
 נאנאי - ורק אחד היה אביו האמיתי, ואיש הבינים' פירושו, שיצא מבין
 הרבה אנשים.
 בפסוק נאמר ויגלית שמו מנת, תני רב יוסף, ממה שלא נאמר גלית
 הגית' אלא 'מנת', בא לרמוז שהכל דשין בביאתם את אמו בנת -
 כדישת הענבים בגת. כתיב על גלית, שהיה ממערת פלשתים, וקרינן
 - והקרי של תיבה זו היא ממערת פלשתים, ומבארת הגמרא תני רב
 יוסף שנקט הפסוק תיבת 'מערת' כדי לרמוז, שהכל הערו באמו - באו
 על אמו קודם שנולד.

שמואל-ב כג טז-לא

כג. מִן וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים בְּמַחֲנֶה פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ מִיָּם מִבְּאֵר (מְבוֹר קרי) בֵּית-לָחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וַיִּשְׁאוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-דָּוִד וְלֹא אָבָה לְשִׁתּוֹתָם וַיִּסְּף אֹתָם לַיהוָה: יִזְוֶאמֹר חָלִילָה לִּי יְהוָה מַעֲשֵׂי זֹאת הָדָם הָאֲנָשִׁים הַחֲלָכִים בְּנִפְשׁוֹתָם וְלֹא אָבָה לְשִׁתּוֹתָם אֵלֶּה עָשׂוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים: יִזְוֶאבִיִּשִׁי אֲחִי | יוֹאֵב בֶּן-צְרוּיָה הוּא רֹאשׁ הַשְּׁלִשִׁי (הַשְּׁלֹשָׁה קרי) וְהוּא עֹזֵר אֶת-חַנְיָהוּ עַל-שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חָלָל וְלוֹ-שֵׁם בְּשִׁלְשָׁה: יִזְמִן-הַשְּׁלֹשָׁה הַכִּי נִכְבָּד וַיְהִי לָהֶם לִשָּׁר וְעַד-הַשְּׁלֹשָׁה לֹא-בָא: כּוֹבְנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע בֶּן-אִישִׁי-חִי (חִי קרי) רַב-פְּעָלִים מִקִּבְצָאֵל הוּא הָפָה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאֵב וְהוּא יָרָד וְהָפָה אֶת-הָאֲרִיָּה (הָאֲרִי קרי) בְּתוֹךְ הַבָּאָר בְּיוֹם הַשִּׁלְג: כֹּא וְהוּא-הִכָּה אֶת-אִישׁ מִצְרֵי אֲשֶׁר (אִישׁ קרי) מִרְאָה וּבִיד הַמִּצְרִי חַנְיָה וַיִּרַד אֵלָיו בְּשֹׁכֵט וַיַּגִּזֵּל אֶת-הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ: כֹּא אֵלֶּה עָשָׂה בְּנֵיהוּ בֶן-יְהוֹיָדָע וְלוֹ-שֵׁם בְּשִׁלְשָׁה הַגִּבּוֹרִים: כֹּא מִן-הַשְּׁלִשִׁים נִכְבָּד וְאֶל-הַשְּׁלֹשָׁה לֹא-בָא וַיִּשְׁמְהוּ דָּוִד אֶל-מִשְׁמַעְתּוֹ: כֹּא עָשָׂה אֶל אַחִיו-יוֹאֵב בְּשִׁלְשִׁים אֲלַחֲנָן בֶּן-דָּוִד בֵּית לָחֶם: כֹּא שָׁמַר הַחֲרָדִי אֱלִיקָא הַחֲרָדִי: כֹּא חָלָן הַפְּלִטִי עִירָא בֶן-עֲקָשׁ הַתְּקוּעִי: כֹּא אֲבִיעֹזֵר הַעֲנֹתִי מִבְּנֵי הַחֲשִׁתִּי: כֹּא צִלְמוֹן הָאֲחִחִי מִהָרִי הַנִּמְפָּתִי: כֹּא חָלָב בֶּן-פְּעָנָה הַנִּמְפָּתִי ס אֲחִי בֶן-רִיכִי מִגִּבְעַת בְּנֵי בְנִימִן: ל בְּנֵיהוּ פֶּרְעֵתָי הָדִי מִנְּחָלִי גַעֲשׁ: לֹא אֲבִיעֲלָבוֹן הָעֶרְכָּתִי עֲזֻמֹּת הַבְּרַחֲמִים:

רש"י

(טז) ויסך אותם לה'. כך אמר: מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, כל המוסר עצמו למיתה על דברי תורה, אין אומרין שמועה מפיו, ומאי ויסך אותם לה', דאמרינהו משמיה דגמרא (שם סא א): (יז) הדם האנשים. לשון תמיהה: (יט) ועד השלשה לא בא. (תרגום): ולתלת גברין לא מטא: (כ) את שני אראל מואב. (תרגום): ית תרין רברבי מואב. ורבותינו אמרו (ברכות יח ב): שלא הניח כמותו, לא במקדש ראשון, ולא במקדש שני: אריאל מואב. על שם שבנאו שלמה, שבא מרות המואביה: (כג) מן השלשים. כל שלשים שבפרשה זו תירגם יונתן: גבריא

מצודת דוד

מצודת ציון

(טז) ויבקעו. כאשר שמעו שהתאוה לה, הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד, ועברו דרך המחנה, וכאלו בקעה לעשות בה דרך לעצמם: ויסך. שפכם ארצה לשם ה': (יז) ויאמר. נתן טעם על שלא שתה מהם, ואמר חלילה וגו', רצה לומר: חולין הוא לי לשתותם, מחמת יראת ה': הדם האנשים. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם, רצה לומר: הלא דם יחשב: (יח) הוא ראש השלשה. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו להביא המים לדוד: והוא עורר וגו' על וגו'. רוצה לומר: על ההריגה וסמוך לה היה עורר את חנניו להלחם עמו, כאלו עתה התחיל להלחם: ולו שם בשלשה. רוצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשת גבורים הראשונים, והם עדינו ואלעזר ושמה אשר גם עם כל גבורתם, החשיבו גם את אבישי לגבור: (יט) מן השלשה. רוצה לומר: מבין שלשה שואבי המים, הם ראשי השלשים: הכי נכבד. האמת הוא היה המכובד שבהם, ולזה היה לשר על השנים אשר עמו: ועד השלשה. אבל לא בא למעלת השלשה הראשונים: (כ) רב פעלים. פעל הרבה גבורות: מקבצאל. שם מקום: שני אריאל מואב. תרגם יונתן: תרין רברבי מואב, ועל שם גבורתם קראם 'אריאל', שהיא מלה מורכבת מן 'ארי', ומן 'אל', שהוא ענין חוזק, כמו (יחזקאל לא יא): ביד אל גוים: בתוך הבור. עם כי המקום דחוק להתחזק בו: ביום השלג. עם היות כי טבע הארץ להתחזק ביותר בזמן הקור, ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיוניות בתגבורת הקור, עם כל זאת נתגבר עליו והכהו נפש: (כא) איש מראה. רוצה לומר: בעל פרצוף גדול המטיל אימה: (כב) אלה. הפעלים ההם: ולו שם. רצה לומר: שהיה מפורסם לגבור בין שלשה הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים, ורוצה לומר: שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור, אבל שלשה הגבורים הראשונים, לא החשיבו אותו למאומה לגדול הגבורה אשר היה בהם: (כג) מן השלשים. החשוב למטה בענין היה נכבד מאוד, ולזה לא חשבוהו עמהם, אבל לא בא למעלת שלשה שואבי מים ראשי השלשים, ולזה לא חשבוהו גם עמהם: אל משמעתו. להיות עמו, לשמוע ולעשות כל אשר יצוה: (כד) בשלשים. רוצה לומר: עם שהיה נכבד קצת מן השלשים, מכל מקום לא גדלה מאוד מעלתו עליהם, ולזה נחשב גם הוא עם השלשים שחושב והולך, ואם כן היו שלשים במספר, וזלת עשהאל:

תהלים נ ט"ט

נ. ט לא־אָקח מִבֵּיתְךָ פֶּר מִמְּכֻלָּאֲתֶיךָ עֲתוּדִים: י פִּי־לִי כִלְחִיתוּ־יָעַר בְּהִמּוֹת בְּהַר־רִי־אֶלֶף: יא יִדְעָתִי כִלְעוֹף הָרִים וְזִיז שְׁדֵי עַמְדֵי: יב אֶסְאָרְעֵב לֹא־אֶמָּר לָךְ פִּי־לִי תָכַל וּמְלָאָה: יג הָאוֹכֵל בֶּשָׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשַׁתֶּה: יד זָבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשָׁלֵם לְעִלְיוֹן נְדָרֶיךָ: טו וְקִרְאֵנִי בְיוֹם צָרָה אֲחַלְצֶךָ וּתְכַבְּדֵנִי: טז וְלַרְשָׁע | אֶמָּר אֱלֹהִים מַה־לָּךְ לְסֹפֶר חֲקֶיךָ וּתְשֹׂא בְרִיתִי עַל־פִּיךָ: יז וְאַתָּה שְׁנֵאתָ מוֹסֵר וּתְשַׁלֵּךְ דְּבָרִי אַחֲרֶיךָ: יח אֶסְרָאֲתָי גִּבּוֹר וְתִרְץ עִמּוֹ וְעַם מְנַאפִּים חֲלָקְךָ: יט פִּיד שְׁלַחַת בָּרָעָה וְלִשְׁנֹנָךְ תִּצְמִיד מְרֻמָּה:

רש"י

(ט) לא אקח מביתך פר. לא שלך הם אלא שלי: ממכלאתיך. הוא דיר הצאן כמו גזר ממכלה צאן (חבוקק ג') פאר"ק בלע"ז: (י) בהמות בהררי אלף. הוא (שור) שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום ויום הם צומחים, י"מ אלף הרים או אלף פרסאו' או שם אלף פרים, וי"מ שהוא כמו שגר אלפיך כלומר הרים מלאים בקר בעבור שהזכיר לא אקח מביתך פר: (יא) וזיז שדי עמדי. רמש השדה זיז על שהם זזים ממקום למקום אישמוכימנ"ט בלע"ז: עמדי. אני יודע את כלם: (יג) האוכל בשר אבירים. לא אמרתי לך להביא זבח שאני צריך לאכילה אלא נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: (יד) זבח לאלהים תודה. התודה על מעשיך ושוב אלי זהו זבח שאני חפץ בו ואחר כך שלם לעליון נדריך כי אז יתקבלו לרצון: (טו) ותכבדני. שזה הוא כבודי שאושיע את הבוטחים בו: (טז) ותשא בריתי. תורת: (יח) ותריך עמו. נתרצית ללכת עמו: (יט) תצמיד מרמה. תרגיל אצלך רמיה לדבר רעה, תצמיד אגוטא"ש בלע"ז, כמו (במדבר י"ט) צמיד פתיל (סא"א):

מצודת דוד

(ט) לא אקח. לא צויתי לקחת מביתך פר להקריב לפני: ממכלאותיך. מוסב על לא אקח: (י) כל חיתו יער. עם שאינם בידך הלא המה בידי: בהמות בהררי אלף. הבהמות המצויות ברבוי ההרים ולא ידעתם, ורז"ל אמרו שעל שור הבר יאמר כמ"ש הנה בהמות אשר עשיתי עמך (איוב מ') והוא ניזון בכל יום במרעה אלף הרים: (יא) ידעתי. מה שאינם יודעים לך: וזיז שדי. הבריות הזזים ממקום למקום ע"פ השדה המה

מצודת ציון

(ט) ממכלאתיך. מלשון בית הכלא והוא גדרות הצאן: עתודים. הם הזכרים מן העזים: (י) אלף. מנין מרובה אחז הכתוב: (יא) וזיז. ר"ל הזז ממקום למקום וכן וזיז שדי ירענה (לקמן פ'): שדי. כמו שדה: (יג) אבירים. חזקים: (טו) אחלצך. אוציאך: (יח) ותריך. מלשון רצון וחפץ: (יט) תצמיד. ענין חבור כמו צמיד פתיל (במדבר י"ט):

עמדי וברשותי: (יב) לא אומר לך. להאכיל אותי לשבור הרעבון והוא מל' מליצה: ומלואה. הבריות הממלאים את העולם: (יג) האוכל. וכי אני אוכל בשר בהמות חזקות ושמונות וכי אשתה דם עתודים ומה לי א"כ בהבאת הקרבנות: (יד) זבח וגו'. הזבח המקובל לאלהים הוא מה שמתודה על פשעיו בעת הבאתו כי אז יעורר לבו לחשוב שבעבור פשעיו היה הוא ראוי למות והביא נפש תחת נפש: ושלם. ואם נדרת מה שלם לה' אבל טוב אשר לא תדור: (טו) וקראני. וכאשר כן תעשה אז כשתקרא אלי בעת צרה אוציאך ממנה ואתה תספר כבודי ברבים על התשובה הבאה לך ממני: (טז) ולרשע. אבל לרשע שאינו מתודה על פשעיו בעת הבאת הקרבן ולא שב מהם אליו יאמר אלהים מה לך לספר חוקי ר"ל לעשות מצותי מבלי כוונה הלב כאשר יספר האדם ספורי דברים מבלי כוונה מכוונת: ותשא בריתי. את דברי התורה הנתונה בברית תשא לבד על פיך לדבר בהם מן השפה ולחוץ ובלא לב תדבר: (יז) ואתה. הלא בלב אתה שונא המוסר והשלכת דברי אחרי גוף כדרך שמשליך האדם דבר אשר לא יחפוץ לראותו: (יח) ותריך עמו. להתחבר אליו: חלקך. בחרת חלקך ללכת עם מנאפים: (יט) ברעה. לדבר הרע בעיני ה': תצמיד. תחבר עם המרמה כי לא נפרדה המרמה מלשונך:

יהל אור

נמשך מבחי' האור שלא הגיע בו הצמצום. א"כ לפי"ז שרש הקו נמשך מלמעלה מבחי' האור שנכלל במאור רק שנמשך דרך קו. כענין לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. ואף גם בשערות הדיקנא שהם רק הארה עכ"ז מצינו בהם כח למעלה מעצם החכמה שבמוח שהרי הם יג"מ הרהמים לפי שהם באים בבחי' בקיעה. שהבקיעה נמשך ע"י ריבוי האור ביותר שלא יכול הכלי להכיל וכמ"ש בבה"ז ס"פ האזינו. וע' באו"ת מהמגיד נ"ע בתלים ע"פ תקעו בחדש שופר. אשר ג' ידות יד הגדולה יד החזקה יד הרמה הם ג"כ ג' בחי' הג"ל. ענין ג"פ קדוש הם ג"כ המשכה בחג"ת ע"ד אל אלקים ה' דבר. ואח"כ ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו זהו כמ"ש דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו:

(ב) ואסף בן קרח הבין ששרש החסד והת"ת גבוה מהגבורה כי קרח סבר שהגבורה שרשה גבוה יותר מחמת צמצום הנ"ל שהאור נכלל במאור וזהו עליית האור שלא יהי' בפ"ע. ע' ד"ה את קרבני לחמי השני וד"ה תקעו השני. והוא למעלה מהקו וחוט שהקו רק המשכה מעצם האור דמיון המשכת השערה מהמוח וגם נק' קו המדה שהוא שרש המדה והגבול משא"כ עצם האור שלמעלה מהקו ולפיכך טענתו שהגבורות גבוהים יותר שע"ז יתעלו למעלה מהקו כו'. וע"כ חלק על אהרן. והאמת אינו כן שהרי שם אל קדם לשם אלקים. וגם שם הוי' ת"ת עולה עד הכתר למעלה משני קוין חו"ג. א"כ גם ת"ת הנעלם שממנו שרש הקו שרשו גבוה יותר מבחי' ב' השמות אל אלקים כו'. והרמ"ז בהג"ה באוצ"ח כתב שהקו

ט **שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נְכָרִיּוֹת, וְמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְעָשָׂה בָּהֶן הַשְּׂנִי מֵאִמָּה, וְמֵת – הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבּוֹת, שְׁנָאֹמֶר (דברים כה, ה): "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יְבָא עָלֶיהָ" – שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבָם אֶחָד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יָבָמִין. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבָם לֹאִיזו שִׁירָצָה, וְחוֹלֵץ לַשְּׂנִיָּה. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשִׁתִּי אַחִיוֹת, וְמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאַחֵר כִּד מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – הָרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת.**

י **שְׁנֵים שְׁקָדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֲפָה, הִחְלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה – הָרִי אֵלּוּ חֲיִבִּים מְשׁוּם אִשָּׁת אִישׁ. הָיוּ אַחִין – מְשׁוּם אִשָּׁת אֶחָד. וְאִם הָיוּ אַחִיוֹת – מְשׁוּם אִשָּׁה אֶל אַחֻתָּה. וְאִם הָיוּ נָדוֹת – מְשׁוּם נָדָה. וּמִפְּרִישֵׁן אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן; וְאִם הָיוּ קְטָנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד – מִחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָיוּ כְּהָנוֹת – נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה.**

פירוש ברטנורא

ט **זִקְתָּ שְׁנֵי יָבָמִין.** דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זיקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותר עליה זיקת שני יבמין: ר"ש **אוֹמֵר וכו'.** דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה **אלא זיקת הראשון: וחולץ לשנייה.** דחורא לא מפמרה בביאת אידך, דדלמא מאמר לא קני והווי שתי יבמות הבאות מב' בתים. ויבמו תרווייהו לא, דדלמא מאמר קני והווי ב' יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כר"ש. ואע"ג דאמרין במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, כגמרא מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות:

י **הָיוּ אַחִין.** אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דק"ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: **ומפרישין אותן.** שלא לחזור לבעליהן: **שמא מעוברות הן.** והולדות ממוזרים, ובענין הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן: **ואם היו כהנות.** בנות כהנים: **נפסלו מתרומה.** מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע"פ שנאנסה:

משניות מבוארות – קהתי

– **עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת –** בשעה שמת ראובן ונפלה לפניו לייבום, שהיתה אסורה על שמעון משום אחות אשה, כמו שבארנו כבר לעיל (משנה ז).

באור משנה י

בזמן המשנה כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה; וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. ברם, בימינו נהגים לסדר הקידושין והנישואין בבת אחת, בשעת החופה.

שְׁנֵים שְׁקָדְשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים – ראובן קידש את דינה ומשה קידש את צפורה, **ובִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֲפָה הִחְלִיפוּ –** בשוגג, **אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה –** ראובן כנס את צפורה ומשה את דינה, **הָרִי אֵלּוּ חֲיִבִּים –** קרבן חטאת, **מְשׁוּם אִשָּׁת אִישׁ –** שכל אחד כנס את אשת חברו. **הָיוּ אַחִין –** אם ראובן ומשה היו אחים, **מְשׁוּם אִשָּׁת אֶחָד –** חייבים הם אף משום אשת אח; ואף על פי שאין איסור חל על איסור, מכל מקום כאן הרי איסורן בא כאחד, שבשעה שקידש ראובן את דינה נאסרה על משה משום אשת איש ומשום אשת אח כאחד. **וְאִם הָיוּ אַחֻת –** אם דינה וצפורה היו אחיות, **מְשׁוּם אִשָּׁה אֶל אַחֻתָּה –** חייבים הם גם משום איסור אחות אשה, שנאמר (ויקרא יח, יח): "וְאִשָּׁה אֶל אַחֻתָּהּ לֹא תִקַּח"; ואיסור זה חל עליהם מדין איסור כולל, שכשקידש משה את צפורה כלל כל האחיות שלה באיסור אחות אשה, ונמצא שגם לגבי דינה, שהיתה אסורה עליו משום אשת איש ומשום אשת אח, נוסף עכשיו איסור אחות אשה מחמת איסור כולל. **וְאִם הָיוּ נָדוֹת, חֲיִיבִים עֲלֶיהָ אֵף מְשׁוּם נָדָה –** מדין איסור מוסף, שהואיל ונוסף עליה איסור זה לגבי בעלה, נוסף גם לגבי האחר (עיי' ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). **וּמִפְּרִישֵׁן אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים –** קודם שיחזרו לבעליהן, **שְׁמָא מַעֲבְרוֹת הֵן –** ובהינם שיוולדו מביאה זו ממזרים, וצריך להבחין בין זרע כשר לזרע פסול. **וְאִם הָיוּ קְטָנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד, מִחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד –** לבעליהן, ואין צורך להפרישן שלושה חדשים. **וְאִם הָיוּ כְּהָנוֹת –** בנות כהנים הנשואות לישראל, ונתאלמנו או נתגרשו, ואין להם זרע, שמן הדין חוזרות לאכילת תרומה בבית אביהן, **נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה –** מלאכול בתרומת בית אביהן, שאף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, מכל מקום נפסלה לכהונה; ואין צורך לומר אם היא אשת כהן, שנפסלה מן התרומה, שהרי נאסרה לבעלה.

באור משנה ט

שְׁלֹשָׁה אַחִין – ראובן, שמעון ולוי, **נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נְכָרִיּוֹת –** שלש נשים שאינן קרובות ביניהן, **וְמֵת אֶחָד מֵהֶן –** כגון ראובן, בלא בנים, **וְעָשָׂה בָּהֶן הַשְּׂנִי מֵאִמָּה –** וקידש שמעון את אשתו של ראובן בכסף או בשטר, ולא בא עליה, **וְמֵת –** גם שמעון בלא בנים, ונפלו אשתו ובעלת המאמר לפני לוי לייבום, **הָרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבּוֹת –** לפי שמאמר עושה מקצת קניין מדברי סופרים אבל לא קניין גמור, ונמצא שזיקת בעלת המאמר באה מכוח שני אחים, שכל זמן שלא יבמה שמעון עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון, הלכך שתייהן חולצות ולא מתייבמות, **שְׁנָאֹמֶר: "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יְבָא עָלֶיהָ" –** ודורשים: את שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבָם אֶחָד – כלומר שזיקתה לייבום באה מכוח אח אחד, **וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יָבָמִין –** אבל אין היא מתייבמת, כשזיקתה באה מכוח שני אחים, וכיון שהיא אינה מתייבמת, אף צרתה דינה כך. כגמרא מבואר, שלימוד זה מן הכתוב אינו אלא אסמכתא בלבד, שכן מן התורה אין מאמר קונה ביבמה, ואין כאן זיקת שני יבמים כי אם שתי יבמות שנפלו משני אחים, היינו אשתו של ראובן ואשתו של שמעון, ומן הדין מייבם לוי את שתייהן, אלא שחכמים גזרו, מאחר שתיקנו מאמר ביבמה, שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, וזה אסור (כמבואר להלן ד, יא); לפיכך חולצות ולא מתייבמות (עיי' גמרא יבמות לא, ב; לב, א). **רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבָם לֹאִיזו שִׁירָצָה, וְחוֹלֵץ לַשְּׂנִיָּה –** רבי שמעון סובר שהמאמר ספק קונה קניין גמור ספק אינו קונה כלל, לפיכך מייבם לוי לאיזו שירצה, שאם המאמר קונה קניין גמור, שוב אין על בעלת המאמר אלא זיקת שמעון, ואם המאמר אינו קונה, אין עליה אלא זיקת ראובן, בעלה הראשון; וחולץ לשניה, שמא אין המאמר קונה, ונמצא שכל אחת מהן זקוקה לייבום מכוח אח אחד, והרי הוא חייב לייבם את שתייהן, אבל אין הוא רשאי לייבם את שתייהן שמא המאמר קונה, ואסור לייבם שתי יבמות הבאות מבית אחד כמו שהזכרנו לעיל, הלכך חולץ לשניה. ואין הלכה כרבי שמעון. **שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לְשִׁתִּי אַחִיוֹת –** ראובן ללאה ושמעון לרחל, **וְמֵת אֶחָד מֵהֶן –** כגון ראובן, בלא בנים, **וְאַחֵר כִּד מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי –** אשתו של שמעון, רחל, **הָרִי זֶה –** לאה, **אֲסוּרָה עָלָיו –** על שמעון

פרק רביעי

א החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת וילדה; בזמן שהולד של קמא – הוא מתר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו, ולא פסלה מן הבהנה; אין הולד של קמא – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הבהנה.
ב הפונס את יבמתו, ונמצאת מעברת וילדה; בזמן שהולד של קמא – יוציא, וחיבין בקרבן; ואם אין הולד של קמא – יקים. ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון – יוציא, והולד פשר, וחיבין פאשם תלוי.
ג שומרת יבם שנפלו לה נכסים – מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת, וקים. מתה, מה יעשו בכתבתה ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתו, כתבה בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים ויוצאים עמה בחזקת יורשי האב.

פירוש ברטנורא

ד א החולץ ליבמתו. הוא מותר בקרובותיה. דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו תוך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: אם אין הולד של קמא. שהוא נפל:
ב וחיבין בקרבן. שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך: וחיבין אשם תלוי. שכל דבר שחיבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי:
ג שומרת יבם. שהיא ממתנת ומצפה ליבם: שנפלו לה נכסים. מבית אביה: מה יעשו בכתובתה. מנה ומאיתם ותוספת ונדוניא שהנסיח לו וקבל עליו אחריות: ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלוג. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: בית שמאי אומרים יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה ספק נשואה היא אצלו וזכה בפלגא: נכסים בחזקתו. נכסי

משניות מבוארות – קהתי

הוא בן שבעה חדשי הריון, יוציא – אותה בגט מספק, והולד פשר – ממה נפשך, בין שהוא וולדו של בעלה הראשון, בין שלא היה ולד לבעלה הראשון ונתייבמה כדין, והולד הוא של היבם. וחיבין פאשם תלוי – בקרבן אשם שמביאים על ספק עבירה (ויקרא ה, יז-יח), שכל עבירה שחיבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, העובר בשוגג על ספק של אותה עבירה חייב אשם תלוי.

באור משנה ג

בשעת הנישואין כתב הבעל לאשתו שטר התחייבות הנקרא "כתובה". בכתובה מפורטות כל חובות הבעל לאשתו. אך עיקר הכתובה הוא סכום כסף מסוים (ומאיתם דינו לבתולה ונדונה לאלמנה) שתקבל אשתו אם יגרשנה או ימות. מכאן "כתובה" משמעותה לרוב: ספק הכתובה.

הנכסים שהאשה מביאה לבית בעלה מתחלקים לשני סוגים:

א. "נכסי מלוג", והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה. לסוג זה שייכים גם הנכסים שנופלים לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. נכסים אלו הם שלה ואין הבעל חייב באחריותם, שאין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד.
 ב. "נכסי צאן ברזל", והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדוניא והוא יורשם אותם בכתובה, נכסים אלו, הבעל משתמש בהם כרצונו, והפסדם ושחכם הם שלו, והוא חייב באחריותם.

משנתנו באה ללמד דין הכתובה והנכסים של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת לייבם שיקים בה מצוות ייבום.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמנה, שנפלו לה נכסים – מבית אביה בעודה שומרת יבם, מודים בית שמאי ובית הלל – כלומר אין מחלוקת ביניהם, שמוכרת ונותנת, וקים – שרשאית היא למכרם או ליתנם במתנה ומעשיה קיימים. מתה – כשהיא שומרת יבם, מה יעשו בכתבתה – בכסף כתובתה וב"נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, כמו שבארנו לעיל, ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה – היינו "נכסי מלוג" שמביאה אותם ככניסתה לבעלה ונוטלת אותם כמות שהם ביציאתה ממנו, כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב – יורשי בעלה המת עם יורשי אביה, שכן האב יורש את בתו (המאירי). ברם, רוב הפוסקים מבארים (על פי הגמרא), ולכן שורשי הבעל היינו היבם, כלומר שייבמה דינה כספק נשואה, ולכן זוכה היבם (שהוא מיוורש הבעל) במחצית ירושתה מכוח הספק, שהרי הבעל יורש את אשתו, והיבם שספק נשואה היא אצלו זוכה בחצי (רש"י; ברטנורא). ובית הלל אומרים: נכסים, בחזקתו – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי

באור משנה א

החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת – מבעלה המת – וילדה; בזמן שהולד של קמא – שיצא מספק נפל, או שנתברר שכלו לו חדשיו, ונמצא שהחליצה היתה שלא לצורך, הואיל ויש ולד לאחיו המת, והרי זה כאילו לא היתה חליצה כלל, הוא מתר בקרובותיה – שכן החלוצה דינה כגרופה, וכל קרובה האסורה על אדם מחמת גרושתו, אסורה היא על החולץ מחמת חליצתו (כמבואר להלן משנה ז), אבל כאן שחליצתה אינה חליצה הרי הוא מותר בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו – כגון אם היה לו אח מן האם, שאינו אחיו של בעלה המת, היא מותרת לו, שאין חליצתה זו אוסרתה עליו, ולא פסלה מן הבהנה – על ידי החליצה, מהטעם שבארנו, שההואיל ולא היה צורך בה כאילו לא היתה כלל. אין הולד של קמא – שהוא נפל, ונמצא שהחליצה לצורך היתה, הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו – מחמת חליצה זו, ופסלה מן הבהנה – שאסורה היא להינשא לכהן, כדין גרושה. ברם, יש דעה בגמרא, שצריכה היא חליצה פעם אחרת, לפי שחליצת מעוברת אינה חליצה אלא מדרבנן לחומרה בלבד.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת במי שחלץ ליבמתו ונמצאה מעוברת מבעלה המת וילדה, מוסיפה משנתנו לדרון במי שייבם את יבמתו, ונמצאה אחר כך מעוברת מבעלה המת. הפונס את יבמתו – כלומר שייבם אותה, ונמצאת מעברת – מבעלה המת – וילדה; בזמן שהולד של קמא – כמו שבארנו במשנה הקודמת, ונמצא שבא על אשת אח שלא במקום מצוות ייבום, יוציא – אותה; יש מפרשים, שהלשון "יוציא" משמע בגט (המאירי); ועיין גמרא יבמות לו, ב; תוספות, דיבור המתחיל "ולא קתני יפריש", אבל דעת הפוסקים היא שאינו צריך ליתן לה גט, שההואיל והיא ערווה עליו, הרי הקידושין לא תפסו בה (עיין רמב"ם הל' ייבום וחליצה א, כב). וחיבין – היבם והיבמה, בקרבן – שכל עבירה שחיבים על זדונה כרת חייבים על שגגתה חטאת. ואם אין הולד של קמא – שהוא נפל, יקים – היבם את יבמתו שכנס. ובגמרא אמרו, שיחזור ויבוא עליה לשם מצוות ייבום, לפי שביאת מעוברת לא שמה ביאה. ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון – אם ילדה, ואין ידוע שהיתה מעוברת מבעלה הראשון שמת, אלא ספק נתעברה מבעלה הראשון והולד בן תשעה חדשי הריון, ספק נתעברה מן היבם והולד

ד כנסה – הרי היא פאשתו לכל דבר, ובלבד שתהא פתחתה על נכסי בעלה הראשון.
ה מצוה בגדול ליבם. לא רצה – מהלכין על כל האחין. לא רצו – חוזרין אצל הגדול ואומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם!

ו תלה בקטן עד שיגדיל, או בגדול עד שיבא ממדינת הים, או בחרש או בשוטה – אין שומעין לו; אלא אומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם!

ז החולץ ליבמתו – הרי הוא פאחד מן האחין לנחלה. ואם יש שם אב – נכסים של אב. הפונם את יבמתו – זכה בנכסים של אחיו. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, אם יש שם אב – נכסים של אב. החולץ ליבמתו – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו: הוא אסור באמה, ובאם אביה, ובבתה, ובבת בנה, ובאחותה

פירוש ברטנורא

צאן ברזל, בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריהם עליו. ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי בית הלל:

ד כאשתו לכל דבר. שמגרשה בנט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מתסרא עליה: על נכסי בעלה הראשון. שהיו קרקעות של בעלה הראשון אחראין וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה מצוה בגדול ליבם. כדילפינן מוהיה הבכור:

ו ובגדול. שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתנו לו, שהוא גדול ממני: [ובחרש ובשוטה. עד שיביראו. אין שומעין לו]: עליך מצוה. אף על פי שאחד שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עליך מצוה, דשהוי מצוה לא משהינן:

ז הרי הוא כאחד מן האחין. ולא הפסיד חלקו בשביל שחלץ. דסלקא דעתך אמינא לקנסיה הואיל והפסידה מייבום שפסלה על האחים: זכה בנכסי אחיו. ואפילו גרשה למחר, דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם: נכסים של אב. דכתיב והיה הבכור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם אין לו בחיי האב. ואין

משניות מבוארות – קהתי

שאף החליצה מצוותה בגדול. ממשנתנו למדים, שמצוות ייבום בצעיר שבאחים עדיפה ממצוות חליצה אפילו מן הגדול שבהם.

באור משנה ו

תלה בקטן עד שיגדיל – אם הגדול שבאחים אמר, שימתינו לאחיו הקטן עד שיגדיל, שמא הוא ייבמה, או בגדול – או שתלה בגדול האחים, עד שיבא ממדינת הים – שהיה הגדול שבאחים במדינת הים, וגדול האחים שלפנינו אמר שימתינו עד שיבוא האח הגדול ממנו, או בחרש או בשוטה – עד שיביראו, אין שומעין לו – להמתין; אלא אומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם! – שאין משהים את מצוות הייבום, והיא מוטלת על גדול האחים שלפנינו הראוי לייבם.

באור משנה ז

משנתנו דנה בנחלת האח שמת בלא בנים, מי יורשה. כן באה המשנה ללמד, שהחלוצה דינה מדברי סופרים כדין גרושה.

החולץ ליבמתו, הרי הוא פאחד מן האחין לנחלה – שחולץ עם שאר האחים בנחלת האח המת. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאין אומרים, הואיל וחלץ לה והפקיעה מייבום, קונסים אותו שיפסיד חלקו בירושה, אלא הרי הוא כאחד מן האחים לנחלה בנכסי האח המת. ואם יש שם אב – אם אביהם קיים, נכסים של אב – מאחר שנעקרה מצוות ייבום, הרי לענין ירושה האב קודם לכל יוצאי ירכו (משנה בבא בתרא ח. ב). הפונם את יבמתו – האח המייבם אותה, זכה בנכסים של אחיו – המת, אף שיש שם אב; ואפילו גירשה למחר, שנאמר בפרשת ייבום (דברים כו. ה): "יקום על שם אחיו המת", והפירוש המקובל הוא: "יקום" לנחלה, כלומר שהמייבם את אשת אחיו המת נוטל את נחלתו. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, בין החולץ ליבמתו ובין הכונסה, אם יש שם אב, נכסים של אב – בגמרא מבואר טעמו, שנאמר (שם): "והיה הבכור" – דין היבם כדין הבכור, מה בכור אינו נוטל בחיי האב כלום, אף יבם אינו יורש בחיי האב כלום. ואין הלכה כרבי יהודה. החולץ ליבמתו, הוא אסור בקרובותיה – חכמים השוו דין חלוצה לדין גרושה, וכל הקרובות של האשה האסורות על המגרש אסורות מדברי סופרים גם על החולץ, כמפורט להלן, והיא אסורה בקרוביו – שהגרושה

האב, משום שהנכסים הם של האשה, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחירות הנכסים על הבעל, הלכך בנכסי צאן ברזל יחלוקו יורשי האב עם יורשי הבעל (לפי מסקנת הגמרא בבא בתרא קנח. ב); כתבה – הכסף שכתב לה בעלה בכתובה, בחזקת יורשי הבעל – שאחירות הכתובה היא על הבעל; נכסים הנכנסים יוצאים עמה – "נכסי מלוג", בחזקת יורשי האב – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, שאין הבעל חייב באחריהם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתן – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרטים הם והולכים: כתובה – כל ההתחייבויות שבכתובה, היינו הכסף שכתב לה הבעל, ונכסי צאן ברזל שהכניסה לבעל בנדרונה והוא חייב באחריהם, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; נכסים הנכנסים ויוצאים עמה – "נכסי מלוג", בחזקת יורשי האב – מפני שהאשה מוחזקת בהם ביותר (תוספות; המאירי).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד דינה של היבמה לאחר שנתייבמה.

כנסה – לאחר שייבם היבם את היבמה, הרי היא פאשתו לכל דבר – שאם בא לגרשה מגרשה בגט, ואינה צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להחזירה כאשתו לאחר שגירשה, ואינה עומדת עוד באיסור אשת אח, שנאמר (דברים כה. ה): "ולקחה לו לאשה" – כיון שלקחה הרי היא כאשתו, ובלבד – ובדבר זה אינה כאשתו, שתהא פתחתה על נכסי בעלה הראשון – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם לכתובתה. ברם, אם אחיו לא הניח נכסים, תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם (גמרא).

באור משנה ה

מצוה בגדול ליבם – כמו ששינו לעיל (ב, ח), וכבר בארנו שם, שלמדים זה ממה שכתוב בפרשת הייבום: "והיה הבכור". לא רצה – הגדול לייבם; בגמרא מבואר, שלא רצה לייבם אלא לחלוץ, מהלכין על כל האחין – בגמרא מבואר, שגדול גדול קודם, היינו שהולכים לשני שלאחר הגדול באחים, ואם הוא אינו רוצה הולכים לשלישי וכו', שמא יסכים אחד מהם לייבם. לא רצו – לייבם אלא לחלוץ, חוזרין אצל הגדול ואומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם! –

בזמן שהיא קיימת; והאחין מתרין. והיא אסורה באביה, ובאבי אביו, ובבנו, ובבן בנו, באחיו, ובבן אחיו. מתוך אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו.

ח החולץ ללבמתו, ונשא אחיו את אחותה, ומת – חולצת ולא מתיבמת. וכן המגרש את אשתו, ונשא אחיו את אחותה, ומת – הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום.

ט שׁוֹמֵרֵת יָבָם שֶׁקִּדְּשׁ אָחִיו אֶת אֲחֻתָּהּ — מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ: הַמֵּתֵן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ

פירוש ברטנורא

כן הלכה, אלא הכונן את יבמתו וזה בנכסי אחיו ואפילו במקום אב: **אסור בקרובותיה**. כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה: **בימין שהיא קיימת**. אהותה קאי ולא אשאר עריות: **מותר אדם בקרובות צרת חלוצתו**. ולא אמרין צרה כחלוצה שהיא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו: **ואסור בצרת קרובת חלוצתו**. ראובן חליץ ללאה, ורחל נשואה לנכרי ולא צרה, ומת הנכרי, אסורה אותה צרה לראובן: ומעמא הוי, שבומן שלאה חלוצת מוליכה רחל אחותה עמה לב"ה, וכולי עלמא לא ידעי להי מנייהו חליץ, ואיכא דסברי דלרחל חליץ, וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב, ואינוהי סברי שרחל וצרתה ניש אחיו היו, שהרי חליץ לרחל. אבל אין היכמה מוליכה צרתה עמה בומן שחולצת, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב:

ח וכן המגרש את אשתו וכו'. כנראה פירי, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו', שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתייבמת:

ט שומרת יבם. ממתנת ליבם: שקידש. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניו והזקקה לכולן: המתן. מלכנום, דקא פנעת באחות זקוקה: עד

משניות מבוארות – קהתי

ויש מקשים על פירושו של רש"י, שלא מסתבר בדרך המבוארת לעיל לאסור על החולץ את צרת קרובת חלוצתו, ומפרשים ענין זה בכגון שחלץ שמעון ללאה, ורחל אחותה נשואה ללוי אחיו, ויש ללוי אשה אחרת עמה, ומת לוי, כשם שרחל אסורה לשמעון מפני שהיא אחות חלוצתו, כך צרתה אסורה לו, וזהו ששינו במשנתנו, שאסור בצרת קרובת חלוצתו. והטעם הוא, שקרובת חלוצתו כקרובת גרושתו היא, הלכך אסרו גם צרת קרובתה כשנשואה לאחים, שדומה לצרת ערווה; אבל בצרת חלוצתו, הואיל והצרה אינה דומה לגרושה, שהיא לא נעשה בה מעשה החליצה, לפיכך קרובתה מותרת (תוספות: המאירי; ועיין ב"תוספות יום טוב").

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, שאם היבמה היא אחות חלוצתו של היבם, הרי היא חולצת ולא מתייבמת; ואם היא אחות גרושתו, הרי היא פטורה מן החליצה ומן הייבום.

הַחֹלֶץ לִיבִמְתּוֹ – כגון שחלץ שמעון ליבמתו לאה, וַיִּשָּׂא אָחִיו אֶת אֲחֻזָּתָהּ – רחל, וְנָמַת – אחיו, בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון ללייבום, והרי אסורה לו מפני שהיא אחות חלוצתו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, חֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת – הואיל ואחות חלוצה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, לפיכך צריכה היא חליצה. וְכֵן הַמְגֵרֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ – בגמרא מבואר: אבל המגרש את אשתו. כגון שגירש שמעון את אשתו לאה, וַיִּשָּׂא אָחִיו אֶת אֲחֻזָּתָהּ – רחל, וְנָמַת – אחיו בלא בנים, ונפלה רחל לפני שמעון ללייבום, הֲרִי זוֹ פְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם – שהרי רחל היא אחות גרושתו של שמעון, ואסורה לו מן התורה, הלכך פטורה היא אף מן החליצה.

באור משנה ט

משנתנו דנה באחד מן האחים שקידש את אחותה של שומרת יבם.

שׁוּמְרַת יָכֶם – הממתנת ליכם שייכמנה, **שְׁקִדְשׁ אֲחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ** – לאחר שנפלה יבמה זו לפני האחים של בעלה המת והזקקה לכולם, **קִידֵשׁ אֶחָד מִן הָאֲחִים אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רִבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ** – לאח שקידש את אחות היבמה: **הַמֶּתֶן** – מלישאנה, שהרי היא אחות זקוקתך, **עַד שִׁיעֲשֶׂה אֲחִיד הַגְּדוֹל מֵעֵשָׂה** – שייכם את היבמה או יחלוצ לה ותיפקע זיקתה ממך, ואחר כך תישא את אחותה שקידשת. מה שנקטה המשנה "אחיד הגדול" לאו דווקא הוא, שהוא הדין אם קידש האח הגדול את אחותה של היבמה, שאומרים לו: המתן עד שיעשה אחד משאר האחים מעשה, אלא משום שמצוה בגדול לייכם, כמו ששנינו במשנה ה' שבפרקנו, לפיכך נקט

אסורה בהם: הוא **אָסור בְּאִמָּה** – של חלוצותו, ו**בְּאִם אִמָּה**, ו**בְּאִבִּיהָ**, ו**בְּכַתְמָהּ**, ו**בְּכַת בְּתָהּ**, ו**בְּכַת בְּנָהּ** – שכל הקרובות האלו של האשה אסורות על בעלה אף לאחר שגירשה, ואפילו מתה, והחלוצה דינה מדברי סופרים כגרושה, ו**בְּאִחֻתָּהּ בְּזִמָּן שֶׁהִיא קְרִימָה** – בזמן שהיבמה שחלצה קיימת; אבל לאחר מיתתה מותר החולץ באחות חלוצותו, שאף באחות גרושה הדין כן. ו**הָאֶחָיוּן** – של החולץ, **מִתְרִין** – בקרובותיה, שהי משחלצה נפקעה זיקתה מהם, ולא נאסרו אלא על החולץ בלבד, משום שעשו חכמים את החליצה כגירושין, כמו שבארנו לעיל. ו**הִיא אָסוּרָה בְּאִבּוֹ** – של החולץ, משום כלתו, ו**בְּאִבִּי אִבּוֹ** – משום כלת בנו, ואף על פי שבאשתו גמורה אינה אסורה לאבי אביו אלא מדברי סופרים, מדין "שניות לעריות", מכל מקום גזרו חכמים "שניות לעריות" אף בחלוצה (גמרא: ועיין "תוספות יום טוב"). ו**בְּכַנּוּ** – שהיה לו מאשה אחרת, משום אשת אביו; ויש מפרשים בשלושה אלה, שבאסורה בהם ממילא משום בעלה המת: ב**אִבּוֹ** – שהרי כלתו היא; וב**אִבִּי אִבּוֹ** – שהרי כלת בנו היא, ובבנו – שהי אשת אחי אביו היא; ו**בְּכַן בְּנּוּ** – של החולץ, משום אשת אבי אביו; ואף שזו אינה אסורה אלא מדין "שניות לעריות" הרי כבר בארנו, שגזרו "שניות" אף בחלוצה (גמרא: **בְּאֶחָיו** – משום אשת אחיו, ו**בְּכַן אֶחָיו** – משום אשת אחי אביו. **מִתֵּר אָדָם בְּקִרְבָּת צֶרֶת חֲלוּצָתוֹ** – אף על פי שגזרו על קרובות החלוצה, מכל מקום לא גזרו על קרובות צרתה, כגון ראובן שמת, והניח שתי נשים, ל**אה וּחְנָה**, ומת בלא בנים, וחלץ שמעון אחיו לחנָה, אף על פי שלא צרת חלוצתו, מותר הוא באחותה של **לָאָה**, והואיל ולא חלץ ל**לָאָה** עצמה; ו**אָסוּר בְּצֶרֶת קִרְבָּת חֲלוּצָתוֹ** – ודש"י מפרש, כגון שמעון שחלץ ל**לָאָה**, ואחותה של **לָאָה**, רחל, נשואה למשה, שאינו קרובו, ולו אשה אחרת, ומת משה, כשם ששמעון אסור ברחל, שהיא אחות חלוצתו, כך אסור בצרת רחל, שהיא צרת קרובת חלוצתו. בגמרא שואלים: מה טעם ההבדל בין קרובת צרת חלוצתו ובין צרת קרובת חלוצתו? אם כשחלץ שמעון לצרת **לָאָה**, מותר אף ברחל אחותה, כשחלץ ל**לָאָה** עצמה, למה נאסר בצרת רחל? ומבארים הטעם, שכן בזמן שלא חולצת, מוליכה היא עמה את רחל אחותה לבית דין, ואין הבריות יודעים, איזו מהן באה לחלוץ, והרבה סוברים, שרחל היא החולצת, ואם ישא צרתה של רחל, יאמרו: צרת חלוצתו נשא, שהרי חושבים הם שרחל וצרתה נשי אחיו היו, והוא חלץ לרחל. ברם, אין היבמה מוליכה עמה את צרתה בשעה שהיא הולכת לחלוץ, הלכך כשהוא נושא אחות צרתה, אין הבריות טועים לומר אחות חלוצתו נשא, ומכאן שנינו: "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו".

הגדול מעשה. חלץ לה אחיו, או פנסה – יכנס את אשתו. מתה היבמה – יכנס את אשתו. מת יכם – יוציא את אשתו בגמ, ואשת אחיו בחליצה.

י היבמה לא תחליץ, ולא תתיבם, עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו, והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסות שביהודה, מפני שלבו גם בה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארו, חוץ מן האלמנה, מפני האבול.

יא ארבעה אחין נשואין ארבע נשים, ומתו; אם רצה הגדול שבהם ליבם את כלן – הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת בשרה, ואחת פסולה; אם היה

פירוש ברטנורא

שיעשה אחיך מעשה. שיכנס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: מתה היבמה יכנס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: מת היבם. ולא נותר אה אלא זה שקודש את אחותה: מוציא את אשתו כגט ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבמי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסקי הלכה כרבי יהודה בן בתירא:

י לא תחלוץ וכו'. מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ"ה) אם לא יחפון האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו וגו', הא אם יחפון ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה: בתולות. גורנין אמו בעולות. וארוסות אמו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוז' מיום שנתארסה בו: הנשואות יתארו. דמעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות ליכא למימר הכי: והארוסות ינשאו. דהא לא איעבור מראשון: חוץ מארוסה שביהודה. שהיו מיוחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה, לכך חיישין שמא בעל: כל הנשים יתארו. משום דרבי יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבדה, אלא רבי יוסי לאפלוני עליה בהא, ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבדה:

יא ארבעה אחים וכו'. הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בסיפוקיהו הרשות בידו לכנס את כולן. והאי הנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לן, ארבע אין

משניות מבוארות – קהתי

כולן לא יתארו ולא ינשאו עד שיעברו שלושה חדשים, שגזרו חכמים בארוסות משום נשואות ובארוסין משום נישואין. ושלושה חדשים אלו שצריכות להמתין היינו תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוז' מיום שנתארסה בו (גמרא: דמ"ב). רבי יהודה אומר: הנשואות יתארו – נשים שנתאלמנו או נתגרשו מן הנישואין מותרות להתארס מיד, ואין הן צריכות להמתין שלושה חדשים אלא לנישואין, והארוסות ינשאו – ואלו שנתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין מותרות להינשא מיד, שהי אין הן מעוברות, שלדעת רבי יהודה אין גוזרים לא אירוסין משום נישואין ולא בארוסות משום נשואות, חוץ מן הארוסות שביהודה – שאם נתאלמנו או נתגרשו לא ינשאו עד שלושה חדשים, הואיל והיו נוהגים שם לתת לארוס להתייחד עם ארוסתו, מפני שלבו גם בה – שרגיל בארוסתו ואינו בוש מפניה ויש חשש שמא בא עליה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארו – רבי יוסי סובר כרבי יהודה, שכל הנשים מותרות להתארס מיד, חוץ מן האלמנה – שאסור לה להתארס תוך שלושים יום למיתת בעלה (ברייתא בגמרא). מפני האבול – כדי שתתאבל על מות בעלה, שכן אם תתארס תוך שלושים יום, תבטל אבלותה. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא כתנא קמא.

באור משנה יא

משנתנו באה ללמד, שמותר לאחד לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן היא אלמנה של אה אחר, אבל אסור לייבם או לחלוץ ליבמות אחדות שנפלו מאה אחד. ארבעה אחין – בגמרא מבואר: ארבעה מאחים, כלומר שהיו ששה אחים או יותר, והיו ארבעה מהם נשואין ארבע נשים, ומתו – בלא בנים, ונפלו לפני שאר האחים לייבום, אם רצה הגדול שבהם – שבאחים הקיימים, ליבם את כלן – את כל ארבע היבמות, הרשות בידו – שמותר לו לייבם יבמות אחדות שכל אחת מהן נפלה מאה אחר. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהיבם הוא עשיר ויכול לפרנס את כולן, שכן שנו בברייתא, שלכתחילה משיאין לו עצה טובה שלא יכניס קטטה בביתו. מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת – בלא בנים, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה – ואסור לו לייבם את שתיהן, שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה

התנא "אחיק הגדול" (דמ"ב: המאירי: "תוספות יום טוב"). חלץ לה אחיו, או פנסה – לאחר שחלץ אחד מן האחים ליבמה או ייבמה, יכנס את אשתו – רשאי האח שקידש את אחותה לכנס את ארוסתו, שהרי נפקעה ממנו זיקת היבמה. מתה היבמה – וכן אם מתה היבמה, יכנס את אשתו – האח שקידש את אחותה, שהרי אפילו ייבם את היבמה ומתה, מותר באחותה. מת יכם – ואין שם אה אחר שייבמנה או יחלוץ לה אלא זה שקידש את אחותה, יוציא את אשתו בגט – יוציא את ארוסתו בגט, מפני שאחות זקוקתה היא, ואשת אחיו בחליצה – ואת היבמה יוציא בחליצה, אבל לייבמה אסור, מפני שהיא אחות גרושתו, ואף על פי ששינוי במשנה הקודמת, שאם היבמה היא אחות גרושתו, הרי זו פטורה אף מן החליצה, מכל מקום כאן אין היא פטורה מן החליצה, הואיל וקדמה זיקתה לקידושי אחותה הגרושה (תוספות יום טוב).

באור משנה י

היבמה לא תחליץ, ולא תתיבם, עד שיש לה שלשה חדשים – עד שיעברו עליה שלושה חדשים מיום מיתת בעלה, שחוששים שמא מעוברת היא ממנו ותלד ולד של קיימא, ונמצאת אסורה ליבם משום אשת אה שלא במקום מצוה, וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, כמו שהבאנו הטעם בפתיחה למסכתנו; וצריכה היא להמתין שלושה חדשים, לפי שרוב נשים עוברין ניכר אחרי שלשת חדשי הריון. וכן כל שאר הנשים – שמתו בעליהן, או שנתגרשו מהן, לא יתארו, ולא ינשאו, עד שיהיו להן שלשה חדשים – מיום שנתאלמנו או נתגרשו, כדי שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין הזרע של הבעל הראשון לזרע של השני, שלא יהיה הולד ספק בן תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לשני; ובגמרא סמכו זה על הכתוב (בראשית יז, ט): "והקיימותי את בריתי ביני ובינך... להיות לך לא-להים ולזרעך אחריך", ופירש רש"י: שאין השכינה שורה אלא על הוודאים, שזרעו מיוחס אחריו. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות – בגמרא מבואר: בין בתולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן האירוסין, ובין בעולות, היינו שנתגרשו או שנתאלמנו מן הנישואין,

חולץ – חולץ לפסולה; ואם היה מיבם – מיבם לפשרה.
יב המחזיר גרושתו, והנושא חלוצתו, והנושא קרובת חלוצתו – יוציא, והולד ממזר; דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים:
אין הולד ממזר. ומזדים בנושא קרובת גרושתו, שהולד ממזר.

פירוש ברטנורא

טפי לא, כי היכי דנמטיהו עונה בחורש: **ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.** ולא מיבם לתרווייהו, דכתיב (דברים כ"ה) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרווייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרווייהו כי הרדי לא סלק ליבום כדאמרין בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה: **חולץ לפסולה.** ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן:

יב המחזיר את גרושתו. משנישאת: **והנושא את חלוצתו.** דקיימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה: **והנושא קרובת חלוצתו.** דקסבר ר' עקיבא דחלוצתו כאשתו, שהכתוב קראה ביתו, דכתיב (שם) בית חלוצ הנעל. וקסבר נמי ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין. ואינה הלכה: **קרובת גרושתו.** דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יב

משנתנו דנה בולד הבא מחייבי לאווין, אם הוא ממזר.

המחזיר גרושתו – משנישאה לאחר, ונתגרשה או נתאלמנה ממנו, והרי עבר על "לאו", שנאמר (דברים כד, ז): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה", **והנושא חלוצתו** – שאף היא אסורה עליו ב"לאו", שנאמר (דברים כה, ט): "אשר לא יבנה את בית אחיו" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה, **והנושא קרובת חלוצתו** – כגון אמה או אחותה, שהיא אסורה לו, **יוציא** – חייב לגרשה, **והולד ממזר** – הולד שנולד מנישואים אלו הוא ממזר, **דברי רבי עקיבא** – שהוא סובר: יש ממזר מחייבי לאווין. כן סובר רבי עקיבא, שקרובת חלוצתו אסורה לו מן התורה כקרובת גרושתו, שכן הכתוב קורא לחלוצה "ביתו" (כלומר אשתו), שנאמר (דברים כה, י): "בית חלוצ הנעל". **וחכמים אומרים: אין הולד ממזר** – שאין ממזר מחייבי לאווין; ובנושא קרובת חלוצתו, כל שכן שאין הולד ממזר, שלדעת חכמים אינה אסורה אלא מדברי סופרים. **ומזדים** – חכמים, **בנושא קרובת גרושתו** – כגון אמה או בתה או אחותה, **שהולד ממזר** – שגרושתו כאשתו, וכשכא על קרובתיה חייב כרת, ואף חכמים סוברים שיש ממזר מחייבי כריתות.

את בית אחיו – בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. כן אסור לו לחלוצ את שתייהן, שנאמר (שם שם, י): "בית חלוצ הנעל" – בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים. וכן אסור לייבם אחת ולחלוצ אחת, שנאמר (שם שם, ז-ט): "ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו... וחלצה נעלו", אבל אם חפץ מייבם, מכאן שכל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה, ואף כאן לאחר שמייבם את הראשונה, הרי השנייה אינה עולה לייבום, הלכך אינה עולה לחליצה. ואם חלץ בתחילה לאחת, אינו יכול לייבם את השנייה, שהואיל ואינה עולה לחליצה, שהרי אינו חולץ לשני בתים, לפיכך אינה עולה לייבום; ועוד, מאחר שלמדים ש"אינו חולץ לשני בתים", משמע שלאחר שחלץ לאחת, ממילא השנייה מותרת לשוק. ויש מבארים הטעם, שנאמר: "אשר לא יבנה" – כיון שלא בנה שוב לא יבנה (תוספות יבמות מד, א). **הייתה אחת פסולה, ואחת פסולה** – כלומר שאחת מהנשים היתה פסולה להינשא לכהן, כגון שנשא אחיו גרושה, **אם הייתה חולץ, חולץ לפסולה** – שלא יפסול בחליצה זו את הכשרה לכהונה, שהרי החלוצה פסולה לכהונה; בגמרא מובא על כך פתגמו של רבי: "לא ישפך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם", **ואם הייתה מיבם, מיבם לפשרה** – כלומר רשאי לייבם אף את הכשרה; והרמב"ם כותב (הל' יבום א, י): מיבם לאיזו שירצה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה אברהם אביש מרדכי שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעשי"ק.

טעם למנהג אנ"ש ללמוד בימי הספירה במס' סוטה. כך שמעתי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר ושכן נהגו משנים בתוככי אנשי חב"ד, ואף שלא אמר הטעם ע"ז, יש לבאר ע"פ המבואר בכ"מ בנגלה דתורה ובחסידות, על השייכות שבין ימי ספירת העומר או מנחת העומר והענין דסוטה עד אשר ונקתה ונזרעה זרע וכו'.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"יע מתאים לתוכן כתבו.

ובטח נוסף על שמירתו שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא, יש לו קביעות עתים ללימוד הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וכמבואר ההכרח בהאמור בכ"מ ומובן, ומכמה טעמים.

בברכה לבשו"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אב"י מסדר מערכה משמיה דגמרא. מנה סדר עבודות של כל יום ויום: משמיה דגמרא. דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא: ואליבא דאבא שאול. דאמר בפ"ק הטבת כל הנרות קודמת (לכל) לקטורת: מערכה גדולה. שעליה יקטירו כל ההקטורות: קודמת. לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ד' אמות לצד צפון כדתנן במסכת תמיד (דף כט.): של קטורת. שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס בין הערבים: לסידור שני גזירין. שמסדרין על מערכה גדולה וכולהו טעמי מפרש לקמיה: לדם התמיד. לשחיטה ולזריקה: קטורת. של מזבח הפנימי קודמת לאברים להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון: למנחה. מנחת נסכו של תמיד ונסכיהן דכתיב (במדבר כח) ועשירית האיפה סולת למנחה וגו': לנסכין. לנסך יינו של תמיד: ונסכין למוספין. אם שבת הוא: שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים. ודרש ליה לשון השלמה עליה על העולה תמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות ולא על שבין הערבים למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות: עבודת יחיד. הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד: ובלבד שימסרנה לציבור. דסוף סוף מעבודת ציבור היא כך נראה בעיני ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן [במתני'] (לקמן דף סח): קורא באיצטלות לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור: פשיטא. דעובד בה כיון דאמרת מוסרה לציבור דציבור היא: משתי ריבוא. מנה: האמר מר חוּמָן של בגדי כהונה כפול ששה לקמן בפרק בא לו (דף עא.): כחמרא כמזגא.

דף לג עמ' א: הגמרא מביאה מימרא בענין סדר העבודות בבית המקדש בכל ימות השנה: אב"י היה מסדר סדר המערכה - העבודות הנוהגות כל יום במקדש, משמיה דגמרא - על פי מה שמקובל אצל כל בני הישיבה שקיבלוהו מרבותיהם, והסדר הוא אליבא דאבא שאול. וכך סדרם, עריכת המערכה גדולה של עצים שעל מזבח החיצון, שעליה מקריבים את כל הקרבנות, קודמת לעריכת עצי מערכה שניה של קטורת, שממנה נוטלים גחלים למזבח הפנימי להקטיר את הקטורת. ועריכת מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים שמוסיפים על המערכה הגדולה להרבות האש. וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון [סילוק האפר והפחם מן] מזבח הפנימי [מזבח הזהב], שדישנו את האפר שעליו קודם שהקטירו עליו את הקטורת. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות - הוצאת השמן והפתילות שכבו מהחמשה בזיכים שמתוך שבעת בזיכי המנורה. והטבת חמש נרות קודם לעבודות הנעשות בדם התמיד, דהיינו שחיתת התמיד וזריקת דמו. ודם התמיד קודם להטבת שתי הנרות הנותרות. והטבת שתי נרות קודם להקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. והקטרת הקטורת קודם להקטרת האברים של התמיד על המזבח החיצון. ואברים של התמיד קודמים למנחה של נסכים, שהיא עשירית האיפה שבאה עם התמיד. ומנחה קודמת למנחת תביתין, שהיא מנחת כהן גדול שהיה מביא בכל יום. ותביתין קודמים לנסכין - ניסוך רביעית ההין יין הבא עם התמיד. ונסכין קודמים למוספין בימים שמביאים קרבן מוסף. ומוספין קודמים בשבת להקטרת בזיכין של לבונה שסידרו בשבוע שעבר עם לחם הפנים. ובזיכין קודמים לתמיד של בין הערבים, שנאמר בתמיד של שחר (ויקרא ו ה) 'והקטיר עליה חלבי השלמים', ודרשו מתיבת 'עליה', שעל תמיד של שחר השלים את הקרבת כל הקרבנות כולן, ואל תשלמם על תמיד של בין הערבים, דהיינו שאחר תמיד של בין הערבים אין להביא שום קרבן, ודורשים את תיבת 'שלמים' שנאמר בפסוק, מלשון השלם.

דף לה עמ' ב: תני [שנה] רב הונא בר יהודה ואמרי לה רב שמואל בר יהודה, אחר שכלתה עבודת ציבור של יום הכיפורים, כהן גדול שעשיתה לו אמו כְּתוּנָה, לובשה עם שאר בגדי לבן, ועובד בה עבודת יחיד - הוצאת כף ומחתה מקדש הקדשים שאינה כפרת הציבור, אלא חובה על הכהן גדול לפנותם מקדש הקדשים. ובלבד שימסרנה [את הכתנות] לציבור, שסוף סוף היא עבודת ציבור, וטעונה בגדים משל הציבור. שואלת הגמרא: פשיטא שכשמוסרה לציבור יכול לעבוד בה. משיבה הגמרא: מהו דתימא [היה מקום לומר] דניחוש שמוא גדול הכהן גדול לא ימסרנה [את הכתנות] לציבור יפה יפה - בלב שלם, קא משמע לן שסומכים שימסור בלב שלם.

הגמרא מספרת על שני כהנים גדולים שעשו להם אמותיהם כתונת: אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי שהיה כהן גדול, שעשיתה לו אמו כְּתוּנָה של מאה מנה והיה לובשה ועובד בה עבודת יחיד - הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים, וכדי שיוכל לעבוד בה, מסרה קודם לכן לציבור. ואמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהיה כהן גדול שעשיתה לו אמו כְּתוּנָה משתי ריבוא מנה, ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללובשה מפני שבלבשתו היה נראה כערום. שואלת הגמרא: ומי מתחזי - וכי שייך שיהיה בשרו נראה מבעד לבגד, והאמר מר, חוטן של בגדי כהונה צריכין שיהיו כפול ששה, וכיון שנארג מחוטים עבים איך בשרו נראה ממנו. משיבה הגמרא: אמר אב"י, כחמרא כמזגא - כיון הנראה מכלי זכוכית אף שדופנו עבה, כך שם היה הפשתן צח וצלול, ואף בחוטים עבים היה נראה בשרו.

כיון הנראה מחוץ לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוצהב ונראה בשרו מתוכה:

ב"ה, ח' סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מיום הרביעי, ובשאלתו בהנוגע להנסיעה לאה"ק ת"ו למשך איזה חדשים.

צע"ג בזה, באם אפילו יש ברשותו המעות הנצרכות להוצאות הנסיעה וכו' יש להשתמש בהם לענייני צדקה, ולא לנסיעה שאינו מובן התועלת בדבר.

נוסף על הענין שלאחרי שהות שלשים יום באה"ק ת"ו ישנה שקו"ט בהנוגע ליציאה משם, ומה להם להסתבך בשקו"ט וכו' אפילו באם תהי' המסקנא, שאפשר לעשות בלי פקפוק, ואף שרבים עושים כהנ"ל, אין זה מבטל את הספיקות והשקו"ט שבדבר.

מגוף תוכן מכתבו נראה שהטפול דווגתו תחי' הוא עדיין באמצע, ועי"ז עוד מתרבה התימה בהקס"ד האמור, ועוד יותר מ"ש שהיא עצובה וקשת רוח, שכמדומה כבר כתבתי להם, שעל איש הישראלי לעבוד את השי"ת בשמחה וטוב לבב, ועבודת השי"ת ה"ה בכל דרכיך דעהו.

כן כמדומה לי כבר עוררתיו ע"ד ההכרח לקבוע לימוד בתורת החסידות ובפרט בנדון דידי' שכדברי רבנו הזקן באגה"ק שלו סגולה הוא להולדת בנים (נדפס בסידור מאה שערים ד"ה סגולה להולדת בנים).

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ב"ה, יו"ד סיון, תשי"ט
ברוקלין.

מר חיים שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט' סיון, בו כתב אודות ענין השלום וכו'.

כבר הודיעתנו תורתנו תורת חיים, אמיתית ענין השלום, ואיך שביד כל אחד מישראל לעשות בזה, על ידי הפצת ענייני תורתנו, שניתנה לעשות שלום בעולם, ולא להסתפק בהנהגת עצמו באופן כזה, אלא להשפיע בכל הסביבה, ובזה גם בסיוע ביסוס הישיבות במ לומדים תורה ביראת שמים, ויסוד ישיבות חדשות ברוח זה.

והקמת מכון לשלום עולמי וכו', מלבד שכבר בכמה מקומות לומדים כביכול ענין זה, ולעת עתה לא נראה כל תועלת, מלבד בזבזו ממון וכחות ומרץ, הנה כל פרוטה ופרוטה שיתנו בני"י למכון האמור, הלואי שלא תזיק, ובודאי שלא תביא תועלת, ועל האיש הישראלי ליתן כספו לענייני תורה ומצותי' שבהם השכר בטוח ואין הפסד.

לפלא שאין מזכיר דבר מפעולותיו הוא בהפצת היהדות, שכנ"ל זהו תפקידו הראשון של כל אחד מבני ישראל, ותקויות שאין זה אלא חסרון בכתיבה אבל עושה כל התלוי בו בשטח האמור.

בכבוד ובברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שְׁלוֹם עֲלֵיךְ, נִכְרָ שְׁהוּא יֵשֵׁן, ואיש הר הבית היה חֹכְמָא וּמִכְחוּ
בְּמִקְלָו, וכמו כן, רְשׁוּת הַיְתָה לוֹ לאיש הר הבית לְשַׂרְוֹף אֶת כְּסוּתוֹ
– את בגדו העליון של השומר הישן. והשומר שהלקוהו היה צועק,
וְהֵם – השומרים האחרים היו אוֹמְרִים זה לזה, מַה טִּיבו של קוֹל זה
הנשומע בְּעוֹרָה. ומשיבים זה לזה, הוּא קוֹל של בֶּן לִוי הַלּוֹקָה וּבְגָדָיו
נִשְׂרָפִין, מַחֲמַת שִׁישָׁן לוֹ עַל מִשְׁמֶר – בעת שהיה צריך לשמור.
מוסיפה המשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲכַן כִּךְ הִיָּה מַעֲשֵׂה,
פַּעַם אַחַת מִצֵּאוֹ האנשים שהיו מהלכים עם איש הר הבית אֶת אֲחֵי
אִמִּי שהיה שומר, כַּשְׁהוּא יֵשֵׁן, וְשָׂרְפוּ אֶת כְּסוּתוֹ.
מוסיפה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבָא, כִּי מָטִי רַבִּי יוֹחָנָן בְּהָא
מַתְנִיתָא – כַּשְׁהִיָּה מְגִיעַ רַבִּי יוֹחָנָן לַלְמוּד בְּמִשְׁנָה זוֹ, אִמֵּר רַבִּי,
אֲשֶׁרֵיהֶם לְדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים, שֶׁאֵפִילוֹ עַל אוֹנֶם שִׁנָּה – על כך
שנדרם השומר באונס, הוּא עוֹשִׂין דִּין, ומענישים על כך, ואם כן,
שְׁלֹא עַל אוֹנֶם שִׁנָּה – העובר עבירה בכוונה בלא אונס, עַל אַחַת
בְּמָה וּבְמָה שהיו עוֹנֵשִׁים.

לאחר שהתבאר העונש שהיו נותנים לשומרים שיִשְׁנוּ, כדי לזרזם
לעתיד, וזה בכלל מצות תוכחה, מוסיפה הגמרא להביא עוד מדברי
התנאים והאמוראים בשבח התוכחה. מביאה הגמרא: תַּנְיָא, רַבִּי
אוֹמֵר, אִיזוּ הָיָה דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיְבָרֵךְ – [שיברור] לוֹ הָאֵדָם לַהֲתַנְּהָ
בָּה, יֵאָחַב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, לִפִּי שֶׁכָּל זֶמַן שִׁישׁ נוֹתָנִי מִקְבְּלֵי תוֹכְחוֹת
בְּעוֹלָם, ועל ידי זה מתעוררים והזריזים בתשובה, נַחַת רוּחַ בָּהָא
לְעוֹלָם, וְכֵן מוֹכַח וּבִרְכָּה בָּאִין לְעוֹלָם, וְהַרְעָה מִסְתַּלְקֶת מִן
הָעוֹלָם. שְׁנָאמֵר בְּמִשְׁלֵי (כד כה) 'וְלַמּוֹכְחִים יִנָּעַם וְעַלְיָהֶם תִּבָּא
בִּרְכַּת טוֹב', ומינעם' למדים שבאה נחת רוח, ומ'ברכת טוב' למדים
שבאה טובה וברכה, וכשהטובה באה לעולם, הרעה מסתלקת.
מוסיפה הברייתא: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה שִׁיבִירוֹ לוֹ הָאֵדָם
הַיָּא, שִׁחְיוֹן בְּאִמּוֹנָה יִתְּרָה – יתנהג במשא ומתן עם בני אדם
באמונה, ולא יאנה את הבריות, שְׁנָאמֵר בתהלים (קא ט) 'עֲיִנִי בְּנִאמְנִי
אֶרֶץ לְשִׁבְתַּת עַמִּדִי וְגו', הִלֵּךְ בִּדְרֹךְ תָּמִים הוּא יִשְׂרָתָנִי'.

עוד מביאה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נְחֻמִּי שֶׁאִמֵּר רַבִּי יוֹנָתָן,
כָּל הַמּוֹכִיחַ אֶת חֲבִירוֹ לִשְׁם שָׁמַיִם – כדי שיעזוב את מעשיו הרעים
וישוב בתשובה, זוֹכֶה לְהוֹיָה בְּחִלְקוֹ ובמחיצתו שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא, שְׁנָאמֵר בְּמִשְׁלֵי (כח כט) 'מוֹכִיחַ אָדָם אֶת־רֵעִי, וּפִירוֹשׁ הַפֶּסֶק הוּא
שְׁמִי שְׁמוּכִיחַ בְּנֵי אָדָם, ה' גּוֹרֵר אוֹתוֹ אֵלָיו. מוסיף רבי יונתן: וְלֹא עוֹד
– ולא רק לדבר זה בלבד הוא זוכה, אֱלָא זוֹכֶה הוּא גַם שְׁמוֹשְׁכֵין
עָלָיו חוּט שֶׁל חֶסֶד שִׁמְצָא חֵן בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, שְׁנָאמֵר בְּהַמְשָׁךְ
הַפֶּסֶק (סו) 'חֵן יִמְצָא מִמְּחִילִיךְ לְשׁוֹן'.

במסכת יומא (כב) שנינו, שבתחילה לא היו עושים פייס על תרומת
הדשן, אלא כל מי שהיה רוצה היה בא, והראשון שהגיע זכה.
ולאחר שראו שעל ידי שהיו רצים ועולים בכבש כדי לזכות, היו
באים לידי סכנה, תקנו פייס לתרומת הדשן. הגמרא מבררת אם סדר
התמיד שטאמר במשנתנו, נשנה קודם התקנה או לאחריה. שנינו
במשנתנו: מִצֵּאוֹ נְעוּל יוֹדֵעַ וכו' מִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת הַמְּזוּבָּה
[וכו'] מִשְׁכִּים וטובל עד שלא יבא הממונה וכו'. הממונה בא ודפק
עליהן [– על שערי בית המוקד], וְהָן [– הכהנים] פתחו לו, אמר להן מי
שטבל יבא ויפייס. הפיסו, מי שזכה זכה בו.

מקשה הגמרא: הָא גּוֹפָא קִשְׁיָא – משנה זו מצד עצמה קשה היא.
שבתחילה אִמְרַת – אמרה המשנה, שְׁמִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת
הַמְּזוּבָּה מִשְׁכִּים וטובל עד שלא יבא הַמְּמוּנָה, אֱלָמָא – נראה מזה,
שְׁלֹא בְּפִיִּים תִּלְיָא מִילָתָא – שאין הדבר תלוי בפייס [– וגדול], אלא
כל מי שהיה רוצה היה תורם. שאם לא כן, מדוע כל הרוצה לתרום
היה צריך לטבול, והרי יתכן שלא יזכה בפייס, ואם כן רק לאחר
שיזכה. יטבול, וְאֵילוּ, הָדָר תֵּנִי – לאחר מכן כתוב, שאמר להם
הממונה 'מי שטבל יבא ויפייס', אֱלָמָא – מוכח מזה שְׁבִפִּיִים תִּלְיָא
מִילָתָא – שהזכות לתרום את הדשן תלוי בפייס. מתרצת הגמרא:
אִמֵּר אֲבִי, לֹא קִשְׁיָא, בָּאן, בתחילת המשנה שאמרו שכל הרוצה
לתרום יטבול, מדובר קוֹדֶם הַתְּקִנָּה שתיקנו להפייס על תרומת
הדשן, ואז לא היה פייס. וְכֵאֵן, בסוף המשנה שאמרו שיבא ויפייס,

מדובר לְאַחַר הַתְּקִנָּה שתיקנו להפייס. והיכן מצינו תקנה זו, דִּתְנֵן –
ששנינו במשנה במסכת יומא (כב), בְּרִאשׁוֹנָה [– בתחילה], כָּל מִי
שְׁהִיָּה רוֹצֵה לְתָרוּם אֶת הַמְּזוּבָּה, הִיָּה תוֹרֵם בְּלֹא פִיִּים. וּבְזֶמַן שֶׁהָן
– שהרוצים לתרום מְרֻבִּין הֵם, כִּךְ הִיָּה מִנְהַגָם, הוּא רִצִּין וְעוֹלִין
בְּכַבֵּשׁ, וְכָל הַקּוֹדֶם אֶת חֲבִירוֹ לַהֲכַס בְּתוֹךְ אֲרַבַּע אַמּוֹת עֲלִינוּת
שֶׁל כֶּבֶשׂ הַסְמוּכוֹת לראשו של מזבח, הוּא זָכָה לְתָרוּם. ואם הָיוּ
שְׁנַיִם שִׁוּין שֶׁהִגִּיעוּ בִּיחַד לֵאֲרַבַּע אַמּוֹת עֲלִינוּת שֶׁל הַכֶּבֶשׂ, הִיָּה
הַמְּמוּנָה אוֹמֵר לָהֶם – לְכָל הַכַּהֲנִים הָרָצִים, הֲצַבִּיעוּ – הוציאו
אֲצַבְעוֹתֵיכֶם וְהִגִּבְהִיּוּם, וְהַתְּחִיל לִמְנוֹת הָאֲצַבְעוֹת, וְמִי שֶׁאֲצַלוּ הִיָּה
הַמְּשֻׁנָּה: וְמָה הָאֲצַבְעוֹת שֶׁהָן מוֹצִיאִין, מְשִׁיבָה הַמְּשֻׁנָּה: יְכוּלִים
לְהוֹצִיא אֲצַבַּע אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, וְאֵין מוֹצִיאִין גְּדוּל [– אגדול]
בְּמִקְדָּשׁ לְצוֹרֵךְ הַפִּיִּים, אֲבָל שָׂאֵר הָאֲצַבְעוֹת יְכוּלִים לְהוֹצִיא. מוסיפה
המשנה: מַעֲשֵׂה (שנים היו) [בְּשָׁנִים שֶׁהָיוּ שִׁוּין בְּקִרְבָּתָם לְסוּף
הַכֶּבֶשׂ בְּשַׁעַר שֶׁהָיוּ רִצִּין וְעוֹלִין בְּכַבֵּשׁ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבִירוֹ
כְּדִי לְהַקְדִּימוֹ, וְלִזְכוּת בְּתִרְוֹמַת הָדֶשֶׁן, וְעַל יְדֵי הַדְּחִיפָה, נִשְׁכָּרָה רִגְלוֹ
שֶׁל חֲבִירוֹ. וּבְשָׂרְאוֹ בֵּית דִּין שֶׁמַּחֲמַת שֶׁהָיוּ רוצים להקדים את
חֲבִירָהֶם בְּרִיצָתָם הָיוּ בָּאִים לִידֵי סָפֵקָה, הַתְּקִינוּ שְׁלֹא יְהוּ תוֹרְמִין
אֶת הַמְּזוּבָּה אֱלָא בְּפִיִּים. וְתַחֲלִיל מִשְׁנַתְנוּ מְדַבֵּרַת קוֹדֶם הַתְּקִנָּה,
וּבְסוּפָהּ מְדַבֵּר לְאַחַר הַתְּקִנָּה.

מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: בְּרֵאָא אִמֵּר, אִידִי וְאִידִי – גם בתחילת
משנתנו וגם בסופה מדובר לְאַחַר הַתְּקִנָּה, וְהָכִי קִתְנִי – וכך היא
כוונת המשנה לומר, כֹּל מִי שְׁהוּא רוֹצֵה לְבֹא וּלְפִיִּים, מִשְׁכִּים
וְטוֹבֵל עַד שְׁלֹא יבֹא הַמְּמוּנָה, כְּדִי שֶׁתִּכַּף כְּשִׁיבָא הַמְּמוּנָה ויפייס,
יִזְכֵּל מִי שֶׁזָּכָה בְּפִיִּים לִילֵךְ לַעֲבוּדָה, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַמְתִּין עַד שִׁיטְבֹּל.

משנה

במשנה הקודמת שנינו שהממונה על המקדש בא לבית המוקד
לפנות בוקר, ומפייס שם מי יזכה לתרום את הדשן. המשנה שלפנינו
ממשיכה ומפרטת את סדר הדברים הנעשים במקדש מאותה שעה
ואילך, עד אחר עבודת תרומת הדשן מעל גבי המזבח.
נִמְלֵל הַמְּמוּנָה על המקדש אֶת הַמְּפָתָה שֶׁהִיָּה מוֹנַח תַּחַת הַטְּבֵלָא שֶׁל
שֵׁשׁ שִׁבְבוֹת הַמוֹקֵד, וּפְתָח עֲמֹ אֶת הַמְּפָתָה – השער הקטן שהיה
בתוך השער הגדול שבין בית המוקד לעזרה [ראה איור א], וְנִכְנָס
הַמְּמוּנָה מִבֵּית הַמוֹקֵד לְעוֹרָה, וְנִכְנָסוּ שָׂאֵר הַכֹּהֲנִים שֶׁטְּבְּלוּ וְהָיוּ
בְּגָדֵי כְהוֹנָה אַחֲרָיו, וְשִׁתִּי אֲבוּקוֹת שֶׁל אוֹר הַחוּצוֹךְ בִּידָם, כֹּל כֹּת
הַחוּצוֹקָה אֲבוּקָה אַחַת שֶׁל אֵשׁ. וְנִחְלְקוּ הַכֹּהֲנִים הַלָּלוּ לְשִׁתֵּי בֵיתוֹת –
קְבֻצוֹת, אֱלֹ – קְבוצת כהנים אחת, הָיוּ פּוֹנִים מִלְּשַׁכַּת בֵּית הַמוֹקֵד
שֶׁהִיָּה בְּצִפּוֹן הָעוֹזָרָה, וּמִהַלְכִין אַחֵר נוֹשָׂא הָאֲבוּקָה בְּאִשְׁכֵּךְ
הַבְּנוִיָּה מִכָּל צַדֵּי הָעוֹזָרָה מִבְּפִנִּים, דֶּרֶךְ – לכיוון צד מוֹרָתָה, וְאֵלּוּ –
קְבוצת הכהנים השנייה, הָיוּ מִהַלְכִין אַחֵר נוֹשָׂא הָאֲבוּקָה הַשֵּׁנִיָּה
בְּאִשְׁכֵּךְ, דֶּרֶךְ – לכיוון צד מַעְרָב, וְשִׁתֵּי הַקְּבֻצוֹת הָיוּ בּוֹדְקִים
וְהוֹלְכִים בְּכָל הָעוֹזָרָה, אֵם כֹּל הַכֹּהֲנִים שְׁמוּרִים יָפָה, וּמוֹנָחִים עַל
מְקוֹמָם, עַד שֶׁהָיוּ מְגִיעִים לְמָקוֹם עוֹשֵׂה חֲבִיתִים, שֶׁהִיא לְשַׁכָּה
שֶׁהִיָּה בְּצַד מוֹרָתָה, וְבָהּ הִכְנוּ אֶת מִנְחַת הַחֲבִיתִין שֶׁהִיָּה כְּהֵן גְּדוֹל
מִקְרִיב בְּכָל יוֹם [ראה איור ב]. וְשֵׁם הַיְעִיעוּ שְׁתֵּי הַקְּבֻצוֹת אֱלֹ וְאֵלּוּ,
וְאִמְרוּ אֵלּוּ לֹאֵלּוּ שְׁלוֹם, שֶׁכָּל מִצְּאֵנוּ בְּמָקוֹמוֹ בְּשְׁלוֹם. ולאחר מכן,
הָעִמְדִיו – הקיצו מהשינה את עוֹשֵׂה הַחֲבִיתִים, לְעֹשֵׂת חֲבִיתִים –
לְהַתְּחִיל בְּהַכְנַת מִנְחַת הַחֲבִיתִין, וְלִהְרַתִּיחַ מִיִּם לְצוֹרֵךְ חֲלִיתָה
הַסּוֹלָת.

המשנה ממשיכה לבאר את סדר העבודה בבוקר, ומפרשת כיצד
היתה תרומת הדשן מעל גבי המזבח: מִי שֶׁזָּכָה בְּפִיִּים לְתָרוּם אֶת
הַמְּזוּבָּה, הוּא לְבַדּוּ יִתְרוֹם אֶת הַמְּזוּבָּה, וְלֹא יִצְטָרֵךְ עוֹמֵד עִמּוֹ. וְהֵם –
אֲחֵי הַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים לֹה שֶׁזָּכָה לְתָרוּם, הָיוּ – תַּהִיר וְהִיר, שְׁלֹא
תִּנְעַ בְּכָלִי – במחמתה שבה היו מרימים את הדשן והגחלים, שֶׁהִיא
כְּלִי שֶׁרַת, עַד שֶׁתִּקְדָּשׁ יְדִיד וְרִגְלֵיךְ בְּשִׁפְכַת מִיִּם עֲלֵיהֶם מִן הַכִּיֹּר,
לִפִּי שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה בְּלֹא קִידוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים. עוד הראו לו
אֶת מְקוֹם הַמַּחְתָּה וְאִמְרוּ לוֹ, וְהִירִי הַמַּחְתָּה נִתְּנָה בְּמִקְצָע – בקרן

תמיד. פרק ראשון – בשלשה מקומות דף כח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קמט רש"י

1 ואומר לו "שלום עליך" – ניכר שהוא ישן, "חובטו במקלו" – מלקהו. ורשות היה
2 לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעורה? אומרים זה לזה: בן לוי לוקה,
3 ובשביל כך הוא צועק ונשמע קולו בבאן. קל וחומר על אונס שינה עושין דין –
4 דשינה זו היא אונס. שאין אדם יכול לעמוד את עצמו שלא לישן, משבאה לו שינה
5 לעינו. שלא על אונס שינה – דבר שערשן
6 במתכוין. איזו היא דרך ישרה שיבור לו
7 האדם – הרבה דברים צריך לו לאדם
8 לבחור, אלא הכי קאמר: איזוהי דרך אחת
9 מדרכים הישרים שיבור לו האדם. אהוב את
10 התוכחות – לאזבח את התוכחות. (עשוותה
11 – כמו, לעשות). שנאמר ולמוכיחים ינעם
12 ועליהם תבא ברכת טוב – אדם שמקבל
13 תוכחה – ינעם, ונתח רוח באה לעולם.
14 עליהם תבא ברכת טוב – טובה וברכה
15 באה לעולם, כשטובה באה לעולם – רעה
16 מסתלקת מן העולם. ויש אומרים יחזיק
17 באמונה יתירה – ישא ויתן עם בני אדם
18 באמונה, ולא יאנה את הבריות. וזכה לחלקו
19 של מקום – למחיצתו, כלומר, בתוך
20 מחיצתו, שכן נאמר "מוכיח אדם" – הרי הוא
21 "אחר", כלומר, עמי. משנה נטל את
22 המפתח – מתחת הטבלא של שיש, ולא היה
23 פותח שערי עזרה עד שיעלה עמוד השחר,
24 אלא נטל את המפתח ופותח את הפשפש –
25 פתח קטן שהיה בשער. דף סתמא רבי יהודה
26 דמדות, דאמר: פתח קטן היה לו, שבו נכנסין
27 לבלוש את העזרה. נכנס מבית המוקד
28 לעזרה – דרך בית המוקד. נכנסו אחריו
29 כהנים ושתו אבוקות של אור בידן – נחלקו
30 מאותן כהנים שתי כיתות, מהם היו יורדים
31 דרך צפון שבית המוקד היה בצפון. אלו
32 הולכין באבסדרה – כל סביב העזרה
33 מארבע רוחותיה עשו אבסדראות על גבי

"שלום עליך"! ניכר שהוא ישן – חובטו במקלו, ורשות
היתה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול
בעורה? – קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על
משכמו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו
את אחי אמי ישן, ושרפו את כסותו. אמר רבי חייא
בר אבא: כי מטי רבי יוחנן בהא מתניתא, אמר הכי,
אשריהם לראשונים שאפילו על אונס שינה עושין דין,
שלא על אונס שינה – על אחת כמה וכמה! תניא, רבי
אומר: איזו היא הדרך ישרה שיכוד לו האדם – יאהב את
התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם – נחת רוח באה
לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן
העולם, שנאמר: "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת
טוב". ויש אומרים: יחזיק באמונה יתירה, שנאמר: "עני
בנאמני ארץ לשבת עמדי" וגו'. אמר רבי שמואל בר
נחמני, אמר רבי יוחנן: כל המוכיח את חברו לשם
שמים – וזכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר:
"מוכיח אדם אחר", ולא עוד אלא שמושבין עליו חוט
של חסד, שנאמר: "חן ימצא ממוחליק לשון". מצאו
נעול יודע" וכו' "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח"
[וכו']. הא גופא קשיא, אמרת "מי שהוא רוצה
לתרום את המזבח – משכים וטובל עד שלא יבא
המזונה", אלמא – לאו בפיים תליא מילתא, והדר
תני "יבא ויפיים", אלמא – בפיים תליא מילתא! אמר

עמדים, לעמוד תחתיו ולהצניע כלים. ובגמרא פריך: ומי היו אבסדראות בעזרה?
דסלקא דעתך דאותו בנן של עץ היה, לכך היה מקשי. אלו הולכים – תחת
אבסדראות של העזרה בצד מזרח, ואלו דרך מערב, עד שהגיעו למזרח אצל
חביריהם, למקום עושה חביתים. דלשכת עושה חביתים הוה בעזרה, כדאמר במנחות
(צ"א) דלשכתן ועריכתן צריך לעשות בפנים,
ובמזרח היתה, כדתנן במסכת מדות (ל"ד,א),
הגיעו אלו [ואלו] אמרו שלום הכל שלום –
לא חסרנו דבר. שלום – כפל לשון. העמידו
– מאותן כהנים עושי חביתים לעשות
חביתים, להחם חמין לרבוכה. מי שזכה
לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח
– וכיצד סדר עשייתן? – אומר לו: הוזהר
שלא תגע בכלי. שאף על פי שהוא יודע
בדבר – צריך להזהיר, שהוא יחא הולך
יחיד, ושמא ישכח ויגע, ומתוך שמזהירין
אותו הוא נזהר. עד שיקדש ידיו ורגליו מן
הכיוור – דלינה פוסלת (מן) קידוש ידים
ורגלים, צריך לחזור ולקדש. והרי המחמתה
– כל זה היה אומר לו: הרי המחמתה נתונה
בוית בין הכבש למזבח למעברו של כבש –
כלומר, באלכסון היא נתונה, ממוצעת בין
כבש למזבח, בוית הכבש היא נתונה אצל
מקום שכלה הכבש, דהיינו בין הכבש
למזבח. ואין אדם נכנס עמו – שכן אולם
למזבח אין אדם יכול ליכנס (בהן) אלא
בשעת עבודה. וכי היכי דאדם אסור ליכנס
בין אולם למזבח, הכי הוא דאסור ליכנס בין
אולם לכבש, דכבש הוא כמזבח לכל דבר.
ולא נר בידו – לפי שהולך יחיד. אלא
מהלך לאור המערכה ולא היו רואין אותו
– לפי שהיה מצד אחר של כבש במזרחו,
דהא גובה מצד שהוא גובה הרבה אמות
היה מפסיק.

אביו: לא קשיא, כאן – קודם תקנה, כאן – לאחר תקנה. דתנן: בראשונה – כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תורם. בזמן שהן
מרוכין – רצין ועולין בפכש, כל הקודם את חברו בתוך ארבע אמות – זכה. היו שנים שוין – המזונה אומר להם "הצביעו!" ומה
הן מוציין – אחת או שתיים, ואין מוציין גודל במקדש. מעשה, שנים היו שוין רצין ועולין בפכש, ודחף אחד מהם את חברו
ונשברה רגלו. וכשראו בית דין שהיו פאים לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים. רבא אמר: אידי ואידי
לאחר תקנה, והכי קתני, "מי שהוא רוצה לבא ולפיים – משכים וטובל עד שלא יבא המזונה". משנה נטל את המפתח ופתח
את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו הכהנים אחריו, ושתו אבוקות של אור בידם. נחלקו לשתי כיתות, אלו
מהלכין באבסדרה דרך מזרח, ואלו מהלכין באבסדרה דרך מערב, היו בודקין והולכים עד שמגיעים למקום עושה חביתים.
הגיעו, אלו ואלו אמרו: "שלום, הכל שלום". העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. מי שזכה לתרום את המזבח הוא
יתרום. והם אומרים: הוי זהיר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידך ורגלך מן הכיוור. והרי המחמתה נתונה במקצוע בין
הכבש למזבח במערכו של כבש. אין אדם נכנס עמו, ולא נר בידו, אלא מהלך לאור המערכה. לא היו רואין אותו
ולא

1 ולא שומעין את קולו — מפני שרצה לומר "עד שהיו שומעין את הקול" וכו', תני
2 "ולא היו שומעין את קולו". עד שהיו שומעין קול העין שעשה בן קמין מוכני
3 לכיור — לגלגל שכבר שקעו מבערב, כדי שלא יפסלו מימיו. והשתא מעלה,
4 כדי לקדש בו. וכשמעלהו, נשמע קול העין. דמי כיור נפסלן בשקיעת החמה,
5 ואיכא למאן דאמר בובחים (כאב) דעכשיו

6 משקען. והתם מפרש שפיר. והן אומריין
7 הגיע עת — לקדש. קידש ידיו ורגליו מן
8 הכיור, ומפרש בובחים (טב) כיצד הוא
9 מקדש: מניח ידו הימנית על גבי רגלו
10 הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו
11 השמאלית, ושופך מים, ומקדש. נטל מחתה
12 של כסף ועלה לראש המזבח — דרך מדרו
13 של כבש באמה של כבש הסמוכות לצד
14 מדרו. הכבש ארכו שלשים ושתים ורחבו
15 שש עשרה, והוא היה באמצע המזבח.
16 נמצא משך המזבח מצד מדרו חוץ לכבש —
17 שמונה אמות, ומצד מערב חוץ לכבש —
18 שמונה אמות, שהרי המזבח שלשים ושתים
19 אמות. ופינה את הגחלים אילך ואילך
20 וחתה מן המאובכות הפנימיות — מאותן
21 גחלים שנתאכלו ונעשו גחלים דקים, דהו
22 דשן, ד"אשר תאכל האש" כתיב. הכי גרסינן:
23 "מן המאובכות הפנימיות", אבל גבי גחלי
24 יום הכיפורים לא גרסינן "מאובכות", אלא
25 הכי גרסינן: "חתה וירד" — דהתם בעינן
26 גחלים גמורים, והאב בעינן "דשן". והא
27 דבעינן הכא מאובכות — משום דנעשו דשן
28 בעינן. וירד — ממדרו של כבש, דרך כשבא
29 אל המזבח — בה ישוב. הגיע הרצפה —
30 למקום שכלה הכבש. הפך פניו לצפון —
31 כלומר, לא היה מהלך כדרכו דרך מדרו
32 וירצא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון
33 העזרה, דהיינו דרום המזבח. והולך במדרו
34 של כבש — אצל הכבש בקרקע עזרה, סמוך
35 לכבש, והלך כעשרה אמות (בקרקע עזרה)
36 מן (רגל) הכבש, ועדיין רחוק הוא ומקום
37 הדשן מן המזבח עשרים אמות, דשלשים
38 אמות היה הכבש תופס בקרקע עזרה (והלך
39 כעשר אמות מן הכבש, ועדיין רחוק הוא מן
40 המזבח עשרים) אליבא דמאן דאמר: לא היה
41 לה יסוד למזבח כלל, וקרן דרומית מדרוית
42 לא היה לה יסוד. ופליגי בה בובחים (נא),
43 יש אומרים: לא היה להם יסוד ליתן דמים
44 על אותו יסוד, אבל יסוד היה למזבח.
45 ואליביה דהייך הכבש תופס בקרקע עזרה שלשים. והא דתנן "הכבש שלשים ושתים"

46 — שהיה מתפשט עדיין שתי אמות למעלה, על אמה יסוד ועל אמה טובב — הרי
47 שלשים ושתים. ואיכא למאן דאמר: לא היה לו יסוד כלל, ואליביה תופס הכבש
48 בקרקע עד שלשים ואחת, ומתפשט עדיין אמה אחת על הסובב — הרי בין הכל
49 שלשים ושתים. צבר הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים —
50 צבר, דכתיב "ושמו", ואמרין: "ושמו" — שלא יפוך. ואם תאמר: הא בעינן "ושמו"
51 אצל המזבח, ונודי דכבש כמזבח שלשים מילי, מכל מקום היה לנו לקרבו אצל
52 המזבח, ועדיין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות? אמר לי רבי דמ"השלך" דכתיב
53 במזרח נוצרה דייקנן, דכתיב במזרח נוצרה (ויקרא א) "השלך אותה אצל
54 המזבח קדמו", וקם להו לרבנן דלא מיקרי השלכה פחות מעשרים אמות, (וישעור)
55 ויבשארן שמונה אמות והיינו דהמזבח היה רחוק מן הכבש שמונה אמות משני
56 צדדים ורחב דעולת העוף היא נעשית על קרן דרומית מדרוית. הילכך, מניח את
57 הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמות, מקום שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון מזבח
58 הפנימי ודישון המזבח. וכל אלו נבלעין במקומן, אבל תרומת הדשן נראה לי דלא

59 היהת נבלעת, מדאמרין ביומא (כא,א): עשרה נסים נעשו לאבותינו בו, ופרכינן:
60 ותו ליכא? והאמר אביי: מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המזבח נבלעין
61 במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת, הוה ליה לאחשבוהו ואמרין
62 בכריתות (ו,א): "ושמו" — מלמד שטענין גניזה, דאסור ליהנות תרומת הדשן.
63 **גמרא** ומי הוה אכסדראות בעזרה —

64 השתא קא סלקא דעתך: אכסדראות של עץ
65 היו, ולכן פריך: ומי הוה אכסדראות כי
66 בעזרה. אמר רב חסדא באכסדראות של
67 בנין — עמודים של אבן היו בעזרה סביב
68 חומת העזרה, ועל העמודים נותנים כמין
69 תקראות. למימרא דחביתים הוה קרמי —
70 מדקתני "לעשות חביתים", מכלל דהשתא
71 הוה מקטירי להו על גבי המזבח. והתניא מנין
72 שלא יהא דבר קודם לתמיד — דבר
73 הקובעו גבי מזבח לא יקדום לתמיד של שחר
74 הקרב, כמו כן על גבי המזבח כו'. להחם
75 חמין לריבכה — דמותר להחם חמין לעסוק
76 בהן, וכשמגיע זמן הקטרתם לאחר שיקריבו
77 אברי תמיד — יקטיר כמו כן את החביתים.

הדרן עלך בשלשה מקומות

78 **משנה** ראוהו אחיו שירד — אסדרא
79 דלעיל קאי, לאחר שתרם את
80 הדשן וירד מן הכבש, או נתקרב אצלם, אצל
81 רוח שהם עומדים. מיר רצו אחריי וקדשו
82 ידיהם ורגליהם מן הכיור — הואיל ורצו
83 לקדש ידיהם ורגליהם כמו כן לצורך עבודה,
84 רשאים ללכת בין אולם ולמזבח. נטלו את
85 המנפרות — יעים, להסיר את הדשן ולפנותו
86 לתפות. את הצניורות — מזולות, להסיר את
87 האברים. ועלו לראש המזבח — וקדוה
88 תרומת הדשן לא היו יכולים לעשות, לפי
89 שצריך להרים תרומת הדשן קודם שיפנו את
90 הדשן לתפות. האברים והפדירים והחלבים
91 שלא נתעבדו מכעיר — שלא נשרפו ונעשו
92 דשן. סולקין אותן לצדי מזבח — כמו
93 "מסלקין לצדי מזבח". סודרין בכבש — כו'
94 שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירין בו
95 לאחר שיקטירו אברי תמיד, ואם לא סודרין
96 על המזבח — היו נפסלין בלינה, ואמרין
97 בובחים בפרק "המזבח" (פא,א) דאין לינה
98 במזבח, וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר.
99 "צדי מזבח" — נראה לרבי, מקום שהוא פני.

100 ואם אין (מן) הצדין מחזיקין — סודרין אותם בסובב או על גבי הכבש. ולאחר
101 שיסדרו את המערכות, יחזירו את האברים על המערכה, ויציתו בה האור. החלו
102 — התחילו לעלות את האפר על גבי התפות. באמצע מזבח — פעמים היה עליו
103 שלש מאות בור. תפות — צבור האפר שבאמצע המזבח, שהיו שורפין אפר על גבי
104 מערכה ומעלין אותם שם, והיו נזיר של מזבח. והוא נקרא "תפות" — על שם שהיה
105 עגול כתפות, וחבירו במסכת עבודה זרה (נא,א): אף על פי שנטול בידו ונותן לתפות
106 — צבור הענבים שבתוך הגת קרי "תפות". וכשהיה רבה כל כך שלא היו יכולין
107 לסדר המערכות, כדאמרין לקמן, וראשי גזירין הפנימיות נוגעים בתו — היו
108 מוציאין אותם לחוץ, דכתיב: "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה" (ויקרא ו).
109 וברגלים לא היו מרשנין אותו — כמו "ודשנו את המזבח" (במדבר ד). לא היו
110 מוציאין אותו חוץ מן המזבח, אף על פי שמיק להם הדשן בסידור המערכה. מפני
111 שהוא נזיר למזבח — כשיש עליו דשן הרבה, כדאמרן בעלמא (פסחים סה,ב): שבה
112 הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבה כשיש עליו דשן הרבה,
113 ונראה שלא עומד המזבח בטל.

תמיד – דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קנא

1 וכמו כן לא היו שאר הכהנים שומעין את קולו בשעה שהלך לכיור,
2 עד שהיו שומעין את קול העץ, שעשה אותו בן קטין מוכניו – וגלגלו
3 לבדו, שעל ידו שיקעו את הכיור בערב לתוך הבור, כדי שלא יפסלו
4 המים בלינה, ועל ידו היו מעלים את הכיור בבוקר, ובשעת ההעלאה
5 היה משמיע קול. והן – שאר הכהנים היו אומרים כשהיו שומעים
6 קול זה, הניע עת – הגיע זמן קידוש ידים ורגלים. ואמרו זאת כדי
7 לזרז עצמם לצורך העבודה המוטלת עליהם תיכף לאחר שיתרום
8 הוא את הדשן. והתורם את הדשן קידש ידיו ורגליו בשפיכת מים
9 עליהם מן הכיור.

10 עתה מפרטת המשנה את סדר תרומת הדשן מעל גבי המזבח, כאמור
11 בתורה (ויקרא 11) 'וְהָיָה אֵת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל
12 הַמִּזְבֵּחַ, וְשָׂמוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: לאחר שקידש ידיו ורגליו מן הכיור, נטל
13 את מִחֲתַת הַכֶּסֶף, וְעָלָה דֶרֶךְ מִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפָיִתָה
14 אֶת הַנְּחָלִים שֶׁעַל גְּבִי הַמַּעֲרָכָה הִלָּךְ [וְהִלָּךְ] – לכאן ולכאן, וְהִזְתָּה
15 – ומגביה עם המחתה את הַמְּאֻכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת – הגחלים שבעומק
16 האש שנתאכלו ונשרפו היטב, עד שקרובים הם להיעשות דשן.
17 לאחר מכן, יָרַד דֶּרֶךְ מִזְרָחוֹ שֶׁל הַכֶּבֶשׂ, וְהִנִּיעַ לְרֹצֶפָה שֶׁל הַעֲזֵרָה.
18 הַפֶּךְ פָּנָיו לְצֵד צִפּוֹן שֶׁל הַעֲזֵרָה, כלפי המזבח, והיה הולך בְּמִזְרָחוֹ
19 שֶׁל הַכֶּבֶשׂ בְּצִידוֹ, בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת מִסּוֹף הַכֶּבֶשׂ, וְנִמְצָא רְחוֹק מִרֹאשׁ
20 הַמִּזְבֵּחַ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת, וְשֵׁם צֶבֶר – הניח בערימה את הַנְּחָלִים
21 שחתה על גבי הַרֹצֶפָה, ולא הניחם סמוך לכבש ממש, אלא רָחוֹק
22 מִן הַכֶּבֶשׂ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים [ראה אירור]. מוסיפה המשנה: מקום הנחת
23 הדשן, הוא גם מקום ההנחה של עוד שלשה דברים, שהוא מְקוֹם
24 שְׁנוֹתֵינִים שֵׁם את מִזְרָאת הָעוֹף, הוא הופק ובני המעיים של עולת
25 העוף, וְאֵת דִּישוֹן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי – מה שנשאר מהגחלים והקטורת
26 שנתאכלו על גבי מזבח הפנימי, וכן את דִּישוֹן הַמִּנְחָה – שאריות
27 השמן והפתילות שבבויכי המנורה.

גמרא

28 שנינו במשנתנו, אלו מהלכין באכסדרה וכו'. ואכסדרה היא תקרה
29 העומדת על גבי עמודים. הגמרא מבררת ממה היו עשויות
30 האכסדראות שבעזרה הגמרא סברה שאכסדראות אלו היו עשויות
31 מעץ, ולכן מקשה הגמרא: וּמִי הָיוּ – האם אכן היו אַכְסִדְרָאוֹת
32 בְּעֲזֵרָה, וְהָא תְּנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, מִנּוֹן שְׂאֵין עוֹשִׂין
33 אַכְסִדְרָאוֹת מִנּוֹן בְּעֲזֵרָה, תְּלָמוֹד לֹאִמַר (דברים טו כא), 'לֹא תִטֵּעַ לָךְ
34 אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּךְ'. שלכאורה,
35 ממה שנאמר בתחילה 'לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה', משמע שהאיסור ליטע
36 בעזרה הוא רק בעץ אשירה שהוא לעבודה זרה, ואם כן 'כָּל עֵץ'
37 מיותר. ופירשו חכמים, שְׁהָכִי קָאִמַר, יש בזה שני איסורים, האחד
38 לֹא תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה, ואיסור זה הוא בכל מקום, ועוד, לֹא תִטֵּעַ לָךְ
39 כָּל עֵץ אֵף שֶׁאֵינוֹ לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה אֵצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ, וכל
40 העזרה בכלל האיסור. ומבואר בברייתא שלא רק נטיעה אסורה
41 אלא כל בנין מעץ נאסר, ואם כן איך היו אכסדראות בעזרה.
42 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חֲסֵדָא, מִשְׁתַּנּוּ מִדְּבַרְתָּ בְּאַכְסִדְרָאוֹת שֶׁל
43 בָּנִין מֵאֲבָנִים, שגם התקרה וגם העמודים היו עשויים מאבנים, ולא
44 מעץ.

45 הגמרא מבררת מהו הקרבן הראשון שהקריבו בבוקר. שנינו
46 במשנתנו: הָיוּ בּוֹדְקִין וְהוֹלִכִין וכו'. עד שמגיעים למקום עושה
47 חביתים וכו', העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. תמזהה הגמרא:
48 לְמִימְרָא דְחִבְיָתִין הָיוּ קְרִימִי – האם בא הדבר לומר שמנחת חביתין
49 של כזו גדולה היתה קודמת לשאר הקרבנות, וְהַתְּנִינָא, מִנּוֹן שְׂאֵין
50 דָּבָר שֶׁקָּרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם לְתִמְדִּי שֶׁל שָׁחַר, אלא תמיד של שחר
51 קודם לכל, תְּלָמוֹד לֹאִמַר בפרשת עולת (ויקרא 11), 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ
52 תּוֹקֵד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה, וְכַעַר עָלֶיהָ הִכְתֵּן עֲצִים בְּבֶקֶר בְּבֶקֶר, וְעָרַף עָלֶיהָ

54 הָעֹלָה', ומשמע שתיכף אחר הבערת המערכה בבוקר יש לערוך
55 עליה את את עולת התמיד, בלי הפסק ביניהן. ומנן שתיבת 'העולה'
56 עוסקת בתמיד של שחר, אָמַר רַבָּה, שֵׁנִיאִמַר 'הָעֹלָה', והיה לו
57 לכתוב 'וערך עליה עולה' בלי ה"א, ומהלשון 'העולה' משמע
58 שהכוונה לעולה החשובה שהיא הָעֹלָה האמורה רִאשׁוֹנָה בפרשת
59 הקרבנות (במדבר פרקים כח-כט), והיא קרבן התמיד. ואם כן, כיצד
60 הקדימו את מנחת החביתין לתמיד של שחר. מתרצת הגמרא: אָמַר
61 רַב יְהוֹדָה, אֵין כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה שֶׁהִתְחִילוּ בַּהֲקֵרְבַת מִנְחַת הַחֲבִיתִין,
62 אלא רק התחילו לְהַחֵם מִים מִמֶּיִן לְרִבְיָכָה – לצורך חליטת הסולת
63 של מנחה זו ברותחים, אך ההקרבה עצמה נעשתה אחרי קרבן
64 התמיד.

הדרן עלך בשלשה מקומות

פרק שני – ראוהו אחיו

65 בפרק הקודם התחילה המשנה לבאר את סדר המעשים הנעשים
66 בבוקר במקדש. הפרק שלפנינו ממשיך לפרט את סדר הדברים,
67 ועוסק בדישון המזבח וסידור המערכות [מקום האש] שעל גבי
68 המזבח, והכנתו לצורך הקרבת התמיד.

משנה

71 במשנה הקודמת שנינו כיצד היה תורם הכהן את תרומת הדשן.
72 משנה זו ממשיכה לבאר את מעשי הבוקר, ומבארת את סדר דישון
73 המזבח שלאחר תרומת הדשן, ששאר הכהנים היו מפנים את
74 המערכה שבראש המזבח מהגחלים ומאברי הקרבנות שנשתיירו
75 מהיום הקודם: רִאשׁוֹהוּ שֵׁאֵר אֲחֵי הַכֹּהֲנִים שְׁבָאוּ עִמּוֹ מִבֵּית הַמּוֹקֵד,
76 לכוּן שתרם את הדשן, שִׁינֵּךְ מִכֶּבֶשׂ הַמִּזְבֵּחַ וְהִנִּיחַ הַגִּחָלִים בְּמִזְרָחוֹ
77 שֶׁל הַכֶּבֶשׂ. וּמִיד הֵם רֹצִים וּבָאִים לִמְקוֹם הַכִּיּוֹר שֶׁבִּין הָאוֹלָם
78 וְהַמִּזְבֵּחַ, וּמִהֲרֵי וְקִדְּשׁוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם בְּשִׁפְכַת מִים עֲלֵיהֶן מִן
79 הַכִּיּוֹר, לְצוּרֵךְ עֲבוּדַת הוֹצָאת וְסִילּוּק הַדָּשָׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. ולאחר
80 הקידוש, נְטָלוּ בִידֵיהֶם אֶת הַמִּנְחָפוֹת – היעים כדי לגרוף בהם את
81 הדשן לאמצע המזבח, וְאֵת הַצִּנּוֹרוֹת – המזלגות, כדי להסיר על
82 ידם את האברים שנשארו על גבי המזבח, וְעָלוּ עִמָּהּ לְרֹאשׁ
83 הַמִּזְבֵּחַ.

84 מפרטת המשנה להיכן היו מפנים את האברים: את הַאֲבָרִים שֶׁל
85 קִרְבָּנוֹת הָעוֹלָה, וְאֵת הַפְּדִיִּים – שומן החלבים של שאר הקרבנות
86 שֶׁלֹא נִתְּעָבְלוּ – שלא נשרפו ונעשו דשן מאז שהניחום על המזבח
87 מִבְּעֶרֶב, הֵיוּ סוֹלְקִין – מסלקים אוֹתָן עַל יְדֵי הַמַּזְלָגוֹת, וּמְנִיחִים אוֹתָם
88 בִּמְקוֹם פָּנוּי שֶׁעַל צִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵם אֵין הַצִּדִּים מְחֻזְקִין – אם אין
89 בצדדים די מקום פנוי להניח את כל האברים והפדרים, הֵיוּ סוֹדְרִים
90 – מסדרים ומניחים אוֹתָם, בְּסוֹבָב אוֹ עַל גְּבִי הַכֶּבֶשׂ.

91 המשנה מפרשת את המשך סדר דישון המזבח מהאפר: לאחר
92 שסילקו את האברים והפדרים, הִחֲלוּ הַכֹּהֲנִים מְעַלֵּין בְּאָפֶר – גורפים
93 במגרפות את האפר ומעלים אותו עַל גֵּב הַתְּפוֹחַ – ערימה גדולה
94 וגבוהה של אפר, עגולה כתפוח.

95 המשנה מפרשת את עניני של תפוח זה: תְּפוֹחַ זֶה שֶׁהָיוּ מְעַלִּים אֵלָיו
96 את כל האפר, הָיָה בְּאֵמְצַע הַמִּזְבֵּחַ. והיו פְּעָמִים, שֶׁהָיוּ עוֹלִין בְּשִׁלָּשׁ
97 מֵאוֹת בּוֹר שֶׁל אֶפֶר מִחֲמַת רִיבּוּי הַקִּרְבָּנוֹת, עד שהיו מוציאים את כל
98 האפר חוץ למחנה. וְכִרְגָלִים – במועדים, בפסח, שבועות וסוכות, לֹא
99 הָיוּ מְדַשְּׁנִין אוֹתוֹ – לא היו מוציאים את האפר מעל גבי התפוח, אף
100 שהיה שם דשן רב, והיה מזיק להם בסידור המערכה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ
101 נִי לְמִזְבֵּחַ שִׁיחִיהָ עָלָיו רִיבּוּי אֶפֶר שִׁמְיָן הָיוּ שֶׁהִקְרִיבו קִרְבָּנוֹת
102 הרבה.

103 מוסיפה המשנה: וּמִיָּמִינוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ

1 לא נתעצל הבהן שהוטל עליו לעשות עבודה זו, מלהוציא את
2 הדשן חוץ למחנה, כשנתרבה הדשן מאד, ואף שהוא נזי למזבח, היה
3 זריו להוציא.

4 המשנה חוזרת לבאר את מעשי הכהנים לאחר שדישנו את המזבח:
5 לאחר שגרפו הכהנים את הדשן ונתנהו על גבי התפוח, החלו מעלין
6 בגזירין – התחילו להעלות על ראש המזבח עצים ארוכים חתוכים
7 ומושפים, כדי לסדר עמדם את המערכה הגדולה להכינה לצורך
8 הקרבת התמיד.

9 מאחר ושינו שהתחילו להעלות עצים, ולא פירשו איזה עצים היו
10 מעלים, שואלת המשנה: ובי כל העצים בשרין הם למערכה.
11 משיבה המשנה: הן ו-כן, כל העצים בשרין למערכה, חוץ מעץ
12 של גפן ושל זית.

13 מוסיפה המשנה: אף שכל שאר העצים כשרים הם למערכה, אבל,
14 במיני עצים אלו היו גזילין להביא למערכה, במרביות ו-ענפים
15 ארוכים של עץ תאנה, של עץ אגוז, ושל עץ שמן, לפי שהם
16 המובחרים שבעצים.

17 המשנה מפרטת את סדר הנחת העצים על גבי המערכה: אותו הכהן
18 שזכה בתרומת הדשן, סידר את המערכה הגדולה שעליה היו
19 מקריבים את התמיד, מרחק – בצד מזרח המזבח. וחייתה מרחק –
20 וחלון ופתח היה למערכה לצד מזרח, שהיה מניח ריח בין העצים
21 לצד מזרח כמין חלון וראה אורו. וראשי הגזירין ו-חתיכות העצים
22 הפנימים – שהיו לצד פנים המזבח שהוא צד מערב, היו נוגעין
23 בתפוח שהיה באמצע המזבח.

24 מוסיפה המשנה: וריח היה בין כל סדרי הגזירין, שהיו מציתים
25 את האליתא משם – שהיו מכניסים ברוח זה קיסמים דקים כדי
26 להבעירם, ועל ידיהם ידלקו העצים הגדולים שבמערכה.

27 המשנה מפרטת את סידור מערכה שניה שהיתה נעשית לצורך
28 הקטורת: בפרו משם – מלשכת דיר העצים, עצי תאנה יפים, וסידר
29 עמם את המערכה השניה שבמזבח החיצון, שהיא נעשית לקטורת
30 כדי שיקחו ממנה גחלים לצורך הקטורת שהיו מקטירים כל יום על
31 מזבח הפנימי. ומקום מערכה זו היה בגגד ו-לכיוון קרן מערבית
32 דרומית של מזבח החיצון, אבל לא היה זה בקרן ממש, אלא משוף
33 הוא מן הקרן בלפי צד צפון של המזבח ארבע אמות. והיו נותנים
34 על גבי מערכה זו שיעור עצים, שבעומד ו-באומד) הדעת, כשישרפו
35 ישאר מהם חמש אמות של גחלים, שהוא שיעור הנחוץ כדי ליטול
36 מהם לקטורת. ובשבת, היו מניחים עצים בשיעור שבעומד הדעת
37 כשישרפו ישאר מהם שמונה אמות של גחלים. והטעם שבשבת
38 הוצרכו יותר, מפני שמלכוד הגחלים שהיו ניטלים לקטורת, שם היו
39 נותנים ומקטירים גם את שני בויכי הלכונה של לחם הפנים.

40 מוסיפה המשנה: האברים והפזרים ו-חלבי הקרבנות שלא נתעבלו
41 מפעור, ששינו לעיל (ע"ה) שהיו מסלקים אותם מהמערכה הגדולה
42 ומניחים אותם על גבי הכבש או הסובב, לאחר סידור שתי המערכות
43 היו מחזירין אותן למערכה הגדולה ונשרפים שם.

44 והציתו את שתי המערכות הללו ו-מערכה גדולה ומערכה שניה של
45 קטורת באש. ולאחר מכן ירדו הכהנים מן המזבח, ובאו להם
46 ללשכת הגזית כדי להשתתף בפייס על הקרבת התמיד.

גמרא

47 הגמרא מביאה שתי משניות שהשתמשו בלשון גזמא. ואחת מהם

המשך ביאור למס' תמיד ליום ראשון עמ' א

1 זוית שבין הכבש למזבח, בצד מערכו של כבש ודרומו של המזבח
2 [ראה אור ג].

3 ובשעה שהיה כנס ליקח את המחתה, אין אדם נכנס עמו לבין האולם

47 היא במשנתנו, ששינו במשנתנו שפעמים היה על המזבח דשן
48 בשיעור שלש מאות כור: אמר רבא, לשון גזמא הוא שנקטה
49 המשנה, ולא שאכן קרה שהיה דשן בשיעור רב כל כך על המזבח.

50 וכמו כן שנינו להלן (ל), השקו את התמיד מים קודם שחיתו בכוס
51 של זהב, כדי שיהיה נח להפשיטו. וגם על זה אמר רבא, לשון גזמא
52 הוא שנקטה המשנה, ובאמת לא היו משקים בכוס של זהב ממש.

53 מכיון שפירש רבא את משנתנו שנקטו לשון גזמא, מביאה הגמרא
54 שמצאנו כן גם בלשון תורה ובלשון נביאים ובלשון חכמים: אמר רבי
55 אמי, מצאנו שדברה תורה בלשון הכהן – לשון שאינה מדוקדקת,
56 כהדיוט שאינו מדקדק בדבריו לכון האמת, וכן מצאנו שדברו
57 נביאים בלשון הכהן, וכמו כן מצאנו שדברו חכמים בלשון הכהן.

58 מפרש רבי אמי: דברה תורה בלשון הכהן, דכתיב (דברים א כח) בענין
59 המרגלים, שאמרו על ערי ארץ ישראל שהם 'ערים גדולות ונצורות
60 בשמים', וקשה, וכי בשמים סלקא דעתך – וכי יעלה על דעתך
61 שחומות הערים הגיעו עד השמים ממש, הרי ודאי לא היה כן, אלא
62 לשון גזמא נקטה התורה, שהיו חומות גבוהות כל כך עד שהיו
63 נראות כאילו הן מגיעות עד השמים. וזהו שמצאנו שדברה תורה
64 בלשון הכהן.

65 דברו חכמים בלשון הכהן, וזהו הא דאמרן – מה ששינו במשנתנו
66 שפעמים היה על התפוח דשן בשיעור שלש מאות כור. והמשנה
67 ששינו להלן שהשקו את התמיד בכוס של זהב.

68 דברו נביאים בלשון הכהן, דכתיב (מלכים א' ח) לגבי שמחת עם
69 ישראל לאחר שמשחו את שלמה בן דוד למלך, ויצעלו כל העם
70 אחריו, (וכל עם הארץ) [והעם] מחללים בתלילים וגו' ושמחים
71 שמחה גדולה ותבקע הארץ לקולם, ואין פירושו שאכן נבקעה
72 הארץ, אלא שמרוב קול השמחה היה נדמה בעיניהם שהארץ
73 נבקעת.

74 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין זה: אמר רבי ינאי בר נתני
75 אמר שמואל, בשלשה מקומות דברו חכמים במשניות בלשון
76 הכהן – שאינה מדוקדקת, ואילו הן, האחד, מה ששינו במשנתנו

77 לענין התפוח, והשני הוא, לענין גפן שהיתה בעזרה, והשלישי הוא
78 לענין הפרכת, וכפי שיתבאר בסמוך. הגמרא מבארת ששמואל נקט
79 רק שלשה דברים אלו, כדי לאפוקי מדרבא – להוציא משיטת רבא

80 ושהובאה לעיל. דתנן להלן (ל), השקו את התמיד קודם שחיתו
81 בכוס של זהב, ואמר על כך רבא, שהמשנה נקטה לשון גזמא. ועל
82 זה חלק שמואל וקא משמע לן, הני אין התם לא – אלו כן ושם לא.

83 כלומר, רק בשלושה מקומות אלו נקטה המשנה לשון גזמא, ואילו
84 שם לגבי כוס של זהב, לא נקטו לשון גזמא, לפי ששם אכן השקו את
85 התמיד בכוס של זהב, לפי שאין לנהוג מנהג עניות במקום שכולו

86 מנהג עשירות, שכל מעשיהם בבית המקדש היה בעושר ובשררה,
87 ולכן גם את התמיד השקו בכוס של זהב.

88 עתה מפרשית הגמרא את שלושת העניינים שאמר שמואל שדברו
89 בהם מפרשית בלשון גזמא. מבארת הגמרא: תפוח שהזכיר רבי
90 ינאי, הוא הא דאמרן – מה שכבר הזכרנו לעיל, שפעמים היה דשן

91 על התפוח שבמזבח בשיעור שלש מאות כור. השני הוא גפן,
92 (דתניא) [דתנן] (מדרת פ"ג מ"ח) גפן העשויה מזהב היתה עומדת על
93 פתח התיכל מלמעלה, מבחוץ, ומודלה – וענפיה שוככים על גבי
94 פלונכות – (מוטות ארוכים) של עץ ארז, וכל מי שהיה מתנבד לבדק
95 הבית עליה,

4 והכבש, ולא היה לוקח נר בידו להאיר לו הדרך, אלא היה מחלף
5 לאור המערכה שעל גבי המזבח. ושאר הכהנים לא היו רואין אותו,

6 מאחר והכבש שהוא גבוה הרבה מפסיק ביניהם.

אין נוטל אלא בסמוך שאין לפניו סמוך הימנו בצד שהוא כנגד הפתח, שאין קרוב
לפתח יותר מאותו הצד. בעומד חמש סאין – גחלים, לפי אומד חמש סאין גחלים
היו נתונים שם עצים, כך שיערו לחרות בתוכו בראש המזבח כשהוא חול מחתה של
ארבעה בקין בריות. ולכן צריך שני כלים, לפי שלא היה חותה בשל זהב, כדאמר
ביומא (מדב) שהתורה חסה על ממונו של
ישראל. ובבבלי של ספס חותה לא היה
יכול להכניס הגחלים בפנים, דגנאי הוא
להכניס כלי כסף בפנים, שאין עניות במקום
עשירות, וגם צריך שיהא אותו שמכניס
בפנים קטן יותר, לפי שלא היה יכול לערות
אותו של כסף בשל זהב, שלא יפלו מן
הגחלים לארץ. הילכך, חותה בשל ארבע
קבין, ומערה בשל שלשה קבין. והיינו דתנן
לקמן: נתפור ממנו כקב גחלים – מכבדן
לאמנא. וצריך להכניס כלי מלא בפנים,
דכתיב (ויקרא טז) "ולקח מלא המחתה גחלי
אש" וגו'. ובשבת – שצריך להקטיר באותו
מערכה שני ביזכי לבונה, מוסיפין שלש סאין
בעמוד שמונה סאין. ששם נותנין ביזכי
לבונה – ולהקטיר הביזכין במערכה גדולה
אי אפשר, דמפרשין בובאים (נחב) דכל
הנוטל בפנים ליתן בחור, אינו נוטן אלא
בסמוך שאין לפניו הימנו, וגמירין משיירם.
וחכי פירושה: כל דבר הניטל מבפנים – כגון
ביזכי לבונה, כדי לתת על המזבח האחתה קרן,
כדאמר ר' יוחנן (החיצון) אלא באותו קרן,
שהוא סמוך לפניו, שאין לו קרן סמוך יותר
ממנו. ושעמא מאי? דגמירין משיירם, שירי
דמים הפנימים שניתנין על יסוד מערבית,
כדכתיב "אל יסוד מזבח (החיצון) העולה
אשר פתח אהל מועד". האברים והפדרים
שלא נתכללו במעבר – שאמרו להם
שהם סדורים על הכבש, מחזירין למערכה.
נראה לי: לאחר שהקטירו אברי תמיד, דאין
שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם
אברי התמיד, דכתיב (ויקרא ו) "וער עליה
העולה" – עולה ראשונה. ובמסכת יומא
אמרין: מנין לאברים ופדרים שלא נתכללו
במעבר, שסודרין אותן על גבי האש
שלא יפסלו בלינה, ואחר מערכה גדולה
יסדרם ויקטירם? שנאמר (שם): "אשר תאכל
האש את העולה על המזבח" – כלומר, דבר
שהתחיל האש לאכול במעבר העולה על
המזבח, שם אותו על העולה, אברי תמיד על
המזבח במעברו של, בסוף פרק "טרף בקלפי"

או

(יומא מהא). וביומא מפרש בשמעתיה דאבי (לגא) דאחר שסידרו שתי מערכות בא
עוד אותו כהן שוכה שסידר את המערכה, ומסדר שני גזירי עצים. דאמרין: מי שוכה
בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים. ואחר סידור שני גזירי עצים
חישון מזבח הזהב והטבת חמשה נרות ודם התמיד בו, כדרך שהם סדורים, לשם
הם נעשים. הציות שתי מערכות באש – לאחר שסידרו שני גזירי עצים. ירדו וכו'
להם ללשכת הנזות – שהיא קרובה לעזרה, ולחליל פסוס. ושעמא כאשר פירשתי
לעיל: שלא היו יכולים לפייס בעזרה, לכך צריכים ללכת ללשכת הנזות, שהיא חצייה
קדש וחצייה חול, ומפייסין במקום המקודש, דכתיב "בבית אלהים נהלך ברגש"
(תהלים נח). **גמרא** אמר רבא גזמא – א"ש של מאות כור, כלומר, מילתא
בעלמא הוא דקא, ולא דוקא. דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור, דמקום
המערכה לא היתה יכולה להחזיק שלש מאות כור. השקן את התמיד בכוס של
זהב – משנה היא לקמן, שמשקין את התמיד כדי שיהא נוח להפשט, ומשום גזמא
נקט היא. דברת תורה לשון הבא – כאדם שרוצה לחזק דבריו. אבל הנה אין
עניות במקום עשירות – ולא גזמא, דכל מעשיהם בעושר ובשררה. גפן של זהב
היתה עומדת על ראש ההיכל – דבר של זהב העשוי כמין גפן, ומודלה על גבי
כלונסות של ארז, כעץ דליות של גפן מגזיקין אותה על גבי עמודין של ארז. ולא
עברו א"ל תסע לך אשרה כל עץ" (דברים טז) דזה אינו בנין. וכל מי שמתנבד עלה

לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן – אף על גב דנזי הוא למזבח כשיש עליו דשן
הרבה, אפילו הכי כשהגיע העת לפנות את הדשן לא נתעצל כהן להוציא את הדשן,
מי שמוטל עליו לעשות. החלו מעלין בגזירין – לאחר שהסירו האפר ונתנוהו
לתפוח שבאמצע המזבח, והיה מקום המערכה פנוי, לקח גזירי עצים חתוכין וברוקין
ממום, דאמרין: כל עץ שנמצא בו תולעת –

פסול לגבי המזבח. והשתא שואל ומשיב
לעצמו – וכי כל העצים כשרים הן? כל
העצים כשרים – כלומר, רוב עצים כשרים.
חוץ משל זית ושל גפן – בגמרא מפרש
טעמא. ואף על פי שרוב עצים כשרים כאלו
רגילין במורביות – חריות וענפים, לפי
שדורפנים יותר, ואין מעלין עשן. אבל אילנות
זקנים אינן נוחין לשרוף כמו אילנות בחורים.
אי נמי: לית בהו קשרים בבחורים כמו בזקנים.
עצי שמן – עצים שדולקין כמו נר. סידר את
המערכה גדולה – אותו שוכה בתרומת
הדשן, כדמוכח ביומא (כב, א), דתנן התם: מי
שוכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה
ובשני גזירין. והא דקתני לעיל: החלו מעלין
בגזירין – הם מסייעין לו, שהיו מעלים את
העצים, והוא היה מסדרן. מורחה – כלפי
מזרח היה מסדר, שהיה התפוח היה באמצע
המזבח, והוא לא היה מסדר העצים בצד
מזבח הפנימי מערבית אלא ברוח מזרחית
של המזבח דרך כיאתו למזבח. והויתה
למורחה – מראה היה עושה למערכה כמין
חלון גבי מזרח שהתא הרוח מנשבת בו,
הרוח בא דרך שער מזרח ומנשב שם. וראשי
הגזירין – העצים הפנימים נוגעין בתפוח
שהוא באמצע המזבח. וריוח היה בין
הגזירין – בין סידרי העצים היו (העצים)
מניחין ריות. שהיו מציירי האליא – עצים
דקין, משם דרך אותו ריוח, ונדלקים הגדולים
על ידי הקטנים. והצתת האליא נפקא לן
(יומא כדב) מ"מערכה עצים על האש", דהכי
קאמר: "נתנו בני אהרן הכהנים אש על
המזבח", ואחר כך "וערכו עצים" דקין "על
האש". ברר משם עצי תאנים יפים – לפי
שהיו צריכים בעשוי לגחלים ולישאם על
המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת, היו
בוררים יפים – שיעשו גחלים טובים, ולא
אפר. המערכה – של קטרת אחר סידור
מערכה גדולה, כדמוכח ביומא בשמעתיה
דאבי (לגא). וביומא מפיך דבעינן שתי
מערכות: אחת לאברים, ואחת לקטרת,

ותרווייהו על המזבח החיצון, דקאמרין: "על מוקדה" – זו מערכה גדולה, "ואש על
המזבח תוקד בו" – זו מערכה שניה של קטרת. כנגד קרן דרומית מערבית – של
מזבח החיצון, ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ארבע אמות, דקסבר האי תנא:
כוליה מזבח בצפון, ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות. שהיה ההיכל ממוצע
ועומד באמצע העזרה, ועשר אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן
הדיוט וחמש מן הצפון – הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונית פתחו
של היכל, וארבע אמות שרצה להרחיק מן המערכת ורצה להמשיך אותו על
קרן דרומית. לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה, לפי שהם: אמה
יסוד, ואמה טובב, ואמה קרנות, ואמה הילוך רגלי כהנים סביב המערכה. דקודם
שבתא אצל המערכה שותכל לסדר המערכה כלפי המזבח, ארבע אמות. ולימך
שבאמה חמישית תסדר, שגם אותה האמה עדיין היא נגד הפתח. שאם תרחיק יותר
מאותה אמה, ותקרב יותר לצד צפון, כגון באמה ששית או שביעית – תו ליכא
"פתח", ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל, דגמרו מגחלים של יום
הכיפורים שנותלין מן המזבח החיצון, ובאותו צד שהוא "לפני ה'" – דהיינו, בקרן
מערבית, דכתיב "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'", ואמרין
(יומא מהב), איהו מזבח שמקצתו "לפני ה'", ואין כולו "לפני ה'"? הוי אומר: זה
המזבח החיצון, וכתיב ביה "לפני ה'", דכל הנוטל מחציתו מבחוץ ליתן פנימי בפנים,

או גרגיר או אשכול. של זהב מביא ותולה בה: שלש מאות כהנים לפנותה. גזמא
היא דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלש מאות כהנים לפנותה תשבר וכל כך
לא היו ממתינים: פרוכת עוביה טפה ועל שבעים ושתים ניטין. לייצ"ש נארגת: ועל
כל נימא ונימא עשרים וארבע חוטין. שורין מחורבין יחד וביימא (דף עא:) נפקא לן

מקרא דכל חוט כפול ששה כל מקום שנאמר
שש ללמדך שיהא החוט כפול ששה: ארכה
ארבעים אמות. גובה הפרוכת ארבעים אמה
ורחבה עשרים אמה להבדיל בין ההיכל
לקדשי קדשים כדכתיב (שמות כו) והבדילה
הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים
וכדמוכח בתוספתא דבאותו פרוכת שפרוסה
שמה מיירי וחלל ההיכל כלומר וגובהו היה
ארבעים אמה כדמוכח במסכת מדות (דף לו.)
שגובה ההיכל ארבעים ורחבו עשרים:
ומשמונים ושתים ריבוא היתה נעשית.
נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות
בה שרוצים לעסוק בה בטהרה וכדאמרין
בעלמא נשים האורגות פרוכת נטולות
שכן מתרומת הלשכה: ושתים עושים בכל
שנה ושנה. שצריך ב' פרוכות כנגד אמה
טרקסין שבבית שני לא יכלו לעשות אמה
טרקסין כדמוכח בבבא בתרא בתחלתו (דף ג.)
לכך עשו שתי פרוכות ותופסין השתי פרוכות
אמה שהיו מתעסקין בכל שנה ונטולין אלו
מן הפחת ומניחין אחרים כנגד הפחת: ושלש
מאות כהנים מטבילין אותה. נראה לר'
לאחר עשייתה לפי שאי אפשר לאורגן
בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים
האורגות בה ושמא פירסה נדה ולא אדעתה
הילכך מטבילין אותה קודם שיפרשוהו נגד
הפחת והשתא לפי מה שפירשתינו) אפשר
כל סדר הפרוכת מתחלתו ועד סופו לשון
אחר ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים
אמה ושתים עושים בכל שנה ושנה ב'
פרוכת גובהן ורחבן כשיעור זה להבדיל בין
קדשי הקדשים להיכל שהיה גובה ההיכל
חלול כדמפרש במסכת מדות ושתי פרוכות
היו שם כנגד אמה טרקסין שבבית שני לא
יכלו לעשות אמה טרקסין להבדיל שם לפי
שהיה גבוה יותר ממאה אמה וחומה רחבה
אמה אינה יכולה לסבול חומה גבוהה כל כך
ולהרחיב החומה אי אפשר להכל בכח לכן עשו שתי פרוכות להחזיק האמה ואין
נראה לי לומר שאותן שתי פרוכות היה כל אחד עוביו טפה לפי שצריך הכוח להלך
בין אותן שתי פרוכות ואם היה עביין טפחין א"כ לא היה ביניהן אלא שלשה טפחים
וברחב שלש טפחים לא היה יכול להלך הילכך נראה לי כמו שפירשתי: הני מאי
מעמא. מפני מה אין מביאין של זית ושל גפן: אמר רב פפא משום דקמרי. כלומר
יש בהן קשרים ובשביל הקשרים אין שורפים יפה ומעלין עשן, דרך קשר להיותו כל
שעה לח ואינו שורף יפה ומעלה עשן ואין זה כבודו של מקום להעלות עצים שאין
שורפים יפה למזבח וראיה לדבר דאמר' בפסחים בפרק כיצד צולין בתחלתו (דף
עד.) כיון דאית ביה קיטרי מפיקי מאי ואמרין בעלמא (תענית כה: ב"ק פ"ב פ')
בקנים ובגפנים מן הפקק למעלה קשרי: רב אחא ב"ר יעקב אמר משום ישוב ארץ
ישראל. דאי טעמא קאמר דמשום קשרים הם פסולים אלא אפי' בלא טעם קשרים
בשביל דבר אחר היו מניחין ואיהו משום ישוב ארץ ישראל שאם ישרפו היתים
והגפנים לא ימצאו יין לשתות ושמן לסוך ותחרב ארץ ישראל ונפקא מיניה לדידי
דאית לי דמשום תקנת ישוב מניחין כמו כן כמו שמניחין בשביל הקשרים דהא דקתני
מתניתין דהוי מביאין מורביות של תאנה בתאנה דלא עבדא פירי וכדמפרש רחבה
וכו' אבל בשאר תאנות שהיו עושין פירות לא היו מביאין משום ישוב א"י אבל רב
פפא לית ליה ישוב ארץ ישראל בכל תאנות שבעולם לא שנה עבדא פירי לא שנה
לא עבדא מביאין וכמו שפירשתי אני צריך לומר דכולי עלמא אית להו טעם קשרים
דהא ברייתא דלקמן שמביא הש"ס מוכחא דליכא לפרושי אלא בשביל קשרים ולקמן
אפרשנה: הכי גרסינן לה בתורת כהנים. על העצים אשר על האש עצים)נתונים

או גרגיר או אשכול - מביא ותולה בה. אמר רבי אלעזר
ברבי צדוק: מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים
לפנותה. פרוכת - דתנו, רבן שמעון בן גמליאל אמר
משום רבי שמעון הספן: פרוכת, עוביה טפה. על שבעים
ושנים נימין נארגת, ועל כל נימה ונימה עשרים וארבעה
חוטין. ארכה - ארבעים אמה, ורחבה - עשרים אמה,
ומשמונים ושתים ריבוא נעשית. ושתים עושוין בכל שנה
ושנה, ושלש מאות כהנים מטבילין אותה. ההלל מעלין
בגזרין לסדר את המערכה [וכו'] חוץ מאלו שית וימשל
גפן [וכו']. הני מאי מעמא? רב פפא אמר: משום
דקמרי, רב אחא בר יעקב אמר: משום ישוב דארץ
ישראל. מיתבי: "על העצים אשר על האש" - עצים
הנתונים להיות אש, ומאי ניהו - דוקרי שפוד דלא קמרי
ואולי מקמר מתוכו. וכי כל העצים קשרים למערכה הו?
כל העצים קשרים, חוץ מן זית ונף, אבל באלו היו
רגילין: במרביות של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמן. רבי
אלעזר מוסיף: אף של מייש, ושל אלוץ, ושל דקל, ושל
חרוב, ושל שקמה. בשלמא למאן דאמר משום דקמרי,
בהא קמייפלינ: דמר סבר: אף על גב דלא קמרי מנא,י,
כיון דקמרי מבראי - לא מיייתין, ומר סבר: כיון דלא
קמרי מנא,י, אף על גב דמבראי קמרי - מיייתין. אלא
למאן דאמר משום ישוב דארץ ישראל, דקל מי לית ביה
משום ישוב דארץ ישראל? אמר קד: וליטעמיה, תאנה
לית בה משום ישוב דארץ ישראל? אלא מאי אית קד
למימר? - בתאנה דלא עבדיא פירא, דקל נמי - בדלא
עבדי פירא. - ומי איכא תאנה דלא עבדיא פירא? - אין,
כדרחבה, דאמר רחבה: מייית תאני חיותא

ושייפ

לדיות אש וכי כל העצים כשרים היו הן כל העצים כשרים היו חוץ משל זית ושל
גפן ר' אלעזר מוסיף אף של מייש ושל אלוץ ושל דקל ושל חרוב ושל שקמה אבל
באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן הכי פירושו על העצים
אשר על האש ואיהו עצים שניתוכן מהרה ונעשין אש: דוקרי. קני כמו מורביות
דמתני' קנים הדוקרין שרדיין האילן בחור
ולא גרלו בו פנים כי אם שתיים ושלש
ובשביל שהוא בחור הוא שורף מהר: דלא
קמרי ואולי ומיקמר. שאין בהן קשר ואיהו
קשר שלא הלך הקשר בפנים בתוך העצים
דתנא קמא לא פסיל ליה א"כ הלך הקשר
בפנים ובקיאן היו בדבר: וכי כל העצים
כשרים. היו כמו שפירשנו במתני: חוץ משל
נפן ושל זית. שאפילו בבורותיו יש בהן
קשרים: ר' אלעזר מוסיף, לאיסורא אף של
מייש ושל אלוץ כו', ואולי ומפרש פלוגתא,
אלא באלו היו רגילים מילתא דת"ק נמי הוא
אלא ר' אלעזר אפסקיה: בשלמא למאן
דאמר. דמפרש טעם האיסור בשביל קשרים
ולא משום תקנת ישוב ארץ ישראל סבר
דבהא פליגי ת"ק דאסר של זית ושל גפן ולא
יותר קסבר של זית ושל גפן הקשר הולך עד
פנים הילכך לא מייית אלא של מייש ושל
אלוץ ושל חרוב ושל שקמה ושל דקל הקשר
אינו אלא בחוץ אבל בפנים אינו הילכך
מיייתין ור' אלעזר סבר כיון דקטרי מבראי
לא מיייתין וראיה לדבר דכל אלו של בוס
קשרים מדפרכין על אותה המשנה דכיצד
צולין את הפסח מביא שפוד של רמון ותחבו
לתוך פיו ופריך ונייתי של אלוץ ושל דקל
וחרוב ושקמה ומתריצין משום דאית בהו
קיטרי ומפקי מיא שמעינן הנהם דכל אלו אית
בהו קיטרי ואע"ג דפרכין הנהם ונייתו אותה
ומתריצין תאנה נמי אגב דמחלחלא מפיק
מא פירוש(ג) מי שיש בו מוח בפנים כמו עץ
של ערבה ושל אגוז אלא הכי גבי עצי
מערכה הם כשרים דהנהם היינו טעמא גבי
פסח אותו דרך לשפוד לחותכו לשנים אלא
מניחין אותו עגול כמו שהוא גל כיצד ואו
הוא טוב לשפוד הילכך אם היינו צולין בו
פסח יבא הדבר לידי קלקול אבל גבי עצי
מזבח דרך בני אדם לחתוך עצים העומדים

לשריפה לשנים בשביל שישרף יותר הילכך כשיחתכם לשנים (יסור) ויקחו את המזח
שמבפנים וכן יעשה בעצי אגוז: אלא למאן דאמר משום ישוב ארץ ישראל. שמפרש
טעם האיסור כמו כן בשביל ישוב ארץ ישראל א"כ הוא דלבריו היאך שונה תנא
קמא עצי דקל שהיה תנא קמא לא אסר אלא של זית ושל גפן ונעבשו ליכא לפרושי
דרב אחא בר יעקב לית ליה איסור משום קשרים דאי לית ליה היה לו להשי'ם
להקשות אלא למיד משום ישוב ארץ ישראל במאי פליגי אלא דאי אית ליה טעם
קיטרי: וליטעמיה. דמותבת ליה מברייאת דתורת כהנים אמאי לא אותבת ממתני'
דקתני דבתאנה היו רגילין וכי לית בהו משום ישוב ארץ ישראל בתמיה: אלא מאי
מעם. לא אותבת לי דסברת דבתאנה דלא עבדא פירי מיירי אליבא דרב אחא בר
יעקב כי מקשת לי נמי מדקל תריץ בדקל דלא עבדא פירי דלית ביה תקנת שור
דלשריפה הוא עומד והמקשה היה סבור דאיכא דרבה תאנים דלא עבדא פירי כמו
דרחבה אבל בדקל ליכא והא דפריך מדקל ולא פריך מחורבו מי לית ביה משום ישוב
ארץ ישראל דסבירא ליה דלא שייך איסור משום ישוב ארץ ישראל אלא בדקל
ותאנה חית וגפן המניחין בקרא דאגב דחשיבי מנאן הכותוב בשבח ארץ ישראל אבל
בשאר פירות ליכא איסור משום ישוב ארץ ישראל: ומי איכא תאנה דלא עבדא
פירי אין. הכי פירשו בשלמא מדקל לא מצינו להקשות בדקל לא היו רגילין אלא
במתניתין אמרין דבתאנה היו רגילין וכיון דבתאנה היו רגילין וכי עולין כל כך
למצוא תאנים דלא עבדי פירי כמו שצריך למזבח: אין. דאי יכולין הרבה למצוא
בשביל בניינן נמי הוו תאנות דלא עבדי פירי כדרחבה: דאמר רחבה מייית תאני
חיותא. תאנים לבנות אותן תאנים רעות הן נטעים של תאנים חיותא לוקחין כדי
לנטוע כדמפרש:

תמיד – דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קנה

בהם קשרים ההולכים ומגיעים עד פנים העץ. ממשיכה הברייתא
 ושואלת: וכי כל העצים כשרים למערכת. משיבה הברייתא: הן,
 כל העצים כשרים למערכה, חוץ מן עצי זית ונץ. ואף ששאר כל
 העצים כשרים הם, אבל באלו היו רגילין, והם, במרפיות של תאנה
 ושל אגוז ושל עץ שמן. מוסיפה הברייתא: רבי אליעזר מוסיף, לא
 רק של זית ושל גפן פסולים, אלא אף עץ של מייש, ושל אלון, ושל
 דקל, ושל חרוב, ושל שקמה, כולם פסולים הם למערכה.
 הגמרא מפרשת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי אליעזר, ומתוך כך
 מקשה על דברי רב אחא בר יעקב. מקשה הגמרא: בשלמא למאן
 דאמר משום דקטרי – הברייתא מובנת לדעת רב פפא, הסובר
 שהטעם שאין מביאים של גפן ושל זית הוא משום שיש בהם קשרים,
 מפני שלפי זה יש לפרש שבהא קמיפלגי תנא קמא ורבי אליעזר,
 שהעצים שאסר רבי אליעזר אין בהם קשרים מבפנים אלא רק
 מבחוץ, ומחלוקתם היא, דמר – רבי אליעזר כבר שאף על גב דלא
 קטרי מנאי – שאין הקשרים מגיעים עד פנים העץ, מכל מקום, כיון
 דקטרי מבראי לא מיייתין – כיון שיש בהם קשרים מבחוץ, אין
 להביאם למערכה. ומר – ותנא קמא כבר, שבין דלא קטרי מנאי
 – שאין בהם קשרים מבפנים, אף על גב דמבראי קטרי, מיייתין –
 אף שמבחוץ יש בהם קשרים, כשרים הם להביאם למערכה. אלא
 למאן דאמר – לדעת רב אחא בר יעקב הסובר שטעם הפסול בשל
 גפן וזית הוא משום ישוב דארץ ישראל, יש להקשות, מדוע לדעת
 תנא קמא מותר להביא של עץ דקל, ומי לית ביה – וכי האם אין בו
 משום ישוב דארץ ישראל.
 מתרצת הגמרא: אמר לך – יאמר לך רב אחא בר יעקב, וליטעמך
 – ולשיטתך, שהקשית על דברי מהברייתא, מדוע לא הקשית
 ממשנתנו, שאמרו שהיו מביאים משל תאנה, הלא גם מזה יש
 להקשות, וכי לית – אין? בה משום ישוב דארץ ישראל. מכריחה
 הגמרא: אלא מאי אית לך למימר כדי ליישב את הקושיא
 ממשנתנו, שמדובר בעץ תאנה דלא עבדא פירא – שאינו עושה
 פירות, ולכך אין בו משום ישוב ארץ ישראל, וכיון שכן, דקל נמי –
 גם מה שהתיר תנא קמא בדקל, יש לפרש שמדובר בדלא עבד
 פירא – בעץ דקל שאינו עושה פירות.
 מקשה הגמרא: מה שיישבנו את המשנה שמדובר בתאנה שאינה
 עושה פירות, ומי איבא תאנה דלא עבדא פירא – וכי מצוי עץ
 תאנה שאינה עושה פירות. מתרצת הגמרא: אין, הדבר מצוי הוא,
 בדדקתה – וכדברי רחבה, דאמר דקתה, הרוצה שיהיו לו קורות
 חזקים לצורך בנין, מייית תאיני חיורתא – יביא נטיעות של תאנים
 לבנות שהם גרועות,

או גריר של זהב או אשכול של גרגירי זהב, היה מביא ותולה בה
 – בגפן זו.
 מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר ברבי י-בן רבין צדוק, מעשה
 היה, והיה עליה כל כך הרבה זהב, עד שנמנו עליה – מנו שהיו שם
 בשבילה שלש מאות כהנים שהוצרכו בכדי לפנותה ממקום
 שהיתה, ולטלטלה למקום אחר. ועל מנין 'שלש מאות כהנים' אמר
 שמואל שלשון גזומא הוא, לפי שאם אכן היתה מלאה כל כך עד
 שהיו צריכים כל כך כהנים לפנותה, ודאי היתה נשברת, ולא היו
 ממתנינים כל כך.
 והשלישי שמנה שמואל הוא פרוכת, דתנן (שקלים פ"ח מ"ה), רבן
 שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן, הפרוכת שהיתה
 תלויה בין ההיכל לקדוש הקדשים, היה עניה ספה, ועל שבועים
 ושנים נימין – נירים היתה נארתה, ועל כל נימה ונימה – ובכל נקב
 שבכל ניר וניר היו מכניסים עשרים וארבעה חוטין. ומדת ארבה
 היה ארבעים אמה, ומדת רחבה היה עשרים אמה. ומשמונים
 ושתים ריבוא היתה נעשית – שהיו מוציאים על עשייתה שמונים
 ושתים ריבוא דינרי זהב. ושתים – ושותי פרוכות היו עושים בכל שנה
 וישנה. ובשעה שנטמאת היו שלש מאות כהנים מטבילין אותה.
 וגזומא היא, שלא היו שלש מאות כהנים בדקדוק, אלא שהרבה
 כהנים הטבילוה.
 שנינו במשנתנו: החלו מעלין בגורדין לסדר את המערכת [וכו'], וכי
 כל העצים כשרים למערכה, הן, כל העצים כשרים למערכה חוץ
 משל זית ומשל נץ [וכו']. הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין
 מיני העצים. שואלת הגמרא: הני – אלו, של זית ושל גפן, מאי
 מעמא – מדוע הטעם שאין להביא מהם למערכה. משיבה הגמרא: רב
 פפא אומר, משום דקטרי – שיש בהם קשרים [ראו איר], ומזמתם
 העצים אינם יבשים לגמרי, וגם אינם חלקים, ולכך אינם נשרפים יפה.
 ורב אחא בר יעקב אומר, משום ישוב דארץ ישראל, שאילו היו
 מביאים מהם עצים למערכה, היו מתמעטים היין והשמן שבארץ
 ישראל, לפי שבבית המקדש היו צריכים להרבה עצים.
 הגמרא מקשה מברייתא על טעמו של רב אחא בר יעקב: מיתבי,
 שנינו בתורת כהנים (ויקרא דבורא הנדבה פ"ד) על האמור בתורה (ויקרא א
 י) לגבי איברי קרבן עולה, וצריך להבחין אתם על העצים אשר על
 האש אשר על המזבח. ומהלשון 'על העצים אשר על האש', דרשו,
 שהכוונה לעצים הנתוכים להיות אש – הממהרים להשרף
 ולהעשות גחלים. מבררת הגמרא: ומאי ניהו – ומה הם העצים
 הממהרים להשרף ולהעשות גחלים. משיבה הגמרא: הם דוקרי
 שפור – קנים החתוכים יפה, דלא קטרי ואולי מקטר מתוכו – שאין

המשך ביאור למס' תמיד ליום שלישי עמ' ב

משנה

המשנה מפרשת את סדר חשיית התמיד חזיקת דמו: לא היו
 בופתין – קושרים ביחד את ארבעת רגלי הטלה של קרבן התמיד
 בעת השחיטה, אלא היו מעקדין אותו – קושרים רק את ידו של
 הכבש לרגלו. מוסיפה המשנה: מי מהכהנים שזכו בהולכת
 האברים, היו אוזניו בו בכבש בשעת שחיטה.
 לעיל נאמר שמקום השחיטה היה בצד צפון של המזבח. המשנה
 מפרשת כיצד היו מניחים שם את התמיד בשעת השחיטה: וכך היה
 עקדתו – כך היו מניחים את הטלה בשעה שהיה עקוד ומוכן
 לשחיטה. ראשו לצד דרום של העזרה, קרוב למזבח, ורגליו לצד
 צפון. ומעקמים את פניו של הטלה שיהיו לצד מערב, והשוחט
 עומד בצד מזרח של הקרבן ופניו של השוחט לצד מערב.
 במרחק שמונה אמות מצד צפון המזבח, היו קבועים בארץ עשרים
 וארבע טבעות, שבהם היו מכניסים את ראש הקרבן בשעת שחיטתו.
 טבעות אלו היו מסודרות בשש שורות, שבכל שורה ארבע טבעות.

המשנה מפרשת באיזו טבעת היו מכניסים את קרבן התמיד: תמיד
 של שנה, היה נשחט על קרן צפונית מערבית של המזבח, על
 הטבעת השנייה שמצד המזבח, ואילו התמיד של בין הערפים, היה
 נשחט על קרן מזרחית צפונית של המזבח, על טבעת שנייה.
 המשנה מפרשת את סדר השחיטה חזיקת דמו: שחט השוחט את
 התמיד, וקבל את דמו הכהן המקבל, וקא לו הכהן המקבל עם הדם
 לקרן [לזוית] מזרחית צפונית של המזבח, ועומד שם על רצפת
 העזרה, ונותן מן הדם בזריקה על מזבחה צפונית של המזבח. כלומר,
 מכון שקילוח הזריקה יבוא על זוית מזרחית צפונית, ובכך יגיע הדם
 לצד מזרח ולצד צפון של המזבח, והרי זו זריקה אחת הנראית
 כשתים. ומקיף את המזבח לצד ימין והולך עד שהוא מגיע לקרן
 מערבית דרומית של המזבח, ונותן בזריקה על הזוית של מערב
 דרומה של המזבח. ועושה כן, לפי שמתן דמים של התמיד דינו כמתן
 דמים של עולה, שיש לזרוק בה שתי מתנות שהם ארבע. את שרי
 הדם שנשארו בכלי, היה שופך אל יסוד דרומית של המזבח.

וְשִׁיפִי לְהוֹ בְּחֶבְלָא דְּצִבְתָּא – וישפשף אותם בחזקה בחבל העשוי
מסיבי הדקל, עד שיסיר מעליה את כל הקליפה, דְּפָרִיף עָלֶיהָ בְּזֶרָא
– והזרעים ידבקו על חבל זה, ועל ידי זה יכלה הזרע שבה, וְקִבְרִי
הֵיכָא דְּמַסִּיק יָמָא שִׁרְטוֹן – ויכניסנו עמוק באדמה במקום שמי הים
מגיעים לשם, ותאנה זו, קוֹרְתָּ עֲבָדָא – עושה קורות חזקות הראויות
לבנין, אבל פִּירִי ו–פירות) לֹא עֲבָדָא – אינה עושה. וכיון שאינו
מוציא פרי, כל כוחו נשאר בעץ עצמו, ולכן ענפיו עבים וגדולים.
וכל כך כבדים הם, עד שתלת בְּרִיכִי מִיַּנְיָהוּ – שלושה ענפים מהם,
לֹא מְחֻקָּה לְהוֹ גְּמָלָא – אין הגשר יכול להחזיקם, שמחמת כובדם
יפול הגשר.

שנינו במשנתנו: סִידֵר אֶת הַמַּעֲרָכָה גְּדוּלָּה וכו' מזרחה, וחזיתה
מזרחה. ו'חזיתה' פירושו חלון, שהיה מניח ריוח בין עצי המערכה
לצד מזרח כמין חלון. הגמרא מבררת לשם מה היו עושים את החלון
בצד מזרח. שואלת הגמרא: מָאִי מַעֲמָא שהיו עושים חלון בצד
מזרח. משיבה הגמרא: נחלקו בזה רב הונא ורב חסדא, חד אָמַר,
שהטעם הוא בְּדִי שֶׁתֵּהָא רְיוּחַ הַבָּאָה מִצֶּד מִזְרַח מְנַשְׁבֵּת בָּהּ –
במערכה דרך החלון, והאש תדלק מזהרה. וְחַד אָמַר, בְּדִי שֶׁהָיוּ
מַצִּיתִין אֶת הָאֵלִיתָא מִשָּׁם – שבחלון זה היו מכניסים את העצים
הדקים והקטנים, ועל ידי שמבעירים אותם, תאחו האש בעצים
הגדולים, ותבער כל המערכה.

שואלת הגמרא: מִיִּתְבִּי – הקשו בני הישיבה על דברי האומר
שהטעם הוא כדי שיציתו משם את האליתא, שנינו במשנתנו, רְיוּחַ
הֵיךְ בָּהֶן בֵּין הַגְּזִירִין שֶׁהָיוּ מַצִּיתִין אֶת הָאֵלִיתָא מִשָּׁם. ומבואר אם
כן, שאת האליתא היו מניחים באותו הריוח, ולא בחלון שבמזרח.
מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ – יאמר לך המפרש שהטעם הוא כדי
להצית משם את האליתא, שְׂמֻקְמוֹת מְקוֹמוֹת עֲבָדִי – במקומות
הרבה היו נותנים את האליתא, כדי שתבער כל המערכה במהרה,
ולכן היו מניחים אותם גם בריוח שבין הגזירים, וגם בחלון.

הדרן עלך ראוהו אחיו

פרק שלישי – אמר להן הממונה

פרק זה עוסק בהמשך ההכנה לשחיטת התמיד. ויבואר בו סדר הפייס
שהיו עושים על עבודת התמיד, והכנת הבהמה לשחיטה, וסדר מקום
השחיטה, וכן סדר דישון המזבח הפנימי והמנורה שהיו בשעת
הקרבת התמיד.

משנה

במשנה הקודמת נאמר, שלאחר שהציתו הכהנים את המערכות,
ירדו ובאו ללשכת הגזית, ובלשכה זו היו עושים את הפייס. משנתנו
מפרשת את סדר הפייס שהיו עושים לכל עבודת התמיד. וגורל זה
היה לענין שלושה עשר דברים, כמפורט במשנה. אומרת המשנה:
אָמַר לָהֶן – לכהנים שבאו ללשכת הגזית הַמְּמוֹנָה על הפייסות,
התקבצו וּבִזְאוּ, וְהִפִּיסוּ – ותשתתפו בגורל על שלושה עשר דברים,
והם: א. מִי הוּא הַשּׁוֹחֵט את התמיד. ב. מִי הוּא הַמְּקַבֵּל וְהַזֹּרֵק את

הדם. ג. מִי מַדְשֵׁן את מִזְבַּח הַפְּנִימִי. ד. מִי מַדְשֵׁן את הַמְּנוֹרָה. עוד
הפיסו מִי מַעֲלָה את הָאֲבָרִים ממקום נתיחתם בעורה לְכַבֵּשׁ, וששה
דברים הפיסו בזה. ה. מִי מַעֲלָה את הָרָאשׁ וְאֵת הָרִגְלִי [שֶׁל יָמִין]. ו.
וּמִי מַעֲלָה את שְׁתֵּי הַיָּדִים. ז. מִי מַעֲלָה את הָעוֹקֵץ – הזנב, וְאֵת
הָרִגְלִי [שֶׁל שְׂמָאל]. ח. מִי מַעֲלָה את הַחֹזֶה וְאֵת הַנֶּגֶה – הצואר. ט.
וּמִי מַעֲלָה את שְׁתֵּי הָרַפְּנוֹת. י. מִי מַעֲלָה את הַקְּרָבִיִּים, שהם הכרס
ובני המעיים. יא. יְעוֹד הִפִּיסוּ מִלְּבַד העלאת האיברים, מִי מַעֲלָה את
עֶשְׂרוֹן הַפּוֹלֵת שֶׁל מִנְחַת הַנִּסְכִּים הקריבה עם התמיד. יב. וּמִי מַעֲלָה
את חֲצִי הָעֶשְׂרוֹן שֶׁל מִנְחַת הַחֲבִיתִין שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. יג. וּמִי מַעֲלָה
את רִבְעִית הַלּוֹג שֶׁל הַיֶּיֶן שהיו מנסכים על גבי המזבח בעת הקרבת
התמיד. מסיימת המשנה: הִפִּיסוּ – עשו את הגורל, וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה.

משנה

המשנה מבארת מהו זמן שחיטת התמיד, וכיצד היו יודעים שהגיע
זמן השחיטה: לאחר שהפיסו, אָמַר לָהֶן הממונה לאותם הכהנים
שעמדו בלשכת הגזית, צֵאוּ מִלִּשְׁכַּת הַגִּזִּית, ועלו על גבי מקום גבוה
שבמקדש, וְרָאוּ מִשָּׁם, אִם הָאִיר הַיּוֹם וְהִנֵּיעַ כִּכְרִי זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם
הִנֵּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה, והוא בשעה שהתחיל השחר לעלות, הכהן
הָרֹאֶה, שהיה עומד על גבי מקום גבוה, היה אוֹמֵר 'בִּרְקָא', כלומר,
התחיל אור עמוד השחר להבריק.
מוסיפה המשנה: מִתֵּיָא בֶּן שְׂמוּאֵל אוֹמֵר, לא די שיתחיל השחר
להאיר, אלא היה הרואה צריך לומר הָאִיר פְּנֵי כָל הַמְּזוֹרָה.
והממונה שעמד למטה היה שואל אותו, האם האיר כל כך עַד שֶׁהָיוּ
בְּחִבְרוֹן – עד שהאור הגיע לעיר חברון. וְהוּא – והוא – והרואה שבמקום
הגבוה היה משיב וּאֹמֵר לוֹ הֵן – כן.

משנה

המשנה מפרשת את סדר הבאת הכבש לתמיד של שחר מלשכת
הטלאים: בשעה שחלק מהכהנים הלכו לראות אם הגיע זמן
השחיטה, אָמַר לָהֶן הממונה לכהנים שזכו בעבודת התמיד, ונשאר
בלשכת הגזית, צֵאוּ וְהִבִּיאוּ (לִי וְהוֹצִיאוּ) מִלֵּה מִלִּשְׁכַּת הַטְּלָאִים.
מפרשת המשנה היכן מקום לשכה זו: וְהָרִי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, נְתוּנָה
בְּמִקְצֵעַ – נמצאת בזוית צְפוֹנִית מַעֲרֵבִית של בית המוקד הגדול.
מפרשת המשנה: אֲרִבֵּעַ לִשְׁכוֹת הָיוּ שָׁם בְּבֵית הַמוֹקֵד, אַחַת לִשְׁכַּת
הַטְּלָאִים האמורה, וְאַחַת לִשְׁכַּת הַחוֹתָמוֹת, וְאַחַת הָיָה לִשְׁכַּת בֵּית
הַמוֹקֵד, וְאַחַת לִשְׁכַּת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים.

משנה

המשנה מפרשת את סדר הוצאת הכלים לעבודת התמיד, ואת סדר
בדיקת התמיד ממום: לאחר שהביאו את הטלה, נִכְנְסוּ הכהנים
לְלִשְׁכַּת הַכִּלִּים, והוציאו מִשָּׁם תַּשְׁעִים וְשְׁלֹשָׁה כִּלִּי כֶסֶף וְכִלִּי זָהָב,
שהיו צריכים לעבודת היום. והניחום על גבי שולחן של כסף שעמד
במערב הכבש.
לאחר מכן, הִשְׁקוּ אֶת קֶרְבֵּן הַתֵּמִיד מִיַּם בָּבוֹם

והפיסו ואת"ל למה היה פייס בדישן מוזב הפנימי והמנורה ובהעלאת אברים לכבש
הא אמר' ביומא בסוף פרק ב' (דף כז:) אמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב
מיתה הואיל ועבודה תמה היתה מתקין לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס ואמר'
אישתמטיהא הא דתניא מי שזכה בתרומת הדרשן זוכה בסידור מערכה ובשני גזירין

אלמא(ד) יסד פייס דהא לא אמר כל כון
שירצה יסדו אלא אותו שזכה בתרומת
הדרשן יסד ולא אחר אלמא מוכח משם דלא
מפייסין אלא בעבודה תמה אבל בעבודה
שאנה תמה כל כון שירצה יוכה בה בלא
פייס יש לתרץ דההם פרכין על אותה
שמועה משחיטה דלאו עבודה תמה היא
ואפ"ה בעי פייס ומתריצין שאני שחיטה
דתחלת עבודה היא וחשובה לפייס אע"ג
דלא עבודה תמה היא והלכך ה"נ י"ל דכל
אלו תחלת עבודה הם דישן מוזב והמנורה
תחלת עבודה היו זה במזבח וזה במערכה
העלאת אברים לכבש תחלת עבודה של
הקטורת היא וקבלה נמי איכא לתרוצי'
הלכך לאו עבודה של ורים היא: **הראש**
והרגל כבהן אחד. ביומא (דף כז.) מפקין
מקרא ששה כהנים העוסקים בהולכת אברים
לכבש דכתיב והקריב הכהן את הכל
המובחה ואמר מר זו הולכת אברים לכבש
העוקץ הוא הונב החוזה הוא השומן הרואה
את הקרקע וחוחכין מכאן ומכאן רבא לא
צלעות והגרה הוא הצואר ובו מחובר הקנה
והלב החוזה והגרה כבהן רביעי לקמן
מפרשין במקומו מפני מה הן סדורים בסדר
הזה והחביתין חצי עשרונו של כ"ג שקרב עם
התמיד בכל יום שנאמר (ויקרא ו) מחציתה
בבקר ומחציתה בערב וסמך ליה על מחבת
בשמן תעשה לכך היא קרויה חביתין: **אמר**
להן הממונה צאו וראו אם הגיע זמן
השחיטה. שהאיר להם היום דאין שחט
תמיד אלא ביום: **הרואה**. אומר ברק ברקאי
בלשון צהר כמו למען היות לה ברק (ויחזקאל
כא:) **הרואה**. אותו שעל הגג אומר כך ומתא
בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד
שהוא מגיע בחברון. פי' מ"כ במנחות בשלחי

שתי הלחם הוא היה ממונה על כך כדאמר בשקלים (דף ז) מתאין בן שמואל ממונה
על הפייסות והיינו פייסות שמפסיס כשהאיר היום מי שחט מי זורק וכשהוא היה
שואל אם הגיע זמן שחיטה היה אומר לאותן שעל הגג אמרו אם האיר פני כל
המזרח עד שהוא בחברון וכן אומרים הן ואין נראה לרבי דמה ענין פייסות לכאן הא
פייס ראשון בלילה הזה וזה כבר היה ועוד מתאין בן שמואל אלא היה אומר כל הטענה
דהאיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון כדמוכח ביומא (דף כח:) דאמר דארתו שעל
הגג אומר האיר כל פני המזרח ואמר לו אידך עד שבחברון ואומר לו הן ומפרש
התם לפי שטעו פעם אחת באור הלכנה הוצרכו לומר כל כך וצ"ל לפרש הכי דמתא
בן שמואל הממונה על פייס פליג את"ק ואיתו סבר דלא היה אומר אותו שעל הגג
ברקאי אלא בזה הלשון היה אומר האיר על כל פני המזרח וא"ל אידך עד שבחברון
עד שנגאה הצהר עד חברון שיכולין לראות חברון משם וזה השיעור גדול מברקאי
דתי"ק ורביה לרבר דנשא בסדר ר"ש אומר ברק ברקאי ר"ע אומר עלה ברקאי
נחזיא בן אפקשין אומר ברקאי בחברון מתאין בן שמואל (ואומר) הממונה על
הפייסות אומר האיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון ר' יהודה בן בתירא אומר
האיר כל פני המזרח ויצאו כל העם איש איש למלאכתו והתם פרכין אי הכי נגזא
לחז"ל אימא לשכור פועלים אלמא כולוהו פליגי ואיכא למימר דהאי שיעורא נפיש
מחברון: **אמר להם צאו והביאו מלה מלשכת שלמים**. לאחר שהפיסו ועדיין היה
לילה אמר להם הממונה לאותן שזכו בעבודת תמיד בין בשחיטה בין בהעלאת
אברים שכולן מתעסקין בהכנתו כדאמר מי שזכה בתמיד מושכו והורץ לבית
המטבחיים ומי שזכו באברים הולכין עמו: **צאו והביאו (לי) מלה מלשכת השלמים**.
והבינו אותו לשחיטה ובקרו אותו לאור האבוקות כדמפרש והרי לשכת השלמים הרי
היא במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד שהיא טרקלין גדול וארבע לשכות
פתוחות

ושייפי' להו בחבלא דצבתא. כמו דצבתא מיייתין במסכת עבודה זרה בסופה (דף
עה:) בחבל העשוי מצור דקל ושייף ליה לעץ עד שתסיר כל קליפתו וגם אם יש זרע
גרעין בתוך הנטיעות תפילנו ושוב לא יבא שם פרי ובהכי משיירין קליפתן ושמא ע"י
כך תועיל לו שלא תגדיל בו קליפה ומתוך כך לא יבא בו פרי דיפול דשריקה ביה

בארעי זרע גרעין כמו שפירשתי: וקברי ליה
היבא דמסיק לה יבא שירמון. באותו מקום
שחים גדל ומתוך לחלוח המים לא ימות
האילן שאם לא היה שם קבור ימות מתוך
שאין בו קליפה: **קורה עבדא**. ומתוך שהוא
אילן סרק ואין גדל בו פרי שמכחדישין כחו
גדול כל כך שראוי לקורות לעשות ממנו בנץ
אותן ענפים הדקין לזקקין לצורך המזבח.
ותלת סיכי מנייהו ענפי לשון אחר בריב"ל
מחזקה להו גמלא. דף של גשר אינו יכול
לסובלן מרוב גודלן. גמלא גשר כלומר הרבה
הם גדולים כך נראה בעיני ב' שינוי זה וכמו
שבריתא שניה בת"כ בגירסת הספרים אין
אדם יכול ליישב: **מאי מעם**. חזיתא כלפי
מזרח: **כדי שתהא הרוח מנשבת בו**. הרוח
שיבא דרך שער מזרח: **וחד אמר שיהו**
מציתין את האליהא משם. עצים דקים
משמין באותו חזית והאש סמוך לו וגדלקים
העצים גדולים על ידי עצים קטנים: **מקומות**
עבדי. כלומר במקומות הרבה היו נותנין
עצים כדי שישפרו עצץ המערכה מכל צד
ואיכא בנייהו דלמא דאמר כדי שתהא
הרוח מנשבת בו לא היו מציתין האליהא
משם:

הדרן עלך ראוהו אחיו

אמר להם הממונה. לאחר שבאו
ללשכת הגזית על הפייסות: **בואו**
והפיסו מי שחט מי זורק. כלומר בואו ונפיס
מי ישחוט מי יזרוק ושלשה עשר פייסות יש
כאן שחיטה וזיקה וקבלה אותו הזורק וזה
המקבל וכן מוכח ביומא (ד' כה:) דאמר קבל
המקבל ובא לזרוק והכי תקן דקבלה תחלת
וזיקה היא ונאה למקבל שיהא זורק דישן
מוזב הפנימי ודישן מנורה הרי ד' בהעלאת אברים לכבש ששה הרי י' פייסות
הסולת והחביתין והיין הרי י"ג פייסות ואמרין ביומא (שם) דלא היו מפסיס אלא
בעבודה ראשונה בשחיטה וכן שזכה בשחיטה י"ב אחיו הבהנים נמשכים עמו
כלומר אותן שהן אצלו זה אחר זה כסדר שהיו נמשכין עמו זה כלאחר זה זה לדישן
זה למנורה כסדר שהן יושבין הן נמשכין לעבודה הראשון לעבודה ראשונה כגון
וזיקה והשני לדישן מוזב פנימי והג' למנורה כ' כסדר שהן סדורין במשנה פייס
אחד דלא היו מטילין כי אם פייס אחד דכיון שזכה ראשון בשחיטה כולן היושבין
אצלו נמשכין אחריו כדאיתא ביומא (שם דף כ"ה) דישן מוזב הפנימי והמנורה
מעבודת התמיד חשיבא ליה הואיל דעם עבודת תמיד היא נעשית. מי שחט ומי זורק
ומי מדרש ואף על פי שסדר העבודה לא היה כך כדאמר בסדר יומא בשמעתא דאביי
(דף לג.) דאמר דישן מוזב הפנימי קודם לזריקת דם התמיד וכסדר הסדר הזה היה
להם להפיס א"ר נבשיה מפייסין קודם בשחיטת התמיד שקודם דישן מוזב הפנימי
היו לוקחין הטלה אתן הבהנים שוכינן בו ורואין ומכניסין אותו לשחוט ומבקרין אותו
לאור האבוקות והילכך כיון שהיו עוסקין במילי דתמיד קודם דישן המזבח והמנורה
היו מפייסין נמי קודם שחיטת התמיד וזריקתו דמתוך שתחלת עבודה היתה בתמיד
ראשונה תיבינה היתה והקדימה בפייס ולא מפני שאלו קודמין זה לזה בפייס דכבר
פירשתי שכולן וזכין יחד דכיון שזכה השוחט י"ב אחיו הבהנים נמשכין אחריו וכל
עבודת התמיד שחיטתו וזריקתו לא היתה אלא אחר דישן מוזב הפנימי והמנורה
כיצד בתחלה מדרש מוזב הפנימי ואחר כך מדרש את המנורה ד' נרות ואח"כ שחט
את התמיד חזקתן דהם ואח"כ מטיב ומתקן שתי נרות שנשארו לתקן ואחר כך
מקטיר הקטרת ובקטרת היה פייס אחר לפי שמעולם לא שנה אדם בקטורת ומפרש
ביומא (דף כו.) מפני שמעשרת לפיכך היו מכריזין כהנים חדשים לקטרת בואו

1 פתחות לו בקטניות פתחות לטרקלין כדמפרש במסכת מדות (דף לז.) וכן הלשכות
2 המניות כאן לשכת הטלאים דהבא הוא לשכת טלה קרבן דתן במדות והא דתן ההם
3 שהיא דרומית מערבית לבית המוקד רמי להו בפ"ק דיומא (דף טז) ומשני שפיר(ר)
4 מורחית צפונית בה גזוז בית חשמונאי את אבני מזבח ששקצום מלכי יון שהיא לשכת
5 בית החותמות דתן הכא ובה גזוז ולשכת בית
6 המוקד הוה הנקרא בית המוקד קטן היא
7 לשכת שירידן בה לבית הטבילה כדתנן
8 במדות והכהן הטובל שם מיד כשעולה מבית
9 הטבילה היה מתחמם באותה לשכה ומסתפג
10 וזה בית הטבילה אינו בית הטבילה דמעילה
11 האומר בפרק קמא והרבה בית טבילה היו
12 להם כדי שיוכלו הרבה כהנים לטבול בהרבה
13 מקומות: לשכת החותמות. שמצניעין שם
14 חותמות של לוקיז סלחות ונסכים מן
כאן חסר מפירושו המשנה עד סוף הפרק

15 לא היו כופתין את המלה בשעת שחיטה
16 ד' רגלים יחד וטעמא בגמ' אלא
17 מעקידים אותו יד ורגל כעקידת יצחק בן
18 אברהם: מי שזכו באברים אוהזין בו. בשעת
19 שחיטה ומסייעין אותו. ראשו. של טלה
20 לדרום עורה אצל מזבח (ופניו) ורגליו אצל
21 צפון עורה ופניו למערב שצריך שיחא בית
22 שחיטתו כלפי מערב דכתיב ושחט אותו לפני
23 ה' וראשו של טלה לדרום עורה אצל מזבח
24 (עורה) צריך שיתקרב אצל מזבח דכל כמה
25 שיכולין לקרב צד הראש אצל המזבח
26 מקריבין אותו דכתיב ושחט אותו על ירך
27 המזבח צפונה אצל המזבח: השוחט עומד
28 (במזבח) [במזרח]. על קרן צפונית ופניו
29 למערב המזבח עומד כנגדו באלכסון
30 ומצד כדי שיחא פניו כלפי דרום: תמיד של
31 שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על
32 מבעת שניה. שהשמש באה מן המזרח לפיכך
33 מושכו השוחט לצד מערב להרחיק מן
34 הכותל מורחית בכל יכולת מפני שהכותלים
35 גבוהים והחמה של שחרית בשיפולו של
36 רקיע (ועל) וצלו הכותל עומד כנגד קרן
37 צפונית מערבית לסוף אורך המזבח אצל
38 ההיכל צפונית משום דקדשי קדשים שחיטתם
39 בצפון על ירך המזבח צפונית ובעינן שחיטה
40 כנגד המזבח ולא חוצה לו שם היה
41 המטבחיים: וטבעות קבועות בצפנה. לתת
42 ראש הבמה לתוכן והם כ"ד כמנץ
43 המשמרות ומקומן כ"ד אמות מן הדרום
44 לצפון קבועות בו' סדרים של ד' טבעות היו
45 כ"ד ורחוק הסדר הראשון מן המזבח ה' אמות
46 ומאותו סדר עד כולו ו' סדרים כ"ד אמות
47 והכי תנן במסכת מדות (דף לו.) וטבעות היו
48 לצפון ו' סדרים של ד' ויש אומרים ד'
49 של ו' ו' שעליהם שוחטים את הקדשים
50 כלומר על ידיהן שוחטים קדשים כמו
51 שפירשנו: על מבעת שניה. לאו בטבעת שניה
52 של סדר ראשון שהוא אצל המזבח אלא

בטבעת ראשונה שהוא אצל הקרן בסדר השני המשוכה לצד צפון ופני השוחט
וצואר בהמה לצד מערב צפון באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לבא וטעמא
דבטבעת שניה שהיא מתרחקת מן המזבח שגובה עשרה שיוכל לראות דרך עליו
השמש ויותר מכאן לא היה צריך להרחיק ואם היה שוחט בסדר הראשון א"כ היה
המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של
השוחט שהרי המזבח גבוה ו' אמות וסדר
ראשון של טבעות אינו רחוק מן המזבח אלא
ה' אמות: תמיד של בין הארבעים על קרן
צפונית מורחית על טבעת שניה. שהרי
בערב הלכה לה בצד מערב הליכך צריך
להמשיך מקום שחיטה למקום שכלה המזבח
לצד צפונית מורחית וכמה שיתרחק יותר
תבא החמה על ידו ובגמ' נפקא לן שצריך
שוחט לשחוט לאור היום: במבעת שניה.
בשביל הטעם שפירשנו בתמיד של שחר:
שחט השוחט וקבל המקבל. לזרוק ובא לו
המקבל לקרן מורחית צפונית נתן מורחית
צפונית שעולה בכבש שהוא בדרום ופונה
לימין פוגע בקרן דרומית מורחית תחלה ושם
א"א ליתן משום דעולה טעונה יסוד וקרן
דרומית מורחית לא היה לה יסוד כדנפקא לן
בובחים (דף גג.) ומקף ובא עד מורחית
צפונית ונתן ואמר בובחים (דף טז.) כל פיות
שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ונפקא לן
ממעלות הפונים קדים אע"ג דבמזון דמי
עולה אינו עולה לכבש דהא על הרצפה
עומד והכלי בידו חורק למרחוק דכתיב
חורק דהא למטה מן החוט (והסיקרא) הוא
נתן אפילו הכי כיון דבחסאות שניתנות ע"ג
הקרנות למעלה ושם צריך לעלות לכבש
דרך הדרום ופונה למרחק דרך ימין וז"ל בכל
הדמים אע"פ שנתנו למטה מנחילי להקף
דרך הדרום שהוא פניו של מזבח בפתח
כניסת הבית ומשם פונה לימין בקרן מורחית
צפונית ואחר כך למערבית דרומית ונתון
למערבית דרומית נמצא מקף את המזבח
דרך ימין מורח צפון ואח"כ למערבית דרומית
כך פי' הרב רש"י בסדר יומא בפ"ק (דף יז.)
שירי הדם [היה] שופך על יסוד דרומית.
דכל הניתנין על מזבח החיצון שירים שלו
נשפכין על יסוד דרומית וכן מוכיח בובחים
(דף גג.) דאמרין טעמא גבי שיער נשיא ולמד
יירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה
יציאתו מן ההיכל בסמוך לו דהיינו יסוד
מערבי שכנגד הפתח ונפקא לן מקרא דכתיב
אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד
אף יירידתו מן הכבש בסמוך דהיינו יסוד
דרומית וכיון דבחסאת צריך לו לשפוך על
יסוד דרומית ה"נ בכל הדמים אף על פי שאין
עולין על הכבש בשביל זריקתן שיריין
נשפכין אל יסוד דרומית שהרי נתן דמן
בהקפת ימין כמו כן באותן שעולין ע"ג כבש:
[עד] עכשיו פירש לך שחיטתו וזריקתו.
מכאן ואילך מפרש סדר הפשטו וניתוחו
וכיצד מעלין את האברים לכבש:
לא

של זהב. אף על פי שהוא מבוקר מבערב, מבקרין
אותו לאור אבקות. מי שזכה בדישון מזבח הפנימי
ובדישון המנורה, היו מקדימין וארבעה בלם בידם:
הפני, והכז, ושני מפתחות. הפני - דומה לתרוב של
זהב, מחזיק קברים וחי. והכז - דומה לקיתון גדול של
זהב. ושתי מפתחות, אחד - שהוא יורד באמת השחי,
ואחד - שהוא פותח ביון. בא לו לפשפש הצפוני,
שני פשפשין היו לו לשער הגדול, אחת בצפון ואחת
בדרום. שפדרום לא נכנס בו אדם, עליו הוא מפורש
על ידי יחזקאל, שנאמר: "ויאמר אלי ה' השער הזה
סגור יהיה לא יפתח ואיש אל יבא בו כי ה' אלהי
ישראל בא בו והיה סגור". נטל את המפתח ופתח
את הפשפש, ונכנס להתא, ומהתא להיכל, עד שפגע
לשער הגדול. הגיע לשער הגדול, העביר את הנגר
ואת הפותחות, ופתחו. לא היה שוחט השוחט עד
ששומע שער גדול שנפתח. מיריחו היו שומעין קול
שער גדול שנפתח. מיריחו היו שומעין קול מגרפה.
מיריחו היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין קול
בן ארוה מקיש בצלצל. מיריחו היו שומעין קול החליל.
מיריחו היו שומעין קול גבני פרוז. מיריחו היו שומעין
קול העץ שעשה בן קטין מוכני לפיו. מיריחו היו
שומעין קול השיר. מיריחו היה שומע קול השופר. ויש
אומרים: אף קולו של כהן גדול בשעה שהוא מזכיר
את השם ביום הכפורים. מיריחו היו מריחין ריח פיוסם
הקטורת. אמר רבי אלעזר בן דגלאי: עזים היו לאבא
בערי המכזור, והיו מתעטשות מריח פיוסם הקטורת.
מי שזכה בתמיד - משכו, והולך בבית המטבחיים, ומי
שזכו באברים הולכין עמו. בית המטבחיים היה לצפון
של מזבח, ועליו שמונה עמודים נגסים, ורקעים של
אזן על גביהן, ואנקלאות של כהן היו קבועין בהן,
ושלשה סדרים לכל אחד ואחד, שבהן תולין ומפשיטין,
על שולחנות של שיש שבין העמודים. מי שזכה בדישון
מזבח הפנימי, נכנס ונטל את הפני, והניחו לפניו,
והיה חופן ונותן לתוכו. ובאחרונה, כיבד את השאר
לתוכו, והניחו ויצא. מי שזכה בדישון המנורה, נכנס
ומצא שני גרות מורחית מערבית דולקין - מדשן את
השאר, ומניח את אלו דולקין במקומן. מצאן ששבו
- מדשנן, ומדליקן מן הדולקין, ואחר כך מדשן את
השאר. ואכן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות,
שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח את הכז
על מעלה שניה, ויצא.

הדרן עלך אמר להם הממונה

לא היו כופתין את המלה אלא מעקדין אותו. מי שזכו באברים, אוהזין בו. וקד היה עקידתו: ראשו לדרום ופניו
למערב, והשוחט עומד במזרח ופניו למערב. של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על טבעת שניה.
של בין הערפים היה נשחט על קרן מורחית צפונית, על טבעת שנייה. שחט השוחט וקבל המקבל, בא לו לקרן
מורחית צפונית, ונותן מורחה צפונה. מערבית דרומית, ונותן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך אל יסוד דרומית.

תמיד - דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קנט

המכריז, שהיה מכריז בכל בוקר קודם עלות השחר ואומר עמוד
כהנים לעבודתכם. מיריחו היו שומעין את קול העץ, שעשה אותו
בן קטין מוכני -גלגל- לביזר בשעה שהיו מעלים ומורידים אותו.
מיריחו היו שומעין את קול השיר ששוררו הלויים בפיהם בכל יום
בעת הקרבת התמיד. מיריחו היה שומע את קול השופר, שהיו
תוקעים בכל יום עשרים ואחת תקיעות במקדש.
מוסיפה המשנה: ויש שהיו מוסיפים ואומרים, שמיריחו היו שומעים
אף את קולו של בהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם ביום
הקפזורים.
המשנה מביאה דבר נוסף שהיו עושים בירושלים והיו מרגישים בו
עד יריחו: מיריחו היו מריחין את הריח שהיה יוצא מפיטום
הקטורת. מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר בן הילאי, עדים היו
לאבא בערי המכזור, והיו מתעטשות מריח פיטום הקטורת.

משנה

המשנה מפרשת את מקום שחיטת התמיד, ומקום הפשטות: מי
מהכהנים שזכה בתמיד לשוחטו, משכו לתמיד, והולך (בבית)
לביית המטבחיים. ומי שזכו באברים להולכים ולהעלותם על גבי
הכבש, היו הולכין עמו כדי לסייע לו באחיזת הכבש בשעת
השחיטה.
מפרשת המשנה את מקום השחיטה: בית המטבחיים - מקום
השחיטה והפשט וניתוח הקרבנות, היה לצפונה של מזבח וראה איור
הו. ועליו - על אותו המקום היו קבועים בארץ שמונה עמודים של
אבן נגסים - נמוכים, ורבעים - ולוחות מרובעות של עץ ארו היו
מונחים על גביהן של העמודים. ואנקלאות - וים של ברזל היו
קבועין בהן - בלוחות העץ, ושלשה סדרים של אונקליות היו לכל
אחד ואחד מהעמודים וראה איור ו. שבהן - שעל גבי הוים הללו
היו תולין את התמיד ברגליו בשעת הפשטות, ומפשיטין אותו על
גבי שולחנות של שיש שהיו בין העמודים הללו.

משנה

המשנה מפרשת את סדר דישון מזבח הפנימי וסדר דישון המנורה:
מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, נכנס להיכל, ונטל את הטני
שהוזכר לעיל, שהוא כלי העשוי כסל, והניחו לפניו על רצפת
ההיכל, והיה חופן בידיו את כל האפר והפחם שעל גבי המזבח,
ונתן לתוכו של הטני. ובאחרונה - ולבסוף, שנשאר רק מעט אפר
ואי אפשר לאוספו בידיו, כיבד - אסף את השאר - האפר שנשאר
לתוכו של הטני, והניחו לטני שם בהיכל, ויצא מן ההיכל.
המשנה מפרשת את סדר דישון חמש נרות המנורה: מי שזכה
בדישון המנורה, היה נכנס להיכל, ומצא שני נרות (מזרחית)
[מערבית] - המערבית ביותר דולקין, היה מרשן את השאר -
מסיר את האפר והפתילות הישנות והשמן שנשארו בחמש הנרות
שכלפי צד מזרח. ומניח את הדשן בתוך הכו, ונותן בנרות שמן
ופתילה חדשים, ומניח את אלו - שני הנרות המערביות, דולקין
במקומן. ואם כשבא מצאן לשני נרות המערביות שבהן, תחילה היה
מרשן דישון שאינו גמור, שהיה מסיר מזה את האפר שבראש
הפתילה ומתקנה, וחזר ומרשן מן אחת משאר הנרות הדולקין,
ואחר כך היה מרשן את השאר - חמש הנרות המזרחיים.
מוסיפה המשנה: ואכן היתה מונחת על הארץ לפני המנורה, ובה
שלוש מעלות, שעליה הבהן עומד, ומטיב את הנרות. ומניח את
הכו על גבי המעלה השנייה, ויצא מן ההיכל.

הדרן עלך אמר להם הממונה

פרק רביעי - לא היו בופתין

התנא ממשיך לפרט את סדר מעשי הבוקר במקדש. בפרק זה יבואר
סדר שחיטת התמיד, וזיקת דמו, הפשטו, ניתוחו, והולכת האברים
לכבש.

של זהב.

מוסיפה המשנה: אף על פי שהוא -כבש זה- כבר מבוקר -בדוק-
ממום מבערב של היום הקודם, מכל מקום היו הכהנים חוזרים
ומבקרין אותו אם אין בו מום, לאור האבוקות.

משנה

המשנה מפרשת את סדר הכנתם של הזוכים בעבודת דישון מזבח
הפנימי והמנורה: מי שזכה - אותם הכהנים שזכו בגורל בדישון
מזבח הפנימי ובדישון המנורה, היו מקדימין לבוא ליד שער ההיכל
קודם שחיטת התמיד, וארבעה כלים החזיקו בידם, והם, הטני - סל,
שפיו רחב, ובו היו מניחים את דשן המזבח. והכו - כלי קטן יותר,
שבו הניחו את מה שנשאר בנרות המנורה. ושני מפתחות כדי
לפתוח שני מנעולים בכניסתם להיכל, כמבואר במשנה להלן.
מפרשת המשנה את צורתם וגודלם של הכלים הללו: הטני דומה
בגודלו לתרסק - לכלי שמחזיק שלושה קבים, והטני היה של זהב,
אבל לא היה ממש כמו תרסק, אלא הוא מחזיק קבין וחצי. והכו, דומה
לקיתון גדול, והוא כמין כד שפיו צר ורחב מלמטה, והכו היה
של זהב.
מפרשת המשנה למה היו משמשים שני המפתחות: ושתי המפתחות
שהחזיקו בידיהם, היו כדי לפתוח את הפשפש הצפוני בשער ההיכל,
והוצרכו לשתי מפתחות, לפי שהיו בו שני מנעולים, אחד שהוא יורד
באמת השחי - מפתח אחד, היה הכהן צריך להושיט ידו למטה עד
בית שחיו כדי לפתוח את המנעול שלו, שמנעול זה היה למטה
בתחתית השער, ומפתח אחד שהוא פותח בו בין - במהרה, בלא
טורח, שהמנעול שלו היה באמצע השער כנגד גובה יד האדם וראה
איור א.

משנה

הכהנים שזכו בדישון המזבח הפנימי והמנורה היו נכנסים להיכל
לשם כך. המשנה מפרשת את סדר פתיחת שער ההיכל: בא לו הכהן
שהחזיק את המפתחות לפשפש הצפוני שבשער ההיכל. מבארת
המשנה: שני פשפשי - פתחים קטנים היו לו לשער הגדול, הוא
השער שבפתח ההיכל, אחת בצפון של השער, ואחת בדרום של
השער. ואת הפשפש הצפוני היו פותחים. אבל הפשפש שבדרום, לא
נכנס בו אדם מעולם. לפי שעליו הוא מפורש - על שער זה נצטוו
בפירוש על ידי יחזקאל, שנאמר (יחזקאל מד א) 'ויאמר אלי ה', השער
הזה סגור ויהיה לא יפתח ואיש אל יבא בו, כי ה' אלהי ישראל
בא בו, והיה סגור'.
שבה המשנה לפרש את סדר פתיחת השער: נטל הכהן את המפתח,
ופתח את הפשפש הצפוני, ונכנס להתא, היא לשכה שהיתה בין
כותלי ההיכל. והיה מהלך בתוך התא, עד שהוא מגיע לפתח שהיה
שם, ומתאם היה נכנס להיכל, והיה מהלך בתוך ההיכל עד שהוא
מגיע לשער הגדול מצידו הפנימי הפונה להיכל, וכשהגיע לשער
הגדול, העביר - הסיר את הנגר - הברית, וכמו כן הסיר את
הפתחות - המנעולים האחרים שהיו שם, ופתחו וראה איור ד.
מוסיפה המשנה: לא היה שוחט השוחט את התמיד, עד שהוא
שומע את קול השער הגדול שנפתח.

משנה

אחר שהזכירה המשנה את קול שער ההיכל שנפתח, מוסיפה
המשנה שהיו שומעים קול זה עד יריחו, ואגב זה מונה עוד דברים
שהיו עושים במקדש בכל יום והיו נשמעים עד יריחו. אומרת
המשנה: מיריחו, שהיא רחוקה מירושלים עשרה פרסאות, היו
שומעין את קול השער הגדול של ההיכל בשעה שהוא נפתח.
מונה המשנה דברים נוספים שהיו שומעים עד יריחו: מיריחו היו
שומעין את קול המגריפה - מין כלי ניגון שהיה במקדש. (מיריחו)
היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין את הקול של בן אורה
כשהוא מקיש בצלצל - מצללים. מיריחו היו שומעין את קול
החליל. מיריחו היו שומעין את הקול של גבני כרוז - גבני

המשנה מפרשת את סדר הפשט וניתוח קרבן התמיד, וסדר ניקוי הקרביים ובני המעיים: כשהיה בא לתלות את הבהמה על האונקליות הקבועים בעמודים לצורך הפשט העור, לא היה שובר בו את הרגל כדרך הטבחים ששוכרים רגל אחת ונוקבים את הרגל השנייה, ומכניסים הרגל השבורה בתוך הנקב, ותולים את הבהמה באיור שנזרע בין הרגליים, אלא רק נוקב לרגל השמאלית מתוך ערקובו – בתוך הברך בין הגידים לעצם, ותולה בו (ברגל זו) את הבהמה.

המשנה מפרשת את סדר ההפשט והניתוח, כאמור בתורה (ויקרא א ו), והפשט את העלה ונתח אתה לנתחיה: היה מפשיט את העור מהבהמה, ומתחיל מהרגלים התוליים למעלה, ויורד ומפשט באמצע הבהמה וקצת מהצדדים עד שהוא מגיע לחזה. כשהגיע לחזה, הפסיק מלהפשט והתחיל בניתוח, ותחילה חתך את הראש בלא הפשט, ונתנו למי שזכה בו להוליכו על גבי הכבש. ולאחר מכן חתך את הכרעים – החלק התחתון של ארבעת רגלי הבהמה עד הארכובה (הברך), ונתנו למי שזכה בהן. ושוב חזר להפשט כנגד החזה, עד שמרץ את ההפשט – גמר את כל ההפשט וסילק את כל העור מהבשר.

לאחר מכן, קרע את הלב והוציא את דמו. ולאחר מכן חתך את שתי הידים – החלק העליון של שתי הרגליים הסמוכות לראש הבהמה, ונתנו למי שזכה בהן. לאחר מכן עלה המנתח לרגל הימנית הסמוכה לזנב הבהמה, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, ושתי ביצים הדבוקים לרגל נשארו מחוברים עמה.

לאחר שגמר לחתוך את האיברים החיצוניים, התחיל בניתוח איברים הפנימיים וראה איור. קרעו לגוף הכבש, ונמצא פולו גלוי לפניו, כלומר, גם המעיים והקרביים. נטל בידו את הפדר – השומן שעל הקרב, ונתנו על בית שחיטת הראש (מקום החתך שבראש הבהמה) מלמעלה, כדי לבסות את לכלוך הדם. לאחר מכן, נטל בידו את הקרביים – הכרס והקיבה ובני המעיים, ונתנו למי שזכה בהן להעלותם על גבי הכבש, והיה נותנם לו עתה כדי להדיתן – לרחצם במים.

עתה מבאר המשנה את סדר ומקום הדחת הקרביים: והכרם היו מדיחין אותה בבית המדיחין, ולא בעזרה עצמה, וכן היו מדיחין אותה כל צרכה. ואילו הקרביים, היו מדיחין אותן שלש פעמים במעוץ – לכל הפחות, ולא היו מדיחים אותם בבית המדיחים, אלא על גבי שולחנות של שיש ששני העמודים.

המשנה מפרשת את סדר ניתוח האיברים הפנימיים, וכן את סדר הילוך הכהנים עם האברים: לאחר שגמר להסיר את הקרביים בידיה, נטל את הספין, והפריד את הריאה מן הכבד, לפי שהריאה לא ניתנת לכהן שזכה בהולכת הכבד, וכמו כן הפריד את

אצבע הכבד – חתיכה קטנה מהכבד הצמודה לזנב הבהמה ולשתי הכליות, מן הכבד, לפי שאף אצבע זו לא ניתנת יחד עם הכבד. ואחר שהפרידם, לא היה מוזה לאצבע הכבד מפקוקמה. לאחר מכן היה נוקב את החזה – מסיר את החזה מבין צלעות הבהמה, ונראה כמו נקב בבומה, ונתנה למי שזכה בה. לאחר מכן, עלה עם הסכין שבידו לדפן הימנית – הצד החיצון הימני שבבהמה עם הצלעות שבו, היה חותך ויורד בעמקו של הצלע עד השדרה, ולא היה נוגע בשדרה לחותכה עם צלע זו, אלא היה מניחה מחוברת עם הדופן השמאלי. והיה חותך עד שהיה מגיע לבין שתי הצלעות דקות שבצד הצוואר, והיה מניחם מחוברים עם הצוואר. וחתכה לדופן ימנית זו ונתנה למי שזכה בה, וגם הכבד היתה תלויה בה – בדופן זו. לאחר שגמר להתעסק עם צד ימין של הבהמה, בא לו לגרה – לצוואר, והניח בה (עמדה) שתי צלעות דקות מכאן – מצד ימין שלה, ושתי צלעות דקות מכאן – מצד שמאל שלה, וחתכה לצוואר עם ארבע הצלעות הללו, ונתנה למי שזכה בה. מוסיפה המשנה, והקנה בכל ארכו וחלב והריאה היו גם הם תלוים בה – בצוואר.

לאחר מכן, בא לו לדפן השמאלית – הצד החיצון השמאלי שבבהמה עם הצלעות שבו. הניח בה – לא היה חותך עמה שתי צלעות דקות מלמעלה – המחוברות עם העוקץ שלצד מעלה, ושתי צלעות דקות מלמטה – המחוברות עם הצוואר שלצד מטה. מוסיפה המשנה: וכך היה מניח גם בחתירה – בדופן הימנית, שאף בצד הימני לא היה מצרף עם הדופן שתי צלעות מלמעלה ושתיים מלמטה. ונמצא, שהוא מניח שתיים מימין ושתיים משמאל מלמעלה – המחוברות עם העוקץ שלמעלה, וכן שתיים מימין ושתיים משמאל מלמטה – המחוברות עם הצוואר שלמטה.

המשנה חוזרת לבאר את ניתוח הדופן השמאלית: חתכה לדופן השמאלית, ונתנה למי שזכה בה, והשדרה היתה מחוברת עמה, וגם הפחול היה תלוי בה. מוסיפה המשנה: ותיא – הדופן השמאלית היתה גדולה – כבידה יותר מהדופן הימנית, שהרי השדרה היתה מחוברת בה, אלא (אבל) לדופן של ימין היו קורין גדולה, משום שהכבד שהיא אבר שאינה חלק מהדופן, היתה תלויה בה.

לאחר מכן, בא לו לעוקץ – הזנב, חתכו מן הגוף שעדיין תלוי ברגל שמאל, ונתנו למי שזכה בו. והאליה ואצבע הכבד ושתי כליות מחוברות עמו. נטל את הרגל השמאלית מעל גבי האונקלי שהיא תלויה בו, חתכה ונתנה למי שזכה בה.

עד כאן פירשה המשנה את סדר ניתוח האברים, מכאן ואילך מפרשת המשנה את סדר הילוך הכהנים למזבח עם האיברים שבידיהם. אומרת המשנה: נמצאו בולן – כל הכהנים הנושאים את האיברים עומדים בשורה, והאברים בידם.

המשך ביאור למס' תמיד ליום חמישי עמ' א

מלחמה, אמרו ליה – אמרו לו הנשים שהיו שם, איזו תועלת תהיה לך אם תלחם עמנו, הרי אי קטלת לך – אם תצליח להורגנו, לא תהיה לך גדולה בזה, שהרי יאמרו אנשי העולם, נשי קטל – שלא הרג אלא נשים, ואין זו גבורה. ואי קטילת לא לך – ואם נצליח להורגך, יהא לך דבר זה לבזיון רב, לפי שיאמרו אנשי העולם עליך, שאתה מלכא דקטלוהו נשי – מלך שהרגוהו נשים. קיבל אלכסנדרוס את דבריהם ולא הרע להם.

לאחר מכן, אמר להן לנשים, אייתו לי נהמא – הביאו לי לחם לאכול. אייתו ליה נהמא דהקבא אפתורא דהקבא – הביאו לי הנשים לחם של זהב על גבי שולחן מזהב.

גם בחושך כמו באור, ואייתי קיבורי דמתני – והבא גם פקעות של חבלים, וקבר בהאי ניקא – וקשור את ראש החבל בצד זה של הרי החושך, במקום שעדיין אור, ואת שאר החבל החזק בידך, וכך תלך אחרי החמורים ותעבור את הרי החושך, דכי אתית (באורחא) נקמת בגויהו – כדי שכשתרצה לחזור, תאחז בחבלים אלו, ותלך עד שתגיע למקום שנקשר, ואיתית לאתרך – וכך תגיע למקומך בשלום.

מספרת הגמרא: עבד קבי – אכן כך עשה אלכסנדרוס ככל אשר הורו לו, ואז – והלך למדינת אפריקי דרך הרי החושך. מטא – הגיע לנהוא מחוץ דכוליה נשי – למחוז אחד שכל תושביו היו נשים, ולא היו בו אנשים. פעי למיעבד קרבא ביהדיהו – רצה לעשות עמך

תמיד. פרק רביעי – לא היו כופתין דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסא רש"י

1 לא היה שוכר בו את הרגל. כשהיה מתחיל הפשטו היה קרב הראש (ב) העוקץ
2 והרגל ושתי דפנות ידיים וחזוה והגרה ונמצאת למד מהתם שמפשיטין אותו דרך
3 הרגלים הילכך (כתוב) פירש לך כשתולדו ברגליו באונקליות לא היה שוכר את
4 רגליו ומניח רגל השבור ברגל האחר דרך הרגל ויורד עד לחזוה וכן מוכח ביומא (דף
5 כה) דאמרין התם דרך הנקב שניקב ברגל

6 שני כדרך הטבחין שתולין את הבהמה
7 להפשיטה: אלא נוקבו מתוך ערקובו. כמו
8 ארכובו בשני הרגלים נוקב ומניחן באונקליות
9 דרך הנקבים וכל כך למזא שלאחר שהפשיטה
10 מנתחה אבר אבר וכשחותר רגל ימין עדיין
11 תלויה הבהמה ברגל השמאלי ואם היה
12 תולה אותה כמו הטבחין לאחר שחתוך
13 ממנה רגל ימין תפול הבהמה לארץ לפי
14 שאותו הרגל תחוב ברגל האחר ועל ידי כך
15 תלוי הבהמה: היה מפשיט ויורד עד שהגיע
16 לחזוה. שהרי הופשטה כל הבהמה אלא
17 שעדיין תלויה עוד בחזוה למטה שעדיין לא
18 הופשטה: שם כדקתני לבסוף מרק והפשט
19 וקדם שחתוך מונח שום אבר חותך את
20 הראש ולא מפשיטו שהרי קודם הוא
21 בהקטרה ונאה לחותכו קודם: ונתנו למי
22 שזוכה בו. קודם שחתך את הכרעים(ג) רגלי
23 הבהמה כרעים על שם כריעה קרי להו
24 כרעים שמאחר שהופשטו הידיים עד כנגד
25 החזוה יכול לחתוך כל ארבע רגלים יחד:
26 מירק והפשיט. גמר כמו (וימא דף לא) קרצו
27 ומירק אחר שחיטה (ועל) ידו (על) כלומר גמר
28 הפשטו נגד החזוה וצואר וסוף הידיים: קרע
29 את הלב והוציא את דמו חתך את הידיים
30 ונתנן למי שזכה בהן עלה לרגל הימנית.
31 וה"ה דקודם שחתוך הידיים (היה) לו לחתוך
32 רגל הימנית אלא שעדיין כובד הבהמה
33 ברגלים והבהמה נתלית ובכל הסדר הוזה אין
34 שום פסוק כי אם סברא לפי מה שנבון לעשות
35 עושין: חתבה ונתנה למי שזכה בה. והיינו
36 אותו שזכה בראש: ושני ביצים עמה. שעולה
37 בא זכר ואז הבהמה תלויה על ידי הרגל
38 השמאלי: קרעו ומצא כולו גלוי לפניו.
39 עכשיו שנטל רגל הימני כשקרע נמצא כולו
40 גלוי לפניו ויכול לראות בפנים שכשלא היה
41 הרגל עדיין חתוך אפי' אם היה קרעו לא
42 היה מה שפנים ראה כמו עתה: נטל הפדר.
43 חלב ונתנו מכסה על בית שחיטת הראש

44 למעלה לכסות בו בית השחיטה קתני (בית)ה השחיטת הראש כשהיה נושא את
45 הראש על המזבח היה הופך את השחיטה למעלה ולוקח החלב ומכסה וזה דרך
46 כבוד למעלה ולא קתני בית השחיטה סתם למעוטי שחיטת צואר אתאי וסד"א דכמו
47 שהראש מגונה בשביל שחיטה הכי נמי צואר מגונה הילכך פ' לך בית שחיטת
48 הראש למעוטי בית שחיטה צואר וצואר כשהיה נושא היה הופך החתך אצלו ואינו
49 נראה אבל הראש קרניו בין אצבעותיו חוטמו כלפי זרועותיו ובית שחיטתו למעלה
50 הילכך מכסה הפדר בית השחיטה והכי יפה לעשות ושחיטת הצואר אינה מגונה בדם
51 כל כך כמני הראש: נטל את הקרבים ונתנן למי שזכה בהן להדיחן. ולחסיר השניק
52 שבחוק(ו) וידיחו אותו בבית המדיחין. ומדיחין כל צרכה לפי שיש בה טינופת הרבה
53 קבעו לה לשכה אחת להדיחה שם ולא קבעוה הרחה שיש כרס שיש בה טינופת
54 הרבה ויש שאין בה כל כך (הקרבים) והבני מעים אין בהן משום טינופת כל כך:
55 מדיחין אותו' ז' פעמים. (בכך לכל) במיעוטן של שולחנות בשולחן הקטן של
56 שולחנות של שיש שבבית המטבחיים ולאזו היינו שולחנות שבין העמודים על אותו
57 היו מפשיטין כדמפרש במסכת מדות (דף לו.) אבל מלבד אותן שולחנות היו שולחנות
58 של שיש נראה ל' שהיו קבועין בגובה שעליהן היו מדיחין קרבים וכן מיתנין על
59 גמרא דהאי פירקא י' שולחנות היו במקדש ח' של שיש בבית המטבחיים שעליהם
60 מדיחין את הקרבים אבל שולחנות שהיו מפשיטין היו בין עמודים וכן גרסי' בהדיא
61 במסכת מדות (דף לו.) שולחנות של שיש שבין העמודים ובשולחנות שעליהן מדיחין

לא היה שוכר בו את הרגל, אלא נוקבו מתוך ערקובו,
ותולה בו. היה מפשיט ויורד, עד שמגיע לחזוה. הגיע
לחזוה - חתך את הראש, ונתנו למי שזכה בו. חתך את
הכרעים, ונתנן למי שזכה בהן. מרק את ההפשט, קרע
את הלב, והוציא את דמו. חתך את הידיים, ונתנן למי
שזכה בהן. עלה לרגל הימנית, חתכה, ונתנה למי שזכה
בה, ושתי ביצים עמה. קרעו, ונמצא כולו גלוי לפניו.
נטל את הפדר, ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלה.
נטל את הקרבים, ונתנן למי שזכה בהן, להדיחן.
והקדם מדיחין אותה בבית המדיחין, ומדיחין אותה כל
צרכה. והקרבים מדיחין אותן שלש פעמים במעופין,
על שולחנות של שיש שבין העמודים. נטל את הספין,
והפריש את הריאה מן הכבד, ואצבע הכבד מן הכבד,
ולא היה מזהה במקומה. נוקב את החזוה, ונתנה למי
שזכה בה. עלה לרופן הימנית, היה חתך ויורד עד
השדרה, ולא היה נוגע בשדרה עד שמגיע לבין שתי
צלעות דקות, חתכה, ונתנה למי שזכה בה, והכבד
תלויה בה. בא לו לגרה, הניח בה שתי צלעות מכאן,
ושתי צלעות מכאן. חתכה, ונתנה למי שזכה בה, הקנה
והלך והריאה תלויה בה. בא לו לרופן השמאלי,
הניח בה שתי צלעות דקות מלמעלה, ושתי צלעות
דקות מלמטה. וכך היה מניח בחבירתה. נמצא מניח
שתיים שתיים מלמעלה, שתיים שתיים מלמטה. חתכה,
ונתנה למי שזכה בה, והשדרה עמה, והמחול תלוי
בה. והיא היתה גדולה, אלא של ימין קורין גדולה
שהכבד תלויה בה. בא לו לעוקץ, חתכו, ונתנו
למי שזכה בו, האליה ואצבע הכבד ושתי כליות
עמו. נטל את הרגל השמאלי, חתכה, ונתנה למי
שזכה בה. נמצאו כולן עומדים בשורה והאברים בידם.
הראשון

גרסי' בבית המטבחיים וכן מוכח במדות דאמרין מקום הטבעות כ"ד לשולחנות ד'
שולחנות לעמודים כו' הנסיך ד' והמותר מקום הנסיך: במיעוטן. שולחנות של שיש
יכולין להדיח שהתמיד היה כבש וזהו דתנן במדות (דף לו.) לשכה ששם היו מדיחין
קרבי קודשים היינו כרס כדמוכח(ו) הכא שמדיחין בבית המדיחין הכרס וכל צרכי בית

המטבחיים מדיחין שם ונראה ל' הא דלא היו
רוצים להדיח הקרבים עם הכרס בלישבת
מדיחין משום שהכרס יותר ויותר יש בה
טינופת ואם יורדו יחד יתלכלכו זה מזה לכך
קבעו זה לזה מקום: ונטל את הספין והפריש
את הריאה מן הכבד. ועד עכשיו לא היה לו
צורך ספין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת
קרבים שזהו דבר שנטילין ומפרידין בלא
ספין: והפריש את הריאה מן הכבד. הפריד
זה מזה כד(ח) שהתא הריאה עם צואר
כדלקמן והכבד עם דופן ימין: ואצבע הכבד
מן הכבד. אצבע הכבד כשחותכים את הכבד
ומפרידין אותו ממקומו נשאר מעט כבד מן
העוקץ אצל הכליות ולא היה מזהה
ממקומה: נקב את החזוה. בדבר שאינו חותך
כדרכו שיך לשון נקיבה שהיה מפריד החזוה
מן הדפנות והצלעות זו ארוכה מזו ועוד יש
לומר לפי שהחזוה על הדפנות כמו אוהל
וכשנטל את החזוה משם היו כמי שניקב
בבהמה שהחזו קצר ברחבו ודומה מקומו
לאחר נטילתו בחלון וזהו עיקר: ונתנו למי
שזכה בו עלה לרופן הימני היה חותך ויורד
עד השדרה. אצל השדרה חותך ולא היה
נוגע בשדרה שהשדרה היה מניח אותה עם
הדופן השמאלי לפי שכזה הדופן היה תולה
הכבד: לא היה חותך השדרה עמו. שאם היה
חותכו עמו היתה כבידה (והרבה) (היה): עוד
שהיה מניע ל' הצלעות דקות. אצל החזה
כלומר היה חותך ויורד עד שיהא מגיע
לאותן צלעות וגם למעלה אצל העוקץ היה
מניח ב' הצלעות ולקמיה מפרש כשיפריש
דופן שמאלי דקתני ומניח ב' צלעות דקות
מלמעלה וכו' וכך היה עושה בחבירתה דופן
ימין: חותבה ונותנה למי שזכה בו. והכבד
תלויה בה לכך הפריש קודם הריאה מן הכבד
שבב' הקרבות היה: בא לו לגרה. לצואר:
והניח בה ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן.
ב' צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני
ועכשיו (הניח בו שעדיין) הניח בה ב' צלעות

מצד אחר וזהו אותן צלעות שהן בדופן אצל חזוה ועדיין לא חתך דופן השמאלי לכך
שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן: והקנה והלך והריאה תלויין בה בא
לו לרופן שמאלי והניח. לא גרסי' בה (אלא) והניח אצל העוקץ: ב' צלעות דקות.
דהיינו למעלה וב' צלעות דקות מלמטה אצל החזוה והניחן במקומן ולא חתך עם
הדופן וכן היה מניח עם חבירתה בדופן הימני ב' צלעות למעלה אצל העוקץ ולפי
שלא פירש לך למעלה ב' צלעות למעלה בנטילת דופן ימין פירשו כאן: נמצא מניח
בשתייהן. בשתי דפנות שתיים שתיים מלמטה ושתיים מלמעלה בין בדופן ימין
בין בדופן שמאל מניח בכל א' שתיים שתיים מלמעלה ושתיים מלמעלה: חתבה.
לדופן שמאל ונתנה למי שזכה בה והשדרה נעמה תלויה בה והיא היתה כבידה יותר
אלא של ימין קרויה גדולה לפי שהכבד תלוי בה והכבד לאו מן הדופן הוא אלא
תלוי הוא בה ובשביל שדבר שאינו בכלל הדופן תלוי בה לכך נקראת גדולה: בא לו
לעוקץ. הוא הונב חתכו אצל רגל השמאלי שעדיין תלויה הבהמה בה: האליה ואצבע
הכבד וב' כליות עמו. וכן ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן לפי שאותן צלעות מיקרי
כנפי העוקץ ולא חש לפרש שני צלעות מכאן ומכאן: נטל רגל השמאלי. שנשאר
יחיד שכל הבהמה מנותלת לאברים ורגל שמאלי נשאר עדיין באונקלי ונתנה למי
שזכה בה נמצאו כולן עומדין בשורה והאברים בידם: עד עכשיו פירשו סדר
ניתוחיה. מעתה צריך לפרש סדר הולכתם למזבח כיצד מוליכים האברים קודמין זה
לזה:

הראשון בראש וברגל כיצד הראש בימינו. שהראש קודם לכל האברים דכתיב (ויקרא א) ונתח אותה לנתחיה את ראשו ואת פדרו הילכך הראש בימינו וחוטמו כנגד זרועו. חוטם הבתמה פונה נגד זרועו ואז קרניו בין אצבעותיה, גב הראש על גב פיסת ידו ובית חשיטה פונה למעלה. והפדר נתון עליה. לכסות מקום השחיטה וזהו

כבוד של מעלה: רגל של ימין בשמאלו ובית

עורו לחוץ. מקום שמשם הופשט העור היה

כלפי חוץ אל העם ומקום החתך כלפי

המוליך והכי שפיר למעבד כדי שלא יראה

החתך ומפרש ביזמא (דף כה) מ"ט סליקא

לרגל ביהדי ירשא דאיכא למיד' התם דרך

ניתוחו היה קרב הראש והרגל וב' ידים ושני

דפנות החזה והגרה והעוקץ והרגל ואיכא

למיד' דרך עילויא דשומנא היה קרב פי' בדרך

שהאברים שמנים זה מזה הם קרבים הראש

והרגל ושני דפנות החזה והגרה ושני ידים

והעוקץ והרגל ובין למיד' דרך עילויא ובין

למיד' דרך ניתוחו אין זה סדר שהרגל קרב עם

הראש שהרי בניתוח שני ידים קודמין ומפרש

התם ממאי טעמא רגל סליק ביהדי ירשא

הראש כבר פירשתי שהוא קודם וגזירת

הכתוב היא ומה טעם רגל עמו משום דרישא

נפשי ביה עצמות סלקא רגל בהדיה שהוא

כולו בשר והכי שפיר למעלה שתהא

בהקטרה עצמות ובשר ואין בשום אבר כ"כ

בשר עמו כרגל: השני כב' ידים. האני תנא

אזיל לתר איכרא דבישרא כלומר בתר גדול

האברים שהאברים גדולים זה מזה הם

קודמים הילכך ב' ידים קודמים שזן גדולות

מהעוקץ והרגל: של ימין בימינו ושל שמאל

בשמאלו. דרך חשיבותן מוליכין אותן למזבח

ובית עורה של כל אחד ואחד לחוץ: הג'

בעוקץ וברגל השמאלי העוקץ בימינו

והאלה מדולדלת בין אצבעותיו. היא דבוקה

בעוקץ והולכת בין האצבעות וגם אצבע

הכבד דבוק בעוקץ וגם הצלעות דבוקות

בעוקץ אצבע הכבד וב' הכליות עמו הרגל

של שמאל כו': הרביעי בחזה ובגרה. ובצואר

החזה בחזה שהוא חשוב יותר והגרה

בשמאלו ורגליותיה בין אצבעותיו והיא דלא

פירש ובית עורה לחוץ היינו טעמא דשני

צלעותיו מונחין בין אצבעותיו אי"כ הוי בית

עורה לחוץ אבל גבי דפנות לא פירש לך

כלום והיה יכול לישא דפנות על פס ידו לכך

פירש בית עורה לחוץ: החמישי כב' דפנות

של ימין כו'. ובית עורן לחוץ: הששי כקריבים

הנתונים בבזק. כף מתרגם בזק ולפי שאין

מחוברין יחד צריך ליתן בכלי וכרעים על

גביהם מלמעלה: השביעי בסלת. שלאחר

הקטרת אברי תמיד מקטירין מנחתו ודחינו

סלת: חבית כ"ל. דאמר ביזמא (דף לד.) עולה

ומנחה שם מנחה ואפילו חביתין: ה"ב' בין.

נסכים רביעית הזין כל אלו קרבים עם

האברים דאין מקריבין עולה בלא מנחה

ונסכים וחביתים אף על פי שקריבין בעבור

כזן גדול הואיל ומן הפסוק הם קודמין לנסכי

תמיד (צריך לנו שאר האברים): הלכו ונתנום

41

הראשון - בראש וברגל. הראש - בימינו, וחוטמו כלפי

זרועו, קרניו - בין אצבעותיו, בית שחיטתו - מלמעלה,

והפדר נתון עליה. הרגל של ימין - בשמאלו, ובית עורן

לחוץ. השני - בשתי ידים. של ימין - בימינו, ושל שמאל

- בשמאלו, ובית עורן לחוץ. השלישי - בעוקץ וברגל.

העוקץ - בימינו, והאלה - מדולדלת בין אצבעותיו,

ואצבע הכבד ושתי כליות עמו, הרגל של שמאל -

בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הרביעי - בחזה ובגרה. החזה

- בימינו, והגרה - בשמאלו, וצלעותיו בין שני אצבעותיו.

החמישי - בשתי דפנות. של ימין - בימינו, ושל שמאל -

בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הששי - בקריבים הנתונים

בבזק, וכרעים על גביהן מלמעלה. השביעי - בפולת.

השמיני - בחביתים. התשיעי - בין. הלכו ונתנום מחצי

כבש ולמטה במערכו, ומלחום. וירדו ובאו להן ללשכת

הגזית לקרות את "שמע". נמרא תנא: יד ורגל, פעקדת

יצחק בן אברהם. "לא היו כופתין את הפלה". מאי

טעמא? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: משום בזיון

קדשים, וחד אמר: משום דמהלך בחוץ העמים. מאי

בינייהו? איכא בינייהו דכפתיה בשרא, אי נמי - בהוצא

דדקא. תנן התם: שלש עשרה שולחנות היו במקדש.

שמונה של שיש בבית המטבחים - שעליהם מדיחין את

הקריבים, שנים במערכה של כבש, אחד של שיש ואחד

של כסף, על של שיש - נותנין את האברים, ועל של

כסף - בלי שרת. ובאולם שנים מופנים על פתח הבית,

אחד של כסף ואחד של זהב. על של כסף נותנין להם

הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש

ולא מורידין. ואחד של זהב בפנים, שעליו להם הפנים

תמיד. מכדי אין עניות במקום עשירות, אמאי עבדי

דשיש? ניעבדו דכסף, ניעבדו דזהב! אמר רב חיננא בשם

רבי אסי, ורבי אסי בשם רבי שמואל בר רב יצחק: מפני

שהוא מרתית. "של שחר היה נשחט על קרן מזרחית

צפונית". מנא הני מילי? אמר רב חסדא: דאמר קרא

"שנים ליום" - כנגד היום. תנא נמי הכי: "שנים ליום"

- כנגד היום. אתה אומר נגד היום, או אינו אלא חובת

היום? כשהוא אומר "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת

הכבש השני תעשה בין הערבים" - הרי חובת היום

אמור, הא מה אני מקיים "שנים ליום"? - נגד היום. הא

ביצד? תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית

מערבית על מבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט

על קרן צפונית מזרחית על מבעת שניה. עשרה דברים

שאל אלכסנדרוס מוקדון את וקני הגב. אמר להן:

41

מחצי כבש ולמטה. ולא מחצי כבש ולמעלה שלאחר הקטרת חוזרין ומוליכין אותן למזבח ואם היו קרבים למזבח לא תראה הולכה הילכך צריך להניחן מחצי כבש ולמטה שלאחר כך לכשיחזירו ויוליכו או הם או אחרים תראה הולכה חשובה והכי יפה לעשות שאם קרובים למזבח נראה כמקוטרים ועוד דפנמים

שיקטרים קודם הקטרת הואיל וקרובים הם

כל כך למזבח. במערכו. של כבש ולא במזרחו

שהרי בלכתם למזבח להוליך אברים למזבח

ולדרום במערכה דרך מזרחית של כבש

(ג) שהרי כבש אמצע המזבח ומכאן ומכאן

תופס המזבח ח' אמות לכל צד לאחר שכלה

הכבש שהרי הכבש ט"ו והמזבח ל"ב נמצא ח'

אמות לכל צד ומקום המערכה במזרח

המזבח אצל מזרחו של כבש ורחב המערכה

אינו תופס עד חצי המזבח שהרי התפוח

באמצע המזבח נמצא אתה אומר הליכתו

למזבח לזרוק האברים למערכה לכך נותנים

האברים במערכו של כבש לפנות מקום

הליכתו. ומלחום. דכתיב על כל קרבן תקריב

מלה: ובאו ללשכת הגזית לקרות את שמע.

ולאחר ק"ש יקטירו את הקטורת והכי נכון

הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר

ויעל קרבנם לריח ניחוח: נמי' תנא יד ורגל.

יחד כעקידת יצחק כו': חד אמר משום בזיון

קדשים וחד אמר מפני שהוא מהלך בחוץ

העמים. כשמקריבין זבח לעבודת כוכבים

כופתין אותו כך ארבעה רגלים יחד: וטא'

בינייהו. בין למר ובין למר אסור לעשות:

איכא בינייהו דכפתיה בשרא. במלת

משום בזיון קדשים ליכא משום חוקי העמים

איכא: עשר שולחנות היו במקדש. בעזרה ב'

שולחנות שהיו באולם לא חשיב הכא בהדי

עשר אלא אותם שהיו בעזרה: ח' של שיש

בבית המטבחים. אצל הטבעות בצפון

שעליהם מדיחין את הקריבים וב' במערב

הכבש וב' באולם מבפנים אצל פתח ההיכל

אחד של כסף וא' של זהב: בכניסתו.

כשמגיעין לפתח מניחין אותם עליו ועומדין

בו לפוש: ועל של זהב ביציאתו. ושם היה

מנוח עד שיקטירו והיובין כך מפרש במנחת

בפרק שתי הלחם (דף צט): שמעלין בקדש

ולא מורידין. כגון בכניסתם מניחין על של

כסף וכשמגיע בהיכל על של משה שהיה

מצופה זהב הרי עליה ולא מורידין לפיכך

ביציאתו מניחו על כלי של זהב ועשר

שולחנות היו עדיין בהיכל שעשה שלמה וזא

דלא חשביניהו הכא דלא חשיב אלא אותן

שמניחים עליהם ובאותן של שלמה לא היו

מסדרים כדאמרין במנחות פרק שתי הלחם

(דף צט). עשר שולחנות עשה שלמה ולא היו

מסדרים אלא על של משה כו': מפני

שמרתיה. את הלחם והחממו וממחר

להתעפש: שנים ליום נגד היום. נגד השמש

או אינו אלא חובת היום כלומר כל יום ויום

תקריבו שנים כשהוא אומר וכו': כיצד תמיד

של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית

על טבעת שניה. כדפרישית במתניתין כזה:

מן

תמיד – דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קסג

זרה, עדיין יש חשש זה, ויש לאסור.
לאחר שהביאה הגמרא שבקשירת הקרבן בחוט של זהב אין בויון קדשים, דנה הגמרא מדוע לא כל השולחנות שבמקדש היו עשויים מזהב. מביאה הגמרא: תנן הָתָם – שנינו במשנה במסכת שקלים (פ"ו מ"ד), שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שׁוֹלְחָנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ (ראה איר), שְׁמוֹנֶה מֵהֶם הָיוּ שֵׁשׁ וּמִקוּמָם בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, שְׁעָלֵיהֶם הָיוּ מְדִיחִין אֶת הַקֶּרֶבִּים שֶׁל הַקֶּרְבָּנוֹת. וְשֵׁנִים נֹסְפִים הָיוּ בַּמִּעְרָבָה שֶׁל בִּבְשׁ, אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף, עַל שֶׁל שֵׁשׁ הָיוּ נֹתְנִין אֶת הָאֲבָרִים שֶׁל קֶרֶבן יָחִיד, עַד שֶׁמַּעֲלִים אוֹתָם לַמִּזְבֵּחַ. וְעַל שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ מְנִיחִים אֶת תַּשְׁעִים וְשָׁלוֹשׁ כָּלִי הַשָּׁרֵת שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים בְּכָל יוֹם מִלִּשְׁכַּת הַכִּלִּים לְצוּר עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וּבְאֻלָּם הָיוּ שְׁנֵים נֹסְפִים, שֶׁהָיוּ מוֹנְחִים מִכֶּסֶף עַל יַד פֶּתַח הַבַּיִת – פֶּתַח הַהֵיכָל, אֶחָד מֵהֶם הָיָה שֶׁל כֶּסֶף, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. עַל שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ נֹתְנִין אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּכִנְיָתָהּ תִּיכָף לְאַחֵר אֲפִייתָהּ, עַד שֶׁיִּסְדְּרוּ אוֹתוֹ עַל הַשּׁוֹלְחָן הָעֲשׂוֹי מֵעֵצִי שִׁטִּים וּמְצוּפָה זָהָב שְׁבֹהֵיכָל, וְעַל שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹלָם, הָיוּ מְנִיחִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּיִצְיָאתָהּ, לְאַחֵר שֶׁהִסְדִּירוּ מֵהַשּׁוֹלְחָן שְׁבֹהֵיכָל, עַד שֶׁהָיוּ מִחֻלָּקִים אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים. וְטַעַם הַשִּׁנּוּי שֶׁבִּין הַשּׁוֹלְחָנוֹת הַלָּלוּ שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, לִפִּי שְׁפָעֵלַיִן בַּקּוּדֶשׁ וְלֹא מוֹדִיעִין, וְלִכְךָ בַּתְּחִילָה הִנִּיחוּ אֶת הַלֶּחֶם עַל שּׁוֹלְחָן שֶׁל כֶּסֶף, וְאַחֲרָיו הִנִּיחוּהוּ עַל שּׁוֹלְחָן הַזָּהָב שֶׁבִּהֵיכָל, שֶׁמַּעֲלִין בַּקּוּדֶשׁ. וּבִיִּצְיָאתוֹ לֹא הִנִּיחוּהוּ עַל שּׁוֹלְחָן כֶּסֶף, שֶׁהָיָה מוֹנַח בְּהֵיכָל עַל שֶׁל זָהָב, וְאִין מוֹדִיעִין לַהֲנִיחוֹ בַּפֶּשֶׁת יוֹתֵר. וְעוֹד שּׁוֹלְחָן אֶחָד שֶׁל זָהָב הָיָה בְּפָנִים – בְּהֵיכָל, שְׁעָלָיו מוֹנְחִים לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: מִכֶּדֶי – [כִּי]ן שֶׁאֵין נֹהֲגִים מִנְהַג עֲנִיּוֹת בְּמִקְוֶה שְׂכוּלוֹ מִנְהַג עֲשִׂירוֹת, שְׂכָל מַעֲשִׂיהֶם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּעוֹשֶׁר וּבִשְׂרָרָה, אִם כֵּן, אֲמַאי עֲבָדֵי דְשֵׁשׁ – מִדְּרַע עָשׂוּ מִשֵּׁשׁ אֶת הַשּׁוֹלְחָנוֹת שֶׁהָיוּ מְנִיחִים עֲלֵיהֶם אֶת הַקֶּרֶבִּים וְהַאֲבָרִים, נִעְבְּדוּ דְכֶסֶף נִעְבְּדוּ זָהָב – שִׁיעֲשׂוּ אוֹתָם מִכֶּסֶף אוֹ מִזָּהָב. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר רַב חִינָנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲסִי, וְרַבִּי אֲסִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַב רַב יִצְחָק, מִפְּנֵי שְׁמִתְכַּת, כְּגוֹן כֶּסֶף אוֹ זָהָב, הוּא מְרִיתִי וּמַחֲמָם אֶת הָאֲבָרִים וְהַבֶּשֶׁר, וּמִתְקַלְקֵלִים, וְלִכְךָ עָשׂוּ אֶת הַשּׁוֹלְחָנוֹת דְּרוּקָא מִשֵּׁשׁ.
שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנָתוֹ: שֶׁל שָׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן (מִזְרְחִית) צְפוֹנִית [מַעְרְבִית], וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרְחִית צְפוֹנִית. הַגִּמְרָא מְבַאֵר אֶת טַעַם הַחִילּוּק בַּמִּקְוֶה הַשְּׁחִטָה בֵּין תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים. מְבַרֵּר הַגִּמְרָא: מִנָּא הֵנִי מִילֵּי – מֵהֵיכָן לְמַדְנוּ דְּבָרִים אֵלּוּ, שֶׁתָּמִיד שֶׁל שָׁחַר נִשְׁחָט בַּקֶּרֶן צְפוֹנִית מִעֶרְבִית, וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים בַּקֶּרֶן מִזְרְחִית צְפוֹנִית. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר רַב חֲסִדָּא, דְּאֲמַר קָרָא – שְׁנֵי אֲמַר בַּפְּסוּק בִּפְרֹשְׁתוֹ קֶרֶבן תָּמִיד (בְּמִדְבָר כ"ח א), יִאֲמָרְתָּ לָהֶם, זֶה הָאֵשֶׁת אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ, בְּכֶשֶׁם בְּנֵי שִׁנָּה תִּמְיָמָם שְׁנֵים לְיוֹם עֹלָה תָּמִיד, וּפִירוּשׁ 'לְיוֹם' הוּא, שֶׁהִקְרָבָה תִּיעֲשֶׂה בְּכָנֶד לְיוֹם – כְּגֹד וְזִכְרָת הַשֶּׁמֶשׁ. מְבַאֵר הַגִּמְרָא: תִּנָּא נְמִי חָבִי – שִׁנּוּי כֵּן בְּבֵרִיתָא דְּכַדְרֵי רַב חֲסִדָּא, וְכָךְ שִׁנּוּי, נִאֲמַר בַּפְּסוּק 'שְׁנֵים לְיוֹם' וּפִירוּשׁוֹ, שִׁישׁ לְהַקְרִיב בְּכָנֶד לְיוֹם – הַשֶּׁמֶשׁ. שׁוֹאֵל הַבְּרִייתָא: אֵתָּה מִפְּרֹשׁ וְאֲמַר שֶׁמֶה שְׁנֵי אֲמַר 'לְיוֹם' הַכּוֹנֵה כְּנֶד לְיוֹם, אוֹ אֵינוֹ – וְאוּלַּי אֵין פִּירוּשׁוֹ אֵלּא חֻכָּת לְיוֹם, וְהֵינֵנוּ לְלַמֵּד שִׁישׁ חֻבָּה לְהַקְרִיב שְׁנֵים בְּכָל יוֹם. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֵי אֲפֻשֶׁר לְפָרֵשׁ כֵּן, לִפִּי שֶׁשְׁשֵׁהוּ אוֹמַר (שֶׁם פְּסוּק ד') 'אֵת הַכֶּבֶשׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּכָר, וְאֵת הַכֶּבֶשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים', הֲרִי כִּבְר חֻכָּת לְיוֹם אֲמוּר, הָא – אִם כֵּן, עַל מָה אֵנִי מְקַיֵּים אֶת מַה שְׁנֵי אֲמַר 'שְׁנֵים לְיוֹם', וְלֹאִיזָה צוּרֵךְ אֲמַרָה זֹאת הַתּוֹרָה, אֲלֵא וְדֹא הִפְיֹרֵשׁ הוּא 'כְּכָנֶד לְיוֹם'. מִפְּרֹשְׁתוֹ הַבְּרִייתָא: הָא בְּכָנֶד – כִּיצַד תִּתְקִים הַקֶּרֶבֶת הַתָּמִיד כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: עַל יַד שְׁתֵּמִיר שֶׁל שָׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעְרְבִית, עַל הַמִּפְעֵת הַשְּׁנִית, וְהוּא כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ הַבֹּאֵה בְּבוֹקֵר מִצֵּד מִזְרָח. וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מְרִיחִית עַל מִפְעֵת שְׁנִית, שֶׁהוּא כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ הַמַּצֵּאת בְּעֶרֶב בִּצֵּד מִעֶרֶב. אַחֵר שִׁפְרִישָׁה הַגִּמְרָא שֶׁהִתְמִיד הָיָה נִשְׁחָט כְּגֹד הַשֶּׁמֶשׁ, מְבַאֵר הַגִּמְרָא שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה בְּאֶלְכַסְנִדְרוֹס מוֹקְדִין שְׂשָׁל אֶת זִקְנֵי הַנֶּגֶב עֶשֶׂר שָׁאוֹת, שֶׁעַל הָרָאוֹשָׁה שְׁבָהָם הִשְׁבִּי לֹ מַעֲנִין הַשֶּׁמֶשׁ. מִסְּפַרְתָּ הַגִּמְרָא: עֶשְׂרֵה דְבָרִים שְׂשָׁל אֶלְכַסְנִדְרוֹס מוֹקְדִין אֶת זִקְנֵי הַנֶּגֶב – חֲכָמֵי דְרוֹם. הַשְׁאֵלָה הָרָאוֹשָׁה הִיא, אֲמַר לָהֶן,

הַמִּשְׁנָה מְבַאֵר אֶת סֵדֵר וְצוּרָת אַחִיצוֹת הָאֲבָרִים שֶׁל הַכֹּהֲנִים שֶׁבִּשְׁוֹרָה: הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן עוֹמֵד וְאוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְרִגְלָא – הַחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַיְמָנִית. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֵת הָרֹאשׁ הוּא אוֹחֵז בְּיָד יְמִינִי, וְחוֹמְמֵו – [אִפּוֹ] שֶׁל הַכֶּבֶשׁ פּוֹנֶה בְּלִפְי וְרֹעֵז הַיְמָנִית שֶׁל הַכֹּהֵן, וְקִרְיָו שֶׁל הַכֶּבֶשׁ מוֹנְחוֹת בֵּין אֲצִבְעוֹתָיו שֶׁל הָאוֹחֵז, וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ מְלַמְעֵלָן – מִקְוֶה הַחִיתוּךְ פּוֹנֶה לְצַד מַעֲלָה, וְהַפְּדֵר – הַשּׁוֹמֵן שֶׁעַל גְּבִי הַקֶּרֶב נִתָּן עָלֶיהָ – מוֹנֵחַ עַל גְּבִי מִקְוֶה הַחִיתוּךְ, לְכַסּוֹתוֹ. וְאֵת הָרֵגֶל שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׁ, אוֹחֵז בְּיָד שְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – וְהַמִּקְוֶה הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִיָּה לְצַד חוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה. וְרָאֵה אִיּוֹר.
לְאַחֲרָיו עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשֵּׁנִי וְאוֹחֵז בְּשֵׁתֵי הַיָּדִים – הַחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן עַד הַבֶּרֶךְ שֶׁל שְׁתֵּי הָרֵגִלִים הַקִּדְמִיּוֹת שֶׁל הַכֶּבֶשׁ. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֵת הַיָּד שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׁ, אוֹחֵז בְּיָד יְמִינִי, וְאֵת הַיָּד שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׁ, אוֹחֵז בְּיָד שְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – וְהַמִּקְוֶה הַסְמוּךְ לְעוֹר, שֶׁהוּא צַד הָאֲצִבְעוֹת, לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁלִישִׁי, וְאוֹחֵז בְּעוֹקֵץ – בּוֹנֵב וּבְרִגְלָא – בַּחֻלָּק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַשְּׁמָאִלִית. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֵת הָעוֹקֵץ אוֹחֵז בְּיָמִינוֹ, וְהָאֵלֶּה הַדְּבֻקָה אֵלֶיהָ מְדוּלְדֵּלֶת וְ– תְּלוּיָה וּנְמִשְׁכַּת בֵּין אֲצִבְעוֹתָיו, וְאֲצִבְעֵי הַכֶּבֶד וְשֵׁתֵי כָלְיוֹת עִמּוֹ – [עִם הָעוֹקֵץ] בְּתוֹךְ כַּף יָדוֹ. וְאֵת הָרֵגֶל שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׁ, אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – הַמִּקְוֶה הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִיָּה לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הָרְבִיעִי, וְאוֹחֵז בְּכֹזָה – הַחֻלָּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁבִּבְהֶמָה, וּבְנֶגְהָ – הַצּוּרָר. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֵת הַתּוֹךְ אוֹחֵז בְּיָמִינוֹ, וְאֵת הַנֶּגֶה אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וְצִלְעוֹתָיו שֶׁל הַצּוּרָר, מוֹנְחִים בֵּין שְׁנֵי אֲצִבְעוֹתָיו.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַחֲמִישִׁי, וְאוֹחֵז בְּשֵׁתֵי דְפָנוֹת הַכֶּבֶשׁ. וְכִיצַד אוֹחֲזֵם, אֵת הַדּוֹפֵן שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׁ אוֹחֵז הוּא בְּיָמִינוֹ, וְאֵת הַדּוֹפֵן שֶׁל שְׁמָאל הַכֶּבֶשׁ אוֹחֵז בְּשְׁמָאלוֹ, וּבֵית עוֹרָן – הַצַּד שֶׁהִיָּה עֲלֵיו עוֹר לְחוּץ – כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשִּׁשִּׁי, וְאוֹחֵז בְּקֶרֶבִים הַנִּתְּנִים בְּכָנֶד – קַעְרָה. וְהַפְּרָעִים – הַחֻלָּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל אַרְבַּעַת הָרֵגִלִים הָיוּ מוֹנְחִים עַל גְּבִי הַמִּלְעָלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁבִיעִי, וְאוֹחֵז בְּעֶשְׂרוֹן סוֹלֶת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַכֹּהֵן הַשְּׁמִינִי, וְאוֹחֵז בְּחִצֵּי עֶשְׂרוֹן סוֹלֶת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַתְּבִיתִים שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְאַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַחֲשִׁיעִי, וְאוֹחֵז בֵּינָן שֶׁל הַנְּסִכִּים.
עַד כָּאן הִתְפַּרֵּשׁ סֵדֵר נִיתוּחַ הַתָּמִיד וְחִלּוּקַת אֲבָרָיו לַכֹּהֲנִים. הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיבָה לְפָרֵשׁ אֶת סֵדֵר מַעֲשֵׂי הַבּוֹקֵר: הִלְכוֹ הַכֹּהֲנִים שֶׁהָאֲבָרִים בִּידֵם וְנִתְּנָם וְ– [וְהִנִּיחוּם] מִחֲצֵי הַכֶּבֶשׁ וְלִמְטָה, בְּצַד מַעְרָב שֶׁל הַכֶּבֶשׁ [וְרָאֵה אִיּוֹר], וּמִלְּחוּם שֶׁם. וְלְאַחֵר מִכֵּן, יָרְדוּ מִכֶּבֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְכָאֵן לָהֶן לְלִשְׁכַּת הַנְּזִיָּה לְקָרוֹת אֶת שְׁמֵעַ וְלַהֲתַפֵּל.

גמרא

שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנָתוֹ שֶׁלֹא קָשְׁרוּ אֶת הַתָּמִיד בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה, אֲלֵא עַקְדוֹ אוֹתוֹ. הַגִּמְרָא מְבַאֵר אֶת צוּרַת הָעֵקֶד: תִּנָּא – שִׁנּוּי בְּבֵרִיתָא, עֵקֶדַת הַתָּמִיד הִיתָה עֵקֶדַת יָד וְרֵגֶל, כְּלוּמַר, הָיוּ עוֹקְדִים כָּל יַד עִם הָרֵגֶל שֶׁכְּנִגְדָּה. וְצוּרַת עֵקֶדָה זוֹ, הִרִי הִיא בְּעֵקֶדַת יִצְחָק בֶּן אֲבָרָהָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ.
שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנָתוֹ: לֹא הָיוּ בּוֹשְׁתִין [וְקוֹשְׂרִים] אֶת הַמִּלָּה. הַגִּמְרָא מְבַרֵּר אֶת טַעַם הַדְּבַר: מֵאֵי מַעְמָא לֹא הָיוּ קוֹשְׂרִים אֶת הַתָּמִיד בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: רַב הוֹנָא וְרַב חֲסִדָּא נִחְלְקוּ בְּטַעַם הַדְּבַר. חֲדָא אֲמַר, מִשּׁוּם שִׁישׁ בּוֹזַ בְּיוֹן קְרָשִׁים, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ מוֹכְרֵי טֵלָאִים חוֹלְקִין, לִישָׁאָם כְּשֶׁהֵם קוֹשְׂרִים יָדֵיהֶם וְרִגְלֵיהֶם. וְחָד אֲמַר, מִשּׁוּם דְּמִתְלַךְ בְּחוּץ הָעֵמִים, שֶׁכֵּךְ הוּא מִנְהַג הַגּוֹיִים, לְקַשּׁוֹר אֶת קַרְבָּנוֹתֵיהֶם בִּשְׁעַת הַקֶּרְבָּה לְעִבּוּדָהּ זָרָה. שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: מֵאֵי בִינְיָהוּ – מִהוּ הִבְדֵּל בֵּין בִּיאוֹר זֶה לְבִיאוֹר זֶה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֵיכָא בִּינְיָהוּ – יֵשׁ הַבֵּדֵל בֵּין הַבִּיאוֹרִים הַלָּלוּ בְּאוֹפְנִים אֵלּוּ, בַּמִּקְוֶה דְּכַפְתִּיהָ בְּשִׁירָא – שְׁקוּשֶׁר אֶת הַכֶּבֶשׁ עַל יַד מַעֲיֵל מִשִּׁי, שֶׁהוּא בְּגַד חָשׁוּב וְאֵין כָּאן בִּיזְיוֹן, אֵי נְמִי – אוֹפֵן נוֹסֵף, כְּשֶׁקוּשֶׁר אוֹתוֹ בְּהוֹצָא דְּדִהָבָא – בַּחוּט שֶׁל זָהָב. שֶׁלְדַעָה שְׁאִמְרָה מִשּׁוּם בּוֹיּוֹן קְרָשִׁים, יֵשׁ לְהַתִּיר, שְׂאִין כָּאן בּוֹיּוֹן. אֲבָל לְדַעָה שְׁאִמְרָה מִצֵּד מִנְהַג עוֹבְדֵי עֲבוּדָה

האם מן השמים לארץ, רחוק יותר מאשר מצד מזרח לצד מערב, או מצד מזרח עד לצד מערב רחוק יותר מאשר מהשמים עד הארץ. אמרו לו – השיבו לו זקני הנגב, ממזרח למערב רחוק יותר. הביאו זקני הנגב ראיה לדבריהם, תדע שכך הוא, שהיה בבוקר כשהחמה במזרח, הכל מסתבילין ויכולים להסתכל בה, וכן בערב כשהחמה במערב, הכל מסתבילין בה, ואילו כשהחמה היא באמצע הרקיע, אין הכל מסתבילין בה, מוכח אם כן, שהמרחק מהשמים לארץ קטן יותר מהמרחק שממזרח למערב, ולכן כשהיא נמצאת ברום הרקיע, אינה רחוקה כל כך ומאירה בחוזק ואין יכולים להסתכל בה. ורק כשהיא נמצאת במרחק גדול, במזרח או במערב, אפשר להסתכל בה.

מוסיפה הגמרא על תשובתם של זקני הנגב: ויחזקו חולקים על דבריהם, ואמריש, זה וזה – המרחק בין השמים לארץ והמרחק שבין מזרח למערב, באחד שוין – מרחק שוה הוא. וראיה לדבר, שנאמר (תהלים קג יא) 'כי כנבואה שמים על הארץ' [וגו'] גבר חסדו על יראיו. ולאחר מכן נאמר (שם קג יב) 'ברחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו'. ואי חד מיניהו נפיש – ואם מרחק אחד מהם גדול יותר, נכתוב תרנוניהו כי ההוא דנפיש – היה צריך לכתוב בשני הפסוקים את המרחק הגדול שביניהם, ומדוע נקט באחד מהם שיעור מועט. אלא מוכח שהמרחק ביניהם שוה הוא, ולכן נקטו בפסוק את שניהם. שואלת הגמרא על דברי חכמים: ואלא יש להקשות על דבריהם, אם המרחק שוה הוא, כשהחמה באמצע רקיע מאי טעמא – מהו הטעם שאין הכל מסתבילין בה, הלא אינה רחוקה יותר מאשר כשהיא נמצאת במזרח ובמערב. משיבה הגמרא: משום דקא' להדיא, ולא כפי ליה מיד – משום שבאמצע הרקיע היא עומדת בגילוי, ואין דבר המכסה ומסתיר אותה, ולכן אי אפשר להסתכל בה.

השאלה השניה ששאלם: אמר להן אלכסנדרוס מוקדון לזקני הנגב, האם שמים נבראו תחלה קודם לארץ, או הארץ נבראה תחילה וקדמה לבריאת השמים. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, שמים נבראו תחלה, שנאמר (בראשית א) 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ומכך ששמים נאמרו תחילה מוכח שנבראו תחילה.

השאלה השלישית ששאלם: אמר להן לזקני הנגב, אור נברא תחלה קודם לחושך, או שמה החשך נברא תחילה קודם לאור. אמרו לו זקני הנגב, מילתא דא אין לה פתר – דבר זה אין לו פתרון. מקשה הגמרא: מדוע אמרו לו שאין לשאלה זו תשובה, וימרו ליה – שיאמרו לו, שודאי החשך נברא תחלה, דכתיב (בראשית א א) 'והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום' וגו', והדר – ולאחר מכן נאמר (שם א א) 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור', מוכח אם כן שהחושך קדם לאור. מתרצת הגמרא: סברי – זקני הנגב היו סבורים, שאם ישיבו לו תשובה לשאלתו יש להם לחשוש דילמא אתי לשיולי – שמה הוא יבא לשאול, מה למעלה – על גבי הרקיע שעל ראשי החיות, ומה למטה – מתחת לארץ והתהום, מה לפנים – חוץ למחיצת העולם בצד מזרח, ומה לאחור – חוץ למחיצת העולם לצד מערב, והם דברים שאסור להרהר בהם. מקשה הגמרא: אי הכי, שזה היה החשך שלהם, שמים נמי לא נמרו ליה – גם כששאלם על השמים והארץ מי נברא תחילה, לא היה להם לענות לו. משיבה הגמרא: מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא דקא שיל – בתחילה היו זקני הנגב סבורים, שדרך מקרה הוא ששאלם על כך, ולא ימשיך לשאול אותם עוד. ובינן דהוה דקתדר שאיל – וכיון שראו שהוא חוזר ושואלם על ענינים אלו, סברי – וסברו זקני הנגב, לא נימא ליה דילמא אתי לשיולי – לא נאמר לו תשובה, שמה הוא יבא לשאול מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור. שאלה רביעית שאלם אלכסנדרוס: אמר להם, אידין מתקרי חכים – איזהו הנקרא חכם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, איזהו חכם הרואה את הנולד – מבין בליבו מה שעתיד להיות ומתנהג על פי זה. שאלה חמישית שאלם: אמר להם, אידין מתקרי גבור – איזהו הנקרא גיבור. אמרו לו זקני הנגב, איזהו גבור הכובש את יצרו –

המתגבר על יצרו מלחטוא ומלכעוס. שאלה שישית שאלם: אמר להן, אידין מתקרי עשיר – איזהו הנקרא עשיר. אמרו ליה זקני הנגב, איזהו עשיר השמח במה שנגזר עליו שיפול בחלקו. שאלה שביעית שאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויחיה – מה יעשה אדם כדי שיחיה בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו ליה, ימית את עצמו – יטרח בכל מלאכה, וימנע עצמו מתענוגים, ויצער עצמו ללמוד תורה, ועל ידי זה יזכה לחיי עולם הזה ולחיי עולם הבא. שאלה שמינית שאלם בענין זה: מה יעביד איניש וימות – מה יעשה אדם כדי שלא יהיו לו חיים בשני העולמות. השיבו לו זקני הנגב, יחיה את עצמו – ימנע מלטרוח במלאכה, ויפנק עצמו בתענוגות ובמילוי תאוותיו, ולא יעסוק בתורה. שאלה תשיעית שאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויתקבל על ברייתא – מה יעשה אדם כדי שיהא מקובל על הבריות. אמרו לו זקני הנגב, יסני מלכו ושלטון – שישנא את המלכות והשלטון, ולא יתחבר אליהם להיות בקרבתם. אמר להו – אמר להם אלכסנדרוס לזקני הנגב, דידי טבא מדידכו – עצתי טובה מעצבתם, ועצתי היא להיפך, שיתחם מלכו ושלטון – שיאהב את המלכות והשלטון, ויעבד מינו עם בני אינישא – ויעשה טובות עם בני האדם על ידי שיליץ בעדם אצל השלטון. שאלה עשירית שאלם: אמר להן, בימא יאי למיד – האם ראוי יותר להתגורר בים, או שמה, ביבשתא יאי למיד – יותר ראוי להתגורר ביבשה. אמרו ליה, ביבשתא יאי למיד – ביבשה ראוי יותר להתגורר. והטעם לזה, דהא – והנה – שחרין כל נחותי ימא – גם כל יורדי הים שרגילים לשהות בים, אף על פי כן לא מיתבא דעתיהון עד דסקין לביבשתא – אין דעתם מיושבת עליהם עד שעולים הם ליבשה. לאחר שאלכסנדרוס גמר לשואלם את עשרת השאלות שהיה בדעתו לשואלם בעניני החכמה, הוסיף לשואלם שאלות פרטיות הנוגעות להם ולא: אמר להן, אידין מנכון חכים יתיר – מי הוא החכם ביותר שביניהם. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, מילא פחדא שוויין – כולנו שווים כאחד בחכמה ואין אחד מהם חכם מהשני, וראיה לכך, דהא כל מילתא דאמרת לנא – שהיה כל דבר ששאלת אותנו, כחד פתרינא לך – השבנו לך כולנו אותה התשובה. לאחר מכן הוסיף ושאלם: אמר להן, מה דין אתריסתון לקבלי – מהו זה שאתם עומדים ומתריסים כנגדי, שאין אתם אוכלים ושותים ומתחתנים עמנו הגויים. והרי רואים אתם שהגדולה והממשלה לנו היא, ואתם מושפלים. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, סמנא נצח – השטן ניצח אותנו, כלומר, עוונותינו גרמו שניתן הממשלה לשונאנו לרדות בנו. אמר להן אלכסנדרוס, הא אנא מקפלינא יתבון בגזירת מלכין – הרי אני הורג אתכם בגזירת מלכים, על כך שהשבתני דבר בזיון. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, שלטון ביד מלכא – אמת שהשלטון הוא ביד המלך להרוג את אשר יחפוץ. ואף על פי כן, לא יאי למלכא כוב – אין נאה למלך להתנהג בכוב ובשקר, לפי שהבטיחם תחילה שלא יאונה להם כל רע. מספרת הגמרא: מיד, אלביש יתהון לבושין דארנון – הלביש אותם לבושי ארגמן, ושדי מניכא דדהבא על צואריהון – והטיל רביד זהב על צווארם. לאחר שסיים לשואלם, אמר להן אלכסנדרוס לזקני הנגב, בעינא דאיל – רוצה אני לילך למדינת אפריקי, והבו לי עצה איך להגיע לשם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, לא מצית אולת, דפסקי הרי חשך – לא תוכל לילך לשם, משום שהרים של חושך מפסיקים בין מדינת אפריקי לשאר העולם, ואי אפשר לאדם לעבור בהם, מפני שאין בהם אור כלל בין ביום ובין בלילה. אמר להן, לא סניא דלא אולינא – אי אפשר לי שלא אלך לשם, ואמטו הכי משיילנא לבו – ומפני זה אני שואלכם. אלא הו לי עצה מאי אעביד – מה אוכל לעשות כדי להגיע לשם. אמרו ליה זקני הנגב, אייתי חמרי לובא – הבא עמך חמורים ממדינת לוב, דפרשי בהבירא – שהולכים הם –

תמיד. פרק רביעי - לא היו כופתין דף לב עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קסה רש"י

57 טיבו עם בני העיר בשביל אנשי העיר וידבר עליהם אל המלך שלא להכביד עולו
58 עליהם ואז יבאו בני העיר לעובדה ביטא יא למידר או כיבשתא. באיזה מקום טוב
59 לגור בים או ביבשה השיבו לו ביבשה: דהא כל נחתי ימא לא מיתבא דעתיהו.
60 אין רעתן מיושבת בהן עד שירדו ליבשה: אי דין מנכון שפי חכים. איזה מכם חכם
61 יותר: כולנא כהרא פתנא לך. כולנו חכמים
62 ואין חכם זה מזה שהרי כולנו הסכמנו לדעת
63 אחד: אמר להן מה דין אתריסתון לקבל.
64 מה זה שאתם עומדים נגדי ואינכם מחזיקים
65 יראתנו הלא אתם יודעים כי אנחנו הרבים
66 ואתם תחתינו. אתריסתון לשון תרים ומגן:
67 אמרו ליה שטנא נצח. זו אינה ראייה שהרי
68 אתם רואים בכל יום שהשטן הוא נוצח
69 ומטעה בני האדם אף אתם אל תתמחו על
70 שאנו תחתיתכם: אמר להם. שוטים אתם
71 שאתם מחזיקים יראתכם שאם ארצה אהרוג
72 אתכם בגזירת מלכים שאני מלך ואבקש
73 לשאר מלכים שאוהבים אותי שיתנו לי
74 רשות להרוג אתכם: אמרו לו שילפון ביד
75 מלכות ולא יא למלכא כוזב. כלומר בידך
76 הממשלת לעשות שאתה מלך ושר אבל בכך
77 נחמתנו שהבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה
78 ואין נאה למלך לדבר שקר שנא' אף כי
79 לגדיב דבר שקר (משלי ז): מיד אלכיש
80 יתהון. הלביש אותם לבושי ארגמן וישם
81 רביד זהב על צוארם: אמר להם כינא
82 דאיל. רוצה אני לילך למדינת אפריקא:
83 אמרו לא מצית אולת. אינך יכול ללכת
84 שהרי חשך באמצע הדרך מקום שיש בו
85 חשך בין ביום בין בלילה ואין שום אדם יכול
86 לעבור אותן הרים: אמר להם לא סניא דלא
87 אוילנא אמשו הכי משיילא מה אעביד.
88 תקעתי עצמי ללכת שם אמשו הכי ובשביל
89 שתקעתי בעצמי אני שואל לכם עצה מה
90 תקנתי ובאיזה ענין אוכל לעבור: אייתי חמרי
91 לובא דפשי בהברא. הבא חמורים גדולים
92 ממצרים שירעין ללכת בחשך, דפרשי כמו
93 (פסחים דף ו). המפרש הדיוצא בשיירא:
94 ואיתי קיבורי דמתני וקמר בהאי גיסא.
95 וקשרו בהאי גיסא עעבר: וכשתחתנו
96 למקומך. ותאחזו באותן קיבורי דבשבילם
97 תשוב למקומך על פי קיבורי עד שתגיע
98 למקום שנקשר ואז תהיה במקומך: עבד הכי
99 כי מטא להחזא מחזא דכולה נשי. לא היה
100 באותו הכרך כי אם נשים: כנא למעבד
101 קרבא. רצה לעשות עמך מלחמה: אמרו לו.
102 הנשים אי קטלת לן יאמרו נשי קטיל כלומר
103 זו אינה גבורה אם תלחם עמנו שהרי אם
104 תהרוג אותנו יאמרו העולם שישמעו בדבר
105 נשים הרג זה אינה גבורה, ואם אנו נהרג
106 אותך יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה
107 שנשים תתחברו עליו והרגוהו מוטב שתשמעו
108 את עצמך ואל תלחם עמנו פן תהיה לבת.
109 אמר להן. הריני שומע לעצבתם ולא אויך
110 לכם והביאו לי לחם לאכול: אייתו ליה
111 נהמא דרהבא אפתורא דרהבא. הביאו לו
112 לחם של זהב מונח על שולחן של זהב:
אמר

1 מן השמים לארץ רחוק. כלומר איזה רחוק יותר: אמרו לו ממוצה למערב. רחוק
2 יותר משמים לארץ: ותרע שהרי חמה במזרח הכל מסתכלים בה חמה באמצע
3 רקיע אין הכל מסתכלין. ולמה לפי שהחמה כשהיא במזרח או במערב היא רחוקה
4 ובשביל שהיא רחוקה יכולים להסתכל בה שאין האורה מזקת לעינים אבל כשהיא
5 באמצע הרקיע קרובה ואורה מזהיר כ"כ
6 שאין יכולין לראות: וה"ל זה וזה מזה
7 שות. כדמוכחי קרא: כתוב אחד אומר
8 כנבזה שמים על הארץ וכתוב אחד אומר
9 כרחוק מזרח ממערב. ואם לא היתה מדתן
10 שזה אלא מזרח ומערב רחוק יותר למה אחו
11 הכתוב במוטע במדה לא היה לו כלל לומר
12 אלא המרובה אלא דאי שניהם שוין במדה
13 לכך אחו את שניה: אלא מאי מעץ חמה
14 באמצע הרקיע אין הכל מסתכלין בה. כמו
15 שהם מסתכלין כשהיא במזרח או במערב:
16 משום דקאי להדיא. בגילוי היא עומדת ולא
17 כסי לה מדי ובשביל כך אורה מזהיר ומזיק
18 לעינים המביטות שם: אמר להם שמים
19 נבראו תחלה. כלומר או ארץ ושמים כאחד
20 נבראו: שנאמר בראשית ברא אלהים את
21 השמים. אלמא שמים קדים: אור נברא
22 תחלה. כלומר אינו נברא תחלה: מילתא דא
23 לית ליה פתח. דבר זה ששאלת אין שום
24 אדם בעולם שידע לפותרה: ופרך הש"ס
25 ואמאי. השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתח:
26 ולישרו ליה. מן הפסוק דחשך נברא תחלה
27 שנאמר וחסך על פני תהום והדר ויאמר
28 אלהים יחי אור אלמא חשך קדים: סברו אי
29 אמרו ליה. הרי אתא לשיילי מה למעלה
30 ומה למטה והילכך השיבו ליה מילתא דא
31 לית ליה פתח וימנע ולא ישאלם עוד
32 ממעשה בראשית: אי הכי. דבשביל כך נמנעו
33 מלהשיבו תחלה נמי אמאי השיבו לו השמים
34 נבראו תחלה לא היה להם להשיבו כלום
35 משום דילמא אתי כ"י: מעיקרא סבר אקרא
36 בעלמא הוא. דקא משאל ולא ישוב עוד
37 לשאל יותר ממעשה בראשית לכך יכולים
38 להשיבו האמת כיון דחזו וכו': אידן חכים. מי
39 מתקרי חכם: הוואה את הנוול. המבין מלבו
40 מה שעתידי להיות קורות שעתידי לבא
41 ונזהר מהן: הכובש את יצרו. בא לידי עבירה
42 וכבש את יצרו ונמלט ממנה: השמח בחלקו.
43 במה שנותן לו המקום: ימית את עצמו.
44 ישפיל את עצמו: יחיה את עצמו. יגבה את
45 עצמו ומתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה
46 ויקנאו בו וימותו ולימדון חכמים שאדם
47 הרוצה שיחיה ישפיל את עצמו וירחמו עליו
48 הבריות ויחיה שנים הרבה ומגאוה ימנע את
49 עצמו שלא יקצרו ימיו וימות בלא עתה יסנא
50 מלכו ואלוהו. ויתקבלו דבריו ויהאבו אותו
51 אבל הוא רגיל לדבר עם מלכים ושרים
52 מקנאים בו בני אדם ומתוך כך שונאים אותו
53 ואת מעשיו: ידי עדיפא מדידכו. חכמתי
54 גדולה משלכם שאני ויעצו עצה טובה שעל
55 ידה יהא מקובל לפני הבריות ואינו עצה
56 ירחם מלך ושלטון וידבר עמהם תמיד ויעביד

42 לובא דפרי פהבא, ואיתי קיבורי דמתני, וקמר בהאי גיסא. דכי אתית (באורחא) נקטת בגוייהו, ואיתית לאתרך. עבד הכי, ואול,
43 מטא להחזא מחזא דכוליה נשי. כני למיעבד קרבא בהדיהו. אמרו ליה: אי קטלת לן - יאמרו "נשי קטל", אי קטילנא
44 לך - יאמרו "מלכא דקטלוהו נשי"! אמר להן: אייתו לי נהמא! אייתו ליה נהמא דרהבא, אפתורא דרהבא.
אמר

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא. כלומר וכי מנהג בבאן לאכול לחם של זהב: אמרו ליה. אין מנהג בבאן לאכול לחם של זהב אבל בשביל כך שמנו זהב לפניך לאכול שהיה זה פלא לנו שבאת לבאן בשביל אכילתך וכי לא היה לך לחם לאכול במקומך שנתרחקת ממלכותך ובאת עד כאן ושאלת לחם לאכול לכך נתנו לך זהב וכסף ששבורים היינו שבאת בגלל זהב וכסף

לכאן: בדנפיק ואתי. כשהיה יוצא מן העיר: כתב דמחזא. כתב על שער העיר: אנא אלכסנדרוס הוית שפא. הייתי שוטה מבלי לב להבין: עד דאתיתי. לכך נשיא ולמדתי חכמה: יתיב אהווא מעיינא כאכיל נהמא. כדרך בני אדם שיושבים על המעיין ואוכלין שם לחם וכשרוצים לשנות שותים: הוון בהדיה גילדני. היה עמו דגים מלחמים: בהדי דמחזורי נפל בהו ריחא. בעוד שהיו רוחצים במים כדי להסיר מליחתם נפל בדגים ריח טוב ומעיין מנן עדן והיה: מ"ד שקל מהנהו מיא טרא באפיה. רחץ פניו ולא עשה יותר: איכא דאמרי. הלך במעיין עד דמטא לגן עדן שמשם היה נובע: רמא קלא. ואמר פתחו וליו בבא: אמרו ליה [זה] השער לה: צדיקים יבאו בו: אמר להו אנא מלכא אנא. וחשוב אנא תנו לי דבר אחד מגן עדן והאיל ואינכם רוצים לפתוח לי שער: ויבנו ליה גולגולתא. נתנו לו ראש גולגולת: אתיה תקליה לכולוהו ככפא ודבהא תקליה לא הוה תקליה. היה נתן כל כסף זהב שלו במאונים מצד זה והגולגולת מצד זה ואעפ"כ היה מכביד יותר הגולגולת דלא היה מוצא דבר ששוקל כנגדה: אמר להם אלכסנדר מוקרון לריבון מאי האי. שאני יכול למצוא משקלה: אמרו לו. גולגולתא של אנוש בשר ודם שלא ישבע לעולם לפיכך משקלה כל כך שכל כסף וזהב היא מושכת אליה: מ"ל מטאי דהבי הוא. במאי אבחיין אם אמת אתם מדברים: שקלי עפרא. [וקחו] מעט עפר וכסיה שלא תוכל הגולגולת לראות ואז תשבע ולא יכלה שום דבר לימשך אליה וימצאו משקלה [לאלתרי] תקל. כלומר כאותו דבר ששקל כנגדה: היינו דבתיב שאלו ואבדו. נגדו ועיני אדם לא תשבענה: כל העוסק בתורה שכינה שרויה עליו שנאמר קומי רוני בלילה. לעסוק בתורה: שפכי כמים לבך נזכר פני ה'. כלומר שכינה שרויה אצלך:

הדרן עלך לא היו כופתין

44 [ומכאן ואילך פירוש הרמב"ם ז"ל]
45 **אמר** להם הטמנות. כבר נתבאר בגמ'
46 ברכות ודף יא: שהברכה הזאת
47 שהיו מברכין תחלה היא אהבת עולם ואחר
48 שהמשם שורר והוא מתפשט מברכין יוצר
49 אור לפי שזר ברכות אין מעבב כמו
50 שנתבאר שם ומה שאמרו קראו עשרת
51 הדברות בכל יום לפי שהם עיקר הדת
52 וראשיתו וכבר אמרו בגבולים בקשו לומר
53 כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין
54 ולא באר בהבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי
55 ואמרו ברא דהיה שוקרין עשרת הדברות בכל יום ויום אלא מפני מה אין קורין
56 אותם מפני המינין שלא יהיו אומרים אלו לברם ניתנו למשה מסיני וכבר אמרנו

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא אמרו ליה אלא אי נהמא פעות לא היה לך באתרך נהמא למיכל, דשקלית ואתית להקא פי נפיק ואתי פתב אבבא דמחזא אנא אלכסנדרוס מוקרון הוית שפא עד דאתיתי למדינת אפריקו דנשיא ויליפת עצה מן נשיא פי שקיל ואתי יתיב אהווא מעיינא קא אכיל נהמא הוון בידיה גולדני דמלחא בהדי דמחזורי להו נפל בהו ריחא אמר, שמע מינה האי עינא מנן עדן אתי איכא דאמרי שקל מהנהו מיא טרא באפיה איכא דאמרי אידלי בוליה, עד דמטא לפתחא דגן עדן רמא קלא. פתחו לי בבא אמרו ליה זה השער לה' וגו' אמר להון אנא נמי מלכא אנא מיחשב חשיבנא הבו לי מדי' יהבו ליה גולגולתא חדא אתיה תקליה לכוליה דהבא וכספא ידיה בהדיה לא הוה מתקלי אמר להון לרבנן מאי האי אמרי גולגולתא דעינא דבישרא ודמא דלא קא שבע אמר להו ממאי דהבי הוא שקלי קליל עפרא וכספיה לאלתר תקלא דכתיב 'שאלו ואבדון לא תשבענה וגו' תנא דבי אליהו גיהנם למעלה מן הרקיע, ויש אומרים, לאחריו הרי חשך. תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה בלילה, שכינה בגגדו, שנאמר 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נזכר פני ה' (וגו'), אמר רבי אליעזר בן עזריה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בנות למודי ה' ורב שלום בנות:

הדרן עלך לא היו כופתין

אמר להם הממונה פרכו פרכה אחת והם פרכו קראו עשרת הדברות, שמע והיה אם שמוע ויאמר. פרכו עם העם שלש פרכות אמת ויצב, ועבודתה, ופרכת פהנים, ויבשבת, מוסיפין פרכה אחת, למשמר היוצא, משנה ב אמר להם חדשים לקמרת בואו והפנים זוכה מי שזכה. אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפנים מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. רבי אליעזר בן יעקב אומר, המעלה אברים לפיכך, הוא מעלה אותן על גבי המזבח, משנה ג מסרום לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הפלים משנה ד מי שזכה בקמרת, היה נזטל את הפה, והפה דומה לתרוקב גדול, של זהב, מחזקת שלשה קבין. והבנות, היה בתוכו מלא

הודעתך שהעיקר במקום עשירות אלא הטעם בזה הוא מה שזכרו ואמרו (וימא שם דף כ"ב, ב) בגד שבשל בו קדרה לרבו לא ימוזב בו כוס לרבו וכבר יצאנו מכוונת ההלכה אבל היא כוונת המסכתא:

57 זה בהלכות ירושלמי שחברנו אח"כ אמר שהעם מברכין שלש ברכות שהם אמת
58 ויצב ורצה ומודים ושים שלום לפי שכולן תפלה על ישראל ועליהם אמרו וברכו
59 את העם וכל זה היה בלשכת הגזית אבל ברכת כהנים הידועה והוא יברך ה'
60 הרי הוא נאמר על מעלות האולם אחר גמר עבודת התמיד כמו שיתבאר בפרק
61 שאחר זה וכבר בארנו בסוף סוכה (דף נו)
62 שכל יום שבת היה נכנס המשמר לעבודה
63 ויצא משמר שעבר וכבר בארנו בגמ'
64 ברכות (דף יב). ההלכה הזאת בעצמה
65 ואמרו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס
66 מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם
67 אהבה ואחרו ושלוש וריעות: כבר בארנו
68 בשני מיומא (דף כו). שהקטרת לא היו
69 מפילים עליה גורל אלא אותם שלא הקטירו
70 אותה עדיין קודם לכן לפי שכל המקטיר
71 אותה היה מצליח בעניניו ומוצא פרנסתו
72 בירוחה ולפיכך אמר חדשים לקטרת יפיסו
73 ושם יתבאר שפיס הקטרת הוא הפיס
74 השלישי אחר כך אמר חדשים גם ישנים
75 בואו והפיסו מי מעלה אברים והוא הפיס
76 הרביעי ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב:
77 כבר בארתי. הלכה זו בגמ' (כפורים ושם
78 נתבאר שכל הכהנים האלו לובשים בגדי
79 קדש במקדש ועומדים בלשכת הגזית כאילו
80 הם קצת עגולה והממונה רמוז אל האיש
81 שמתחיל ממנו המנין וזהו מסייר המצנפת
82 מעל ראשו ואחר כך משיבה עליו ומטילים
83 גורל ויעלו בגורל לעבודה והנשאים שלא
84 זכו הם שמפשיטים אותם השמשין למקדש
85 ואין מניחין עליהם אלא המכנסים ואח"כ
86 לובשים בגדי חול שלהם ואחר כך מפשיטים
87 המכנסים ומניחין כל בגדי כהונה בחלונות
88 כמו שבארנו בסוכה (דף נו): ומה שאמר.
89 וכתוב עליהם תשמיש הכלים לפי
90 שהחלונות שהיו בהם מכנסים כתוב עליהם
91 מכנסים ואשר בהם המצנפת כתוב עליהן
92 מצנפת וכן כותנת ואבנט וסדר לבשת
93 הבגדים הוא שילבש תחלה המכנסים אמרו
94 (וימא דף כג: כה) מנין שלא יהא דבר קודם
95 המכנסים לתלמוד ולומר ומכנסי בד ילבש על
96 בשרו ואח"כ ילבש הכתנות חוגר באבנט
97 ומשים המצנפת על ראשו וראוי לך שתדע
98 שהרמת הדרשן תהיה באלו ארבעה הכלים
99 אף על פי שלא אמר הכתוב אלא שני כלים
100 שנאמר ולבש הכהן מדי בד ומכנסי בד אבל
101 אמרו ז"ל (שם יומא יב: כג) ולבש לרבות
102 מצנפת ואבנט להרמה ומה שנאמר (ויקרא
103 ו) ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים אינו
104 רוצה לומר שיהיו בגדי חול אלא פחותים
105 מהם בחשיבותם ושניהם בגדי קדש אמרו
106 מקיש בגדים שפשט לבגדים שלבש מה
107 להלן בגדי קדש אף כאן בגדי קדש אם כן
108 מה לתלמוד לומר אחרים אחרים פחותים
109 מהם למה היו הבגדים שלובש בשעת
110 הרמת הדרשן פחותים מהבגדים שלבש
111 בשעה שהיו מתעסקין בקרבן לא מחמת
112 שמירת הבגדים שלא יבלו לפי שכבר
113 הודעתך שהעיקר במקום עשירות אלא הטעם בזה הוא מה
114 שזכרו ואמרו (וימא שם דף כ"ב, ב) בגד שבשל בו קדרה לרבו לא ימוזב בו כוס
115 לרבו וכבר יצאנו מכוונת ההלכה אבל היא כוונת המסכתא:

את העולם, ועל ידם יש רוב שלום.

הדרן עלך לא היו בופתין

פרק חמישי - אמר להם הממונה

בפרק זה מבואר המשך סדר עבודת הבוקר, ובכללה סדר תפילת הכהנים, גמר הפייסות על העבודות, סדר דישון מזבח הפנימי וסדר הבאת הקטורת.

משנה

במשנה לעיל (לא) נאמר, שלאחר שהניחו הכהנים את אברי התמיד על גבי הכבש, ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע ולהתפלל. משנתנו מבארת את סדר התפילה: **אָמַר לָהֶם** - לכהנים שהגיעו ללשכת הגזית **תַּמְמוּנָה** על סדר עבודת היום, **בְּרָכוּ בְּרָכָה אַחַת** מהברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵם בְּרָכוּ** את אותה הברכה. לאחר מכן **קָרְאוּ** את **עֲשֶׂרֶת הַתְּפִלּוֹת**, ופרשת **שְׁמַע** ישראל (דברים טו-טז), ופרשת **וְהָיָה אִם שָׁמַעְתִּי** (דברים יא יג-כא), ופרשת **וַיֹּאמֶר** (במדבר טו לז-מא), ולאחר מכן **בְּרָכוּ עִם הָעָם שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת בלבד**, והן, ברכת **אֱמֶת וְיִצְיָב**, וברכת **עֲבוּדָה**, היא ברכת רצה, וברכת **בְּהִנֵּי**, היא ברכת שים שלום. מוסיפה המשנה: **וּבְשִׁפְתָּהּ** היא מוסיפין עוד **בְּרָכָה אַחַת**, וברכה זו היתה שייכת ל**מִשְׁמֶרֶת הַיּוֹצֵא**, שהם היו מברכים אותה למשמר הנכנס.

משנה

ארבע פייסות היו במקדש. הראשון והשני נשנו לעיל (כו. ל.), ובמשנתנו נשנו השלישי והרביעי. תחילה מביאה המשנה את הפייס השלישי, מי יזכה בהקטרת הקטורת: לאחר שסיימו תפילתם, **אָמַר לָהֶם** הממונה על הפייסות, לכהנים שבאותו בית אב, **חֲדָשִׁים לְקַטֵּר** - רק הכהנים החדשים שבכם שעדיין לא הקטירו מעולם קטורת על המזבח הפנימי, **בּוֹאוּ וְהִפְּסוּ** - והשתתפו בגורל מי יזכה להקטירו. עשו את הגורל, **וּזְכָּה מִי שִׁזְכָּה**. לעיל (לא) נאמר, שאחר שחישת התמיד וניתוחו, היו מחלקים את אבריו לכהנים, והעלום על חציו התחתון של כבש המזבח. משנתנו מבארת את הפייס הרביעי, מי יזכה בהעלאת האברים מהכבש למזבח: לאחר מכן **אָמַר לָהֶם** הממונה לכהנים שבאותו בית אב, **חֲדָשִׁים עִם יִשְׁנִים** - בין מי שעדיין לא זכה בעבודה זו, ובין אלו שזכו כבר, **בּוֹאוּ וְהִפְּסוּ** - והשתתפו בגורל, **מִי מַעֲלָה** את האברים **מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ**. וזהו דעת תנא קמא. אבל **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר**, לא היה פייס על עבודה זו, אלא הכהן **הַמַּעֲלָה** את האברים **לְכֶבֶשׂ**, הוא **מַעֲלָה אוֹתָם** מהכבש **עַל נְפִי הַמִּזְבֵּחַ**, והיינו, כל כהן וכהן העלה למזבח את האברים שזכה בהם להעלותם לכבש.

משנה

במשנה זו יבואר סדר הפשטת הבגדים לאחר הפייס: לאחר שהוברר מי זכה בפייס, לקחו בית דין את הכהנים שלא זכו בפייס ו**מְקַטְרִים לַחֲזִינִים** - שמשים, והם היו **מַפְשִׁיטִין אוֹתָם** - את הכהנים הללו, **אֶת בְּגֵדֵיהֶם** - בגדי הכהונה שלבשו לצורך הפייס, **וְלֹא הָיוּ מְנִיחִין** - משאייתם **עֲלֵיהֶם** מבגדי הכהונה, **אֵלָּא** את **הַמְּכַנְסִים בלבד**, כדי שלא יעמדו ערומים, ולאחר שלבשו את בגדי החול שלהם, היו פושטים גם המכנסים. **וְחִלּוּנוֹת הָיוּ עֲשׂוּיִם שָׁם**, בתוך החומה של לשכת הגזית, ובהם היו מונחים בגדי הכהונה, ו**כְּתוּב עֲלֵיהֶם תְּשֻׁמִּישׁ הַכֹּהֵן** - ועל כל חלון היה כתוב לאיזה בגד הוא משמש, **לִבְנוֹת**, לכתונת, למכנסים ולמצנפת.

משנה

במשנה זו מבואר סדר הקטרת הקטורת: **מִי שִׁזְכָּה בַּהֲקַטְרַת הַקְּטֹרֶת**, הָיָה נוֹשֵׁל אֶת הַכֶּבֶשׂ, וְהָכֵף הִיְתָה דוֹמָה לְתַרְכָּב - שם כלין גדול, והיתה הכף של זהב, ו**מְחֻזָּקֶת שְׁלֹשָׁה קַבִּין**, ו**הַפָּנֶה**, שהוא כף קטנה יותר, הָיָה מוֹנֵחַ בְּתוֹכָו - בתוך הכף הגדולה,

אָמַר לָהֶם אלכסנדרוס לנשים, **מִי אֲכָלִי אִינְשֵׁי נֶהְמָא דְּהֶבְהָא** - האם מנהג האנשים כאן לאכול לחם של זהב. **אָמְרוּ לֵיהּ** הנשים, אין מנהג האנשים כאן לאכול לחם של זהב, **אֵלָּא** מה שהבאנו לך לחם של זהב, הוא מפני שהיינו סבורים, **דְּאִי נֶהְמָא בְּעִית** - שאם רצונך בלחם לאכילה, **לֹא תָהִי לָךְ בְּאַתְרָךְ נֶהְמָא לְמִיכַל**, דְּשִׁקְלִית וְאַתִּיתָ לְהָבָא - וכי לא היה לך במקומך לחם לאכילה, שהוצרכת לקחת את עצמך ולבא לכאן. אלא ודאי שבואך לכאן היה לשם כסף וזהב, ולכך הבאנו לך לחם מזהב.

כִּי נָפִיק וְאַתִּי - כשהיה יוצא ובא מהמחוז של הנשים, **כְּתֵב אֶכְבֵּא דְּמַחֲזִיא** - על שער המחוז, **אֲנָא אֶלְכְּסַנְדְּרוֹס מוֹקְדִין הוֹיְתִי שְׁמִיא** - הייתי שוטה, **עַד דְּאַתְתִּיתִי** - שהגעתי - **לְמִדִּינַת אֶפְרַיִם דְּנִשְׂאִי** - של הנשים), **וְלִילִיפַת עֲצָה מִן נִשְׂאִי** - ולמדתי חכמה מן הנשים. הגמרא מביאה את המשך המעשה שאירע עם אלכסנדרוס כששב ממדינת אפריק: **כִּי שָׁקִיל וְאַתִּי** - כשהיה בדרך לילך ולבא למדינתו, **יְתִיב אֵתְהוּא מַעֲיִינָא וְקָא אֲכִיל נֶהְמָא** - ישב על יד מעיין אחד ואכל שם לחם. **הָוֹ בִּירִיה גּוֹלְדֵי דְּמִלְחָא** - היו בידו דגים מלוחים, **בְּהָרִי דְּמַחֲזוּרִי** **לְהוֹ נָפִל בְּהוּ רִיחָא** - בשעה ששטפם במי המעיין להסיר מליחותם, נכנס בהם ריח טוב. כיון שראה זאת אלכסנדרוס, **אָמַר, שְׁמַע מִינָּה** - מוכח מזה, **שְׁהָא עֵינָא מִגֵּן עֵדֶן אֲתִי** - שמעתיין זה מגן עדן הוא בא. לגבי המשך המעשה ישנן דעות חלוקות, **אִיכָּא דְּאָמְרִי** - ישנם האומרים, **שָׁקֵל מִהֵנְהוּ מִיָּא טָרָא בְּאַפִּיה** - אלקה ממימי המעיין האלו, ורחץ בהם את פניו, והמשיך בדרכו. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** - ויש אומרים, **אֲדִילִי בּוֹלִיָּה** - שעלה במעלה הנחר לאורך כולו לכיוון מקום מוצא המים, **עַד דְּמִטָּא לְפִתְחָא דְּגֵן עֵדֶן** - עד שהגיע לפתח גן עדן. כשהגיע לשם, **רָמָא קָלָא, פִּתְחוּ לִי בָבָא** - הרים את קולו וקרא, פיתחו לי את השער. **אָמְרוּ לֵיהּ** - השיבו לו **זֶה הַשַּׁעַר לָהּ** וגו' **צִדִּיקִים יָבֹאוּ בּו'** (תהילים קיח א), ולך אין רשות להיכנס בו. **אָמַר לָהֶם** אלכסנדרוס, **אֲנָא נָמִי מִלְכָּא אֲנָא וּמִיחֶשֶׁב חֲשִׁיבָנָא** - אני גם כן מלך, וחשוב אני, ואם אין ברצונכם ליתן לי רשות להיכנס, **הָבֹו** - נתנו - **לִי לְכָל הַפְּחוֹת מִיָּדִי** - דבר מועט מגן עדן. הסכימו בגן עדן לכששבו, ו**הָכֵבוּ לֵיהּ גּוֹלְגֻלְתָּא** - ונתנו לו גלגל עין של אדם. כששב למקומו, **אֲתִיָּה** - הביא לגלגל עין זו, **תְּקַלִּיָּה לְבוֹלִיָּה דְּהֶבְהָא וְכִסְפָּא דִּידִיָּה בְּהִירָה** - שקל את כל זהבו וכספו כנגד גלגל עין זו, **וְלֹא הָיָה מְתַקְלִי** - ולא הגיעו למשקלה, שהעין היתה שוקלת יותר מהם. והיה דבר זה פלא בעיניו. **אָמַר לָהֶם לְרַבָּנָן** - אמר להם לחכמים שהיו במדינתו, **מֵאֵי הָאִי** - מהו ענין זה שגלגל העין שוקל כל כך הרבה. **אָמְרִי** - השיבו לו החכמים, ענין זה בא לרמוז, שגולגולתא דְּעֵינָא דְּבִישְׂרָא וְדְּמָא דְּלֹא קָא שָׁכַע - שגלגל עין של בשר ודם, שאינה מרגישה שובע מהעושר שיש לה לעולם. **אָמַר לָהֶם** אלכסנדרוס לחכמים, **מֵמָּא דְּהָכֵי הוּא** - מנין אדע שאכן כך הוא ביאור הענין. השיבו לו החכמים, **שָׁקִיל קָלִיל עֲפָרָא וְכִסְפִּיָּה** - קח מעט עפר וכסה את העין, ותראה ש**לְאֵלְתֵּי תַקְלָא** - שמדיד היא תשקול למשקלה האמיתי. מסיימת הגמרא: זהו מה **דְּכְתִיב** (משלי כו ט) **שְׂאוּל וַיִּבְדֹּן לֹא תִשְׁבַּעְנָה** וגו' **וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׁבַּעְנָה**, הרי שענין האדם אינם שבעות לעולם.

כיון שהגמרא עסקה בענין הרי החושך, היא מביאה ברייתא המוזכר בה מענין זה: **תָּנָא רַבִּי אֱלִיָּהוּ** - בבית מדרשו של אליהו שנו ברייתא זו, **גִּיהֵנָם נִמְצָא לְמַעַלָּה מִן הַתְּרָקִיעַ**, לפי שיוצא מנהר דינור שבא מזיעתן של חיות הקודש. מוסיפה הברייתא, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים**, שהגהינים נמצא **לְאַחֲרֵי תְּרֵי הַחֲשָׁד**.

מביאה הגמרא: **תָּנָא רַבִּי חִיָּא, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִילָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בְּגִנְדּוֹ, שְׁנָאִימָר** (איכה ב ט) **קוֹמִי רוּחִי בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשִׁמּוּרוֹת שְׂפָכִי כְּמִים לְבָד נִכַח פָּנֵי ה'** (וגו'), כלומר, **קוֹמִי רוּחִי בְּלִילָה** לעסוק בתלמוד תורה, ואז תזכה ל'נכח פני ה'', שתשרה אצלך השכינה.

מוסיפה הגמרא להביא מדברי התנא שדיבר בשבח תלמידי החכמים ועסק התורה: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, תְּלִמְיֵדִי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנָאִימָר** (שעריה ד רי"ג) **וְכָל בְּנֵי דְּלִימוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ**, אל תקרי 'בניך' אלא 'בוניך', שהם התלמידי חכמים הבונים

1 והיה הבוך מלא ונדרש בקמרת, וכפוי היה לו לבוך, ויכמין
2 מוטמטל – טבעת היה עליו – על הכיסוי, מלמעלה [וראה איוור].

משנה

3 המשנה מפרשת את סדר הולכת הגחלים ממזבח החיצון למזבח
4 הפנימי, שעליו היו מקטירים את הקטורת: מי [הכהן] שזכה
5 במחנה – לחנות גחלים מעל מזבח החיצון ולהולכים וליתנם על
6 גבי מזבח הפנימי, נטל מחנה הכסף, ועלה על הכבש של המזבח
7 החיצון עד שהגיע לראש המזבח, ופנה את הגחלים הילך [והילך],
8 וחתה – והרים עם המחנה גחלים בוערות (מן המאובקות
9 הפנימיות), ויך מן הכבש, ועמד על רצפת העזרה בצד מזרח
10 המזבח, ויעיר – שפך את הגחלים ממחנת הכסף לתוך מחנה אחרת
11 של זהב, ובשעה שהעביר לשל זהב, נתפזר ממנו – מן הגחלים בקב
12 גחלים, והיה מכבדן – מטאטא את הגחלים שנתפזרו, לאמה של
13 מים העומדת בעזרה. ובשבת שאסור לכבות את הגחלים, היה בופה
14 עליה פסכת – כלי כמין סיר עשוי מנחושת.

15 עתה מבאר המשנה את צורת הפסכת ולמה היתה משמשת.
16 מבאר המשנה: ופסכתה, היתה כלי גדול, כמין סיר עשויה
17 מנחושת, ופחוקת לתך – חצי כור, ושתי שרשרות מברזל היו
18 מחוברות בה משני צדיה, והיו נצרכות לכהן בשעה שהיה מוריד בה
19 את הדשן מהמזבח החיצון דרך הכבש, שרשרת אחת שהוא [כהן]
20 אחד מושך בה ויורד, ושרשרת אחרת שהוא [כהן שני] אוהו בה
21 מלמעלה, בשביל שלא תתנגלל במורד הכבש [וראה איוור].
22 מוסיפה המשנה: ופסכת זו, שלשה דברים היתה משמשת. היו
23 בופין אותה על גבי גחלים בשבת כמבואר לעיל במשנתנו, וכן היו
24 כופים אותה על השרץ שנמצא מת בעזרה בשבת, הרי שני דברים,
25 והדר השלישי הוא, מורדין בה את הדשן מעל גבי המזבח.
26

משנה

27 המשנה ממשיכה לבאר את ההכנה להקטרת הקטורת: לאחר
28 שהעביר את הגחלים למחנה של זהב, הגיעו הכהן שזכה במחנה
29 והכהן שזכה בקטורת, לבין האולם ולמזבח, ואז נטל כהן אחד
30 מאנשי בית אב את המגרפה, וזרקתה על הארץ בין האולם ולמזבח.
31 מוסיפה המשנה, אין אדם שומע את קול הבירי המדבר אליו
32 בירושלים מקול זריקת המגרפה באותה שעה, שהיה קולה חזק כל
33 כך.

34 המשנה מבאר לשם מה היו זורקים את המגרפה ומשמיעים קול
35 חזק כל כך: ושלשה דברים היתה משמשת זריקת המגרפה. ואלו
36 הם: א. כל כהן ששומע את קולה והוא עומד חוץ לעזרה, יורע
37 שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות לאחר הקטורת, והוא רץ וקא
38 להשתחוות עמו. ב. וכן לו שהוא שומע את קולה, יורע שאחיו
39 הלויים נכנסים לזכר בשעת הניסוך, והוא רץ וקא ומצטרף
40 אליהם. ג. וראש המעמד, הוא ראש בית אב, בשעה שהיה שומע
41 את קול המגרפה, היה מעמיד את כל הממאים שבאותו בית אב,
42 בשער המזבח.

הדרן עלך אמר להם הממונה

פרק שישי – החלו עולים

44 הפרק שלפנינו משלים את סדר הקטרת הקטורת של בוקר, ומבאר
45 את גמר סדר הטבת הנרות, שהיה נעשה קודם הקטורת.

משנה

46 המשנה מבאר סדר כניסת הכהנים להיכל להקטרת הקטורת, וסדר
47 גמר הטבת המנורה: הכהנים שזכו בקטורת ובמחנה החלו עולים
48 במעלות [במדרגות] שלפני האולם. וקודם לכן, מי שזכו בדישון
49 מזבח הפנימי והמנורה היו מקדמים לפניהם ועולים. מי שזכה
50 בדישון מזבח הפנימי היה נכנס להיכל, ונטל את הטני המלא

51 בדשן המזבח, שהיה מונח שם משעה שדישן, והשתתה, ויצא
52 מההיכל.

53 דישון המנורה היא הטבתה. והטבת הנרות התחלקה לשנים.
54 בתחילה הטיבו חמשה נרות, וכמבואר לעיל (א), ועתה לאחר שחיתת
55 זריקת דם התמיד היו מטיבים את שתי הנרות הנותרים. המשנה
56 מבאר את סדר גמר הטבת הנרות: מי שזכה בדישון המנורה היה
57 נכנס גם כן, ויצא שתי נרות (מעריבים) [מזרחיים] דולקין. היה
58 מדישן את הנר המזרחי שבין שניהם, כלומר, היה מכבהו, ומסיר
59 ממנו את השמן והפתילה שנותרו בו, ונותן בו שמן ופתילה חדשים.
60 ומניח את הנר המערבי שבין שניהם דולק, ולא היה מדישנו, מפני
61 שממנו היה מדיק את המנורה של בין הערבים. ואם מצאו לנר
62 מערבי שפכה, מדישנו גם לנר זה, ומדיקו בערב ממזבח העולה.
63 לאחר שסיים, נטל את הכו – כלי קטן שבו היו נתונים שאריות
64 השמן והפתילות הישנות, ממעלה [מהמדרגה] השנייה שבמדרגות
65 המנורה, והשתתה, ויצא מההיכל.

משנה

66 במשנה הקודמת התבאר, שאלו שזכו בדישון המזבח הפנימי
67 והמנורה היו מקדמים להכנס להיכל. בזמן שהם גמרו את עבודתם,
68 נכנסו להיכל אלו שזכו במחנה ובקטורת. במשנה זו מבואר סדר
69 נתינת הגחלים על המזבח הפנימי לצורך הקטורת: מי שזכה
70 במחנה, צבר את הגחלים שהיו במחנה על גבי המזבח הפנימי,
71 כלומר, היה שופך את הגחלים על המזבח במקום אחד, ואחר כך
72 רדן – פזר את הגחלים בצורה שיה ודקה על גבי המזבח, ועשה
73 זאת בשולי המחנה – עם הצד התחתון של המחנה, והשתתה
74 ויצא.

משנה

75 לעיל (א) שנינו, שמי שזכה בקטורת היה מניח את הקטורת בבוך וכף
76 קטנה, ואת הבוך מניח בתוך כף גדולה, ומוליכם להיכל. במשנה זו
77 מבואר סדר הקטרת הקטורת: מי שזכה בקמרת להקטירה, היה
78 נטל את הכוץ הוא הכלי הקטן יותר מתוך הכף, ונותנו לאוהבו
79 או לקרובו כדי שישפוך את הקטורת שבו לתוך חפניו של המקטיר.
80 ואם נתפזר ממנו – מהקטורת שבבוך, לתוכו – לתוך הכף, היה
81 חבירו נותנו לו את הקטורת שבכף, בפתניו – לתוך חפניו של
82 המקטיר.

83 מוסיפה המשנה: והיו מלמדים אותו [את המקטיר], ואומרים לו,
84 הוי [היה] זהיר, שמא תתחיל להניח את הקטורת בפתניו – מהצד
85 הקרוב אליך, ויש לך להזהר בזה, כדי שלא תכנה לאחר מכן,
86 בשעה שתושיט ירך לפזר קטורת על הגחלים שבצד הרחוק ממך.
87 מפרשת המשנה, אכן הכהן המקטיר היה נזהר בזה, וכך היה עושה,
88 התחיל מדרדן ויצא – כשהיה מפור את הקטורת על גבי הגחלים,
89 היה מתחיל לפזר על הגחלים שבצד הרחוק ממנו, והיה מוציא ידיו
90 אליו תוך כדי פיזור הקטורת על הגחלים בצד הקרוב אליו.

91 נאמר בתורה (ויקרא טז יז) לגבי עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, וכל
92 אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו וגו'. ולמדו
93 מכאן חכמים, שלא יהיה אדם בקודש בכל פעם שנעשית בו כפרה,
94 כגון הקטרת קטורת או הזאת דם חטאת. ומחמת כן, היה הממונה
95 מפריש כל אדם מההיכל ומבין האולם והמזבח קודם ההקטרה,
96 והמקטיר היה ממתין עד שפרשו כולם. המשנה מבאר כיצד היה
97 נעשה דין זה: לא היה המקטיר מקטיר, עד שהממונה היה אומר
98 לו הקטיר, וקודם לכן הממונה היה אומר לנמצאים בהיכל ובאולם
99 ובין האולם למזבח, לפרוש משם. ורק לכהן הדיוט היה אומר 'הקטר'
100 לבד, אך אם היה כהן גדול מקטיר, היה הממונה אומר לו 'איש'
101 כהן גדול, הקטר'. פירשו כל העם – הכהנים והלויים שבעזרה,
102 מההיכל ומהאולם ומבין האולם עד המזבח. ואזי הכהן הקטיר –
103 הניח את הקטורת על גבי הגחלים, ולאחר מכן השתתה, ויצא.

הדרן עלך החלו עולים

תמיד. פרק חמישי – אמר להם הממונה דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קסט רש"י

הקטרת לידו וישרפנה: מרדכי. פורש הקטרת על האש: ומה שאמר פרשו העם והקטירו. הוא שיצאו כל הכהנים מבין האולם ולמזבח כמו שיחבאר בתחלת כלים והוא מה שאמרו ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה ואין חייבין בזה אלא בקטרת שבכל יום אבל בקטרת של יחיד' ר"ל שמקטירין אותו בקדש הקדשים אין חייבין בני אדם לצאת מבין האולם ולמזבח אלא בן הזיכל בלבד וראוי שיתרע שבשעה שיבא ברם חטאת הנעשית בפנים לזרוק מדמה בפנים וזה ידיה ברם כהן משיח ופר העלם דבר ושעירי עבודה זרה שהם גם כן פורשים מבין האולם ולמזבח כמו בשעת הקטרה ולמדנו כל זה ממה שנא' (ויקרא טו) וכל אדם לא יהיה באהל מועד אמרו אתאי כפרה כפרה מיידי' אינו כפרה שתהיה בקדשים פורשין מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בצום כפור בלבד שהם (מג) מזהיל פרשי מבין האולם ולמזבח לא פרשי לפי שהוא נסתר מהם מבית קדשי הקדשים שלא יבא שום אדם שם ובכר בארנו בגמ' יומא סדר הקטרת התמיד של כל יום והסמוך לו ואמרו שהיא קבלה משומרה וא"פ שהיא קבלה הביאו לראיה ענינים כדי לסייע אותו סדר וזו היא תורה דבריהם בזה מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטרת ומערכה שניה של קטרת קודמת לסדר שני גורי עצים וסדר שני גורי עצים קודמת לדישון מזבח הפנימי דישון מזבח הפנימי קודם להטבת ה' נרות והטבת ה' נרות קודמת לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לקטרת והקטרת קודם לאברים ואברים למנחה ומנחה לחביתים וחביתים לנסכים ונסכים למוספים ומוספים לבזיכים ובזיכים לתמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולם וסדר הזה כולו הוא על דעת אבא שאול והוא שאמר שבורקת דם התמיד על המזבח יפסיק בין הטבת החמש נרות ובין הטבת שתי נרות כמו שזכר כאן אבל חביתים ואומרים שבהקטרת הקטרת היה מפסיק והיה זורק דם התמיד ומטיב ה' נרות ומקטיר קטרת ואח"כ מטיב שתי נרות והלכה בחכמים וכבר נתבאר בשלישי ממסכת זו שאחר שחיתת התמיד מדרשין מזבח הפנימי ועם דישון מזבח הפנימי מדרשין המנורה וכן נתבאר בפרק הרביעי שאחר וריקת דם מנחתין נתחין ומביאין אותם לכבש ומה שאמר זה בהש"ס המעלה אברים רצה לומר העלאת אברים מן הכבש למזבח ומבואר הוא כי מה שאמר מנחת ר"ל מנחת נסכים והיא נקראת במסכת זו מנחת סולת ומה שאמר נסכים רצה לומר נסכים מן אחר כך הכניס נסכים התמיד סדר עבודת שבת ולפיכך זכר מוספין ושתי בזיכי לבונה של לחם הפנים וכבר בארנו בחמישי מפסחים (דף נט.) שאינו מותר להקריב קרבן אחר התמיד של בין הערבים אלא פסח שנאמר בו

הדרן עלך אמר להם הממונה

החלו עולים. כבר ביארנו בפרק השלישי שהוא מטיב החמש נרות ויוצא ואחר כך ישוב ויטיב שתי נרות הנשארים ונתבאר שם שחננות שכתוב עליהן ו' ד' הם זה מדרליק ומטיב שלש נרות מהסמוכים אלהים ומנח שתי הנרות המעריבית עד שישוב דם שכתוב עליהם א' ב' לפיכך אמר כאן אם מצא עכשיו כשחזר אלו ה' נרות דולקין היה מתקן האחת שכתוב עליה ב' והיא המזרחית לעומת האחרת שכתוב עליה א' ומנח שכתוב עליה א' כמו שהוא ר"ל שלא יכבה אותו וידליק אותו שנית אלא מתקנו ומוציא הפתילה ומוסיף שמן והדונוה לזה לפי שמן המעריב הוא שכתוב עליו א' כמו שבארנו ידליק שאר הנרות בין הערבים ולפיכך אם מצא נר מעריב שכבר כבה או מדרשנו ונתון בו פתילה ומדליק אותו ממזבח העולה ולא מן הארות לפי שזה נר מעריב והוא שכתוב עליו א' מדרליק ממנו שאר הנרות לכשיכבו והוא כשיכבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה וכבר נתבאר בשלישי שכן שיש בו דישון המנורה נתן אותו על מעלה שניה של אבן שהיא לפני המנורה ונטול משם ומוציא: כבר ידעת. שמוזב הקטרת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השלחן ובין המנורה כמו שציינו במנחות וכמו שציינו במדות. ופירוש מרדכי שיציע ויפרש אותו מזבח: כבר הקדמנו בפרק שלפני זה. שהבין מלא מן הקטרת יש בכך דבר מועט והוא נתן אותו דבר מועט מן הקטרת בחפניו של מקטיר וכן הקדמנו שהמקטיר הקטרת לא הקטיר אותה קודם לכן אמרו לא שנה אדם בה ולפיכך אמר כאן מלמדים אותו הוזהר שלא תתחיל מלפניך כדי שלא יתיו

הדרן עלך החלו עולים

שאינו נשחט אלא בין הערבים ואלו שני גורי עצים אי אפשר שלא יביאו אותם עם התמיד מוסף על עצי המערכה שנאמר (ויקרא ו) ובער עליה חבית עצים ומיעוט הרבה שנים אבל בתמיד של בין הערבים בלבד ידיו שני גורי העצים האלו בידי שני כהנים ולא יעלה אותם כהן אחד שנאמר (שם א) וערכו עצים ואמרו ו"ל כ"מ שאמרו וערכו על תמיד של בין הערבים) הוא כמו שזכרנו כבר בשני מיומא (דף כו.) וכן אמרו ויומא כו) אין מפיסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה

מלא וגדש. שיהא הבין מלא ומתוקן ר"ל הבין שהוא בתוך הכף (והבין בתוך הכף) כדי שלא תתפור הקטרת וכבר ביארנו במסכת כריתות (פ"א) שמקטירין ודימנו בכל יום משקל מאה דינרין משקל ג' בבקר ומשקל ג' בערב: ומשולל. חתיכה קטנה של בגד ולפיכך אמר שהיו ממלאין הבין קטרת ומכסים (ואתה) במכסה ונותנין על המכסה למלמלה מפה קטנה מאד כמין חתיכת בגד ונותן הבין כולו אל תוך הכף ונטול הכף בידו ועושה בו מה שיחבאר בפרק של אחר זה: כבר נתבאר. בסוף עירובין (דף קד:) מאיזה מקום מן העזרה מוציאין שרץ שנמצא במקדש בשבת ובאיזה מקום מניחין אותו עד מוצאי שבת אבל כופין עליו קדירה תרגום סיריתיו פסכתרויזה והאחר קרי' פסכתר וכבר נתבאר ברביעי מכפורים (דף מג.) שהמחתה שגורפין בה האש היתה מחזקת (כד' סאים) ומחתה של זהב שמרימין בה היתה של שלש קנים ואומר בכל יום חותה בשל ד' קבין ומערין לתוך של ג' קבין והרי הוא מפורק כקב גדולים בלי ספק וכשאינו יום שבת משליכים הגחלים הנופלים בקרקע (אל המוצא היצא מן המזבח) אל נחל קדרון ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה וכבר ביארנו שיעור סאה במנחות (דף עז.) כבר נתבאר. בתענית (דף כו.) הענינות מה הם ואומר שראש מעמד המעמדות באותה שבת כששומע קול המגרפה מעמיד המצורעים שכבר אותו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם כמו שיחבאר בסוף נגעים:

הדרן עלך אמר להם הממונה

החלו עולים. כבר ביארנו בפרק השלישי שהוא מטיב החמש נרות ויוצא ואחר כך ישוב ויטיב שתי נרות הנשארים ונתבאר שם שחננות שכתוב עליהן ו' ד' הם זה מדרליק ומטיב שלש נרות מהסמוכים אלהים ומנח שתי הנרות המעריבית עד שישוב דם שכתוב עליהם א' ב' לפיכך אמר כאן אם מצא עכשיו כשחזר אלו ה' נרות דולקין היה מתקן האחת שכתוב עליה ב' והיא המזרחית לעומת האחרת שכתוב עליה א' ומנח שכתוב עליה א' כמו שהוא ר"ל שלא יכבה אותו וידליק אותו שנית אלא מתקנו ומוציא הפתילה ומוסיף שמן והדונוה לזה לפי שמן המעריב הוא שכתוב עליו א' כמו שבארנו ידליק שאר הנרות בין הערבים ולפיכך אם מצא נר מעריב שכבר כבה או מדרשנו ונתון בו פתילה ומדליק אותו ממזבח העולה ולא מן הארות לפי שזה נר מעריב והוא שכתוב עליו א' מדרליק ממנו שאר הנרות לכשיכבו והוא כשיכבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה וכבר נתבאר בשלישי שכן שיש בו דישון המנורה נתן אותו על מעלה שניה של אבן שהיא לפני המנורה ונטול משם ומוציא: כבר ידעת. שמוזב הקטרת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השלחן ובין המנורה כמו שציינו במנחות וכמו שציינו במדות. ופירוש מרדכי שיציע ויפרש אותו מזבח: כבר הקדמנו בפרק שלפני זה. שהבין מלא מן הקטרת יש בכך דבר מועט והוא נתן אותו דבר מועט מן הקטרת בחפניו של מקטיר וכן הקדמנו שהמקטיר הקטרת לא הקטיר אותה קודם לכן אמרו לא שנה אדם בה ולפיכך אמר כאן מלמדים אותו הוזהר שלא תתחיל מלפניך כדי שלא יתיו

שאינו נשחט אלא בין הערבים ואלו שני גורי עצים אי אפשר שלא יביאו אותם עם התמיד מוסף על עצי המערכה שנאמר (ויקרא ו) ובער עליה חבית עצים ומיעוט הרבה שנים אבל בתמיד של בין הערבים בלבד ידיו שני גורי העצים האלו בידי שני כהנים ולא יעלה אותם כהן אחד שנאמר (שם א) וערכו עצים ואמרו ו"ל כ"מ שאמרו וערכו על תמיד של בין הערבים) הוא כמו שזכרנו כבר בשני מיומא (דף כו.) וכן אמרו ויומא כו) אין מפיסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה

שזכה בו (עריבת יזכה שחרית) אלא לקטרת בלבד שמפייסים לה חדשים (א) עם ישינים בין הערבים כמו שהקדמנו, וכבר אמר בגמ' סוכה (דף נו.) משמר היצא מקריב תמיד של שחר ומוספים ומשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים וביזיך אלו ואלו חולקין בלחם הפנים כמו שבאר שם ודע שבין הערבים אי אפשר גם כן בלי דישון מזבח הפנימי וכלי דישון מנורה

כמו שזכרנו בבקר ולפיכך יהיה סדור האמתי היצא מכל מה שאמרנו ועל דעת חכמים כן והוא שאחר הרמת הדשן ממזבח החיצון והוא מזבח העולה מסדרין מערכה גדולה ואחר כן מערכה שניה ואחר כן מעלין שני גורי עצים ונותנין אותם על מערכה גדולה ואחר כן מומנים כבש התמיד ואחר כן פותחין שער הגדול כמו שזכרנו ובשעת פתיחתו שוחט התמיד ובאים שתי כהנים להיכל שאחד מהם מדרשן מזבח הפנימי והשני מדרשן המנורה תוך זמן ששוחטין התמיד ונטל דמו במזרק ואינו זורק דמו על גבי מזבח עד שגמר דישון מזבח הפנימי ואז זורק דמו ואחר זריקת דמו מתעסק בהטבת חמש נרות המתעסק בו ומתעסקים האחרים בנייתו התמיד והבאת אבריו לכבש ומליחתם שם כמו שהקדמנו הכל בבת אחת אחר כך מתקבצין בלשכת הגזית וקורין כמו שהקדמנו ואחר כן מביא הקטרת להיכל ומקטיר ואחר כן מטיב שתי נרות הנשארם כמו שהקדמנו ואחר כן מעלין האברים לגבי מזבח ואחר כן הסלת ואחר כן החביתין ואחר כן יין לנסך ובשעת ניסוך היין מתחילים הלויים בשיר ומנגנים בכלים הנזכרים בערכין (דף י) ותוקעין תשע תקיעות בהפסקות כפי הפסקות השיר כמו שיתבאר עכשיו וכשיצא המקטיר מן ההיכל עומד על מעלות האולם עם הכהנים האחרים כמו שיתבאר עד שיגמר העלות האברים למזבח אחר כך מברכין העם ברכת כהנים כמו שיתבאר ושמור הסדר הזה שהוא יוצא מותוך כל מה שנאמר בענין זה במשנה ובהתלמוד:

הדרן עלך החלו עולים

בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות שלשה או חזין בו, אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבנים טובות ויבין ששמע הממונה קול הגליו של כהן גדול שהוא יוצא הנביא לו את הפרוכת נכנס והשתחוה ויצא. נכנסו אחיו הכהנים, השתחוו ויצאו. משנה ב באו ועמדו על מעלות האולם, עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים, וחמשה בלים בידם הפני ביד אחד והכו ביד אחד, והמחתה ביד אחד, והכוד ביד אחד, וכפ וקספיו ביד אחד, וברכו את העם ברכה אחת, אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת במקדש היו אומרים את השם ככתבו ובמדינה ככניו במדינה, הכהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש על גבי ראשיהן. חזין מכהן גדול שאין מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, רבי יהודה אומר, אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. משנה ג בזמן שכהן גדול רוצה להקמיר היה עולה כפכש, והסגן בימינו. הגיע למחצית הכפש, אחו הסגן בימינו והעלהו והושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהן וזרקן והושיט השני לראשון שתי הידים נותנין לכהן גדול וסמך עליהן וזרקן. נשמט השני והלך לו. וכך היו מושיטין לו שאר כל האברין, והוא סמך וסמך עליהן וזרקן. ובזמן שהוא רוצה, הוא סמך ואחרים וזרקין בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך, הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו. שני כהנים עומדין על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידם, תקעו והריעו ותקעו באו ועמדו אצל בן ארזא אחד בימינו,

בזמן. אבנים טובות ר"ל אבני אפור והשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק; באו ועמדו. רומז אל הכהנים שקראו בלשכת הגזית ואח"כ עשו מן העבודות מה שעשו אחר כך החלו עולים במעלות האולם והראשונים הם חמשה כהנים שזכר אותם ואחר שגמרו עבודתם תחלה ועמדו על מעלות קודם שיגיעו שאר אחיהם העוסקים בהעלות אברי התמיד כמו שנתבאר בסדר שזכרנו ופרשנו הענין שנשאר מן ההלכה הזאת בשביעי מסוטה ושם פירשנו אותו פירוש גמור תדרשנו משם: הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול. אלא כל המקיף המזבח כך הוא מקיף כמו שבארנו בחמישי מזבחים וכבר נתבאר בששי משקלים שהיו במערכו של כבש שתי שלחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחר של שיש נותנין עליו האברים והוא שלחן החלבים הנזכר כאן ובחמישי משקלים אמרנו בן ארזא מקיש הצלצל וכבר בארנו בחמישי ממנוחות שהסמיכה לא תהא אלא על החיים וסמיכה זו היא על האברים ולפיכך היא כמו שאמרנו שם משום כבודו של כהן גדול כדי שתהא לו היכרא: וסודרין. הם דגלים: כבר נתבאר בגמרא ר"ה (דף לא.) הטעם למה ייחדו אלו המזמורים לאלו הימים ואמרו ביום ראשון לה' הארץ ומלואה לפי שהוא תחלת מעשה בראשית ובשני שבו נחלקו המים והיו השמים תחתיהם ואמר גדול ה' ובשלישי שבו נראית הארץ שעליה יהיה הדרן והדיינין אומר אלהים נצב בעדת אל ברביעי שבו נבראו השמש והירח אומר אל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם בחמישי שבו נבראו מיני בעלי חיים ויש בזה פלאים מפני החלוק שבמניניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים אומר הרנינו לאלהים עזונו לפי שבשעה שרואין אותם משבחים הבורא ומגדלים אותו בששי שבו נשלם מעשה בראשית ונברא האדם גם כן שמבין גדולת הבורא יתעלה אומר ה' מלך גאות לבש:

הדרן עלך בזמן שכהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

ואחד משמאלו, שחה לנסך והניף הסגן בפסודרים, והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר, הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחוה. זהו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שייבנה במהרה בימינו, אמן. **משנה ד** השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון, היו אומרים לה' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה' בשני היו אומרים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט' ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופע' בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עזונו הרעו לאלהי יעקב' בששי היו אומרים ה' מלך גאות לבש, לבש וגומר. בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת' מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שפולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הדרן עלך בזמן שכהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד

תמיד – דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קעא

וְהָעֶלְהוּ – סייע לו לעלות לראש הכבש. עמדו שם הכהנים שהולכו
את האברים והעלום על גבי הכבש, והושיט לו הכהן הראשון את
הראש והרגלו של התמיד שהעלה על גבי הכבש, וסמך הכהן גדול
עליהן – על האברים את ידיו, וירקן על גבי המערכה. לאחר מכן,
הושיט הכהן השני לראשון את שתי הידים של התמיד, שהולכים
העולם על גבי הכבש, והכהן הראשון נותן לבכה גדול, וסמך
עליהן את ידיו וירקן. לאחר מכן נשפט השני והלך לו. וכן – וכסדר
הזה היו מושיטין לו – לכהן גדול, את שאר כל האברים, שכל אחד
מהכהנים הושיט את האבר שבידו לראשון, והראשון הביאו לכהן
הגדול, והוא סמך עליהן את ידיו וירקן. מוסיפה המשנה, ובזמן
שהוא (והכהן הגדול) רוצה, הוא סמך על האברים, ואחרים
וירקן אותם, ואינו צריך לזרקם בעצמו.
לאחר הקטרת האברים היו מנסכים יין בפינה הדרומית מערבית של
המזבח. המשנה מבארת את סדר ניסוך היין על ידי כהן גדול: לאחר
הקטרת האברים, בא לו הכהן הגדול להקיף את המזבח בראש
המזבח, לצורך ניסוך היין. שואלת המשנה, מהיכן – מאיזה צד הוא
מתחיל להקיף. משיבה המשנה, מקרן דרומית מזרחית, ששם היה
עומד כשהקטיר את האברים, והמשיך בצד מזרח עד שהגיע לקרן
מזרחית צפונית, והלך את כל צד צפון, והגיע לקרן צפונית
מערבית, והלך את כל צד מערב עד שהגיע לקרן מערבית דרומית,
ששם היו שני ספלים, ובמזרחי שבהם היו נותנים את היין. כשהגיע
לשם, נתנו לו את היין כדי לנסך, ועדיין לא היה מנסך.
עתה מבארת המשנה את סדר התקיעות והשירה שהיו נעשים בזמן
הניסוך: בשעה שבה הכהן הגדול לנסך, היה הספן בא ועומד על
הקרן שבמערבית דרומית של המזבח, על ידי הכהן הגדול, והספודים
(דגלים) היו בידו. וכשהיו הכהנים רואים את הספן עומד על הקרן
והספודים בידו, היו שני כהנים הולכים ועומדים על שולחן החלבים
– האברים, ושתי חצוצרות של כסף בידם, ותקעו והריעו ותקעו
כדי שישמעו הלויים ויתקבצו לשיר. לאחר מכן באו שני כהנים אלו
ועמדו אצל בן ארזא הממונה על השיר, אחד מימינו, ואחד
משמאלו, כדי לתקוע על כל פרק שבשיר. ואז שחה (התכופן)
הכהן הגדול לנסך – לשפוך את היין בתוך הספל, ומיד הניף הספן
שעמד על הקרן בספודים, לסמן ללויים להתחיל בשיר, והקיש בן
ארזא בצלצל (מצלתיים), ודברו הלויים בפיהם בשיר, שהיו שרים
בשעת הניסוך מזמור מתהלים, כמובא במשנה להלן. וכשהגיעו
לפרק – מקום שהיו מפסיקים בו, תקעו והריעו ותקעו, והשתחוו כל
העם שבעזרה. וכן היו עושים על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה
השתחווהו. מסיימת המשנה, והו סדר התמיד לעבודת בית אלהינו.
מוסיפה המשנה תפילה, יהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא, שיבנה
בית אלהינו במקרה בימינו, אמן.

משנה

במשנה זו מבואר איזה שיר היו אומרים הלויים בבית המקדש בכל
יום, בעת ניסוך היין שלאחר הקרבת התמיד: איזהו השיר שהיו
הלויים אומרים במקדש בכל יום. ביום הראשון, היו אומרים את
המזמור (תהלים כד) 'לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה'
וגו'. ביום השני היו אומרים את המזמור (שם מח) 'שיר מזמור לבני
קרח, גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו' וגו'. בשלישי
היו אומרים מזמור (שם צב) 'מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל
בקרב אלהים ישפוט' וגו'. ברביעי היו אומרים מזמור (שם צד) 'אל
נקמות ה' אל נקמות הופיע' וגו'. בחמישי היו אומרים מזמור (שם
סא) 'למנוצח על הגתית לאסף, הרנינו לאלהים עזונו הריעו לאלהי
יעקב' וגו'. בששי היו אומרים מזמור (שם אג) 'ה' מלך גאות לבש,
לבש ה' עז התאזר' וגו'. בשבת היו אומרים (שם אב) 'מזמור שיר
ליום השבת' וגו'. ופירושו, מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו
שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הדרן עלך בזמן שבת גדול וסליקא לה מסכת תמיד

פרק שביעי – בזמן שבת גדול

הפרק שלפנינו מביא את סיום סדר עבודות המקדש בתמיד של שחר.
נתבארו בו סדר ההשתחוואה, סדר הנסכים וסדר שיר של יום,
וחילוקי דינים שיש בעבודת התמיד כשהיא נעשית על ידי כהן גדול.

משנה

במשנה הקודמת נאמר סדר ההקטרה במזבח הקטורת. אחר
ההקטרה, היה דרכם של כל הכהנים להשתחוות בהיכל, ואם היה
שם כהן גדול הוא היה נכנס תחילה. משנה זו עוסקת בסדר
ההשתחוואה שלאחר הקטורת: בזמן שבת גדול נכנס להיכל
להשתחוות אחר הקטרת הקטורת, שלשה כהנים היו אוזנין בו, אחד
סומך אותו בימינו, ואחד סומך אותו בשמאלו, ואחד היה עומד
מאחוריו ואוחז באזניו מובות שעל כתפות האפוד. וכיון ששמע
הממונה את קול רגליו של כהן גדול שהוא יוצא מן ההיכל אחר
ההשתחוואה, הניבית לו את הפרוכת התלויה לפני פתח ההיכל
לצניעות, כדי שיוכל לצאת. ולאחר מכן נכנס הממונה והשתחוה
ויצא. ולאחר מכן נכנסו שאר אחיו הכהנים, והשתחוה ויצא.
משנה ב לאחר הקטרת הקטורת וההשתחוואה, היו הכהנים מברכים
את ישראל בברכת כהנים. משנתינו מבארת את סדר
הברכה:

באו שלשת הכהנים שעבדו בקטורת, המקטיר והזוכה במחתה ומי
שהחזיק את הכף, ועמדו על המעלות (ומדרגות) שהיו לפני האולם,
ועמדו הראשונים הם שני הכהנים שזכו בדישון מזבח הפנימי
ובדישון המנורה, לדרום שלשת אחיהם הכהנים, ושמשה בליים היו
בידם של חמשת הכהנים הללו, הפני ביד של אחד מהם, הוא
המדשן את המזבח הפנימי, והכו ביד אחד, הוא המדשן את
המנורה, והמחתה ביד אחד, הוא הכהן שהביא את המחתה מלאה
בגחלים, והפך ביד אחד, הוא הכהן שהקטיר את הקטורת. וכן
וכפיו ביד אחד, הוא הכהן המסייע למקטיר. והניחו את הכלים
מידם. ועמדו כל הכהנים וברכו את העם ברכת כהנים בפרכה
אחת, היינו שבירכו את שלשת הברכות האמורין בתורה (במדבר ו
כז-כח) יברכך וגו' יאר וגו' יאר וגו', בלא הפסק.

המשנה מבארת את חילוקי הדינים שיש בין ברכת כהנים שבמקדש
לברכת כהנים שבשאר מקומות. מבארת המשנה: גם בשאר המדינה
היו הכהנים מברכים ברכת כהנים, אלא שבמדינה אומרים אותה
שלוש פרקות, היינו שמפסיקים בעניית אמן בין כל ברכה וברכה.
ובמקדש אומרים אותה פרקה אחת בלא הפסק.
עוד חילוק יש, שבמקדש היו אומרים את שם השם שבברכת כהנים
בכתבו – י"ד ה"א ו"א ה"א, ובמדינה לא היו אומרים אותו ככתבו
אלא בכנזיו – א"לף דל"ת נו"ן י"ד.

עוד חילוק יש, שבמדינה, בשעת הברכה היו הכהנים נושאים
(ומגביהים) את ידיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש היו נושאים את
ידיהם על גבי ראשיהם. חזן מכתן גדול שלעולם אין מנבית את
ידיו למעלה מן הציון, לפי שכתוב בו 'קדש לה', ואין ראוי שיגביה
ידיו מעל זה. רבי יהודה חולק ואומר, אף שבת גדול מנבית את ידיו
למעלה מן הציון כשמכריז במקדש, שנאמר (ויקרא ט כב) 'וישא אהרן
את ידיו אל העם ויברכם'.

משנה

לאחר שברכו הכהנים את העם, נטלו את אברי התמיד שהיו מונחים
על הכבש, העלום למזבח והקריבו. בנוסף, העלו את מנחת הסולת
והקריבוהו, והכהן הגדול היה מקריב את מנחת החביתין, ולאחר מכן
היו מעלים את היין ומנסכים אותו. משנתינו מביאה כיצד היה סדר
הקטרת האברים וניסוך היין כשנעשו על ידי כהן גדול, שהיו
נוהגים בו כבוד. עוד מביאה משנתינו, את סדר שיר של יום
והתקיעות שהיו בשעת הניסוך: בזמן שבת גדול רוצה להקטיר את
אברי התמיד על גבי המזבח, היה עולה בלבש, והספן היה הולך
בימינו. כשהגיע הכהן גדול למחצית הכבש, אחז הספן בימינו

פרק ראשון - בשלשה מקומות

מסכת זו עוסקת בתבנית ומידות הבית של בית המקדש, כפי שהיה בבית שני. והתועלת בכך היא, שכשיבנה בית המקדש ידעו לשמור בו אותו התבנית והצורה, כי אותה הצורה מאת ה' היא, כמו שנאמר (דברי הימים א' כח ט) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל כל מלאכות התבנית'.

משנה א

נאמר בתורה (במדבר ג לח) 'והחנים לפני המשכן וגו' משה ואהרן ובני שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל, ודרשו (תמיד כו.) מפסוק זה, שצריכים הלוויים והכהנים לשמור בבית המקדש, שמשנה הוא לוי ואהרן ובניו כהנים הם. ושמירה זו לא היתה מפני פחד אויבים ולסטים, אלא כבוד הוא לבית ששומרים אותו, שאינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. וממה שנאמר בפסוק זה שלשה פעמים לשון שמירה, 'שומרים' 'משמרת' 'למשמרת', למדו ששומרים הכהנים בשלשה מקומות. וממה שנאמר במשמרות הלוויים (דברי הימים א' כו יז-יח) 'למזבח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגדה ליום ארבעה ולאפסים שנים שנים, לפרפר למערב ארבעה למסלה שנים לפרפר' למדו (תמיד כו.) שהיו שומרים בבית המקדש בכ"ד מקומות, ושלשה מהם היו שומרים הכהנים, הרי שהיו הלוויים שומרים בכ"א מקומות.

משנתנו מפרטת היכן המקומות בהם היו שומרים בבית המקדש: בשלשה מקומות היו הכהנים שומרים פתח המקדש בלילות. א. בלשכת בית אבטימים. ב. בלשכת בית הניצוץ, ולשכות אלו היו בנויות בעלייה שליד שערי העזרה. ג. ובשער בית המוקד וראה איור א. וְהַלּוּיִם הָיוּ שׁוֹמְרִים בְּשְׁעָרִים וְאַחַד מִקּוֹם, חֲמִשָּׁה מֵהֶם הָיוּ עַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הַר הַבַּיִת, אַרְבָּעָה מֵהֶם הָיוּ עַל אַרְבַּע פְּנוֹתָיו שֶׁל הַר הַבַּיִת, בְּכָל אַחַת מִן הַזְּווֹת, וְהָיוּ הַשׁוֹמְרִים עֹמְדִים מְתוּכִּו - בְּתוֹךְ הַר הַבַּיִת. חֲמִשָּׁה מֵהֶם הָיוּ עַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים הָיוּ עַל אַרְבַּע פְּנוֹתֶיהָ שֶׁל הָעֶזְרָה, וְהַשׁוֹמְרִים עַל פִּנוֹת הָעֶזְרָה וְעַל שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה הָיוּ עֹמְדִים מִבְּחוּץ - מִחוּץ לְעֶזְרָה, וְהָיוּ מִתְעַיִיפִים לֹא הָיוּ יְכוּלִּים לִישֹׁב. עַד כֹּה נִמְנָו י"ח מְקוֹמוֹת. וְשׁוֹמֵר אֶחָד הָיָה בְּלִשְׁכַּת הַקֶּרֶן, וְשׁוֹמֵר אֶחָד הָיָה בְּלִשְׁכַּת הַפֶּרֶת, וְשׁוֹמֵר אֶחָד הָיָה עֹמֵד לְאַחֲרֵי בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים שֶׁנִּקְרָא בֵּית הַכְּפֹרֶת. הֵרִי אִלו כ"א מְקוֹמוֹת וְרָאָה אִיּוֹר ב.

משנה ב

משנתנו עוסקת עוד בענין השמירה: איש הר הבית - שר היה במקדש שהיה ממונה על כל השומרים, והיה נקרא איש הר הבית, והיה מחזיר על כל משמר ומשמר, לראות שאין השומרים ישנים. ואבוקות היו דולקין לפני בתוך פנסין שהיו שם, כדי שיראה המשמר שאיש הר הבית בא, ויעמוד על רגליו. וכל משמר שאינו עומד כשכא אליו איש הר הבית, אומר לו איש הר הבית, שלום עליך, ואם אינו משיב לו, ניכר שהוא ישן, והיה חובטו במקלו. ורשות היה לו לאיש הר הבית, להענישו ולשרוף את כסותו. והם - ומי שהיו בירושלים שהיו שומעים את צעקת השומר הנלקה, אומרים מה קול בעזרה, ואומרים להם שהוא קול של בן לוי - שלוקה ובגדיו נשרפו, על שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, אכן כך היה מעשה, ויודע אני שכן הוא, שפעם אחת מצאו את אחי אבא שהיה ישן על משמרתו, ושרפו את כסותו.

משנה ג

המשנה מפרטת את שערי הר הבית: חמשה שערים היו לחומה שהקיפה את הר הבית, שני שערים שהיו נקראים שְׁעָרֵי הוֹלָהָה, היו מן הדרום, והיו שערים אלו משמשין לבניסה מירושלים להר הבית, ויצאיה ממנו. והיו נקראים שערי חולדה, על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת שם. שער קיפונום היה מן המערב, ואף הוא היה משמש לבניסה ויצאיה. שער מדי היה מן הצפון, ושער זה לא היה משמש כלום. השער החמישי הוא השער המזרחי עליו שושן

הבינה צורה - היתה מצוירת, שכשעלו משושן הבינה לבנות את בית המקדש, צוה אותם המלך לצייר צורת עיר שושן במקדש, כדי שיהא מורא המלך עליהם ויזכרו ימי ישיבתם בה ולא ימרדו במלך, לפיכך צרו אותה על השער המזרחי משערי הר הבית, שבו - שבשער זה (רואה) הכהן גדול שהיה שורף את הפרה האדומה, וכל מסעדיה - הכהנים המסייעים וסועדים את הכהן השורף את הפרה, יוצאים מהר הבית להר המושקה - הר הזיתים, שהיה במזרח הר הבית, ששם היו שורפים את הפרה (ראה איור ג).

משנה ד

המשנה מפרטת את השערים שהיו בעזרה: שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח. השערים שבעזרה הם, הראשון הוא שער הדלק, ונקרא כן על שם שבו היו מכניסים עצים להדליקם על גבי המערכה. והשער השני לו הוא שער (הקרן) [הכפנות], שבו היו מכניסים את הבכורות של בהמה להקריבם. והשער השלישי לו הוא שער המים, שבו היו מכניסים את הצלוחית של מים לניסוך המים בחג הסוכות (ראה איור ד). השער שבמזרח נקרא שער נגנור, על שם האיש שהביא את השערים מאלכסנדריא שבמצרים. ושער זה היה משמש לכל הכנסות והציאות לעזרה. ושתי לשכות היו לו בצידי שער ניקנור, אחת מימינו ואחת משמאלו, לשכה אחת היתה נקראת לשכת פנחס המלביש, ששם היו בגדי כהונה מונחים, והממונה עליהם היה נקרא פנחס, על שם הראשון שהיה ממונה על כך. ולשכה אחת היתה נקראת לשכת עושה חביתין, ששם היו עושים את המנחת חביתין שהיה הכהן גדול מקריב בכל יום מחציתו בבוקר ומחציתו בערב (ראה איור ה).

משנה ה

ממשיכה המשנה לפרט את השערים שבעזרה: והשערים שבעזרה הם, הראשון הוא שער הניצוץ, ובמזרח אבסורה היה, שמשני צידי השער, היו יוצאים שני כתלים מכותל העזרה לצד הר הבית, ותקרה היתה על גבי כתלים אלו, ועליה היתה פנויה על גבי, בתקרה שהיתה על גבי אותם כתלים, ועליה זו נקראת בית הניצוץ, ששם היו הכהנים שומרים. שבשער זה היו הכהנים שומרים מלמעלה בעליה, והלוים היו שומרים מלמטה. ופתח היה לו באחד מן הכתלים שבאכסדרה, שפתחו היה לחיל. השער השני לו הוא שער הקרן, שבו היו מכניסים את קרבן התמיד. והשער השלישי לו הוא פתח ללשכה שנקראה בית המוקד, על שם שהיו עושים שם מדורה גדולה שיהיו הכהנים מתחממים שם, ובית המוקד היה לו שער נוסף לחוץ לעזרה (ראה איור ט).

משנה ו

המשנה מפרשת את צורת בית המוקד: ארבע לשכות היו בתוך בית המוקד, בקיטונות פתוחות למרקלין - כחדרים קטנים הפתוחים לחדר הגדול. שתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד דרום, היו בנויות בקירוש - במקום שהיה קדוש בקדושת העזרה, ושתיים מאותן לשכות, אלו שהיו בצד צפון, היו בנויות בחול. וראשי פישפושין מבדיל בין קירוש לחול - והתכות עצים היו קבועות שם ברצפת הלשכה, להבדיל בין המקום הקדוש בקדושת העזרה, לבין מקום שאינו קדוש בקדושת העזרה, כדי לידע עד היכן מותר לישב, והיכן מותר לאכול קדשי קדשים (ראה איור י).

מבררת המשנה: ומה היו משמשות אותן ארבע לשכות. מבאר המשנה: לשכה מערבית דרומית, היא היתה לשכת קרבן, ששם היו נמצאים טלאים שמבוקרים ובדוקים ממום שראויים להקריבם לקרבן התמיד. לשכה דרומית מזרחית, היא היתה לשכת לחם הפנים, שבה היו עושים את לחם הפנים. לשכה מזרחית צפונית, בה גזזו בני השמונאי אחר שגברה ידם על היוונים, את אבני המזבח ששקצו מלבי יון על ידי שהקטירו עליהם לעבודת כוכבים. והלשכה הצפונית מערבית בה הכהנים שארע להם קרי בשנתם, יורדים למחילה שתחת העזרה והולכים לבית המבילה.

מדות. פרק ראשון – בשלשה מקומות דף לך עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קעג רבי שמעיא

משנה א שומרים בבית המקדש – בלילות. בבית אבנים – שם מפטמן את הקטורת. ובית הניצוץ – מפרש לקמן, עליה בנויה על גבה – שערי עזרה הכתנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה, אותן ליום שבמשמר השומרים את העזרה, והם למנץ עם עשרים ואחד מקום שהלויים שומרים בשערי הבית ובשערי העזרה, כמפורש. ובבית המוקד – באותן שתי לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש, כדתנן לקמן. ובשתי לשכות הבנויות לו בחיל הלויים שומרים מבחוץ. **המשנה** – שומרים ליום על חמשה משערי הר הבית, יש לו חמשה שערים המנויים לפנינו. **ארבעה** – שומרים על ארבע פינותיו של הר הבית מתוכן, כלומר, ואלו מתוכן שומרי הפינות.

מספר המשמרות ששומרות כל המקדש –

עשרים וארבע משמרות. סמך לזה – מה שנאמר בדברי הימים (א, כו) "למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר" – הרי אלו עשרים וארבע משמרות. אף על פי שקרא אותם כולם בפסוק זה "לויים", יש מהם שלשה כתנים, כמו שהקדמנו. הרי קורא הכתנים "לויים" במקומות רבים. אמר: "הכתנים הלויים בני צדוק", וכן ביאר בתלמוד. וכן פירוש "לפרבר" כמאן דאמר "כלפי בר", רצה לומר: שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה, כמו שנתבאר כאן. וטעם זה, כמו שביארנו, שאין מותר לשבת בתוך העזרה, כמו שביארנו, ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה, ולפיכך יהיה המשמר מבחוץ כדי שיכול לשבת, ומה שאמר כאן "חמשה שערי העזרה" הוא לדעת תנא קמא. לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה, והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר שבעה, והוא דעת רבים, ויש מהם שאמר שלשה עשר, כמו שביארנו בשני משקלים, וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו. ולדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה. **בשעלי** משושה הבירה לבנין בית המקדש שהיה בימי עזרא, וזה אותם המלך שיעשו צורת מדינה כצורת שושן הבירה במקדש, כדי שיהיה אימת המלך עליהם ויזכרו מושבה ולא ימרדו במלכות. ולפיכך ציירו אותה על שער מורדות משערי הר הבית. וההמשחה – בו היו שורפין פרה אדומה, כמו שיתבאר במסכת פרה. והוא היוזים, והוא יוצא כן של ירושלים. ומשער הזה היה יוצא כן גדול והפדה ומשמשיה להר הזיתים. ומה שאמר "כהן גדול השורף את הפרה" – הוא דעת רבי מאיר, כמו שנתבאר בספרי, ואין הלכה. אבל היא כשירה בכהן הדיוט, כמו שנתבאר במקומות במסכת פרה (פרק ד). ומן השער הזה היו מוציאין גם כן כל הצריך בשריפתה, והוא מה שאמר "וכל מסעדיה". **חיל** – היא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הבית, כמו שנצייר בפרק שאחר זה. **כבר**

מקומות הפהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבנים, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום: **המשנה** – על המשנה שערי הר הבית, **ארבעה** – על ארבע פנותיו מתוכו, **המשנה** – על המשנה שערי העזרה, **ארבע** – על ארבע פנותיה מבחוץ, **ואחד** – בלשכת הקרבן, **ואחד** – בלשכת הפרוכת, **ואחד** – לאחורי בית הכפורת. **משנה ב** איש הר הבית היה מחזיר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו. וכל משמר שאינו עומד, אומר לו איש הר הבית "שלום עליך". ניכר שהוא יושן, חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעזרה? – קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אבא יושן, ושרפו את כסותו. **משנה ג** המשנה שערים היו להר הבית. שני שערי חולדה מן הדרום – משמשין פניסה ויציאה. קיפונם מן המערב – משמש פניסה ויציאה. מדי מן הצפון – לא היה משמש כלום, שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה – שבו בהן גדול השורף את הפרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה. **משנה ג** שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח. שפדרום – שער הדלק, שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – שער המים. שפמזרח – שער נקנור. ושתי לשכות היו לו, אחת מימנו ואחת משמאלו, אחת – לשכת פנחס המלביש, ואחת – לשכת עזשה חביתין. **משנה ג** ושפצפון – שער הניצוץ, וכמין אכסדרה היה, ועליה בנויה על גביו, שהפהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה. ופתח היה לו לחיל. שני לו – שער הקרבן, שלישי לו – בית המוקד. **משנה ג** ארבע לשכות היו בבית המוקד, בקיטונות פתוחות למקללין, שתיים בקדש ושתיים בחיל.

וראשי פשפשין מכדיל בין קודש לחל. ומה היו משמשות? מערכית דרומית – היא היתה לשכת קרבן. דרומית מזרחית – היא היתה לשכת לחם הפנים. מזרחית צפונית – בה גזזו בני השמונאי את אבני המזבח ששקצו מלכי יון. צפונית מערבית – בה יורדים לבית המבילה.

משנה ז – שעת הגפת דלתות הנביה את הכהן השוער. מן השלשלת – בשלשלת היו תלויות. ונעל הכהן מבפנים כל השערים שיש בו לנעול. ובעודו עוסק בנעילת שערים כן לוי ישן לו מבחוץ. גמר – הכהן מלנעול, והחזיר המפתחות לשלשלת החזירי והטבלא למקומה, ונתן בן לוי כסותו עליה. חזר וישן לו. מסיבה ההולכת תחת הבירה – תחת המקדש. במה ששואלץ – (צריך להיות: שעולץ) עליו, וגבוהין משולי החיל, שהרי מחילות לא נתקדשו. במסיבה ההולכת תחת החיל – במה שהוא גבוה מרגלי ההר. והולך לו בסדי – שער (הדרום) והצפון. שלא היה משמש כלום.

ושומרי השערים בתוך החומה היו יושבין, שכן כל אדם רשאי לישב שם. **המשנה** – שומרים ליום על חמשה משערי העזרה. שבעה שערים מונה לקמן בעזרה, מפרש במסכת תמיד (כ"א), שנים מזן היו תכופין לשאר השערים, שאין צריכין שימור אלא לחמשה שערים (מדובקסין) (מרוחקים). **ארבעה שומרים על ארבע פינותיה של עזרה מבחוץ** – כלומר, אלו ואלו מבחוץ היו עומדים חוץ לעזרה, שהרי אין ישיבה בעזרה, ולא היו יושבים מבפנים – הרי ששנה עשר שומרים בק שער ופינה, ושלשה מוסיף עוד אחד כ"ר. **משנה ב** איש הר הבית – ממונה על כל משמר ומשמר מהשומרים בעזרה. בן לוי לוקה – מאותן השומרים. **משנה ג** חמשה שערים היו להר הבית – לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל. שני שערי חולדה – כך שמו. וקיפונם – שם השער. מדי – בלית, והוא שער לא היה משמש כלום, שום יציאה וביאה, אלא בעל קרי היה יוצא בו, לרבי אליעזר בן יעקב, כדמפרש בשילוח פרקין. שער המזרחי – שבחומת עזרת נשים, שהכל נכנסין דרך שם לכל העזרות, ועל אותו השער שושן הבירה צורה. צא ולמד במסכת יומא. שבו – בשער המזרחי זה, כהן השורף הפרה וכל מסעדיה העוסקים, יוצאין דרך שם להר הזיתים שבמזרח, שהוא כנגד אותו שער. וכבש היו עושין מהשער להר, מפני קבר התהום. **משנה ד** שבעה שערים היו בעזרת ישראל. "שער נקנור" – הוא "שער האיתון", והוא משמש כל כניסה ויציאה של עזרה הגדולה. "איתון" – לשון ביאה, כמו "אתא בוקר" (ישעיה כ"א). **המלביש** – בגדי כהונה מנוצין שם. **משנה ה** בית המוקד – היה כולו בחיל, שכן זקני בית אב ישנים שם, אלא הלשכות שלו חצין בחיל וחצין בקדש. **ו** לשכת קרבן – שהיו שם טלאים המבוקרים. **משנה ז** לבלוש את העזרה – כדתנן במסכת תמיד (כ"א): "נטל את המפתח ופתח את הפשפש", שנכנס מבית המוקד לעזרה. היה בודקין והולכין. הגיעו אלו באלו, אמרו "שלום, הכל שלום", כלי השרת מוצאין כתיקונן. **משנה ח** בית המוקד כיפה – ככיפה היה עשוי. ובית גדול והיה מוקף רובדין של אבן – רצפה חלקה וגבוה לשכב שם. איש כסותו בארץ – כר וכסת שלו שטוח בקרקע, שלא על הרובדין העשויין לזקנים, וישן על הארץ. **משנה ט** אמה על אמה – בארץ, וטבלא עליו. הגיע זמן הנעילה – שעת הגפת דלתות הנביה את

משנה א הר הבית היה כו' – הר המוריה שעליו הבית בנוי. רובו מן הדרום. רובו של בנין בדרום ההר, שבדרום ההר היה רוב תשמיש העזרה. לא מן המזרח – פחות מן הדרום במזרח, שתשמיש המזרח מועט מתשמיש הדרום, ותשמיש הצפון פחות משל מזרח. ומועט שבכולם – במערב, שאין תשמיש היכל כל כך. ולבי מגמגם בלשון. **משנה ב** מה לך מקור לשמאל – שואלין לו. וזה משיב "שאיני אבל". והם עונים "השוכן...". וכן "שאיני מנודה". **משנה ג** לפני מננו – מכויל חומת הר הבית. כורג גובה עשרה טפחים מקלעות עצים כגון *לט"ש ארוגות זו על גב זו באלכסון, כעין שמסרגין את המטות. שלש עשרה השתחוואות – על דגס שזכו לגודרה. לפני מננו – מן הסורג. החיל עשר אמות

משנה ז שנים שערים היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה: זה שהיה פתוח לעזרה – פשפש קמן היה לו, שבו נכנסין לבלאש את העזרה. **משנה ח** בית המוקד – כיפה, ובית גדול היה, מוקף רבידיו של אבן. וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהונה איש כסותו בארץ. **משנה ט** ומקום היה שם, אמה על אמה, ומבלא של שיש, ומכעת היתה קבועה בה, ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה. הגיע זמן הנעילה – הגביה את המבלא בפסעת, ונטל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הכהן מפתחיו, וכן לוי ישן לו מפתחו. אמר מלנעול – החזיר את המפתחות לשלשלת ואת המבלא למקומה, נתן כסותו עליה, ישן לו. אירע קרי באחד מהם – יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הכירה, והנרות דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית המבילה. רבי אלעזר בן יעקב אומר: במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בפדי.

הדרן עלך בשלשה מקומות

משנה א הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. רובו מן הדרום, שני לו מן המזרח, שלישי לו מן הצפון, מיעוטו מן המערב. מקום שהיה רוב מדתו, שם היה רוב תשמישו. **משנה ב** כל הנכנסין להר הבית, נכנסין דרך ימין, ומקיפין ויוציאין דרך שמאל, חוץ ממי שאירעו דבר, שהוא מקור לשמאל. "מה לך מקור לשמאל?" – "שאיני אבל", – "השוכן בבית היה יתחמד". "שאיני מנודה" – "השוכן בבית היה יתן בלבד ויקרבד", דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי: עשיתם כאילו עברו עליו את הדיו? אלא "השוכן בבית הזה יתן בלבד ותשמע לדברי הכרד ויקרבד".

משנה ג מקורות – הלשכות האלה, אלא כמין חצרות הן, וכן הן עתידות להיות – וכמון של יחזקאל לעתיד לבא, חצרות בלא תקרה, כדי לבשל בתוכן את זבח העם שלמי התודה ואיל נזיר, ככתוב במשנה: "ויציאני מחצר הפנימית" – היא עזרת ישראל, אל החצר החיצונה – היא עזרת נשים. וחומה גבוהה היתה שם בין שתי שערים אלים ואולמים, כמו שכתוב, אלא שאין מקורות. ואומר אני: מה לשון "קטורות" – "מקטרן" תרגום "קטור", העשן של המבשלים עולה למעלה, שאין על גביהן תקרה, היא מרפסת המהלכת סביב כל החצר החיצונה ללשכות אל הרצפה, במקרא מפורש. ולמדנו "קטורות", שעל אותן מקצועי החצר פוסקת אותה הרצפה, כדי להעלות עשן למעלה. היא היתה לשכת המצורעים – ששם היו טובלין תיכף להכניס ידיהם לבהונות להוות עליהן מדם האשם והשמן, שכל הנכנס לעזרה טען ביאת מים, והלשכה לא תקדשה. וחלקה היתה – כל חומת העזרה החיצונה פנויה מכולה באשונה, ולבסוף הקיפה בסיטרא. וזיון וגזירותא נעצו בחומה, ובנו עליה תקרה ומרפסת לצורך שמחת בית השואבה המפורש בסוכה, שלא יתערבו שם אנשים ונשים. מתוכה – מעזרת נשים לעזרת ישראל. עומדים בשר – לויים.

כבר נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשעורו והיו בארבע זוויות של ארבע אלו הבתים כדמות בתי השנה שיש בטירות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר בקטנות הפחותות לטרקלין וכבר בארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות וקישון מקום בית השנה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קיץ קייטא ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שנים מהם והם מצד העזרה קדש ושנים חול עשו בקרקעית ממעל שבכות להבדיל קרקע השנים של הקדש מקרקע שנים של חול ופשפש הוא דבר קטן מפסיק מעקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ומנקרא מבעבב בל ערב אצל ההמון ולפעמים עושים מעצים ונקראים אצלנו שבכות ולפעמים עושים בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פשפש ולפיכך אין בנו צריכין לבאר שם זה פעם אחרת להבאר וכבר הקדמנו אותו בשליש מתמיד: ומה שאמר לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית ונהא אותן בכאן מערבית דרומית ותרצו קושיא זו בתלמוד (יומא דף יז.) ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הוה קיימא וענין זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן ובשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (דף ל.) כשנתן אותם בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים שהוא רביעית ללשכת הטלאים כמנח תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבנים זה (בגמרא) אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כלל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה (א) ומבואר הוא שהלשכה הנקראת בתמיד לשכת המזרחית היא שגגו בה בני חשמונאי אבני מזבח והלשכה שיש בה מדורת האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשליש מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עליה שבה יורדין לבית הטבילה ודע זה: **כבר** זכרנו בתחלת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום, והיו נכנסין על פתח קטן, וכבר ציינו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחד בדרומו לצד צפון העזרה ואחר בצפון לצד החיל, כמו שהוא מבואר בצורה. **לפי** הנראה ממשנה זו שיש צריכים מפתחות לסגור הדלתות, והיו מנעול דלתותיהם בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בלשון ערבי אקפיל אלול, ובלע"ז קאדיני"ש טורני", שעושים אותם אצלנו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים, וכבר זכרנו פירוש הלכה זו בתחילת תמיד. **רבי** אלעזר בן יעקב אומר שאינו חורר טבול יום זה לבית המוקד, אלא יוצא להר הבית, לפי ששדי הוא השער הצפוני מעשרי הר הבית, כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כרבי אלעזר בן יעקב.

הדרן עלך בשלשה מקומות

הר הבית וכו' – אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית, אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח, והרוחק ממזרח יותר מהצפוני, והצפוני יותר מן המערבי. והגון מציייר עכשיו זה. ואצייר החיל והסורג ועזרת הנשים הנזכרת בכאן בפרק הזה כדי שתהא צורה אחת ולא נצטרך להרבות צורות. וזו היא צורת זה (ב). **פירוש** – כגון מן שוכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער הנחלה, אלא לצד שער שדי, וכן תקיש לכל הכנס על שער מהשערים. וענין "כאילו עברו עליו את הדיו" – שעברו חק ועינים, אין חוששין לדינים, אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אצלם נידוי. ודברי רבי יוסי אמת. כשאדם

הדרן עלך בשלשה מקומות

פרק שני – הר הבית

פרק זה עוסק בפירוט הר הבית והעזרות, מידות גובה הכתלים ושיעור הפתחים, מידות העזרות והלשכות שהיו בהן.

משנה א

משנתנו מפרטת את גודלו של הר הבית, והיכן בתוכו היה מקום העזרה: **הַר הַבַּיִת הָיָה רִיבוע שְׁגוּדְלוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה**. רובו – רוב בנין הלשכות שהיו בהר הבית היו מן הדרום – בצדו הדרומי של הר הבית, שני לו מן המזרח – וצד מזרח של הר הבית היה השני לצד דרום במספר הלשכות שהיו בו, שלשי לוי מן הצפון – וצד צפון היה השלישי לאחר דרום ומזרח במספר הלשכות שהיו בו, מיעוטו מן המערב – ובצד מערב היו רק מעט מהלשכות שהיו בהר הבית. מקום שהיה רוב מדרתו – רוב בנין הלשכות, שם היה רוב תשמישו של הר הבית, כי רוב תשמישו של הר הבית הוא בלשכות.

משנה ב

כָּל הַנִּכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, הֵיוּ נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין, כלומר שאם הוא רוצה לפנות לאחד מן הצדדים, אף אם צריך היה לצד שמאלו של הדר או של העזרה, ושם קרוב הוא יותר למקום כניסתו, אינו יכול לפנות אלא לצד ימין, שכלל הוא במקדש, שכל פינות שאתה פונה, אינן אלא לימין. וכשהם רוצים לצאת, מקיפין סביב העזרה, ויוצאים דרך המקום שהיה בצד שמאל כשנכנסו לעזרה, שמוכרחים הם לפנות לאחד מהצדדים, שאינם יכולים לחזור על עקבם, כדי שלא יהיו אחוריהם לצד ההיכל, ואסור לפנות אלא לצד ימין. חוץ מפי שארעו דבר ונעשה אבל או שנידוהו, שהוא מקיף לשמאל, וכיון שהיו רואים שהוא מקיף דרך שמאל, היו שואלים אותו מה לך מקיף לשמאל, ואם הוא אבל אומר להם שאני אבל, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה נהנה. ואם הוא מנודה, אומר להם שאני מנודה, והם אומרים לו, השוכן בבית הזה יתן (בלבד) [בלבד] של חביריך המנדים אותך ויקרבוך, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסי, בלשון זה עשיתם את חביריך כאלו עברו עליו את הדין – כאילו עשו שלא כדין במה שנידוהו, שלכן מתפללים שישוּבוּ בהם ויקרבוהו, והרי זה ודאי אינו כך שאם נידוהו כדין אין להם להתפלל עליו, שהרי כדין הם עושים, אלא אומרים הם לו בלשון זה, השוכן בבית הזה, יתן בלבד ותשמע לדברי חבריך, ואז יקרבוך, ומזה משתמע שהוא עשה שלא כדין, ועל כך היו מתפללים עליו שישמע לדברי חבירי.

משנה ז

במשניות אלו ממשיך התנא לעסוק בתיאור צורתו של בית המוקד: שנים שערים היו לבית המוקד, שער אחד שבצפון, היה פתוח לחיל, ושער אחד שבדרום, היה פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה, זה שהיה פתוח לעזרה, פשפש – פתחו קמן היה לו בתוך השער הגדול, שבו נכנסין בכל בוקר לבלוש את העזרה – לחפש את הכלי שרת שבעזרה, אם הם עומדים במקומם (ראה איר א).

משנה ח

בית המוקד היה עשוי בצורת ביצה, דהיינו שתקרתו היתה כמין חצי עיגול, ובית גדול היה (ראה איר ב). והיה מוקף מתוכו ברוכרין מעלות של אבן, שבהן היו עולים לאצטבאות שהיו שם, וקני בית אב של הכהנים שהיה עובד למחר בבית המקדש היו יושבים שם באותן אצטבאות. ומפתחות העזרה היו בידם – ברשותם של אותם זקנים. ופרחי כהונה – וכהנים בחורים שהתחיל שער זקנם לצמוח, שכבר הגיעו לכלל עבודה, לא היו יושבים על אותם רוכבין, אלא היה מניחים איש את כסותו בארץ, והיו יושבים עליהם. ומה שהיו יושבים שם, הוא כדי שיהיו מזומנים לעבודה למחר.

משנה ט

ומקום עמוק כעין גומא היה שם בבית המוקד, שהיה גדול אמה על אמה, ומבילא של שיש היתה מונחת על אותו מקום, ולא היתה מחוברת בסיד ובנין כשאר הבית, ונפעת היתה קבועה בטבלא זו מצדה העליון, ושלשלת – שרשרת – היתה קבועה בה בצדה הפנימי שכלפי הרצפה, שהמפתחות של העזרה היו תלויות בה באותה שלשלת וראה איר ג. וכאשר הגיע זמן הנעילה של דלתות העזרה בערב, הנביא הכהן השוער את המבילא במפתח הקבועה בה, ונמל את המפתחות מן השלשלת, ונעל בהן מבפנים, וכן לוי שהוא שומר בשער בית המוקד, ישן לו ליד השער מבחוץ, בהר הבית במקום שהוא שומר שם. וכאשר נמר הכהן מלנעול את שערי העזרה, החזיר את המפתחות לשלשלת הקבועה בטבלא, והחזיר את המבילא למקומה, ונתן כסותו עליה, וישן לו. ואם כשישנו הכהנים אירע קרי באחד מהן, הכהן שארע לו קרי יוצא מבית המוקד דרך הלשכה הצפונית מערבית, והולך לו במסיבה – במחילה ההולכת תחת הכניסה – בית המקדש, והנרות היו דולקין במחילה זו מכאן ומכאן להאיר לו, עד שהוא מגיע לבית המבילה. ולאחר ששטבו, היה חוזר לבית המוקד ויושב עם אחיו הכהנים, עד שנפתחו השערים, רבי אליעזר בן יעקב אומר, לאחר שטבל לא היה חוזר לבית המוקד, כיון שאף טבול יום אסור בכניסה להר הבית, אלא במסיבה – במחילה ההולכת תחת החיל היה יוצא, והולך לו מחוץ להר הבית בשער מדי שהיה בצד צפון של הר הבית.

המשך מעמוד קפג

הנשמה למטה דיצא אדם, דבעלות הנשמה מהיותה למטה מלובשת בגוף, לפעלו היא עוסקת בהעוה"ב באופן התעסקותה בעוה"ז ואם הי' קובע עתים לתורה גם שם מכניסים אותו באהלי תורה, ולעבודתו אם עסק בעבודתו כראוי אז הנה עלייתו עדי ערב שעולה בעילוי אחר עליו עד הנועם והעריבות דעצמות אי"ס ב"ה.

אמנם מה ששואל ע"ד מנהגי חסידי חב"ד שיי ומצבם הרוחני, הנה כל אלו המעלות בבחינות במדות ובהנהגה שסופר ומונה במכתבו, הם מדות כל אדם ואינם מהמעלות

המיוחסות לחסידים, וכאשר ילמוד תורת החסידות בין יבין וידע הוראת תורת החסידות בדרכי החסידות, והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.

ועל אדות הרב הר"ש ש"י צוקער הנה במועדס קבלתי הספרים וגם ענית לו ע"י מזכירי הרב רמ"ל ש"י ראדשטיין ואפשר נאבד המכתב, ובבואו בעוה"ז ימים אלו אברר הדבר.

ידידו הדו"ש ומברכו בכוח"ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **כמ** אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין היוצאים ידי חובתן בשמיעה¹⁸⁰ אלא אם כן היו
2 פגומין שאז הוא צריך לשפוך לכל כוס וכוס קודם שיטעמום הוא כדי שישתו כולם מכוסות שאינן פגומין¹⁷⁹
3 שזהו מצוה מן המובחר¹⁷⁸ פ"ג:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף כט

הלכתא רבתא

פא ידי חובתן בשמיעה - המסובין יוצאים הן ידי חובת הקידוש והן ידי חובת ברכת הגפן - ואינם מברכים 'הגפן' אלא אם הפסיקו בדיבור¹⁷⁸.
פב מן המובחר - כן הוא דרך היותר טוב שיתקנו השומעים הכוסות דוקא מכוס המקדש (שהיא בעצמה כוס של ברכה) ולא מיין אחר, והמקדש עצמו לא יוסיף יין בכוסו. אמנם במקום הצורך יוסיף יין בכוסו - או יתקנו כוסותיהם

מיין אחר¹⁸⁰.

פג מן המובחר - סדר שתיית המסובים מכוס של ברכה הנפון אצל אנ"ש¹⁸¹: שותה מכוסו, ולאחר מכן נותן למסובים לשותות מכוסו¹⁸², או מוזג לתוך כוסותיהם (הריקות)¹⁸³, וכשמוזג לתוך כוסות המסובים (לאחר שתייתו) - יש לתקן הכוס לאחר ששותה קודם המזיגה לכוסות המסובים.

ציונים והוספות

אין ברכת היין של המברך חלה על היין שבקנקן עד שלפעמים צריך לברך שוב ברכת בורא פרי הגפן וברכתו הראשונה הוי לבטלה (כמבואר בשוע"ר סי' רו סי"א). ומטעם זה טוב יותר שישתה מיד ואח"כ ימוזג לבני ביתו, ואף אם לא יספיק להם ויוסיף מהקנקן אין בזה שום חשש. אמנם חשש זה הוא רק לכתחלה, שבדיעבד אינו צריך לחזור ולברך (מטעם המבואר שם סי"ב. סדר ברה"ג פ"ט ה"ח. קו"א סי' רעא ס"ק ח).

חשש נוסף במנהג זה הוא, שבימים שאינה בטהרה אסור לו למוזג יין לכוסה, אפילו אם הוא כוס של ברכה, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קצה סי"ג. ומבואר שם ס"ד שההיתר הוא רק שהיא תשתה משיורי כוסו, או יותר טוב שהיא תמוזג משיורי כוסו לכוסה ותשתה.

ובאמת יש עוד צד היתר, כשיש עוד בני בית, שאז אין הוא מוזג לה כוס המיוחד לה כי אם כוס כללי, והיא שותה אחרי שאר בני הבית (כמבואר שם סי"ג). אמנם אין שום היתר לזה בתקופה הראשונה שאחרי החתונה, שאין עוד בני בית. ואפילו כשיש עוד בני בית, הרי מבואר שם שיש לזהר שלא למוזג לה כוס המיוחד לה, וגם אז יש לזהר שהיא לא תשתה מהכוס ששלח כי אם אחרי שאר בני הבית. וכל זאת קשה מאד להזהר. ואפשר שמחמת כל הטעמים והחששות הנזכרים נהגו אנ"ש במנהג הנפון, שכל המסובים יטעמו מכוס של המברך אחרי שיטעם הוא (דובר שלום ע' עט).

אמנם ראה לעיל שבכמה שנים נהג כ"ק אדמו"ר למוזג למסובים קודם ששתה בעצמו, ובקובץ שושנת העמקים (א. ישראל ה'תשמ"ג ע' קמט) מעיד על רנ"ש ששונקין מזקני רבני אנ"ש שנהג כן בשנותיו האחרונות.

(183) רבים נוהגים כך ובפרט במקום שיש אורחים או בקידוש בבית הכנסת וכד', אמנם יש להזהר בימים שאינה טהורה שתמוזג היא בעצמה לכוסה או שתשתה משיורי כוסו, כמבואר בהערה הקודמת.

178 כן המנהג (כדמשמע בסימן קצ ס"ח), אמנם בבדי השלחן סי' עט ס"ק יט כתב: הביא (מהמט"א סי' תרכ"ה) שהמנהג שכשהמסובין טועמין מברך כ"א בופה"ג לעצמו, ועוד חילק המט"א שם בין אם המקדש מעומד או מיושב, וכיון שמנהגנו שהמקדש עומד בעת הקידוש - יעמדו עמו גם המסובים.

179 סימן קצ ס"ה: אם לפני המסובין הן כוסות ריקנים - יכול ליתן מכוס הברכה מעט לכל כוס וכוס שלהם אחר שבירך בורא פרי הגפן קודם שתייתו - כדי שיתעצמו מכוס שאינו פגום, ואין בזה משום הפסק בין ברכה לשתיה - כיון שהוא לצורך שתיית המסובים, ומה שהוא מברך הוא כאלו הם מברכים שהרי הם יוצאים בברכתו, וכן אם כוסות שלפניהם מלאים - אלא שהם פגומים יכול לשפוך מכוס שלו לתקנם קודם שישתה.

180 בבדי השלחן (סימן מו ס"ק לא) דייק כן מסימן קצ ס"ה, והוסיף שמכל מקום גם אם יתקנו הכוס עם יין אחר - נקרא עדיין כוס של ברכה. וכן מנהג העולם להוסיף יין, ולפעמים התוספת מרובה על העיקר ואין מדקדקין בזה.

181 במנהג כ"ק אדמו"ר בזה ישנם עדויות שונות, וכנראה הם מזמנים שונים: יש שהעידו ששותה בעצמו מהכוס ואח"כ נותן מכוסו לבני ביתו (קובץ הליכות ומנהגי ש"ק ע' 17 בשם משב"ק: אחר הקידוש ה' רבינו מניח הכוס של קידוש על השולחן בעד הרבנית).

ויש שהעידו שמוזג מן הכוס למסובין קודם ששתה בעצמו (קובץ הערות וביאורים תשפ"ד בשם ר"ב קליין, והוא בעיקר לאחר שנת ה'תשל"ח).

182 כן המנהג הנפון אצל אנ"ש לתת למסובים לשותות מהכוס, או ממוזגים לכוסותיהם (הריקות) לאחר ששתו בעצמם, ואף שיש מעלה למוזג למסובים קודם שישתה בעצמו, מכל מקום כיון שלפעמים יש מסובין רבים בשולחן, וחלוקת היין מכוס המברך אינה מספיקה, עד שצריך ללהוסיף יין מהקנקן לכוסו ומכוסו לכוסות המסובים. ויין הקנקן אינו כל כך כוס של ברכה, אבל באמת יש כאן חשש גדול יותר, שלכמה דיעות

כג אחר שקידש על הכוס יטול ידיו לסעודה ויברך על נטילת ידים ואם שכח ונטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין אלא על הפת לפי שבנטילה זו גילה דעתו שהפת חביבה לו מיין וצריך לקדש על החביב ויש חולקין על זה ואומרים שאפילו לכתחלה יכול ליטול ידיו קודם הקידוש ואין הקידוש מפסיק בין נטילת ידים לסעודה כיון שהוא לצורך הסעודה והעיקר כסברא (הראשונה) [האחרונה] וכן המנהג פשוט במדינות אלו לבד מליל פסח כמו שיתבאר בס"ת תע"ג ומכל מקום מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא ליטול עד אחר הקידוש יפה הוא עושה ואין מוחין בידו על שעובר על המנהג כי יכול לומר אעשה כדברי הכל.

ולדברי הכל אסור למזוג הכוס בחמין אחר נטילת ידים כי צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותיר והרי זה הפסק והיסח הדעת ולכתחלה טוב ליהדר שאפילו השפיקה בלבדה מהקנקן לכוס תהיה קודם נטילת ידים:

כד המקדש צריך שיטעום מהכוס כמלא לוגמיו ולא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו מסלקו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית באדם בינוני והגדול לפי גדלו צריך שיהיה כמלא לוגמיו שלו ומכל מקום אין צריך יותר מרביעית אע"פ שעדיין אינו כמלא לוגמיו:

כה אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין אם טעם כמלא לוגמיו ממש יצאו כולם ידי חובתן אבל אין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמא לפי שצריך שיהנה אחד מהם משתיית כוס של ברכה ובפחות ממלא לוגמיו אינה נקראת שתייה של הנאה.

ומכל מקום מצוה מן המובחר שיטעמו כולם מכוס של ברכה אבל אין צריך מלא לוגמיו לכולם אך מי שיש לו יין מעט מוטב שיטעום אחד בלבד כשיעור ויניח השאר למחר לקידוש או להבדלה.

והגאונים סוברים שאם לא טעם המקדש עצמו כמלא לוגמיו לא יצא אע"פ שטעמו המסובין כל אחד כמלא לוגמיו וראוי לחוש לדבריהם לכתחלה במה דברים אמורים בקידוש אבל בהבדלה ובשאר כל הדברים הטעונים כוס מודים הגאונים שאפילו

תורה אור
והנה חו"ה הוא בחינת השתלשלות העולמות, יו"ד חכמה ה' בינה כו'.

שם הוי' רומז על האור האלקי המאיר בהעולמות, כי בד' אותיות שם הוי' נרמזות העשר ספירות, שהוא בחינת "סדר השתלשלות", דסדר ירידת האור האלקי בכל עולם ממדרגה למדרגה הוא ענין ה"עשר ספירות", שהן עשר מדריגות ובחינות שבאור האלקי, וכל עשר הספירות נרמזות בד' אותיות השם, דאות יו"ד רומזת על ספירת החכמה, אות ה"א ראשונה - ספירת

לכתחלה די בטעימת אחד מהמסובין כמלא לוגמיו:

כו קידש על הכוס וקודם שטעם הפסיק בדבור חוזר ומברך בורא פרי הגפן ואינו צריך לחזור ולקדש אבל אם הסיח דעתו משתיית כוס זה (או) שיצא מחדר זה לחדר אחר אע"פ שחזר למקומו צריך לחזור ולקדש ואינו יוצא ידי חובתו בקידוש הראשון כיון שהפסיק בינו לטעימת הכוס בהיסח הדעת (או) בעקירת מקום מחדר לחדר:

כז וכן אם נשפך כוס שקידש עליו יביאו לו כוס אחר ויברך עליו בורא פרי הגפן אם לא היה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש ואין צריך לחזור ולקדש אם לא הסיח דעתו ולא הפסיק בעקירת מקום ביתיים.

ואם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס (כיון שנפשו של אדם קצה בשכר בשחרית) יש להקל שאין צריך להביא כוס אחר לברך עליו שהרי יש אומרים שאפילו יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת כמו שיתבאר בסימן רע"ב]:

כח אבל אם קידש על כוס מלא מים כסבור שהוא יין צריך לחזור ולקדש על היין אף אם הוא בענין שאין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כגון שהיה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש וכמו שנתבאר בסימן ר"ט דכיון שתקנו חכמים לומר הקידוש על היין וזה אמרו על המים צריך לחזור ולקדש.

ומכל מקום אם בשעה שקידש על המים היה לפניו רביעית יין בכלי אחד על השלחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות אזי אינו צריך לא לברכת בורא פרי הגפן ולא לחזור ולקדש אלא ישתה מיד מן המוכן שלפניו שהרי זה כאילו קידש על היין ההוא שאף שכוס של קידוש צריך שיאחזנו בידו מכל מקום אין זה מעכב בדיעבד:

כט אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין היוצאים ידי חובתן בשמיעה אלא אם כן היו פגומין שאז הוא צריך לשפוך לכל כוס וכוס קודם שיטעום הוא כדי שישתו כולם מכוסות שאינן פגומין שזהו מצוה מן המובחר:

חלק ב סימן רע"א דיני קידוש שעל היין סעיפים כג"כ

הבינה, אות ו' - ששת המדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד), ואות ה"א אחרונה - ספירת המלכות.

ורננו בהוי"ה היינו שממשיכים תוספת אור וגלוי מלמעלה מהשתלשלות בסדר ההשתלשלות.

וענין "רננו בהוי"ה", שהיא השמחה בהוי', מורה על תוספת גילוי אור שלא ע"ד הרגיל באותיות דשם הוי' (היינו העשר ספירות).

ועל דרך שמחה גשמית, שמידת השמחה

1 מתעוררת באדם רק בעת שנתוסף אצלו דבר חדש.
2 למשל: אדם שיש לו פרנסה קבועה אינו מתעורר
3 בשמחה גלוי' כשמגיעה לו פרנסתו הרגילה, ורק אם
4 בא לידו סכום גדול שלא ע"ד הרגיל ישמח ותגל
5 נפשו.

6 וכך הוא למעלה, שענין השמחה והרינה "בהוי"
7 מורה על תוספת גילוי אור יתירה על הרגיל. שהאור
8 האלקי שב"סדר השתלשלות" הוא אור קצוב ומדוד,
9 שבכל מדריגה ומדריגה מתמצם האור ונמדד לפי
10 ערך ההגבלות והגדרים של המדריגה ההיא, אמנם
11 בזמן יום טוב (שהוא זמן שמחה ועת רצון למעלה),
12 נמשכת בסדר השתלשלות "תוספת אור וגילוי"
13 מלמעלה מסדר השתלשלות, בתוך "סדר
14 ההשתלשלות". ומתוספת אור זו למעלה, נמשכת
15 בעולם קדושה יתירה, שזהו ענין קדושת מועד.

16 והנה תוספת אור זה הוא ג"כ בשיעור ומדה, מאחר
17 שנמשך בהשתלשלות חכמה ובינה ואינו ערוך
18 למחותו ועצמותו ית' הפשוט בתכלית הפשיטות,
19 וסדר ההשתלשלות הוא רק כטפה מן הים כו'.

20 אמנם, גם תוספת אור הזאת יש לה שיעור ומידה,
21 מאחר שנמשך ומתלבש בתוך העולמות דרך ד' אותיות
22 שם הוי', היינו ע"י התלבשות האור בתוך הספירות
23 חכמה ובינה וכו' (הנקרא "השתלשלות" כנ"ל), שהן
24 כוחות מוגבלים, כל ספירה בציור והגדרה שלה, ואין
25 להן שום ערך ודמיון למחותו ועצמותו יתברך שהוא
26 "פשוט בתכלית הפשיטות", וכל העולמות כולם אינם
27 אלא כטפה מן הים אצלו יתברך. וא"כ גם תוספת אור
28 המאירה בסדר השתלשלות אינה "אין סוף" אלא אור
29 מוגבל ומדוד.

30 ולכן מצות שמחת יו"ט שנאמר ושמחת בחגך היא
31 בגבול ומדה, בשלמי שמחה אין שמחה אלא בבשר,
32 ועכשיו משחרב בהמ"ק אין שמחה אלא בייך,
33 וברביעית יין יוצא ידי חובת שמחת יו"ט,
34 שהשמחה היא בגבול ושיעור.

35 מאחר שגם ה"תוספת אור" יש לה שיעור ומידה,
36 לכן, גם השמחה המתעוררת מחמת תוספת גילוי זו
37 היא בגבול ומידה, וזהו מה שמצות שמחת יום טוב
38 היא בגבול ומדה, שיוצאים י"ח מצות שמחה בכזית
39 מבשר שלמים או רביעית יין (בזמן הזה).

40 משא"כ שמחת פורים שהשמחה גדולה יותר

למעלה מהדעת, עד דלא ידע כו'.

41 והוא מפני ענין המבואר למעלה, שע"י המסירת
42 נפש שהיה בהם אז כל השנה, שהוא בחינה
43 שלמעלה מהטעם ודעת, הנה באתערותא דלתתא
44 ובטול זה הגיעו למעלה מעלה בעצמות אין סוף
45 ב"ה, שלמעלה מעלה מנדר ההשתלשלות, שאינו
46 בנדר סובב וממלא כו', שמוזה דוקא נמשך בחינת
47 המסירת נפש, כנ"ל באריכות.

48 ולכן השמחה מנילוי זה הוא למעלה מהדעת.

49 השמחה של פורים היא למעלה מן הדעת ("עד
50 דלא ידע"), הן מצד האדם, דמסירת נפש (שזהו ענינו
51 של פורים) היא למעלה מטעם ודעת כנ"ל, והן מצד
52 מדריגת האור שנמשך בפורים, ממחותו ועצמותו
53 יתברך, שהוא למעלה מן הדעת. וזהו גם מה
54 שהשמחה היא "למעלה מהגבלה ושיעור ומדה כלל,
55 כי מה שהוא עפ"י דעת יתכן לומר בזה גבול ושיעור,
56 משא"כ בחינה שלמעלה מהדעת היא בבחינת אין סוף
57 ממש".

58 והיינו עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי,
59 כי בהגלות נגלות הארת עצמותו ית' כולם שוים
60 ממש, וכחשכה כאורה כמ"ש גם חשך לא יחשיך,
61 וכמ"ש אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה
62 תעשה לו.

63 ובזה יובן גם מה שאמרו "חייב אינש לבסומי
64 בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי",
65 דתמוה כיצד אפשר לומר שאין צריכים להבדיל בין
66 ארור המן לברוך מרדכי, אלא שבזה רמזו חז"ל איך
67 שע"י המסירת נפש דפורים ושמחת פורים מגיעים
68 לעצמותו יתברך, כי בהגלות נגלות הארת עצמותו
69 יתברך, הרי כולם שוים ממש, וכמ"ש כחשכה כאורה,
70 דחושך ואור שווים לפניו, וכמ"ש גם חשך לא יחשיך,
71 ונאמר "אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה
72 לו", וכמבואר בכמה מקומות שמצד עצמותו יתברך,
73 שאינו בגדר העולמות ונבראים כלל, לא שייך לומר
74 שעבודת הנבראים או העדר עבודתם תתפוס מקום
75 אצלו יתברך (וכמאמר "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין
76 ששוחט כו' לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את
77 הבריות"), וזהו "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך
78 מרדכי".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

- 17 מצ"ג שצ"ג בתו"מ א"י לעמוד במקום שבע"ת עומדים
18 כו' וזהו דמשיח אתא לאתבא צ"ג בתשובה להעלותם יותר
19 מטעם שא' בזהר דכד אתכפייא סט"א אסתלק יקרא
20 דקוב"ה כו' אעפ"י שאין שרשם רק מאחוריים דשם
21 אלקים במ"ח צירופי' האחרונים כו' וזהו הללו את ה' כל
22 גוים כו' שהן ביטול היש הנפרד מיש דק"נ בע' שרים כמו
23 שיהיה לע"ל שיהפוך אל עמים כו' והוא כמו ענין
24 התשובה ממש שגם הרע עצמו נהפך לטוב כו' אז דוקא
25 יגבר עלינו כנ"י חסדו העצמי להיות אמת ה' אמתית
26 פנימית עצמותו בתו"מ בא לידי גלוי למטה כמו למעלה
27 ממש שז"ש ואמת ה' לעולם ממש והוא העוה"ב שיבא
28 אמת ה' לעוה"ז כמו שא' ואמ' ביום ההוא הנה אלקינו
29 זה ממש כו' וזהו שהקדים תשובה למע"ט בעוה"ז דעי"ז
30 יבא שכר חיי העוה"ב מן המצות שהן מע"ט ובלא תשובה
31 אין המע"ט מועילים שאינן רק בחי' כלים לבד להשראת
32 עצמותו ית' וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

- 9 היינו בחי' גדולה וגבורה כו' וצריך להבין איך שייך לומר
10 שצריך לגדולה כו' והענין כי הנה יש פלוגתא בין המקובלי'
11 הראשוני' והאחרוני' הראשוני' קורין מידת החסד בשם
12 גדולה והאחרוני' קורין אותה בשם חסד והאריז"ל הכריע
13 שלפני האצ"י נק' בשם גדולה ובאצ"י נק' חסד וזהו הבו גודל
14 לאלקינו שצריך להמשיך בחי' גדולה בחסד והיינו שצריך
15 להמשיך ממידות שבכתר לז"א, וזהו בהעלותך את הנרות
16 כו'.

בהעלותך את הנרות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 4 איך ומה היא, מ"מ הוא מרגיש את נפשו ע"י שרואה את
5 החיות של הגוף שזהו מהנפש לכן בצאת הנפש מהגוף
6 נשאר הגוף כאבן דומם, וגם בעודנו חי אינו דומה חיות

- 1 ואע"פ שא"א לראות אלקותו ית' בעין הגשמי מ"מ הוא
2 ע"ד שהאדם יודע ומרגיש את נפשו אשר בקרבו
3 ומחי' אותו, הגם שהנפש ג"כ א"א לראות את מהות הנפש

נפשו בכל עת, וכמו כאשר ישן האדם שאז מסתלק חיות
הנפש מן הגוף ולא נשאר רק קיסטא דחיותא הנה אז כל
הכחות והחושים אינם נגלים עד"מ כח השכל והראי'
והשמיעה שהרי בחלום מתחבר שני דברים שרחוקים זה
מזה בערך, ובשעת השינה נדמה לו שהוא נכון ומתיישב,
והיינו מפני שאז אינו מאיר השכל שיוכל להבחין שא"א
לשני דברים האלו להיות יחד, ובהקיצו משינתו אז מתפלא
בעצמו מה שיוכל להתחבר בחלום כו' והיינו מפני
שכשניעור משנתו אז תשוב אליו גילוי אור חיות הנפש

בפרטי כל הכחות כו', ועד"ז הוא ממש בחי' הדעת
באלקות שיש לנשמות דאצי' כמאמר איוב מבשרי אחזה
כו' וכדאיתא באדר"נ דכל מה שנברא בעולם ברא באדם
כו' כי האדם הוא עולם קטן ומהאדם יכולים להשיג
בכללות העולם והיינו מה שאנו רואים שהעולמות הם כמו
גוף גדול והם חיים וקיימים, והרי חיות זה הוא מאוא"ס
ב"ה השופע להם בכל עת ובכל רגע והשכלה זו היא
מושגת לכל אך כשהיא מתקשרת בנפשו שיהי' נקשר
ונרגש ממנה ממש כאלו רואה זהו הנק' בחי' דעת.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

שזהו ענין הג' פרקין שביד - הזרוע של האדם בגשמיות
מחולקת לשלשה חלקים וזה מסמל שברוחניות מידת החסד
כוללת בתוכה את שלשת המאפיינים הכלליים של הספירות
שחן בחינת חכמה בינה דעת - שכל, חסד גבורה תפארת -
רגש, נצח חוד יסוד - הביצוע בפועל, שבכל מדה בפרט
כו', ובמזל - הביטוי של זה בפועל שבכל נתינה והשפעה
של חסד יש בה את השכל שמחייב השפעת החסד כלומר
הטעם השכלי להשפעת החסד, שזה החב"ד שכלול במידת
החסד ועצם החסד שזה הרגש בלב להשפעה ונתינה כנגד
החג"ת ופעולתו היינו השפעתו בפועל שזה כנגד הנה"י
המסמל את ההשפעה בפועל כו' וכמו שכתוב במקום
אחר⁵⁸.

וכל שכן שבחינת המוחין נמצאת גם בבחינת פנימיות
המדות - שהרי אם יש הארת המוחין בחיצוניות מידת
החסד כל שכן שיש הארת מוחין בפנימיות מידת החסד,
וכמו שזה באדם למטה כך בפנימיות המידות שבלב אדם

העליון שזה המידות של עולם האצילות כביכול שהן
למעלה עדיין מבחינת פעולה כו', שרק כאשר המידות הם
בבחינת חיצוניות הם יכולות לבוא לידי עשיה ופעולה, ואם
כן, ודאי שגם בפנימיות המידות הרי שיש בהם מבחינת
המוחין וההוכחה לזה כמו ויאמר ה' אל לבו⁵⁹ שלב הוא
ענין ההרגשה, והאמירה כביכול אל הלב מבטאת שזהו
המשכת בחינת המוחין למדות כו'.
ובמזל כן כפי שבמשל ראינו שיש המשכת החכמה גם
ברגלים, כך למעלה בספירות יש המשכת הארת ספירת
החכמה בבחינת המלכות שזהו כמשל כח החילוך שברגל
שחיא - המלכות בחינת סוף כל דרגין דאצילות כמשל הרגל
הדורכת על הקרקע, כו'.
(וגם סיבה נוספת למה המלכות נקראת רגל להיות שבה ועל
ידה - ספירת המלכות נמשך הגילוי מעולם האצילות בעולם
שלמטה שהוא עולם הבריאה, וכידוע דמלכות הוא בחינת
הגילוי לעולמות הנמוכים יותר, אך לא רק המעבר לעולם

מהשפעה זו, אצ"ל בבחינה הא' בחדש שימצא מצד האהבה והשכל
שעיקר גילוי התענוג הוא בשכל הסמוך וקרוב לו וע"י יומשך במדה
ההיא, אלא גם בבחינה הב' בעצם מדת הוויתור המוטבע בלב ימצא
עונג רב בהשלימו טבע מדתו כי התענוג יתפשט במדות שבלב וזה
שמצינו באע"ה שנצטער כשלא היו לו אורחים שאין זה מצד עצם
מדת החסד בלבד כי טבע המדה ההיא לחוס על דל כשרואה אותו
אבל למה יצטער אם אינו רואהו אלא שזהו מצד התענוג שמתלבש
במדת החסד בהיותו יוצא לפועל וכשלא תצא לפועל יחסר העונג
ומחמתו יבא הצער שהוא היפוך העונג כו', אבל יש בחי' שלישית
והוא בחי' חסד הבא בדרך נצחון שמנצח עצמו ועומד על נפשו להיות
מוותר הגם שאין בלבו כ"כ לוותר לא מצד אהבה לזולתו ולא וותרנות
טבעית אלא דרך ניצוח ואכפאי לבד ובוזה אין התלבשות התענוג
והארת פנימי' הנפש כלל כ"א בחי' חיצוני' לנצח בלי טעם כלל.

59. בראשית ח, כא.

58. ראה לדוגמא מצוות גיד הנשה בדרך מצוותיך, לכ"ק הצמח
צדק: ודרך כלל נחלקו לג' בחי' ראש תוך סוף סת"ר שהם חב"ד בחי'
ראש וחג"ת בחי' תוך ונה"י בחי' סוף, והוא עד"מ מדת החסד שהוא
ימצא מצד האהבה שאוהב לזולתו הרי האהבה היא פנימיותו של אותו
החסד ששופע לזולתו כי היא סיבות ונקראת מוחין של החסד כלומר
בחי' טעם למציאת החסד היא האהבה הבאה מאיזו טענה שכלית
ונק' חב"ד שבחסד, והחסד עצמו שהוא הוויתור של ההשפעה הוא
בחי' חסד שבחסד שהוא מהות מדת החסד וכמו שאנו רואים שימצא
שלא מצד אהבה וטענה כלל כי גם שאינו אוהבו ואין לו היכרות עמו
כלל ישפיע לו רב טוב מצד מהות טבעיות חסדו לוותר בטבעו משלו
כמו שמצינו באע"ה שנתן ממון ורב טוב גם לערביים הגם שבדאי
לא הי' אוהב אותם כלל, וזוהי מדרגה השנית שבמדות, והמדרגה
השלישית היא הנק' נצח ענף החסד, והענין כי הנה בב' בחי' החסד
הנ"ל ימצא בהם הארת פנימי' הנפש והוא התענוג שתתענג הנפש

1 נמוך יותר נעשה על ידי המלכות אלא שגם הגילוי בעשר
2 ספירות גופא שבעולם האצילות מחספירה העליונה אל
3 התחתונה הוא על ידי המלכות שהרי כל ספירה כלולה מכל
4 הספירות והמעבר מאור החכמה לאור הבינה למשל נעשה
5 על ידי הדרגה התחתונה שבחכמה שהיא המלכות שבה בו',
6 ועל שם זה נקראת רגל שבה ועל ידה הולך האדם ממקום
7 למקום בו'), ולכן ספירת המלכות שגורמת את המעבר
8 מעולם עליון לעולם תחתון נקראת רגל.
9 הנה גם בבחינת המלכות שהיא במשל הרגל יש בזה גם כן
10 בחינת המוחין בו', שזהו ענין חכמה דמעשה בראשית -
11 החכמה של ה' עצמו היא הרבה למעלה מכל התייחסות
12 לנבראים ולעולמות, וכל ההתייחסות לעולמות נקראת אצל
13 הקב"ה 'רגלים' כלומר ענין של השפלה וירידה מעצמותו,
14 ולכן החכמה של ה' שנמצאת בבריאת העולם היא נקראת
15 חכמה שברגלים - "חכמה דעשיה" - דכולם בחכמה

16 עשית⁶⁰ - כלומר על ידי ספירת החכמה נעשתה כל הבריאה,
17 אף שהחכמה עצמה היא הרבה מעבר לעולם כנוצר לעיל,
18 וכידוע שהתורה (חכמה) קדמה לעולם אלא הכוונה
19 שמהחכמה נמשכה הארה שנמשך ומתלבש בזעיר אנפין
20 שזה ששת המידות ובספירת מלכות דששת ימים עשה ה'⁶¹
21 את השמים ואת הארץ בו' שהן (ששה ימים) כנגד ששה
22 מדות דזעיר אנפין, ובדרך פרט הן לא המידות כשלעצמן,
23 שהמידות עצמן הם גם למעלה מהבריאה עצמה, אלא
24 המדות שכלולים במלכות ויש גם בהם התלבשות המוחין
25 שזהו ענין כולם בחכמה עשית בו', דעל שם זה נקראת
26 המלכות בזוהר חכמה תתאה (חכמה תחתונה) בו'. - למרות
27 שהמלכות היא בחינת רגל כנוצר לעיל, היות ומתלבשת בה
28 הארת החכמה הרי היא נקראת חכמה תתאה, וכמו
29 שאומרים על דרך משל 'רגלים חכמות'.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

61. שמות כ, יא.

60. תהילים קד, כד.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ה

1 ה) אָמְנָם צְרִיכִים לְהִכִּין, דְּהֵלֵא מִצִּינּו דְּאוֹר הַשֶּׁכֶל מְאִיר
2 גַּם בְּאֶבְרֵי הַגּוֹף, דְּנִמְצָא כַח הַשֶּׁכֶל בִּיד כְּמוֹ
3 הָאֵמֶן יָד בְּצִיּוֹר, אוֹ שְׁנִמְצָא כַח הַשֶּׁכֶל בְּרִגְלֵי הַיּוֹדֵעַ לְרַקֵּד
4 בְּשֶׁכֶל וְהַדּוּמָה, הֵנָּה זֶה רַק הָאֵרֶת הַשֶּׁכֶל בְּלִבָּד, וְלִכְּן הָרִי
5 יֵשׁ בָּזֶה כְּמֵה טַעֲמִים, הָא' שָׁנָה רַק עֲשִׂיָּה שְׂבִשְׁכָל, שֶׁהוּא
6 מְדֻרְגָּה הַיּוֹתֵר אֲחֻרּוֹנָה שְׂבִשְׁכָל, הִב' שֶׁהֶעֱקֵר הוּא הַשֶּׁכֶלֶת
7 הַשֶּׁכֶל, וְהֵיךְ אוֹ הֶרְגֵל מְבִיאִים רַק לִידֵי פֶעֶל, וְהֵג' דָּגִם זֶה
8 שֶׁהֵיךְ וְהֶרְגֵל מְבִיאִים לִידֵי פֶעֶל הוּא רַק עַל יְדֵי אֲמִצְעִית
9 הַמְדוּת דְּוָקָא, אֲשֶׁר מִכָּל זֶה מוֹכֵן דְּבִגּוּף אֵינוֹ מְאִיר גְּלוּי
10 הַשֶּׁכֶל, וְעֵקֶר גְּלוּי הַשֶּׁכֶל הוּא בְּמִחַ שְׂבִרָאשׁ, אֲכָל בְּשִׁאֲרֵי
11 הָאֶבְרִים רַק לְפִי עֶרֶךְ עֲנִינָם, בְּהִלָּב לְפִי אֲפֹן קְבִלַת הַמְדוּת
12 מִן הַשֶּׁכֶל, בִּידֵים לְפִי אֲפֹן הַעֲשִׂיָּה, בְּרִגְלִים לְפִי אֲפֹן פִּעֻלָּתָם
13 שֶׁהֵיךְ הָאֵרֶה הַיּוֹתֵר אֲחֻרּוֹנָה, וְלִהְיוֹת דְּכַחוּת שְׁכָל וּמְדוּת הֵם
14 פְּנִימִיִּים, לִכְּן הַכִּלִּים הֵם לְפִי אֲפֹן הָאוֹר, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁהָאוֹר
15 מְאִיר בְּגְלוּי יוֹתֵר, שֵׁם הַכִּלִּי שֶׁהוּא הַחֲמֹר בְּדִקּוֹת יוֹתֵר, וְלִכְּן
16 הֵנָּה חֲמֹר הָרָאשׁ הוּא בְּדִקּוֹת יוֹתֵר מִחֲמֹר הַלֵּב, וְהַחֲמֹר
17 שְׂבִמָּח הוּא דִּקּוֹת יוֹתֵר מִהַחֲמֹר הַדֵּק שְׂבִעִין, וְחֲמֹר אֶבְרֵי
18 הַנְּשִׁימָה בְּדִקּוֹת יוֹתֵר מִחֲמֹר הֶרְגֵל, עַד שֶׁהֶעֱקֵב שֶׁהוּא סוֹף

19 הֶרְגֵל הוּא חֲמֹר גַּם וְעַב יוֹתֵר. אָמְנָם זֶה כָּלֵל יְדוּעֵ¹³: "כָּל
20 הַגְּבִיָּה בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמִטָּה בְּיוֹתֵר"; וְכֵמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, הָאֶבְרֵי
21 שֶׁהוּא בְּרָאשׁ הַחוּמָה, כְּשֶׁנוֹפֵל לְאֶרֶץ הָרִי הוּא נוֹפֵל לְמְקוֹם
22 רְחוֹק יוֹתֵר מִכְּתֵל הַחוּמָה מְכֵמוֹ הָאֶבְרֵי שְׁנוֹפֵל מִמְּקוֹם נְמוּךְ
23 מִהַחוּמָה, דָּאֻז הָאֶבְרֵי נוֹפֵל בְּקִרְבֵּי אֵל כְּתֵל הַחוּמָה. וְכֵן
24 בְּשֶׁכֶל, הֵנָּה מִי שֶׁהוּא בְּעַל שְׁכָל גָּדוֹל הוּא יָכוֹל לְהִסְבִּיר אֵת
25 הַשֶּׁכֶל גַּם לְבַעַל שְׁכָל קָטָן, אֲכָל מִי שֶׁהוּא בְּעַל שְׁכָל מְצָע
26 יָכוֹל לְהִסְבִּיר אֵת הַשֶּׁכֶל רַק לְהַדּוּמָה, אֲכָל לְקַטֵּן לֹא יוֹכֵל
27 לְהִסְבִּיר; וְכֵן הוּא בְּכַחוּת הַנֶּפֶשׁ, דְּמֵאֲחֵר שֶׁהֶרְצוֹן הוּא גְּבִיָּה
28 מִהַשֶּׁכֶל, לִכְּן הוּא יוֹרֵד לְמִטָּה מִטָּה, וְהוּא בְּכָל הָאֶבְרִים
29 בְּשׁוּהוֹ, שְׁפוּעֵל עַל הֶרְגֵל וְעַל הָרָאשׁ כְּאֶחָד. אָמְנָם הָרָאשׁ
30 הוּא חֲמֹר דֵּק, וְיֵשׁ בוֹ אוֹר שְׁכָלִי, לִכְּן אֵינוֹ נִכָּר כָּל כֶּף פִּעֻלָּת
31 הֶרְצוֹן, וְאֵינוֹ נִשְׁמָע כָּל כֶּף אֵל הֶרְצוֹן כְּמוֹ הֶרְגֵל שְׁאִין בוֹ
32 שְׁכָל. דְּהֵנָּה כְּשֵׁם שְׂבִחֲחֹר הָרָאשׁ הָרִי יֵשׁ בוֹ מַעֲלָה עַל חֲמֹר
33 הֶרְגֵל וְהֶעֱקֵב, שֶׁהֵם¹⁴ דְּקִים יוֹתֵר, וְלִכְּן מְאִיר אוֹר הַשֶּׁכֶל
34 בָּהֶם בְּיוֹתֵר, כֵּן יֵשׁ מַעֲלָה בְּהִכָּח שְׂבִרָגֵל עַל הַחֲמֹר שְׂבִרָאשׁ,
35 דְּמַעֲלַת חֲמֹר הָרָאשׁ הוּא, שֶׁהוּא כָּלִי אֵל הַשֶּׁכֶל, דְּשֶׁכֶל הוּא
36 אוֹר פְּנִימִי, אֲכָל מַעֲלַת כַּח הֶרְגֵל הוּא שְׂבוֹ נִשְׁמָע הֶרְצוֹן

(14) חומרי הג' מוחין חכמה בינה דעת.

(13) נתבאר בארוכה בשערי אורה - לאדמו"ר האמצעי - דיבור המתחיל יביאו לבוש פרק יב ואילך, פרק לב ואילך.

1 יוֹתֵר, דְּהֶרְצוֹן הוּא לְמַעַלָּה מְשַׁכֵּל, שֶׁהוּא כֹחַ מְקִיף וְחֹזֵק
2 בְּיוֹתֵר. וְכֵן יוֹכֵן מֵה שְׂיוֹתֵר נִקְל לְאָדָם לְהִכָּנִס עֲקֵבוֹ בְּמִים
3 רוֹתָחִים מִכְמוֹ לָתֵת מִים רוֹתָחִים עַל רֹאשׁוֹ, וְלִמָּה הָעֵקֶב
4 מְרַגֵּשׁ פָּחוֹת מִכְמוֹ הָרֹאשׁ אֵף שְׁחִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּשִׁנְיָהֶם
5 בְּשׂוּהָ, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָעֵקֶב הוּא סוֹף הַרְגֵּל וְהוּא
6 חֲמֹר גַּם וְעַב יוֹתֵר, לְכֵן הָאֹר פְּנִימִי שֶׁבָּשָׂם הוּא רַק הָאֶרֶץ
7 הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה וְנִעְלָמָה בְּיוֹתֵר, וּמִשּׁוּם זֶה הִנֵּה פָּעִלַת הֶרְצוֹן

8 שֶׁהוּא כֹחַ מְקִיף וְחֹזֵק שֶׁם הוּא בְּיוֹתֵר מִכְמוֹ בְּרֹאשׁ, לְכֵן
9 כְּאֲשֶׁר עוֹלָה בְּרִצּוֹנוֹ לְהוֹשִׁיט עֲקֵבוֹ בְּמִים רוֹתָחִים תִּכְףּ וּמִיָּד
10 הוּא נִשְׁמָע לְרִצּוֹנוֹ בְּלִי שׁוּם עָקוֹב כָּלָל.
11 קָצוּר. בְּכַחוֹת פְּנִימִיִּים שֶׁהָאֹר מְתַלַּבֵּשׁ בְּכָלִי, לְכֵן הַכָּלִי
12 הֵיא לְפִי אֵפֶן הַכֹּחַ. חֲמֹר הַמֶּחֱ דֵּק יוֹתֵר מִכְמוֹ חֲמֹר
13 הָעֵינִ אוֹ הַלֵּב. אָבֵל בְּזֶה יֵשׁ יִתְרוֹן הָעֵקֶב עַל הָרֹאשׁ, שֶׁבּוֹ
14 דִּקְאָ מְתַגַּלָּה יוֹתֵר הַכֹּחַ הַיּוֹתֵר חֹזֵק דְּרִצּוֹן.

[יוס] ג' וּפְרָשְׁתוּ אָמַר, י"א אֵיךְ, תרפ"ה

לקוטי דיבורים

1 אֵךְ הַעֲנִין הוּא דְּהוֹדַעַת רַב מִתִּיבְתָּא הוּא מֵה שְׂגִילָה
2 בְּמַעֲלַת הֵישׁ הוּא אֵינוֹ רַק מַצַּד שְׂרֵשׁוֹ הַקְּדוּם בְּלִבָּד, אֲלֵא
3 דְּגִילָה אֲשֶׁר זֶהוּ עֵיקְרָא דְּכוּלָּא, כִּי הִנֵּה הֶרְשֵׁב"י יָדַע
4 בְּשֵׁרֶשׁ הֵישׁ אֲשֶׁר הוּא מִרְאֵשׁ וּמִקְדָּם נְסוּכָה, דְּהַתְּהוּוֹת
5 הֵישׁ הוּא מַעֲצֻמוֹת אֵין סוֹף, אִמָּנִם רַב מִתִּיבְתָּא גָלִי לִי
6 כִּי הֵישׁ הַגִּשְׁמִי הוּא עֵיקְרָא דְּכוּלָּא, הֵיִינוּ דְּכָל הַגִּילּוּיִים
7 הַנִּפְלְאִים שֶׁבִּגן עֵדֶן וְעוֹלָם הַתַּחִי' וְהַגִּילּוּיִים הַעֲצֻמִּים
8 בְּגִילּוּיִם דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, הִנֵּה הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לְכָל הוּא תְּלוּי
9 בְּאוֹפֶן עֲבוּדַת הַבִּירּוּר וְהַזִּיכוּךְ שֶׁל הֵישׁ הַגִּשְׁמִי בְּאוֹפֶן
10 הַהִזְדַּכּוֹת שֶׁלּוֹ לְהִיּוֹת כָּלִי אֶל גִּילּוּי הַעֲצֻמוֹת, וְאֲשֶׁר
11 עֲבוּדָה זֹה הֵיא בְּדֶרֶךְ אֲתַכְפִּיא וְאֲתַהֲפָכָא, אֲבָל לְעוֹצֵם
12 גּוֹדֵל מַעֲלָתוֹ בְּהַבְדֵּלָה מְדַבְּרִים גִּשְׁמִיִּים בְּכָלִל וּבִפְרָט
13 מִהַתְּעַנּוּג הַגָּדוֹל שֶׁשִׁשׁ בְּדַבְּרִים הַגִּשְׁמִיִּים, וּכְמֹאמֶר הָאָדָם
14 מִתְּאוּרָה עֲלֵיהֶם וּמַחֲמִדָּתָן, כִּי הֵי' מוֹשֵׁלֵל מִזֶּה לְגַמְרִי,
15 וְכַעֲבוּדָא דְּהוּהָ בַּחֲסִיד אֶחָד מִבְּעֵלִי צוּרָה וּבְרִי דַּעַת
16 כְּשֶׁהֵי' בִּיחִידוֹת אֲצֵל הוּד כ"ק אֲאִזְמו"ר אֲדַמּו"ר צִמַּח
17 צִדֵּק זְצוּקֵלָה"ה נִבְגִּי"מ זִי"ע, וְהַתְּאוּנָן כִּי אֵינוֹ חִפְץ
18 לְלַמּוּד, וְהַשִּׁיב לוֹ, הֵרִי טוֹב, הוֹלְכִים וְלוֹמְדִים, מֵה אַעֲשֶׂה

19 אֵנִי כְּשֶׁאֵנִי רוֹצֶה, הַכּוֹוֹנָה בִּזְה דְּכֹאשֶׁר אֵין חִפְצִים לְלַמּוּד,
20 אִזּוֹ יֵשׁ הַעֲבוּדָה דְּאֲתַכְפִּיא שְׂכוּפִים אֶת עֲצֻמוֹ לְלַמּוּד, אֲבָל
21 כְּאֲשֶׁר הוּא חִפְץ לְלַמּוּד אִזּוֹ אֵין זֶה בְּדֶרֶךְ עֲבוּדָה, כִּי אִם
22 בְּדֶרֶךְ תַּעֲנוּג, וְכֵן הוּא בְּהֶרְשֵׁב"י שֶׁלֹּא חָשַׁב אֶת הֵישׁ
23 לְמַצִּיאוֹת דְּבַר כָּלִל אֲשֶׁר יִתְּפוֹס מִקּוֹם הַפְּרִישׁוֹת
24 וְהַהִבְדֵּלָה מִזֶּה, כִּי רָאָה בְּהַגִּשְׁמִי אֶת הָאֹר וְהַחִיּוֹת
25 הָאֱלֹקִי שֶׁבוֹ, וְהַחִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִי הוּא נִמּוֹךְ בְּמַדְרִיגָה
26 מִהַמְּדִרְיָנוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת דְּסִפִּירוֹת דְּבִי"ע, וּבִפְרָט הָאֹר
27 דְּפִרְצוּפִים הָעֲלִיוֹנִים שֶׁלְּמַעַלָּה מֵאֲצִילוֹת, וְלִזְאֵת הִנֵּה הֵישׁ
28 לֹא תִפֵּס מִקּוֹם אֲצִלוֹ כָּלִל, וְזֶהוּ הוֹדַעְתּוֹ שֶׁל רַב מִתִּיבְתָּא
29 אֲשֶׁר גִּילָה לוֹ כִּי בְּהֵישׁ הַגִּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ אֹר פְּנִימִי, הֵיִינוּ
30 דְּלִבָּד זֹאת דְּשֵׁרֶשׁוֹ מִהַסּוּבָב, הִנֵּה בַּעֲצֵם מֵהוּת יִשׁוּתוֹ
31 וּמַצִּיאוֹתוֹ יֵשׁ בּוֹ אֹר פְּנִימִי הַסְּתוּם וְנִעֲלָם, וְזֶהוּ אֹמַרְו
32 אַעֲנֵא דְלֵא סִלִּיק נְהוּרִי, פִּירוּשׁ אִם אֵינוֹ מְגַלָּה אֹר הַגִּנוּז
33 בּוֹ, הִנֵּה הָעֵצָה לִזֶּה הוּא יִבְטָשׁוֹן בִּי' וְאִנְהִיר, דְּהַעֲבוּדָה
34 הוּא לְפַעֲוֹל שֶׁהֵישׁ יִגְלָה אֹרוֹ הַפְּנִימִי, וְכֵן בְּגוֹף הֵרִי אֵין
35 הַכּוֹוֹנָה בִּיטּוּלוֹ לְבַד, כִּי אִם אֲשֶׁר יִגְלָה אֹרוֹ הַפְּנִימִי,
36 וְיִתְּאָחַד אֹר הַגּוֹף וְאֹר הַנִּשְׁמָה לְאִנְהִירָא.

ב' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, תרצ"ג

[דְּבַרִי יָמִי חֵיִי אֲדַמּו"ר הַזִּקֵּן]

1 בַּעַת הַהֵיא הַתְּפִשְׁטָה נִגַּע צִרְעַת הַהִשְׁכָּלָה הַבְּרִלִינִית אֲשֶׁר מַחּוּלָּלָה מִעַנְדֵּלְסָאָן¹⁴ וּמִשְׁנֵהוּ הַבִּלְשָׁן
2 וּמִדְּקֵדֶק וּוִיזֵל¹⁵ הַתְּנַהֲגוֹ בְּמַדָּה יְדוּעָה בִּירְאַת שָׁמַיִם וּשְׂאִיפַת הַהִשְׁכָּלָה נִתְּרַחֲבָה בִּישְׂרָאֵל וּפִרְקוֹ מִעֲלֵיהֶם
3 אֶת עוֹל הָרַבָּנִים וְעַם זֶה הַתַּחֲלִילוֹ לְהַקְל בְּקִיּוֹם מִצּוֹת מַעֲשִׁיּוֹת וּיִזְלְזְלוּ בְּמִנְהַגֵּי יִשְׂרָאֵל.

4 בִּיטּוּלוֹ שֶׁל וְעַד אַרְבַּע הָאֲרָצוֹת גֵּרָם דָּאָגָה וְצַעַר לְגִדּוּלֵי הַתּוֹרָה וְהִירָאָה עַל מַצְבּוֹ הַמוֹסְרִי שֶׁל
5 אַחֲבִי"י אֲשֶׁר יִרַד פְּלָאִים – ל"ע – מִבְּלִי רוּעִים וּמִנְהִיגִים בַּעֲיִנָּא פְּקִיחָא כְּאֲשֶׁר הֵי' בְּזִמְנָן קִיּוֹם הוֹעֵד,
6 וַיַּחֲלִיטוּ גִדּוּלֵי הַתּוֹרָה לְהַעֲמִים עוֹל הַהִשְׁגָּחָה וְהַהֲדַרְכָּה שֶׁל קֵהֲלוֹת הַקּוֹדֵשׁ עַל יַחֲדֵי סְגוּלָה מְגִדּוּלִי
7 הַתּוֹרָה לְעִרְיָהֶם וּמִקּוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, וּבַעֲרִיר וּוִילְנָא הוֹעֲמָם כְּתֵר הַהֲדַרְכָּה וְהַהֲנַהֲגָה עַל הוּד גְּאוּנוֹתוֹ
8 הַגֵּרָא"א נ"ע.

1 הגר"א הי' אז בן ארבעים וארבע שנים – נולד ט"ו ניסן ת"פ – וכשלים וחמש שנה שקד בלימודו
2 בהתמדה מופלגת מאין כמוה – עשרים שעות במעל"ע¹⁶ – תורתו יראתו ותמימותו היו אומנתו, ואף
3 שמגודל ענותנותו לא חפץ בנשיאות, ואפילו ברבנות, בכל זה הוכרח לקבל עטרת הדרכת הקהילה
4 ובית הראב"ד אשר הענינים העיקריים יהיו נחתכים על פיו.

5 הגר"א, לבד גודל גאונותו בתורה ובקיאותו הנפלאה במקרא משנה וגמרא בבלי וירושלמי מדרשים
6 וזהר הקדוש, וכל ספרי קבלה מחקר ומוסר, הי' אוהב חכמה ומדע, באמרו אשר שרשי כל המדעים
7 הטבעי' והמושכלות הם במעמקי התורה ולתורה יש צורך גדול בהם להיות כל החכמות הן אברים
8 מהתורה ומרגלא בפומי' קדישא, כל החכמות נצרכות לתורתנו הקדושה וכלולות בה¹⁷, כי כפי מה
9 שיחסרו לאדם ידיעות בשארי החכמות יחסרון לו תשע ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה
10 נצמדות יחדיו¹⁸.

11 הדרת ישראל ותפארת חכמתו היתה א' מעמודי התוך בעדתו הקדושה של הגר"א, והתגעגע¹⁹ מאד
12 להרבות חכמה בישראל נוסף על ידיעת התורה. בעצמו יגע בחכמת התכונה רפואה ונגינה ועוד ויצו
13 להעתיק כמה ספרי חכמה מחכמי האומות ללשון הקודש בכדי שתרכבה הדעת בין עם ישראל ויסור
14 שאון לאומים אשר ישאלו לאומתנו אי' חכמתם ונמצא שם שמים מתחלל.

18) בהקדמה לספר "אקלידוס" בתרגום ללשון הקודש על ידי ר' ברוך שיק משקלוב (האג, תק"מ) מביא מה ששמע מהגר"א בשנת תקל"ח: כפי מה שיחסר לאדם ידיעות משארי החכמות, לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה נצמדים יחד. 19) אוצ"ל: והתייגע.

16) ראה הקדמת בני הגר"א לביאורו לשו"ע או"ח (שקלאוו, תקס"ג). אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ ח"ב ע' קז. ספר השיחות תשי"ו ע' 48 ואילך. 17) כך מובא בשם הגר"א בהקדמה לספר "פאת השולחן" (צפת, תקצ"ו) לר' ישראל משקלאוו.

אגרות קודש

1 ב"ה י"ז אלול תרצ"ה

2 אטוואצק

3 ידידי וו"ח אי"א מוהרש"ז שי

4 שלום וברכה!

5 במענה על מכתבו המבשר מהגבלת זמן חתונת בנו עם ב"ג
6 שתחי' למז"ט, יתן השי"ת שתהי' בשעטומ"צ בגו"ר.

7 אתענין לקרא כל הכתוב על אדות קובץ "התמים", ובטח
8 יהיו גם דברי בקורת שמענין ביותר מדברי המהללים, כמו
9 שכותב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
10 באחת מאגרותיו הקדושות אלי לאמר "אהוב את הבקורת כי
11 היא תעמידך על הגובה האמיתי".

12 ומי"ש הנכבד רא"ד שי' יודקעוויטש מלאדז שת"ל הנהו
13 קרוב לימי גבורות - יאריך השי"ת ימיו ושנותיו בטוב
14 ובנעימים - ופנה מכל עסקיו ויושב באהלה של תורה, אשרי
15 חלקו, דכתיב יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. דהנה בכל
16 נשמה ונשמה בירידתה למטה יש לה מלאכות כללית ופרטית.
17 וזהו יצא אדם לפעלו דיציאת הנשמה מעמידתה בשמי רום
18 באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה להתלבש

19 בגוף ונה"ט והבהמי הוא בשביל אדם לפעלו בהמלאכות
20 הכללות להגביר הצורה על החומר, להאיר את העולם באור
21 תורה ונר מצוה.

22 ולעבודתו שהיא המלאכות הפרטי, דכל נשמה ונשמה יש
23 לה עבודה פרטית במוחין ובמדות כפי טבעה וענינה, דכמו
24 דידע אינש בנפשי, וכתוב מאויבי תחכמני, מזה שהאדם
25 מרגיש בעצמו ההטיות הרעות שלו במדותיו הטבעיות, הנה
26 מזה מתחכם ויודע איך לכלכל תקון מדותיו ושעבוד כחותיו
27 בעבודת השי"ת בקיום התומ"צ.

28 ועל זה הי' רוב עניני היחידות, אשר תחלה הי' מעמיק
29 דעת לדעת בעצמו מצבו הרוחני בכל פרטי מחסורו, ואח"כ הי'
30 נכנסים ביחידות לגלות כל עומק פנימי לבנם ומכאובם
31 בחסרונות הרוחניים, ולשאול בעצה באופני התקון.

32 וזהו ולעבודתו עדי ערב, דכתיב הלא צבא לאנוש עלי ארץ
33 וכימי שכיר ימיו, ובפרש"י הנה המלאכות הפרטי צריכים
34 לעשות עדי ערב, בעוד יש זמן לעשות כמ"ש היום לעשותם.

35 ובעומק הענין ביאור הכתוב יצא אדם לפעלו ולעבודתו
36 עדי ערב, דקאי על כללות הענין העלי שנעשה ע"י ירידת
המשך בעמוד קעה

פרק ה משנה כב

הוא הִיָּה אֹמֵר, בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֶפֶז, בֶּן עֶשְׂרִים לְרֵדוּת, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְבֵית, בֶּן אַרְבָּעִים לְפִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שְׁשִׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוֹרָה, בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוּת, בֶּן מֵאָה כְּאֵלֹּא מֵת וְעֵבֶר וּבְטַל מִן הָעוֹלָם:

נקודות משיחת קודש

כאמור, מסירות-נפש של קדושה).

(לקוטי-שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אם-כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש-עשרה. ניתן להסביר זאת על-פי דברי רבינו הזקן⁹, שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה).

בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה' "רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפול דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושייה חדשה, וכן הלאה.

מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבנו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפול דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר-השיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו הוא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו¹⁰. זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם.

אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; "מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"¹¹. על-ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי-שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש-עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש-עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אם-כן, כיצד יתכן שענין כל-כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב¹, נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו² "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש³ על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישיני⁴).

ואכן בגמרא⁵ מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"⁶.

וזהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר⁷ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל-ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא-ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה⁸ - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות-נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"סוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על-פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא,

(1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. (2) ויחי מט, ה. (3) בראשית רבה צט, ז. (4) וישלח לד ל. (5) סנהדרין פב, ב. (6) רש"י סנהדרין שם. (7) שלח טו, לט. (8) ראה לקוטי תורה קורח נג, ג. (9) לקוטי תורה חוקת נו, א. (10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שישי לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. (11) בראשית א, כח.

פרשת בחקותי

ג אִם-בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם
אֹתָם: - וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ
וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיָּו: ה וְהַשִּׁיג לָכֶם דְּוִישׁ אֶת-בְּצִיר
וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת-זֶרַע וְאִכְלֹתֶם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַת
וַיִּשְׁבַּתֶּם לִבְטַח בְּאַרְצְכֶם: (לז)

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקנוטי שיחות ח"א ע' 282)

אם בחקתי תלכו (כו, ג)

המצוות בכלל נחלקות לשלושה סוגים: עדות, משפטים
וחקים. התורה כאן מכלילה את כל המצוות תחת הסוג חקים,
ובכך מלמדת אותנו התורה, כמו שאות מצוות החקים עושים לא
על פי טעם והבנה, אלא מצד צווי הקב"ה בלבד - בקבלת על
כך גם את שאר המצוות - עדות ומשפטים - צריך לקיים מצד
צווי הקב"ה בקבלת על, למרות שהם מובנים על פי שכל.

שני וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בְּאֶרֶץ וְשָׁכַבְתֶּם וְאִין מַחֲרִיד
וְהַשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעוּל מִן-הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא-תַעֲבֹר
בְּאַרְצְכֶם: וְיִרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם
לְחָרֵב: ה וְיִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ אִיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לְחָרֵב:
ט וּפְגִימֵי אֱלִיכֶם וְהַפְרִיטִי אֶתְכֶם וְהַרְבִּיתִי אֶתְכֶם
וְהִקִּימֹתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם: (ישראל)

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התוועדות ח"ג ע' 439)

אם בחקתי תלכו (כו, ג)

שתהיו צמלים בתורה (רש"י)

ספר ויקרא נקרא "חמור שבספרים", דהינו שלמדו קשה,
ומצריך עמל ויגיעה גדולה בכדי להבינו יותר משאר חמשה
חמשי תורה. לכן בפרשה זו - המסימת את ספר ויקרא - מדגיש
הכתוב את חשיבות העמל והיגיעה בתורה.

שלישי וְאִכְלֹתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וַיִּשֶׁן מִפְּנֵי חֹרֶשׁ תּוֹצִיאוּ:
יא וְנָתַתִּי מִשְׁפְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא-תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לָאֱלֹהִים
וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעָם: יג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהֵיטֵר לָהֶם עֲבָדִים
וְאֲשַׁבֵּר מִמֵּת עֲלֵיכֶם וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם קוֹמָמִיּוֹת: פ
יד וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת
כָּל-הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: טו וְאִם-בַּחֲקָתִי תִמָּאֲסוּ וְאִם
אֶת-מִשְׁפָּטִי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-כָּל-

ע"כ במנחת
שבת ובחול

מִצְוֹתִי לְחַפְרְכֶם אֶת-בְּרִיתִי: טו אֶף-אֲנִי אֶעֱשֶׂה-
וְאֵת לָכֶם וְהַפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת-הַשְׁחָפָה
וְאֶת-הַקְדַּחַת מַכְלוֹת עֵינַיִם וּמַדִּיכַת נֶפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם
לְרִיק וּזְרַעְתֶּם וְאִכְלֹתוּ אִיְבֵיכֶם: יז וְנָתַתִּי פְּנֵי בָכֶם
וְנִגְפַתֶּם לִפְנֵי אִיְבֵיכֶם וּרְדוּ בָכֶם שְׁנֵאֵיכֶם וְנִסְתֶּם
וְאִין-רֹדֶף אֶתְכֶם: יח וְאִם-עַד-אֵלֶּה לֹא תִשְׁמָעוּ לִי
וְיִסְפַּתִּי לִיִּסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם:
יט וְשִׁבַּרְתִּי אֶת-גְּאוֹן עֲזֻכְכֶם וְנָתַתִּי אֶת-שְׁמִיכֶם
כַּבְּרוּל וְאֶת-אַרְצְכֶם בְּנַחֲשָׁה: כ וְתֵם לְרִיק כַּחֲכֶם
וְלֹא-תִתֵּן אֶרְצְכֶם אֶת-יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן
פְּרִיָּו: כא וְאִם-תֵּלְכוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא תֵאָבֹו לְשִׁמְעֵ לִי
וְיִסְפַּתִּי עֲלֵיכֶם מִכָּה שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם:
כב וְהַשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת-חֵית הַשָּׂדֶה וְשִׁפְלָה אֶתְכֶם
וְהִכְרִיתָה אֶת-בְּחֻמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמָו
דְּרִיכֵיכֶם: כג וְאִם-בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם
עִמִּי קָרִי: כד וְהִלַּכְתִּי אֶף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי וְהִפִּיתִי
אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם: כה וְהִבֵּאתִי
עֲלֵיכֶם חֶרֶב נִקְמַת נֶקֶם-בְּרִית וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל-עָרֵיכֶם
וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנָתַתֶּם בִּיד-אֹיֵב: כו בְּשִׁבְרִי
לָכֶם מִמַּה-לָּחֶם וְאֶפֶן עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתִנּוּר
אַחַד וְהַשִּׁיבּוּ לַחֲמֶכֶם בְּמוֹשָׁקֵל וְאִכְלֹתֶם וְלֹא
תִשְׁבָּעוּ: ס ז וְאִם-בְּזֹאת לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם
עִמִּי בְּקָרִי: כז וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת-קָרִי וְיִסְרַתִּי
אֶתְכֶם אֶף-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם: כח וְאִכְלֹתֶם
בָּשָׂר בְּנִיכֶם וּבָשָׂר בְּנֵיכֶם תֹּאכְלוּ: כט וְהַשְׁמַדְתִּי
אֶת-בְּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת-חַמְנִיכֶם וְנָתַתִּי אֶת-
פְּגִרְכֶם עַל-פְּגִרִי גְלוּלֵיכֶם וְנִגְעַלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
לא וְנָתַתִּי אֶת-עָרֵיכֶם חֲרָבָה וְהַשְׁמַדְתִּי אֶת-
מִקְדָּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם: לב וְהַשְׁמַדְתִּי
אֲנִי אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אִיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:
לג וְאַתְּכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֶרֶב
וְהִיתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה: לד אֲזִ
תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת-שְׁבַתְתֶּיהָ כָּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם
בְּאֶרֶץ אִיְבֵיכֶם אֲזִ תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת-
שְׁבַתְתֶּיהָ: לה כָּל-יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבַּת אֶת אֲשֶׁר לֹא-

שבתה בשבתתכם בשבתתכם עליה: ^א והנשארים
בכם והבאתי מִדֶּבֶר בְּלִבְכֶם בְּאַרְצַת אֲבִיבֵיהֶם וּדְרָף
אַתֶּם קוֹל עֲלֶה גִדְף וְנָסוּ מִנִּסְת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאִין
רִדְף: ^ב וְכָשְׁלוּ אִישׁ-בְּאַחֵיו כַּמִּפְגֵּי-חֶרֶב וּדְרָף אִין
וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֲבִיבֵיכֶם: ^ג וְאַבְדֶּתֶם
בְּגוֹיִם וְאָכַלְתֶּם אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲבִיבֵיכֶם: ^ד וְהַנְּשָׂאִים
בְּכֶם יִמְקוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצַת אֲבִיבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנַת
אַבְתֶּם אַתֶּם יִמְקוּ: ^ה וְהִתְוֹדוּ אֶת-עוֹנֶם וְאֶת-עוֹן
אַבְתֶּם בַּמַּעַלִּים אֲשֶׁר מַעֲלוּ-בִי וְאַף אֲשֶׁר-הִלְכוּ
עִמִּי בְּקָרִי: ^ו אֶף-אֲנִי אֵלֶיךָ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי
אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיבֵיהֶם אוֹ-אִין יִפְנֹעַ לְבַבְּךָ הָעֶלְל
וְאִין יִרְצוּ אֶת-עוֹנֶם: ^ז וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב
וְאַף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם
אֶזְכֹּר וְהָאֶרֶץ אֶזְכֹּר: ^ח וְהָאֶרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם וְתֵרֶץ
אֶת-שִׁבְתֵּיהֶּ בְּהַשְׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת-עוֹנֶם
יַעַן וּבָעֵן בַּמִּשְׁפָּטִי מֵאִסּוּ וְאֶת-חֻקִּי גַעֲלָה
נַפְשָׁם: ^ט וְאַף גַּם-זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיבֵיהֶם
לֹא-מֵאֲסֹתִים וְלֹא-גַעֲלֹתִים לְבַלְתָּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי
אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: ^י וְזָכַרְתִּי לָהֶם
בְּרִית רֵאשִׁינִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לַעֲיִנִּי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי
יְהוָה: ^{יא} אֲלֵה חֲתָקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה בְּיָדוֹ וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתֵר סִינֵי
בְּיַד-מֹשֶׁה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (דקוטי שיחות חז"ל ע' 318)

אם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ (כנ, ג)

שְׁתִּהִיוּ עֲמָלִים בְּתוֹרָה (רש"י)

"בְּחַקְתִּי" הוא גם מִלְשוֹן "חֻקִּיקָה". חֻקִּיקָה שׁוֹנָה מִכְתִּיבָה
רְגִילָה בְּשֵׁנֵי דְבָרִים: א. חֻקִּיקָה דוֹרֶשֶׁת מֵאֲמֹץ וְעֵמֶל מִיָּחָד. ב.
ע"י חֻקִּיקָה נַעֲשִׂים הָאוֹתִיּוֹת חֵלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד עִם מַה שֶּׁהֵם
חֻקִּיקִים בּוֹ. כְּמוֹ-כֹּה הוּא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, לִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ
לְהַעֲשׂוֹת - א. ע"י עֵמֶל וּיְגִיעָה מִיָּחָדִים. ב. חֵלֶק וְדָבָר אֶחָד עִם
הָאֲדָם הַלּוּמָד אֶת הַתּוֹרָה.

רבי **כז** «וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^א דַּבֵּר
אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא
נָדָר בְּעַרְפָּךְ נִפְשֶׁת לִיהוָה: ^ב וְהָיָה עַרְפָּךְ הַזֶּכֶר

מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן-שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה
עַרְפָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בַּשָּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
וְאִם-נִקְבָּה הוּא וְהָיָה עַרְפָּךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל:
וְאִם מִבֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן-עֲשָׂרִים שָׁנָה
וְהָיָה עַרְפָּךְ הַזֶּכֶר עֲשָׂרִים שָׁקֶלִים וְלִנְקָבָה עֲשָׂרַת
שָׁקֶלִים: וְאִם מִבֶּן-חֲדָשׁ וְעַד בֶּן-חֲמִשׁ שָׁנִים וְהָיָה
עַרְפָּךְ הַזֶּכֶר חֲמִשָּׁה שָׁקֶלִים כֶּסֶף וְלִנְקָבָה עַרְפָּךְ
שְׁלֹשֶׁת שָׁקֶלִים כֶּסֶף: וְאִם מִבֶּן-שִׁשִּׁים שָׁנָה
וְעַד לָהּ אִם-זָכָר וְהָיָה עַרְפָּךְ חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר שָׁקֶל
וְלִנְקָבָה עֲשָׂרָה שָׁקֶלִים: וְאִם-מִדֶּה הוּא מֵעַרְפָּךְ
וְהָעֵמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהָעֵרִיד אוֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל-פִּי
אֲשֶׁר תִּשְׁיֹל יָד הַנָּדָר יַעֲרִיכּוּ הַכֹּהֵן: ^ס וְאִם-
בַּהֶמָּה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרֶבֶן לִיהוָה כֹּל אֲשֶׁר
יִתֵּן מִמֶּנּוּ לִיהוָה יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ: ^ז לֹא יִחַלְפֶּנּוּ וְלֹא-
יִמִּיר אוֹתוֹ טוֹב בָּרַע אוֹרֶע בָּטוֹב וְאִם-הֵמָּלִי יִמִּיר
בַּהֶמָּה בַּבְּהֵמָה וְהָיָה-הוּא וְתִמּוֹרָתוֹ יִהְיֶה-קֹּדֶשׁ:
^ח וְאִם כָּל-בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא-יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה
קֶרֶבֶן לִיהוָה וְהָעֵמִיד אֶת-הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:
^ט וְהָעֵרִיד הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע בְּעַרְפָּךְ
הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: ^י וְאִם-גָּאֵל יִגְאֻלָּהּ וַיִּסַּף חֲמִישֶׁתוֹ
עַל-עַרְפָּךְ: ^{יא} וְאִישׁ כִּי-יִקְדֹּשׁ אֶת-בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לִיהוָה
וְהָעֵרִיכוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כָּאֲשֶׁר יַעֲרִיד אוֹתוֹ
הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: ^{יב} וְאִם-הִמְקִדִּישׁ יִגְאֹל אֶת-בֵּיתוֹ
וַיִּסַּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף-עַרְפָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התוועדות ח"ב ע' 117)

ונתתי גִּשְׁמִיכֶם בַּעֲתָם (כנ, ד)

"גִּשְׁמִיכֶם" הוּא מִלְשוֹן גִּשְׁמִיּוֹת, וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ בְּדֶרֶךְ הַדְּרוֹשׁ:
הַקִּבְיָה נֹתֵן שִׁפְעָה שֶׁל גִּשְׁמִיּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל - "בַּעֲתָם", רַק
בְּזִמְנִים שֶׁלֹא יִפְרִיעוּ לַעֲבֹדָתָם הַרוּחָנִית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

חמישי ^א וְאִם | מִשְׁנֶה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לִיהוָה
וְהָיָה עַרְפָּךְ לִפִּי זֶרַעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחֲמִשִּׁים
שָׁקֶל כֶּסֶף: ^ב אִם-מִשְׁנֶה הֵיבֵל יִקְדִּישׁ שְׁדָהוּ
בְּעַרְפָּךְ יָקוּם: ^ג וְאִם-אַחֵר הֵיבֵל יִקְדִּישׁ שְׁדָהוּ
וְחִשְׁבֵּלוֹ הַכֹּהֵן אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׂנִים הַנּוֹתָרֹת
עַד שְׁנַת הֵיבֵל וְנִגְרַע מֵעַרְפָּךְ: ^ד וְאִם-גָּאֵל יִגְאֹל

חומש לקריאה בציבור - בחקותי - כז - ששי, שביעי, מפטיר קפז

בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֵשִׂירִי
יְהִי-קֹדֶשׁ לַיהוָה: ^א לֹא יִבְקֹר בֵּין-טוֹב לָרַע וְלֹא
יִמְיָרְנוּ וְאִם-הֵמָּר יִמְיָרְנוּ וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוָרְתּוֹ יְהִי-
קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: ^ב אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:

חֹזֶק חֹזֶק וְנִתְחַזֵּק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חז"ל ע' 326, ע"פ באורי החומש)

וְנִתְמִי כְּכֶם (כו, יז)

פִּנְיָה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי לְהִרְעֵ לָכֶם (רש"י)

בִּיחָס לְבָרְכוֹת כּוֹתֵב רִש"י "אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקִי לְשֵׁלֶם שְׂכָרְכֶם"
(בלשון עתיד) וְאֵלֶּה פֶּה מִשְׁנֶה וְכוֹתֵב "פִּנְיָה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי
לְהִרְעֵ לָכֶם" (לשון הווה). וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ שְׁנוּי זֶה: לְשׁוֹן הַוָּה -
יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ לְרַע אֶחָד בְּלִבּוֹ, לְרַע אֶחָד פִּנְיָה הַקֶּבֶץ-
מִעֲסָקָיו כְּדִי לְהִרְעֵ לְיִשְׂרָאֵל, אָבֵל מִיָּד לְאַחַר מִכּוֹן חֹזֶר לְעֲסָקָיו,
כְּכִיכּוֹל. לְשׁוֹן עֲתִיד, לְעִמָּת זֹאת, מִתְפָּרֵשׁ עַל טוֹחַ הָעֲתִיד כְּלוּ
- כָּל עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְמִים אֶת מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקֶּבֶץ, מִמְשִׁיךְ
הַקֶּבֶץ לַפְּנוֹת מִעֲסָקָיו כְּדִי לְהִיטִיב וּלְשֵׁלֶם אֶת שְׂכָרָם.

♦ ♦ ♦

חֲצִי קֹדֶשׁ

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְּרֵעוּתָהּ
וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן
בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶנְלָא וּבְזִמָּן
קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא. יִתְבָּרַךְ
יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמֵי עֲלְמֵיָא. יִתְבָּרַךְ,
וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה,
וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקִרְשָׁא בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לַעֲלָא מִן כָּל
בְּרִכְתָּא וְיִשְׁרְתָא, הַשְׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא,

וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

♦ ♦ ♦

מִפְטִיר ^א וְכָל-מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹר תַּחַת
הַשֶּׁבֶט הָעֵשִׂירִי יְהִי-קֹדֶשׁ לַיהוָה: ^ב לֹא יִבְקֹר בֵּין
טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְיָרְנוּ וְאִם-הֵמָּר יִמְיָרְנוּ וְהִיָּה-הוּא
וְתִמְוָרְתּוֹ יְהִי-קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: ^ג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ ברו"ב תשכ"ח, ע"פ ביאורי החומש)

וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי אֶת יַעֲקֹב (כו, מב)

בְּחִמְשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב מְלֵא, וְיִאֲלָהוּ - חֶסֶד בְּחִמְשָׁה
מְקוֹמוֹת. יַעֲקֹב נִטַּל אוֹת מִשְׁמוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ, עֲרֹכֵן שִׁבּוּא וּכְשׁוֹר
גְּאֻלַּת בְּנֵי (רש"י)

אֶת-הַשְּׂדֵה הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְיִסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף-
עֶרְפָּךְ עָלָיו וְקָם לוֹ: ^ד וְאִם-לֹא יִגָּאֵל אֶת-הַשְּׂדֵה
וְאִם-מִכָּר אֶת-הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגָּאֵל עוֹד:
כֹּה וְהִיָּה הַשְּׂדֵה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קֹדֶשׁ לַיהוָה בְּשִׂדֵּה
הַחֶרֶם לִכְהֵן תִּהְיֶה אַחֲזָתוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חז"ל ע' 79)

אִם בְּחֻקֵּי תַלְמוּד . . וְנִתְמִי גְשָׁמִיכֶם בְּעֶתָם גו' (כו, ג"ד)

"בְּחֻקֵּי" הוּא מִלְשׁוֹן "חֻקִּיקָה", כְּשֶׁם שֶׁבְּחֻקִּיקָה בָּאָבֵן אִי
אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד בֵּין הָאוֹתִיּוֹת לְאָבֵן. כִּף בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת
אִי אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד בֵּינָם לַיהוּדִי, עַד כְּדִי כִּף שֶׁהַתּוֹרָה דּוֹאֶגֶת גַּם
לְעַנְיָנוּ הַגְּשָׁמִיּים - כִּינּוֹן שֶׁהֵם מְצִיאוֹת אַחֶת.

שְׂשִׁי ^א וְאִם אֶת-שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה אַחֲזָתוֹ
יִקְדִּישׁ לַיהוָה: ^ב וְחִשְׁבֵּה-לוֹ הַכֶּהֵן אֶת מִכְסַּת הָעֶרְפָּךְ
עַד שְׁנַת הַיָּבֹל וְנָתַן אֶת-הָעֶרְפָּךְ בְּיוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ
לַיהוָה: ^ג בְּשְׁנַת הַיָּבֹל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִישׁ קָנָהוּ
מֵאֹתוֹ לְאֲשֶׁר-לוֹ אַחֲזָת הָאָרֶץ: ^ד כֹּה וְכָל-עֶרְפָּךְ יְהִי
בְשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יְהִי הַשִּׁקְל: ^ה אֶךְ-בְּכֹוֹר
אֲשֶׁר יִבְכֹּר לַיהוָה בְּבִהְמָה לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ
אִם-שׂוֹר אִם-שֶׁה לַיהוָה הוּא: ^ו וְאִם בְּבִהְמָה
הַטְּמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְפָּךְ וְיִסַּף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו וְאִם-לֹא
יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְפָּךְ: ^ז כֹּה אֶךְ כָּל-חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם
אִישׁ לַיהוָה מִכָּל-אֲשֶׁר-לוֹ מֵאָדָם וּבִהְמָה וּמִשְׂדֵּה
אַחֲזָתוֹ לֹא יִמְכַּר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל-חֶרֶם קֹדֶשׁ-קֹדֶשִׁים
הוּא לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ במדבר תש"ל, ע"פ ביאורי החומש)

וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מָאָה (כו, ח)

מִן הַחֲלָשִׁים שְׂבָכֶם (רש"י)

בְּפִרְשֵׁת וַיִּגַּשׁ מִסְפָּר "וּמִקְצֵה אֲחִיו לְקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּיגֵם
לִפְנֵי פָרְעֹה". וּמִפְרָשׁ רִש"י עַל כִּף "מִן הַפְּחוּתִים שֶׁהֵם לְגִבּוֹרָה,
שְׂאִין נִרְאִים גְּבוּרִים . . הֵם חֲלָשִׁים". וּמֵאַחַר שֶׁכְּבֹר הַזִּקְנָה
בְּמָקוֹם אֶחָד בַּתּוֹרָה קְבוּצָה שֶׁל חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים חֲלָשִׁים - נִזְקָט
הַכְּתוּב בְּמִסְפָּר זֶה גַּם כָּאן, בְּכְתוּב הָעוֹסֵק בְּרִידִיפָה עַל-יְדֵי
"הַחֲלָשִׁים שְׂבָכֶם".

שְׂבִיעִי ^א כֹּה כָּל-חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם מִן-הָאָדָם לֹא יִפְדָּה
מוֹת יוֹמָת: ^ב וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי
הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: ^ג לֹא יִגָּאֵל וְאִם-יִגָּאֵל יִגָּאֵל
אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו: ^ד וְכָל-מַעֲשֵׂר

לְעוֹרֵר, כְּבִיכּוֹל, אֶת זְכוּנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד. וְלִכְנֹן רִשְׁי מִפְּרֹשׁ - שֶׁיַּעֲקֹב לִקַּח "עֲרֹבוֹן" מֵאֵלֵיהֶו, בְּמִשְׁרָה שְׁאֵלֵהוּ יִזְכֵּיר, כְּבִיכּוֹל, לַקֶּבֶד אֶת בְּרִיתוֹ עִם הָאֲבוֹת, וּבְכֶךָ יָבִיא אֶת הַגָּאֻלָּה.

ע"ח פסוקים, עו"א סימן.

לְכַאוֹרָה תְּמוּהָ, וְכִי הַגָּאֻלָּה תִּלְוֶהָ בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל אֱלֹהֵהוּ? וְהִרִי הַדְּבָר בִּידֵי הַקֶּבֶד. וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּסִפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם נֶאֱמַר "וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב", מִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ צִרְךָ בַּפְּעֻלָּה מִיַּחֲדָת כְּדִי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחֲיִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכָּהּ דְּרִבִּינֵעַם, וְכִלְגִּיתִיכִתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדָּיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמִּקּוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בַּתְּחִילָת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת בחקותי לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בירמיה פרק מז

טז יְיָ יְהוָה עֲזִי וּמַעֲזִי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֱלֹהִי גֹיִם יִבְאוּ מֵאֲפִס־אֶרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶדְ-שֶׁקֶר נִחַלּוּ אֲבוֹתֵינוּ הַבֵּל וְאִין־בָּם מוֹעִיל: כ הִיעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהָמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לִבְנֵי הַנְּבִי מוֹדִיעִים בַּפֶּעַם הַזֶּאת אוֹדִיעִים אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה: יז א חֲטָאֵת יְהוּדָה כְּתוּבָה בַּעֲטַת בְּרוֹל בְּצַפְרֵן שְׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לֹחַ לָפָם וּלְקֶרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: כ בּוֹכֵר בְּנִיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וְאֲשֶׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבֻעוֹת הַגְּבֻהוֹת: ג הָרָרִי בַשָּׂדֶה חִילָךְ כִּלְאֲצוּרֹתֶיךָ לָבוֹ אֶתָּן בַּמִּתִּיד בְּחֲטָאֵת בְּכִלְגִּבּוּלֶיךָ: ד וְשִׁמְטָתָהּ וּבָךְ מִנְּחֻלָּתֶךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֵיבֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָ כִּי־אֲשֶׁ קָדַחְתָּם בְּאִפִּי עַד־עוֹלָם תוֹקֵד: ה כֹּה אָמַר יְהוָה אֱרֹר הַגָּבֵל אֲשֶׁר יִכְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בָּשָׂר זִרְעוֹ וּמִן־יְהוָה יִסּוּר לָבוֹ: ו וְהָיָה בְּעֶרְעֵר בְּעֶרְכָּהּ וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה

קפט

וְלֹא תֵשֵׁב: זֶה פְּרוּד הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִכְמַח בִּיהוּהָ וְהָיָה יְהוָה מִבְּמַחֲוֹ: ח וְהָיָה כְּעֵץ | שְׁתוּל
עַל־מִים וְעַל־יּוֹבֵל יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יֵרָאֶה כִּי־יָבֵא חֹם וְהָיָה עָלָיו רַעַן וּבִשְׁנַת בְּצֻרָתוֹ
לֹא יֵדָאֵג וְלֹא יִמָּשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: ט עֵקֶב הַלֵּב מָכַל וְאָנָּשׁ הוּא מִי יֵדְעֵנוּ: י אֲנִי יְהוָה חֲקֹר
לֵב בְּחֵן כְּלִיּוֹת וְלִתֵּת לְאִישׁ כְּדַרְכֵּיו כַּפְרִי מַעַלְלָיו: יא קִרְא דָּגֵר וְלֹא יֵלֵךְ עֹשֶׂה עֶשֶׂר וְלֹא
בְּמִשְׁפַּט בַּחֲצֵי יָמָיו יַעֲזֹבֵנוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה גָבֹל: יב כָּפֹא כְבוֹד מְרוֹם מְרֹאשׁוֹן מְקוֹם
מְקֻדָּשָׁנוּ: יג מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֲזוֹבָיו יִבְשׁוּ וְסוּרֵי בָאָרֶץ יִכְתְּבוּ כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר
מִים־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רָפְאֵנִי יְהוָה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאוֹשָׁעָה כִּי תִהְלֹתִי אִתָּה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

פְּרוּד אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. פְּרוּד אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
פְּרוּד אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וְיַגִּיל לָבֵנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ גִּשְׁבַּעַת לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּד אַתָּה יי,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֻדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפַּרֵּךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּד
אַתָּה יי, מְקֻדָּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: אוֹר לַיּוֹם ב', שָׁעָה 11 בְּלִילָהּ, דְּקָה אַחַת 41 חֲלָקִים.

ראש חודש סיון, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קצ לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי בארץ ישראל – בהר בחוקותי בכל העולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:43	5:39	8:36	8:34	9:08	9:06	10:18	10:17	19:32	19:36	19:57	20:02	19:15	20:13
חיפה (ק)	5:39	5:35	8:34	8:32	9:06	9:04	10:16	10:15	19:34	19:38	20:00	20:05	19:08	20:16
ירושלים (ק)	5:38	5:34	8:34	8:32	9:05	9:03	10:15	10:14	19:33	19:37	19:59	20:03	18:56	20:12
תל אביב (ק)	5:42	5:38	8:35	8:33	9:08	9:06	10:18	10:16	19:33	19:37	19:59	20:03	19:16	20:15
אוסטריה וינה (ק)	5:13	5:05	8:29	8:25	9:00	8:56	10:17	10:15	20:29	20:37	21:04	21:13	20:18	21:31
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:08	7:13	9:08	9:11	9:40	9:43	10:32	10:34	17:24	17:19	17:51	17:47	17:02	17:58
אוקראינה אודסה (ק)	5:23	5:16	8:34	8:30	9:06	9:03	10:22	10:20	20:25	20:32	20:58	21:06	20:13	21:10
אוקראינה דונייצק (ק)	4:48	4:41	8:03	8:00	8:35	8:31	9:52	9:49	20:02	20:10	20:37	20:45	19:51	20:49
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	4:59	4:51	8:13	8:10	8:46	8:42	10:02	10:00	20:14	20:22	20:49	20:58	20:03	21:02
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:18	5:10	8:36	8:32	9:08	9:04	10:26	10:23	20:46	20:54	21:22	21:31	20:35	21:35
אוקראינה קייב (ק)	5:09	5:01	8:28	8:24	9:00	8:56	10:18	10:15	20:40	20:49	21:17	21:26	20:29	21:30
איטליה מילאנו (ק)	5:51	5:45	9:02	8:58	9:34	9:30	10:49	10:47	20:48	20:55	21:21	21:28	20:36	21:46
אקוואדור קיטו (ח)	5:59	5:59	8:33	8:33	9:03	9:03	10:05	10:05	18:21	18:22	18:43	18:44	18:04	18:48
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:37	7:41	9:38	9:41	10:11	10:13	11:04	11:05	18:03	17:58	18:28	18:25	17:41	18:36
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:38	8:44	10:37	10:40	11:08	11:11	11:59	12:01	18:44	18:38	19:12	19:07	18:21	19:11
ארה"ב בולטימור (ק)	5:52	5:47	8:53	8:50	9:25	9:23	10:38	10:36	20:14	20:20	20:43	20:49	20:01	20:53
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:36	5:31	8:41	8:38	9:12	9:10	10:26	10:24	20:09	20:14	20:38	20:44	19:56	20:58
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:37	5:32	8:41	8:38	9:13	9:10	10:26	10:24	20:08	20:14	20:37	20:44	19:55	20:58
ארה"ב דטרויט (ק)	6:08	6:02	9:15	9:12	9:47	9:44	11:01	10:59	20:49	20:56	21:20	21:26	20:37	21:41
ארה"ב היוסטן (ק)	6:26	6:23	9:18	9:16	9:50	9:48	10:59	10:58	20:09	20:13	20:35	20:39	19:55	20:50
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:48	5:44	8:45	8:43	9:17	9:15	10:28	10:26	19:51	19:55	20:17	20:22	19:36	20:33
ארה"ב מיאמי (ק)	6:33	6:30	9:21	9:19	9:53	9:52	11:01	11:00	20:01	20:04	20:26	20:29	19:46	20:40
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:32	5:27	8:36	8:33	9:08	9:06	10:22	10:20	20:04	20:10	20:34	20:40	19:51	20:56
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:27	5:21	8:34	8:31	9:05	9:02	10:19	10:17	20:08	20:14	20:38	20:44	19:55	20:57
בוליביה לה פאס (ח)	6:38	6:40	9:03	9:04	9:32	9:33	10:31	10:31	18:19	18:18	18:42	18:40	18:00	18:44
בלגיה אנטוורפן (ק)	5:52	5:43	9:11	9:07	9:43	9:39	11:02	10:59	21:26	21:35	22:04	22:14	21:16	22:38
בלגיה בריסל (ק)	5:52	5:43	9:12	9:08	9:44	9:39	11:02	10:59	21:27	21:35	22:04	22:13	21:16	22:36
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:48	4:38	8:17	8:12	8:48	8:43	10:10	10:06	20:57	21:08	21:40	21:52	20:48	21:56
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:28	6:30	8:42	8:43	9:13	9:15	10:10	10:11	17:38	17:35	18:01	17:59	17:18	18:06
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	6:13	6:15	8:28	8:29	8:59	9:00	9:56	9:57	17:25	17:23	17:49	17:46	17:05	17:53
בריטניה לונדון (ק)	5:07	4:58	8:28	8:24	9:00	8:55	10:19	10:16	20:48	20:57	21:25	21:36	20:37	21:58
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:07	4:58	8:33	8:28	9:04	9:00	10:25	10:22	21:04	21:14	21:45	21:56	20:54	22:22
גרמניה ברלין (ק)	5:10	5:00	8:32	8:28	9:04	9:00	10:24	10:21	20:57	21:06	21:36	21:47	20:47	21:51
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:36	5:28	8:56	8:52	9:27	9:23	10:45	10:43	21:08	21:16	21:44	21:53	20:57	21:57
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:31	6:34	8:45	8:47	9:15	9:17	9:54	9:54	17:37	17:34	18:01	17:58	17:17	18:02
הודו בומביי (ח)	6:03	6:01	8:44	8:43	9:17	9:16	10:23	10:22	19:07	19:10	19:30	19:33	18:51	19:37
הודו פונה (ח)	5:58	5:56	8:40	8:40	9:12	9:11	10:19	10:18	19:04	19:07	19:27	19:30	18:48	19:34
הונגריה בודפשט (ק)	5:06	4:58	8:19	8:15	8:51	8:47	10:07	10:05	20:15	20:23	20:49	20:57	20:03	21:01
טורקיה איסטנבול (ק)	5:45	5:40	8:49	8:46	9:21	9:18	10:34	10:32	20:16	20:22	20:46	20:52	20:03	20:56
יוון אתונה (ק)	6:13	6:08	9:13	9:11	9:45	9:43	10:57	10:56	20:30	20:35	20:58	21:04	20:16	21:08

לוח זמנים לשבוע פרשת בחוקותי בארץ ישראל – בהר בחוקותי בכל העולם קצא
 זמני יום ראשון ויום שבת
 (ח) = שעון חורף   (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
מולדובה קישינב (ק)	5:29	5:22	8:41	8:37	9:13	9:10	10:29	10:27	20:33	20:41	21:07	20:22	21:19
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:54	6:52	9:42	9:41	10:12	10:11	11:19	11:18	20:12	20:14	20:35	19:56	20:42
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ח)	7:33	7:40	9:25	9:28	9:57	10:01	10:47	10:49	17:17	17:12	17:47	16:55	17:45
נפאל קטמנדו (ח)	5:09	5:06	8:02	8:01	8:33	8:31	9:42	9:41	18:51	18:54	19:16	18:36	19:24
סינגפור סינגפור (ח)	6:53	6:53	9:22	9:22	9:55	9:55	10:57	10:57	19:09	19:09	19:30	18:51	19:35
פולין ורשא (ק)	4:39	4:30	8:02	7:58	8:34	8:29	9:53	9:50	20:26	20:36	21:05	20:16	21:20
פרו לימה (ח)	6:15	6:17	8:35	8:36	9:08	9:09	10:07	10:07	17:54	17:53	18:16	17:35	18:19
צרפת ליאון (ק)	6:07	6:00	9:19	9:15	9:50	9:47	11:06	11:04	21:07	21:14	21:40	20:55	22:04
צרפת פריז (ק)	6:07	5:59	9:24	9:20	9:55	9:51	11:12	11:10	21:28	21:36	22:03	21:16	22:31
קולומביה בוגוטה (ח)	5:36	5:35	8:12	8:12	8:42	8:42	9:46	9:46	18:10	18:10	18:32	17:52	18:37
קנדה טורונטו (ק)	5:50	5:44	8:58	8:55	9:30	9:27	10:45	10:43	20:38	20:45	21:09	20:26	21:32
קנדה מונטריאול (ק)	5:22	5:15	8:32	8:29	9:04	9:01	10:20	10:18	20:20	20:27	20:52	20:08	21:17
קפריסין לרנקה (ק)	5:42	5:38	8:37	8:35	9:10	9:08	10:21	10:19	19:42	19:46	20:08	19:27	20:17
רוסיה מוסקבה (ח)	5:15	5:04	8:48	8:43	9:19	9:13	10:41	10:38	21:38	21:49	22:22	21:29	23:04
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	5:45	5:37	8:57	8:53	9:29	9:26	10:45	10:43	20:51	20:58	21:25	20:39	21:37
שווייץ ציריך (ק)	5:46	5:39	9:01	8:58	9:32	9:29	10:49	10:47	20:59	21:06	21:33	20:47	21:58
תאילנד בנגקוק (ח)	5:49	5:48	8:27	8:27	9:00	8:59	10:05	10:04	18:39	18:41	19:02	18:23	19:08

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il